T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ANADOLU AĞIZLARINDA ESKİCİL SÖZ VARLIĞI

NERMİN DEĞER
14725004

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ZÜHAL ÖLMEZ

İSTANBUL
2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ANADOLU AĞIZLARINDA ESKİCİL SÖZ VARLIĞI

NERMİN DEĞER
14725004
ORCID NO: 0000-0003-1481-5799

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ZÜHAL ÖLMEZ

İSTANBUL
2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ANADOLU AĞIZLARINDA ESKİCİL SÖZ VARLIĞI

NERMİN DEĞER
14725004

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 11.04.2021
Tezin Savunulduğu Tarih: 13.03.2021
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Zühal ÖLMEZ	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Murat Elmalı	
	: Dr. Öğretim Üyesi Fikret YILDIRIM	
	: Prof. Dr. A. Melek ÖZYETGİN	
	: Doç. Dr. Özlem AYAZLI	

İSTANBUL
MART 2021

ÖZ

ANADOLU AĞIZLARINDA ESKİCİL SÖZ VARLIĞI

Nermin Değer

Mart, 2021

Bu çalışmada standart dilde olmayan fakat Anadolu ağızlarında bugüne kadar varlığını korumuş olan eskicil söz varlığı ortaya konulmuştur. Çalışmamızda incelediğimiz sözcükler Eski Türkçe (Orhon, Uygur ve Karahanlı) ve Orta Türkçe (Harezm, Kıpçak, Çağatay, Eski Anadolu Türkçesi) Türkçe söz varlığını kapsamaktadır. Çalışmamıza konu olan eskicil söz varlığının tespiti için öncelikle TDK tarafından yayımlanan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adlı çalışma A'dan Z'ye taranarak Türkçe kökenli eskicil sözcükler tespit edilmiştir. *Derleme Sözlüğü* dışında özellikle birçoğu 1990'lardan sonra yayımlanan kitaplar ve YÖK ulusal tez merkezinde kayıtlı yüksek lisans, doktora tezi olarak hazırlanmış ağız çalışmaları ve bunların sözlük bölümleri gözden geçirilmiş, elde edilen bulgular köken bilgisi sözlükleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir. Çalışma beş ana bölümden oluşur. İlk bölüm olan *Giriş* bölümünde çalışmamızın yöntemi, amacı ve kapsamı belirtilerek *Türkiyede Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ve *eskicillik* konularını açıklayan bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde taranan kaynakları gösteren tablolar bulunmaktadır. Üçüncü bölüm çalışmamızın ana kısmını oluşturan *İnceleme* kısmıdır. Bu bölümde, *Derleme Sözlüğü* ve ağızlarla ilgili yapılmış yeni yayınlar tarandıktan sonra elde edilen sözcükler incelenirken her bir maddebaşı için başta Türkçenin en eski sözlüğü olan *Dîvânu Lugâti't-Türk* olmak üzere *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Uigurisches Wörterbuch, Old Turkic Word Formation, Drevnetyurkskiy Slovar',* Andreas Tietze'nin *Tarihî Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati ve* Hasan Eren'in *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* gibi kaynaklar kullanılmıştır. Dördüncü bölümde çalışmamız ile ulaştığımız bulgular *Sonuç* kısmında ifade edilmiştir. Beşinci bölümde tespit ettiğimiz sözcüklerin dizinini gösteren tablo yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, eskicil, Anadolu Ağızları, Söz Varlığı, Etimoloji

ABSTRACT

THE ARCHAIC WORDS WHICH SURVIVE IN ANATOLIAN DIALECTS

Nermin Değer

March, 2021

In this study, the word existence of archaic, which is not in the standard language but has preserved its existence in Anatolian dialects until today, has been presented. The words we examined in our study include Old Turkish (Orkhun, Uigur and Qaraqhanid) and Turkish vocabulary before the 16th century (Khwarezm, Kypchak, Chagatai and Old Anatolian Turkish). Working with our archaic vocabulary subject for the detection of the first scanning operation from the dialects in Turkey published by the TDK *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, archaic words have been checked from A to Z. Apart from the *Derleme Sözlüğü*, especially the books, most of which were published after the 1990s, and dialect studies prepared as master's and doctoral thesis registered in the YÖK national thesis center and their dictionary sections were reviewed.The study consists of five main parts. In the introduction part, which is the first part, information expressing the method, purpose and scope of our study is included. New dialect studies made outside the *Derleme Sözlüğü* shows with a table in the second part.The third part is the review part, which forms the main part of our study. In this section, while examining the words obtained after scanning the *Derleme Sözlüğü* and new publications on dialects, for each clause, *Dîvânu Lugâti't-Türk*, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Uigurisches Wörterbuch, Old Turkic Word Formation, Drevnetyurkskiy Slovar',* Andreas Tietze's *Tarihî Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati and* Hasan Eren's *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* was used in Turkish etymological dictionary of the language. In the fourth part, the findings we have reached with our study are given in the conclusion part. The fifth is the table showing the index of the words we have identified.

Key Words: Old Turkish, archaic, Anatolian Dialects, Vocabulary, Etymology

ÖN SÖZ

Anadolu Ağızlarında Eskicil Söz Varlığı adlı bu tez ile bugün Anadolu ağızlarında varlığını koruyan en eski Türkçe sözcükler ortaya konulmuştur. Anadolu Ağızlarının zengin ve köklü söz varlığı, Türk dilinin tarihî dönemlerindeki eskicil sözcüklerini koruması ve yaşatması anlamında son derece önem taşımaktadır. Bu çalışmada Türkiye Türkçesi Ağızlarında bulunan eskicil (arkaik) sözcükler belirlenmeye çalışılmış ve 908 eskicil sözcük tespit edilerek incelenmiştir. Bu sözcükler bugün ölçünlü dilde ya da yazı dilinde kullanılmamaktadır. Tespit edilen sözcüklerin yapı ve anlam bakımından eskicilliği belirtilerek elde edilen sözcükler Türkçenin tarihi dönemleri ile karşılaştırılmış ve bu sözcüklerin eski kullanım şekilleri ortaya konulmuştur. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* dışında yüz elliden fazla yeni ağız çalışması taranarak tespit edilen söz varlığı, köken bilgisi verilerek ayrı ayrı incelenmiştir.

Anadolu ağızlarının eskicil söz varlığı bakımından ayrıntılı olarak incelenmesi, Türkçenin geçmişten günümüze bütün yönleriyle korunmuş ve yaşatılmış kendine has özelliklerinin gün yüzüne çıkarılması açısından büyük önem taşır. Türk Dil Kurumu tarafından *Derleme Dergisi* ve *Derleme Sözlüğü* şeklinde yayımlanan temel kaynaklar önemli ölçüde söz varlığı bulgusu içerir. Bunların dışında son yıllarda yoğunlaşmış olmakla beraber yapılmış birçok ağız çalışması vardır. Fakat bu ağız çalışmalarının genelinde görülen özellik, çeşitli derlemelerden elde edilen yöresel sözcüklerin herhangi bir tasnifinin ya da köken incelemesinin yapılmadan gösterilmesidir. Anadolu ağızlarının koruyup yaşattığı sözcüklerin Eski Türkçeden günümüze tarihî dönemlerde geçirdiği değişimler ve köken bilgisi üzerinde durulması, Türkçenin söz varlığı çalışmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

İnceleme alanımız Türkçenin en eski dönemlerinden başlamak üzere Orhon, Uygur, Karahanlı, Harezm, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerini kapsamaktadır. Çalışmamız beş ana bölümden oluşur. İlk bölüm olan *Giriş* bölümünde çalışmamızın yöntemi, amacı ve kapsamı belirtilerek *Türkiyede Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ve *eskicillik* konularını açıklayan bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde taranan kaynakları gösteren tablolar bulunmaktadır. Üçüncü bölümü ise çalışmamızın ana kısmı olan *İnceleme* oluşturur. Dördüncü bölümde çalışmamız ile ulaştığımız bulgular *Sonuç* kısmında ifade edilmiştir. Beşinci bölümde çalışmamızda incelediğimiz sözcüklerin dizini verilmiştir.

Bu çalışma sırasında nezâketi, sevgisi, ilgisi ile hayatıma ışık olan, bana her zaman yol gösteren; bilgisi, tecrübesi, çalışma disiplini, titizliği ile tezimin şekillenmesinde önemli katkısı olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zühal Ölmez'e, üzerimde çok emeği olan Prof. Dr. Mehmet Ölmez, Prof. Dr. Melek Özyetgin, Doç. Dr. Özlem Ayazlı hocalarıma, bu uzun süreçte katkılarından dolayı tez komite üyeleri saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Murat Elmalı ve Dr. Öğretim Üyesi Fikret Yıldırım'a ve beni sabırla destekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul; Mart, 2021 Nermin Değer

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **vii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Amacı 2
1.2. Araştırmanın Kapsamı 3
1.3. Araştırmanın Yöntemi 3
1.4. Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü 10
1.5. Eskicil/Eskicillik 11
1.6. Eski Türkçe Sözcüklerin Anadolu Ağızlarındaki Görünümleri 13
2. TARANAN KAYNAKLAR **24**
2.1. Taranan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri 24
2.2. Taranan Kitaplar 32
3. İNCELEME **35**
4. SONUÇ **711**
KAYNAKÇA **723**
SÖZCÜK DİZİNİ **744**

KISALTMALAR

AD : Anadolu Diyalektleri
Anad. Ağ. : Anadolu Ağızları
Ar. : Arapça
AT : Ana Türkçe
AYS VI : Altun Yaruk Sudur
BM : Kitâbu Bulgatü'l Müştâk Fî Lügati't-Türk Ve'l-Kıfçak
BN : Babürname
BT : Berliner Turfantexte
BV : Baytaratü'l-Vâzıh
bs. : baskı
bkz. : bakınız
c. : cilt
CC : Codex Cumanicus
CTD : Compendium of the Turkic Dialects
Çağ. : Çağatayca
çev. : çeviren
Çinc. : Çince
DerS : Derleme Sözlüğü
DLT : Divanü Lūgat-it-Türk
DM : Ed-Dürretü'l-Müdiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye
DTSl : *Drevnetyurkskiy Slovar'*
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
EDPT : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
ESTY : Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov
ET : Eski Türkçe
ETŞ : Eski Türk Şiiri
GT : Gülistan Tercümesi
Harz. : Harezm Türkçesi

HasEr : Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü
İH : El-İdrâk Haşiyesi
İM : İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn
İN : Kitâb Fî İlmi'n- Nüşşâb
KB : Kutadgu Bilig
KBdizin : Kutadgu Bilig dizin
KE : Kısasü'l-Enbiya
KF : Kitâb Fi'l-Fıkh
KFT : Kitâb Fi'l-Fıkh Bi'l-Lisâni't-Türkî
Kİ : Kitâbü'l-İdrâk Li Lisâni'l-Etrâk
KK : El Kavanînü'l-Külliyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
Kıpç. : Kıpçak Türkçesi
krş. : karşılaştırınız
KTef : Kur'an Tefsiri:
ME **:** Mukaddimetü'l-Edeb
MG : Münyetü'l-Guzât
ML : Muhakemetü'l-Lugateyn
MM : Muinü'l-Mürid
MS :Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandî
KTS : Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
MK : Mahmud el-Kaşgarī
Mo. : Moğolca
NF : Nehcü'l-Ferâdis
Orh. Tü. : Orhon Türkçesi
Osm. : Osmanlıca
OT : Orta Türkçe
PdC : Pavet de Courteille
RH : Kitâb Fî Rıyâzâti'l-Hayl
s. : sayfa
ss. : sayfa sayısı
TA : Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
TarS : Tarama Sözlüğü
TDK : Türk Dil Kurumu
TietzeL : Tarihī ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati
TMEN : Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen

TT : Türkische Turfan-Texte

TZ : Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye

Uyg. : Eski Uygur Türkçesi

ŞSL : Şeyh Süleyman Efendi Lugati

UWb : Uigurisches Wörterbuch

VEWT : Versuch eines etymologischen Wörterbuch der Türkisprachen

İşaretler :

< : Bu şekilden gelir.

> : Bu şekle gider.

§ : Madde işaretidir.

~ : Sözcüklerin nöbetleştiği durumlarda kullanılmıştır.

→ : Gönderme işaretidir.

Ø : "Taranan kaynaklarda bulunamadı" anlamındadır.

* : Tespit edilememiş tahmini şekli gösterir.

1. GİRİŞ

Varlıkların adlandırılışında kullanılan sözcükler, insanoğlunun kültür ve yaşam dayanağının geçmişten günümüze uzanan sembolleridir. Dünya dillerinin ve Türkçenin sözcükleri sürekli bir değişim süreci içerisindedir çünkü değişim dilin özünde var olan bir niteliktir. Tarih boyunca değişen ve gelişen Türkçenin, geçmişi yüzlerce yıl öncesine uzanan köklü ve eski bir dil olduğu bilinmektedir. Bu köklü dilin ilk oluşum evresinden itibaren biriktirdiği zengin söz varlığının incelenmesi son derece önem arz etmektedir.

Bir dilin söz varlığı çok geniş kapsamlı öğeler içerir. Diller sözcükler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıplaşmış yapılar, yabancı dillerden kazanılan alıntı sözcükler şeklinde pek çok birleşenden oluşabileceği gibi bir dilin ağız özellikleri ve ağızlarda yaşayan sözcükleri de o dilin ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Ağız, aynı lehçe içinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir. Örneğin Türkiye Türkçesinde, Anadolu'nun çeşitli yörelerinin konuşma biçimleri, ağız olarak nitelenebilir. Orta Anadolu ağızları, Sivas ağzı, Van ağzı gibi. (Aksan, 2007, 142)

Ölçünlü dilde yaşayan sözcüklerle binlerce yıl öncesinden gelen ölçünlü dilde yaşamayan, unutulmuş sözcüklerin oluşturduğu söz varlığı o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan, 2002, 13).

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı, yüzyıllar boyunca oluşturduğumuz kültür birikimimizi yansıtır. Ağız özelliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması dil ve kültür tarihimiz açısından büyük bir öneme sahiptir. Anadolu ağızlarının söz varlığının derlenip kayıt altına alınması kadar bu sözcüklerin söz konusu dilin tarihî dönemlerdeki yapı, anlam ve şekil bağlantılarının kurulması, benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması da son derece önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Tezimizin konusu, bugün standart dilde yaşamayan fakat Anadolu ağızlarında varlığını korumuş olan eskicil kelimelerdir. Bu kelimelerin tespiti için öncelikle TDK tarafından yayımlanan 6 ciltlik "Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü" (birleştirilmiş bs.) adlı çalışma, eskicil dil malzemesi açısından taranmıştır. Elde edilen söz malzemesi, etimolojik sözlük kaynaklarından da bulunup karşılaştırılarak kelimelerin eskicilliği tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Bunların dışında, günümüze kadar Anadolu ağızları ile ilgili yapılmış çalışmaların (kitapların ve yayımlanmamış lisansüstü tezlerin) dizin kısımları da incelenmiştir. Ağızlarda yaşayan en eski sözcüklerin ortaya çıkarılması, bu sözcüklerin zaman içerisinde geçirdikleri değişimlerin gösterilmesi ve sözcüklerin en eski şekilleri ile karşılaştırılması ile bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anadolu ağızlarının söz varlığı, Türkoloji araştırmacıları için zengin veriler sunar. Bu anlamda, günümüze kadar yapılan genel ağız çalışmalarının haricinde, son zamanlarda Anadolu ağızlarının Eski Türkçe ile bağlantısının kurulduğu çalışmaların arttığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmalar arasında Mehmet Ölmez'in kaleme aldığı birçok yazısıyla birlikte "Türkiyede Ağız Çalışmaları ve Dizin Bölümleri" başlıklı makalesini (Ölmez, 2009 223-304); Aysu Ata'nın "Derleme Sözlüğünde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler I" ve "Derleme Sözlüğünde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler II" başlıklı yazılarını (Ata, 2000, 67-97) ve (Ata, 2002, 5-17); Ali Akar'ın "Derleme Sözlüğü Verilerine Göre Uşak Ağızlarındaki Eski Türkçe Unsurlar" adlı bildirisini (Akar, 2001, 71-78); Gülseren Tor'un "Mersin İli Ağızlarında Yaşayan Eskicil Öğelerden Seçmeler" (Tor, 2005, 19-59) gibi çalışmaları örnek gösterebiliriz.

Yapılan bütün bu karşılaştırmalı çalışmalara ek olarak Anadolu ağızlarının tamamını bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak bu konuda yapılan araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktayız. İncelediğimiz sözcükler geçmişten bugüne korunan kültürümüzü, zengin söz varlığımızı ve ağızların değerini ortaya koymaktadır. Anadolu ağızlarının tamamını kapsayan, ağızlarda yaşayan en eski sözcükleri derleyen ve inceleyen bu çalışmanın Türkolojinin her alanında ihtiyaç duyulan; sözlük bilimi, dil bilimi, anlam bilimi araştırmalarında kullanılacağını ve daha birçok karşılaştırmalı dil çalışmaları için faydalı olacağını umarız.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada standart dilde olmayan fakat Anadolu ağızlarında bugüne kadar varlığını korumuş olan eskicil söz varlığı ortaya konulmuştur. Yazı dilinde kullanılmayan, ağız özelliği taşıyan sözcükler ağız sözlüklerinden taranarak eskicil şekilleriyle karşılaştırılmıştır. Bu sözcüklerin tespiti için *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adlı çalışma başta olmak üzere; yayımlanmış ağız sözlükleri, YÖK ulusal tez merkezinde kayıt altına alınmış ağızlarla ilgili lisansüstü tezlerin sözlük kısımları taranmıştır. Çalışmamızda incelediğimiz sözcükler Eski Türkçe (Orhon, Uygur ve Karahanlı) ve Orta Türkçe (Harezm, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi) Türkçe söz varlığını kapsamaktadır.

Ağızlarda birçok alıntı ya da ödünçleme sözcük bulunmaktadır fakat bu sözcükler çalışmamız dışında tutulmuştur. Tezimiz kapsamında sadece Türkçe kökenli sözcükler incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

1. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* [I. cilt, A-B., II. cilt (C-D), III. cilt (E-H), IV. cilt (I-N), V. cilt (O-T), VI.cilt (U-Z)] 3. bs, Ankara (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım) eskicil söz varlığı yönünden taranmıştır. Bu tarama yapılırken *Derleme Sözlüğü*nde kaydedilen her bir sözcük tek tek kontrol edilerek bu sözcüklerin Türkçe olup olmadığı çeşitli kaynaklara başvurularak araştırılmıştır.[1] Alıntı sözcükler çalışmamıza dahil edilmemiştir. Yalnızca Türkçe sözcükler alınmıştır.

---

[1] Yunanca ve İtalyanca sözcükler için: Gustav Meyer, **Türkische Studien, I. Die griecischen und romanischen Bestandthäile im Wortschätze des Osmanisch-Türkischen**, (Wien, 1983).
Arapça ve Farsça sözcükler için: Stanisław Stachowski, **Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü**, **Wörterbuch der neupersischen Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen**, yayımlayan: Mehmet Ölmez, (İstanbul: Simurg, 1998)
Stanisław Stachowski. **Studien über die arabischen Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen: U-Z**, 4. cilt. (Ossolineum, 1986).
Steingass, F**. A Comprehensive Persian-English Dictionary**. (London, 1892).
Steingass, F. **The Student's Arabic-English Dictionary**. London.
Andreas Tietze, Wörterbuch der grieschen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolische Türkisch, İstanbul:"Simurg - **Türk Dilleri AraştırmalarıDizisi**: (1999) 26" Yeni Farsça alıntı sözcükler için: Andreas Tietze'nin Oriens 20 (1967)'de çıkan (s. 125-168) "Persion Loanwords in Anatolian Turkish" adlı çalışması.
Yunanca alıntılar için ayrıca: Christos Tzitzilis, **Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksichtigung der anatolischen Dialecte**, (Wien, 1897)
Hasan Eren, Anadolu Ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**: TDK, (1960) s. 295-371.

2. *Derleme Sözlüğü* haricinde YÖK ulusal tez merkezinde kayıtlı olan ağızlarla ilgili olarak hazırlanmış 117 lisansüstü teze ulaşılarak tüm tezlerin sözlük kısımları taranmıştır. Buna ek olarak özellikle 1990'lı yıllardan itibaren artış gösteren basılmış/yayınlanmış ağız sözlüklerinden 40 tanesi taranmış, elde edilen veriler eskicil söz varlığı açısından incelenmiştir. Taranan bu kaynakların tamamı 2. bölümde "Taranan Kaynaklar" başlığı altında tabloda gösterilmiştir.

3. Tarama faaliyetleri sonucu elde edilen sözcükler Eski Türkçe etimoloji sözlüklerinden araştırılarak sözcüklerin tarihi dönemlerdeki şekilleri kayıt altına alınmıştır. Sözcükler incelenirken her bir maddebaşı için sırasıyla şu köken bilgisi kaynakları kullanılmıştır:

DLT: Mahmûd El-Kâşgarî. *Dîvânu Lugâti't-Turk*. Türk Dilleri Derlemesi. 2019. Çev. Mustafa S. Kaçalin. Yay. Haz. Mehmet Ölmez. İstanbul.

EDPT: Clauson, Sir Gerard. 1972. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.* Oxford University Press.

DTSl: Nadalyayev, V. M., D. M. Nasilov, E. R. Tenişev, A. Şčerbak. 1969. *Drevnetyurkskiy Slovar'*. Leningrad, Akademiya Nauk SSSR İnstitut Yazıkoznaniya.

UWb: Röhrborn, Klaus. 1977-1996. *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, a-ärŋäk. 1-6.* Wiesbaden.

_____. 2010. *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien I. Verben ab- - äzüglä-*. Franz Steiner Verlag Stuttgard, Neubearbeitung.

_____.2020. *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.* I Verben Band 2: edäd- − iztä- von Zekine Özertural unter Mitwirkung von Klaus Röhrborn. Franz Steiner Verlag.

OTWF: Erdal, Marcel. 1991. *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the lexicon I-II.* Wiesbaden, Otto Harrassowitz Verlag.

Hasan Eren. Türkçede Rumca Alıntılar, **Türk Dili**, cilt: XXXI, sayı:280-285, (1975) s. 180- 183.
Franciscus à Mesgnien Meninski, **Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae Lexicon Turcico-Arabico-Persicum Mit einer Einleitung und mit einem türkischen Wortindex** von Stanislaw Stachowski sowie einem Vorwort von Mehmet Ölmez. (I-V). (2000). Simurg.
Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,** Eski ve Yeni Harflerle, 4. ofset bs., (Ankara, 1098)
Robert Dankoff, **Armenian Loanwords in Turkish**, (Wiesbaden: Harrassowits, 1995).

TietzeL: Tietze, Andreas. 2002. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen* I A-E. İstanbul, Simurg Yayınları.

_____. 2009. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* İkinci Cilt (F-J), TÜBA.

_____. 2016. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* Dördüncü Cilt (K-L), TÜBA.

_____. 2018. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi* Lugatı Altıncı Cilt (O-R), TÜBA.

_____. 2019. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* Yedinci Cilt (S-Ş), TÜBA..

_____. 2019. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* Sekizinci Cilt (T-V), TÜBA.

_____. 2019. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* Dokuzuncu Cilt (Y-Z), TÜBA.

HasEr: Eren, Hasan. 1999. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. 2.bs. Ankara.

CTD: Dankoff, Robert (with James Kelly). 1982-1985. Maḥmud al Kasgarī, *Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Lugāt at-Turk) I-III*. Cambridge. Harvard University Press.

VEWT: Räsänen, Martti. 1969. *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen.* Helsinki, Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII.

ESTY: Sevortyan, E. V. 1974. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na glasnıye).* Moskva.

_____.1978. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvu) "B"*. Moskva.

_____.1980. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvı) "V", "G", "D"* . Moskva.

_____.1997. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvı) "K", "Ḳ"*. Moskva.

_____.2000. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «к»).* Moskva.

_____.2003. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «л» «м» «н» «п» «с»). "L", "M", "N" "S"* Moskva.

Sözcük maddelerinde bu kaynaklara gönderme yapılmıştır.

4. Alıntılarda sözcüklerin yazımında kaynaklardan alınan gösterimlere sadık kalınmıştır.

5. Eski Türkçe sözcükler için 3. maddede belirtilen sözlüklerin dışında bu sözlüklerde yer almayan Uygurca sözcükler için *Berliner Turfantexte*, *Türkische Turfan-Texte*, *Altun Yaruk* gibi kaynaklar taranmış, söz konusu sözcükler bunlardan sadece BT XXXVII, BT XIII, BT XX, BT XX-III, AYS VI'da tespit edilmiştir. Bu kaynakların künyeleri kaynakça kısmında verilmiştir.

6. Orta Türkçe sözcükler incelenirken her bir sözcüğün Harezm, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi devirlerindeki şekilleri ağızlar ile karşılaştırılarak belirlenen sözcüklerin etimolojisi verilmiştir. Etimoloji için şu sözlükler kullanılmıştır: **VEWT** [Räsänen, Martti. 1969. *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki, Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII.]; **ESTY, 1974** [Sevortyan, E. V. 1974. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na glasnıye).* Moskva.]; **ESTY, 1978** [Sevortyan, E. V. 1978. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na букву «Б»*). Moskva.]; **ESTY, 1980** [Sevortyan, E. V. 1980. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «в» «г» «д»*). Moskva.]; **ESTY, 1989** [Sevortyan, E. V. 1989. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «в» «г» «д»*). Moskva.]; **ESTY, 1997** [Sevortyan, E. V. 1997. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «к» «Ḳ»).* Moskva.]; **ESTY, 2000** [Sevortyan, E. V. 2000. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «к»*). Moskva.]; **ESTY, 2003** [Sevortyan, E. V. 2003. *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «л» «м» «н» «п» «с»*). Moskva.]; **TietzeL** [Tietze, Andreas. 2002. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*

Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei - Türkischen I A-E. İstanbul, Simurg Yayınları. 2009. İkinci Cilt (F-J),*Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* TÜBA. Dördüncü Cilt (K-L) (2016) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı,* TÜBA. Altıncı Cilt (O-R) (2018) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı,* TÜBA. Yedinci Cilt (S-Ş) (2019) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı,* TÜBA. Sekizinci Cilt (T-V) (2019) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* TÜBA. Dokuzuncu Cilt (Y-Z) (2019) *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı TÜBA.*] ve **HasEr** [Eren, Hasan. 1999. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. 2.bs. Ankara]

7. Harezm Türkçesi için: [**NF:** Aysu Ata. 1998. *Nehcü'l-Ferādis. Uştmaḫlarnıng Açuḳ Yolı - Cennetlerin Açık Yolu*. III Dizin - Sözlük. Ankara, TDK Yayınları; **ME**: Yüce, Nuri. 1988. Ebu'l-Ḳāsım Cārullāh Maḥmūd bin Omar bin Muḥammed bin Aḥmed Ez-Zamaḫşarį el-Ḫvārezmį. *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ḫvārezm Türkçesi İle Tercümeli Şuşter Nüshası. Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları **KE:** 1997. Nāṣirüd'dīn Bin Burhānü'd-Dīn Rabġūzī. *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamberler Kıssaları) II Dizin*. Ankara, TDK Yayınları; MM: Toparlı, Recep, Mustafa Argunşah. 2008. Mu'înü'l-Mürîd. Ankara: TDK Yayınları; **KTef:** Borovkov, A. K. 2002. *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII-XIII. Yüzyıllar).* Çev. Halil İbrahim Usta, Ebülfez Amanoğlu. Ankara: TDK Yayınları] gibi eserlerde bulunup bugün Anadolu ağızlarında yaşadığını tespit ettiğimiz sözcükler incelenmiştir.

8. Çağatay Türkçesi sözcüklerinin tespiti için: [**Senglah:** Clauson, Sir Gerard. 1960. *Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language*. London; **Abuşka Lugati**: Kaçalin, Mustafa S. 2011. *Niyazî, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luġatu'n- Nevâ'iyye ve'l-İstişhādatu 'l- Caġātā'iyye*. Ankara, TDK Yayınları; ve **Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü:** Kúnos, Ignaz. 1902. *Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch, Budapest*.] gibi başlıca sözlükler kullanılmıştır.

9. Kıpçak Türkçesi sözcükleri için **KTS:** [Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı. 2019. *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara, TDK] adlı kaynak *Derleme Sözlüğü* ile karşılaştırılarak taranmıştır.

10. Çalışmamızda incelediğimiz her bir sözcük TDK tarafından yayınlanan **TarS:** *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan*

Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü adlı kaynak taranarak her maddebaşında sözcüğün Eski Anadolu Türkçesi şekli de tek tek gösterilmiştir.

11. Ağızlardaki sözcük Eski Türkçedeki anlamıyla hangi tarihi dönemde yaşıyorsa o dönemdeki biçimden getirilerek kökeni belirtilmiştir. Örneğin *toy* sözcüğü Eski Türkçede "kamp, toplantı vb." anlamlara gelirken (Clauson, 1972, 567) Anadolu ağızlarında kullanılan "düğün, şenlik, şölen, ziyafet vb." anlamları verilmiştir. Bu anlamlar Harezm, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi evrelerinde görülmektedir:

toy < Çağ., Harz., Kıpç., EAT toy "Şenlik, şölen, ziyafet, düğün."; **Anad. Ağ.** toy "Düğün." Harz. **toy** *Düğün, ziyafet*. (KE) Kıpç. **toy** *Düğün, şölen, şenlik.* (CC, İH, İM, KFT, Kİ) [KTS 281b] Çağ. **toy** *Toy, ziyafet*. [Niyâzî 1021; Senglah, 188r.10] TarS V (O-T) 3832 **toy (I)** *Şenlik, şölen, ziyafet.* TietzeL VIII (T-V) 257 **toy I** *Düğün.* ESTY Ø HasEr Ø DerS V (O-T) 3977a **toydüğün** *Gösterişli, yemekli düğün. Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir: **toy** *Düğün*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 327); **toy** *Düğün.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 914); **toy** *Düğün, şölen, eğlence*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 328); **töy** *Şölen.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 108) **toy** *Düğün.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 180); **toy** *Düğün, toplantı*. Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 96); **toy** *Davul, zurna, düğün*. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 456); **toy** *Düğün.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 259); **toy** *Şenlik, düğün.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 242); **toy** *1. Gençlerin toplanarak dans tertip etmeleri. 2. Düğün.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 462); **toy** *Düğün.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 185); **toy** *Düğün.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 551); **toy** *Düğün.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 739).

Ses yönünden değişen ama anlamı aynı olan sözcükler ise en eski şeklinden getirilmiştir. Örneğin *tişek* sözcüğü Eski Türkçede *Divânu Lugâti't-Türk*'te tişek "Şişek, iki yaşındaki koyun" olarak kaydedilmiştir. Ancak ağızlarda sözcüğün "şişek, şişak, şişşek, şüşek" varyantları tespit edilmiştir:

şişek < ET (MK) tişek "İki yaşındaki koyun."; **Anad. Ağ.** şişek, şişak, şişşek, şüşek "Bir yaşını doldurmuş erkek koyun." DLT 476 **tişek** ***tişek*** *Şişek, iki yaşındaki koyun* EDPT 563b **tişek** *İki yaşındaki koyun.* DTSl 563b **tişek** OTWF I 163 **tişek** VEWT

424a **şişek**TietzeL VII (S-Ş) 623 **şişek** *İki yaşında koyun.*HasEr 388b **şişek** *iki yaşında koyun.* TarS V (O-T) 3669 **şişek** *İki yaşında koyun.*DerS V (O-T) 3788a **şişek [şişak, şişşek, şüşek]** *1. 1-2 yaşında koyun. 2. Kuzulama dönemine girmiş ya da doğurmuş sütlü koyun. 3. 1-2 yaşında erkek koyun. 4. Enenmiş koç. 5. Doğurmamış genç manda.*

Eski Türkçedeki sözcük, Türkiye Türkçesi ağızlarında aynı biçimiyle korunuyorsa bunlara da çalışmamızda yer verilmiştir. Örneğin "anuk" sözcüğü Eski Türkçeden bu yana aynen korunmuştur:

anuk < ET (Uyg., MK) anuk "Hazır."; **Anad. Ağ.** anuk "Hazır, mevcut, var."
DLT 72 **anuḳ** ***anuḳ neŋ*** *Hazır olan nesne. Atasözü,* ***anuḳ utru tutsa yoḳḳa sānmas*** *"Hazır olan öne konsa yok sayılmaz." Elde mevcut olan yemek misafirin önüne konulunca misafir ağırlanmamış sayılmaz. Bu atasözü, ev sahibinin yalnızca gücünün yettiği şeyi hazırlamakla yükümlü olduğunu anlatır.* EDPT 182b **anuk** *Hazır.* DTSl 46a **anuk** UWb 159b **anuk** *Hazır.* OTWF I 228 **anuk** TietzeL I (A-E) 178a **anık II** *Hazır.* HasEr Ø bkz. (Ata, 2000, 78) TarS Ø bkz. (Ölmez, 2009, 231) DerS I (A-B) 268a **anuk (II)** [anuk(II)] *Hazır, mevcut, var.*

Eski Türkçedeki sözcük, farklı şekilleriyle Türkiye Türkçesi standart dilinde kullanılsa bile biçimsel ya da anlamsal değişimlere uğrayarak eskicil şekliyle ya da eskicil anlamıyla ağızlarda yaşıyorsa bu tarz sözcükler de çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Örneğin, biçimi eskicil olduğu için incelediğimiz *arduç, arık, aşuk, avıt-, ayıḫ, azuk, bambık, bekmez, düŋür, enük, güvegi vb.*; biçimi aynı olup anlam yönünden eskicillik gösteren *azmak, bağdamak, don, ayaz* gibi sözcükler de çalışmamızda ele alınmıştır.

Anadolu Ağızlarında eskicil söz varlığını ortaya koyabilmek için öncelikli olarak şimdiye kadar yapılmış ve yayımlanmış ağız çalışmalarına ve YÖK ulusal tez merkezinde kayıtlı olan ağızlarla ilgili yapılmış lisansüstü tezlere ulaşılarak bu çalışmaların dizin kısımları eskicil söz varlığı açısından taranmıştır. Buradan elde edilen tüm veriler bir araya getirilerek ve karşılaştırılarak Anadolu ağızlarındaki eskicil söz varlığı tespit edilmiştir. Bu kaynaklar ikinci bölümde tabloda gösterilmiştir.

1.4. Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü

Çalışmamızda taradığımız Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adlı sözlükte 1932 yılına kadar yazı dilimize girmemiş ve 1932-1960 yılları arasında, yurdumuzun türlü bölgelerinde halk ağzından derlenmiş olan Türkçe veya Türkçeleşmiş sözler vardır. Eser, iki büyük derlemenin verimidir. Birinci derleme, 1932- 1934 yıllarında yapılmıştır. Altı ciltlik *Söz Derleme Dergisi* bundan çıkmıştır. İkinci derleme, 1952-1959 yıllarında yapılmış ve birinci derlemeden birkaç kat daha verimli olmuştur. Her iki derlemenin birleştirilmesinden de bu eser meydana gelmiştir. Ağız çalışmaları, XIX. yüzyıl sonlarına doğru önem kazanmış, bu anlamda dünya üzerindeki dil ve lehçelerin oluşumlarıyla ilgili çeşitli kuramlar ortaya konmuştur. Geleneksel lehçebilim çalışmalarını bir lehçenin kollarının belirlenmesi amacıyla XIX. yüzyıl sonlarında Avrupada dil atlaslarının hazırlanması süreçleri izler. Bu çalışmalar bir eylem çekiminin farklı söyleyiş biçimleri, sözcüklerin coğrafyaya göre değişkenlikleri, kavramların başka başka yerlerde ortaya çıkan karşılıklarının bulunması ve gösterilmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Türkçenin ağızlarındaki söz varlığının tespit edilip kayıt altına alınması ilk olarak Hamit Zübeyr [Koşay] (1897-1984) ve İshak Refet [Işıtman] (1891-1946) tarafından hazırlanan ve 1932'de yayımlanan *Anadilden Derlemeler* lugatiyle başlamıştır. İlk diyalekt sözlüğü olma özelliği taşıyan bu sözlük 9000 sözcük içerir. Her sözcüğün yanında derlendiği yerin adı da yazılmıştır.[2] *Sözlüğün Türk Dili Söz Derleyicilerine* başlıklı bölümünde belirtildiği üzere Maarif Vekâletinin girişimiyle halk ağzından sözler derlenmeye başlamış ve bunun sonucunda Maarif müdürlükleri vasıtasıyla maarif vekâletine derlemeler yağmaya başlamıştır[3]. Koşay ve Işıtman tarafından yaymlanan lügat 1920-1930 yılları arasında derlenen malzemeye dayanır. Bu çalışmanın devamı olan *Anadilden Derlemeler II* ise Hamit Zübeyr Koşay ve Orhan Acıpayamlı (1922-2003) tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır[4].

---

[2] Hamit Zübeyr ve İshak Refet, *Anadilden Derlemeler*, 1932, XVI+448 s., Hakimiye Milliye Matbaası.

[3] ----------, *a.g.e,* s. XIV.

[4] Hamit Zübeyr Koşay, Orhan Acıpayamlı, *Anadilden Derlemeler II*, 1952, 145 s., Ankara TDK Yayınları.

1932'den sonra bir yandan Ahmet Caferoğlu (1899-1975)'nun 1940-1951 yılları arasında yayımladığı inceleme ve metin çalışmaları[5], diğer yandan 1939-1947 yılları arasında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan *Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*[6] ağız çalışmalarına hız kazandırmıştır.

1952 yılından sonra Türk Dil Kurumu tarafından yeni derleme çalışmaları başlatılmış, derleme çalışmaları sonucunda 1952-1959 yılları arasında yeni derlenen malzeme daha önce derlenmiş fişlerle harmanlanarak 12 ciltlik *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adıyla 1963-1982 yılları arasında yayımlanmıştır[7].

Bunların dışında il, ilçe, köy bazında yeni çalışmalar yapılmış ve bu derleme çalışmaları 1990'lı yıllardan sonra daha da artmıştır. *Derleme Dergisi* ve *Derleme Sözlüğü* ile tespit edilen sözcüklere yeni sözcükler, sözcüklerin farklı biçim ve anlamları eklenmiştir.

1.5. Eskicil/Eskicillik

Son yıllarda Türkiye Türkçesi, Anadolu Ağızları ve Çağdaş Türk Yazı dillerindeki eskicil unsurlarla ilgili çalışmalar oldukça artmıştır. Eskicil terimi aynı zamanda arkaik sözcüğüyle de karşılanmaktadır. Bu terimler Dilbilim Terimleri ve Gramer Terimleri sözlüklerinde birbirine yakın biçimlerde tanımlanmaktadır.

---

[5] Caferoğlu'nun ağızlarla ilgili ilk çalışması: *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I. Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilâyetleri Ağızları*, İstanbul Üniversitesi Yayınları: 105, Edebiyat Fakültesi Dil Semineri, İstanbul, 1940, XIII+216s. Caferoğlu takip eden yıllarda da konuyla ilgili derlemeye dayanan çalışmalar yapmıştır ancak onun çalışmaları 1959'da son bulmamıştır. 1959'dan sonra da ağızlara ait farklı konularda makaleler yazmaya devam etmişti. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. *Doğumunun 120. Yılında Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu Hatıra Kitabı*, İstanbul 2019, s. 27-48.

[6] *Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, cilt: 1, A-D, 1939, 495 s., İstanbul Maarif Matbaaası.
Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, cilt: 2, E-K, 1941, 501-1019 ss., İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.
Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, cilt: 3, L-Z, 1942, 1029-1589 ss., İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.
Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, cilt: 4, -Ulama- A-Z, 1949, 1597-1709 ss., İstanbul Cumhuriyet Matbaası.
Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, cilt: 5, İNDEKS (Yazı dilinden halk ağzına), 1957, IV+427, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, cilt: 6, Folklor Sözleri, 1952, 152 s., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

[7] *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-A*, 1963; *II-B*, 1965; *III-C-Ç*, 1968; *IV-D*, 1969; *V E-F*, 1972; *VI-G* 1972; *V-II H-İ*, 1974; *VIII-K* 1975; *IX L-R*, 1977; *X S-T*, 1978; XI U-Z, 1979, XII EK-I, 1982, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Berke Vardar, sözlüğünde terime eskil biçim [Alm. Archaismus, Fr. Archaïsme, İng. Archaism] başlığıyla yer verir ve şöyle tanımlar 'kullanımdan düşmüş bulunan sözlüksel birim, sözdizimsel olgu, vb.' (Vardar, 1980, 76).

Topaloğlu, eskillik maddesinde eski kelime'ye gönderme yaparak 'artık kullanılmayan veya eski biçimi korunarak kullanımı sürdürülen kelime. Ör. ağmak 'yükselmek', gey 'çok', sayru 'hasta', kaygu. Eski kelimeleri kullanmaya eskillik (Fr. archaïsme) denir' (Topaloğlu, 1989, 66).

Bir diğer Dilbilim Sözlüğü'nde ise, terim şöyle tanımlanır: eskicil biçim (archaism) genel. Dilin geçmiş evrelerinde kullanılmış olup artık kullanılmayan sözcük ya da dilbilgisi özelliği. Türkoloji alanındaki yayınlarda günümüzde İran'da konuşulan bir Türk dili olan Halaçça'da 8. yüzyıldaki Köktürkçe'de kullanılan eskicil biçimlerin bulunduğu ortaya konmuştur (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011, 118).

Gramer Terimleri Sözlüğü'nde Korkmaz da arkaik sözcüklerin yazı ve konuşma dilinde kullanımdan düşme, eski ve tarihi dönemlere ait olma özelliğini vurgular; eskicilik, eski kelime ve eskilik terimlerini ayrı ayrı açıklar (Korkmaz, 2003, 84-85).

Dilbilim ve gramer terimleri sözlüklerinde yapılan tanımların dışında konuyu ayrıntılarıyla inceleyen, terimler sözlüğündeki tanımlamaları yetersiz bulan Ölmez, arkaiklik kavramının tanımını şöyle yapar: "Bir dilde Eski Türkçeyle karşılaştırıldığında öteki Türk dillerinde bulunmayan ses ve yapı özelliklerinin yanı sıra sözlüksel biçimlerin de Eski Türkçeye benzer biçimde yaşaması, kullanılmasıdır" (Ölmez. 2003, 136)

Bir Türk dilinin veya döneminin içerdiği kullanımda bulundurduğu ses özellikleri, söz türetme ekleri, öteki Türk dillerinde unutulmuş olan sözcükleri yaşatması dolayısıyla 'eski', 'eskicil', 'arkaik' sayılması gerektiğini vurgulayan Ölmez, Doerfer'in Halaççanın arkaikliği konusunda verdiği bilgilere de dayanarak örneklerle söz varlığındaki öğeler açısından da bakıldığında tek tek her Türk dilinin de eskicil öğeler içerebildiğini belirtir (Ölmez, 2003, 138).

Türkçede yukarıda belirtttiğimiz sözcüklerle karşılanan kavram, batı dillerinde 'eski çağa ait, eski tarzda' anlamlarını taşıyan Yunanca archaîos'tan gelen arkaizm sözcüğü ile karşılanmıştır. Eskicil öğe, sadece sözcüklerle sınırlı olmayıp ses ve yapı bakımından da kullanımdan düşmüş her tür özelliği karşılar.

Arkaik unsurların tespitinde ele alınan sözcükler, değerlendirildiği dönem içinde eşzamanlı olarak başka bir dil ya da ağızla karşılaştırıldığı gibi söz konusu dönemin ya da ele alınan dilin eski dönemi ile artzamanlı karşılaştırılmasıyla ortaya konur. Bu anlamda çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız konuyla kastedilen Eski Türkçede (8.-13.yüzyıllar) ve Orta Türkçede (13.-18. yüzyıllar) bulunan sözcüklerin (artzaman), ölçünlü Türkçede (eşzaman) yaşamayıp söz konusu ağızda yaşayan biçimlerin tespitidir. Eskicil sözcükler, kendi tarihi dönemleri içinde aktif olarak yaşayan sözcüklerdir. Bu sözcüklerin bir kısmının günümüzde bir ağızda ya da bir Türk dilinde yaşıyor olması kaybolmadıklarını gösterir.

1.6. Eski Türkçe Sözcüklerin Anadolu Ağızlarındaki Görünümleri

Uzun tarihî geçmişi olan Türk dili, Anadolu ağızlarında birçok eskicil ses özelliğini yaşatmaktadır. Çalışmamızda tespit ettiğimiz sözcüklerin Eski Türkçedeki seslik (fonetik) biçimleriyle korunduğu özellikler şunlardır:

- **Artdamaksıl /ŋ/ foneminin korunması:**

Eski Türkçedeki şekliyle, artdamaksıl /ŋ/ foneminin Anadolu ağızlarında korunduğu görülür. Bu ses ölçünlü Türkiye Türkçesinde (İstanbul ağzında) /n/'ye dönüşmüştür. Çalışmamızda incelediğimiz sözcüklerden bu özelliği taşıyan örnekler şunlardır:

alaŋ < ET (MK) alaŋ "Düz ova, yazı."; **Anad. Ağ.** alan, alaŋ "Açıklık, düzlük yer, kır, ova."

DLT **alaŋ** ***alaŋ yazı*** *Düz ova, yazı. Bu kelime açık kapı demek olan aŋıl kelimesindeki harflerin yer değiştirmiş biçimidir.*

EDPT 147a **alaŋ** *Zirvelerdeki açık geniş düzlükler, ormanlardaki düzlükler.*

DTSl 33b **alaŋ**

UWb 91b **alaŋ** *Alan, ormanda geniş, düz ve açık yer, meydan. (**alanğ yazı**, düz ova.)*

TietzeL I (A-E) 141b **alan** *Orman içinde düz ve ağaçsız yer < ET **alaŋ.** Bugün geniş mânada meydan, saha, açıklık.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 75)

TarS 86 **alan** *Açık, düz yer, meydan.*

DerS I (A-B) 194b **alan, alaŋ** *1. Açıklık, düzlük yer; 3. Orman içinde düz ve ağaçsız yer, 5. Kır, ova.*

<u>aŋgut < ET (Uyg., MK) aŋıt</u> "Ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt."; **Anad. Ağ.** angut, aŋgut "Suda yaşayan ördekgillerden bir kuş türü."

DLT 74 **aŋıt** ***aŋıt*** *Ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt.*

EDPT 176a **aŋıt** *Büyük çoğunlukla kırmızı renkli büyük bir kuş. Kırmızı kaz.*

EDPT 164a **aŋıt** *Su kuşu, kırmızı kaz.*

DTSl 47a **aŋıt**

TietzeL I (A-E) 177b **angud / angut** *Kiremit renginde bir yaban ördeği cinsi.* < ET **aŋıt.**

HasEr 13a- 13b **angıt** *1. Tüyleri kiremit renginde, ördeğe benzer bir su kuşu.* bkz. (Ata, 2000, 77)

TarS I (A-B) 158 **añıt, (ankıt, ankut)** *Bir çeşit su kuşu.*

DerS I (A-B) 268a **angut, aŋgut** "*3. Bir çeşit küçük orman kuşu. (Ziyere-Ama.) 4. Koyu kızıl renkli evcil güvercin. (-Ur.) 5. [-angıt (I)]"*

<u>aŋız (I) < ET (MK) aŋız</u> "Anız, buğday vb. tahıllar biçildikten sonra tarlada kalan kökler."; **Anad. Ağ.** anız, aŋız "Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı."

DLT 74 **aŋız** ***aŋız*** *Anız, buğday vb. tahıllar biçildikten sonra tarlada kalan kökler.*

EDPT (191b -192a) **aŋız** *Anızlık alan, tarla.*

DTSl 47a **aŋız**

UWb 387b **äŋiz** *Toprakta kalan sap, saman. Nadasa bırakılmış arazi.*

TietzeL I (A-E) 178b **anız** *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan dip kısmı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 78)

TarS I (A-B) 159 **añız (I), (añuz)** *Biçilen ekinin tarlada kalan dip kısmı.*

DerS I (A-B) 271a **anız, aŋız (I)** [ağız (VI), an (II) -1, angız -2] *1. Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.*

DerS I (A-B) 272a **anız, aŋız (II)** [anız tarla] *1. Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla. 2. Ürün kaldırıldıktan sonra ekilmeyerek nadasa bırakılan tarla.*

<u>beliŋlemek < ET (Uyg., MK) beliŋle-</u> "Korkmak, ürkmek, korkarak uyanmak."; **Anad. Ağ.** belinlemek, beliŋlemek, belenglemek, belenlemek, belinglemek,

belinnemek, belünlemek "Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak."

DLT 106 **beliŋle- er beliŋledi** *"Adam aniden irkilip uyanarak sıçrayıverdi." Hayvan aniden sıçradığında da böyle denir.* **beliŋler beliŋlemek.**

EDPT 344b **beliŋle-** *Korkmak, ürkmek, korkarak uyanmak.*

DTSl 94a **beliŋle-**

TietzeL I (A-E) 310b ***belin*** *Ürkü, korku < ET* ***beliŋ"***

HasEr 47a **belin** esk. *ürkü, korku* – Tkm *beliŋ*

bkz. (Ata, 2000, 93)

TarS I (A-B) 492 **beliñlemek, (belüñlemek)** *Korku ile birden sıçramak, irkilmek.*

DerS I (A-B) (618a- 618b) **belinlemek, beliŋlemek (I), belenglemek, belenlemek, belinglemek, belinnemek, belünlemek** *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.*

<u>buŋ < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) buŋ</u> "Keder, sıkıntı, melankoli."; **Anad. Ağ.** buŋ, bung, bun "Sıkıntı, keder, gam."

DLT 330 **muŋ** ***muŋ*** *Mihnet, meşakkat. Atasözü,* ***erke muŋ tegir tāġ seŋiriŋe yėl tegir*** *İnsanın başına sıkıntı gelir, rüzgar da dağın burnuna vurur; ama rüzgar gider, dağ burnu kalır.*

EDPT 347a **buŋ** *Keder, sıkıntı, melankoli.*

DTSl 124b **buŋ**

TietzeL I (A-E) 395a **bun** *Sıkıntı, zaruret, keder.,*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 239)

TarS I (A-B) 693 **buñ** *Zaruret, felâket, sıkıntı, gam, kasavet, şiddetli ihtiyaç.*

DerS I (A-B) 791b **bun** *Sıkıntı.*

DerS I (A-B) 792b **bung** *Sıkıntı, keder, gam.*

<u>çeŋilemek, çenilemek < ET (MK) çaŋıla- çeŋile-, çeŋilde-</u> "Havlamak, ulumak, ciyak ciyak bağırarak acıyla havlamak."; **Anad. Ağ.** çeŋilemek, çenilemek"Köpek can acısından havlamak, haykırmak."

DLT 141 **çaŋıla-** ***ıt çaŋıladı*** *Köpek dövülerek çeniledi. Bu ürmekten başka [köpeğin acı duyduğunda çıkardığı bir] sestir. Kişi, birine ağır (üslupsuz) konuştuğunda* ***telim çaŋıladıŋ*** *"Çok çeniledin, laf kalabalığı ettin" denir.* ***çaŋılar çaŋılamaḳ***

EDPT (426a-426b) **çaŋıla-** *Havlamak, ulumak, ciyak ciyak bağırarak acıyla havlamak.*

DTSl 139a **çaŋıla-**

TietzeL I (A-E) 496b **çeŋleş-** *kısık kısık havlamak < ET.* ***çanıla-*** *Clauson 1972. s. 426 fiilinin müşareket hali.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 856 **çeñilemek, (çeñlemek)** *Köpek acı acı bağlamak.*

DerS II (C-D) 1138a-1138b **çeŋilemek, çenilemek** *Köpek can acısından havlamak, haykırmak.*

<u>daŋ < ET (Uyg., MK) taŋ</u> "Şafak, tan, gün ağarması."; **Anad. Ağ.** daŋ, dān, dan "Sabah vakti, tan."

DLT 439 **taŋ** ***taŋ*** *Tan, şafak vakti. Şu dörtlükte geçer,*
[biz] taŋ ata yortalım
buḏraç ḳanın irtelim
basmıl begin örtelim
amdı yiğit yėwilsün
Tan atınca yola çıkalım. Buḏraç'un kanını isteyelim, öcünü alalım. Basmılların beyini de yakalım. Şimdi, gençler bunun için toplanıp bir araya gelsin.
EDPT 510b **taŋ** *Şafak, tan, gün ağarması.*
DTSl 532a **taŋ** I
TietzeL I (A-E) 556b **dan/ tan I** *Sabah vakti, sabah ışığı, şafak.*
HasEr Ø
TarS Ø
DerS II (C-D) 1355a **dan, dān, daŋ (I) [danğ (II)]** *Sabah vakti, tan.*

- DerS dışında taradığımız yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

diñelmek < EAT diŋelmek “Ayakta durmak, ayağa kalkmak.”; **Anad. Ağ.** dinelmek, diñelmek “Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.”

TarS II (C-D) 1161 **diñelmek** *Ayakta durmak, ayağa kalkmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 622b **dinel-** *Dikilmek, ayağa kalkmak, ayakta durmak.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1501b **dinelmek, diñelmek** *1.Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.*

doŋuz < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) toŋuz “Domuz.”; **Anad. Ağ. doŋuz** “Domuz.”

DLT 483 **toŋuz** ***toŋuz*** *Domuz. Toŋuz Türklerin on iki yılından biri.*

EDPT 527b **toŋuz** *Domuz.*

DTSl 575a **toŋuz**

TietzeL I (A-E) 646a **doŋuz/ domuz** *Maruf vahşi ya da ehli hayvan.*

HasEr 118b **domuz** *Eti ve yağı için beslenen evcil hayvan. Eski kaynaklarda toŋuz (ve doŋuz) olarak geçer.*

TarS II (C-D) 1217 **doñuz, (toñuz)** *Domuz.*

DerS II (C-D) 1562a **doŋuz [doğuz]** *Domuz.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dünür < ET (Uyg., MK) tüŋür “Kızların evlilik yoluyla verilmesiyle oluşan aieleler.”; **Anad. Ağ.** düğür “Evlenenlerin anne ve babaları.”

DLT 505 **tüŋür** ***tüŋür*** *Kadının evlilik yoluyla akrabaları ki bunlar [kocasının] kardeşleri, baba ve annesidir.*

EDPT 523b **tüŋür** *Kızların evlilik yoluyla verilmesiyle oluşan aieleler.*

DTSl 597b **tüŋür**

TietzeL I (A-E) 673a **dünür II dünüşü** *Evli bir kadının ana babası ile kocasının ana ve babası arasındaki sihriyete dayanan karşılıklı hısımlık hitabı.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1625a **düğür** *1. [# dünür, düñür -1] 2. [# dünür**, düñür** -2] 3. Evlenenlerin anne ve babaları 4. Bacanak.*

dünür *Evlenen gençlerin anne ve babaları*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

<u>geŋez < ET (MK) genes /keŋes</u> "Sığ, derin olmayan, kolay."; **Anad. Ağ.** geñez, geğaz, geğez, geñaaz, genaz "Görünüşe göre, anlaşılan, galiba."

DLT 255 **kėŋes** ***kėŋes*** *Sığ su. Kolay işe de böyle denir.*

EDPT 734a **keŋes** *Sığ, derin olmayan*.

DTSl 299a **keŋes**

TietzeL II (F-J) 193 **geŋez/ genez I** *Kolay.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1634 **geñez, (geñiz)** *Kolay.*

DerS III (E-H) 1991a **geñez (I) [geğaz, geğez, geñaaz, genaz, geñz]** *Görünüşe göre, anlaşılan, galiba.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

<u>yalıŋuz < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) yalŋus</u> "Yalnız, tek başına, kimsesiz."; **Anad. Ağ.** yalağuz, yalanız, yalınız, yalınız "Yalnız."

DLT 552 **yalŋus** ***yalŋus er*** *"Yalnız adam vb." Atasözü,* ***Yalŋus ḳāz ötmes*** *"Yalnız kaz ötmez." Bu atasözü kişinin işlerinde başkasından yardım almasını öğütler.*

EDPT 930b **yalŋus** *Yalnız, tek başına, kimsesiz.*
OTWF I 44 **yalŋus**
DTSl 229b **yalıŋus**

TietzeL IX (Y-Z) 161 **yalıŋuz** *Yalnız, tek başına.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 279)

TarS VI (U-Z) 4230 **yalañuz, (yalavuz, yalguz, yaluñuz)** *Yalnız.*

DerS VI (U-Z) 4136a **yalağuz (I) [yalanız, yalınız]** *Yalnız.*

- **Sözbaşında t- sesinin korunması:**

  <u>tükel</u> < ET (Uyg., MK) tükel "Tam, tastamam, büsbütün."; **Anad. Ağ.** tükel "Tam, bütün." DLT 504 **tükel** ***tükel*** *Tamam, bütün. Tam, eksiksiz olan şeye* ***tükel*** *denir.* ***tükel alġıl*** *Tamamını, hepsini al* EDPT 480b **tükel** *Tam, tastamam, büsbütün.* DTSl 595b **tükel** TietzeL I (A-E) 670a **dükel/tükel** *Tam, bütün, eksiksiz.* HasEr Ø TarS II (C-D) 1306 **dükeli, (tükeli, dükel, düğeli)** *Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.* DerS IV (O-T) 4006a **tükel** *Tam, bütün.* DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

  <u>tek</u> < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) teg "Gibi."; **Anad. Ağ.** tek "Gibi." DLT 453 **tēg** ***tēg*** *Benzetme kelimesi.* EDPT 475a **teg** *Gibi.* DTSl 546b **teg** TietzeL I (A-E) 580a **dek/tek** *Gibi.* HasEr Ø TarS V (O-T) 3785 **tek (I), (dek (VI), teki)** *Gibi.* DerS V (O-T) 4749a **tek** *1. Gibi. 2. Değin.*

  <u>teprenmek</u> < ET (Uyg., MK) tepren- "Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak."; **Anad. Ağ.** teprenmek, tepreşmek "Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak." DLT 459 **tepren-** ***teprendi nēŋ*** *"Bir şey kıpırdadı."* ***teprenür teprenmek*** EDPT 444a **tepren-** *Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak.* OTWF II 618 **tepren-** DTSl 546a **tebren-** TietzeL I (A-E) 591a **depren- I/deperen-** *Hareket etmek, kımıldamak.* HasEr Ø TarS II (C-D) 1095 **deprenmek** *Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.* DerS V (O-T) 3857b **tebrenmek [teprenmek (II)] tebreşmek** *Titreşmek. Derleme Sözlüğü* dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde kaydedilmiştir: **tepren-** *Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 889); **terpenmek** *Deprenmek, kımıldamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 280); **tepren-** *Deprenmek, kımıldamak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 136); **teprenmek** *Silkinmek, kıpırdanmak, hareket etmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 203).

- Anadolu ağızlarında Eski Türkçedeki gibi düzlük-yuvarlaklık dışında kalan örnekler şu şekildedir: *açkuç, ağduk, agu, ağulamak, ağuz, anduz,*

angut, anuk, arduç, artuğ, aruk, aşu, aşuk, ayruk, biloğu, buzavu, çaruk, çaşut, davulgu, demreğü, dumağu, ilersük, kavurga, koçam, közegü, sanduvaç, sayru, tapşurmak, uyaltmak, üyez, yabuldak, yavu, yazuk, yüleği. Bu sözcüklerden *artuğ* ve *yalınuz* sözcüklerinin ayrıntılı incelemeleri aşağıda gösterilmiştir:

artuğ < ET (Uyg, MK) artuḳ (?artok) "Artık, fazlalık."; **Anad. Ağ.** artuğ, artıḫ, artık "Artık, fazlalık." DLT 80 **artuḳ** ***artuḳ*** *Artık, fazlalık.* CTD 62 **artuḳ** EDPT 204b **artuk (?artok)** *Ek olarak, fazla miktar.* DTSl 57a **artuk** UWb 210a **artok, artuk** *Eklenmiş, fazla miktar.* OTWF I 224 **artok** TietzeL I (A-E) 202b **artuk I / artık I** (eksik'in aksi), *Fazla.* HasEr Ø TarS I (A-B) 232 **artuk, (artuğ, artık)** *1. Başka, gayrı, mâada. 2. Fazla, ziyade. 3. Küsür, -den fazla. 4. Üstün. 5. Büyük bir kısım, kısm-ı âzam.* DerS I (A-B) 334a **artıḫ** *Fazla.* Sözcük, DerS dışındaki ağız çalışmalarında şu bölgelerde görülür: **artoḫ** *Artık, fazlalık.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 186) **artuğ** *Fazla.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13); **artık** *Fazla, çok.* (Gösterir, 2015, 19b)

yalınuz < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) yalŋus "Yalnız, tek başına, kimsesiz."; **Anad. Ağ.** yalağuz, yalanız, yalınız, yalınız "Yalnız." DLT 552 **yalŋus** ***yalŋus er*** *"Yalnız adam vb." Atasözü,* ***Yalŋus ḳāz ötmes*** *"Yalnız kaz ötmez." Bu atasözü kişinin işlerinde başkasından yardım almasını öğütler.* EDPT 930b **yalŋus** *Yalnız, tek başına, kimsesiz.* OTWF I 44 **yalŋus** DTSl 229b **yalınus** TietzeL IX (Y-Z) 161 **yalınuz** *Yalnız, tek başına.* HasEr Ø bkz. (Ölmez, 2009, 279) TarS VI (U-Z) 4230 **yalañuz, (yalavuz, yalguz, yaluñuz)** *Yalnız.*DerS VI (U-Z) 4136a **yalağuz (I) [yalanız, yalınız]** *Yalnız.*

- Anadolu ağızlarında söz sonunda –ġ/ḳ sesinin korunduğu örnekler görülür. Bu durum Anadolu coğrafyasına yerleşen Oğuzların aldıkları göçler dolayısıyla başka unsurlarla karışmasından dolayı dillerine alıntılanmış sözcükler olmalı. Çalışmamızda tespit ettiğimiz söz sonu –ġ/ḳ sesinin korunduğu örnekler şunlardır: *aġrıḳ, arıġ, asıġ, arıḳ, aruḳ.* Bu örneklerden *aġrıḳ* sözcüğünün ayrıntılı incelemesi aşağıda gösterilmiştir:

ağrık I < ET (Uyg., MK) aġrıġ "Ağrı, hastalık."; **Anad. Ağ.** ağrık "Ağrı, sancı, hastalık." DLT 63 **aġrıġ** ***aġrıġ*** *Genel olarak ağrı. Vücudun her*

neresi ağrıyorsa o uzvun adıyla söylenir, (baş ağrısı, karın ağırısı) gibi. EDPT (90a- 90b) **aġrıġ** *Ağrı, acı. Ağrılı hastalık.* DTSl 22b **aġrıġ** UWb 72a **aġrıġ** *Ağrı, hastalık.*OTWF I 179 **agrıg** TietzeL I (A-E) 113b **ağrık I** *Ağrı, hastalık < ET* ***aġrıġ*** *Bilhassa gözler için kullanılır.*HasEr Ø TarS I (A-B) 55 **ağrık (I)** *Ağrılı, ağrıyan.* DerS I (A-B) 110a **ağrık (II)** *1. Ağrı, sancı, yel, 2. Hastalık. (krş. DerS I (A-B) 391b,* ***avruk*** *(III) Hasta.* DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün, aşağıdaki bölgelerde ölçünlü Türkçedeki biçiminin çeşitli ses varyantlarıyla korunduğu görülür, **ağrık** *Ağrı, sancı, yel.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44) **ağrık (II)** *Ağrı, sancı, yel, Belime bir ağrık yerleşti.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)**; arı** *Ağrı, sancı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 117)**; argı** *Ağrı.* Erzincan. (Sağır, 1995, 409)**; arğı** *Ağrı, sızı.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)**; ārı** *Ağrı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 358)**; ağrıḫlı** *Hastalıklı.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 418)**; ārıḫlı** *Hastalıklı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)**; ağrıklı** *Ağrısı, hastalığı sürekli olan. –Gız sen naadar ağrıklı avradımışsın beeyle; na zaman yaklaşsak ya şuran arıyor, ya buran yav; osandım babam ölsün ki!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 21)**; ağrıklı** *Hastalıktan kurtulamayan kimse, hastalıklı, ağrılı sızılı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)**; ağrıklı** *Hastalıktan kurtulamayan kimse, ağrılı sızılı.* (Gösterir, 2015, 7b)

aġrıḳ sözcüğü "ağrı, sancı, yel" anlamında Anadolu ağızlarında Ordu Ünye, Bitlis, Gümüşhane ilçe ve köylerinde geçmektedir. (bkz. DerS I (A-B) 110a).

- Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Anadolu ağızlarında söz başı b-sesinin korunduğu sözcükler de tespit edilmiştir:

  <u>barmak</u> < Harz. Çağ. Kıpç., EAT barmaḳ "Parmak."; **Anad. Ağ.** barmak, bārmak, barmaḫ, barnak "Parmak." Harz. **barmaḳ** *Parmak.* (KE, MM, KTef, ME) Çağ. **barmaḳ** *Parmak.* [Niyâzî, 907; Senglah 121r.25 barmağ/k] Kıpç. **barmaḳ** *Parmak.* (GT, İN, KK, EM, İM, KS, İH, CC, KM, Kİ, MS, TA) [KTS 24a] TarS I (A-B) 402 **barmak, (barmaḫ)** *Parmak.* VEWT Ø ESTY, 1978, 66 **barmak** *Parmak.* TietzeL I (A-E) 283a **barmak/barnak/bannak** *Parmak.*HasEr Ø DerS I (A-B) 534b

barmak, bārmak (I) [barmaḫ, barnak (I)] *1. Parmak. Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bürge < ET (MK) bürge "Pire."; **Anad. Ağ.** bürge, büre "Pire."DLT 133 **bürge** ***bürge*** *Pire. İhtiyatsız adama da pireye benzetilerek bürge kişi denir.* EDPT 362b **bürge** *Pire.* DTSl 133a **bürge** TietzeL I (A-E) 406b **büre/pire** *Pire.* HasEr Øbkz. (Ata, 2000, 97) TarS I (A-B) 741 **büre, (püre)** *Pire.* DerS I (A-B) 825a **büre, bürge** *Pire.*DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarından biri olan Adana, Kadirli ağzında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir: **bire** *Pire.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

- Ön ünlülü sözcüklerde söz başında k- sesinin korunması da ağızlarda sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Bu örnekler şu şekildedir:

küymek < ET (Uyg., MK) küd- "Beklemek."; **Anad. Ağ.** küymek "Gözlemek, beklemek" DLT 311 **küd-** ***ol meni küdti*** *"O, beni gözledi,* ***ol ḳōy küdti*** *Oğuz lehçesinde "O, koyunu vb. güttü."* ***küder küdmek*** EDPT 701a **küd-** *Beklemek.* DTSl 324b **küd-** TietzeL IV (K-L) 497 **küy-/güy-** *Beklemek.* HasEr Ø TarS IV (K-N) 2781 **küymek** *Beklemek, sabretmek, teenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek.* DerS IV (I-N) **küymek (I)** *1. Gözlemek, beklemek.* DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekildedir: **küymek** *Gözlemek, beklemek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 183)

künilik < ET (KB) könilik "Doğruluk, dürüstlük."; **Anad. Ağ.** künilik "Adalet, doğruluk." DLT Ø EDPT 732b **könilik** *Doğruluk, dürüstlük.* DTSl 315b **könilik** OTWF I 121: +lXk TietzeL Ø HasEr Ø TarS Ø DerS IV (I-N) 3039b **künilik** *Adalet, doğruluk.*

kiyiz < ET (Uyg., MK) kiḏiz "Keçe, keçeden yapılmış örtü, çul."; **Anad. Ağ.** kiyiz "Keçe."DLT 269 **kiḏiz** *Keçe.* EDPT 707a **kiḏiz** *Keçe.* DTSl 306b **kiḏiz** TarS Ø VEWT 245a **kiyiz** ESTY 1997, 66: **kiyiz** TietzeL Ø HasEr Ø DerS IV (I-N) 2889a **kiyiz** *Keçe.*

közegü < ET (MK) közegü "Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri."; **Anad. Ağ.** köseği, kösa, köse, kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösgi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü "1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek

için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop.” DLT 297 **közegü** ***közegü*** *“Köseği.” Atasözü,* ***közegü uzun bolsa elig küymes*** *“Köseği uzun olunca el yanmaz.” Bu atasözü, çoluğu çocuğu çalışıp kendisi refah içinde olan kimse hakkında söylenir.* EDPT 759b **közegü** *Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri.* DTSl 321a **közegü** TietzeL IV (K-L) 401 **köseği** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış tahta.* HasEr 260b **köseği** *1.Ateş karıştırmaya yarayan odun ya da demir. 2. Ucu yanmış odun, eğsi.* bkz. (Ölmez, 2009, 263) TarS IV (K-N) 2698 **köseği, (köseğü)** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun.* DerS IV (I-N) 2972a **köseği [kösa, köse (I) -1, 2; kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü]** *1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop.* DerS IV (I-N) 2986a **közegü** *Maşa.*

2. TARANAN KAYNAKLAR

2.1. Taranan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

No	Tez Adı
1.	Abaz, Ayşe. 2004. İskilip ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
2.	Acar, Ergün. 2008. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3.	Akca, Hakan. 2009. Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4.	Akgül, Zinnur. 2019. Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
5.	Aktan, Bilal. 2009. Kütahya Simav Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
6.	Altındiş, Deniz. 2004. Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7.	Akyol, Senem. 2006. Manisa Merkez Kuzey-Batı Köylerinin Ağız Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
8.	Ateş, Mümin. 2015. Ordu Ağzı Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
9.	Avcı, Yusuf. 1988. Amasya Aydınca Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
10.	Aydın, Aysel. 2019. Akseki (Antalya) Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
11.	Ayvaz, Mehmet Akif. 2013. Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
12.	Bağcı, Hasan. 1997. Sarıcakaya Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

13.	Balıkçı, Birgül. 1996. Kadirli (Adana) Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
14.	Başer, Elif. 2014. Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (İnceleme-Metinler-Sözlük) Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
15.	Başkan, Ahmet. 2012. Bismil Ağzı (İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
16.	Bayraktar, Sibel Fatma. 2000. Kayseri Merkez İlçe Ağzı (Metin-Gramer-Sözlük). Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
17.	Belmerze, Ferah. 2018. Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
18.	Belyemez, Sedat. 2004. Ankara Evren İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
19.	Bozalan, Hale. 2008. Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
20.	Bulak, Şahap. 2015. Van Küresin Ağzı. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
21.	Bulduk, Barış Türker. 2011. Adıyaman İndere (Zey) Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
22.	Bülbül, Gülfiye. 2007. Balıkesir Bigadiç Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
23.	Çakır, Aylin. 2018. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
24.	Çavga, Uğur. 2020. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük) (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
25.	Çeker, Mustafa. 2015. Çumra Havâlisi Yörükleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
26.	Çelebioğlu, Serpil. 2019. Erciş Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
27.	Çoban, Esra Kulle. 2012. Elmalı ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

28.	Demir, İmdat. 2012. (Manisa) Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
29.	Dinçay, Mehmet Ali. 2011. Kütahya Domaniç Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
30.	Doğan, Muammer. 2012. Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
31.	Doğar, Birsen. 2015. Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
32.	Durmaz, Ramazan. 2018. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası. Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
33.	Dülger, Ersan. 2007. Banaz İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
34.	Emirdağ, Şule. 2019. Antalya Aksu Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
36.	Erdem, Mehmet Dursun. 2001. Asarcık Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
37.	Erdoğan, Songül. 2012. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş- İnceleme-Metinler- Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
38.	Ertekinoğlu, Servet. 2015. Bitlis, Ahlat Ağzı. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
39.	Ertürk, Harun. 2015. Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
40.	Eryiğit, Celal. 2014. Gölhisar Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi
41.	Guvci, Keziban. 2004. Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
42.	Gül, Rıza. 1993. Kilis Merkez ve Köy Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
43.	Gülbahar, Burcu. 2010. Uluborlu Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

44.	Gümüş, Esra Merve. 2017. Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
45.	Günay, Esra Gülin. 2008. Adıyaman Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
46.	Güner, Ömer. 2014. Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
47.	Gürel, Cihan. 2011. Dulkadirli Köyleri Ağzı (İnceleme – Metin - Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
48.	Haşimi, Ahmet. 2016. Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
49.	İlaslan, Ümit. 2006. Yozgat- Çandır Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
50.	İçer, Elif. 2010. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
51.	Kabadayı, Rukiye. 2014. Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
52.	Kanaç, Işılay. 2010. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
53.	Kandemir, Serpil. 2006. Manyas Türkmen Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
54.	Kavak, Engin. 2019. Tefenni Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
55.	Kavaklıçeşme, Hüsna. 2010. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Dil İncelemesi, Metin- Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
56.	Kaya, Fatih. 2004. Bâlâ İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
57.	Keleş, İrfan. 1986. Şabanözü Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
58.	Khairullah, Hamdi Lateef. 2015. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
59.	Kılıç, Mine. 2001. Kahraman Maraş Merkez Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

60.	Kılınç, Günay. 2009. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
61.	Kırgız, Ayşe Nur. 2009. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme- Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
62.	Koca, Sinan. 2015. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
63.	Koraş, Hikmet. 1992. Karaman ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
64.	Korkmazyiğit, Ahmet. 2010. Çayıralan ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
65.	Koruk, Önder.2019. Yusufeli Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
66.	Köğçe, Ayşe Namlı. 2013. Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet VakıfÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
67.	Kuyumcu, Osman. 2006. Türkçenin Hemşin Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
68.	Küçükballı, Fatih Numan. 2013. Gazipaşa (Antalya) Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
69.	Manav, Aslı. 2006. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
70.	Memiş, Özlem. 2019. Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
71.	Mutlu, Hüseyin Kahraman. 2008. Balıkesir İli Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
72.	Ocak, Ferhat. 2013. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
73.	Oğur, Ümit. 2019. Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük) (İnceleme, Metin, Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
74.	Olcay, Cem Bircan. 2014. Malatya Arapgir Ağzı (İnceleme- Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

75.	Orak, Bayram. 1995. Lütfi'nin Gül ü Nevruz'u Gramer İndeksi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
76.	Ordu, Aysun. 2019.Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin) (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin).Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
77.	Öçalan, Muharrem. 2004. Sakarya İli Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
78.	Örnek, Mehmet Oğuz. 2011. Muş-Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
79.	Örnekkol, Fatih. 2006. Emirdağ Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
80.	Özden, Muharrem. 2009. Bilecik İli Ağız İncelemesi. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
81.	Özden, Halil İbrahim. 2014. Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
82.	Özkaya, Hakkı. 2013. Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
83.	Özmen, Şeyda. 2007. Muş-Merkez Ağzı (İnceleme- Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
84.	Öztürk, Zehra. 2014. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
85.	Paçacıoğlu, Burhan. 1987. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
86.	Pektaş, Tamer. 2017. Gelendost Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
87.	Pehlivan, Gülcan. 2019. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. Doktora Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
88.	Sarıtiken, Hakan. 2017. Gaziantep Merkez (Şahinbey, Şehitkamil) Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
89.	Sebni, Makbule. 2010. Kağızman Yerli Ağzı. (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

90.	Sert, Göksel. 2015. Eskişehir İli Yörük Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
91.	Sevinç, Uğur. 2015. Göynük Ağzı (İnceleme - Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
92.	Solmaz, Erhan. 2007. Bolvadin Çay ve Çobanlar Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
93.	Sökmen, İsmail. 2011. Bismil Türkmen Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
94.	Sözer, Burak. 2017. Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
95.	Şahin, Fatma. 2017. Kadınhanı Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
96.	Şakirova, Könül. 2019. Keçiborlu Ağzı. (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
97.	Tanyıldız, Eyyup. 2014. Hafik İlçe Merkezinin Kelime Hazinesi. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
98.	Tosun, İlker. 2003. Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
99.	Tosun, Temuçin. 2019. Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
100.	Umaç, Zeynep Şimşek. 2011. Çepni Ağzı (Dil Özellikleri- Metinler- Sözlük). Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
101.	Uygunoğlu, Büşra. 2018. İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
102.	Uysal, Bilal. 2007. Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
103.	Uysal, İdris Nebi. 2009. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
104.	Ümüt, Adem. 2006. Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
105.	Ünal, Ergül. 2020. Reşadiye ve Yöresi Ağızları Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük.

	Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
106.	Üstün, Mehmet Cihan. 2008. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
107.	Yalkın, Osman Ali. 2013. Atabey Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
108.	Yapıcı, Ali İhsan. 2013. Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük). Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
109.	Yaşurgan, Nejla. 2019. Bitlis Merkez Ağzı (Giriş-İnceleme- Metin- Sözlük) Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
110.	Yavaş, Özcan. 2009. Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
111.	Yazıcı, Serdar. 2006. Dörtyol Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
112.	Yelok, Veli Savaş. 1999. Divriği Merkez İlçe Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
113.	Yıldırım, Ünal. 2007. Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
114.	Yıldırım, Kübra Dilaver. 2013. Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
115.	Yıldız, Osman. 2015. Birecik Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
116.	Yıldızöz, Rabia. 2017. Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
117.	Yılmaz, Kadir. 2011. Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
118.	Zeybek, Fatih Süleyman. 2008. Bayat Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.2. Taranan Kitaplar

No	Kitap Adı
1.	Akar, Ali. 2013. **Muğla ve Yöresi Ağızları.** Ankara, TDK.
2.	Ateş, Mümin, Salim Küçük. 2017. **Ordu Ağzı Söz Varlığı.** Gece Kitaplığı Yay., Ankara.
3.	Aydın, Mehmet. 2002. **Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük).** Ankara, TDK.
4.	Bilgin, Arif. 2006. **Elbistanca Sözlük Örnekleriyle Elbistan Ağzı**. Elbistan.
5.	Bozyiğit, Esat. 1998. **Ankara İli Ağzı Sözlüğü.** Kültür Bakanlığı
6.	Caferoğlu, Ahmet. 1995. **Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları.** Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
7.	Caferoğlu, Ahmet. 1994. **Sivas ve Tokat Ağızlarından Toplamalar**. Ankara, TDK, 2. bs.
8.	Caferoğlu, Ahmet. 1995. **Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları).** Ankara, TDK, 2. bs.
9.	Caferoğlu, Ahmet. 1995. **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları).** Ankara, TDK, 2. bs.
10.	Caferoğlu, Ahmet. 1994. **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**. Ankara, TDK, 2. bs.
11.	Demir, Necati. 2001. **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.
12.	Edip, Kemal. 1945. **Urfa Ağzı.** TDK.
13.	Eren, Emin. 1997. **Zonguldak - Bartın - Karabük İlleri Ağızları.** Ankara, TDK.
14.	Erkap, Selahattin. 1999. **Gül Dili Isparta Ağzı**. Ankara.
15.	Erten, Münir. 1994. **Diyarbakır Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.
16.	Gemalmaz, Efrasiyab. 1995. **Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler).** Ankara, TDK.
17.	Gösterir, İbrahim. 2015. **Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü.** Çorum.

18.	Gül, Meltem. 2017. **Hatay Arsuz Ağzı (İnceleme- Metin-Sözlük).** Kesit Yayınları.
19.	Gülensoy, Tuncer, Ahmet Buran. 1992. **Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler**. İstanbul.
20.	Gülensoy, Tuncer.1990. **Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler**.TDK, Ankara.
21.	Gülensoy, Tuncer. 1988. **Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.
22.	Güler, Zülfi. 1992. **Harput Ağzı.** Elazığ, Elazığ Belediyesi Halk Kültürü Dizisi. Elazığ.
23.	Gülseren, Cemil. 2000. **Malatya İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük-Dizinler).** Ankara, TDK.
24.	Gülsevin, Gürer. 2002. **Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük).** Ankara, TDK.
25.	Günay, Turgut. 1977. **Rize İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük).** Ankara, TDK.
26.	Günşen, Ahmet. 2000. **Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.
27.	Kalay, Emin. 1998. **Edirne İli Ağızları (İnceleme-Metin).** Ankara.
28.	Küçük, Salim ve Mümin Ateş. 2017. **Ordu Ağzı Söz Varlığı.** Ankara.
29.	Oğraş, Şerife, Ahmet Buran. 2003. **Elazığ İli Ağızları**. Elazığ.
30.	Olcay, Selahattin. 1995. **Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin**). Ankara, TDK.
31.	Olcay, Selahattin, Ahmet B. Ercilasun, Ensar Arslan. 1998. **Arpaçay Köylerinden Derlemeler.** Ankara, TDK.
32.	Özçelik, Sadettin, Erdoğan Boz. 2011. **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)** Ankara, TDK.
33.	Özçelik, Sadettin. 1997. **Urfa Merkez Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük).** Ankara, TDK.
34.	Öztürk, Erol. 2009. **Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı.** Ankara, TDK.
35.	Sağır, Mukim.1995. **Erzincan ve Yöresi Ağızları. (İnceleme, Metinler, Sözlük).** Ankara, TDK.

36.	San, Sabri Özcan. 1990. **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları.** Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
37.	Torun, Ethem. 2004. **Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı**.
38.	Yıldırım, Faruk. 2006. **Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II (Metinler-Sözlük-Dizinler).** Ankara, TDK.
39.	Yıldırım, Faruk.2002. **Isparta Merkez Ağzı (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Fakülte Kitabevi.

3. İNCELEME

aba < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) apa "Ata, büyükbaba, büyükanne, baba, anne, amca, büyük abi, büyük kızkardeş, ced, soy, nine, dede, ebe"; **Anad. Ağ.** aba, apa "Abla, büyük kız kardeş, anne, üvey anne."

DLT 74 **apa** ***apa*** *Töpöt lehçesinde "baba". Bu kelime onlara Arapçadan kalmış olabilir; çünkü onlar ṭābit oğullarındandır. Adı geçen kişi, Yemenli olup Türk diyarına kaçmış ve Töpötlüler bu adamın soyundan gelmiştir.*

DLT 163 **ebe, epe; ebe** Oğuz lehçesinde "ana, anne"

EDPT 5a **aba/apa/ebe/epe** *Ata, büyükbaba, büyükanne, baba, anne, amca, büyük abi, büyük kızkardeş, ced, soy, nine, dede, ebe.*

DTSl 47b

UWb (166a-166b) **apa** *Ata, büyükbaba, dede.*

TietzeL I (A-E) 70a **aba** *Abla, büyük kız kardeş veya yaşı itibariyle sayılan herhangi bir akraba kadın.*

HasEr Ø

bkz. (Li, 2019, 138), ***apa~aba*** *Aba, apa, ebe, epe biçimlerindeki sözcükler, günümüz Türk dillerinde "ata, dede; nine; baba; anne; amca; hala; ağabey; abla; ebe" gibi anlamları olan çeşitli akrabalık terimlerini gösterir (EDPT, 5). Orhon Yazıtları'nda apa "ata, ecdat" sözcüğü, eçü "ata, ecdat" sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır. eçüm apam bumın ḳaġan iştemi ḳaġan olormış "atalarım dedelerim Bumın Hakan (ve) İştemi Hakan (hükümdar olarak) tahta oturmuş" (Kül Tigin Yazıtı, D1). Bu sözcük, Karahanlı Türkçesinde şöyle tespit edilmiştir:apa "Adem; insan" (KB), aba "baba" (DLT I, 86)*

bkz. (Ata, 2000, 70)

TarS I (A-B) 1 **aba** *1. Ana. 2. Nine, anneanne.*

DerS I (A-B) 1b **aba [apa (III)-2]** *1. Abla, büyük kız kardeş 2. Anne. 3. Üvey anne, analık. 4. Büyükanne. 5. Kaynana. 6. Yenge 7. Teyze 8. Hala 9. Yetişmiş, büluğa ermiş küçük kız kardeş. 10. Hanım, hanımefendi 11. Baba.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün Anadolu ağızlarında *abla, büyük kız kardeş* ve *anne* anlamlarında aşağıdaki yerlerde kullanıldığı tespit edilmiştir:

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 460)

aba *Abla*. Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 244)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 386)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 333)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 842)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 508)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Konya Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 276)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 160)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 458)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 43)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 211)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 201)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 217)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 261)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 251)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 26)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 34)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 515)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 3)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 313)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 308)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 346)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 842)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 290)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 508)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı (Kanaç, 2010, 365)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 530)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 251)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 242)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 315)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Isparta, Keçiborlu Ağzı. (Şakirova, 2019, 247)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 248)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı (Özkaya, 2013, 43)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 159)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 144)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 276)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 131)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 467)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 413)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 458)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 273)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 288)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 250)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Van Erciş Ağzı. (Çelebioğlu, 2019, 183)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ordu Ağzı Söz Varlığı. (Küçük, Ateş, 2017, 26)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 460)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler). (Caferoğlu, 1995, 217)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, Tuncer, 1998, 243)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 386)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Tosun, 2003, 362)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 538)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları. (Çakır, 2018, 324)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları. (Yıldırım, 2013, 337)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. İzmir Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 194)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 242)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 659)

aba *Abla, büyük kız kardeş*. Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 658)

abuş *Abla, büyük kız kardeş.* Çanakkale, Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (Doğar, 2015, 467)

aba *Abla.* Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 197)

aba *Abla.* Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 194)

aba *Abla.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 252)

aba *Büyükanne.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 162)

aba *Anne.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1994, 231)

aba *Anne.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 460)

aba *Anne.* Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 181)

aba *Anne.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004,108)

aba *Anne.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)

aba *Anne.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 474)

aba *Anne.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 1)

aba *Anne.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 187)

aba *Anne.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 201)

aba *Anne.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 16)

aba *Anne.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı. (Ersöz, 2013, 3)

aba *Anne.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)

aba *Anne. Abla, büyük kız kardeş veya yaş itibariyle sayılan herhangi bir akraba kadın.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

aba *Abla, yaşça büyük kız kardeşe seslenme, hitap şekli.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

aba *Anne.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 108)

aba *Anne.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 113)

aba *Anne.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 515)

abu *1.Anne. 2. Teyze, hanım.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 192)

aba *1. Abla, büyük kız kardeş. 3. Anne. 4. Üvey anne, analık. 5. Üvey abla.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 26)

aba *Anne.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 474)

aba *Anne.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 24)

aba *1.Anne. 2. Yaşlı kadın.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 24)

aba *Yaşça büyük olan bayan, anne, ana.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 217)

aba *Abla ve yenge (ağabey ve amca hanımı) gibi diğer büyük hanımlar için de söylenir. –Abi, abam gelirken bir filkete ile iki metre don lastiği alsın dedi.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 15)

aba *Anne; nine. Aba bize ne yemek pişürisin, çoḫ acıḫdım da.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 1)

aba (1) *1.Abla, büyük kız kardeş. 2. Anne.* (Gösterir, 2015, 1a)

abu *1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Anne.* (Gösterir, 2015, 2a)

abacan < ET (MK) abacı "Umacı, hortlak, hayalet."; **Anad. Ağ.** abacan "Çocuk dilinde bir korku ünlemi."

DLT 74 **apaçı** *Umacı. Çocukları korkutmak için "apacı keldi" denir.*

EDPT 6b **abaçı** *Hortlak, hayalet. Bir çocuğu korkutmak için "abaçı geldi" denir.*

UWb Ø

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 5b **abacan** *Çocuk dilinde bir korku ünlemi, Abacan burada bebek (öcü) var.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

abbak < Çağ., Kıpç., EAT appak "Bembeyaz."< ap aḳ; **Anad. Ağ.** abbak "Bembeyaz."

Çağ. **apaḳ** *Bembeyaz.* [ŞSL 12: **apak***;* Senglah 27v.7 **ap ağ**]

Kıpç. **apaḳ, appaḳ** *Bembeyaz.* (KM, EK, EM, KH, EK, İM, Kİ) [KTS 10a]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL 122a **ak pak** *"Büsbütün beyaz." < İkinci kelime Fa. pāk 'temiz' mânasında alınarak ona göre yazılırdı; fakat bu terkibin, başında labial bir ses bulunan bir tekrardan husule gelmiş olması muhtemeldir. ak pak > appak (krş. DS 9-11'deki varyantlar)*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 178 **appak, (abbak, apbak)** *Bembeyaz.*

DerS I (A-B) 14a **abbak (I)** *Bembeyaz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

abıl abıl < ET (Uyg., MK) amul "Kıpırdamayan, duran her şey; sessiz, sakin"; **Anad. Ağ.** abul abul, apul apul "Yavaş yavaş, ağır ağır."

DLT 70 **amul** ***amul*** *Kıpırdamayan, duran her şey. Buradan alınarak yumuşak huylu adama amul denmiştir. Şu dörtlükte geçer,*

ḳaŋça bardıŋ ey oġul

erdiŋ mende ėnç ***amul***

attın amdı sen tüŋül

ḳıldıŋ erse ḳılmaġu

Şair bu dörtlükte, vaktiyle yanında bulunup sonra bırakıp gittiği atını almak için geri dönen genci azarlamakta ve emrine karşı geldiği için atı vermemekte direnerek şöyle demektedir, "Oğul! Sen burada esenlik içindeydin, kafan da rahattı. Bana niye sırt dönüp gittin."

EDPT 160b **amul** *Sessiz, barışçıl, sakin.*

DTSl 42b

UWb 117a **amıl** *Barış, uyum; huzur, huzurlu; sakin; sessiz.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 173 **añul añul, (añıl añıl)** *Ağır ağır, usul usul, yavaş yavaş, tedricen.*

DerS I (A-B) 32b **abul abul, apul apul** *1. Yavaş yavaş, ağır ağır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

abramak < Kıpç. abra-"Savunmak, korumak." **< Mo. abura-**; **Anad. Ağ.** abramak "Koruma muhafaza etmek; (deniz taşıtları için) yönetmek, kullanmak."

Kıpç. **abramak** *Savunma, koruma*. (CC, 413) [KTS 1a]

TietzeL 80a **abra-** *Becermek, üstesinden gelmek; korumak; yetişmek, büyümek, kendini koruyacak, idare decek duruma gelmek. < ET opra "to grow old, decay" Clauson 1972 s. 14?*

VEWT Ø

ESTY, 1974: 59 **abra-**

HasEr 1b **abramak** *1.Başarmak. 2.(deniz taşıtları için) yönetmek, kullanmak.) < Mo. abura- 'retten, helfen, beschützen'*

Lessing 6b **abura-** "Korumak, saklamak, kurtarmak."

TarS Ø

DerS I (A-B) 28b **abramak II** *1. Korumak, muhafaza etmek, kollamak. 2. Zor durumdan kurtarmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

acığ < ET (Uyg., MK, KB) açığ < ET açı- "1. Acı, ekşi tat. 2. Metaforik anlamda, Acıklı, üzücü; acıveren, sıkıntılı. Öfke, hiddet, kızgınlık."; **Anad. Ağ.** acık, acıḫ "Acı, üzüntü, keder, hiddet, kızgınlık, inat."

DLT 57 **açığ** "Acı, acı olan her nesne"

EDPT (21b-22a) **açığ (? acığ)** *Acı, ekşi tat.* Metaforik anlamda, *Acıklı, üzücü; acıveren, sıkıntılı. Öfke, hiddet, kızgınlık.*

DTSl 4b **acıg** *1. Acı, ekşi tat. 2. Acılık, sertlik, şiddetlilik. 3. Acı, yoğun tat. 4. Ağır, dayanılmaz, tahammül edilmez. 5.Üzücü, keder/ıstırap verici. 6. Öfke, hiddet, kin, garez.*

OTWF I 179 **açığ**

UWb 40b **acığ (I)** 1. *Acı, ıstırap, keder, sıkıntı, hüzün.*

TietzeL 87a **acık II** *Öfke.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) **acık, (acığ, açuk)** *Acı, dert, ıstırap.*

DerS I (A-B) 48a **acık (II)** [**acıḫ (I)**] *1. Keder, ıstırap, elem. 3. Hiddet, gazap, öfke. 4. [-acığ (I)-1] 5.[-acığ (I)-2], 6. Sıkıntı, eziyet.*

bkz. (Ata, 2000, 71)

DerS I (A-B) 46b **acığ** (I) **[accığ, acıḫ (I)-1,2; acık(II)-4, 5; acoğ, acuğ -1,2]** *1. Öç, intikam, kin, garez, 2. İnat, zıddıyet, nispet. 3. Keder, kahır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında, taradığımız yeni ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

açıḳ *Acı, üzüntü, keder*. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 181)

acık *Keder, ıstırab, elem.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 44)

ajıḫ *Hiddet, kızgınlık.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

- Bazı yörelerde sözcüğün *inat, intikam* gibi anlamlar kazandığı görülür,

açığ *İnat.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

acıḫ *İnat.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 167)

acıḫ *İnat.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

acığ *İntikam.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

acığ *İntikam.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 231)

açığ *İnat.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 187)

acıḫ *İnat, zıddiyet, nispet.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 1)

- Doğu Anadolu bölgesinde sözcüğe fiil şekliyle rastlanmıştır,

acıḫ etmek *Nispet yapmak, imrendirmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 1)

acıḫ etmek *Nispet yapmak, imrendirmek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 127)

ajıḫlanmaḫ *Birisine bağırmak, çağırmak, hiddetlenmek, kızmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

açınmak < Kıpç., EAT açın- "Açılmak, ortaya çıkmak." **< aç-ın-; Anad. Ağ.** açınmak "Açılmak, görünmek."

Kıpç. **açın- II** *Açılmak, ortaya çıkmak.* (İM) [KTS 2a]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 11 **açınmak** *Açılmak, görünmek.*

DerS I (A-B) 60a **açınmak** *Açılmak, görünmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

açkuç < Kıpç. açḳuç "Anahtar, kilit." **< aç-; Anad. Ağ.** açkıç, açgıç, açkıç, açkış "Anahtar."

Kıpç. **açkuç** *Anahtar, kilit*. (CC, İM, TA) [KTS 2a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: 210

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 60b **açkıç [→ açacak (I) -1]**

DerS I (A-B) 55b **açacak (I) [açgıç, açkaç, açkıç, açkış]** *1. Anahtar.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

adaş < ET (Uyg., MK) adaş "Dost, arkadaş, yoldaş."; **Anad. Ağ.** adaş "Samimi arkadaş, dost, kardeş yerinde kişi."

DLT 59 **adaş** *Samimi arkadaş.*

EDPT 72a **adaş /addaş** *Dost, arkadaş, yoldaş. Aynı ada sahip kimse.*

DTSl 9a-9b **adaş**

UWb 48a **adaş** *Arkadaş, yoldaş, yakın arkadaş; dost.*

DTSl 9b

OTWF I 119 **adaş**

TietzeL I (A-E) 98a **adaş** *Aynı adı taşıyan (kimse) < ET. adaş /addaş a.m. [ad I + -daş eki]. Kelimenin ve ekin menşeine dair birkaç nazariye ileri sürülmüştür. En yeni literatur için b. M. Erdal 1991 I, 119-120, T. Tekin 1994 s. 252 no. 17.*

HasEr Ø

TarS Ø

bkz. (Ata, 2000, 71)

DerS I (A-B) 64b **adaş** *1. Dost, arkadaş, 2. Kardeş, kardeş edinilmiş olan.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün aşağıdaki bölgelerde şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

adaş *Arkadaş, eş.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı Ağzı. (Torun, 2004, 278),

adaş *Arkadaş.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)

adeş *Samimi arkadaş, dost, kardeş yerinde kişi.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. (Özden, 2014, 200),

adaş *Adaş, yaşı veya memleketi aynı olan.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı. (Ersöz, 2013, 14)

adeş *Samimi arkadaş, dost, kardeş yerinde kişi.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. (Özden, 2014, 200)

adaş *Arkadaş, yoldaş, dost. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı*. (Durmaz, 2018, 683)

adaş *Arkadaş.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 433)

adeş *Adaş.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 212)

adıkmak < ET (KB) atık- "Adlandırılmak, iyi veya kötü ün yapmak"; **Anad. Ağ.** adıkmak "İyi veya kötü ad ile şöhret bulmak, ünlenmek."

DLT Ø

KBdizin 36 **atıḳ-** *Ad sahibi olmak, ismi yayılmak, meşhur olmak.*

EDPT 47b **atık-** *Adlandırılmak, iyi veya kötü ün yapmak.*

DTSl 67a

UWb 102 **atık-** *Övülmek, ünlü olmak.*

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 66b **adıkmak** *İyi veya kötü ad ile şöhret bulmak, ünlenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe Çorum ağzında rastlanılır,

adıkmak *İyi ya da kötü ad ile ünlenmek.* (Gösterir, 2015, 4a)

adlım < Kıpç. atlam "Adım, yürümek için yapılan ayak atışlarından her biri."< **āt-(ı)l-(ı)m < AT *āt-** "Adım atmak"; **Anad. Ağ.** adlım "Adım."

AT ***āt-** *Adım atmak.* (Tekin, 1995, 172)

Kıpç. **atlam** *Adım, yürümek için yapılan ayak atışlarından her biri.* (MG, İM, İN) [KTS 15b]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 67b **adlım (II)** *Adım.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ağdırmak < ET (Uyg.) aġtur- < ET ağ- "Kaldırmak, yükseltmek." **Anad. Ağ.** ağdırmak "Yukarı çıkarmak, yukarı sürmek, yukarı sevk etmek, bir yana meyletmek."

DLT Ø

EDPT 82a **aġtur-** *Kaldırmak, yükseltmek.*

UWB 30 **agtur-** *Yukarı çıkartmak, yükseltmek. Üzerine koymak.*

DTSl 23b **agtur-**

OTWF II 800

TietzeL I (A-E) 110b **ağdır-** *(terazinin bir tarafını) meylettirmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 88a **ağdırmak** *6. Yükseltmek, havaya doğru kaldırmak, omuza almak.*

DerS I (A-B) 210a **aldırmak (I)** *1. Yüklü hayvanın bir yanı hafif, bir yanı ağır gelmek, meyletmek.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

ağdır- *Yukarı çıkarmak*. Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 159)

ağdır- *1. Yukarı sürmek, yukarı sevk etmek. 2. Yükseğe çıkarmak*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 684)

ādır- *Ağdırmak, sermek ağmasına sebep olmak.* Isparta, Keçiborlu Ağzı. (Şakirova, 2019, 247)

ağdırmak (I)-1 *Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 42)

ağdır- *Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

ağdırmak (I) *Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 32)

ādırmak *Çökertmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 3)

ādırmak *Bir yana meyletmek, ağır gelmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 3)

ādırmak *Yükün bir yana ağır gelmesi.* (Gösterir, 2015, 4a)

ağdırmak (1) *Ağır basmak, çökertmek, mat etmek, bozmak.* (Gösterir, 2015, 5b)

ağdır- *Taşınan bir yük bir tarafa sarkmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 30)

ağdırmak (2) → *Ağdırık.* (Gösterir, 2015, 5b)

- Anadolu ağızlarında *ağdır-* sözcüğünden türemiş *ağdırık* ve *ağdırıklı* biçimleri de taradığımız ağız çalışmalarında karşımıza çıkar.

ağdırık *Dengesiz, eğri bir yere eğilme.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ağdırık *Dengesiz, bir yana devrik.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağdırık *Dengesiz, eğik bir yana devrik yük.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 3)

ağdırık *Dengesiz, eğik, bir yana devrik yük*. (Gösterir, 2015, 5b)

ādırıḫ *Bir yana eğilmiş yük.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 273)

ağdırıklı *Yüklenmiş yükün bir yanının daha ağır olması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ādırıklı *Dengesiz, bir tarafa eğik.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 3)

- *ağdırık* sözcüğü için bkz. (Ölmez, 2009, 229)

ağduk < ET (Uyg., MK) aġduk "Hata (ihmal nedeniyle yapılan), hatalı, kullanılamaz; eski, modası geçmiş; dikkatsiz, beceriksiz."; **Anad. Ağ.** ağduk, ağdık "1. Yaramaz, sırnaşık, münasebetsiz, densiz, nâdan. 2. Ters, aksi. 3. Yanlış, değişik. 4. Hatalı, kusurlu. 5. Yakışıksız, yersiz."

DLT 61 **aġduḳ *aġduḳ kişi*** *Bir yere sığınan, kim olduğu belli olmayan adam. Buna harflerin yeri değiştirilerek adġuḳ da denir.*

EDPT 80b **ağduk** *Kusur, eksiklik; faydasız, işe yaramaz, kötü; son derece sıkıntılı.*

UWB 62b **agduk** *Hata (ihmal nedeniyle yapılan), hatalı, kullanılamaz; eski, modası geçmiş; dikkatsiz, beceriksiz.*

DTSl 17a

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 72)

TarS I (A-B) 31 **ağduk, (ağdık)** *Karışık, bozuk, kusurlu, fena, ters, aksak.*

DerS I (A-B) 87 **ağdık I** *1. Yaramaz, sırnaşık, münasebetsiz, densiz, nâdan. 2. Ters, aksi. 3. Yanlış, değişik. 4. Hatalı, kusurlu. 5. Yakışıksız, yersiz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ağıllanmak < Kıpç. ağıllan- "Hâlelenmek."; **Anad. Ağ.** ağıllanmak "Çıbanın etrafı çember şeklinde kızarmak; bir yere toplanmak, toplu halde bulunmak"

Kıpç. **ağıllan-** *Hâlelenmek.* (Kİ) [KTS Ø]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 34 **ağıllanmak, (ağullanmak)** *Ayın etrafı çevrilmek, ay harmanlanmak, hâlelenmek.*

DerS I (A-B) 90a **ağıllanmak (I)** *1. Çıbanın etrafı çember şeklinde kızarmak. 2. Bir yere toplanmak, toplu halde bulunmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ağır < ET (Uyg., MK) ağır "Önemli, seçkin, değerli, samimi, saygın, saygıdeğer."; **Anad. Ağ.** ağır "Değerlilik. Değerli, kıymetli eşya, çeyiz alışverişinin para olarak değeri."

DLT 61 **ağır** *ağır "Ağır. Halk tarafından değer verilen kişiye veya beye* ***ağırlıġ kişi*** *denir. "Allah bana ikram etti" anlamında* ***teŋri meni ağırladı*** *denir. Geceden uzunca bir süre geçip ortalık sessizliğe büründüğünde* ***ağır adaḳ amruldı*** *"Ağır ayak durdu" denir. Bu sözle "ağır yürüyen kişinin bile evine vardığı" anlatılmak istenir.* ***ağır neŋ*** *"Pahalı, pahada ağır şey."*

EDPT 88b **ağır** 1. *Fiziksel olarak ağır. Önemli, seçkin. Değerli, samimi. 2. Ağır, acı veren, üzücü.*

DTSl 18a-19b **ağır**

UWb 65b **ağır** *Ağırlık, ciddilik, zorluk. Büyük kütle, bol, birçok. Ağırbaşlı, önemli. Zor, sıkıcı, çetin. Saygın, saygıdeğer.*

TietzeL I (A-E) 111a **ağır** *Tartıda çok çeken.*

HasEr 3b **ağır** *1.Tartıda çok çeken. 2. Davranışları yavaş olan. 3. Değeri çok olan 4. Çetin, güç.*

bkz. (Ata, 2000, 72)

Tars Ø

DerS I (A-B) 90b **ağır** (I) *3. Kıymetli eşya, para, 2. İtibarlı, hatırı sayılır.*

- DerS dışındaki kaynaklarda ***ağır*** sözcüğüne tek bir ağızda rastlanılmıştır. Fakat bu sözcükten türediğini düşündüğümüz **ağırlık** sözcüğü aşağıda görüldüğü üzere birçok ağızda tespit edilmiştir:

ağırlıġ *Değerlilik*. Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 152)

ağır *Değerli, kıymetli eşya.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 86)

ağırlik *Düğünde oğlan evi tarafından yapılan çeyiz alışverişinin para olarak değeri.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2014, 271)

aırlıg *Çeyizi düzmek için güveyin geline verdiği para.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 243)

ağırlıġ *Çeyiz hazırlamak için damatça geline verilen para.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 237)

ağırlık *Düğünde oğlan evi tarafından yapılan çeyiz alışverişinin para olarak değeri.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004, 271)

ağırlık *Başlık parası.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 644)

ağırlık *2. Çeyiz parası, kalın.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 542)

ağırlık *Kıymetli eşya.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 658)

ağırlık *Başlık parası*. (Gösterir, 2015, 6a)

ağırsınmak < Harz. ağırsın-"Zor gelmek, zoruna gitmek. (İş) ağır, güç, zor gelmek, ağrına zoruna gitmek. Ağır ve zor saymak." **< ağır+sı-n- (?)**; **Anad. Ağ.** ağırsınmak "Bir işi ağır bulmak, yüksünmek, yük saymak, angarya saymak. Hakaret saymak, ağırına gitmek, alınmak."

Harz. **ağırsın-** *Zor gelmek, zoruna gitmek. (İş) ağır, güç, zor gelmek, ağrına zoruna gitmek.* (NF) *Ağır ve zor saymak.* (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 92a **ağırsınmak [ağrınmak -3, ağrısınmak]** *1. Bir işi ağır bulmak, yüksünmek, yük saymak, angarya saymak. 2. Hakaret saymak, ağırına gitmek, alınmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ağırşak < ET (MK) aġırçaḳ, ağırşok "İp eğirmeye yarayan yassı ve değirmi nesne."; **Anad. Ağ.** ağırşak "Yün bükmeye yarayan ortası delik alet."

DLT 62 **aġırşoḳ** Ağırşak.

CTD 55 aba

EDPT 92b **aġurçaḳ** *İp eğirmeye yarayan yassı ve değirmi nesne.*

DTSl Ø

UWb Ø

OTWF I 107 **agırçak**

TietzeL I (A-E) 111b **ağırşak/arşak** *İğin altına bağlanan yuvarlak ağırlık." < ET **aġırçaḳ**.*

bkz. (Ata, 2000, 72)

HasEr 4a **ağırşak** *Yün eğirirken iğin alt ucuna takılan ortası delik ağaç veya kemik parça.*

TarS I (A-B) 42 **ağırşak** *1. İplik eğrilecek iğe takılan tahta yuvarlak.*

DerS I (A-B) 92a **ağırşak** *1. Yün iplik eğrilen iğin altına takılan yuvarlak ağaç parçası, ağırşak. 2. İp bükmeye yarayan iğ, ağırşak.*

DerS I (A-B) 111a **ağırşak** *1. Ağırşak, yün bükeceği, iğin ucuna takılan yarım küre şeklindeki cisim.*

DerS I (A-B) 131a **ahırşak** *Ağırşak, yün bükmeye yarayan tahta alet.*

DerS I (A-B) 349a **aşağ (I)** [aşaḫ, aşak (I) -1] *İplik eğirirken iğin ağır dönmesini sağlayan tahta ağırlık, ağırşak.*

DerS I (A-B) 332b **arşak II** *1. İplik eğirmede kullanılan iğin altında bulunan yarım küre şeklindeki topçuk, ağırşak. 2. Makara.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün aşağıdaki bölgelerde şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

ağırşak *İği altında dengeyi sağlamak için konan ortası delik halkamsı ağaç.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ahırşak *Yün bükmeye yarayan ortası delik alet*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

āşaḫ *Ağırşak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

ağırşaḫ *İğin ucuna takılan yarım elma biçiminde bir aygıt. İğin dönmesini sağlar.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 418)

ağırşak *İğne geçirilen tağalak, iğ altına konan ortası delik halkamsı ağaç ve emsali.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 217)

ārşaḫ *Yün iğinin ağırlaşması için iğe takılan yarım küre şeklindeki parça.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)

ağşak A*ğırşak, yün bükeceği, iğin ucuna takılan yarım küre şeklindeki cisim.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 45)

āşaḫ *Ağırşak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 70)

aşak *İplik eğirirken iğin ağır dönmesini sağlayan tahta ağırlık, ağırşak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 71)

ārşaḫ *(<ağırşak) Yün iğinin ağırlaşması için iğe takılan yarım küre şeklindeki parça.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)

arşak *İplik eğirmede kullanılan iğin altında bulunan yarım küre şeklinde topçuk, ağırşak.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 59)

ağırşak *Teşinin üstünde yuvarlak parça.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 14)

āşaḫ *Ağırşak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 194)

ağşak (I) *Ağırşak, yün bükeceği, iğin ucuna takılan yarım küre şeklindeki cisim.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 35)

āşaḫ *Ağırşak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 55)

aşak *İplik eğirirken iğin ağır dönmesini sağlayan tahta ağırlık, ağırşak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 55)

aşaḫ *Ağırşak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 117)

ağırşak *İği altında dengeyi sağlamak için konan ortası delik halkamsı ağaç.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 5)

ağırşak *İğne geçirilen tağalak, iy altına konan ortası delik halkamsı ağaç ve emsali.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 217)

āşak *Makara, iplik eğirirken iğin ağır dönmesini sağlayan tahta ağırlık, ağırşak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 245)

ağşaḫ *İğin ucundaki makara.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 2)

ağıtmak < ET (Uyg., MK) ağıt- < AT āġ- "Kaldırmak, ayağa kaldırmak, harekete geçirmek."; **Anad. Ağ.** ağıt- "Dağıtmak, savurmak."

AT *āġ- *Yükselmek, tırmanmak.* (Tekin, 1995, 171)

DLT 62 **ağıt-** ***ol anı tāġḳa ağıttı*** *O onu dağa (veya başkasına) yükseltti.* ***teŋri bulut ağıttı*** *Allah bulut yükseltti* ***ağıtur ağıtmaḳ***

EDPT (80b- 81a) **ağıt-** *Kaldırmak, ayağa kaldırmak, harekete geçirmek. Yüceltmek, göklere çıkartmak.*

DTSl (20b-21a) **ağıt-**

UWB 24 **ağıt-** *(gönlü) Ayırmak, çevirmek.*

OTWF II 760 **agıt- /ag-ıt-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 43 **ağıtmak** *Savurmak.*

DerS Ø

- DerS'de yer almayan sözcük, Malatya ağzında tespit edilmiştir:

ağıt- *Dağıtmak, savurmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 386)

ağlak < ET (Uyg., MK) ağlaḳ "Tenha, ıssız, uzak yer."; **Anad. Ağ.** ağlak "Issız, tenha, boş."

DLT 62 **ağlaḳ** Issız yer.

EDPT 84b **ağlak** *Tenha, ıssız, uzak yer.*

DTSl 21b **ağlaḳ**

UWb 71a **ağlak** *Tenha, ıssız, sakin. Eşsiz, benzersiz; tek, yegâne.*

OTWF I 227 **aglak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2001, 21), (Ata 2000, 72)

TarS Ø

DerS I (A-B) 101a **ağlak** (II) *1. Issız, tenha, boş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ağmak < ET (Uyg., MK) aġ- < AT *āġ- "Yükselmek, tırmanmak."; **Anad. Ağ.** ağmak "Tırmanmak, yükselmek, yukarı doğru çıkmak."

AT ***āġ-** *Yükselmek, tırmanmak*. (Tekin, 1995, 171)

DLT 61 **āğ-** *ol tāġḳa **āġ**dı. "O dağa vb. tırmandı." āġar aġmaḳ. bulıt aġdı. "Bulut yükseldi (neşa'at). Anıŋ yüzi āġdı. "Onun rengi değişti (tagayyara lawnuhu)."*

EDPT 77a **ağ-** *Yükselmek, tırmanmak.*

UWb 20 **aġ-** *Yukarı çıkmak, yükselmek. Yukarıya gitmek, kurtulmak. Varlık şeklini değiştirmek, başka bir kılığa girmek, başka bir şekle değişmek. Düşünüşünü, inancını değiştirmek.*

DTSl 16b **ağ-**

TietzeL I (A-E) 109a **ağ-** *Yükselmek < ET āg-.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 71)

TarS I (A-B) 49 **ağmak** *1. Çıkmak, yükselmek. 2. Aşağı inmek, ağır gelip aşağı meyletmek.*

DerS I (A-B) 102b **ağmak** *1. Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek. 2. Aşmak. 3.Yağmur inmek, düşmek. 4. Yıldız, yılan vb kaymak. 5. Toplanmak, üşüşmek. 6. Güneş batmak. 7. Çömelmek, oturmak. 8. Yatıp yuvarlanmak, debelenmek. 9. Bir kimsenin üzerine yüklenmek. 10. Yükselmek, yukarı çıkmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki bölgelerde şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir:

ā (ağmak) *1. Hayvan üzerindeki yükün bir yanının ağır basıp dengesinin bozulması. 2. Yükselmek, yukarı çıkmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 272)

ağ- *Tırmanmak.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 315)

ā- (<ağmak) *1. Hayvan üzerindeki yükün bir yanının ağır basıp dengesinin bozulması. 2. Yükselmek, yukarı çıkmak (teyyarriye bindi, ġōlere ağdı.)* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 272)

ā- *Ağmak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 333)

ağmak *1. Yükselmek. 2. Bir yana meyletmek, ağır basmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 201)

āmah *Ağmak, yükselmek.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 218)

ağmak *Yükselmek, yukarı çıkmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 43)

ā *Ağmak, ulaşmak, yükselmek*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 313)

ağ- *Yükselmek, yukarı doğru gitmek, tırmanmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

ag- *Yükselmek, yukarı doğru çıkmak, ağmak.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 175)

āmak *Ağmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 33)

ağ- *1. Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek. 2. Yükselmek, yukarı çıkmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 30)

ağmak (I) *1. Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 33)

ağmak (I) *10. Yükselmek, yukarı çıkmak, Gönülsüz namaz, göklere ağmaz*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 33)f

ağmak (I) *2. Aşmak, Ben tüfeği ateşleyene kadar tepeyi ağdı*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 33)

ağmak *Terazi gözünün bir tarafa inmesi*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 33)

avmak *Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 59)

ağmak *Yükselmek, yukarı çıkmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

āmaḫ *Ağmak, yükselmek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 218)

ağmag [ağmak] *Ağmak, tepeye çıkmak, yukarı doğru yükselmek.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 213)

ağmak *Toplanmak.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 205)

ā- I *Yükselmek, yukarı çıkmak*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 659)

ağmak *Yılanın kendi halinde gidişi, bir deliğe girişi.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 21)

ağmak *Sessizce kayarak gitmek. –Bu gece belki on tane yıldızın her biri bir tarafa doğru yılan gimi ağdı getdi.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 20)

ağmak *Yağmuru yağışı. –Gız Zalha, baban ilk önce yağmırın beyle ağdığı bir günde baa pencerenin altından bahıp durduydu; şimdi rahmetli aklıma düşünce gözyaşlarımın ağmasını tutamıyorum.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 21)

ağmak (1) *Yükselmek, yukarı çıkmak*. (Gösterir, 2015, 7a)

ağmak (2) →*Ağdırık.* (Gösterir, 2015, 7a)

ağnamak < ET (Uyg., MK) ağna- < AT *āġna- "Yerde yatıp yuvarlanmak (hayvanlar için)."; **Anad. Ağ.** ağna- "Hayvanlar için debelenmek, toprakta yatıp yuvarlanmak."

AT ***āġna-** *(hayvan) yerde yuvarlanmak, çevrilmek*. (Tekin, 1995, 171)

DLT 62 **ağna-** ***at ağnadı*** *At ağnadı yere yatıp yuvarlandı.* ***er ağnadı*** *Adamın dili takıldı, tutuldu.* ***ağnar ağnamaḳ*** *Bu kelimenin söylenişi esasen genizdendir.*

EDPT (87b-88a) **ağna-** *Özellikle atların ve diğer hayvanların yerde yatıp yuvarlanması.*

DTSl 22a **agna-**

UWb (24-25) **ağna-** *Yerde yatıp yuvarlanmak. (ağrıdan ya da saygıdan).*

TietzeL I (A-E) 113a **ağna-** *Yerde yuvarlanmak (hayvan) < ET.* ***agna-****. İkinci varyantta reflexivum hali vardır. Nadiren insanın hareketleri için kullanılır.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 72), (Ölmez, 2009, 230)

TarS I (A-B) 53 **ağnamak** *1. Debelenmek, yatıp yuvarlanmak. 2. Bolluk içinde rahat yaşamak.*

DerS I (A-B) 106a **ağna-** *1. Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün aşağıdaki ağızlarda şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir:

ağna-, āna *(hayvanlar) yerde yatıp yuvarlanmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 455)

ağnanmak *Hayvanların debelenmesi.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağna- *Eşeklerin, atların, katırların tozlu bir yer buldukları zaman yatıp yuvarlanmaları.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 418)

ağnanma *Keyifle debelenme (Atlar için).* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 387)

ānamaḫ *Ağnamak, hayvanlar için yerde yuvarlanmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

ananmak *Yerde yuvarlanmak, debelenmek*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

ağnamak *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 43)

āna- *(hayvanlar için) Toprakta yuvarlanmak.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314)

ağna- *Yuvarlanmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 14)

ağnan- *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

añnan- *Hayvanın yerde kaşınmak için yuvarlanması*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 844)

ānamak *Sırtüstü yatmak. Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanması.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 366)

añlan- *Yerde yuvarlanmak*. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 647)

ağnanmak *Hayvanların sırtüstü yatarak sağa sola dönmesi, yan gelip yatmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 663)

āna- *1.Anlamak. 2. < (ağnamak) Hayvanın yumuşak toprağa ve küle yatarak debelenmesi.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 275)

ānanmak *Debelenmek.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 581)

ağnamak *1. Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak. 2. Duvar, direk veya yük eğilme, bel vermek, yana meyletmek.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 43)

ağnan- *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 14)

ānamaḫ *Ağnamak. Hayvanlar için yerde yuvarlanmak*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 193)

ağnamak (I) *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ānamaḫ *Ağnamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 46)

ağnanmak *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ağnanmak *Hayvanların debelenmesi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ağnanmak *Yerde yuvarlanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ânnanmak *At, katır, eşek gibi hayvanların toprakta, kumda ve külde yatıp sağa sola yuvarlanması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

ânnanmak *Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

ana- *Yerde yuvarlanmak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 217)

aananmak *Bazı hayvanların, özellikle eşeklerin sırtını kaşımak veya kıllarının arasına giren böceklerden kurtulmak maksadıyla tozlu topraklı yerlere yatarak, sırt üstü sağdan sola, soldan sağa kendini yuvarlaması. –Ana gı, emmimgilin eşşea niye hep bizim evin öönünde aananıp duruyor?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 13)

aananmak *Oyuna dalan çocuk tarafından, yüzünü gözünü, üstünü başını toza toprağa belemek. – Hay ciğerin aazından gele, gene asbabınınan gubara mı aanandın?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 14)

ağnanmak (2) *Hayvanların toprakta yatıp yuvarlanması.* (Gösterir, 2015, 7a)

ānanmak *Yerde sırt üstü yuvarlanmak.* (Gösterir, 2015, 15b)

ağrık I < ET (Uyg., MK) aġrıġ "Ağrı, hastalık."; **Anad. Ağ.** ağrık "Ağrı, sancı, hastalık."

DLT 63 **aġrıġ** ***aġrıġ*** *Genel olarak ağrı. Vücudun her neresi ağrıyorsa o uzvun adıyla söylenir, (baş ağrısı, karın ağırısı) gibi.*

EDPT (90a- 90b) **aġrıġ** *Ağrı, acı. Ağrılı hastalık.*

DTSl 22b **aġrıġ**

UWb 72a **aġrıġ** *Ağrı, hastalık.*

OTWF I 179 **agrıg**

TietzeL I (A-E) 113b **ağrık I** *Ağrı, hastalık < ET* ***aġrıġ*** *Bilhassa gözler için kullanılır.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 55 **ağrık (I)** *Ağrılı, ağrıyan.*

DerS I (A-B) 110a **ağrık (II)** *1. Ağrı, sancı, yel, 2. Hastalık. (krş. DerS I (A-B) 391b,* ***avruk*** *(III) Hasta.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün, aşağıdaki bölgelerde ölçünlü Türkçedeki biçiminin çeşitli ses varyantlarıyla korunduğu görülür:

ağrık *Ağrı, sancı, yel.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44)

ağrık (II) *Ağrı, sancı, yel, Belime bir ağrık yerleşti.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

arı *Ağrı, sancı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 117)

argı *Ağrı.* Erzincan. (Sağır, 1995, 409)

arğı *Ağrı, sızı.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

ārı *Ağrı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 358)

ağrıḫlı *Hastalıklı.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 418)

ārıḫlı *Hastalıklı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)

ağrıklı *Ağrısı, hastalığı sürekli olan. –Gız sen naadar ağrıklı avradımışsın beeyle; na zaman yaklaşsak ya şuran arıyor, ya buran yav; osandım babam ölsün ki!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 21)

ağrıklı *Hastalıktan kurtulamayan kimse, hastalıklı, ağrılı sızılı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ağrıklı *Hastalıktan kurtulamayan kimse, ağrılı sızılı.* (Gösterir, 2015, 7b)

ağrık II < ET (MK) aġruḳ "Yük, ağırlık, eşya."; **Anad. Ağ.** ağrık "Eşya, yük."

DLT 63 **aġruḳ** *Yük, eşya. "Yük nerede bırakıldı?" anlamında* ***aġır aġruḳ*** *ḳayuda ḳaldı denir.*

EDPT 90b **aġruḳ** *Ağır bir obje, ağırlık, yük.*

DTSl 23a **aġruḳ**

UWb 74a **aġruḳ**

Ayrıca *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesinde* agrık sözcüğü "hediye" anlamında kullanılmıştır. açıġ aġrıġ, İkileme. "Ödül, bağış." (Elmalı, 2009, 252)

OTWF I 227 **agruk** *Yük, eşya, ağırlık.*

TietzeL I (A-E) 113b **ağruk/ağrık II** *Ağırlık, yük. ET <* ***aġruḳ****.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 73)

TarS I (A-B) 55 **ağrık (II), (ağruk)** *Ağırlık, eşya, ev eşyası.*

DerS I (A-B) 109b **ağrık** (I) *1. Eşya, yük, yolculukta önden gönderilen eşya, göç zamanı dönünce alınmak üzere bir yere bırakılan fazla eşya, ağırlık. 2. Yatak, yorgan gibi şeylerin konulduğu yer, yüklük.* (krş. DerS I (A-B) 317a, "**ārık, arık** (III), 1. *Taşınması kolay eşya, göçten önce gönderilen yük.* DerS I (A-B) 391a "**avruk** (II), *Yaylaya götürülen eşya.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında sözcük Antalya ağzında görülür,

ağrıḳ *Güzün, kışlık ihtiyacını yayla köylerinden sağlayan yörüklerin un ve tahıl çuvallarına denir. Ev eşyasından ayrı olan bu yük grubuna ağrık adı verilir. Ağrık aslında bir göçebe terimidir. Güzün, kışlık ihtiyacını yayla köylerinden sağlayan yörükler, bunları develere yükleyebilmek için çuvallara yerleştirir. Ev eşyasından ayrı olan bu yük grubuna ağrık denir. DLT'de ağruk olarak gösterilmiş ve pılı pırtı, ağırlık, yük anlamındadır.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 684)

ağrınmak < ET (Uyg., MK) ağrın- "Ağrı nedeniyle acı çekmek, sancılanmak."; **Anad. Ağ.** ağrınmak "İncinmek. Bir şeyden incinerek sızlanmak, yakınmak."

DLT 63 **ağrın-** ***balıġ ağrındı*** *Yaralı adam (veya başkası) yaralarından acı çekti.* ***ağrınur ağrınmak.***

EDPT 92a **ağrın-** *Ağrı nedeniyle acı çekmek, sancılanmak.*

DTSl 22b **ağrın-**

UWb 26 **ağrın-** *Bir kişi için endişelenmek, üzülmek.", "Acındırmak, merhamet uyandırmak.*

OTWF II 585 **agrın-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 111a **ağrınmak** *1. İncinmek, gücenmek, kırılmak. 2. Bir şeyden incinerek sızlanmak, yakınmak.*

- DerS dışında bu sözcük tespit edilememiştir.

ağsak /aksak < ET (Uyg., MK) aḫsaḳ "Topal, aksak." **Anad. Ağ.** ağsak "Topal, hafifçe topallayan, aksak."

DLT 64 **aḫsaḳ** ***aḫsaḳ*** *Aksak, topal.*

EDPT 95a **axsak** *Topal, aksak.*

DTSl 71a **axsak**

UWb 83a **aksak** *Topal, aksak.*

OTWF I 227 **aksak**

Tietze I (A-E) 113b **ağsak /aksak** *Hafifçe topallayan.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 56 **ağsak** *Aksak, topal.*

DerS I (A-B) 111b **ağsak** *1. Topal, hafifçe topallayan, aksak. 2. Eksik, yarım, iyi gitmeyen (iş hakkında).*

- DerS dışında sözcüğün tespit edildiği ağızlar şu şekildedir,

ağsak *Topal.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağsak *Topal, hafifçe topallayan, aksak*. Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 47)

ağsak *Hafif topallayan insan veya hayvan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 5)

ağsak *Topal, hafifçe topallayan insan ya da hayvan; aksak.* (Gösterir, 2015, 7b)

āsak *Topal, aksak.* (Gösterir, 2015, 20a)

ağsamak < ET (MK) aġsa- "Topallamak, aksamak, topal olmak."; **Anad. Ağ.** ağsamak "Topallamak, aksamak."

DLT 64 **aḫsa-** ***at aḫsadı*** *At vb. topalladı, aksadı.* ***aḫsar aḫsamaḳ.***

CTD 141 **axsa-**

EDPT 95b **axsa-** *Topallamak, topal olmak.*

DTSl 71a **axsa-**

TietzeL I (A-E) 113b **ağsa-/aksa-** *Hafif topallamak < ET* ***aḫsa-****., Mecazi manada, İyi yürümemek.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 57 **ağsamak, (aḫsamak)** *Aksamak, topallamak.*

DerS I (A-B)112a **ağsamak** *1. Topallamak, aksamak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük şu bölgelerde görülür.

aḫsa- *Topallamak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

ağsamak *Topallamak, aksamak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44)

ağsamak [ağsımak] *Topallamak, aksamak.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 47)

āsamak *Hafifçe topallamak*. Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı (Özkaya, 2013, 60)

aḫsa- *Topallamak*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 230)

ağsamak *1. Topallamak, aksamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ağsamak -7 *Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ağsımak *Topallamak, aksamak, ahsamak, yektirmek. "Ağsıy ağsıy depiy aşdı, getdi."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 24)

ağsamak *Topallamak, aksamak.* (Gösterir, 2015, 7b)

āsamak *Topallamak, aksamak.* (Gösterir, 2015, 20a)

agu < ET (Uyg., MK) aġu < AT *āġu "Zehir."; **Anad. Ağ.** avu, ağu "Zehir."

AT ***āġu** *Ağı, zehir*. (Tekin, 1995, 171)

DLT 63 **aġu** *Zehir.*

EDPT 78b **aġu** *Zehir.*

DTSl 24a **aġu**

UWb 76b **ağu** *Zehir.*

TietzeL I (A-E) 114a **ağu/ağı** *Zehir < ET aġu.*

HasEr Ø

TarS Ø

bkz. (Ata, 2000, 73)

DerS I (A-B) 114a **ağu** (I) *1. Zehir.*

DerS I (A-B) 394a **avu** *1. Zehir, ağı. 2. Ormanların taşlık yerlerinde yetişen zehirli bir bitki.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcük aşağıdaki ağızlarda görülmektedir,

ağu *Zehir.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağu *Zehir.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 409)

avu *Ağı, zehir.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 333)

aġı *Ağu, zehir mecazen pek tuzlu.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 91)

ağu *Zehir.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 162)

aġı *Zehir.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 346)

avı *Zehir, ağı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

avu Zehir. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağı *Zehir.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

ağu, *Ağı, zehir.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 184)

āu *Ağı, zehir.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 460)

aġı *Ağu, zehir. Mecazen çok tuzlu.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 91)

ağu *Ağı, zehir.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 19)

ağu *Zehir.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 217)

ağı *Zehir.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 217)

ağu *Zehir.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 261)

ağı *Zehir.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 231)

avu *Zehir.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 47)

ağu *Zehir.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 45)

avu *Zehir, ağı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 76)

avu *Zehir.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 313)

ağu *Zehir.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 185)

agu *Zehir.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

ağu *Zehir.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 176)

ağı *Zehir.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 663)

ağu *Zehir.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 432)

ağı *Zehir.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 315)

ağı *Zehir, agu.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 157)

ağu *Ağı, zehir.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 154)

ağı *Zehir.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 346)

ağu *Zehir.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 202)

ağu *Zehir.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

ağu *Zehir.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 139)

au *Zehir.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 193)

ağu *Zehir.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 32)

avu *Zehir.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 47)

ağu (I) *Zehir*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 35)

āu *Zehir.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 462)

ağu *Zehir.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 5)

avu *Zehir, ağı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 19)

ağu *Ağı, zehir.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 217)

ağu *Ağı, zehir.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 217)

avu *Zehir.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 218)

ağu *Zehir.* Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 340)

avu *1. Zehir. 2. Ormanların taşlık yerlerinde yetişen zehirli bir bitki.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları (Koca, 2015, 246)

avu *Zehir.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 32)

avu *Ağı, zehir.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 173)

ağu *Zehir.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 25)

ağı *Zehir. –Hay ağılar içesin de yeğit yanın yere gele emi ?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 20)

ağu *Ağı, zehir.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 2)

ağı (1) *Zehir.* (Gösterir, 2015, 6a)

ağu *Zehir.* (Gösterir, 2015, 8a)

avu *Zehir, ağı.* (Gösterir, 2015, 24a)

ağulamak < ET (MK) ağula- "Zehirlemek."; **Anad. Ağ.** ağulamak "Zehirlemek."

DLT 64 **ağula-** *ol aşın aguladı "O, birinin yemeğine zehir koydu."*

EDPT 87a **ağula-** *Zehirlemek.*

DTSl 24a **agula-**

UWb 76b **ağılan-** *Zehirlemek, zehirlenmek.*

TietzeL I (A-E) Ø,

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 114b **ağulamak** *Zehirlemek.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

ağılamak *Zehirlemek.* (Gösterir, 2015, 6a)

ağulamak *Zehirlemek.* (Gösterir, 2015, 8a)

ağulanmak *Zehirlenmek.* (Gösterir, 2015, 8a)

ağulanmax *Zehirlenmek.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 162)

ağulanmak *Zehirlenmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağuz < ET (MK) ȧguz, ȧguj "Ağız sütü, doğumdan sonraki ilk süt."; **Anad. Ağ.** ağuz "Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günde sağılan, koyu yapışkan süt."

DLT 63 **ȧguj** ***ȧguj*** *Ağız, yeni doğuran hayvanların ilk sütü. Bu kelime /k/ ile /j/ arasında söylenir. /z/ ile söylenebilir.*

CTD 39 ȧguž~ȧguz

EDPT (98a – 98b) **ȧguj / ȧguz** *Ağız sütü, doğumdan sonraki ilk süt.*

DTSl 24b **ȧguz**

UWb Ø

TietzeL I (A-E) 112a **ağız II** *Yeni doğurmuş hayvanın ilk sütü < ET* ***ȧguz.***

HasEr 5a **ağız** *Yeni doğurmuş ineğin ilk sütü.*

bkz. (Ata, 2000, 73)

TarS I (A-B) 59 **ağuz, (ağız (III))** *Doğuran hayvanın ilk sütü.*

DerS I (A-B) 115a **ağuz** *1. Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günde sağılan, koyu yapışkan süt,* ***ağız****. 2. Yeni doğurmuş bir hayvanın ilk sütünden yapılan bir çeşit yiyecek. 3. Yeni doğurmuş hayvanın sütünden yapılan tatlı, yağlı peynir. 4. Yeni doğurmuş bir hayvanın ilk sütüyle yapılmış ekmek. 5. Yeni doğurmuş bir hayvanın ilk sütünden yapılan yoğurt.* (krş. DerS I (A-B) 272b **anız aŋız (IV)** *İnekler yavruladıktan sonra, üç gün içinde sağılan koyu süt, ağız."*; DerS I 433 **āz, az (II)** *Ağız, memeliler doğurduktan sonra ilk sağılan koyu süt.*)

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcük aşağıdaki bölgelerde şu şekil ve anlamlarda yer alır,

ağız *Yavrulayan hayvanların ilk sütü.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 453)

ağuz *Doğuran hayvanların ilk sütleri.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

ağuz *Yeni doğmuş inekten alınan ilk süt.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 127)

ağuz *Doğumdan sonra hayvandan alınan ilk süt.* Elazığ; Keban, Baskil, Ağın. (Buran, 1997, 183)

ağuz *Doğuran hayvanın ilk sütü.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 409)

avuz *İnek ve koyunun ilk sütü.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

avuz *Yeni doğmuş memelilerin ilk sütü.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 333)

ağuz *İneğin doğumdan sonraki ilk sütü.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 167)

ağız *Koyun, keçi, inek gibi eti yenilen, sütü içilen hayvanların doğurma akabinde alınan koyu sütleri.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 91)

avız *Doğuran ineğin ilk sütünden yapılan şekerli bir tatlı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 846)

ağuz *Yeni doğmuş inekten alınan ilk sütten yapılan bir çeşit peynir*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 163)

ağuz *Hayvanların ilk doğduğu sıradaki südü ve bundan yapılan katı yoğurt gibi yemek.* Kars, Erzurum, Çoruh (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

ağuz *Doğumdan sonra hayvandan alınan ilk süt*. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 184)

ağuz *İneğin doğumdan sonraki ilk sütü.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy, Buran, 1992, 167)

ağız *Koyun, keçi, inek gibi eti yenilen, sütü içilen hayvanların doğurma akabinde alınan koyu sütleri.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 91)

avuz *İlk süt, koyun sütü.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 201)

ağuz *Hayvanların ilk doğduğu sıradaki südü ve bundan yapılan katı yoğurt gibi yemek.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 231)

āz *Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü. (Oldukça koyudur.)* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 278)

auz *Doğum yapan inekten ilk alınan, koyu kıvamda süt.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 436)

avuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan, koyu yapışkan süt, ağız.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 48)

ağız *İnek doğurduktan sonra sağılan ilk süt.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 43)

avuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan, koyu yapışkan süt, ağız.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 60)

avuz *Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 60)

ağuz *Doğum sonrası hayvanların ilk sütü.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 185)

ağız *Yeni doğan hayvanların alınan ilk sütü.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

avız *Doğuran inneğin ilk sütünden yapılan şekerli bir tatlı*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 846)

avuz, *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan koyu yapışkan süt.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 246)

ağız *Doğum yapan hayvanların ilk sütü.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 663)

āz *1. Yeni doğum yapan hayvandan sağılan sütün kaynatılmasıyla yapılan peynir, yoğurt.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 242)

auz *Doğum yapan inekten ilk alınan, koyu kıvamda süt.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 436)

āz *(<ağız) Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 278)

ağız *Yeni doğan hayvanların ilk sütü*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 14)

ağuz *İneğin doğurduktan sonra gelen ilk sütü.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 139)

avuz *İnek ve koyunun ilk sütü.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 194)

auz *Ağuz, doğum yapan hayvanın ilk üç günlük sütü*. Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 193)

ağuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan koyu yapışkan süt, ağız.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 32)

avız *Koyun, keçi ve ineklerin doğumundan sonraki ilk sütü.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 46)

ağuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan, koyu yapışkan süt, ağız.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 35)

ağız *Doğumdan hemen sonra hayvanlardan alınan süt.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 4)

ağuz *Hayvanların ilk doğduğu sıradaki südü ve bundan yapılan katı yoğurt gibi yemek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

avuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan koyu yapışkan süt.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 246)

avuz *Memeli hayvanın doğum sonrası ilk sütü. "Anam gılik yapar, üstüne avuz süreridi."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 33)

ağuz *Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan sütten yapılmış bir çeşit yiyecek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 212)

ağuz *Büyükbaş hayvanların yavruladıktan sonra ilk sütünün pişirilmesiyle elde edilen yiyecek.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 107)

ağuz *Memeli hayvanların doğumdan sonraki ilk sütü.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 26)

avuz *Memeli hayvanların doğumdan sonraki ilk sütü.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 29)

ağız *Hayvanların doğum sonrası memesinde biriken, koyuluğunun yanına çok besleyici özelliği olan ilk sütü. –Anaa Eşe bibim ağız istiyordu, hepsini ablama salma istersen.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 20)

ağuz *Doğumdan sonra hayvandan alınan ilk süt.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 2)

ağız (2) *Yeni doğurmuş hayvanın ilk sütü.* (Gösterir, 2015, 6a)

ahım, aḫım < ET (MK) ağım "Yükseliş, çıkma."; **Anad. Ağ.** ahım, aḫım "Eğim, meyil."

DLT 61 **ağım** ***bir ağım yėr*** *Bir çıkışta üzerine çıkılacak yer.*

EDPT 87a **ağım** *Yükseliş, çıkma.*

DTSl 18b **agım**

OTWF I 297 **agım**

UWb Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 129b **ahım, aḫım (I)** *Eğim, meyil.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aḫtarmak < ET (MK) aġtar-, axtar- "Döndürmek, üzerine yuvarlamak, çevirmek."; **Anad. Ağ.** ahtarmak, aḫtarmak "Alt üst etmek, çevirmek, dökmek, boca etmek; aktarmak, iletmek, çevirmek."

DLT 63-64 **aḫtar-** ***aḫtar-*** *er tāşıġ aḫtardı Adam taşı çevirdi.* ***Yine tüpi yıġaçıġ aḫtardı*** *"Sert rüzgar ağacı devirdi" denir. Bir şeyi çeviren her nesne için de böyle denir. /ḫ/ ünsüzü, bu kelimede /ġ/'dan çevrilmiştir.*

EDPT 81b **aġtar- /axtar-** *Döndürmek, üzerine yuvarlamak, çevirmek.*

DTSl 71b **axtar-**

UWb 28 **aġtar-** *Çevresinde/ekseni etrafında döndürülmek.*

OTWF II 652 **agtar-**

TietzeL I (A-E) 132b **aktar-** *Bir yerden bir yere veya bir şekilden başka bir şekle geçirme. < ET* ***aġtar / aḫtar-****.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 74)

TarS I (A-B) 67 aḫtarmak → aktarmak

TarS I (A-B) 76 **aktarmak, (akdarmak, aḫtarmak, ağdarmak)** *1. Yere sermek, devirmek, altetmek, yenmek. 2. Altını üstüne getirmek.*

DerS I (A-B) 134b **ahtarmak, aḫtarmak** (I) *1. [aḫdarmaḫ -2] 2. [aḫdarmaḫ -3] 3. [aḫdarmaḫ -4] 4. Devirmek, yıkmak. 8. [aḫdarmaḫ -5] 9. [aḫdarmaḫ -6] 10. Tohum ekmeden, tarlayı sürüp nadasa bırakmak. 11.[aḫdarmaḫ -8] 12. [aḫdarmaḫ -9]* [**aḫdarmaḫ**-2] *karıştırmak, alt üst etmek, çevirmek.* DerS I (A-B) 128a, **aḫdarmaḫ, aḫdarmak** [aḫtarmak (I) -1, 2,3,8, 9, 11,12] *1. Devşirmek, toplamak. 2. Karıştırmak, alt üst etmek, çevirmek. 3. Dolu olan bir şeyi boşaltmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcük şu biçimlerde aşağıdaki bölgelerde görüldüğü tespit edilmiştir:

axtar- *Alt üst etmek, çevirmek.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 162)

aḫdar- *Aktar-, bir şeyi başka bir yere veya kaba geçirme.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 220)

ahdarmak *1. Karıştırmak. "Yonca gurusu deyi ikiu,nde bir ahdarılır. 2. Dökmek, boca etmek. "Gaynar suyu adamın gafasından aşşa, ahdarmış."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 24)

aḫtar- *Aktarmak, iletmek, çevirmek*. Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 214)

aḫtar- *Dolu kaptan boşaltmak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 92)

aktarmak *1.Tarlayı ikinci kez sürmek. 2. Harmanda dövülen arpa, buğday saplarını alt üst etmek.* (Gösterir, 2015, 10b)

akar < Kıpç. aḳar "Irmak, çay."**< ak-ar**; **Anad. Ağ.** akar "Irmak, dere, çay, küçük akarsu."

Kıpç. **aḳar** *Irmak, çay*. (BM) [KTS 5a]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL 124a **akar I** *Dere, ırmak. < ak- Genişzaman fiilsıfatı (participium aoristi)*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 68 **akarca su, (akar su)** *1. Akan su, ma-i cari.*

DerS I (A-B) 138b **akar** *1. Irmak, dere, çay, küçük akarsu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

akarmak < Çağ., Kıpç. aḳar- < āḳ+ar- "Yaşlanmak, saç sakal ağarmak. Ağarmak, beyazlamak."**< AT *āk-ar-**; **Anad. Ağ.** akarmak "Beyazlamak."

AT ***āk** *Ak, beyaz*. (Tekin, 1995, 171)

Çağ. **aḳar-** [<āḳ+ar-] *Ağarmak.* [Niyâzî, 895]

Kıpç. **akar- (I)** *1. Yaşlanmak, saç sakal ağarmak. 2. Ağarmak, beyazlamak.* (KK) [KTS 5a]

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 68 **akarmak** *Ağarmak.*

DerS I (A-B) 140a **akarmak** *Beyazlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

al I < ET (Uyg., MK) al < AT*āl "Hile, aldatma."; **Anad. Ağ.** al "Hile, tuzak."

AT ***āl** *Hile, aldatma.* (Tekin, 1995, 171)

DLT **āl āl** *Hile, aldatma. Atasözü ālın arslan tutar, kūçün oyuḳ tutmas "Hile ile aslan yakalanabilir ama zorla (yani güç kullanılarak) bostan korkuluğu tutulamaz." Bu atasözü istediği şeyi güç kullanarak elde etme imkânı kalmayan kişinin hileye başvurması, başka bir çare araması gerektiğini anlatır.*

EDPT 120b **al** *Hile, plan, bir şeyi yapma metodu. Hilekârlık, üçkağıtçılık, aldatmaca.*

UWb (83a-84b) **al II** *Hile.*

DTSl 31b **al I**

OTWF I 101 **al**

TietzeL I (A-E) 135a **al III** *Hile.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 74)

TarS 79 **al (I)** *Hile.*

DerS I (A-B) 165b **al** *Hile, tuzak.*

DerS I (A-B) 182b **ala düşmek (II)** *Tuzağa, hileye düşmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

al *Hile, aldatma, tuzak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 346)

al *Hile, tuzak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 35)

al *Hile, tuzak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 49)

al *Hile.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 516)

al *Hile, oyun.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 645)

al *Hile.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 719)

al *Hile.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 516)

al *Hile, tuzak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 35)

al (I) *1. Hile, tuzak, Haydin arkadaşlar al oldu bize, Sılanın dikenleri gül oldu bize.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 39)

al *Hile, tuzak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 7)

al *Hile, kurnazlık. –Hep ala basdırıp duruyon milleti lan eşşouleşşek, soona garışmam haa!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 24)

al (2) *Hile, tuzak.* (Gösterir, 2015, 10b)

al II < ET (Uyg.) al "Ön, ön taraf, önceki pozisyon."; **Anad. Ağ**. al "Ön, ön taraf."

DLT Ø

EDPT 121a **al** *Ön, ön taraf, önceki pozisyon.*

DTSl 32a **al III**

UWb 84b **al** III *Ön, yüz, ilk pozisyon, yan taraf, alın, kafanın ön tarafı.*

TietzeL I (A-E) 135b **al V** *Ön, karşı < ET* ***al.***

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 74)

TarS Ø

DerS I (A-B) 166a **al** (III) *Ön, ön taraf*

DerS I (A-B) 225a **allı** *İleri, ön.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

al *Ön.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 296)

alda *Önce, önceden.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 296)

alaca < Çağ. Kıpç., EAT alaça "Çok karışık nakışlı bir tür iplik, kumaş." **< ala+ça** alaca, alaça; **Anad. Ağ.** alaca "Kıldan dokunmuş sergi, bir çeşit kilim, heybe, kenarları işlemeli büyük başörtüsü."

Çağ. **alaça** *Çok karışık nakışlı bir tür iplik, kumaş*. [ŞSL, 9 alaċa; Senglah 49r.28 alaca]

Kıpç. **alaça** *Çok karışık nakışlı bir tür iplik, kumaş*. (CC, KM, KH, Kİ)

VEWT 15a **alača**

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 81 **alaca** *1. Karışık renkli. 2. Çubuklu kumaş. 4. Karışık renk, nakış.*

DerS I (A-B) 175b **alaca II 1. [→ ala (III) -2]** *2. Kıldan dokunmuş sergi, bir çeşit kilim. 3. Heybe. 4. Kenarları işlemeli büyük başörtüsü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

alaçuk krş. *alak+çu **< ET (Uyg., MK) alaçu "**Çadır, baraka, kulübe."; **Anad. Ağ.** alaçuk, alacık, alacuk "Çadır, çardak, bağ kulübesi."

DLT66 **alaçu *alaçu*** *Alaçık, büyük çadır, çadır.*

EDPT 129b **alaçu** *Çadır, tente.*

DTSl 33a **alaçu**

UWb 91a **alaçu** *Çadır, baraka, kulübe.*

OTWF I 43 **alaçuk**

TietzeL I (A-E) 138b **alaçık** *Göçebe çadırı < ET **alak** [*alaḳ "Kulübe, krş. alaḳ, + -çuḳ küçültme eki.*

HasEr 7a **alaçık** *Çalı çırpıdan yapılmış kulübe.*

bkz. (Ata, 2000, 74) (Ölmez, 2009, 230), (Johanson, 2013/12, 195-207) bkz. bkz. (Ölmez, 2001, 194-195) **alaçıḫ** *"alaçık, koni şeklinde kulübe (bir zamanlar Hakaslar buralarda yaşardı). Kök, **alaçu+k** TMEN II alaçu 519, s. 97; Doerfer sözcüğün kaybolmuş, ölmüş bir dilden alınmış bir kültür sözcüğü olduğunu belirtir. Ölmez, bu güne kadar sözcüğün etimolojisi ile ilgili doyurucu bir açıklama yapılmadığını, dolayısıyla Doerfer'in görüşüne katıldığını ifade eder.*

TarS I (A-B) 83 **alacuk, (alacık, alaçık, alaçuk)** *Göçebe çadırı.*

DerS I (A-B) 178b **alacık** [**alacuk**-1] *1. Üzeri dal veya hasırla örtülen çoban evi, tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak, 2. Çul veya keçeden yapılan çadır.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

alaçık *Bir çadır türü.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 454)

alaçık *Küçük bağ evi, kulübe.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları.(Günşen, 2000, 461)

alacık *Ağaç güme, çadır.* Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 244)

alaçık *Üzeri dal ya da hasırla örtülen dağ evi.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)

alaçık *Derme çatma kulübe.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 460)

alacıḳ *Ağaç güme, çadır.* Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 243)

alaçıḫ, alaçık *Üzeri dal veya hasırla örtülen çoban evi, tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 36)

alacık *Ormandaki küçük düzlük, ağaçsız yer*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 51)

alayçıḳ *Çubukların bir tünel halinde eğilerek üzerine keçe veya çadır çulu serilmesi ile oluşan çadır, evcik. Daha sonraları mutfak amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. DLT'de* ***alaçu*** *"alaçuk, çadır" şeklinde görülmektedir.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

aleçik *(alaçık) Bağ ve bostanlarda çadır biçiminde dallarla yapılmış kulübe.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 274)

alacık *Bağ, bahçede ya da yaylalarda geçici konut olarak kullanılan üzeri dallarla ya da eğrelti otu gibi bitkilerle kaplanmış küçük barınak, çadır*. Konya Hadım İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 257)

alaçık *Üzeri dal ya da hasırla örtülen dağ evi.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 433)

alaçıḫ *Üzeri dal veya hasırla örtülen çoban evi, tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 36)

alacık *5. Ormandaki küçük düzlük, ağaçsız yer, Davarı ormandaki alaçıkta otlattım.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 40)

alacuk *Ormandaki küçük düzlük, ağaçsız yer.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 40)

alaçık *Üzeri dal veya hasırla örtülen çoban evi, tarla, bosta bağ kulubesi, çardak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 8)

alaçuk *Ağaç güme, çadır.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 243)

alaçuk *Bahçe ve bostanlara yapılan küçük, derme çatma kulübe. "Eyce yorulacan, so,na da çay demleyip alaçuhta içeca,n, gardaş."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 28)

alaçuh *Bahçe ve bostanlara yapılan derme çatma barınak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 27)

alaçık *Üzeri dal ya da hasırla örtülen çoban evi; tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak.* (Gösterir, 2015, 11b)

alaŋ < ET (MK) alaŋ "Düz ova, yazı."; **Anad. Ağ.** alan, alaŋ "Açıklık, düzlük yer, kır, ova."

DLT **alaŋ** ***alaŋ yazı*** *Düz ova, yazı. Bu kelime açık kapı demek olan aŋıl kelimesindeki harflerin yer değiştirmiş biçimidir.*

EDPT 147a **alaŋ** *Zirvelerdeki açık geniş düzlükler, ormanlardaki düzlükler.*

DTSl 33b **alaŋ**

UWb 91b **alaŋ** *Alan, ormanda geniş, düz ve açık yer, meydan. (**alanğ yazı**, düz ova.)*

TietzeL I (A-E) 141b **alan** *Orman içinde düz ve ağaçsız yer < ET **alaŋ.** Bugün geniş mânada meydan, saha, açıklık.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 75)

TarS 86 **alan** *Açık, düz yer, meydan.*

DerS I (A-B) 194b **alan, alaŋ** *1. Açıklık, düzlük yer; 3. Orman içinde düz ve ağaçsız yer, 5. Kır, ova.*

DerS I (A-B) 197a **alanyazı** *Göz alabildiğine genişlik düz ova.*

- Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

alañ *Orman içinde düzlük saha.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 454)

alan *Açıklık, düzlük yer.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

alan *Orta.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 460)

ālaŋ *Alan, meydan.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 357)

alaŋ *Meydan.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2001, 475)

alaŋ *Meydan, saha.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 259)

alaŋlık *Meydanlık, düzlük.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 259)

alan *Açıklık, düzlük yer.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 52)

alan *Orman içindeki düz ve ağaçsız yer*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 52)

alan *Etrafı tepelerle çevrili çukur yer*. Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 308)

alāng *Dağlarda geniş düzlük yerler. DLT'de düz ve açık yer olarak tanımlanmıştır. Alang; yazı, düz ova demektir*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

alan *Düz, açık ve geniş yer. Meydan, saha*. Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 536)

alāŋ *Meydan, saha*. Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 251)

alaŋ *Alan, meydan, saha*. Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 316)

alan *(alanlık) 1. Açıklık, düzlük yer. 2. Orman içindeki düz ve ağaçsız yer.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 47)

alaŋ *Alan.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 475)

alañ *Meydan.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 433)

alan *Düz, açık, geniş yer.* Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 467)

alan 1. Açıklık, düzlük yer, Atlar alanda yayılıyor. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 41)

alan 3. Orman içindeki düz ve ağaçsız yer. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 41)

alan *Açıklık, düzlük yer.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 8)

alarmak < ET (MK) alar- "Renklenmek, renk değiştirmek."; **Anad. Ağ.** alarmak "Kızarmak."

DLT 66 **alar-** ***talḳa alardı*** *Koruk kızardı. Kişi yini alardı. İnsanın bedeni cüzzamlı oldu. anın közi alardı. Onun gözü kamaştı.*

EDPT 150a **alar-** *Renklenmek, renk değiştirmek.*

DTSl 34a **alar-**

OTWF II 499 **alar-** *Gözleri kamaştırmak.*

TietzeL I (A-E) 142a **alar-** *Kızarmak. Göz için (belermek)*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 75)

TarS Ø

DerS I (A-B) 198a **alarmak (I)** *1. Kızarmak. 2. Tahıl veya meyve olgunlaşmaya başlamak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Çorum ağzında şu şekilde görülür,

alarmak *Kızarmak.* (Gösterir, 2015, 12a)

alartmak < ET (MK) alart- "Sinirle bakmak, öfke ve kızgınlıkla bakmak."; **Anad. Ağ.** alartmak "Gözleri açarak dik dik bakmak."

DLT 66 **alart-** ***ol aŋar közin alarttı*** *"O, ona gözünü dikti, dikkatlice baktı."*

EDPT 151a **alart-** *Sinirle bakmak, öfke ve kızgınlıkla bakmak.*

DTSl 34a **alart-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 198a **alartmak** *Gözleri açarak dik dik bakmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aldamak < ET (Uyg., MK) alta- < AT *ālta- "Aldatmak, kandırmak, oyuna getirmek."; **Anad. Ağ.** aldamak *"Aldatmak, kandırmak."*

AT ***ālta-** *Aldatmak.* (Tekin, 1995, 171)

DLT 67 **alda-** ***Ol yağını aldadı.*** *"O, bir plan yaparak düşmanı aldattı."* ***aldar aldamaḳ***

CTD 139 **alda-**

EDPT 133a **alta-** *Aldatmak, kandırmak, oyuna getirmek.*

DTSl 34b **alda-**

UWb 54 **alta-** *Kurnaz olmak, aldatmak, kandırmak.*

OTWF II 455 **alta-**

TietzeL I (A-E) 146b **alda-** *Yalan söyleyerek aldatmak < ET* ***alta-*** *[āl 'hile' kökünden isimden fiil yapma eki –la- / -da- ile]. Hile ile birinin malını almak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 75)

TarS I (A-B) 93 **aldamak** *Aldatmak, kandırmak, oyun etmek.*

DerS I (A-B) 209a **aldamak** *Aldatmak, kandırmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

aldamak *Aldatmak, kandırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 43)

aldamak *Aldatmak, kandırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 9)

alda- *Aldatmak.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 252)

aldamak *Aldatmak, kandırmak.* (Gösterir, 2015, 12b)

aldaukçu < Harz., EAT aldaġçı < al+da-g+çı < AT *āl "Yalancı, dolandırıcı."; **Anad. Ağ.** aldaukçu "Yalancı."

AT ***āl** *Hile, aldatma*. (Tekin, 1995, 171)

Harz. **aldaġçı** *Yalancı, dolandırıcı*. (KTef)

TarS I (A-B) 93 **aldağuç, (aldağuc)** *Aldatıcı.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 210a **aldaukçu** *Yalancı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

algı < ET (MK) algu "Alacak."; **Anad. Ağ.** algı "1. Kazanç, alacak. 2. Rüşvet, ganimet. 3. Vergi."

DLT 67 **algu** *Alacak.*

EDPT Ø, DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 151b **algı II** *Vergi.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerSI (A-B) 212a-213b) **algı** *1. Kazanç, alacak. 2. Rüşvet, ganimet. 3. Vergi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

alık < ET (Uyg., MK) alıg "Kötü, fena; akılsız, aptal; her şeyin kötüsü."; **Anad. Ağ.** alık "1. Düzensiz, tertipsiz. 2. Anlayışlı, kavrayıcı, alıngan, hassas. 3. Sözünde durmayan, yalancı, dönek."

DLT 67 **alıġ** ***alıġ*** *Oğuz ve Kıfçak lehçesinde "Her şeyin kötüsü"*

EDPT 135b **alığ** *Kötü, çılgın, aptal.*

UWb 92b **alıg** *Kötülük, dezavantaj.*

DTSl 35a **alıg**

TietzeL 152a **alık** *Akılsız, aptal.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 75)

TarS Ø

DerS I (A-B) 217a **alık (II)** *1. Düzensiz, tertipsiz. 2. Anlayışlı, kavrayıcı, alıngan, hassas. 3. Sözünde durmayan, yalancı, dönek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

alkış < ET (Uyg., MK) alḳış "Övgü, medhiye; dua etme, övme."; **Anad. Ağ.** alkış "Hayır, dua, iyi dilek."

DLT 68 **alḳış** ***alḳış*** *"Dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma. "O, beyi övdü" anlamında* ***Ol begke alḳış bėrdi*** *denir. "Hz. Peygamber'e –aleyhi's-selām- salavat getir." anlamında* ***yalavaçḳa alḳış bėrgil*** *denir.*

EDPT 137b **alkış** *Övgü, medhiye*

DTSl 38b **alkış**

UWb 99b **alkış** *Övünç, dua, iyi dilek.*

OTWF I 145 **alkış**

TietzeL I (A-E) 155b **alkış** *(El çırparak beğendiğini ifade) < ET.* ***alḳış*** *'medhetme' [**alḳa-** 'medhetmek' fiilinden.* ***alkış****, Hayır dileği, dua.*

HasEr 9a **alkış** *Bir şeyin beğenildiğini anlatmak için el çırpma.*

bkz. (Ata, 2000, 76)

TarS I (A-B) 106 **alkış** *Medih, sitayiş, dua.*

DerS I (A-B) 223a **alkış** *Hayır, dua, iyi dilek.*

DerS I (A-B) 223a **alkış etmek (alkış vermek)** *Dua etmek, iyi dileklerde bulunmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

alkmak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) alḳ- "Tüketmek, harcamak, bitirmek, sonuna gelmek, harap etmek, tahrip etmek, yıkıma uğratmak."; **Anad. Ağ.** alkmak "Yok etmek, tüketmek."

DLT 68 **alḳ-** ***ol tavarın alḳtı*** *"O malını vb. tüketti."* ***alḳar alḳmaḳ*** *Bilesin ki ünlüsüz iki ünsüzün yan yana gelmesi çok azdır; çünkü iki ünsüz ancak dil ucu ve dudak harfleri denilen /n/, /l/, /r/ harfleriyle birlikte bulunur. Bu hem adlarda hem fiillerde dikkate alınması gereken bir kuraldır. Ünlüsüz iki ünsüzün yan yana gelişi ancak bu harflerle birlikte düşünülebilir; çünkü bu harfler kelimenin söylenişini kolaylaştırır ve söylenişte iki harfi tek harf gibi kılar; bu yüzden iki ünsüzlü bir heceyi şair bir harf yerine kullanabilir.*

EDPT 135a **alk-** *Tüketmek, harcamak, bitirmek, sonuna gelmek, harap etmek, tahrip etmek, yıkıma uğratmak.*

DTSl 37b **alk-**

UWb 47 **alk-** *Yok etmek, ortadan kaldırmak. Öldürmek, katletmek. Sonuna getirmek, bitirmek.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 76)

TarS Ø

DerS I (A-B) 223a **alkmak** *Yok etmek, tüketmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

alma < ET (MK) alma “Elma.”; **Anad. Ağ.** alma “Elma.”

DLT 68 **alma** ***alma*** *Oğuz lehçesinde “elma”. Öbür Türkler* ***almıla*** *derler.*

EDPT (146a- 146b) **alma** *Elma.*

DTSl 36a **alma**

TietzeL I (A-E) 157a **alma/elma** *(maruf meyva) < ET.* ***alma****. Bazı araştırıcılara göre Türkçe’ye eski bir zamanda girmiş bir Hind-Avrupa kelimesi. İlk ünlünün /a/ > /e/ gelişmesi lügatlerde 19. Asırda başlıyor.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 76)

TarS I (A-B) **alma** *Elma.*

DerS I (A-B) 226a **alma** *1.Elma.*

- DerS’den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

alma *Elma.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

alma *Elma.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 420)

alma *Elma.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları.(Günşen, 2000, 461)

alma *Elma.* Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 244)

alma *Elma.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 334)

alma *Elma.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 167)

alma *Elma.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 92)

alma *Elma.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 2015, 112)

alma *Elma.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 357)

alme *Elma.* Denizli’nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 366.)

alma *Elma.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 260)

alma *Elma.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 163)

alma *Elma.* Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 243)

alma *Elma.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 92)

alma *Elma.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 255)

alma *Elma.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 23)

alma *Elma.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 202)

alma *Elma.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 217)

alma, *Elma.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 218)

alma *Elma.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 262)

alma *Elma.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 215, 112)

alma *Elma.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 55)

álma *Elma.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 515)

alma *Elma.* Muş, Bulanık. (Örnek, 2011, 141)

alma *Elma.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 466)

alma *Elma.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 347)

alma *Elma.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

alma *Elma.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 2015, 112)

alma *Elma.* Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 298)

alme, *Elma.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 366)

alma *Elma.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 156)

alma *Elma*. Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 260)

alma *Älma.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 316)

alma *Elma.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 242)

alma *Elma.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 432)

alma *Elma.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 248)

alma *Elma.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 52)

alma *Elma*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 140)

alma *Elma.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 141)

alma *Elma.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 248)

alma *Elma.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 155)

alma *Elma.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 191)

alma *Elma.* Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 203)

alma *Elma.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 296)

alma *Elma*. Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 252)

alma *Elma.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 183)

alma *Elma.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 201)

alma *Elma.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 10)

alma *Elma.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 218)

alma *Elma.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 218)

alma, *Elma, demir elma, gelin elma. almalıg [almalık] Elmalık, elma ağaçları olan bahçe.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 216)

alma *Elma.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 243)

alma *Elma.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 679)

alma *Elma.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 28)

alma *Elma.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 658)

alma *Elma.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 217)

alma *Elma.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 5)

alma *Elma.* (Gösterir, 2015, 14a)

amtı < ET (Uyg., MK) amtı "Şimdi."; **Anad. Ağ.** imdi "Şimdi."

DLT 70 **amdı** ***amdı*** *Şimdi anlamında bir edattır.* ***amdı keldim*** *"Şimdi geldim." Oğuzlar /a/ ünlüsünü /i/ olarak söylerler ve imdi derler. Şu dörtlükte geçer,*

öpkem kelip uğradım

arslanlayu kükredim

alplar başın toğradım

amdı meni kim tutar

CTD 75 **amdi**

EDPT 156b **amtı** *Şimdi.*

UWb 125b **amtı** *Şimdi.*

DTSL 42b **amtı**

OTWF I 62 **amtı**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS U-Z (EKLER) 4526a **imdi** *Şimdi, hemen*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcüğe Çepni ağzında rastlanır.

amtı *Şimdi*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 509)

anarı < ET (Uyg., MK) aŋaru, naru "İtibaren, -den beri, -den doğru, yönünden, tarafından, karşı, taraf, öte."; **Anad. Ağ.** anarı, aŋrı, ağrı "Yönünden, tarafından; -e doğru, -ya doğru, -nın boyunca."

DLT 350 **naru** ***naru*** *Taraf, yön anlamında bir kelime.* ***naru bar*** *Şu yöne git.*

CTD 543 **naru**

EDPT 190a **aŋaru, ıŋaru, naru** *İtibaren, -den beri, -den doğru, yönünden, tarafından, karşı, taraf, öte.*

DTSl 355a **naru** *1. diğer tarafta, orada; uzakta "özüm dünyadın ḳaçtı keldi berü/ yana men negü teg barayın* ***naru****". 2. Sonrası, arkası, ötesi "tiriglik tükäl tükäl üç kün ol/ anıŋda narusı nėçä tüş tün ol".*

TietzeL I (A-E) 113b **ağrı II** *Doğru, yönünde" < ET* ***anaru***

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 76), (Ölmez, 2009, 232)

TarS I (A-B) 123 **añaru, (añarı)** *Öte, ileriye doğru, o bir taraf.*

DerS I (A-B) 252b **anarı (III)** *1. İtibaren, -den beri (yer ve zaman hakkında) 2. –den doğru, yönünden, tarafından. 3. Dolayı, ötürü. 4. Karşı taraf, karşı yaka. 5. Öteye, öte taraf, öte.*

DerS I (A-B) 108b **ağrı** *1. Yönünden, tarafından, -den doğru, -ya doğru, -nın boyunca. 2. -den beri, -den sonra, -den itibaren. 3. Dolayı, ötürü, dolayısıyla.*

- DerS'den sonra yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün aşağıdaki bölgelerde şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir:

ārı *Yönünden, tarafından.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 455)

anarı *O yan, o taraf.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

aŋrı *O taraf.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 232)

ārı *Edat, beri.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

ārı *-e doğru.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 333)

ağrı *Ondan sonra.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 254)

ārı *Tarafında, yönünde.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)

ārı *Edat, beri.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

aŋrı *Taraf, cihet.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 203)

a'rı *Öteye, aşağıya.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 33)

aarı, *Taraf, cihet.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 33)

ağrı *Yönünden, tarafından, -den doğru, -ya doğru, -nın boyunca*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44)

ağrı *Dolayı, ötürü, dolayısıyla.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44)

ârı *-den doğru, -den yana.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 66)

ağrı Ondan sonra. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 254)

ağrı *"Yönden, taraftan, -den doğru, nın boyunca" ifadeleri veren son çekim edatı.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 347)

ārı *-den doğru.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 245)

añarberi *Öteberi.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 719)

ārı *Uzak, aşağı*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 278)

ārı *Yönünden, tarafından, -den doğru, - ya doğru, -nın boyunca; anlamları taşıyan bir yön bildirme ifadesi.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 176)

ārı *Tarafında, yönünde.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 433)

ārī *-den doğru, -den yana.* Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 203)

arı *O tarafa.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 300)

ağrı (I) *1. Yönünden, tarafından, -den doğru, -ya doğru, -nın boyunca, Üç güzel geliyor bağlardan ağrı, taramış zülfünü gerdana doğru.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ağrı (I) *3. Dolayı, ötürü, dolayısıyla*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)

ârı *–den doğru, -den yana, Doğudan ağrı bir fırtına koptu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 52)

ārı *Beri.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 52)

ārı *–e doğru.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 52)

ārı *Edat, beri.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

ağrı *Yönünden, tarafından, -den doğru, -ya doğru, -nın boyunca.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 5)

ârı –*den yana.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 15)

aarı…*den doğru, …dan bu tarafa, arkadan ağrı=arkadan bu tarafa, enseden aarı=enseden doğru, yokardan aarı= yukarıdan bu yana, yoldan aarı= yoldan bu yöne doğru, Evden aarı bahçaya eneeke, ensemden aarı yağırnıma bi aarı saplandı, beni gıpırdatmeeyo.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 218)

ağarı *Taraftan.* Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları. (Yıldırım, 2013, 339)

a,rı *Yönünden, tarafından, -e doğru, -den doğru. "Şona a,rı yüzünü doladı, getdi."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 30)

ārı *Yönüne.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 659)

a,rı *Tarafından, -dan taraf.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 23)

aarı *Bu tarafa, doğrultup, dönüp. –Gız de baam yalız başına nireden aarı geliyon?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 14)

ağarıberi *Öteberi, ufak tefek şey*. (Gösterir, 2015, 5a)

ağrı (2) *Yönünden, tarafından, -den doğru, -ya doğru, -nın boyunca.* (Gösterir, 2015, 7b)

anarıberi *Ufak tefek, öteberi, sandık eşyası.* (Gösterir, 2015, 16a)

ārı (1) *–den doğru, -den yana.* (Gösterir, 2015, 18b)

ancılayın < ET (Uyg.) ançulayu "Böylece, bu yüzden, bu kadar."; **Anad. Ağ.** ancileyin "Öyle, onun gibi."

DLT Ø

EDPT 175a **ançulayu** *ança+ulayu Böylece, bu yüzden, bu kadar.*

DTSl 44a **ançulayu**

UWb (136b-138b) **ançulayu** Böylece, bu şekilde, bu kadar, bunun gibi, bu yolla; aynı zamanda, ayrıca.

OTWF I 107**ançulayu**

TietzeL I (A-E) 174b **ancılayın** *Onun gibi. < ET* ***ançulayu***.

HasEr Ø

TarS I (A-B) 129 **ancılayın** *Onun gibi, o kadar, öyle.*

DerS I (A-B) 255b **ancılayın [ancileyin -1]** *Öyle, onun gibi.*

- Sözcüğe *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarından Çorum ağzında rastlanmıştır,

ancileyin *Öyle, onun gibi.* (Gösterir, 2015, 16a)

andak < ET (Uyg., MK) anta+ok "Bunun gibi, böylece, bu nedenle."; **Anad. Ağ.** andak "Ondan sonra."

DLT 72 **andaġ** ***andaġ*** *"Öyle" anlamında bir edattır. "öyle söyledim" anlamında* ***andaġ aydım*** *denir. Çiğil lehçesidir.*

CTD 9 **andaġ**

EDPT 177a **antaġ** *Bunun gibi, böylece, bu nedenle.*

DTSl 45b **antag**

UWb 150a **antag** *Böylece, bilinen şekilde, bunun gibi, bu yolla; bazen,böylelikle.*

OTWF I 67 **antag**

TietzeL I (A-E) 175b **andak** *Hemen, derhal' < antaḳ 'bu gibi, bu kadar.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 137 **andak** *1. Hemen, o anda, derhal. 2. O kadar.*

DerS I (A-B) 256b **andak (III)** *Ondan sonra.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

andan < ET (Uyg., MK) andan /andın "Bu yüzden, ondan, ondan sonra."; **Anad. Ağ.** andan "Sonra, bakalım."

DLT 72 **andın** *Ol işaret zamirinin çıkma durumu hali.*

CTD 9 **andan**

EDPT 177b **andan /andın** *Bu yüzden, ondan, ondan sonra.*

UWb 157a **antın** *Oradan, ondan sonra, o yönde, ondan, bu yüzden; sonra, daha sonra, orada.*

DTSl 44b **andan**

TietzeL I (A-E) 175b **andan** *Ondan, Oradan/Ondan sonra.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 77)

TarS I (A-B) 138 **andan** *1. Ondan. 2. Ona. 3. Sonra, ondan sonra. 4. Ondan ötürü.*

Ders I (A-B) 258a **andan (I)** *1. Mademki, sonra, bakalım. 2. Ondan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

anduz < ET (MK) aŋduz "Andız otu."; **Anad. Ağ**. andız "Zararlı bir ot."

DLT 73 **aŋduz** ***aŋduz*** *Andız. Kazılarak çıkarılan ve atın karın ağrısını tedavi etmek için kullanılan bir bitki köküdür. Atasözü,* ***aŋduz bolsa at ölmes*** *"Andız elde mevcut olursa at karın ağrısından ölmez"; çünkü bu kök (toz haline getirilerek), atın burnuna üflenir ve böylece at kurtulur. Bu atasözü, yola çıkacak kişinin hazırlık yapmasını tavsiye etmek için söylenir.*

EDPT 178b **aŋduz** *Andız otu.*

DTSl 47a **aŋduz**

TietzeL I (A-E) 176a **andız/andızotu** < ET. **aŋduz**.

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 77)

TarS I (A-B) 149 **anduz, (andız)** *Kökü ilaç olarak kullanılan bir bitki, raziyane.*

DerS I (A-B) 260b **andız (I)** [anduz (II)] *1. Yaprakları dikenli olan bir çeşit ardıç (meyvasından pekmez yapılır) 2. Selvi ağacı. 3. Bir çeşit çam. 4. Bir çeşit katran ağacı. 5. Zararlı bir ot. 6. Kırlarda yetişen yabani bir otun kökü olup, sütü olmayan inek, koyun gibi hayvanlara yedirilir. 7. Kırda yetişen bir çeşit ot ki nezleye karşı kökü toz haline getirilip buruna çekilir. 8. Boyu 1,5 metre veya daha uzun olan çok geniş yapraklı yabani su otu.*

- Sözcüğe, *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarından Çorum ağzında rastlanmıştır,

anduz *Kırda yetişen, nezleye karşı kökü toz haline getirilip buruna çekilen bir çeşit ot.* (Gösterir, 2015, 16a)

anga < ET (MK) ınġa "Değersiz, önemsiz."; **Anad. Ağ**. "anga, anka *Ahmak, sersem, akılsız, dangalak, angıt*.

DLT 194 **ınġa** ***ınġa er*** *Değersiz adam. Değersiz olan her şeye ınġa denir.*

CTD 76 **ınġa**

EDPT 183a **ınga** *Değersiz, önemsiz.*

DTSl 45a **anga**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 77)

TarS Ø

DerS I (A-B) 262a **anga, anka** *Ahmak, sersem, akılsız, dangalak, angıt.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aŋgut < ET (Uyg., MK) aŋıt "Ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt."; **Anad. Ağ.** angut, aŋgut "Suda yaşayan ördekgillerden bir kuş türü."

DLT 74 **aŋıt** ***aŋıt*** *Ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt.*

EDPT 176a **aŋıt** *Büyük çoğunlukla kırmızı renkli büyük bir kuş. Kırmızı kaz.*

EDPT 164a **aŋıt** *Su kuşu, kırmızı kaz.*

DTSl 47a **aŋıt**

TietzeL I (A-E) 177b **angud / angut** *Kiremit renginde bir yaban ördeği cinsi.* < ET **aŋıt.**

HasEr 13a- 13b **angıt** *1. Tüyleri kiremit renginde, ördeğe benzer bir su kuşu.*

bkz. (Ata, 2000, 77)

TarS I (A-B) 158 **añıt, (ankıt, ankut)** *Bir çeşit su kuşu.*

DerS I (A-B) 268a **angut, aŋgut** "*3. Bir çeşit küçük orman kuşu. (Ziyere-Ama.) 4. Koyu kızıl renkli evcil güvercin. (-Ur.) 5. [-angıt (I)]"*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

angut *Ördekten daha iri bir kuş*. Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 127)

angıt *Sazlıkta yaşayan, ördeğe benzer bir su kuşu.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 28)

anġut *Suda yaşayan ördekgillerden bir kuş türü.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 6)

angut (1) *Ördekten daha iri, kiremit renkli bir kuş, angıt.* (Gösterir, 2015, 16b)

anuk < ET (Uyg., MK) anuk "Hazır."; **Anad. Ağ.** anuk "Hazır, mevcut, var."

DLT 72 **anuḳ** ***anuḳ neŋ*** *Hazır olan nesne. Atasözü,* ***anuḳ utru tutsa yoḳḳa sānmas*** *"Hazır olan öne konsa yok sayılmaz." Elde mevcut olan yemek*

misafirin önüne konulunca misafir ağırlanmamış sayılmaz. Bu atasözü, ev sahibinin yalnızca gücünün yettiği şeyi hazırlamakla yükümlü olduğunu anlatır.

EDPT 182b **anuk** *Hazır.*

DTSl 46a **anuk**

UWb 159b **anuk** *Hazır.*

OTWF I 228 **anuk**

TietzeL I (A-E) 178a **anık II** *Hazır.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 78)

TarS Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 231)

DerS I (A-B) 268a **anuk (II)** [anuk(II)] *Hazır, mevcut, var.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

anıklamak < ET (MK) anuḳla- "Hazırlamak."; **Anad. Ağ.** anıklamak, anıglamak, añıŋlamak"1. Vurmaya niyet etmek, korkutmak kastıyla vuracakmış gibi yapmak. 2. Tereddüt etmek, karar verememek. 3. Yöneltmek, nişan almak."

DLT 73 **anuḳla-** ***ol anuḳladı nēŋni*** *O, bir şeyi hazır, hazırlanmış bulup aldı.*

EDPT 183a **anukla-** *Bir şey hazırlamak, hazır etmek.*

UWb 160b **anukla-** *Hazırlamak.*

DTSl 46a **anukla-** *Hazırlamak.*

TietzeL I (A-E) 184b **anukla- / anıkla-** *Hazırlamak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 171 **anuklamak** *Hazırlamak.*

DerS I (A-B) 269a **anıklamak (I) [anıglamak, añıŋlamak]** *1. Vurmaya niyet etmek, korkutmak kastıyla vuracakmış gibi yapmak. 2. Tereddüt etmek, karar verememek. 3. Yöneltmek, nişan almak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aŋız (I) < ET (MK) aŋız "Anız, buğday vb. tahıllar biçildikten sonra tarlada kalan kökler."; **Anad. Ağ.** anız, aŋız "Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı."

DLT 74 **aŋız** ***aŋız*** *Anız, buğday vb. tahıllar biçildikten sonra tarlada kalan kökler.*

EDPT (191b -192a) **aŋız** *Anızlık alan, tarla.*

DTSl 47a **aŋız**

UWb 387b **äŋiz** *Toprakta kalan sap, saman. Nadasa bırakılmış arazi.*

TietzeL I (A-E) 178b **anız** *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan dip kısmı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 78)

TarS I (A-B) 159 **añız (I), (añuz)** *Biçilen ekinin tarlada kalan dip kısmı.*

DerS I (A-B) 271a **anız, aŋız (I)** [ağız (VI), an (II) -1, angız -2] *1. Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.*

DerS I (A-B) 272a **anız, aŋız (II)** [anız tarla] *1. Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla. 2. Ürün kaldırıldıktan sonra ekilmeyerek nadasa bırakılan tarla.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

aŋız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

anız *Tarla kenarlarında sınır yerlerini geçen hendek veya set tarzında yerler.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

anız *Mahsul biçildikten sonra, yerde ve tarlada kalan kısım.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 203)

aŋız *Anız.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 436)

anız *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sapların yakılması.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 40)

anız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 62)

anız *Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 55)

añız *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 719)

aŋız *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sapı.* İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). (Uygunoğlu, 2018, 217)

añız *Anız.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 436)

anız *Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 54)

añız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı*. Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 159)

eñiz *Ekin işlendikten sonra kalan ekin parçası, anız.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 532)

añız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 193)

anız *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sapların yakılması.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 40)

anız (I) *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 48)

anız (II) *Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla, Koyunları anızda otlat.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 48)

añız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan sap kısmı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 116)

anız *Buğday, arpa biçildikten sonra toprakta kalan sapı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

anız *Ekin biçildikten sonra tarlada kalan kökler.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

anız *Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap kısmı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

anız *Üzüm kaldırıldıktan sonra ekilmeyerek nadasa bırakılan tarla.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 13)

anız *1. Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sapı. 2. Ekini biçildikten sonra sürülmeden boş kalan tarla.* (Gösterir, 2015, 16b)

anna < ET (MK) aŋ "Oğuz lehçesinde "hayır" anlamına gelir."; **Anad. Ağ.** anna, annā, anā "Hayır."

DLT 73 **aŋ** ***aŋ*** *Oğuz lehçesinde "yok" anlamına gelen bir edat.*

EDPT 165b **aŋ 3** *Oğuz lehçesinde "hayır" anlamına gelir.*

DTSl 46b **aŋ II**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 275b **anna, annā (I) [anā (I) -1]** *2. Hayır. "-Oğlum bugün pazara git. –Anna gitmem."*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

apışmak < Harz., EAT apuş-, apış- "Açmak, ayırmak."; **Anad. Ağ.** apışmak "1. Oturmak, bacakları ayırarak çömelmek. 2. Bacakları ayırarak durmak, dikilmek. 3. Birinin sırtına binmek. 4. Yorgunluktan bacakları tutulmak, yürüyememek. 5. → apış kurmak. 6. Atlamak."

Harz. **apuş-** *Açmak, ayırmak.* (ME)

TarS I (A-B) 178 **apışmak** *Apışlarını açmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL 187b **apış- I** *Bacakları ayırarak durmak/oturmak.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 288b **apışmak (I)** *1. Oturmak, bacakları ayırarak çömelmek. 2. Bacakları ayırarak durmak, dikilmek. 3. Birinin sırtına binmek. 4. Yorgunluktan bacakları tutulmak, yürüyememek. 5. → apış kurmak. 6. Atlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aran < ET (MK) aran "Ahır, ağıl."; **Anad. Ağ.** aran "1. Tütün dizmeye, kurutmaya, işlemeye yarayan üstü kapalı yer, sergi. 2. Saman çekmek için ağaçla yapılan kanat."

DLT 75 **aran** *Ahır.*

EDPT 232b **aran** *Ahır, ağıl.*

DTSl 51a **aran**

TietzeL Ø

HasEr 15a **aran** *1. Tütün düzmeye, kurutmaya, işlemeye yarayan üstü kapalı yer. 2. Saman çekmek için ağaçtan yapılan kanat. Orta Türkçede aran "ahır" olarak geçer.*

TarS Ø

DerS I (A-B) 298a **aran I** *1. Tütün dizmeye, kurutmaya, işlemeye yarayan üstü kapalı yer, sergi. 2. Saman çekmek için ağaçla yapılan kanat.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ardak < ET (Uyg., MK) artak "Bozuk, çürümüş, kokuşmuş nesne."; **Anad. Ağ.** ardak "Çürümüş, çürümeye yüz tutmuş ağaç."

DLT 80 **artaḳ** ***artaḳ neŋ*** *Bozulmuş nesne.*

EDPT 204b **artak** *Bozuk, çürümüş, kokuşmuş.*

DTSl 56a **artak**

UWb 207b **artak** *Çürümüş, bozulmuş. Kötü, fena, berbat.*

OTWF I 228 **artak**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr 15a **ardak** *İçten çürümeye yüz tutmuş ağaç. OT* ***artak*** *'Bozulmuş, bozuk.' <* ***arda-*** *'çürümek' (<arta-) + k eki. Eski Türkçeden başlayarak* ***artamak*** *'bozulmak, çürümek' anlamında kullanılır. Orta Türkçede de* ***artamak*** *olarak geçer.*

TarS Ø

DerS I (A-B) 303a **ardak (I) [ardasak]** *1.Çürümüş, çürümeye yüz tutmuş ağaç. 2. Kesilmeden yerinde kurumuş ağaç.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

ardılmak < Harz., EAT ardıl- "Tırmanmak, çıkmak**."< art+ıl-**; **Anad. Ağ.** ardılmak "1. Abanmak, yaslanmak, dayanmak, yüklenmek. 2. Asılmak, tutunmak, tırmanmak, takılmak, çıkmak. 3. Atılmak, saldırmak."

Harz. **ardıl-** *Tırmanmak, çıkmak.* (ME)

TarS I (A-B) 186 **ardılmak** *Üstüne atılmış olmak, dolanmış olmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 193b **ardıl-** *Yüklenmek, abanmak, binmek. < ard- fiilinin passivum veya reflexivum hali.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 304b **ardılmak (I)** *1. Abanmak, yaslanmak, dayanmak, yüklenmek. 2. Asılmak, tutunmak, tırmanmak, takılmak, çıkmak. 3. Atılmak, saldırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

arduç < ET (Uyg., MK) artuç "Ardıç ağacı."; **Anad. Ağ.** arduç "Ardıç."

DLT 80 **artuç** ***artuç*** *Ardıç. Kaşgar'da artuç adında iki köy vardır.*

EDPT (204a-204b) **artuç** *Ardıç ağacı.*

DTSl 57a **artuç**

UWb (215a-215b) **artuç** *Ardıç ağacı.*

TietzeL I (A-E) 193a **ardıç I** *Ağaç ismi, ardıç.*

HasEr (15b, 16a) **ardıç** *Güzel kokulu, yapraklarını kışın da dökmeyen, yuvarlak karayemişleri ilaç olarak kullanılan bir ağaççık.*

bkz. (Ata, 2000, 79)

TarS Ø

DerS I (A-B) 307b **arduç (I)** [ardunç], *Ardıç.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

arduç Herek yapılan bir çeşit dikenli çam. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

ardıç *Ardıç ağacı.* Mersin; Silifke, Mut. (Öztürk, 2009, 411)

ārdıç *Ardıç.* Afyonkarahisar, Bayat. (Zeybek, 2008, 307)

ardıç *Ardıç, bir tür ağaç.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 254)

arduş *Ardıç ağacı.* Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 219)

argaç < Çağ., EAT argaç, arkaç "Dokumacılıkta bezin enine atılan iplik, pûd." **Anad. Ağ.** argaç, argeç, argıç, arkaç "Dokumalarda çözgü üzerine enliliğine atılan ip."

Çağ. **arğaç** [Senglah 37r.8 arğaç]

TarS I (A-B) 190 argaç, (arkaç) Dokumacılıkta bezin enine atılan iplik, pûd.

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 194a **argaç** *Dokuma tezgâhında enine atılan iplik, atkı. ET arkaç ile aynı kökten olan Çağ.* ***argaç****, ikisi Örmek, dokumak" manasında *ar- fiilinden gelmiş olabilir."*

TietzeL I (A-E) 194a **argaç** *Dokuma tezgâhında enine atılan iplik, atkı.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 308b **argaç (I) [argeç (I), argıç, arkaç (I)]** *1. Dokumalarda çözgü üzerine enliliğine atılan ip.*

DerS I (A-B) 310a **argaçlık** *"1. Dokuma tezgâhlarında mekikteki ip. 2. Kıl veya yün dokuma parçası."*

- DerS'den sonra yapılan yeni çalışmalarda sözcük şu bölgelerde tespit edilmiştir:

argaç *Dokumacılıkta, enine (yatay) dokunan ip. DLT'de "arkağ" olarak verilmiş*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018: 686)

argaç (1) *Dokumalarda çözgü üzerine enine atılan ip.* (Gösterir, 2015: 18b)

arkaç → *Argaç (1)* (Gösterir, 2015: 19a)

arıg < ET (Uyg., MK) arıġ "Temiz, pak."; **Anad. Ağ.** arık, arı, aru "Temiz, arı."

DLT 76 **arıġ** ***arıġ neŋ*** *Arı, temiz nesne.*

EDPT 213b **arığ** *Temiz, pak.*

DTSL 51b **arıg III**

UWb 188a **arığ** *Temiz, pak.*

TietzeL I (A-E) 203b **aru II** *Temiz. 195b* ***arı duru*** *Tertemiz. 195a* ***arı sili*** *Temiz, temizce.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 79)

TarS I (A-B) 193 **arı, (aru (I), arık (I))** *1. Temiz, pak, saf. 2. Müberra, beri.*

DerS I (A-B) 312b **arı (I) arıg (I) -1, arıḫ (I) -2, arık (VII)***"Temiz, tertemiz, saf, iyi.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında bu sözcükten türetilmiş aşağıdaki sözcükler tespit edilmiştir:

arıḳ *Temiz.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 96)

arı sili *Tertemiz.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 455)

arca *Temiz.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 92)

arı sili *Tertemiz. Mecazen "namuslu"* Şanlıurfa. (Edip, 1945, 92)

aru *Temiz, arı.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 201)

arı *Temiz, saf, katıksız.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 686)

arık < ET (MK) arıḳ "Sulama kanalı."; **Anad. Ağ.** arık, arẖ, arıg, arığ, aruk "Su kanalı, su yolu."

DLT 76 **arıḳ** ***arıḳ*** *Ark. Atasözü,* ***ağılda oğlaḳ tuğsa arıḳda otı üner*** *"Ağılda oğlak doğsa arkta otu biter." Bu atasözü, rızık hususunda kaygılanmaması gereken kişiye söylenir.*

EDPT 214a **arık** *Sulama kanalı.*

DTSl 52b **arık II**

TietzeL I (A-E) 194b **arık I /ark** *Sulama hendeği, cetvel.*

HasEr (17a-17b) **ark** *İçinden su akıtmak için toprağı kazarak yapılan açık oluk, kanal.*

bkz. (Ata, 2000, 79)

TarS I (A-B) 214 **ark, (arık (III))** *Su cetveli.*

DerS I (A-B) 315a **arık (I) [arẖ -1, 2; arıg (II) -1,2; arığ (II), aruk (III)]** *1. Su yolu, ark.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

ark *Su kanalı, su yolu.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

arık *Su kanalı. Harık ve ark da denir.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 370)

arẖ *Su yeri.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

arġ *Ark, su yolu*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 517)

arığ *Su yolu, ark.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 308)

Bazı yörelerde sözcük başına /h/ almıştır,

ẖark *Su kanalı, ark.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 305)

ẖarẖ *Kanal, ark.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 200)

arḫ *Su yeri.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

xarx *Su yolu.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 189)

arıġ *Su yolu, ark*. Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 197)

arık *Su yolu.* İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). (Uygunoğlu, 2018, 217)

arık *Küçük sulama kanalı*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 243)

arıġ *Ark, su yolu.* Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 145)

ark *Su kanalı.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 15)

ḫarḫ *Su yolu, ark.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 164)

arġ *Ark, su yolu.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 517)

arg *Ark, içinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk.* Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. (Gümüş, 2017, 249)

arıg *Su arkı.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 208)

harḫ *Ark.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 140)

ark *Su kanalı, su yolu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 16)

ark *Su yolu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 16)

arḫ *Arık.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 232)

arık *Ark, su yolu, tarlada, bahçede yolda bulunan su kanalları.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 218)

arıġ *Arık, oluk, küçük kanal.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 98)

ark *Su yolu.* (Gösterir, 2015, 19a)

arıklık < ET (MK) aruḳluḳ "Yorgunluk, bitkinlik; zayıflık."; **Anad. Ağ.** arıklık "Zayıflık."

DLT 81 **aruḳluḳ** ***aruḳluḳ*** *Bitkinlik.*

EDPT 218b **arukluk** *Yorgunluk, bitkinlik; zayıflık.*

DTSl 58a **arukluk**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 203 **arıklık** *Zayıflık.*

DerS I (A-B) 318a **arıklık** *Zayıflık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

arış < ET (Uyg., MK) arış "Dokumacılıkta çözgü ipleri, uzun çubuk."; **Anad. Ağ.** arış "Eski dokumacıların kullandıkları bir ölçü."

DLT 77 **arış** ***arış*** *Arış, çözgü. "Arış ve argaç/çözgü ve atkı" anlamında arış arḳağ denir.*

EDPT 239a **arış** *Dokumacılıkta çözgü ipleri, uzun çubuk.*

DTSl 53a **arış**

TietzeL I (A-E) 195a **arış I** *Dokuma tezgâhında uzunlamasına ipler, çözgü. ET* ***arış*** **ar- Dokumak fiilinden.*

OTWF I 267 **arış**

HasEr Ø

TarS Ø

Ders I (A-B) 323b **arış (I)** [arış eki, arış -1] *4. Eski dokumacıların kullandıkları bir ölçü.*

- *Derleme Sözlüğü dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük Balıkesir ağzında şu şekilde görülür,*

arış *Arıç, araba oku, hayvanların koşulduğu okun arabaya bağlı olduğu çatal kısım.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 660)

arkalaşmak < Kıpç., EAT arkalaş-, arkalaş kıl- "Yardımlaşmak, yardım etmek."< **arka+laş-**; **Anad. Ağ.** arkalaşmak "Yardımlaşmak, desteklemek."

Kıpç. **arkalaşmak** *Yardımlaşmak.* (KM, TA); **arkalaş kıl-** *Yardım etmek* (TA) [KTS 11b]

TarS I (A-B) 217 **arkalaşmak** *Birbirine arka olmak, yardımlaşmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 197a **arkalaş-** *Birbirine yardım etmek < arka + isimden fiil yapan –la- ile müşareket takısı –ş- ekleri.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 325b **arkalaşmak** *Yardımlaşmak, desteklenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

arkalanmak < ET (MK) arkalan- "Arkasına almak, destek almak, yaslanmak."; **Anad. Ağ.** arkalanmak "Güvenmek."

DLT 78 **arḳalan-** ***ol meni arḳalandı*** *O, beni kendisine destek edindi, benden güç aldı.* ***ol tāgnı arḳalandı*** *O, arkasını dağa verdi, dağa yaslandı.*

EDPT 220a **arkala-** *Arkasına almak, destek almak, yaslanmak.*

DTSl 54a **arkalan-**

TietzeL I (A-E) 197a **arkala-** *Arkasına almak, yüklenmek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 80)

TarS I (A-B) 216 **arkalanmak** *1. Kuvvetlenmek, kuvvet bulmak. 2. İstinat etmek, dayanmak.*

DerS I (A-B) 325b **arkalanmak** *Güvenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

arkaşmak < ET (Uyg., MK) arkaş- "Birbirini destekleyip güç kazanmak."; **Anad. Ağ.** arkaşmak "Birbirine arka çıkmak."

DLT 78 **arkaş-** *ol anıŋ birle yük arḳaştı O, onunla yardım için sırtında yük taşıdı. Yani her biri öteki için sırtını verdi. (Onlar birbirine sırtını vererek yük taşıdılar)* ***arḳaşur arḳaşmaḳ***

EDPT 218a **arkaş-** *Birbirini destekleyip güç kazanmak.*

DTSl 54a **arkaş-**

UWb 75 **arkaş-** *Kolları kavuşturmak, çaprazlamak. Kucaklamak, birine sarılmak.*

OTWF II 553 **arkaş-**

TietzeL I (A-E) 197a **arkalaş-** *Birbirine yardım etmek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 80)

TarS I (A-B) 217 **arkalaşmak** *Birbirine arka olmak, yardımlaşmak.*

DerS I (A-B) 326b **arkaşmak** *Birbirine arka çıkmak.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

arkuru < ET (Uyg.) arḳuru "Çapraz, eğimli, verev, aykırı, köşegenlemesine."; **Anad. Ağ.** arkuru, arkırı, "Ters, aykırı, çapraz, yan üstü."

DLT Ø

EDPT 219a **arkuru** *Çapraz, eğimli, verev.*

DTSl 55a **arkuru**

UWb (200a-200b) **arkuru** *Aykırı, verev, köşegenlemesine.*

TietzeL I (A-E) 198a **arkuru / arkırı** *Çaprazlama.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 80)

TarS I (A-B) 221 **arkuru, (arkurı, arkırı)** *İğri, yan üstü, tersine, aykırı, yanlamasına, karşı, ters.*

DerS I (A-B) 327b **arkuri** *Aykırı, ters.*

DerS I (A-B) 382a **avhuru [avkuru]***Yan üstü, meyilli, ters, aykırı, çapraz, döne döne (yol).*

- *DerS dışındaki çalışmalarda sözcük aşağıdaki şekil ve anlamlarda görülür,*

arkırı *Düz, çamursuz yol.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 53)

arkırı *Kestirme yol.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 53)

arkuru *Düz, doğru.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 53)

arḫuli *Aykırı.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 27)

armak < ET (Uyg., MK) ar- "Yorgun düşmek, zayıflamak."; **Anad. Ağ.** armak, ārmak "Yorulmak, güçsüz kalmak."

DLT 75 **ār-** ***er ārdı*** *Adam (veya başka bir canlı) yoruldu, dermansız kaldı.* ***ol anı ārdı*** *"O, onu aldattı."* ***ārar ārmaḳ***

EDPT 193a **ar-** *Yorgun düşmek, zayıflamak.*

DTSl 50a **ar- II**

TietzeL I (A-E) 189a **ar-** *Yorulmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 78)

TarS I (A-B) 224 **armak** *Yorulmak, yorgun düşmek.*

DerS I (A-B) 328a **armak, ārmak (I)** *Güçsüz kalmak.*

DerS I (A-B) 320b **arımak (I) [arılmak]** *1.Yorulmak. 2.Ağrımak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında **ar-** *Yorulmak, zayıflamak* fiiline rastlanılamamıştır. Fakat bu sözcükten türemiş **arık**,

aruk *Zayıf, cılız* sözcüğüne birçok ağızda rastlanılmıştır: bkz **aruk** maddesi.

arpagan < ET (MK) arpagan "Yabani arpa, arpaya benzer bir bitki."; **Anad. Ağ.** arpagan "Yabani arpa."

DLT 79 **arpaġan** ***arpaġan*** *Arpaya benzer bir bitkidir, başağı vardır; ama tohumu yoktur.*

EDPT 200a **arpağan** *Yabani arpa, arpaya benzer bir bitki.*

DTSl 53b **arpagan**

OTWF I 86 **arpagan**

TietzeL Ø

HasEr 19b **arpağan** *Yabani arpa.*

bkz. (Ata, 2000, 80)

TarS Ø

DerS I (A-B) 330b **arpagan** *Yabani arpa.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

artmak < Kıpç. artmaḳ "Heybe"; **Anad. Ağ**. artmak "Büyük heybe."

Kıp. **artmaḳ** Heybe. (CC) [KTS 12a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 202b **artmak** *Büyük heybe. < ET art 'ense, arka' + mak eki*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 336a **artmak (I)** *1. Büyük heybe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

artuğ < ET (Uyg, MK) artuḳ (?artok) "Artık, fazlalık."; **Anad. Ağ.** artuğ, artıḫ, artık "Artık, fazlalık."

DLT 80 **artuḳ** ***artuḳ*** *Artık, fazlalık.*

CTD 62 **artuḳ**

EDPT 204b **artuk (?artok)** *Ek olarak, fazla miktar.*

DTSl 57a **artuk**

UWb 210a **artok, artuk** *Eklenmiş, fazla miktar.*

OTWF I 224 **artok**

TietzeL I (A-E) 202b **artuk I / artık I** (eksik'in aksi), *Fazla.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 232 **artuk, (artuğ, artık)** *1. Başka, gayrı, mâada. 2. Fazla, ziyade. 3. Küsür, -den fazla. 4. Üstün. 5. Büyük bir kısım, kısm-ı âzam.*

DerS I (A-B) 334a **artıḫ** *Fazla.*

- Sözcük, DerS dışındaki ağız çalışmalarında şu bölgelerde görülür,

artoḫ *Artık, fazlalık.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 186)

artuğ *Fazla.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

artık *Fazla, çok.* (Gösterir, 2015, 19b)

aruk < ET (Uyg., MK) aruḳ "Arık, zayıf, cılız."; **Anad. Ağ.** aruk, arık, arıg, arığ, arıḫ, aruh "Zayıf, cılız, sıska."

DLT 81 **aruḳ** ***aruḳ er*** *Yorgun, bitkin adam. Yorgun olan öbür canlılar için de kullanılır.* ***aruḳ*** *Oğuz ve Kıfçak dillerinde "arık, zayıf, cılız."*

EDPT 214a **aruk (arok)** *Yorgun, halsiz; zayıf, sıska.*

DTSl 58a **aruk I**

UWb 201a **arok** *Yorgunluk, bitkinlik. Uykulu, yorgu bitkin.*

OTWF I 175 **arok**

TietzeL I (A-E) 203b **aruk/arık II** *Zayıf, cılız, sıska.*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000, 80), (Ölmez, 2009, 232)

TarS I (A-B) 198 **arık (II), (arığ, aruk)** *Zaif, cılız.*

DerS I (A-B) 316a **arık (II), arıg, arığ (I), arıḫ (I) -1, aruh (I), aruk (I) -1, 2]** *1. Zayıf, cılız, sıska.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

aruk *Gelişmemiş, cılız.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 16)

arıḫ *Zayıf.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

arıḫ *Davarın zayıf olması, kötüsü.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 461)

arık *Zayıf, cılız, sıska.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 54)

aruk *Zayıf, cılız, sıska.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 54)

arıḫ *Zayıf.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

aruḫ *Zayıf, cılız, sıska*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 43)

arığ *Zayıf, cılız, sıska.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 432)

arıḫ dırıḫ *(<arık dırık) Çok zayıf, bir deri bir kemik.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 285)

arık *Zayıf, cılız, sıska.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 58)

arıḫ *Zayıf, cılız, sıska.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 42)

arıḳ *Zayıf, kurumuş.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 208)

arık (II) *Zayıf, cılız, sıska*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 52)

arıḫ *Davarın zayıf olanı, kötüsü.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 461)

aruḫ *Arık, zayıf.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 218)

aruh *Zayıf.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 31)

arık (aruk) *Bakımsız, zayıf, güçsüz.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 107)

aruh *Çelimsiz, hastalıklı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 29)

arıḫ *Zayıf, cılız.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 217)

arığ *Zayıf, cılız.* (Gösterir, 2015, 18b)

arık *Zayıf, cılız, sıska.* (Gösterir, 2015, 18b)

aruklamak < ET (Uyg., MK) arukla- "Zayıflamak, halsiz düşmek."; **Anad. Ağ.** arıklamak, arıḫlamaḫ, arıklamak, aruklamak "Zayıflamak."

DLT 81 **aruḳla-** ***beg aruḳladı*** *Bey yorgunluğunu atmak için dinlendi. Bu, Hakanlılar lehçesinde uyumak anlamındadır. Temel anlamı ise "yorgunluğu atmak için dinlendi." demektir.* ***aruḳlar aruḳlamaḳ.***

EDPT (219b-220a) **arukla-** *Yorulduktan sonra dinlenmek. Zayıflamak, halsiz düşmek.*

DTSl 58a **arukla-**

UWb 75 **arokla-** *Dinlenmek, istirahat etmek.*

OTWF I 258 **arokla-**

TietzeL I (A-E) 203b **arukla-** *Zayıflamak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 201 **arıklamak, (aruklamak)** *Zayıflamak.*

DerS I (A-B) 317b **arıklamak (II) [arıḫlamaḫ, arıklamak (II), aruklamak -1]** *1. Zayıflamak.*

- *DerS sonrasında yapılan yeni çalışmalarda sözcük aşağıdaki gibidir.*

aruklamak *Zayıflamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 54)

as < ET (MK) as "Gelinciğe benzer bir hayvan, kakım."; **Anad. Ağ.** as, ars, arıs "Gelincik denilen hayvan, sincap, kakım."

DLT 81 **ās** ***ās*** *As, kakım. (/z/ ile [yani āz] de söylenir). Köle kız adı olarak da kullanılır.*

EDPT 240a **as** *Gelinciğe benzer bir hayvan, kakım.*

DTSl 59a **as**

UWb Ø

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr 20a **as** *Çok değerli, postu için avlanan bir hayvan. Kakım.*

TarS I (A-B) **as (I), ars** *Gelincik denilen hayvan.*

DerS I (A-B) 322b **arıs (I)** *Gelincik.*

DerS I (A-B) 331b **ars (I) [as (II)]** *1. Gelincik denilen hayvan. 2. Sincap.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

ars *Kakım.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 210)

ars *Gelincik denilen hayvan.* (Gösterir, 2015, 19b)

asıg < ET (Uyg., MK) asıġ < AT *āsıġ "Yarar, çıkar, kazanç."; **Anad. Ağ.** asıg, asığ, asık, assı "Fayda."

AT ***āsıġ** *Fayda.* (Tekin, 1995, 172)

DLT 81 **asıġ** ***asıġ*** *Kazanç.*

EDPT 244b **asıġ** *Fayda, avantaj.*

DTSl 60a **asıg**

UWb (227a-227b) **asıġ** *Yarar, çıkar, kazanç.*

OTWF I 179 **asıg**

TietzeL I (A-E) 212b **assı** *Fayda, kâr.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 81)

TarS I (A-B) 247 **assı, (as (II), ası)** *1. Fayda, kâr, kazanç, menfaat. 2. Faiz.*

DerS I (A-B) 342b **ası (III) [asıg, asığ, asık, assı (II)]** *Fayda.*

- Sözcüğe, *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında şu şekilde rastlanılır:

ası *Fayda.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 17)

asıg *Fayda.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 8)

āsırmak < ET (Uyg., MK) asur- "Aksırmak, hapşırmak."; **Anad. Ağ.** asgırmaḫ, asgırmak, āsırmak, askırmaḫ, askırmak "Hapşırmak, aksırmak."

DLT 82 **asur-** ***er asurdı*** *Adam aksırdı.* ***asrur asurmaḳ***

EDPT 251a **asur-** *Aksırmak, hapşırmak.*

DTSl 61b **asur-**

UWb 91 **asur-** *Aksırmak, hapşırmak.*

TietzeL I (A-E) 131b **aksır-** *Hapşırmak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 342a **asgırmaḫ [asgırmak, āsırmak, askırmaḫ, askırmak],** *Hapşırmak, aksırmak.*

DerS I (A-B) 267a **angsırmak [anksırmak, ansırmaḫ, ansırmak],** *Aksırmak, öksürmek.*

DerS I (A-B) 267b **angsırık [anısırık, ansırık]** *Aksırık.*

- Sözcüğe, *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarından Çorum ağzında şu şekilde rastlanmıştır,

āsırmak *Hapşırmak, aksırmak.* (Gösterir, 2015, 20b)

asra < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) asra "Aşağıda, altta."; **Anad. Ağ.** asra "Aşağıda."

DLT 81 **asra** ***asra*** *"Altta, aşağıda" anlamında bir edattır.*

EDPT 250a **asra** *Aşağıda, altta.*

DTSl 61a **asra**

UWb (234b-235a) **asra** *Aşağıda, dipte.*

TietzeL I (A-E) 212a **asra** *Öte, öteye, aşağı.*

ET **asra** (as /ast "Aşağı, alt." + istikamet eki +ra.)

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 81)

TarS I (A-B) 246 **asra, (ısra)** *Öte, karşı taraf, alt, aşağı, ileri.*

DerS I (A-B) 347a **asra** *Aşağıda.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

asramak < Çağ., Kıpç., EAT asra- "Bakmak, beslemek; saklamak, korumak."**<Mo. asara-**; **Anad. Ağ.** asramak "Hayvan beslemek, büyütmek."

Çağ. **asra-** [*asra- < Mo. asara-] *Saklamak, korumak*. [Niyâzî, 901]

Kıpç. **asra-** *Bakmak, beslemek*. (CC) [KTS 13a]

TarS I (A-B) 243 **asarmak, (asramak)** *Muhafaza etmek, sakınmak, esirgemek, korumak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: 193 **asra-** *Beslemek.*

TietzeL 207a **asar-I/asart-** *Beslemek, büyütmek. < Mo. asara.*

Lessing 56b **asara-** *Acımak, merhamet etmek, bakmak, beslemek.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 340b **asartmak (I) [asarmak -1,2; asartlamak]** *1. Beslemek, büyütmek.*

DerS I (A-B) 347a **asramak** *Hayvan beslemek, büyütmek.*

bkz. (Ölmez, 2007, 237)

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aşak < ET (MK) aşak "Alçak, aşağı."; **Anad. Ağ.** aşak "Aşağı."

DLT 82 **aşaḳ** ***aşaḳ*** *Alçak, aşağı.*

EDPT 259a **aşak** *Alçak, aşağı.*

DTSl 62b **aşak**

TietzeL I (A-E) 215a **aşak** *Alçak, mütevazı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 81)

TarS I (A-B) 262 **aşak, (aşaḫ)** *Alçak, aşağı.*

DerS I (A-B) 349b **aşak (II)** *Aşağı.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün farklı şekillerde ayrı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir:

aşaḫ *Aşağı.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 148)

aşşah *Aşağı.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 409)

aşşā *Aşağı.* Afyonkarahisar, Bayat. (Zeybek, 2008, 307)

aşā *Aşağı.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 2015, 112)

aşā *Aşağı.* Afyonkarahisar, Bolvadin. (Solmaz, 2007, 273)

aşay *Aşağı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 842)

aşşā *Aşağı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 359)

aşā *Aşağı.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 510)

aşā *Aşağı.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 369)

aşşaḫ *Aşağı.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 30)

aşamak < ET (Uyg., MK) aşa- "Yemek yemek."; **Anad. Ağ.** aşamak "Yemek Yemek."

DLT 82 **aşa-** ***er aş aşadı*** *Adam yemek yedi. Hakanlı Türkleri bu kelimeyi yalnızca büyükler için kullanırlar. Öbür Türkler ise ayırım yapmaksızın herkes için böyle derler. Kurala uygun olan bu ikincisidir.* ***aşar aşamaḳ***

EDPT 256b **aşa-** *Yemek yemek.*

DTSl 62a **aşa-**

UWb 240b **aşa-** *Yemek yemek.*

OTWF II 418 **aş+a**

TietzeL I (A-E) 214a **aşa-** *Yemek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 81), (Ölmez, 2007, 239)

TarS Ø

DerS I (A-B) 350b **aşamak** *Yemek yemek.*

- Sözcük, *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

aşa- *Yemek yemek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 121)

aşa- *Yemek yemek.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 301)

aşıkmak < ET (MK) aşuk- "Telaşlı hissetmek, acele etmek; **Anad. Ağ.** aşıkmak "Acele etmek."

DLT 83 **aşuk- *ol ewke aşuḳtı*** *O evini (ve başkasını) özledi. Bir şeyi özleyen, bir şeye düşkün olan kişi için böyle denir.* ***aşuḳar aşuḳmaḳ***

EDPT 259b **aşuk-** *Telaşlı hissetmek, acele etmek.*

DTSl 64b **aşuk-**

UWb 96 **aşuk-** *Sabırsız olmak, acele etmek.*

OTWF II 645 **aşuk-**

TietzeL I (A-E) 216a **aşuk-** *Acele etmek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS I (A-B) 265 **aşıkmak, (aşıḫmak)** *Acele etmek, ivmek.*

DerS I (A-B) 354a **aşıkmak** *Acele etmek.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

aşlamak < ET (MK) aşla- "Tamir etmek."; **Anad. Ağ.** aşlamak "Elbiselerin eskiyen kısımlarını yamamak."

DLT 82 **aşla- *ol ayaḳ aşladı*** *O kabı vb tamir etti, onardı.* ***aşlar aşlamaḳ***

EDPT 262b **aşla- 2** *Tamir etmek.*

DTSl 63b **aşla-**

UWb 95 **aşla-** *Tamir etmek, yama yapmak, birleştirmek, zincirle bağlamak, kemiğin kaynaması.*

OTWF II 545 **aşla-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 360a **aşlamak (I)** *Katmak, karıştırmak.*

DerS I (A-B) 360a **aşlamak (II)** *1. Yün giysilerin yırtık yerlerini örmek. 2. Yamamak.*

- DerS dışında sözcük, aşağıdaki bölgelerde de tespit edilmiştir:

aşla- *Elbiselerin eskiyen kısımlarını yamamak.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

aşlak *Eskiyen elbiselere yapılan yama.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

aşla- *Elbiselerin eskiyen kısımlarını yamamak*. Çankırı, Şabanözü. ((Keleş, 1986, 152)

aşlamak *Katmak, karıştırmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

aşlamak *Katmak, karıştırmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 387)

aşlık < ET (Uyg., MK) aşlıḳ "Buğday**." < aş+lık** ; **Anad. Ağ.** aşlık, aşlıḫ, aşluk "Buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler."

DLT 83 **aşlıḳ** *Mutfak. Oğuzlar buğdaya aşlık der.*

EDPT 261b **aşlıḳ** *Mutfak, yiyecek, buğday.*

UWb 243a **aşlık** *Mutfak, tane, buğday.*

DTSl 63b **aşlıḳ**

OTWF I 121 **aş+lık**

TietzeL I (A-E) 218b **aşlık** *Hububat < aş+lık*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 266 **aşlık** *Yemeklik, dövülmüş buğday.*

DerS I (A-B) 360b **aşlık (II) [aşlıḫ, aşluk]** *Buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

aşu < (MK) aşu "Kızıl aşı boyası, toprak boya."; **Anad. Ağ.** aşu "Boya yapılan kırmızı toprak."

DLT 83 **aşu *aşu*** *Aşı boyası.*

EDPT 256a **aşu** *Kızıl aşı boyası, toprak boya.*

DTSl 64a **aşu**

TietzeL I (A-E) 215b **aşı I** *Kızıl kil, aşı boyası.*

HasEr 24a **aşı** *Pas sarısı veya kızıl toprak.*

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS Ø

DerS I (A-B) 363a **aşu** *Boya yapılan kırmızı toprak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür:

aşu *Boya yapılan kırmızı toprak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 46)

aşu *Boya yapılan kırmızı toprak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 57)

aşu *Kalasta hızar geçilecek yerleri belirlemek için çekilen boya.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 57)

aşuk < ET (MK) aşuk "Aşık, topuk kemiği, ayak bileği eklemi."; **Anad. Ağ**. aşuk aşşıg aşsıḫ, aşşıḫ, aşşık, aşuḫ, "Aşık kemiği, koyun ve keçinin arka but ekleminden çıkan 3 cm civarında bir tarafı tümsek, diğer tarafı çukur olan kemik."

DLT 83 **aşuḳ *aşuḳ*** *Aşık, topuk kemiği.*

EDPT 259a **aşuk** *Ayak bileği eklemi.*

DTSl 64b **aşuk**

TietzeL I (A-E) 216a **aşık** *Zar atmaya benzer bir oyunda kullanılan küçük kemik parçası.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS I (A-B) 267 **aşuk, (aşuğ)** *Aşık.*

DerS I (A-B) 362b **aşşıg [aşsıḫ (II), aşşıḫ, aşşık, aşuḫ (I), aşuk],** *Aşık kemiği.*

DerS I (A-B) 349a **aşağ (II)** *Aşık kemiği.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

aşuḫ *Aşık kemiği.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 9)

aşı, aşığ, aşık *Topuk kemiği, (Aşık kemiği de denir.) Oyunda kullanılıp birbirinin üstüne konur.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 387)

aşşux *Koyunun ayak kemiği.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 164)

aşuḫ *Aşık kemiği.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 230)

aşıg *Aşık kemiği.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 212)

aşıg *Aşık kemiği.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 219)

aşşıḫ *Aşık, aşık kemiği.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 30)

aşık *Aşık kemiği*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 699)

aşıḫ *Koyun ve keçinin arka but ekleminden çıkan 3 cm civarında bir tarafı tümsek, diğer tarafı çukur olan kemik.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)

aşuk *Aşık kemiği*. Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 152)

aşşıḫ *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 433)

aşık *Aşık kemiği.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 318)

aşşıḫ *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 433)

aşıḫ *(<aşık) Koyun ve keçinin arka ekleminden çıkan 3 cm civarında bir tarafı tümsek, diğer tarafı çukur olan kemik.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)

aşuk *Hayvanların ayak tabanlarından çıkan bir kemik.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 16)

aşuk *Topuk kemiği*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 142)

aşşık *Aşık kemiği.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 155)

aşuh *1.Aşık. 2. Topuk kemiği. 3. Küçükbaş hayvanların topuk kemiğiyle oynanan oyun.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 31)

aşık kemiği *Ayak ile bileğin birleştiği yerde ve topukların üst iki yanında olan ve dışarıya doğru çıkıntılı duran kemikler. (Aşık oyununda kullanılır; ayrıca nazar değmemesi için çeşitli eşyalarla birlikte ipe takılıp boyna asılır.)* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 30)

aşıḫ *Koyunun diz kemiği ile oynanan oyun.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 313)

aşuḫ *Aşık kemiğiyle oynanan bir oyun.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)

aşık *Oyun, bir tür kumar.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 279)

aşık *Erkek çocuklarının oynadığı bir çeşit çocuk oyununa verilen isim.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 45)

aşuḫ *Aşık kemiğiyle oynanan bir oyun.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 221)

aşık *Aşık oyunu, bir tür kumar.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü.(Bozyiğit, 1998, 17)

oşıḳ *Aşık (oyun aşığı).* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 245)

aşık (1) *1.Davarın diz kemiği. 2. Oyun için kullanılan kemik.* (Gösterir, 2015, 21b)

atalık < ET (KB) atalık "Babalık, üvey baba."; **Anad. Ağ.** "1. Kayınbaba. 2. Babalık yapan herhangi bir kişi. 3. Üvey baba."

KB 36 **atalık** *Babalık.*

DLT Ø

EDPT 59a **atalık** *Babalık, üvey baba*.

DTSl 66a **atalık**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 271 **atalık** *Atabey, vasiy, devlet sahibi.*

DerS I (A-B) 365b **atalık (I)** *1. Kayınbaba. 2. Babalık yapan herhangi bir kişi. 3. Üvey baba.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

atasagan < ET (MK) atasağun "Hekim, doktor."; **Anad. Ağ.** atasagan "Alim, tabip."

DLT 385 **saġun** ***saġun*** *ḳarluḳ boyunun büyüklerine verilen bir unvan. Türk tabibine* ***ata saġun*** *denir.*

EDPT 71b **atasağun** *Hekim, doktor.*

DTSl 66b **atasagun → ata II**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS Ø

DerS I (A-B) 366b **atasagan** *Alim, tabip.*

- Sözcüğe, DerS dışında taranan ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

avılmak < ET (MK) uvul- "Ezilmek, öğütülmek, küçük parçalara ayrılmak."; **Anad. Ağ**. avılmak "1. Yüreği ezilmek. 2. El ile oğulup un gibi, toz gibi olmak."

DLT 527 **uwul-** ***uwuldı neŋ*** *Nesne ufalandı.*

EDPT 10a **uvul-** *Ezilmek, öğütülmek, küçük parçalara ayrılmak.*

DTSl 619b **uvul-**

OTWF II 608 **uvul-**

TietzeL I (A-E) 229b **avıl-** *El ile ezilip un haline gelmek. < ET. uvul-; /u/-/a/ gelişmesi, /av/ hecesinin /uv/'a yakın telaffuz edildiğini gösterir.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 382b **avılmak** *1. Yüreği ezilmek. 2. El ile oğulup un gibi, toz gibi olmak.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

avınmak < ET (MK, KB) avın- "Birini/bir şeyi beğenmek, mutlu olmak, halinden memnun olmak."; **Anad. Ağ.** avınmak "Avunmak."

DLT 86 **awın-** ***ol maŋa awındı*** *O bana alıştı.* ***awınur awınmaḳ***

EDPT 12b **avın-** *Birini/bir şeyi beğenmek, mutlu olmak, halinden memnun olmak, eğlenmek.*

DTSl 69b **avın-**

OTWF II 591 **avın-** *Avunmak.*

TietzeL I (A-E) 231b **avun-** *Bir meşguliyetle acısını unutturmak, teselli bulmak, oyalanmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS I (A-B) 283 **avınmak** *Avunmak, teselli bulmak*.

DerS I (A-B) 383b **avınmak (II)** *Avunmak.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

avıtmak < ET (KB) avıt- "Teselli etmek, avundurmak, oyalamak."; **Anad. Ağ.** avıtmak "Avutmak."

DLT Ø

EDPT 7a **avıt-** *Teselli etmek, avundurmak, oyalamak.*

DTSl 70a **avıt-**

OTWF II 591 **avıt-**

TietzeL I (A-E) 229a **avıd- /avut-** *(birisine) sıkıntısını unutturmak, teselli etmek; birini (icabında yalanlarla) oyalamak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 283 **avıtmak** *Avutmak.*

DerS I (A-B) 384a **avıtmak** *Avutmak.*

- Sözcüğe, DerS dışında taranan ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

avulanmak < Kıpç. avulan- "Ağulanmak, zehirlenmek."; **Anad. Ağ.** avulanmak "Zehirlenmek."

Kıpç. **avulan-** *Ağulanmak, zehirlenmek.* (TZ) [KTS, 17a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974 Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 395b **avulanmak** *Zehirlenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ayak < ET (Uyg., MK) ayak "Tas, kap, kadeh."; **Anad. Ağ.** ayak "Tas, maşrapa, kadeh."

DLT 87 **ayaḳ** ***ayaḳ*** *Çanak. Bunu Oğuzlar bilmezler ve bunun yerine çanaḳ kelimesini kullanırlar.*

EDPT (270a-270b) **ayak** *Tas, kap, kadeh.*

UWb 297a **ayak** *Kase, su kabı, tas.*

DTSl 27a **ayak**

TietzeL I (A-E) 233b **ayak II** *İçki içilen kab.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 83)

TarS I (A-B) 289 **ayağ (I), (ayak (I))** *1. Kadeh. 2. Tas, çanak.*

DerS I (A-B) 399b **ayak (I)** *Tas, maşrapa, kadeh.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

ayamak I < ET (Uyg., MK) aya- "Bir insana saygılı, onurlu muamele etmek, saygı göstermek."; **Anad. Ağ.** ayamak "1. Uz kullanmak, kayırmak, korumak."

DLT 87 **aya-** ***ol tōnın ayadı*** *O elbisesini korudu* ***ḫan aŋar ayağ ayadı*** *Han ona lakap, unvan verdi* ***ayar ayamaḳ***

EDPT 267b **aya-** *Bir insana saygılı, onurlu muamele etmek, saygı göstermek.*

UWb 110 **aya-** *Saygılarını sunmak, saygı göstermek, hürmet etmek.*

DTSl 27a **ayamak agırlamak**

TietzeL I (A-E) 233a **aya-** *Saygı göstermek, saymak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 82)

TarS I (A-B) 311 **ayamak** *Saygı göstermek, saygı ile anmak.*

DerS I (A-B) 406a **ayamak [ayalamak (I) -1, ayan büyümek]**, *1. Uz kullanmak, kayırmak, korumak.*

- Sözcüğe, DerS dışındaki ağız çalışmalarında rastlanılamamıştır.

ayamak II < Çağ., Kıpç. aya- "Karşı koymak, mukavemet etmek; men eylemek."; **Anad. Ağ.** ayamak "Karşı koymak, dayatmak."

Kıpç. **aya- (III)** *Karşı koymak, mukavemet etmek*. (CC) [KTS 17b]

Çağ. **aya-** [<ay-a-] *Meneylemek*. [Niyâzî, 904; Senglah 53v.13]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 406a **ayamak** *3. Karşı koymak, dayatmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ayaz < ET (Uyg., MK) ayās (?ayaz) "Aydınlık, açık, bulutsuz hava."; **Anad. Ağ.** ayaz "Işık, aydınlık. Yağışlı, kapalı hava açılmak, ışımak, açılır gibi olmak."

DLT 87 **ayas** ***ayas kök*** *Açık gök. Yüzü parlak olan kölelere de benzetme yoluyla ayas denir.*

CTD 74 **ayās**

EDPT 276a **ayas** *Aydınlık, açık, bulutsuz hava.*

UWb 299a **ayaz** *Gökyüzü, gökkubbe; açık, parlak.*

DTSl 27b **ayas**

TietzeL I (A-E) 235b **ayaz** *Kuru soğuk." < ET* ***ayas*** *açık havada soğuk*

HasEr 27a **ayaz** *1.Açık havada çıkan kuru soğuk. 2. (gece için) soğuk.*

TarS I (A-B) 312 **ayaz** *Açık, bulutsuz hava.*

DerS I (A-B) 409b **ayaz (I)** *1. Işık, aydınlık. 2. Yıldız.*

DerS I (A-B) 409b **ayazını almak** *Ayazda kalıp üşümek, ayazlamak.*

DerS I (A-B) 409b **ayazıtmak** *Yağışlı, kapalı hava açılmak, ışımak, açılır gibi olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ayıḫ < ET (MK) aḏığ "Ayık, sarhoşluktan ayılan kişi."; **Anad. Ağ.** ayık, ayıḫ, ayuḫ, ayuk "Sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan."

DLT 59 **aḏıġ** ***aḏıġ*** *Ayık, sarhoşluktan ayılan kişi. "Sarhoş ve ayık" anlamında* ***esrük aḏıġ*** *denir.*

EDPT 46a **aḏığ** *Ayık, sarhoş halde olmayan kimse.* ***aḏ** Birini ayık hale getirmek, uyandırmak.*

OTWF I 181 **adıg**

DTSl 10a **adıg**

TietzeL I (A-E) 237b **ayık** *Sarhoş olmayan veya sarhoşluğu geçmiş olan <* ***ay-*** *'kendine gelmek' fiilinin –ik ekiyle yapılan sıfatı.*

HasEr 28b **ayık** *1. Sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan. 2. Anlayışlı, uyanık.*

TarS I (A-B) 318 **ayık, (ayığ)** *Aklı başında.*

DerS I (A-B) 417a **ayık [ayıḫ, ayuḫ -1, 2; ayuk (II)]** *1. Ayrılmış, uyanık, aklı başında. 2. Zeki, açıkgöz, anlayışlı, açık fikirli, görgülü.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük, tespit edebildiğimiz şu bölgelerde bulunmaktadır:

ayık *Uyanık.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

ayıḫ *Uyanık.* Adıyaman Merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 304)

- *Sözcüğün fiil şekilleri de ağızlarda şu şekillerde görülür,*

ayıhmah *Uyanmak, kendine gelmek. Farketmek, farkına varmak, sezmek. Bir zarara veya kötülüğe uğrayacağını anlayıp önlemek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 128)

ayıḫmaḫ *Ayıkmak, uyanmak, farkında olmak, uykudan uyanmak.* Elazığ; Keban, Baskil, Ağın. (Buran, 1997, 184)

ayıḫ- (ayık-) *Uyanmak. Birden aklı başına gelmek.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 430)

ayıḫ- *Ayıl-, kendine gel-.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 461)

ayı- *Aklı başına gelmek, anlamak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 387)

ayıtmak < ET (Uyg., MK) ayıt- "Söylemek, sormak."; **Anad. Ağ.** ayıtmak, aytmak "Söylemek, anlatmak, nakletmek, konuşmak."

DLT 88 **ayıt-** ***ol maŋa söz ayıttı*** *O, benden söz sordu. Oğuzlar* ***men aŋar söz ayıttım*** *"Ben ona söz söyledim" der. Bu kurala uygun değildir.* ***aytur ayıtmaḳ***

EDPT 268b **ayıt-** *Söylemek, sormak.*

DTSl 29b **ayıt-**

UWb 105 **ayıt-** *Konuşturmak, söylemek, anlatmak, nakletmek, demek.*

TietzeL I (A-E) 239a **ayıt- / ayd- /eyit- / eyd-** *Söylemek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 83)

TarS I (A-B) 323 **ayıtmak, (eyitmek, aytmak, eytmek, etmek, itmek)** *Söylemek, demek, anlatmak.*

DerS I (A-B) 421b **ayıtmak (I) [aytmak (I)]** *1. Söylemek, anlatmak, nakletmek, konuşmak. 2. Türkü söylemek, teganni etmek.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük, tespit edebildiğimiz şu bölgelerde bulunmaktadır:

äyt- *Söylemek, demek.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 176)

ayt- *Söylemek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 122)

eyt- *Söyle-*. Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 98)

ayt- *Söylemek, anlatmak*. Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 306)

äyt- *Söylemek.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 176)

aylanmak < Kıpç., Çağ., EAT aylan- "Çerçevelenmek, dönmek, çevrilmek, dolaşmak, gezmek, çevrelemek, kuşatmak." **Anad. Ağ.** aylanmak "1. Gezmek. 2. Dönüp dolaşıp aynı yere gelmek, fırlanmak, devir yapmak. 3. Kuş dönmek, uçmak."

Kıpç. **aylan-** *1. Çerçevelenmek. 2. Dönmek, çevrilmek* (TZ). [KTS 18a]

Çağ. **aylan-** *Dönmek, dolaşmak, gezmek, çevrelemek. Kuşatmak, çevrelemek, çevirmek.* [Niyâzî, 905; Senglah 55v.9 aylan-]

TarS I (A-B) 330 **aylanmak** *Dönmek, devretmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 240b **aylan-** *Dolanmak, etrafında dönmek; dolaşmak, gezmek.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 425a **aylanmak, aylanmak [aylanmak -4]** *1. Gezmek. 2. Dönüp dolaşıp aynı yere gelmek, fırlanmak, devir yapmak. 3. Kuş dönmek, uçmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ayrı < ET (MK) a<u>d</u>rı "Buğday temizlemek için kullanılan alet"; **Anad. Ağ.** ayrı "Çalı ya da başak demetlerini toplamak, kaldırmak için yapılmış "çatal ağaç"."

DLT 60 **a<u>d</u>rı** ***a<u>d</u>rı*** *"Buğday temizlemek için kullanılan alet." İki dalı bulunan her şeye* ***a<u>d</u>rı*** *denir. Bundan dolayı insana "bacakları açık" anlamında "****a<u>d</u>rı butluġ****" denir.*

EDPT 64a **a<u>d</u>rı** *Yaban, saman tırmığı.*

DTSl Ø

Tietze Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 430a **ayrı I** *Çalı ya da başak demetlerini toplamak, kaldırmak için yapılmış "çatal ağaç".*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ayruk I < ET (Uyg., MK) aḏruk "Bölünmüş, ayrılmış, başka."; **Anad. Ağ.** ayruk "Başka, bambaşka, ayrı, apayrı, kimseye benzemeyen, hiçbir şeye benzemeyen, acayip."

DLT 60 **aḏruḳ** ***aḏruḳ*** *Oğuz lehçesinde "başka". Öbür Türk kabileleri bunun yerine aḏın derler. Atasözü,* ***aḏın kişi neŋi nēŋsinmez*** *"Başkasının malı senin elinde bulunsa da mal sayılmaz, çünkü geri alınır.*

CTD 62 **aḏruḳ**

EDPT 65a **aḏruḳ** *Bölünmüş, ayrılmış, başka.*

DTSl 13b **adruk**

UWb (59a-59b-60a) **adrok** *Ayrım, fark. Birbirinden farklı.*

TietzeL I (A-E) 243b **ayruk/ayrık** *Başka.*

OTWF I 226 **adruk**

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 84)

TarS I (A-B) 330 **ayrık (I), (ayruğ, ayruḫ, ayruk)** *1. Başka, gayri, mâada, diğer. 2. Artık, bundan sonra, bir daha.*

DerS I (A-B) 431b **ayruk (I)** [ayrık (I)] *1. Artık. 2. Başka.*

DerS I (A-B) 430b **ayrıksı** [ayrıḫsı, ayrıksa, ayrıksağa, ayrıksağı -1, ayruḫsu, ayruksağu, ayruksu -1, 2] *1. Başka, bambaşka, ayrı, apayrı, kimseye benzemeyen, hiçbir şeye benzemeyen, acayip.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün sadece Bilecik'te kullanıldığını tespit ettik:

ayrık *Ayrı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 847)

ayruk II < ET (MK) aḏrık "Ayrık otu, farklı bir bitki türü, ayrık isimli bitki."; **Anad. Ağ.** ayruk, ayrıḫ, ayrıḫ otu, ayruḫ "Ayrık otu."

DLT 60 **aḏrıḳ** ***aḏrıḳ*** *Ayrık otu, çimen.*

CTD 62 **aḏrıḳ**

EDPT 65a **aḏrık** *Ayrık otu, farklı bir bitki türü, ayrık isimli bitki.*

DTSl30b **ayrık**

TietzeL I (A-E) 243a **ayrık (I)** *Ayrık otu, bir cins ot.*

HasEr 29a **ayrık otu** *Çok yıllık ve otsu bir bitki.*

TarS Ø

DerS I (A-B) 430b **ayrıḫ, ayrıḫ otu [ayruḫ (I)]** *Ayrık otu.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcük, tespit edebildiğimiz şu bölgelerde bulunmaktadır:

ayruk Bir çeşit ot, ayrık. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 278)

azbar < Kıpç. azbar "At ahırı."; **Anad. Ağ.** azbar "Ahırların önündeki toprak meydan."

Kıpç. **azbar** *At ahırı.* (TA) [KTS 19b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 247b **azbar** *Ahır önündeki toprak meydan. < Kırım Tatarcası*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 436b **azbar** *Ahırların önündeki toprak meydan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

azırgamak < Kıpç., EAT azırġa- "Küçümsemek."; **Anad. Ağ.** azırgamak "Az görmek; nazlanmak; çekinmek, kaçınmak; zor gelmek, isteksiz olmak.

Kıpç. **azırġa-** *Küçümsemek.* (TA) [KTS 20a]

TarS I (A-B) 348 **azırgamak, (azırganmak, azırkamak)** *Az görmek, ehemmiyet vermemek, azınsınmak, istihfaf etmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 248b **azırga-/azırgan-** *Azımsamak. < az+sıfattan fiil yapan –ırga genişlemesi.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 439b **azırgamak** *1. Az görmek. 2. Nazlanmak. 3. Çekinmek, kaçınmak. 4. Zor gelmek, isteksiz olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

azırkanmak < Çağ., EAT azırġan- "Az saymak, az görmek, küçümsemek."; **Anad. Ağ.** azırkanmak "Az görmek."

Çağ. **azırġan-** *Az saymak, az görmek, küçümsemek*. (BN) [ŞSL Ø; Senglah Ø]

TarS I (A-B) 348 **azırgamak, (azırganmak, azırkamak)** *Az görmek, ehemmiyet vermemek, azınsınmak, istihfaf etmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 248b **azırga-/azırgan-** *Azımsamak. < az+sıfattan fiil yapan –ırga genişlemesi.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 439b **azırkanmak [→ azınsamak]** *Az görmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

azmak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) az- "Yanlış yola sapmak, başkasının yoluna gitmek."; **Anad. Ağ.** azmak, azmaḫ "Yolunu kaybetmek, şaşırmak, kaybolmak."

DLT 89 **āz-** ***ol yōl āzdı*** *O, yolu şaşırdı, yoldan çıktı.* ***azar azmaḳ***

EDPT 279a **az-** *Yanlış yola sapmak, başkasının yoluna gitmek.*

DTSl 72a **az-**

UWb 124 **azmak** *Yanlış yola gitmek, yolunu kaybetmek, şaşırmak, yanılmak (kişi, bilinç).*

TietzeL I (A-E) 245b **az-** *Yoldan sapmak, yolu şaşırmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 84)

TarS I (A-B) 351 **azmak (II)** *1. Bozulmak, fasit olmak, tegayyür etmek. 2. Yolu kaybetmek, yolu şaşırmak.*

DerS I (A-B) 441b **azmak (IV) [azmaḫ]**, *Yolunu kaybetmek, şaşırmak, kaybolmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında ise sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

az- *Yolunu kaybetmek.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 759)

azıtmak *Sınırı aşmak, sabrı taşıracak şekilde davranmak. –Gahbe dölleri meydanı boş buldular ya azıtdılar gene; zabaha gadar eşek gimi anırıyorlar!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 34)

azıt- *Azıtmak, haddi aşmak.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 371)

azıtmak *Bir canlıyı, yaşamaya alıştığı yerden bilmediği bir başka yere götürerek iz kaybettirmek, onu dönemez etmek. –Baba la şu anama bi şey de heeri; tüüleri dökülüyor deyi bizim gara pisii azıtdırıcıı baa..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 34)

azdırmak *Yoldan çıkartmak, şımartmak, sapıtmak.* (Gösterir, 2015, 26a)

azmak (1) *Yolunu yitirmek, şaşırmak, kaybolmak.* (Gösterir, 2015, 26b)

azıntı *Yolundan sapmış, kovulmuş.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 387)

azıntı *Yolundan sapmış, kovulmuş.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 143)

azuk < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) azuḳ < AT *āzuḳ "Seyahat için, yolda yemek için hazırlanmış yemek, yiyecek."; **Anad. Ağ.** "Yemek, erzak."

AT ***āzuḳ** *Azık, yiyecek.* (Tekin, 1995, 172)

DLT 89 **azuḳ** ***azuḳ oḳ*** *Nereden geldiği ve kimin tarafından atıldığı belli olmayan ok.* ***azuḳ munuḳ*** *Kaçan, yiten, kaybolan, yolunu kaybetmiş*

EDPT 283a **azuk** *Seyahat için, yolda yemek için hazırlanmış yemek, yiyecek.*

DTSl 73b **azuk**

UWb 327a **azuk** *Seyahat için, yolda yemek için hazırlanmış yemek, yiyecek."*

TietzeL I (A-E) 251a **azuk/azık** *Yolluk, yiyecek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 84)

TarS I (A-B) 344 **azık, (azuğ, azuk)** *Yiyecek, yol yiyeceği, erzak.*

DerS I (A-B) 444a **azzık (I) [azıg, azığa, azıh, azıḫ, azıklık -2, azuḫ, azuk, azukluk, azzıḫ]** *Azık.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında ise sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

azık *Yiyecek.* Hatay Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 385)

azıḫ tozuḫ< etc azuk *Yolluk yiyecek, içecek.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 34)

azığ *Yemek, erzak.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 219)

azıḫ *Azık, yiyecek.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 461)

azzık *Azık.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 355)

azık *Yiyerek, yol yiyeceği.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 254)

azux *Yiyecek.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 165)

azzığ *Azık, erzak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 264)

azıḫ *Azık, yiyecek.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 233)

azıḫ *Azık.* Sivas, Zara. (Güven, 2014, 230)

azıḫ *İçine azık konulan torba kap.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 50)

azıḳ Yiyecek, yol yiyeceği. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 254)

azzıḫ *Azık.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 314)

azıḳ *Yiyecek, nevale*. Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 351)

azıḳ *Çobanlar dağda kaldığı zaman on veya onbeş günlük verilen yufka ve yiyecekler DLT'de azuk şeklinde geçmektedir ve aynı anlamdadır.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 688)

azoḫ *Azık.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 187)

azıḳ *Yiyecek.* Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 197)

azık *Azık.* Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 146)

azıḫ *Tarlaya götürülen yiyecek*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 17)

azık *Gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 178)

azuk *Evden uzak bir yere gidileceği zaman alınan yiyecek, besin, gıda*. Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 467)

azıḫ *İçine azık konulan torba kap.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 26)

azıġ *Azık, gereken yiyecek ve içecekler, nevale.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 223)

azıḫ *Yiyecek.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 233)

azıḫ *Azık, yiyecek.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 462)

azzık *Azık.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 22)

azığ *Yemek, erzak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 219)

azıḫ *Azık.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 204)

azık *Azık, yemek.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 538)

azuh *Azık.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 35)

azıh *Azık.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 30)

azzıḫ *Azık, bağa bahçeye çalışmaya giderken konulan yiyecek.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 218)

azzık *Azık. –Yav saa bulgur pilovu olmazsa garnım doymuyor diyom; baa ne vahıt azzık salıcıysan pilov bişir; başga bir şey istemiyom..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 34)

azzıḫ *Azık, yiyecek.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 113)

bağdamak < ET (MK) bağda- "Çelme takmak, bağdaş kurarak oturmak."; **Anad. Ağ**. bağda atmak "Çelme takmak."

DLT 91 **bağda-** ***ol anıŋ a̲daḳın bağdadı*** *Güreşte onun ayağını sarmaladı.* ***bağdar bağdamaḳ***

EDPT 313a **bağda-** *Çelme takmak, bağdaş kurarak oturmak.*

DTSl 77b **bağda-**

TietzeL I (A-E) 260a **bağda-** *Güreşte sarmaya almak, çelme takmak*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 84)

TarS I (A-B) 365 **bağdalamak** *Güreşte sarmaya almak, çelme takmak.*

DerS I (A-B) 476b **bağda (I) [badaḫ, badak (IV) -2, badal (III) -2, bağdama, bayda (III)]** *1. Çelme, güreşte bacak atma. 2. Engel, güçlük. 3. Kement, bağ, düğüm.*

DerS I (A-B) 476b **bağda atmak** *1. Engel olmak, güçlük çıkarmak.2. [-bağdalamak]*

DerS I (A-B) 477a **bağdalamak [bağda atmak -2, bağdamak]** *Çelme takmak.*

DerS I (A-B) 477a **bağdalanmak** *Düşecek gibi olmak.*

DerS (I) (A-B) 477b **bağda vurmak [bağdaş vurmak]** *Güreşte ayağa çelme takarak düşürmek.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bağırçak < ET (MK) bağırçak "Yük arabasının parçalarının birleşme noktası."; **Anad. Ağ.** bağırçak, bağarcık "At ve öküz arabalarında ön yastık ile ön dingil arasına kurulan ve dingil üzerindeki oku yerinde tutmaya yarayan enli uzun parça."

DLT 91 **bağırçaḳ** *Eşek semeri.*

EDPT 318b **bağırçak** *Yük arabasının parçalarının birleşme noktası.*

DTSl 78a **bagırçak**

OTWF I 106 **bagırçak**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 85)

TarS Ø

DerS (I) (A-B) 474a **bağarcık (I) [bağırçak]** *At ve öküz arabalarına ön yastık ile ön dingil arasına konulan ve dingil üzerindeki oku yerinde tutmaya yarayan enli uzun parça.*

DerS (I) (A-B), 476a **bağcık (I)** *Arabalarda, okun arabaya takılan yeri.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bağarcık *At ve öküz arabalarında ön yastık ile ön dingil arasına kurulan ve dingil üzerindeki oku yerinde tutmaya yarayan enli uzun parça.* Kırklareli. (Özkaya, 2013, 69)

bağarcık *At ve öküz arabalarında ön yastık ile ön dingil arasında konulan ve dingil üzerindeki oku yerinde tutmaya yarayan enki uzun parça.* Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı (Özkaya, 2013, 69)

bağırcak *Koyunların kaçmasını önlemek için çobanın uyumadan önce bir ucunu kendine, bir ucunu da koyunlardan birine bağladığı ip.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 52)

bağarcak *Koyunların kaçmasını önlemek için çobanın uyumadan önce bir ucunu kendine, bir ucunu da koyunlardan birine bağladığı ip.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bağılcaḫ *Kolları bağlamaya mahsus bağ.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 219)

bağırdak < ET (MK) bağırdak "Kundak, beşik kuşağı."; **Anad. Ağ.** bağırdak, baardak, bagardak, bagartak, bagırdak, bağardak "Beşikte çocukları sarmak için kullanılan sargı."

DLT 92 **baġırdaḳ** ***baġırdaḳ*** *Kadının göğüslüğü, kısa gömlek*

EDPT 319a **bağırdak** *Kundak, beşik kuşağı.*

DTSl 78a **bağırdak**

OTWF I 105 **bagırdak**

TietzeL I (A-E) 261a **bağırdak** *Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak" < ET baġırdaḳ*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000, 85), (Ölmez, 2009, 233)

TarS I (A-B) 370 **bağırdak** *Beşik bağı.*

DerS I (A-B) 478a **bağırdak (I) [bağırdak, baardak, bagardak, bagartak, bagırdak, bağardak]** *1. Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kumaş. 2. Küçük çocukların göğüslerine sarılan kuşak. 3. Çocuk kundağı. 4. Çocukları beşiğe bağlamaya yarayan yuvarlak tahta.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bağırdak *Beşikte çocukları sarmak için kullanılan sargı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 280)

baġırdaḳ *Bağıldak; beşikteki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan, kumaştan yapılmış enli bağ.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 360)

bağırdak *Çocuğu beşiğe bağlayan bez.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

bağırdak (I) *Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak."* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 70)

bağırdak *Çocuğun düşmesini engellemek için beze bağlanarak beşiğe sabitleştirilmiş çubuk.< Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 18)

bağırdak *Bağıldak; beşikteki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan kumaştan yapılmış enli bağ.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 360)

bağırdak *Çocuğu beşiğe bağlayan bez.* Çankırı, Şabanözü. ((Keleş, 1986, 152)

bağırdak *Beşikte çocukları sarmak için kullanılan sargı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bağırdak *Çocukların beşik bağı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bağırdak *Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bourdaḳ *Beşiklerde bebeğin bağlandığı ipe verilen isim.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı (Yıldızöz, 2017, 197)

bağırdaḫ *Beşikteki çocuğun yorganının üstüne bağlanan ve çocuğun düşmesini engelleyen kuşak.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 212)

bağardak *Çocuğun düşmemesi için beşiğe ya da salıncağa bağlanan enli kuşak.* (Gösterir, 2015, 29a)

bağırdak *1. → Bağardak. 2. Çocuk kundağı*. (Gösterir, 2015, 29a)

bağıröhve < ET (Uyg., MK) bağır + ökbe < ökpe < ET öpke "Karaciğer, kan ya da evlilik bağı olmak."; **Anad. Ağ.** bağıröhve "Karaciğer ve akciğer."

DLT 91 **bağır** ***bağır*** *Ciğer, karaciğer. Kimseye boyun eğmeyen adam için "Büyük ciğerli" anlamında* ***bedük bağırlıḳ*** *denir. Yayın orta yerine de* ***yā bağrı*** *adı verilir.*

EDPT 317a **bağır** *Karaciğer, kan ya da evlilik bağı olmak.*

DTSl 78a **bağır**

TietzeL I (A-E) 261a **bağır** *Ciğer, bağırsak gibi vücut boşluklarında bulunan organların ortak adı < ET* ***bağır*** *"karaciğer"*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 85)

TarS I (A-B) 366 **bağır** *1. Göğüs, sine, ciğer. 2. Akciğer. 3. Karaciğer. 4. Yürek.*

DerS (I) (A-B) 479a **bağıröhve** *Karaciğer ve akciğer.*

DerS V (O-T) 3345a **öpke [öhbe, ök (IV) -2, öpge -2]** *Akciğer.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bağırtlak < ET (MK) bağırlaḳ "Bağırtlak, çöl tavuğu."; **Anad. Ağ.** bağırtlak, bağartlak, bağırtlaḫ "Yabani ördeğe benzeyen gece çok öten koyu kurşuni renkli bir av kuşu."

DLT 92 **bağırlaḳ** ***bağırlaḳ*** *Bağırlak kuşu.*

EDPT 319a **bağırlak** *Bağırtlak, çöl tavuğu.*

DTSl 78a **bağırtlak**

OTWF I 89 **bağırlak**

TietzeL I (A-E) 261a ***bağırtlak*** *Bir nevi yaban ördeği < ET* ***bağırlaḳ*** *Clauson 1972 s. 319. Barbier de Meynord 1881 I, 270 <* ***bağır*** *"göğüs" +* ***-lak*** *eki M. Erdal 1991 I, 89-90. "Aradaki –t- fonetik bir ilavedir. krş. bağırtkan, çığırtkan. ET'de de varolan isimden isim yapan –lak eki, hayvan adları (özellikle kuş adları) yapar, bunların çoğunda küçültme anlamı da vardır. (M. Erdal 1991 I, 89-90). A-E cildinde şu örnekler bulunuyor. Bağırtlak, böğelek/büvelek, çaylak I, emlek/emlik/emilik. Ayrıca vücut parçaları belirten –lak isimlerini kaydedebiliriz."*

HasEr 33a **bağırtlak** '*Yabani ördeğe benzer bir av kuşu' – Tkm bağırtlak 'Bağrını yere verip duran bir av kuşu'. Orta Türkçede bağırlak olarak geçer.*

Türkçe bağır kökünden geldiği anlaşılıyor. Bu biçimin içindeki –t- sesi sonradan türemiştir. Sonundaki –lak kuş adlarında kulanılan bir ektir.

Brockelmann, OGM 77; Clauson ED 319.

TarS I (A-B) 371 **bağırtlak, (bağırtlak kuşu, boğurtlak (I))** *Yabani ördek, kıl kuyruk kuşu.*

DerS I (A-B) 479b **bağırtlak (I) [bağartlak, bağırtlaḫ]** "*Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu."*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

bağırtlak *Yabani ördeğe benzeyen gece çok öten koyu kurşuni renkli bir av kuşu.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 18)

bāġartlah *Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu, bağırtlak.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 159)

bağırtlak *Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 159)

bağartlak *Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten koyu kurşuni renkli bir av kuşu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 52)

bağartlak *Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni bir ev kuşu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bağırtlak *Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni bir ev kuşu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bağırtlah *1. Yabani ördeğe benzeyen, koyu kurşuni renkli bir kuş. 2. Çok ağlayan çocuk.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 36)

bağış < ET (Uyg., MK) bağış "Ek yeri, eklem, boğumlama, eklemlenme, bağ, rabıta, boğum."; **Anad. Ağ.** bağış "Boğum."

DLT 92 **baġış** ***baġış*** *Parmakların ve öbür uzuvların eklem yerleri; kamış vb.nin boğumları için de kullanılır.*

EDPT 321a **bağış** *Ek yeri, eklem, boğumlama, eklemlenme, bağ, rabıta, boğum.*

DTSl 78b **bağış II**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 85)

TarS Ø

DerS (I) (A-B) 480b **bağış** *2. Boğum.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

baka < ET (Uyg., MK) baḳa < AT *bāḳa "Kurbağa, kaplumbağa." **Anad. Ağ.** baka, bağa, baga "Kurbağa, kaplumbağa."

AT ***bāḳa** *Bağa, kurbağa*. (Tekin, 1995, 172)

DLT 93 **baḳa** ***baḳa*** *Kurbağa* ***müŋüz baḳa*** *"Kaplumbağa"* ***baḳacuḳ*** *"baḳa kelimesinin küçültmesi" olup "Ön kol kası" anlamındadır*

EDPT 311b **baka** *Kurbağa, kaplumbağa, boynuz, taş.*

DTSl 82a **baka I**, **bakaçuk I**

TietzeL I (A-E) 259b **bağa I** *kaplumbağa < ET baḳa "kurbağa, kaplumbağa*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 84)

TarS I (A-B) 362 **bağa** *1. Kaplumbağa. 2. Kaplumbağanın kabuğu.*

DerS I (A-B) 473a **bağa (II) [baka, baga]** *1.Kaplumbağa. 2. Suda yaşayan, boğaza kaçtığı zaman vücutta yaşadığına da inanılan küçük hayvancık.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

baka *Kurbağa.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 227)

baqa *Kaplumbağa.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 122)

baka *Kurbağa.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 227)

baka *Kurbağa.* (Gösterir, 2015, 30a)

bakanak < ET (Uyg., MK) bakańak "At toynağı, çatal tırnak, bakanak."; **Anad. Ağ.** bakanak, baḫanaḫ, baḫanak, bakınak, bıkanak "Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları."

DLT 93 **baḳayaḳ / (baḳanaḳ)** ***baḳayak / (baḳanaḳ)*** *Çatal tırnaklı hayvanların iki tırnak arası ve iki tırnaktan her biri* ***baḳayaḳ/ (baḳanaḳ)*** *At toynağının içinde ve üstünde bulunan et parçası*

EDPT 316b **bakañak** *At toynağı, çatal tırnak, bakanak.*

DTSl 82a **bakanak**

TietzeL I (A-E) 267b **bakanak/bıkanak** *Geviş getiren hayvanların ayaklarının arkasındaki körelmiş tırnaklar; mafsal. < ET* ***baḳaŋaḳ*** *Clauson 1972 s. 316-317. Clauson onun baḳa "kurbağa" kelimesinden geldiğini düşünüyor ve İng. Frog kurbağa kelimesinin aynı zamanda 'a wedge-shaped, horny prominence in the sole of a horce's foot' manasına da geldiğini hatırlatıyor. Fakat Räsänen 1969 s. 58 bakanak kelimesini daha uygun olarak baḳı 'ayak bileği kemiği'ne bağlıyor.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 86)

TarS I (A-B) 382 **bakanak** *1. Çatal tırnaklı hayvanların tırnakları. 2. At, deve, sığır gibi hayvanlarda topukla tavan arasındaki boğum, bukağılık.*

DerS I (A-B) 490b **bakanak (I) [baḫanaḫ -1, 2,3; baḫanak (I) -1,2,3,4; bakınak (I)-1, 2, 3; bıkanak -2]** *1. Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları. 2. Geviş getiren hayvanların tırnaklarının arası. 3. Geviş getiren hayvanların tırnakları. 4. Atın ve geviş getiren hayvanların bileği. 5. Hayvanların arka bacağı ile karnının birleştiği yerdeki tersine dönen tüyler.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bakanak *Toynak.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 848)

bakanak *Gevişen hayvanların tırnak arası.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 280)

bakanak *Geviş getiren hayvanların tırnaklarının arası.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015,87)

bakanak *Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 70)

bakanak *Ayakların arka çıkıntıları.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 184)

bakanak *Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 70)

baḫanaḫ *1. Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları. 2.Geviş getiren hayvanların tırnakları.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 53)

bakamak *Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bakamak *Geviş getiren hayvanların tırnaklarının arası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bakamak *Hayvanın mahmuz tırnağı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 25)

bakanak *Sığır tırnağı. –Hayvanceazın bahanaana elleham dai deamiş, ucu yırtılık gimi geldi baa..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 38)

baḳanaḳ *Ayakların arka çıkıntıları.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 14)

bahanak *Geviş getiren hayvanların körelmiş tırnakları*. (Gösterir, 2015, 29b)

bakraç < Kıpç., EAT baḳraç "Bakırdan yapma, üstünden kulplu bir şinik şeklinde kap."; **Anad. Ağ.** bakır "Bakraç, kova, helke; tencere."

Kıpç. **baḳraç** *Bakırdan yapma, üstünden kulplu bir şinik genişliğinde kap*. (İH) [KTS 22b]

TarS I (A-B) 385 **bakrak** *Bakraç.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: bahraç

TietzeL I (A-E) 268a **bakraç** *Ekseriya bakırdan yapılan küçük kova. < bakır + -aç eki.*

HasEr 34a **bakraç** *Bakırdan yapılan küçük kova. Türkçe bakır adından –(a)ç küçültme eki ile yapılmıştır.*

DerS I (A-B) 493a **bakır [bağreç → bakraç]** *1. Bakraç, kova, helke. 2. Tencere.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bala, balaḫ < ET (MK) bala < AT *bāla "Yavru kuş, hayvan yavrusu, yavru."; **Anad. Ağ.** bala "Yavru, Bebek, çocuk."

AT ***bāla** *Yavru, çocuk*. (Tekin, 1995, 172)

DLT 94 **bala** ***bala*** *Kuş yavrusu İstiare yoluyla yırtıcı hayvanların yavrusuna da küçükken böyle denir* ***ḳuş balası ḳusınçıġ, ıt balası oḫşançıġ*** *Kuş yavrusu tüylenmeden önce tiksinti vericidir, it eniği ise görünüşte oyuncak gibidir. Büyüdükten sonra ise iş tersine döner.*

EDPT 332b **bala** *Yavru kuş, hayvan yavrusu, yavru.*

DTSl 80a **bala I**

TietzeL I (A-E) 269a **bala I** *Çocuk E.O. Kuş yavrusu, hayvan yavrusu.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 86)

TarS I (A-B) 386 **bala (I)** *Yavru.*

bkz. (Li, 2019, 249), ***bala*** *Karahanlı Türkçesinde bala "kuş yavrusu, hayvan yavrusu" (DLT II, 27 III, 91, 232).*

DerS I (A-B) 496a **bala (I)** *1.Çocuk, yavru, küçük. 2. Oğlan çocuğu.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bala *Çocuk.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

bala *Yavru.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 233)

balaḫ *Köpek ve ayı yavrusu.* Kars, Erzurum, Çoruh (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

balax *Evlat, çocuk, oğul.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 165)

bala *Yavru.* Kars, Iğdır. (Kavaklıçeşme, 2010, 433)

bala *Evlat, çocuk.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 227)

bala *Bebek, çocuk.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 479)

bala *Oğul.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)

balaḫ *Manda yavrusu, malak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

bala *Yavru.* Muş, Bulanık. (Örnek, 2011, 142)

balaḫ *Malak, manda yavrusu.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 118)

balak *Manda yavrusu*. Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 335)

bal'a *Evlat, yavru.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 221)

balaḫ *Manda yavrusu.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995, 219)

bala *Yavru.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 233)

balaḫ *Malak, manda yavrusu.* Sivas, Zara. (Güven, 2014, 231)

bala *Oğul.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)

bala *Yavru.* Muş, Bulanık. (Örnek, 2011, 142)

bala *Yavru, çocuk*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 36)

bala *Bala, çocuk*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 107)

palaḫ *Ayı yavrusu.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 185)

bala *Çocuk.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 122)

bala *Çocuk.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

balax *Evlat, çocuk, oğul*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 165)

bala çaga *Çoluk çocuk.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 97)

bala *Çocuk.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 97)

palak *Yavru*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 278)

bala *Çocuk.* Iğdır ve Nahcıvan Ağzının Karşılaştırılması. (Kurtbeyoğlu, 2011, 303)

balak *(<malak) Manda yavrusu*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 293)

bala *Çocuk*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 18)

bala *Yavru.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 142)

bala *Oğul.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 249)

palak *Manda yavrusu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 378)

balaḫ *Malak, manda yavrusu*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 195)

balak *Manda yavrusu, malak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 53)

malah *1. Manda yavrusu. 2. Sersem, aptal.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 184)

balaḫ *Malak, manda yavrusu*. Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 231)

bala *Bala, yavru, küçük çocuk.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 256)

bala *Bebek.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 183)

bala *Bebek, çocuk.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 479)

bala *Evlat, çocuk.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 227)

balak *Manda yavrusu, malak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 71)

balak *Ayı yavrusu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 71)

balaḫ *Manda yavrusu.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 219)

bala *Evlat, yavru.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 221)

balaḫ *Yavru.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 36)

palak *Yavru.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 273)

balah *Manda yavrusu.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 37)

bala *Yavru, çocuk.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 236)

bala *Küçük yavru, çocuk.* (Gösterir, 2015, 30a)

balaban < Harz. Kıpç. Çağ. balaban "Doğan, atmaca, şahin."; **Anad. Ağ.** balaban "Doğan (alıcı kuş)."

Harz. **balaban** *Doğan, atmaca, şahin*. (ME)

Çağ. **balaban** *Çakır doğan kuşu*. (ŞHD) [ŞSL Ø, Senglah Ø]

Kıpç. **balaban** Atmaca. (BM, CC, DM, İM, TA, TZ) [KTS 23a]

TarS I (A-B) 387 **balaban** *Çakır doğan, üsküflü doğan.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: 49 **balaban** *(4. anlam "Doğan.")*

TietzeL I (A-E) 269a **balaban** *Doğan, çakır doğan.* (Tietze < Fa. der.)

HasEr Ø

DerS I (A-B) 496b **balaban I** *1. Doğan (alıcı kuş).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

balak < ET (MK) balık "Çamur, batak toprak."; **Anad. Ağ.** balak, malak "Killi toprak, Çamur."

DLT 95 **balıḳ** ***balıḳ*** *Argu lehçesinde ve Oğuzların bir bölümünde "çamur" Arguların bir bölümü üç sakin ile* ***balḳ*** *derler. Türk dilinde ancak iki sakin (ünsüz) yan yana gelir. Arguların lehçesi arı değildir.*

EDPT 336a **balık** *Çamur, batak toprak.*

DTSl 80b **balık IV**

OTWF I 242 **balık**

TietzeL I (A-E) 296b **balak II** *Sulu çamur, batak* < *ET* ***balık***

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 498a **balak (III) 1. [→bulak (I) -2]** *2. Sulu çamur, batak.*

DerS IV (I-N) 3110b **malak (VI)** *1. Killi toprak. 2. Çamur.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

balalamak < Çağ., Kıpç. balala- "Doğurmak, yavrulamak."**< bala+la-; Anad. Ağ.** balalamak "Yavrulamak."

Kıpç. **balala-** *Doğurmak, yavrulamak* (TZ). [KTS 23a]

Çağ. **balala-** [<bala+la-] *Kuş veya başka hayvan yavrulamak.*[Niyâzî, 906]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: 49.

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 498a **balalamak** *Yavrulamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

balavuz < Kıpç. balavuz "Bal, bal mumu."; **Anad. Ağ.** balavuz, balağız "Balmumu."

Kıpç. **balavuz** *Bal, bal mumu.* (CC, TS) [KTS 23a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: 51 **balaguz/balavuz/balawuz** *1.Balmumu. 2. Mum.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 497b **balağız (I) [balavuz]** *Balmumu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

balçak < Kıpç., EAT balçak "Sap, kılıcın sapı."; **Anad. Ağ.** balçak "Kabza, kabzanın demir sapı."

Kıpç. **balçak** *Sap, kılıcın sapı.* (MG) [KTS 23a]

TarS I (A-B) 388 **balçak** *Kılıç sapı.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: 52 **balcak/balçak**

TietzeL I (A-E) **balçak/barçak** *Kabza, kabzanın demir siperi.< Mo. dillerinde eski ve yaygın olan kelimenin menşei belli değildir.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) **balçak (I)** *1. Kabza. 2. Kabzanın demir sapı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

baldıran < Kıpç. baldaran "Baldıran otu."; **Anad. Ağ.** baldıran "Yazın tarlalarda yetişen, gövdesi toprak içinde olan ve yenilebilen bir bitki."

Kıpç. **baldaran** *Baldıran otu.* (Kİ) [KTS 23a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: 55 **baldıran** *Baldıran otu.*

TietzeL I (A-E) 270a **baldıran** *Zehirli bir ot. < baldırgan 'Heracleum'.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 501b **baldıran** *Yazın tarlalarda yetişen, gövdesi toprak içinde olan ve yenilebilen bir bitki.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

balıkçın < ET (MK) balıkçın "Balık yiyen kuş, deniz kırlangıcı, balıkçıl."; **Anad. Ağ.** balıkçın, balıḫudan, balıkcan, balıkçı guşu, balıkçık, balıkçın "Bir kuş ismi, Balıkçıl (kuş)."

DLT 95 **balıḳçın *balıḳçın*** *Balıkçıl, balık avlayan beyaz bir kuş*

EDPT 337b **balıkçın** *Balık yiyen kuş, deniz kırlangıcı, balıkçıl.*

DTSl 80b **balıkçın**

OTWF I 118 **balıkçın**

TietzeL I (A-E) 272a **balıkçın/balıkçır/balıkçıl** *Su kenarında yaşayan ve balık yiyen uzun bacaklı kuş" < ET balıkçın [balık ve hayvan isimlerinde görülen –cın/-çın eki (krş. bıldırcın) yani "balık yiyen"*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000, 77), (Ölmez, 2009, 233)

TarS I (A-B) 390 **balıkcır, (balıkçıl,balıkçın)** *Balıkcıl.*

DerS I (A-B) 504b **balıkçın [balıḫudan, balıkcan, balıkçı guşu, balıkçık, balıkçın]** *Balıkçıl (kuş).*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

balıḫcın *Balıkçıl, bir tür kuş.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 118)

balıkcın *Bir kuş ismi.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 88)

balıḳcın *Bir kuş ismi.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 335)

balkımak < Harz., Kıpç., EAT balḳı- "Parlamak, ışıldamak."; **Anad. Ağ.** balkımak "Parlamak, parıldamak, göz alıcı güzel olmak."

Harz. **balḳı-** *Parlamak, ışıldamak.* (KE)

Kıpç. **balḳı-** *Parlamak, ışıldamak.* (Kİ, CC) [KTS 23a]

TarS I (A-B) 391 **balkımak, (balk urmak, barkımak)** *Parlamak, ışık saçmak, lemean etmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: 56 **balkı-** *Şimşek çakmak, parlamak.*

TietzeL I (A-E) 282b **barkı-/balkı-** *Şimşek çakmak; parlamak, parıldamak < balk/bark + başka dillerden alınan isimlerden fiil yapmak için kullanılan –ı-eki.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 507b **balkımak (I)** *1. Parlamak, parıldamak, göz alıcı güzel olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bambal < Kıpç. banbal "Banbal otu denilen bir tür bitki."; **Anad. Ağ.** bambal "Karaağacın meyve ve çiçekleri."

Kıpç. **banbal** *Banbal otu denilen bir tür bitki*. (Kıpç. İH) [KTS Ø]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 513a **bambal (IV)** *Karaağacın meyve ve çiçekleri*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bambık < ET (MK) bamuḳ < AT *bāmuḳ "Pamuk."; **Anad. Ağ.** bambık "Pamuk."

AT ***bāmuḳ** *Pamuk.* (Tekin, 1995, 172)

DLT 95 **bamuḳ *bamuḳ*** *Oğuz lehçesinde pamuk.*

EDPT 345b **bamuk** *Pamuk.*

DTSl Ø

TietzeL VI (O-R) 282 **panbuk/pambuk/pambık/pampık** *Pamuk.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 513b **bambık** *Pamuk.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bandıkmak < Kıpç. bandık- "Son derece hırs ve iştah göstermek."; **Anad. Ağ.** bandıkmak "1. Çok susamak, hararetlenmek, fazla istekli olmak. 2. Çok acıkmak. 3. İmrenmek, ağzının suyu akmak."

Kıpç. **bandık-** *Son derece hırs ve iştah göstermek*. (İH) [KTS 23b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 518b **bandıkmak (II)** *1. Çok susamak, hararetlenmek, fazla istekli olmak. 2. Çok acıkmak. 3. İmrenmek, ağzının suyu akmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

banmak < Kıpç., EAT banmak "Batırmak."; **Anad. Ağ**. banmak "1. Yemeği kıyısından azıcık yemek, tatmak, parmak batırmak, parmakla karıştırmak, artıklamak. 2. Kedi, köpek gibi hayvanlar sulu yiyeceklere dilini batırmak. 3. Batmak, batıp çıkmak, her tarafı bulaşmak."

Kıpç. **banmak** *Batırmak* (Kİ) [KTS 23b]

TarS I (A-B) 398 **bandırmak, (bandurmak)** *Batırmak, bulaştırmak*.

VEWT 325a **ban-**

ESTY, 1978 Ø

TietzeL I (A-E) 275b **ban-** *Batırıp çıkarmak < ET ban-*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 521b **banmak** *1. Yemeği kıyısından azıcık yemek, tatmak, parmak batırmak, parmakla karıştırmak, artıklamak. 2. Kedi, köpek gibi hayvanlar sulu yiyeceklere dilini batırmak. 3. Batmak, batıp çıkmak, her tarafı bulaşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

barak < ET (MK) barak "Uzun tüylü köpek, uzun tüylü hayvanlar."; **Anad. Ağ.** barak "Çok tüylü bir cins köpek."

DLT 96 **baraḳ** ***baraḳ*** *Barak, bir cins tüylü av köpeği. Türklerin eski inancına göre kerkes kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlar ve bunların üzerine kuluçkaya yatarmış. Bu yumurtanın birinden barak çıkarmış- ki bu köpeklerin en çok koşanı ve en iyi avlayanıdır- öbür yumurtadan da bir kerkes yavrusu doğarmış ve bu onun son yavrusu olurmuş.*

EDPT 360a **barak** *Uzun tüylü köpek, uzun tüylü hayvanlar.*

DTSl 83b **barak**

TietzeL I (A-E) 278b **barak I** *Uzun tüylü köpek < ET* ***barak*** *a.m. Clauson 1972 s. 360*

HasEr39a **barak** *'Bir tür tüylü av köpeği'. Yerel ağızlarda da 'Çok tüylü köpek' olarak geçer. –KKlp barak 'tüylü (köpek), saçlı (insan)' – Kzk barak 'bir tür köpek'. – Krg barak 'tüylü, kıllı', barak it 'uzun tüylü köpek'. Özb. Barak 'tüylü, kıllı, saçlı', barak it.- YUyg barak 'tüylü, kıllı'*

Orta Türkçeden başlayarak geçer. Kaşgarlı Mahmud'a göre, barak 'Çok tüylü köpek' olarak kullanılır. Eski Kıpçakçada barak 'tüylü köpek' olarak geçer.

bkz. (Ata, 2000, 86)

TarS Ø

DerS I (A-B) 524a **barak (I),** *1. Çok kıllı insan. 2. Çok tüylü köpek. 3. Beyaz çilli siyah köpek. 4. Küçük köpek, fino. 5. Köpek, iri köpek. 6. Gözünün etrafında beyaz damga olan köpek. 7. Sırtı çok tüylü av köpeği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük sadece aşağıdaki kaynakta tespit edilmiştir:

barak *(<barak) 1. Çok tüylü bir cins köpek. 2. Saçı başı dağınık, kötü huylu kişiler.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 294)

bark < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) bark "Taşınabilir mülk, barınak, konut, mesken, ev."; **Anad. Ağ.** bark, barḫ "Mal, mülk, ev bark."

DLT 97 **barḳ** ***ew barḳ*** *Ev bark. Bu kelime yalnız olarak kullanılmaz,* ***ew*** *kelimesiyle ikili olarak kullanılır.*

EDPT 359b **bark** *Taşınabilir mülk, barınak, konut, mesken, ev.*

DTSl 84b **bark**

TietzeL I (A-E) 282b **bark I** *Yalnız ev bark çifte tabirde 'hane, mülk, aile yuvası, evli hayat' < ET ev bark. Clauson 359-360.*

HasEr Ø

TarS Ø

bkz. (Ata, 2000, 76)

DerS I (A-B) 533b **bark (I)** *1. Otel.*

DerS I (A-B) 534a **barklamak** *Ev bark sahibi olmak, evlenmek.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

bark *Yapı, ev.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 149)

bark *Ev.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 480)

barḫ *Mal, mülk, ev bark.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy-Buran, 1994, 231)

Muğla yöresinde bu sözcüğe ek getirilerek fiil türetilmiştir,

bāḳar- (<*bark+a-) *ev bark sahibi yapmak (everdik bāḳardık)* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 460)

barḫ *Mal, mülk, ev-bark.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 184)

bark *Ev, bark.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 573)

bark *Ev eşyası. –Anam 'Hay ev-bark sahabı olasın' deyi dua ederdi; ev aldım amma ıcık bark alıp da içini döşeyemedik..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 40)

barḫ *Mal-mülk, ev-bark.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 15)

barmak < Harz. Çağ. Kıpç., EAT barmaḳ "Parmak."; **Anad. Ağ.** barmak, bārmak, barmaḫ, barnak "Parmak."

Harz. **barmaḳ** *Parmak.* (KE, MM, KTef, ME)

Çağ. **barmaḳ** *Parmak.* [Niyâzî, 907; Senglah 121r.25 barmağ/k]

Kıpç. **barmaḳ** *Parmak.* (GT, İN, KK, EM, İM, KS, İH, CC, KM, Kİ, MS, TA) [KTS 24a]

TarS I (A-B) 402 **barmak, (barmaḫ)** *Parmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1978, 66 **barmak** *Parmak.*

TietzeL I (A-E) 283a **barmak/barnak/bannak** *Parmak.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 534b **barmak, bārmak (I) [barmaḫ, barnak (I)]** *1. Parmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

basa < ET (Uyg., MK) basa "Ayrıca, sonra, daha sonra, ek olarak, dahası, ardından."; **Anad. Ağ.** basa "Arkasından, hemen sonra."

DLT 99 **basa** ***basa*** *+dan sonra.* ***men anda basa keldim*** *"Ben ondan sonra geldim."*

EDPT 371b **basa** *Ayrıca, sonra, daha sonra, ek olarak, dahası, ardından.*

DTSl 85a **basa**

OTWF I 403 **basa**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 87)

TarS Ø

DerS I (A-B) 536a **basa (II)** *Arkasından, hemen sonra.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

basırmak < ET (Uyg., MK) basur- "Üzerini örtmek, kaplamak, bastırmak."; **Anad. Ağ.** basırmak "Örtmek, kapatmak, bastırmak."

DLT 100 **basur-** ***teŋri tāġ birle yērig basurdı*** *Allah dağlarla yeri bastırdı. Herhangi bir ağır nesnenin altına konan şey için de böyle denir.* ***basurur basurmaḳ***

EDPT 374 b **basur-** *Üzerini örtmek, kaplamak, bastırmak.*

DTSl 86b **basur-**

OTWF I 229 **basur-**

TietzeL I (A-E) 286a **basır-** *Sıkılamak, sıkıca kapatmak"* < *ET* ***basur-*** *Bastırmak, sıkıca basmak. Clauson 1972 s. 374.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 234)

TarS I (A-B) 408 **basırmak, (basurmak)** *Bastırmak, kapatmak, saklamak.*

DerS I (A-B) 541b **basırmak (I)** *1. Kapıyı sürgülemek, desteklemek, mandallamak. 2. Kapamak, örtmek, bastırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir,

basır- *Gömmek, defnetmek.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

basırmaḫ *Gömmek, defnetmek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

bası- *Gömmek.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

basır- *Dikilen şeyin kenarlarını kıvırıp bastırarak dikmek.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 433)

basır- *Örtmek, kapatmak*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 388)

bası- *göm-* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

basırmak *Üzerini kapatmak, tamamen doldurmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

basdır- *Gömmek.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 154)

basırmak *Sıkıştırmak. –Gene akmasın deyi, yaamırdan önce tandırlığın damını eyice basırdık.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 40)

basırmak *Üstünü iyice örtmek. –Ana gı, donuyom vallaha gı, yorganı eyice basır heeri!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 40)

basurmaḫ *Kumaşın kenarlarını katlayarak bastırıp dikmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 16)

basırık *Gizli kapalı yer, hücre.* (Gösterir, 2015, 32b)

baş < ET (Uyg., MK) baş < AT *bāş "Yara bere, cerahat."; **Anad. Ağ.** baş "Çıban, yara."

AT ***bāş** *Yara.* (Tekin, 1995, 172)

DLT 100 **baş** ***baş*** *Yara. Atasözü,* ***köni barır keyikniŋ közinde aḏın bāşı yoḳ*** *"(Tehlikeli yollara dalmadan) dosdoğru yolunda giden geyiğin gözünden başka yarası olmaz." Göz ise, aslında yara değildir. Bu atasözü, ağır işe atılıp içinden çıkamayan ve bu yüzden herkesin kınadığı kimseler için söylenir.*

EDPT 376a **baş** *Yara bere, cerahat.*

DTSl 87a **baş III**

TietzeL I (A-E) 289b **baş VII** *Yara* < ET *bāş.*

HasEr 42b **baş**[2] esk. 'Yara, çıban'. Ağızlarda baş 'çıban, yara' olarak kalmıştır.

bkz. (Ata, 2000, 87)

TarS I (A-B) 413 **baş** *4. Yara.*

DerS I (A-B) 549b **baş (VI)** *Çıban, yara.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında sözcük aşağıdaki bölgede tespit edilmiştir:

baş *Çıban, yara.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 55)

başçı < ET (KB) başçı "Başkan, baş, şef."; **Anad. Ağ.** başçı, başçıl başbuğ "Başkan, başbuğ, lider."

DLT Ø

KB 64 **başçı** *Başkan, baş, şef.*

EDPT 378a **başçı** *Başkan, önder, lider.*

DTSl 87b **başçı**

OTWF I 111 **başçı**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 556a **başçıl [başbuğ, başçı, başçıl]** *1.Başkan, başbuğ, lider.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

başdaḳ < Kıpç. başdaḳ "Çoluk çocuğu olmayan, tek başına yaşayan"; **Anad. Ağ.** baştak "Tek başına, yalnız, kimsesiz, çoluğu çocuğu olmayan."

Kıpç. **başdaḳ** *Çoluk çocuğu olmayan, tek başına yaşayan*. (TA) [KTS 25a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 565b **baştak (I)** *1. Tek başına, yalnız, kimsesiz, çoluğu çocuğu olmayan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

başlık < ET (Uyg.) başlık "Dizgin, gem, yarışta kazanan, baş, baştaki."; başlık **Anad. Ağ.** "Gem, yular."

DLT Ø

EDPT 381b **başlık** *Dizgin, gem, yarışta kazanan, baş, baştaki.*

DTSl 88b **başlık**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS I (A-B) 447 **başluk** *Başlık.*

DerS I (A-B) 563a **başlık (II)** *1. Gem. 2. Yular. 3. Yulara takılan boncuk örmesi.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

başmak < ET (MK) başmak "Ayakkabı, terlik."; **Anad. Ağ.** başmak "Ayakkabı, takunya, terlik."

DLT 102 **başmaḳ** ***başmaḳ*** *Oğuz lehçesinde ayakkabı.*

EDPT 382b **başmak** *Ayakkabı, terlik.*

DTSl 88b **başmak**

OTWF I 110 **başmak**

TietzeL I (A-E) 292a **başmak** *Ayakkabı.*

HasEr 43b **başmak > paşmak** *Ayakkabı.*

bkz. (Ata, 2000, 88)

TarS I (A-B) 448 **başmak, (paşmak)** *Ayakkabı.*

DerS I (A-B) 564a **başmak (I) [başmağh, başmaḫ -1,2]** *1. Ayakkabı. 2. Takunya 3. Terlik.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

baştak < ET (MK) baştaḳ "Başıboş, şapkasız; (Osm.) tek başına."; **Anad. Ağ.** baştak, başlak "Başı açık."

DLT 102 **baştaḳ** ***baştaḳ er*** *Başında şapka olmayan adam, şapkasız adam*.

EDPT 378a **baştaḳ** *Başıboş, başlıksız; (Osm.) tek başına < baş ve tek "yalnız"*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 87)

TarS Ø

DerS I (A-B) 562a **başlak (II) [baştak (II)]** *Başı açık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

batman < ET (Uyg., MK) batman "Değer, bir tür ağırlık ölçüsü."; **Anad. Ağ.** batman "Sekiz kilograma eş ağırlık ölçüsü."

DLT 102 **batman *batman*** *Batman "Bir batman et"*

EDPT (305b- 306a) **batman** *Batan şeyler, eder, değer, bir tür ağırlık ölçüsü.*

DTSl 89b **batman**

TietzeL I (A-E) 294a **batman** *Bir ağırlık ölçüsü.*

HasEr Ø

TarS Ø

bkz. (Ata, 2000, 88)

DerS I (A-B) 572a **batman (I) [batmanlık (II)]** *Büyük su testisi, büyük çömlek.*

DerS I (A-B) 572a **batman (II)** *Büyük, ağır.*

DerS I (A-B) 572a **batman (III)** *200 metrekarelik arazi ölçüsü.*

DerS I (A-B) 572a **batman helkisi** *Yağ, pekmez gibi şeyleri koymaya yarayan üstten kulplu büyük bakır, bakraç.*

DerS I (A-B) 572a **batmanlık (I)** *Bir batman ağırlığında.*

DerS I (A-B) 572b **batman taşı** *Bezirhanede helezoni iğin alt ucunda bulunan kantardaki top vazifesini gören taş.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

batman *Bir sıvı ve tahıl ölçüsü.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

batman *Sekiz kilograma eş ağırlık ölçüsü.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

batman *Ağırlık birimi.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 480)

batman *Büyük çömlek, bir çömleğin alabildiği miktar.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 162)

batman *Sekiz kiloluk eski bir ağırlık ölçüsü.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 57)

batman *Tartı.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)

batman *Sekiz kilograma eş ağırlık ölçüsü.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

batman Aşşağı yukarı 11,5 kg.a eşit (9 okka) ağırlık ölçüsü. Erzurum. (Gemalmaz, 1995, 38)

batman *Bir sıvı ve tahıl ölçüsü.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

batman *Miktarı bölgelere ve tartılacak şeylere göre değişen eski bir ağırlık ölçüsü. Bu ağırlık Erkinis'te sekiz kilograma yakındır.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 187)

batman *Ağırlık ölçüsü*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 166)

batman *Miktarı bölgelere ve tartılacak şeylere göre değişen*. Konya Hadım İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 260)

batman *Sekiz kiloluk eski bir ağırlık ölçüsü.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 57)

batman *Ağırlık birimi*. Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 480)

batman *Sekiz kilograma eş ağırlık ölçüsü.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

batman *Eski hesaba göre 6 okka.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 220)

batman *Bir ölçüdür.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 222)

batman *aşağı yukarı 11,5 kg.a eşit (9 okka) ağırlık ölçüsü. Ağır otur ki batman gelesen "ağırbaşlı ol ki herkes hürmet etsin."* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 38)

batman *7,692 kg olan ağırlık ölçü birimi.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 576)

batman *Ağırlık ölçüsü birimi (eski 7,692 kilogram olan ağırlık ölçüsü)* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

batman *Yaklaşık 8 kg gelen bir ağırlık ölçüsü.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 33)

batman *Batman, sekiz kiloluk ağırlık ölçüsü.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 219)

bay < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) bay < AT *bāy "Zengin, zengin adam."; **Anad. Ağ.** bay "Zengin, servet sahibi kimse."

AT ***bāy** *Zengin*. (Tekin, 1995, 172)

DLT 103 **bāy** ***bāy*** *Zengin. Bāy yıġaç Kuça şehriyle Uç arasında Uç'a yakın bir yer adı.*

EDPT 384a **bay** *Zengin, zengin adam.*

DTSl 79a **bay**

TietzeL I (A-E) 295a **bay** *Zengin (kimse) < ET* ***bay***

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 88)

TarS I (A-B) 458 **bay** *1. Zengin, müstağni. 2. Ulu, kibar, asil.*

DerS I (A-B) 574b **bay (I)** *Zengin, ağa.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bay *Zengin, efendi.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 237)

bay *Zengin, ağa.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 76)

bay *Zengin, servet sahibi kimse.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

bay *Zengin.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 39)

bay *Zengin.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 122)

bay *Zengin.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 314)

bay *Zengin, efendi.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 237)

bayakı < ET (Uyg., MK) bayakı "Az önce bahsedilen, evvelki, önceki, en son."; **Anad. Ağ.** bayak, bayağ, bayaḫ, bayaḫtan, bayakdan, bayakı "Demin, az önce, şimdi."

DLT Ø

EDPT 385b **bayakı** *Az önce bahsedilen, evvelki, önceki, en son.*

DTSl 79a **bayakı**

TietzeL I (A-E) 295a **baya II** *Biraz evvel, demin.* < *ET* ***baya, bayağı I*** *önceki, deminki.*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000, 87), (Ölmez, 2009, 235)

TarS I (A-B) 462 **bayağı** *1. Evvelki, eski, eskisi. 2. Eskisi gibi.*

TarS I (A-B) 464 **bayak, (baya)** *Demin, geçen zaman, az evvelki zaman.*

DerS I (A-B) 575b **bayak (I) [bayağ, bayaḫ, bayaḫtan, bayakdan, bayakı]** *Demin, az önce, şimdi.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bayak *Biraz önce, demin.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (Yıldırım, 2006, 457)

bayaḫ *Biraz önce.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

bayaḫ *Demin, az önce.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

bayağı *Deminki, çoktanki.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 238)

bayaḫ *Demin.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 234)

bayaḫ *Demin, biraz önce.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 433)

bayaḳ *Eskiden, önceden.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 463)

biyak *Demin.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

bayaḫı *Biraz önceki.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bayaḫ *Demin, biraz önce.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 96)

bayaḫ *Demin.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 234)

bayaḫ *Biraz önce, demin.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 39)

bayaḫ *Demin, biraz önce.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

bayaḫ *Biraz önce, demin*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 116)

bayaḫ *Bayak, az önce, demin.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 187)

bayaḫtan *Deminki, az önceki < baya "Az önce, demin."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 13)

bayaın *Demin, az önce.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 312)

bayaġ *Demin, biraz önce*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

bayak *Demin, az önce*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

bayaḫ *Demin, az önce, şimdi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 57)

bayaḫtan *Demin, az önce, şimdi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 57)

bayak *Demin, az önce, şimdi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 57)

bayağı *Deminki, çoktanki.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 238)

bayah (I) *Demin, az önce, şimdi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 76)

bayaḫ *Biraz önceki*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 76)

bayahtan *Demin, az önce, şimdi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 76)

bayak *Demin, az önce, şimdi, Aradığınız adam bayak burada idi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 76)

bayak *Eskiden, önceden.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 463)

bayah *Demin, az önce, şimdi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 30)

bayak *Biraz evvel.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 30)

bayak *Demin, az önce, şimdi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 30)

bayaḫ *Demin.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 220)

bayaḫ *Demin.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 265)

beyagdan *Deminden.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 265)

beyaḳ *Demin.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 265)

bayaḳı *Demin, az önce.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 386)

bayaccaḫ *Az önce, biraz önce.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

bayaġ *Demin, biraz önce.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

bayahdan *Az önce.* "Daha bayahdan burdaydı." Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 38)

bayaḫ *Demin, biraz önce.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 242)

bayahtan *Demin, az önce.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

bayak *Az önce, demin. –Yav bayak gelip istedin vermedim; şimdi gene neyi istiyon ki!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 41)

bayaḫ *Demin, az önce, şimdi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 16)

baaktan → *Bayaktan.* (Gösterir, 2015, 27a)

bayahtan → *Bayaktan.* (Gösterir, 2015, 35b)

bayak → *Bayaktan* (Gösterir, 2015, 35b)

bayaktan *Demin, az önce, şimdi.* (Gösterir, 2015, 35b)

bayık < ET (MK) bayık "Doğru, gerçek, şüphesiz."; **Anad. Ağ.** bayık "Doğru, gerçek, şüphesiz.

DLT 103 **bayıḳ** ***bayıḳ söz*** *Oğuz lehçesinde doğru söz.*

EDPT 385b **bayık** *Doğru, gerçek, şüphesiz.*

DTSl 79b **bayık**

TietzeL I (A-E) 296b **bayık** *Doğru, gerçek, şüphesiz.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 88)

TarS I (A-B) 465 **bayık** *Açık, aşikar, muhakkak, gerçek, şüphesiz*.

DerS I (A-B) 579b **bayık (III)** *Doğru, gerçek, şüphesiz.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bayımak < ET (Uyg., MK) bayu- "Zengin olmak."; **Anad. Ağ.** bayımak "Zengin olmak."

DLT 103 **bayu-** ***er bayudı*** *Adam vb zenginledi, zengin oldu.*

ETŞ 292 **bayu-** *Zenginleşmek.*

EDPT 384b **bayu-** *Zenginleşmek, zengin olmak.*

DTSl 79b **bayu-**

OTWF II 475 **bayu-**

TietzeL I (A-E) 296a **bayı-** *Zengin olmak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) **bayımak** *Zengin olmak.*

DerS I (A-B) 579b **bayımak (I)** *Zengin olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni çalışmalarda sözcüğe *Ankara İli Ağızları*nda rastlanılır:

bayımak *Zengin olmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 30)

bayınmak < Çağ., EAT bayın- "Zenginleşmek, değeri artmak."< bay+ın-; **Anad. Ağ.** bayınmak "Zengin olmak."

Çağ. **bayınmak** *Zenginleşmek, değeri artmak*. [ŞSL, 20]

krş. TarS I (A-B) 467 **bayımak** *Zengin olmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 579b **bayımak (I) [bayınmak]** *Zengin olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

baylamak < Kıpç. bayla- "Bağlamak, ip ile bağlamak"< **ba-y+la-**; **Anad. Ağ.** bālamak, baylamak "Bağlamak."

Kıpç. **bayla-** *Bağlamak, ip ile bağlamak* (TZ) [KTS 26a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 498b **bālamak, baylamak** *Bağlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bazık < Kıpç. bazık "Kalın, kaba, büyük."; **Anad. Ağ.** bazık "Kalın."

Kıpç. **bazık** *Kalın, kaba, büyük*. (CC, DM, İM, Kİ) [KTS 26a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 587a **bazık** *Kalın.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bazlamaç < Kıpç., EAT bazlamaç "Sacda pişirilen kalın yufka"; **Anad. Ağ.** bazlamaç "Mısır, arpa, darı ve buğday unlarından yapılan mayalı, mayasız, yağlı, yağsız, şekerli, şekersiz, ince ve kalın pişirilen sac ekmeği."

Kıpç. **bazlamaç** *Sacda pişirilen kalın yufka.* (BM, İH) [KTS 26b]

TarS I (A-B) 471 **bazlamaç (bazlama, bazlambaç)** *Kalın açılmış yufka ekmeği, küçük saç pidesi.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 299a **bazlamaç** *Sac ekmeği. < baz II + bazı yemek isimlerinde görülen –maç eki.*

HasEr 45b **bazlama** *1.Sac ekmeği, pide. 2. Tatlısı bol, kalın gözleme. Yapı açısından 'bazlama' olarak kullanılan şipleme'ye benzer.*

DerS I (A-B) 587a **bazlamaç** *Mısır, arpa, darı ve buğday unlarından yapılan mayalı, mayasız, yağlı, yağsız, şekerli, şekersiz, ince ve kalın pişirilen sac ekmeği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

beçel < Kıpç. beçel "Kalçası kırık, kötürüm."; **Anad. Ağ.** beçel "Sakat insan veya hayvan."

Kıpç. **beçel** *Kalçası kırık, kötürüm*. (CC) [KTS 26b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978 Ø

TietzeL Ø

HasEr 46a **beçel** *Çolak, topal. Orta Türkçeden beri kullanıldığını görüyoruz: beçel: Büyük klitorisli (kadın); sağlam (hadım edilmemiş erkek veya iğdiş edilmemiş at ve başka hayvan. Eski Kıpçakçada da 'kötürüm (adam, at)' olarak geçer.*

DerS I (A-B) 593b **beçel** *Sakat insan veya hayvan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bediz < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) bediz "Heykel, süsleme, tezhip, takı, resim, boyama."; **Anad. Ağ.** bediz "1. Heykel. 2. Heykeltraş."

DLT 104 **be̱diz *(burḫan)*** *Heykel*

EDPT 310a **bediz** *Süsleme, tezhip, takı, resim, boyama.* ***bedizçi*** *Dekoratör, süslemeci.*

DTSl 90b **bediz**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 89)

TarS Ø

DerS I (A-B) 596b **bediz [bedizçi]** *1. Heykel. 2. Heykeltraş.*

- DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

belin < Kıpç. belin "Cahil."; **Anad. Ağ.** belin "Deli."

Kıpç. **belin** *Cahil.* (TA) [KTS 27a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 612b **belin (II)** *Deli.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

belit < Çağ. bolut "Meşe ağacı."; Anad. Ağ. **belit ağacı** "Meşe ağacı, pelit ağacı."

Çağ. **bolut** *Meşe ağacı.* (BN) [ŞSL Ø, Senglah Ø]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 620b **belit ağacı** *1. Meşe ağacı. 2. Pelit ağacı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

benek < ET (MK) benek "Tohum, tane."; **Anad. Ağ.** benek "Üzüm salkımında olgunlaşan ilk tane."

DLT 106 **benek** *Argu lehçesinde ve bir lehçede "tane, habbe."*

EDPT 350b **benek** *Tohum, tane.*

DTSl 94b **benek I**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 627b **benek (III)** *Üzüm salkımında olgunlaşan ilk tane.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

berk < ET (Uyg., MK) berk "Sıkı, sabit, sağlam."; **Anad. Ağ.** berk, bek "Sert, katı, sağlam, kuvvetli."

DLT 106 **berk** ***berk neŋ*** *Sağlam şey. Aslı* ***bek****tir. /r/ ünsüzü sonradan gelmiştir.*

EDPT 361b **berk** *Sıkı, sabit, sağlam.*

DTSl 96a **berk**

TietzeL I (A-E) 307a **bek IV** *Hızlı olarak, çabuk, çok fazla, pek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 89)

TarS I (A-B) 513 **berk, (perk)** *1. Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli.*

DerS I 635a **berk (II) "1. [→bek (III)]** *2. Kuvvetle, şiddetle, sıkı olarak, sağlam bir şekilde.*

DerS I (A-B) 600a **bek (I) [beki (I), berk (I)** *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

berk *1. Sert, kuvvetlice. 2. Hızlı, çabuk.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağzıları (Yıldırım, 2006, 458)

berk *Çok, sağlam*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

berk *Sert, katı, sağlam.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 386)

berk, *Pek, sağlam, katı, kuvvetli.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 235)

berg *Sağlam.* Adıyaman merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

berk *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 60)

berk *Sert, sıkı, sağlam*. Arsuz, Hatay. (Gül, 2017, 386)

berk *Dayanıklı, sert, sıkı.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 359)

berk *Sağlam, sıkı, kuvvetli. –Belime naadar berk vurdun la, soluk alamaz oldum tama!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 43)

berk *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 60)

perk *Katı, sert*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 92)

perk *Sert, sıkı*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 206)

perk *Sıkıca.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 270)

perk *Sert, katı, muhkem, berk.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 129)

perk *Sıkı, sert.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 559)

berklik *Sıkılık, katılık, sağlamlık. –Sohakdaaki gar bir berk oluk, bir berk oluk vallaha gazmayınan kıramadım.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 44)

berklik *Katılık, sağlamlık.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 35)

bek *Pek, gayet.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 371)

bek *Pek, sağlam.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 221)

bek *Pek.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 361)

berkilik *Sağlamlaştırma.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

bek *Pek.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 199)

bek *Pek.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları.(Günşen, 2000, 464)

bek *Pek.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 513)

beki *Sert, yoğun, bek.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 370)

bek *Pek.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 279)

bek *Pek.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 108)

bek *Pek.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

bek *Pek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

bek *Pek, gereken beklenen veya alışılmış olandan çok.* Sinop, Ayancık. (Gümüş, 2017, 250)

bek *Pek.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 197)

bek *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 78)

beḳ *Pek*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 314)

peḳ *Sık, çok.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

peklik *Sertçe, katı şekilde*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

bek *Pek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 122)

bek *Pek.* Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 196)

bek *Pek, kavi, sağlam.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 78)

bek *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

bek *Pek.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 222)

bek *Sert, katı, sağlam, kuvvetli.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

bek *1. Pek. 2. Sert, katı, sağlam.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

bek *Pek.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 174)

bek *Kuvvetli. –Dayım, bileami naadar bek dutduysa, banaklarının izi çıkmış.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 41)

bek *Sıkı. –Eşşean kendirini çok bek dut haa, birden gaçar sonra..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

bek *Sert, katı, pek, sağlam, güçlü, çok.* (Gösterir, 2015, 37a)

berk *Sert, katı, sağlam, güçlü*. (Gösterir, 2015, 40a)

berkitmek < ET (MK) berkit- "Hızlandırmak, sabitleştirmek, pekiştirmek."; **Anad. Ağ.** berkitmek, berketmek, "Güçlendirmek, sağlamlaştırmak."

DLT 106 **berkit-** ***ol berkitti nēŋni*** *O bir şeyi veya işi berkitti, muhkem yaptı.* ***berkitür berkitmek.***

EDPT 363a **berkit-** *Hızlandırmak, sabitleştirmek, pekiştirmek.*

DTSl 96a **berkit-**

TietzeL I (A-E) 307b **beki- /berki-** *Sağlamlaştırmak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 519 **berkitmek, (perkitmek)** *Sağlamlaştırmak, pekitmek, tahkim etmek.*

DerS I (A-B) 601b **berketmek (I), berkitmek** *Kapatmak, tıkamak, örtmek.*

DerS I (A-B) 600 b **bek (III) [berk (II)-1]** *Hızlı olarak, çabuk.*

DerS I (A-B) 601a **bek (IV)** *Fazla, çok, pek.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

berkit- *Sağlamlaştırmak.* Kars, Iğdır. (Kavaklıçeşme, 2010, 434)

bekid- *Sağlamlaştırmak.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 234)

Denizli ve Ordu'da sözcüğün "bekişmek" çeşidi de tespit edilmiştir:

bekitmek *Güçlendirmek, desteklemek*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 280)

bekid- *Sağlamlaştırmak.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 234)

perkit- *Tahkim etmek, katılaştırmak, payanda vurmak, berkitmek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 129)

perkitmek *Sert bir yere çivi çakmak, ya da bir şey çakmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 92)

perkit- *Sağlamlaştırmak, sıkılaştırmak, koymak*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 206)

berkit- *Pekiştirmek.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 248)

berkit- *Sağlamlaştırmak.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 434)

peḳert- *Katılaştırmak, sertleştirmek*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

peḳid- *Bir yükü hayvana iplerle tespit etmek, bağlamak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

peḳert- *Katılaştırmak, sertleştirmek*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

perkit- *Güçlendirmek, sağlamlaştırmak*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 176)

bekid- *Bağlamak, vurmak.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 231)

bekitmek *Sağlamlaştırmak, pekiştirmek, sıkıştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak.*

bekitmek *Kuşatmak, çevirmek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 79)

bekemek *Kapatmak, tıkanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

beketmek *Kapatmak, tıkamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

beketmek *Hapsetmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

bekimek *Sağlamlaştırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

bekitmek *Güçlendirmek, desteklemek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

perkitmek *İyice gererek, sıkıştırarak, vurarak sağlamlaştırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 207)

bekit- *Sert tekme ya da yumruk vurmak*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

bekitmek *Sağlamlaştırmak. "Gapısının kilidini bekitmiyenin gonnşusunu hırhız dutmasın.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

bekimek *Pekişmek, sertleşmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

bekitmek *1. Sağlamlaştırmak. 2. Vurmak, darp etmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

berkit- *Sağlamlaştırma, sıkıca bağlama.* Malatya İli Ağızları (Gülseren, 2000, 389)

berkit- *Tıkmak, vermek, zorlamak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 389)

berkitmek *Sağlamlaştırmak, pekiştirmek, sıkıştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 100)

beki- *Sağlaşmak, muhkem olma.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 249)

bekit- *Saklamak, kilitlemek.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 249)

berki- *Pekişmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

berki- *Pekişmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 296)

berkilik *Pey, sağlamlaştırma*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

berkit- *Sağlamlaştırma.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

pekitmek *Kapatmak, örtmek.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 224)

beki- *Sağlaşmak, muhkem olmak*. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 249)

bekid- *Sağlamlaştırmak.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 234)

berkitmek *Sağlamlaştırmak, katılaştırmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

berkitmek *Sıkıca bağlamak, bağlanacak şeylerde bağcığı sıkmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

berkitmek *Tahkim etmek, mükemmel surette reptetmek, bağlamak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

berkitmek *Sağlamlaştırmak, bir şeyi bir şeye çok sıkıca tutturmak. –ana portmanın gapısı bir daha gıcırdamaz; eyle bir berkittim kii..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 44)

bekitmek (1) *Sağlamlaştırmak, pekiştirmek, sıkıştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak.* (Gösterir, 2015, 37b)

bekmez < ET (MK) bekmes "Pekmez."; **Anad. Ağ.** bekmez "Pekmez."

DLT 105 **bekmes** ***bekmes*** *Oğuz lehçesinde pekmez.*

CTD 231 **bäkmäs**

EDPT 327b **bekmez** *Pekmez.*

DTSl 92b **bekmes**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 89)

TarS I (A-B) 485 **bekmez** *Pekmez.*

DerS I (A-B) 604a **bekmez** *Pekmez.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bekmes *Pekmez.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

bekmes *Pekmez.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 851)

bekmes *Pekmez.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 848)

bekmez *Pekmez.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 361)

bekmes *Pekmez.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 513)

bekmes *Pekmez.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 416)

bekmes *Pekmez.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 280)

bekmes *Pekmez.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 438)

bekmes *Pekmez.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 140)

bekmes *Pekmez.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 320)

bekmes *Pekmez.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 358)

bekmes *Pekmez.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

bekmes *Pekmez.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

bekmes *Pekmez.* Sinop, Ayancık. (Gümüş, 2017, 250)

bekmes *Pekmez.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 197)

bekmes *Pekmez.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 98)

bekmes *Pekmez.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 167)

bekmes *Pekmez.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

bekmes *Pekmez.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bekmes *Pekmez.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 372)

bekmes *Pekmez.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 254)

bekmes *Pekmez.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 438)

bekmes *Pekmez.* Sinop, Ayancık. (Gümüş, 2017, 250)

bekmes *Pekmez.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001,197)

bekmes *Pekmez.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 520)

bekmes *Pekmez.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140),

beyhmez *Pekmez.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 40)

bäkmäz *Pekmez.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 315)

bėkmäz *Pekmez.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 316)

bėkmes *Pekmez.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 316)

bekmes *Pekmez.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 316)

bėkmez *Pekmez.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 316)

bekmez *Pekmez.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 188)

bekmez *Pekmez.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 823)

bekmez *Pekmez.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 851)

bekmez *Pekmez.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 361)

bekmez *Pekmez, üzüm suyunun kaynatılmasıyla yapılan tatlı bir yiyecek.* Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 322)

bekmez *Pekmez.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 513)

bekmez *Pekmez.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 168)

bekmez *Pekmez.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 417)

bekmez *Genellikle üzüm, dut vb. meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış biçimi.* Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 558)

bekmez *Pekmez, bir tür tatlı, şerbet.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 280)

bekmez *Pekmez.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 358)

bekmez *Pekmez.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 320)

bäkmäz *Pekmez.* Isparta, Keçiborlu Ağzı. (Şakirova, 2019, 251)

bekmez *Pekmez.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 438)

begmez *Pekmez.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 582)

bekmez *Pekmez.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 249)

bekmez *Pekmez.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 160)

bekmes *Pekmez.* Konya Hadım İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 260)

bekmez *Genellikle üzüm, dut vb meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış biçimi.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 504)

bekmez *Pekmez.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 520)

bekmez *Pekmez.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

bekmez *Pekmez.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

bekmez *Pekmez.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 185)

bekmez *Pekmez.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 220)

bekmes *Pekmez.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 222)

bekmez *Pekmez.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 206)

begmez *Pekmez.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 150)

bekmez *Pekmez.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 238)

bekmez *Pekmez.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 256)

bedmez *Pekmez.* Manisa Merkez Kuzey-Batı Köylerinin Ağız Özellikleri. (Akyol, 2006, 403)

bekmez *Pekmez.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 578)

bekmez *Pekmez.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 248)

bekmez *Pekmez.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 729)

bekmez *Pekmez.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

bekmez *Pekmez.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

bekmez *Pekmez.* (Gösterir, 2015, 38a)

bekmez *Pekmez.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 17)

belemek I < bula- < ET (MK) bele- < AT *bēle- "Çocuğu kundaklamak."; **Anad. Ağ.** belemek "Çocuğu kundaklamak, sarmak."

AT ***bēle-** *Kundaklamak.* (Tekin, 1995, 180)

DLT 108 **bėle-** ***ol kençin beledi*** *O, bebeğini beledi, beşiğe yatırıp bağladı.* ***Ol anı ḳānıŋa beledi*** *O, onu kanına beledi, yatırdı.* ***bėler bėlemek***

EDPT 332b **bėle- /bele-** *Çocuğu kundaklamak.*

DTSl 93a **bele-** I

OTWF I 158 **belä-**

TietzeL I (A-E) 309a **bele- I** *Kundaklamak < ET* ***bėle-***

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 90)

TarS I (A-B) 488 **belemek, (bilemek (I))** *Kundaklamak.*

bkz. (Ölmez, 2009, 235)

DerS I (A-B) 610a **belemek, belemek (I)** *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

belemek *Bebeği, kat kat beleklerle, gerektiği gibi sarıp sarmalamak, kundaklamak. –Hay itin dölü hay, depikliye depikliye gene gundaanı dağıtmış, nasıl beleyeceami şaşırıp geldim anam…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

bele- *Kundağa sarmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları**.** (Yıldırım, 2006, 458)

bele- *Çocuğu kundaklamak, sarmak.* Afyon Bolvadin, Çay, Çobanlar. (Solmaz, 2007, 274)

bele- *Kundakla-* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 513)

böle- *Sarmak.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

bele- *Çocuk sarma işi.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 359)

bölö- *Sarmak, çocuğu kundaklamak.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 273)

bele- *1.Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belemek, bėlemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 98)

beleklemek, belemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 76)

bele- *Çocuğu kundaklamak*. Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 389)

belen- *II, (çocuk) kundağa sarılmak.*(Yıldırım, 2006, 458)

bele- *Çocuğu kundak beziyle sarıp sarmalamak*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 389)

bele- *Bebeği kundakla-; bebek bak-*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 40)

bele- *Çocuğu kundaklamak*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 760)

bele- *Kundaklamak, beşiğe bağlamak*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 19)

bele- *Çocuğu kundaklamak, sarmak.* Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 469)

belemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 249)

bele- *Çocuk sarma işi.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 359)

belemek *Kundaklamak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 665)

belemek *Bulamak, bulaştırmak*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

bele- *Sarmak.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 113)

bele- *Sarmak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 249)

beleklemek Çocuğu kundaklamak, sarmak. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

belemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

bele- *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 179)

bele- *Çocuğu kundaklamak.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 505)

bele- *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belen- *Çocuk kundaklanmak, beşiğe sarılarak yatırılmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belemek, bélemek (I) *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 79)

beleklemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 33)

belemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 33)

bele- Belemek. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 223)

bele- *Çocuğun altını bezlemek.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 386)

bele- *Sarmak.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 304)

bele- *Çocuğu kundaklamak*. Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 366)

belemek *Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak sararak yatırmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 249)

belenmek *1. Kundaklanmak. 2. Bulaşmak, bulanmak. "Dairmene girdim una belendim.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

bele- *Çocuğu kundaklamak.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 174)

belemek *Bebeği beşiğe koyarak sarmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

bele- *Sarmak.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 458)

belemek (1) *Çocuğu kundaklamak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.* (Gösterir, 2015, 38b)

belenmek (1) *Çocuk kundaklanmak, beşiğe sarılarak yatırılmak.* (Gösterir, 2015, 38b)

belemek *2. Sarmak, kundaklamak, çocuğu kundaklayıp sarmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 18)

Anadolu ağızlarında **bele-** fiilinden türemiş **belek** sözcüğü ile de sıklıkla karşılaşılır. Konuyla ilgili **belek I** için bkz. (Ölmez, 2009, 236). Taradığımız yeni ağız çalışmalarında aşağıdaki örnekler tespit edilmiştir.

belek *Bebeleri kundaklamak için kullanılan bezlerden her biri.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

belek *Kundak, çocuk bezi.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı.. (Özkaya, 2013, 76)

belek *Kundak.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

belek *Kundak.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 371)

belek *Kundak.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 188)

belek *Kundak.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 579)

belek *Kundak*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 314)

belek *Kundak, çocuk bezi.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

belek *Kundak.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 185)

belek *Kundak, beşiğe konulan yatak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

belek *Kundak.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 464)

belek *Kundak, çocuk bezi.* (Gösterir, 2015, 38a)

belek *Kundak, çocuk bezi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 176)

belemek II < bula- < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) bulġa- "Bulamak, karıştırmak."; **Anad. Ağ.** belemek "Bulamak, bulaştırmak."

DLT 126 **bulġa-** ***ol sūwuġ bulġadı*** *O, suyu bulandırdı. ol tutmaç bulġadı O, tenceredeki vb. tutmacı karıştırdı. Bulamaç vb. yiyecekler altı üstü iyice pişsin diye karıştırıldığında da böyle denir.* ***ol er anıŋ köŋlin bulġadı*** *"O adam onu kızdırdı." Bunun aslı, midenin kaldırmadığı bir yemeği yemekten ötürü midenin bulantısı ve içi dışına çıkar gibi olma halidir.* ***bulġar bulġamaḳ***

EDPT 337a **bulga-** *Bulamak, karıştırmak.*

DTSl 93a **bele- II**

TietzeL I (A-E) 309a **bele- II** *Bulaştırmak < ET bulġa- E. V. Sevortyan 1978 II, 253, /u/- /e/ münasebeti belli değildir.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 236) **belen-** *için.*

TarS I (A-B) 687 **bulamak** *1. Karıştırmak. 2. Bulandırmak. 3. Sallamak.*

DerS I (A-B) 611a **belemek (II)** *1. Bulamak, bulaştırmak. 2.Karıştırmak, katıştırmak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

belemek *Bulamak, bulaştırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 79)

bele- *Bulamak, bulaştırmak.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 361)

bele- *Bulamak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

bele- *2. Bulaştırmak, bulamak. 3. İtina göstermek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

bele- *Bulaştırmak.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 851)

bele- *1. Bulamak, bulaştırmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 98)

böle- *Bulanmak, bulaşmak, örtülmek.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 256)

belemek *Bulamak, bulaştırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 33)

bele- *Diğer bir şeyin içine gömmek, gömülmek, gark etmek, katmak. DLT'de "bulaştırma" anlamında kullanılmış.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 689)

belemek *Bulaştırmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 221)

belemek (2) *Bulamak, bulaştırmak*. (Gösterir, 2015, 38b)

bele- *Bulaştırmak*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 851)

bele- *Bulamak, bulaştırmak*. Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 361)

bele- *Bulaştırmak, bulamak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

beleme *Bulaştırma, bulamak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 17)

belemek *1. Bulamak, bulaştırmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 18)

bėleme *Bulaştırmak, bulamak.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 185)

bele- *Bulamak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

- Anadolu ağızlarında aynı fiilden türemiş **belen-** şekliyle de karşılaşılır. Taradığımız kaynaklardan şu örnekleri verebiliriz,

belen- *1.Bulaşmak, bulanmak, serpilmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belenmek *Bulaşmak, bulaştırmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2006, 280)

belen- *Bulaşmak, bulamak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

belen- *Bulanmak.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 155)

belen- *Toza toprağa bulanmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

belen- *Bulanmak, bulaşmak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 348)

belen- *Bulaştırmak, bulanmak, serpilmek*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belenmek, bélenmek *Bulaşmak, bulanmak, serpilmek, Değirmene girdim una belendim.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 79)

belenmek *Bulaşmak, bulaştırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 33)

bülenmek *Bulaşmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 236)

belen- *Belemek, bulamak, bulaşmak.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 117)

belenmek *Toz, toprak, çamur gibi bulaşıcı şeylere batmak, tozun toprağın içinde yatıp yuvarlanmak. -Hay çamlar gimi devrilesin e mi bir gün toza toprağa belenmeden eve gelmeyici?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

belenmek (2) *Toz toprak içinde yuvarlanmak.* (Gösterir, 2015, 38b)

belenmek *Bulanmak, bulaşmak havadan üstümüze kömür tozu eleni canlı cansuz her cisim simsiyaha böleni…* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 18)

belek < ET (Uyg., MK) belek "Bohçalanmış, sarmalanmış, hediye."; **Anad. Ağ.** belek "Düğün evine verilen hediye."

DLT 108 **bėlek *belek*** *Armağan, hediye.*

EDPT 338b **beleg** *Bohçalanmış, sarmalanmış, hediye.*

DTSl 93a **belek**

OTWF I 230 **beleg**

TietzeL I (A-E) 309a **belek II** *Hediye, düğün hediyesi < ET bėleg [bėle- "sarmak, kundaklamak" fiilinden.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 90)

bkz. (Ölmez, 2009, 236) **belek II**

TarS I (A-B) 486 **belek (I)** *Hediye, armağan.*

DerS I (A-B) 609a **belek (III)** *1. Hediye, armağan. 2. Düğün hediyesi.*

- DerS dışındaki çalışmalarda sözcüğün aşağıdaki şekillerde kullanıldığı tespit edilmiştir:

belek *Düğün evine verilen hediye.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları (Günşen, 2000, 464)

bellik *Nişan hediyesi. –Bak Zalha, belmen amma benim bir ahdim vardı; nişanlıma herkeşlerden çok bellik gönderecaam dedim; onu da yapdım; gıymatını bil gayrı..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

bellik *Beğendiği, anlaştığı insana verilen ama ille vereni belirten/unutturmayan hediye. –Bu benim için en gıymatlı bellikden daha gıymatlı biliyoo; çünküm nişanlandığımızın ertesinde, gezerken döllerin sıktı sapan daşı annımın ortasını ganadınca Gülistan yarama bunu basmıştı…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

belgi < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) belgü "İşaret, nişan, alamet."; **Anad. Ağ.** belgi, bel "Belirti, iz, işaret, nişan."

DLT 105 **belgü** ***belgü*** *Belgi, nişan, alamet. Atasözü, ḳut belgüsi bilig "Saadetin nişanı bilgi ve akıldır" denir.*

EDPT 340a **belgü** *İşaret.*

DTSl 93b **belgü**

TietzeL I (A-E) 310a ***belgi*** *Nişan, hedef"<ET* ***belgü.***

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 90)

TarS I (A-B) 490 **belgülü** *Aşikar, açık olarak.*

DerS I (A-B) 616b **belgi (III) [bel(X)]** *Nişan.* **belgi (IV)** *Hedef.*

DerS I (A-B) (604b-605a) **bel** *İşaret, nişan.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

belgi *İşaret, iz*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 124)

belği *İşaret, damga, alamet.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 241)

belği *İşaret, damga, alamet.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 241)

bel *Belirti, iz, işaret.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (Yıldırım, 2006, 457)

bellik *İşaret, imge.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 389)

bel *İşaret.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

bel *İşaret, nişan.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 513)

bel *İşaret, nişan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 32)

bellig *Bellik, işaret, nişan, O garı ööle donuz gayınna ki, yeeceg tencirelerinin hepisine de belliglee gooyo.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 224)

bel *İşaret.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 295)

bellilik *İşaret, nişan.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 40)

bellilik *İşaret, nişan.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

bellik *İşaret, iz. –Hepiciinizden önce geldiğim belli olsun diye o ağaca adımı yazarak bir bellik koyduydum.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 42)

bellik *İşaret, iz.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 18)

beliŋlemek < ET (Uyg., MK) beliŋle- "Korkmak, ürkmek, korkarak uyanmak."; **Anad. Ağ.** belinlemek, beliŋlemek, belenglemek, belenlemek, belinglemek, belinnemek, belünlemek "Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak."

DLT 106 **beliŋle- er beliŋledi** *"Adam aniden irkilip uyanarak sıçrayıverdi." Hayvan aniden sıçradığında da böyle denir.* **beliŋler beliŋlemek.**

EDPT 344b **beliŋle-** *Korkmak, ürkmek, korkarak uyanmak.*

DTSl 94a **beliŋle-**

TietzeL I (A-E) 310b ***belin*** *Ürkü, korku < ET* ***beliŋ"***

HasEr 47a **belin** esk. *ürkü, korku* – Tkm *beliŋ*

bkz. (Ata, 2000, 93)

TarS I (A-B) 492 **beliñlemek, (belüñlemek)** *Korku ile birden sıçramak, irkilmek.*

DerS I (A-B) (618a- 618b) **belinlemek, beliŋlemek (I), belenglemek, belenlemek, belinglemek, belinnemek, belünlemek** *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.*

- DerS'den sonra yapılan yeni ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

belenle- *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belinlemek, beliŋlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 98)

beliŋle- *Korkmak.* Kütahya, Simav. (Dinçay, 2009, 255)

belinlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 76)

beringle- *Ateş çıkmasına bağlı olarak daha çok çocuklarda, uykusunda sayıklamak, uykusunda konuşmak, uyku sırasında bilinçsiz hareketler yapmak, kabus görmek, kaygılı düş görmek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 689)

bengildemek *Aniden korkup sıçramak*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

belinlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykuda sıçrayarak korkuyla uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

belinnemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykuda sıçrayarak korkuyla uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

belen- *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belenle- *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 58)

belinlemek, beliñlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 80)

berinlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

berinnemek *Ansızın uyandırılınca korkmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

berinnemek *Havale hastalığına tutulmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

berinnemek *Uykuda kendi kendine konuşmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

belenmek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 33)

benilemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

benillemek *Habersiz ve ani bir uyarı karşısında boş bulunup irkilmek ve buna reaksiyonlar.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

benillemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 34)

belinlemek *Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korkuyla uyanmak, afallamak, şaşırmak. "Haberi eşidince belinledi galdı."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

belinlemek *İrkilmek, ürkmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

belünlemek *İrkilmek, korkmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 34)

beleñ etmek *Uyuyan kişiyi sıçratarak aniden uyandırmak.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

belen- *3. Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek.* Sivas, Gürün. (Öztürk, 2014, 58)

belenlemek → *Belinlemek.* (Gösterir, 2015, 38b)

belinlemek *1. Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korkuyla uyanmak, afallamak. 2. Uykuda konuşup hareketlenmek.* (Gösterir, 2015, 39a)

bertmek < ET (Uyg., MK) bert- "Yaralamak berelemek."; **Anad. Ağ.** bertmek "İncinmek, burkulmak."

DLT 107 **bert-** ***ol anıŋ elgin bertti*** *O, onun elini bereledi. Bir kimse bir şeyi yaraladığında veya belli belirsiz kırdığında da böyle denir.* ***berter bertmek***

EDPT 358b **bert-** *Yaralamak berelemek*.

DTSl 96b **bert-**

OTWF 230 **bertük** *Yaralı.*

TietzeL I (A-E) 321a **bert-/berti-/bertik-/bertil-/bertin-** *İncinmek, burkulmak; morarmak* < *ET bert-.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 91)

TarS I (A-B) 523 **bertinmek** *Burkulup incinmek.*

DerS I (A-B) 637a **bertmek** *1. İncinmek, burkulmak.*

DerS I (A-B) 637a **bertikmek (I) [bertmek -2]** *1. [→bertilme (1) -1] 2. [→ bertilmek (I) -2] 3. Yara azmak.*

DerS I (A-B) 636b **bertik [bertig, bertük, börtük (II)]** *1. Yara, bere.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

berti- *İncinmek.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 851)

bertik- *İncinmek, burkulmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015,100)

bertilmek, bėrtilmek *İncinmek, burkulmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 100)

bertilmek *İncinmek, burkulmak.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 77)

bertil- *Organ zedelenmek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

bētimek *İncinmek.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

bertilmek *İncinmek, burkulmak*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 77)

bertilmek, bertilmék *İncinmek, burkulmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

bertilmek, bertilmék *Berelenmek, yaralanmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

bertilmek *Üzüntü duymak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 35)

bertil- *Bir yere çarpıldığı zaman vücutta hasıl olan morarma*. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 223)

bertikmek *1.Yaranın azması. 2. İncinmek, burkulmak.* (Gösterir, 2015, 40a)

bertig *Bertik, ezik, bertilmiş.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 225)

bertik *İncinmiş, burkulmuş eklem.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 100)

bertik *İncinme, burkulma, Kırığı çıkığı yok dedi, sadece bertikmiş.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

bertik *İncinmiş, burkulmuş eklem*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 77)

bertik *İncinmiş, burkulmuş eklem.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 81)

besrek < Kıpç., EAT besrek "Kızgın deve." **< Mo. besereg**; **Anad. Ağ**. besrek, beserek, besirek "Tüylü ve besili erkek deve, dişi boz deve ile erkek buhur devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve, damızlık deve."

Kıpç. **besrek** *Kızgın deve* (TZ) [KTS 28b]

TarS I (A-B) 526 **besirek, (beserek, biserek)** *Tüylü ve besili erkek deve, hecin.*

VEWT 71b: Mo. **besereg**

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 322b **besirek/peserek** *Bir çeşit melez erkek deve. < Mo. beserek 'melez'.*

Lessing 100b **besereg** *Melez.*

HasEr 48a **beserek** *Tüylü erkek deve, damızlık erkek deve. Ağızlarda besrek, besirek, biserek gibi birtakım biçimler de kullanılır. Eski Kıpçakçada 'biserek' olarak geçer. Ramstedt, Mo. besereg biçimiyle karşılaştırmıştır. Menges, beserek ile besi ve beslemek gibi sözlerle ilişki kurmaya çalışmıştır.*

DerS I (A-B) **besrek, beserek, besirek** *1. Tüylü ve besili erkek deve, dişi boz deve ile erkek buhur devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve, damızlık deve.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bıçılgan < ET (MK) bıçılgan "El ve ayakta, yeryüzünde olan çatlak."; **Anad. Ağ.** bıçılgan, bıccılgan, bıcılgan, bıcılğan, bıcılkan, bıçılkan "Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebeplerden ileri gelen sulu yara."

DLT 110 **bıçılġan** ***bıçılġan*** *Elde, ayakta, yeryüzünde olan çatlak.*

EDPT 295b **bıçılğan** *El ve ayakta, yeryüzünde olan çatlak.*

DTSl 105a **bıçılgan**

TietzeL I (A-E) 330b **bıcılgan / bıçılgan** *Sulu yara, egzama, mayasıl.*

HasEr 50a **bıcılgan** *(>pıçırgan) 1.'azmış, yayılmış (yara); 2. 'hayvanların tırnak kökünde olan yara'. Anadolu'da bıçılgan, bıcılgan, biçilgen, (>biçirgen) olarak kullanılır. Orta Türkçede bıçılgan 'elde, ayakta ve yerde olan yarıklar'olarak geçer. Kaşgarlı Mahmud'a göre, Orta Türkçede bıçgıl biçimi de 'elde, ayakta olan çatlak; yerde olan yarık ve çatlak' olarak kullanılır. Eski Türkçe bıcıl- 'kesilmek, biçilmek' fiilinden –gan ekiyle yapılmıştır.*

bkz. bkz. (Ata, 2000, 92), (Ölmez, 2009, 236)

TarS Ø

DerS I (A-B) 656b **bıçılgan (I), bıccılgan, bıcılgan, bıcılğan, bıcılkan, bıçılkan** *Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebeplerden ileri gelen sulu yara.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekillerde geçtiği belirlenmiştir,

bıçılġan *Ayak parmakları arasında çıkan yara.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

bıcırgan *Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 77)

bıçılgan *Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs sebeplerden ileri gelen sulu yara.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 83)

bıcılgan H*ayvanların pislikten tuynaklarında çıkan yaralar.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 36)

bıçılgan *Kadınların meme uçlarında çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebeplerden ileri gelen sulu yara.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 36)

bıçırkan *Kadınların meme uçlarında çocukların ayaklarında hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebeplerden ileri gelen yara.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 36)

bıcırgan *Çamur ve tahrişattan hayvanların bileklerinde vücuda gelen yara.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 207)

bıcılgan *Ayak parmakları arasındaki mantar nedeniyle oluşmuş sulu ve yaralı hastalık. –Ulan şu bıcılganım eyle bir datlı gaşınıyor, eyli bir datlı gaşınıyor ki, gaşıya gaşıya banaklarımı yara ediyom…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 44)

bıdak < ET (Uyg., MK) butık "Budak."; **Anad. Ağ.** bıdak "Budak."

DLT 131 **butıḳ** ***butıḳ*** *Dal. Her şeyin dalı için kullanılır.*

EDPT 301b **butık** *Budak.*

DTSl 129b **butak**

TietzeL I (A-E) 388b **budak I** *Ağaç dalı.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 676 **budak, (butak)** *1. Dal. 2. Şube, teferruat.*

DerS I (A-B) 658b **bıdak (I)** *Budak.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında sözcüğe Malatya'da rastlanır:

budaḫ *Budak.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 143)

bıkın < ET (Uyg., MK) bıkın "Bel, sırt, kıç."; **Anad. Ağ.** bıkın, bıḫın "Belin üst kısmı, omurga, bel."

DLT 110 **bıḳın** ***bıḳın*** *Böğür.*

EDPT 316a **bıkın** *Bel, sırt, kıç.*

DTSl 105b **bıkın**

TietzeL I (A-E) 332a **bıkın/buhun/bukun** *Omurga, bel.*

HasEr 51a **bıkın** yer. 1. 'böğür'; 2. 'omurga, bel' – Tkm *bıkın*.

bkz. (Ata, 2000, 92)

TarS I (A-B) 537 **bıkın** *Böğür.*

DerS I (A-B) 663b **bıkın [bıḫın]** *Omurga, bel.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bıhın *Belin üst kısmı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 35)

bel bıhın *Omurga, bel. "Bıyıl ekinde belim bıhınım gırıldı."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 39)

buḫun *Yalnız şu deyimde kullanılır, "bel buḫun gır-, Birisine veya bir şeye çok emek vermek."* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 50)

Sözcüğün **bıḫın** şeklinin *Sivas Suşehri* ve *Diyarbakır* ağzında da yaşadığını biliyoruz, fakat herhangi bir ağız çalışmasında tespit edemedik.

bıxın *Karın boşluğu.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 167)

bıldır < ET (MK) bıldır "Geçen yıl."; **Anad. Ağ.** bıldır "Geçen yıl."

DLT 110 **bıldur *bıldur*** *Bıldır, geçen yıl.*

EDPT 334a **bıldır** *Geçen yıl.*

DTSl 105a **bıldur**

TietzeL I (A-E) 332a **bıldır** *Geçen sene, bir yıl önce.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 237)

bkz. (Ata, 2000, 92)

TarS I (A-B) 538 **bıldır, (buldur)** *Geçen yıl.*

DerS I (A-B) 665a **bıldır** *Evvelki, geçen.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bıldır *Geçen sene.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 280)

bıldır *İki yıl önceki yıl.* Eskişehir, Sarıcakaya. (Bağcı, 1997, 175)

bıldır *Önce.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

bıldır *Geçen sene.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

bıldır *Geçen yıl.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 111)

bıldır *Geçen. (bıldır sene)* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 852)

bıldır *Geçen.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 2015, 113)

bıldır *Geçen sene.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 167)

bıldır *Geçen yıl.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 348)

bıldır *Geçen yıl.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 297)

bıldır sene *Geçen sene.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 438)

bıldır *Geçen yıl.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 359)

bıldır *Geçen yıl.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

baldır *Önce, daha önce.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 229)

bıldır *Geçen sene.* Sivas, Zara. (Güven, 2014, 234)

bıldır *Geçen sene.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 62)

bıldır *Geçen yıl.* Divriği merkez. (Yelok, 1999, 297)

bıldır *Geçen yıl.* Sinop, Ayancık. (Gümüş, 2017, 250),

bıldır *Geçen yıl.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 101)

bıldır *Geçen yıl.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 521)

bıldır *Geçen yıl.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)

bıldır *Geçen yıl.* Balıkesir, Manyas. (Kandemir, 2006, 189)

bıldır *Geçen yıl.* Kütahya, Simav. (Dinçay, 2009, 255)

bıldır *Geçen yıl.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 129)

bıldır *Geçen yıl.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

bıldır *Bir yıldır.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 410)

bıldır *Bir önceki yıl.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 464)

bıldır *Geçen sene*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 389)

bıldır *(Bir+yıldır) Geçen yıl.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bıldır *Geçen yıl.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 336)

bil'dur *Geçen yıl.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 311)

bıldır *Geçen yıl.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 169)

bıldır *Geçen yıl.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 96)

bıldır *Geçen yıl.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 129)

bıldır sene *Geçen sene.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

bıldır *Uzak.* Kayseri, Erciyes. (İlalan, 2006, 144)

bıldır *Geçen yıl.* Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 297)

bıldır Geçen yıl. Sinop, Ayancık. (Gümüş, 2017, 250)

bıldır *Geçen yıl.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 521)

bıldır *Geçen sene.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)

bıldır *Geçen yıl.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 43)

bıldır *Önce*. Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

bıldır *Geçen sene.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

bıldır *Bıldır, geçen yıl.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 144)

bıldī *Geçen yıl.* Ankara- Beypazarı. (Yıldırım, 2007, 296)

bıldır *Geçen yıl.* Ankara- Beypazarı. (Yıldırım, 2007, 296)

bıldır *Geçen sene.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 185)

bıldır *Geçen yıl, geçen sene, bir yıl önce.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 19)

bıldır *Geçen (bıldır sene)* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 852)

bıldır *Geçen yıl.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 181)

bıldır *Geçen.* Bolu, Göynük. (Sevinç, 2015, 113)

bıldır *Yıl içinde geçen zaman içinde kullanılan zaman ifadesi.* Çanakkale, Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (Doğar, 2015, 467)

bıldır *İki yıl önceki yıl.* Eskişehir, Sarıcakaya. (Bağcı, 1997, 175)

bıldır *Geçen yıl.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 666)

bıldır *Geçen yıl*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

bıldır sene *Geçen sene.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

bıldır *Geçen sene.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 108)

bıldır *Geçen sene.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 232)

bıldır *Geçen yıl.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 297)

bıldır *Geçen yıl*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

bıldır *Geçen yıl.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 582)

bıldır *Bir sene öncesi.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 249)

bıldır *Geçen yıl.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 145)

bıldır *Geçen sene.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 249)

bıldır *Geçen yıl.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 521)

bıldır *Geçen sene.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 61)

bıldır *Geçen sene.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 234)

bıldır *Geçen yıl.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 144)

bıldır *Geçen sene.* Zonguldak Merkez Ağzı. (Çamurcu, 2011, 320)

bıldır *(Bir+yıldır) Geçen yıl.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bıldır *Geçen sene.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 37)

bildir *Bıldır, geçen sene.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 235)

bıldır *Geçen sene.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 224)

bıldır *Geçen yıl.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 207)

bıldır *Geçen yıl.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

bıldır *Geçen yıl.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 188)

bıldır *Bir önceki yıl.* Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Tosun, 2003, 363)

bıldır *Geçen yıl.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 582)

bıldır *(bir+yıldır) Geçen yıl.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 249)

bıldır *Geçen yıl. "Bıldırki çocuhlar beniminen yarışır oldu."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 40)

bıldır *Bir yıldır.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 664)

bıldır *Geçen yıl, bir yıl önce.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 249)

bıldır *Geçen yıl.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 108)

bıldır *Geçen yıl.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 174)

buldur *Geçen yıl.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 255)

bıldır *Geçen sene.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 35)

bıldır *Geçen yıl.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 219)

bıldır *Geçen yıl. –Bıldırhı almalar daha datlıydı; bu yıl nooluksa kurtlanmış, dadı deaşmış!..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 44)

bıldır *Geçen yıl*. (Gösterir, 2015, 42a)

bıldır *Geçen yıl, geçmiş zaman veya dün; bir yıldır.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 19)

bıngıldamak < Kıpç. bıngılda- "Kımıldamak, (su için) cumbuldamak" **< bıngıl+da**; **Anad. Ağ.** bıngıldamak "Et titremek, oynamak, su sıçramak, kımıldamak."

Kıpç. **bıngılda-** *Kımıldamak, (su için) cumbuldamak* (İH) [KTS 30a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 668a **bıngıldamak** *2. Et titremek, oynamak, su sıçramak, kımıldamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bışgı < ET (Uyg., MK) bıçgu **"**Biçme aleti."; **Anad. Ağ.** bışgı bıçkı, bışkı "Bıçkı, testere."

DLT 109 **bıçġu** *Bıçkı.*

EDPT 294a **bıçğu** *Biçme aleti.*

DTSl 105a **bıçgu**

OTWF I 359 **bıçgu**

TietzeL I (A-E) 331a **bıçkı** *Testere, saraç bıçağı, bağ bıçağı.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 237)

TarS Ø

DerS I (A-B) 657b **bıçkı bışgı bıçkı, bışkı** *1. Testere.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bıçkı *Tahta ya da ağaç biçmekte kullanılan bir tür büyük testere.* Afyonkarahisar, Bayat. (Boz, 2008, 309)

bışgı *Bıçkı, testere.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 362)

bışgı *Bıçkı, testere.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 284)

bışgı *Testere.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 166)

bıçḫı, bıçkı, bışkı *Testere.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 61)

bışḳı *Işkın bıçağı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 101)

bışġi *Bıçkı, testere.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 167)

bışgı *Bıçkı, testere.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 284)

bıçkı *Tahta ya da ağaç biçmekte kullanılan bir tür büyük testere.* Afyon-Bayat Köyleri (Zeybek, 2008, 309)

pışkı *Testere.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 133)

bıçkı *Testere < bıçkı "Testere, saraç bıçağı, bağ bıçağı."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 19)

pıçkı *Bıçkı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 925)

bışġı *Testere*. Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 362)

bışḳı/bıçġı *Bağ budamaya yarayan dişli bıçak.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 652)

bışgı *Testere.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 166)

bıçkı *Testere.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 666)

bıçkı *Testere.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

bışgı *Bıçkı.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 232)

pışgı *Bıçkı*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 486)

bıçkı/bıçḫı/ bıçkı *Testere.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 61)

bışgı *Bıçkı.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 226)

bışhu *Bıçkı.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 169)

bıçkı *Bıçkı.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 370)

bıçhı *Testere.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 35)

bıh(k)çı *Testere; bir tarafına boydan boya, her birisi diğerine çapraz keskin ve küçük diş açılarak yapılmış, çeşitli boylarda ağaç saplı ve demirden kesici alet.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 44)

bıçkı *Testere.* (Gösterir, 2015, 41b)

bıçkı *Testere.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 19)

bile < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) birle "İle."; **Anad. Ağ.** bile "İle."

DLT 111 **bile** *İle.*

EDPT 364b **birle** *İle.*

DTSl 102b **birle II**

TietzeL I (A-E) 343a **bile** *Beraber, birlikte.*

HasEr Ø

DerS Ø

TarS I (A-B) 550 **bile** *1. Birlikte, beraber. 2. Dahi, de. 3. İle.*

*Derleme Sözlüğü*de yer almayan sözcük DerS dışında yeni yapılan ağız çalışmalarından Çorum ağzında tespit edilmiştir:

bile *Beraber, birlikte.* (Gösterir, 2015, 43a)

bilik < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) bilig "Bilim."; **Anad. Ağ.** bilik "Bilim."

DLT 112 **bilig** ***bilig*** *"İlim, bilim. bilig öğren" "İlim öğren"* ***bilig*** *"Akıl." Atasözü,* ***oġlan biligsiz*** *"Erkek çocuklarında akıl olmaz"* ***bilig*** *"Hikmet, felsefe."* ***ozaḳı bilgeler*** *Kadim bilgeler, ilkçağ filozofları.*

EDPT 339a **bilig** *Bilim.*

DTSl 99b **bilig**

OTWF I 183**bilig**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 92)

TarS I (A-B) 569 **bilü, (bili)** *1. Bilgi, ilim irfan, idrâk, malumat. 2. Zihin, fikir.*

DerS I (A-B) 693b **bilik (I) [bili (II)]** *Bilim.*

DerS I (A-B) 693b **bilikli [bilimli]** *Anlayışlı, akıllı, bilgili.*

- Sözcüğe *Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda rastlanılamamıştır.

biliş < ET (Uyg., MK) biliş "Tanıdık, eş, dost."; **Anad. Ağ.** biliş, bilüş "Tanıdık, tanış."

DLT 113 **biliş *biliş*** *Biliş. Burada sıfattır, fiil adı değildir.*

EDPT (344b-345a) **biliş** *Tanıdık, eş, dost.*

DTSl 100b **biliş**

OTWF I 268 **biliş**

TietzeL I (A-E) 344b **biliş** *Tanıdık.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 92)

TarS I (A-B) 562 **biliş** *1. Bildik, tanıdık, dost, âşina. 2. Marifet.*

DerS I (A-B) 693 **biliş (I) [bilişikk, biliş tanış, bilüş]** *Tanıdık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında yeni taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür:

biliş *Tanıdık, tanış.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

biliş- *Tanış-* Divriği merkez. (Yelok, 1999, 297)

biliş- *Anlamak, farkına varmak*. Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 167)

biliş *Tanıdık, bildik*. (Gösterir, 2015, 43b)

biloğu < ET (MK) bilegü "Bileği taşı."; **Anad. Ağ.** bile, bilé, bılevi, bila, bilāğı, bilāv, bilāvi, bilé daşı, bile taşı, bilev, bilevi, bilevi daşı, bilevi taşı, biley taşı, biloğ, biloğu, bilöv "Bileği taşı."

DLT 111 **bilegü *bilegü*** *Bileği, bileme aleti.*

EDPT 341b **bilegü** *Biley taşı.*

DTSl 99a **bilegü**

TietzeL I (A-E) 343b **bileği (taşı)** *Bıçak vs bilemek için kullanılan taş.*

HasEr 53a **bileği** *Kesici araçları bilemek için kullanılan alet.*

TarS Ø

DerS I (A-B) 690b **bile, bilé [bılevi, bila (III), bilāğı, bilāv, bilāvi, bilé daşı, bile taşı, bilev, bilevi, bilevi daşı, bilevi taşı, biley taşı, biloğ, biloğu, bilöv]** *Bileği taşı.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bilev *Kesici aletleri bileme taşı.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 482)

bile daşı *Bıçak bilemekte kullanılan bir taş.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 62)

bilō *Bileği, bileği taşı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 106)

bilü *Bileği, bileği taşı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bilē taşı *Bilemek için kullanılan bir taş.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 80)

bilev *Kesici aletleri bileme taşı.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 482)

bilō *Bileği, bileği taşı*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 119)

bilevle- *bile-* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 44)

bingeşmek < ET (MK) müŋgeş- "Aynı atta birbirinin arkasına binmek."; **Anad. Ağ.** bingeşmek, bengeşmek, bingeçmek, biŋgişmek "İki kişi bir hayvana binmek."

DLT 349 **müŋgeş-** *ol meniŋ birle müŋgeşdi "O, benimle birlikte ata bindi."*

EDPT 771a **miŋeş-** *Aynı atta birbirinin arkasına binmek.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 348b **bingeş-** *Birbiri üstüne binmek, birbiri arkasına binmek, artlaşmak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 578 **bingeşmek** *1. Birbiri üzerine binmek. 2. Birbiri arkasına binmek, artlaşmak.*

DerS I (A-B) 696b **bingeşmek (I) [bengeşmek, bingeçmek, biŋgişmek -1,2]** *1. Birbiri üstüne binmek, karışmak, kaynaşmak, damar damar üstüne binmek. 2. Uyuşmak, felce uğramak. 3. İki kişi bir hayvana binmek. 4. İki kişi bir hayvana sırayla binmek.*

- Sözcüğe *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda rastlanılamamıştır.

birçek < ET (MK) bürçek "Perçem, kahkül."; **Anad. Ağ.** bürçek, pürçek "Saç tutamı, kahkül."

DLT 133 **bürçek** ***bürçek*** *İnsanın kakülü, atın perçemi.*

EDPT 357b **bürçek** *Perçem, kahkül.*

DTSl 132b **bürçek**

TietzeL I (A-E) 406a **bürçek/pürçek** *Kahkül.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3207 **pürçek (bürçek, bürcek, bürçük, pürçük)** *1. Alından ve şakaktan sarkan saç, kâkül.*

DerS I (A-B) 698b **birçek [bürçek]** *Saç, kahkül, zülüf.*

- *DerS dışındaki kaynaklarda sözcük şu bölgelerde tespit edilmiştir:*

bürçek *Zülf, perçem*. Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 267)

pürçek *Saç tutamı*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 779)

bitek < Kıpç. bitek "Un ve diğer şeyler için altı delik olarak çamurdan yapılan kap."; **Anad. Ağ.** bitek "1. Tahılın saklanmasına yarayan büyük sepet. 2. Gübre ve toprak karıştırılarak yapılan tahıl ambarı."

Kıpç. **bitek (I)** *Un ve diğer şeyler için altı delik olarak çamurdan yapılan kap*. (Kİ) [KTS 33a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978 Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 708b **bitek (II)** *1. Tahılın saklanmasına yarayan büyük sepet. 2. Gübre ve toprak karıştırılarak yapılan tahıl ambarı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bitik < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) bitig "Yazıt, kitabe, mektup, belge."; **Anad. Ağ.** biti, bitik "Mektup, defter, Vesika, belge."

DLT 114 **bitig** ***bitig*** *Kitap, mektup.* ***bitig*** *Yazma, yazı. Bu fiil adıdır.* ***anıŋ bitiği belgülük*** *Onun yazısı açıktır. Oğuz lehçesinde* ***bitig*** *"muska"*

EDPT 303a **bitig** *Yazıt, kitabe, mektup, belge.*

DTSl 103b **bitig**

OTWF I 184 **bitig**

TietzeL I (A-E) 358b **biti I/bitik** *Yazılmış şey, mektup, senet, kitap.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 92), (Ölmez, 2009, 236)

TarS I (A-B) 615 **biti, (bitik (I))** *1. Mektup, yazılmış şey. 2. Defter-i a'mâl.*

DerS I (A-B) 710b **biti (I) [bitik (V) -1, 2, 3, 4]** *1. Defter.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe *Ankara İli Ağızları*nda rastlanılır:

biti *Mektup.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 39)

biti *Vesika, vekaletname, senet, kart, kimlik, cüzdan, tezkere.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 39)

biti (1) *Mektup*. (Gösterir, 2015, 45b)

bodu < ET (MK) botu < AT *bōtu "Deve yavrusu."; **Anad. Ağ.** bodu, boduk, boduḫ "Deve yavrusu."

AT ***bōtu** *Deve yavrusu*. (Tekin, 1995, 177)

DLT 120 **boto *(yazmada botoḳ) boto*** *Deve yavrusu.*

EDPT 299a **botu** *Deve yavrusu.*

DTSl 115a **botu**

TietzeL I (A-E) 374b **bota/botuk** *Deve yavrusu.*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000, 94), (Ölmez, 2009, 238, 268)

bkz. (Li, 2019, 263)

TarS Ø

DerS I (A-B) (720b-721a) **boduk (I) [bodu, boduḫ]** *1. Deve yavrusu. 2. Ayı yavrusu.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

boduk *Deve yavrusu.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 459)

boduk *Ayı yavrusu.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 281)

bodug *Köşekten büyük deve yavrusu.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 413)

potuḫ *Deve yavrusu.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 486)

boduḳ *Deve yavrusu.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

bidik *Deve yavrusu, bir aylık deve yavrusu.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 76)

boduġ *Köşekten büyük deve yavrusu.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 437)

potuk *Deve yavrusu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 207)

boduk *Ayı yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 40)

potuk *Manda yavrusu.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 486)

potuk *Ayı yavrusu, şişman.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 314)

boduk *Manda yavrusu, potuk.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 47)

boğnak < Kıpç., Çağ. bognak "Boğucu, şiddetli yağmur."; **Anad. Ağ.** boğanak, boğnak, boğunak, buanak, buğanaḫ, buğanak, buğnak, buğunak, buvanak "Sağnak şiddetli yağmur."

Kıpç. **boğanaḳ** *Testiden boşanırcasına yağan yağmur* (İH) [KTS 34a]

Çağ. **bognak** *Yağmursuz, şedid fırtına*. [ŞSL 29, Senglah 136v.8 boğnak]

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 365a **boğanak/buğanak** *Sağanak.*

HasEr Ø

bkz. bkz. (Ata, 2000: 93), (Ölmez, 2009: 238)

TarS I (A-B) 680 **buğanak, (boğanak, buğunak)** *Sağanak.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 722b **boğanak [boğnak (I), boğunak (I), buanak, buğanaḫ, buğanak (I) -1, 2; buğnak, buğunak -2, 3; buvanak (II)]** *1. Sağnak şiddetli yağmur. 2. Yağmurdan önceki boğucu hava. 3. Yağmur bulutu.*

- DerS dışında sözcük aşağıdaki ağız çalışmalarında tespit edilmiştir:

boğanak *Sağanak, şidddetli yağmur.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 63)

boğanaḫ *Sağnak, şiddetli yağmur. Tipi.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992: 130)

boġnak *Geçici, fakat şiddetli yağmur fırtınası.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 464)

buvanak *Çok şiddetli ve kısa süreli sağnak yağmur*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 245)

boğanak/buvanak/buğanaḫ *Sağanak, şiddetli yağmur.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 61)

boğanak *Sağanak, şiddetli yağmur*. (Gösterir, 2015: 47a)

buanak *Sağnak, şiddetli yağmur*. (Gösterir, 2015: 50a)

buvanak *Sağnak, şiddetli yağmur*. (Gösterir, 2015: 53a)

boğanaḫ *Sağnak, şiddetli yağmur, tipi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008: 22)

boğmak < ET (MK) boġmaḳ "Boyuna takılan gerdanlık."; **Anad. Ağ. boğmak** "1. Düğüm, boğum. 2. Hayvanların boyunlarına takılan halka."

DLT 116 **boġmaḳ boġmaḳ** *Gömlek düğmesi, altından vb. yapılan gerdanlık. Üzerinde değerli taşlar ve inciler oturtulur. Gerdek gecesinde geline takılır.*

EDPT 315b **boğmak** *Boyuna takılan gerdanlık.*

DTSL 109b **boğmak III**

TietzeL I (A-E) 365b **boğmak** *Boyun halkası, kolye.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 630 **boğmak, boğmağ** *Gerdanlık, kolye.*

DerS I (A-B) 729a **boğmak (II)** *1. Düğüm, boğum. 2. Hayvanların boyunlarına takılan halka.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bohur < ET (Uyg., MK) buğra "Damızlık deve."; **Anad. Ağ.** bohur "Damızlık erkek deve."

DLT 125 **buġra** ***buġra*** *Deve aygırı.*

EDPT 317b **buğra** *Damızlık deve.*

DTSl 120b **buğra**

TietzeL I (A-E) 389b **buğur I/bohur/puhur** *Erkek deve.*

HasEr 62b **buğur** *Damızlık erkek deve.*

bkz. (Ölmez, 2009, 239) **buhur**

TarS I (A-B) 684 **buğur (II), (puğur)** *Erkek deve, iki hörgüçlü deve.*

DerS I (A-B) 732a **bohur [bohor]** *1. Kışın adeta kudurmuş gibi olan azgın deve. 2. Çift hörgüçlü deve.*

Ders I (A-B) 781b **buğur (II) [buhar -2]** *1. Damızlık deve. 2. Burulmuş erkek deve. 3. Erkek deve.*

- *Derleme Sözlüğü*nde yukarıda belirttiğimiz şekliyle yer alan sözcüğün yeni yapılan çalışmalarda **buhur** ve **bağır** olarak geçtiği tespit edilmiştir:

buhur *Deve.* Muğla ve Yöresi Ağızları (Akar, 2013, 461)

buhur *Erkek deve.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 459)

buhur *Damızlık erkek deve.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2001, 413)

buğura *Erkek deve.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 413)

bağır *Erkek deve.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 98)

botalamak < ET (Uyg. *Irk Bitig*) botula- "Deve yavru doğurmak."; **Anad. Ağ.** botalamak "Deve doğurmak."

DLT Ø

EDPT 305b **botula-** *Deve yavru doğurmak.*

bkz. **botula-** *(deve) doğurmak*. (Tekin, 2013, 82)

DTSl 115b **botula-**

OTWF II 433 **botola-**

TietzeL 364a **bodla-/botla-** *(deve) yavrulamak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 642 **botlamak, (potlamak, bortlamak)** *Deve yavrulamak.*

DerS I (A-B) 743b **botalamak** *Deve doğurmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

botlacı < Harz. Kıpç., EAT botlacı "Gebe deve."; **Anad. Ağ.** bodlacı, botlacı, botlaçı "Gebe deve."

Harz. **botlacı kıl-** (ME)

Kıpç. **botlaçı** *gebe (Deve)* (İM) [KTS, 35a]

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

TarS I (A-B 642 **botlacı, (potlacı)** *Gebe (deve).*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 741a **bortlacı [botlacı, botlaçı]** *Gebe deve.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

boy < ET (MK) boy "Çemenotu."; **Anad. Ağ.** boy "Yem olarak kullanılan çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi."

DLT 121 **bōy** ***bōy*** *Oğuz lehçesinde boy otu.*

EDPT 384b **boy** *Çemenotu.*

DTSl 110b **boy II**

TietzeL I (A-E) 365a **boy IV** *Tohumu pastırma çemeninin yapılmasında kullanılan bir bitki.*

HasEr 59a **boy 3 boy otu** '*tohumları pastırma çemeninde kullanılan bir yıllık, otsu bir yıllık, otsu bir bitki, çemen otu.*

TarS I (A-B) 643 **boy** *Tohumu pastırma çemeninin yapılmasında kullanılan bir bitki.*

DerS I (A-B) 744a **boy (I)** *1.Yem olarak kullanılan, çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi. 2. Çökeleğe katılan kokulu bir ot.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür:

boy *Bir çeşit hayvan yemi.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 441)

boy *Yem olarak kullanılan çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 21)

boy *Yemlik bir bitki.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 188)

boy *Tahıl çeşidi. –Dedemin tarlası naadar çok biliyoo; her şey ekiyor, boy ekiyor fii ekiyor, haasbir bilene ekiyor..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 48)

boy *Yem olarak kullanılan, çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi.* (Gösterir, 2015, 48a)

boy *Yemlik bir bitki.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 23)

boyunduruk < ET (Uyg., MK) boyunduruk "Hayvanların boynuna takılan tasma, boyunduruk"; **Anad. Ağ.** boyunduruk, boyuncak, boyundirek, boyundurluk, boyunsha, boyuntrik "Çift sürecek hayvanların birlikte yürümeleri için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç."

DLT 121 **boyunduruḳ** ***boyunduruḳ*** *Boyunduruk, [çift süren veya araba sürülen] öküzlerin [birlikte yürümelerini sağlamak için] boyunlarına geçirilen ağaç çember*

EDPT 387a **boyunduruk** *Hayvanların boynuna takılan tasma, boyunduruk.*

DTSl 111a **boyunduruk**

OTWF I 104 **boyunduruk**

TietzeL I (A-E) 376b **boyunduruk** *Çift süren ya da kağnıyı çeken öküzlerin boynuna bağlanan alet.*

HasEr 59b **boyunduruk** *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların boyunlarına geçirilen bir çeşit ağaç çember.*

TarS Ø

DerS I (A-B) 747b **boyuncak [boyundirek, boyundurluk, boyuntrik]** *Boyunduruk.*

- DerS dışında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

boyunduruk *Boyunduruk, öküzlerin boynuna takılan alet.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 321)

boyundurug *Çift sürecek hayvanların birlikte yürümeleri için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 355)

bonduruk *Boyunduruk.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Yıldızöz, 2017, 197)

bonduruk *Hayvanların boynuna takılan ağaçtan yapılmış çiftçi malzemesi.< boyunduruk "çift süren ya da kağnıyı çeken öküzlerin boynuna bağlanan alet."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 21)

boyunturū *Boyunduruk, çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 363)

boyunduruk *Öküzleri koşmak için kullanılan araç*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

boyundurḳ *Çift süren hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaç çember.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 647)

boyunduruk *Boyunduruk, hayvanların kaçmaması ve kolay zapt edilmesi için boyunlarına bir teknikle bağlanan ip.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 293)

boyunduruğ *Boyunduruk.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 434)

boyunduruk *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaç çember.* İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). (Uygunoğlu, 2018, 217)

buyunduruk *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 86)

boyunduruḫ *Boyunduruk*. Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 201)

boyunduruk *Çifte veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç*. Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 180)

boyunduruk *Büyükbaş hayvanlara çift sürerken takılan bir tür alet.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 131)

boyunduruk *Öküzlerin boyunlarına takılıp birlikte çalışmayı sağlayan aygıt.* Kütahya Simav Ağzı. (Dinçay, 2009, 250)

boyunduruḳ *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 524)

boyunduruḫ *Tarım aleti.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 522)

boyunduruḫ *Boyunduruk.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 121)

boyunduruḫ *Boyunduruk.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 199)

bóyundürüḫ *Boyunduruk.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 297)

boyunduruk *Çift süren hayvanların birlikte yürümesini sağlamak için boyunlarına geçirilen ağaç çember.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 145)

boyunduruḫ *Boyunduruk.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 91)

bōnduruḫ *Boyunduruk.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 236)

boyunduruk *Boyunduruk.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 337)

boyunduruk *Öküzlerin boyunlarına takılıp birlikte çalışmayı sağlayan aygıt.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 390)

boyunduruġ *Boyunduruk.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 129)

boyunduruk *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 599)

bonduruḳ *Boyunduruk.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Yıldızöz, 2017, 197)

boyunduruḫ *Boyunduruk.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 740)

boyunduruḳ *Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 766)

boyunduruḫ *Öküzlerin kağnı ve saban çekmesi için kullanılan alet.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988, 305)

boyunduruh *İki öküzü yan yana sabit tutmaya yarayan yaklaşık iki metre uzunluğunda ağaç.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 42)

bōndürük *Boyunduruk.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 665)

boyundurug *Çift sürülen veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 665)

boyunduruk *Öküzlerin koşumu sırasında boyunlarına konulan alet.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 109)

boyunduruh *Öküz arabasında öküzlerin boynuna bağlanan parça.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 36)

boyunduruk *Kağnı, araba, saban, pulluk, düven çekebilmeleri için hayvanların boyunlarına takılan tahta çatal*. (Gösterir, 2015, 49a)

bozlamak < ET (MK) bozlamaḳ "Bağırtı (develerin) homurtusu."; **Anad. Ağ.** bozlamak, bozulamak "1. Deve acı acı bağırmak. 2. Deve gibi bağırmak. 3. Acı, iniltili, kuvvetli ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak."

DLT 121 **bozla-** ***titir bozladı*** *Dişi deve vb. böğürdü.*

EDPT 392a **bozla-** *Böğürmek (deve için).*

DTSl 115b **bozla-**

OTWF II 433

TietzeL 378b **bozla- I** *Böğürmek (deve) < ET bozla- Ses taklidi isimden fiil yapan –la- genişlemesi için bkz. ağla-*

TarS I (A-B) 661 **bozlamak** *Bağırmak, böğürmek.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 752b **bozulamak [bozlamak (I)]** 1. *Deve acı acı bağırmak. 2. Deve gibi bağırmak. 3. Acı, iniltili, kuvvetli ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bögelek < EAT büğelek "Sığır sineği, eğrice."; **Anad. Ağ.** bögelek, büvelek, bükelek, bunalak "Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği"

TarS I (A-B) 735 **büğelek, (Büvelek)** *Sığır sineği, eğrice.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: 212 **bökelek** *At sineği.*

TietzeL I (A-E) 380a **böğelek/büvelek** *At sineği.< krş. büve 'at sineği' İsimden hayvan adları yapan –lak eki için bkz. bağırtlak.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 791b **bunalak** *Büyük bir sinek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

buŋalek *Büyükbaş hayvanları ısırarak onların kuyruklarını kaldırıp kaçmalarına sebep olan bir büyük sinek türü.* Sivas, Zara. (Güven, 2014: 236)

bükelek *Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013: 76)

büvelek *Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013: 87)

bügelek *Hayvanları rahatsız eden bir tür sinek*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019: 22)

bikelek *Yaz sıcağında özellikle büyükbaş hayvanları rahatsız eden bir kene türü.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2014: 272)

buğelek *Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 66)

büvelek *Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 67)

buñalek *Büyükbaş hayvanları ısırarak onların kuyruklarını kaldırıp kaçmalarına sebep olan bir büyük sinek türü.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014: 236)

bügelek *Hayvanları ısıran bir tür sinek.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992: 169)

bikelek *Yaz sıcağında özellikle büyükbaş hayvanları rahatsız eden bir kene türü.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004: 272)

bünelek *Hayvanlara yapışıp kanını emen, onları huylandırıp asabileştiren, kene gibi iri sineğe benzer bir böcek. –Şoradaaki katır ne gudurup duruyor la, bünelek mi dutuk ne?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 51)

böğür < ET (Uyg., MK) böğür "Böbrek, bedenin böbreklerin etrafındaki bölümü."; **Anad. Ağ.** bögür, boğör, böğür, böğür, büğür "Böğür, insan ve hayvan gövdesinin yanlarda, kalça ile kaburga arasında kalan bölümler."

DLT 122 **bögür** ***bögür*** *Böbrek.*

EDPT 328a **bögür** *Böbrek, bedenin böbreklerin etrafındaki bölümü.*

DTSl 116b **böğür**

TietzeL I (A-E) 380b **böğür** *Gövdenin yanı, kaburgalar ile kalça arası.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 95)
TarS Ø

DerS I (A-B) 758a **bögür [boğör, böğür, böğür, büğür]** *1. Böğür.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

böğür *Yan taraf.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 281)

bōrü *Böğür.* Afyon, Bolvadin, Çay, Çobanlar. (Solmaz, 2007, 274)

bögür *İnsan ve hayvan gövdesinin yanlarda, kalça ile kaburga arasında kalan bölümler.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 284)
bögür *Böbrek boşluğu.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 168)
bör *Böğür.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 162)
böğür *Dağın yamacı.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 65)
böğür *Göğüs.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 114)
börg *Böğür.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 410)
bōr *Böğür, bağır*. Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 338)
böğür *İnsan ve hayvan gövdesinin yanlarda, kalça ile kaburga arasında kalan bölümleri.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 294)
bōr *Böğür.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 235)
böğür *Böğür, kaburga altı boşlukları*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 49)
bögür *Böğür, insan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 181)
bögür *Bel ile göğüs kafesi arasında olan vücudun yan tarafları.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 690)

böğür *İnsan ve hayvan gövdesinin yanlarda, kalça ile kaburga arasında kalan bölümleri.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 293)

bōr *(<böğür) İnsan ve hayvanda kaburga ile kalça arasındaki bölüm.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 299)

böğür *Göğüs*. Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 161)

böğr *Yan.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 206)

böğür (II) *Göğüs.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 92)

bögür *Böğür.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 40)

böğr<böyr *Böğür, kaburga altı boşlukları, karnın yanı.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 390)

bō̄r *Böğür, göğüs.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 767)

böğür *1.Vücudun kaburga alt boşluğu. 2. Yan taraf "Dağın böğrüne sırtını vermiş, oturuyolla."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 42)

böör *Böğür; karın bölgesinin yan tarafı. –Atıfceaz yıllarca eli bööründe gezdi durdu; mearsem bööreande daş varmış…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 48)

böör *Böğür, vücudun yanı*. (Gösterir, 2015, 48a)

böğür *Vücudun yan tarafı*. (Gösterir, 2015, 49b)

bögrül < ET (MK) bögrül "Beyaz lekeli ya da benekli alacalı at, koyun."; **Anad. Ağ.** bögrül "Yan tarafı beyaz olan sığır."

DLT 122 **bögrül** ***bögrül at*** *Böğürleri beyaz olan at. Alaca koyuna vb. böyle denir.*

EDPT 328b-329a **bögrül** *Beyaz lekeli ya da benekli alacalı at, koyun.*

DTSl 116a **bögrül**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 95)

TarS Ø

DerS I (A-B) 765a **bögrül** *Yan tarafı beyaz olan sığır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bök, böke < ET (MK) bög "Aşık kemiği ile ilgili teknik bir terim."; **Anad. Ağ.** bök, böke "Aşık kemiğinin yumru tarafı."

DLT 107 122 **bök** *Aşık kemiğinin sırtının oyunda yere değmesi. Buna* ***çik bök*** *de denir.*

EDPT 323b **bög** *Aşık kemiği ile ilgili teknik bir terim.*

DTSl 116a **bög**

TietzeL I (A-E) 381a **bök/böke** *Aşık kemiğinin yumru, tümsek tarafı, çik tarafının karşısı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 95)

TarS Ø

DerS I (A-B) 767a **bök, böke.** *Aşık kemiğinin yumru tarafı.*

- DerS dışında sözcüğe rastlanılamamıştır.

börk < ET (Uyg., MK) börk "Bir tür başlık, şapka."; **Anad. Ağ.** börk, börkenek "Bir çeşit şapka."

DLT 124 **börk** ***börk*** *Kavuk, başlık. Atasözü, tatsız Türk bolmas, başsız börk bolmas. "Başsız kavuk olmayacağı gibi Acemsiz Türk de olmaz.*

ETŞ 108 börk.

EDPT 362a **börk** *Bir tür başlık, şapka.*

DTSl 118a **börk**

TietzeL I (A-E) 381b **börk** *Bir nevi kalpak.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 667 **börk (börke, börki)** *Başa giyilen külah, kalpak gibi şeyler.*

DerS I (A-B) 770a **börk** *9. Bir çeşit şapka.*

DerS I (A-B) 770a **börkenek [börkü]** *Yağmurdan, soğuktan korunmak için başa alınan başlık, örtü, külah*

- *Derleme Sözlüğü*nde yukarıda belirttiğimiz şekliyle yer alan sözcüğün yeni yapılan çalışmalarda **börk** olarak geçtiği tespit edilmiştir:

börk *Genellikle hayvan postundan yapılan başlık.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

börk *İpekli, kefiye ve yazmaların fesin üzerine sarılmasıyla yapılan başlık.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 348)

börk *Şapka.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 483)

börkenek *Yağmurdan, soğuktan korunmak için başa alınan başlık, örtü, külah.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 65)

börk İpekli kefiye ve yazmaların fesin üzerine sarılmasıyla yapılan başlık. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

börk *Kafkas şapkası.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 328)

börk *Şapka.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 483)

börk *Fes gibi gölgeliksiz, elle dokunabilen bir başlık çeşidi. –Mektebe gederken börküü vurun yavrım, dışarı ayazkamış!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 49)

börkenek *Yünden, başa giyilen ve kulak hizasından itibaren yanlara uzatılmış atkısı ile birlikte dokunmuş bir başlık türü. –Bence Elbistan'daki börkenek âdeti, ya Çerkezlerden geçmiştir, ya da Orta Asya'dan gelmiştir…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 49)

burç < Kıpç. burç "Karabiber."; **Anad. Ağ.** burç "Karabiber"

Kıpç. **burç** *Karabiber* (BM, CC, DM, Kİ, TA) [KTS 38a]

TarS Ø

VEWT 345a **burç**

ESTY, 1978: 274 **burç** *Biber, karabiber.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 795a **burç (I)** *Karabiber.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

burçalak < Kıpç. burçalak "Sahra lalesi."; **Anad. Ağ.** burçalak "Zehirli bir ot."

Kıpç. **burçalak** *Sahra lalesi.* (Kİ) [KTS 38a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 397b **burçalık** *Yer elması biçiminde siyah kabuklu bir bitki.< burçak kelimesinin bir varyantı.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 795b **burçalak** *Zehirli bir ot.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bukavu < ET (Uyg., MK) buḳaġu "Hırsızın eline vurulan kelepçe."; **Anad. Ağ.** bıḫağı, bıkağı, bokağı, buḫağı, bukā, bukai, bukavu "Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek."

DLT 126 **buḳaġu** *Hırsızın eline vurulan kelepçe.*

EDPT 314a **bukağu** *Köstek, pranga, ayak zinciri.*

DTSl 112b **bokagu**

TietzeL I (A-E) 390b **bukağı** *Hayvanın ayağına vurulan köstek.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 685 **bukağu, (bukağı)** *Hayvanın ayağına vurulan köstek.*

DerS I (A-B) 662b **bıḫağı [bıkağı, bokağı, buḫağı, bukai, bukavu]** *Kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Çorum ağzında tespit edilmiştir:

bukağılık *Ayak, bilek, diz eklemi*. (Gösterir, 2015, 50b)

bulak < ET (Uyg., KB) bulak "Su kaynağı."; **Anad. Ağ.** bulak, bulag, bulah "Kaynak, çeşme, pınar."

DLT Ø

EDPT 336a **bulak** *Su kaynağı.*

DTSl 121b **bulak**

TietzeL I (A-E) 391b **bulak** *Kaynak, pınar başı, çeşme.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 687 **bulak** *Kaynak, pınar, çeşme.*

DerS I (A-B) 785a **bulak (I) [bulag, bulah]** *1. Kaynak. 2. Çeşme.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bulaḫ *Çeşme.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

bulağ *Çeşme, pınar.* Kars, Iğdır. (Kavaklıçeşme, 2010, 435)

bulag *Pınar, kaynak.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 276)

bulax *Pınar, çeşme.* Van, Küresin. (Dönmez, 2015, 484)

bulak *Kaynak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 118)

bulaḫ Çeşme, yolla gelen içme suyu. Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 236)

bulaḫ *Su kaynağı.* Muş, Bulanık. (Örnek, 2011, 144)

bulaḫ *Su kaynağı.* Muş, Bulanık. (Örnek, 2011, 144)

bulah *Çeşme.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 176)

bulağ *Çeşme, pınar.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 435)

bulaḫ *Su kaynağı.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 144)

bulaḫ *Çeşme.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 183)

bulax *Pınar, çeşme.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 484)

bulaġ *Pınar, kaynak.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 249)

bulaḫ *Çeşme, yolla gelen içme suyu.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 236)

bulaḫ *Çeşme, pınar.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 222)

bulaḫ *Pınar.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 226)

bulaḫ *Bulak, pınar, kaynak, çeşme.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 261)

buŋ < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) buŋ "Keder, sıkıntı, melankoli."; **Anad. Ağ.** buŋ, bung, bun "Sıkıntı, keder, gam."

DLT 330 **muŋ** ***muŋ*** *Mihnet, meşakkat. Atasözü,* ***erke muŋ tegir tāġ seŋiriŋe yėl tegir*** *İnsanın başına sıkıntı gelir, rüzgar da dağın burnuna vurur; ama rüzgar gider, dağ burnu kalır.*

EDPT 347a **buŋ** *Keder, sıkıntı, melankoli.*

DTSl 124b **buŋ**

TietzeL I (A-E) 395a **bun** *Sıkıntı, zaruret, keder.,*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 239)

TarS I (A-B) 693 **buñ** *Zaruret, felâket, sıkıntı, gam, kasavet, şiddetli ihtiyaç.*

DerS I (A-B) 791b **bun** *Sıkıntı.*

DerS I (A-B) 792b **bung** *Sıkıntı, keder, gam.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

buŋ *Sıkıntı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 301)

bon *Dar, sıkıcı, bunaltıcı, kötü.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 140)

buŋ *Bun, sıkıntı.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 470)

buŋlu *Sıkıntılı, sıkıcı.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 233)

buñ *Sıkıntı*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 301)

buñsaḫ *Sıkıntılı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 301)

buñ *Mihnet, zahmet.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 226)

buñ [göz buñu] *Sıkıntı, eza, azap.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 230)

buñ *Sıkıntı.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 175)

bun *Sıkıntı.* (Gösterir, 2015, 51b)

burmak < Kıpç., EAT burmak "Karnı ağrımak, karnı burulmak."; **Anad. Ağ.** burmak "Sancımak (karın hak.)"

Kıpç. **burmak II** *Karnı ağrımak, karnı burulmak*. (Kİ) [KTS 38a]

TarS I (A-B) 709 **burmak** *3. Sancılanmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 801a **burmak (IV)** *Sancımak (karın hak.).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

burunduruk < ET burunduruk, burunduk "Gem, yular, binek hayvanlarının burnuna takılan şey" < **burun+duruk**; **Anad. Ağ.** burunduruk "Hayvanların burunları üstüne takılan kıskaç."

DLT 130 **burunduḳ** ***burunduḳ*** *Yular.*

EDPT 368a **burunduk** *Gem, yular.*

DTSl 126b **burunduk**

OTWF I 104 **burunduruk**

TarS I (A-B) 715 **burunduruk, (burunduk)** *1. Deveyi zapt ve idare için burunlarına takılan ağaç veya halka. 2. Yular.*

TietzeL I (A-E) 400a **burunduruk** *Hayvanların burunlarının üstüne takılan kıskaç. < burunduk'un genişlemiş varyantı. Eki için bkz. boyunduruk.*

HasEr 64b **burunduruk** *Atları nallarken dudaklarına takılan kıskaç, yavaşa. < burun + duruk. Dilimizde –duruk ekiyle kurulmuş birçok örnek vardır: boyunduruk, gömüldürük gibi.*

DerS I (A-B) 803b **burunduruk** *Hayvanların burunları üstüne takılan kıskaç.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

burutmak < ET (MK) burut- "Kötü kokmak, yellenmek."; **Anad. Ağ.** burutmak "Yellenmek."

DLT 130 **burut-** *oġlan buruttı Çocuk pis kokan yel çıkardı.*

EDPT 359a **burut-** *Kötü kokmak, yellenmek.*

DTSl 127a **burut-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 805b **burutmak (IV)** *Yellenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

busarık < Kıpç., EAT busarık "Uzaktan gelen toz."; **Anad. Ağ.** busarık "Sisli, tozlu, bulutlu, sıcak hava."

Kıpç. **busarık** *Uzaktan gelen toz.* (Kİ) [KTS 38b]

TarS V (O-T) 3203 **pusarık, (busarık)** *1. Duman, sis. 2. Sisli, dumanlı (hava).*

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 401a **busarık/pusarık** *Puslu, bulutlu, yağışlı.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 806a **busarık** *Sisli, tozlu, bulutlu, sıcak hava.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

busmak < ET (MK) bus- "Gizlenmek, beklemek, pusuya yatmak."; **Anad. Ağ.** busmak, busunmak "Gizlenmek, sinmek, korkudan saklanmak."

DLT 130 **bus- beg yaġıḳa busdı** *Bey, düşmana pusu kurdu busar busmaḳ*

EDPT 371a **bus-** *Gizlenmek, beklemek, pusuya yatmak.*

DTSl 127b **bus-** → **pus-** 398b **pus-**

TietzeL I (A-E) 400b **bus-/-pus-** *Gizlenmek, gizlenerek bir konuşmayı dinlemek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS I (A-B) 806 **busunmak** *Sığınmak.*

DerS I (A-B) 806a **busmak** *Gizlenerek bir konuşmayı dinlemek.*

- DerS dışında sözcüğe Erzincan ağzında şu şekilde rastlanır:

busunmax *Sığınmak.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 168)

pıs- *Gizlenmek*. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 266)

pislan- *Saklanmak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 274)

pus- *Korkudan saklanmak, sessiz soluksuz kalmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 725)

pusmax *Sinmek, bir kenara çekilmek*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 208)

pusmak *Eğilmek, saklanmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 264)

pusuḳ *Pusmak, gizlenmek, saklanmak.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 319)

pus- *Saklanmak, sinmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 208)

pusunmak *Bir yere sığınmak. "Vardım ki sovüdün kovu,na pusunmuş, oturuyor.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 123)

pusmaḫ *Pusmak, sinmek, saklanmak, korkmak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 237)

pusmak *Gizlenmek, sinmek, korkudan saklanmak. –Dağdan enerken, gayayı tam dönücüydüm, birden üç dört adam gördüm; gorkdum, bir gayanın arhasına pusdum. Epey bekleyip çıhıcıydım; birden arhamdan "Burada ne geziyon lan!" deyi bir ses duymayayım mı; valla tohumum dökülücüydü…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 274)

pusmak *Korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmamak.* (Gösterir, 2015, 320b)

buturak < ET (MK) buturğak "Dikenli tohum, bıtırak."; **Anad. Ağ.** buturak, bıtrak "Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu."

DLT 131 **buturġaḳ** ***buturġaḳ*** *Pıtrak, fıstık biçiminde çengelli bir diken. Elbiseye vb. takılır.*

EDPT 309a **buturğak** *Dikenli tohum, bıtırak.*

DTSl 130a **buturgak**

TietzeL I (A-E) 333b **bıtırak** *Yabani bir otun dışı dikenli tohumu.*

TietzeL I (A-E) 402a **buturak / butrak** *Yapışkan dikenli bir ot.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 722 **butrak** *1. Üç köşeli diken. 2. Bu diken gibi olan eski bir savaş aracı.*

DerS I (A-B) 671b **bıtırak [bıtarak, bıtırag, bıtıraḫ, bıtırmak (I), bıtrak (I)]** *Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu.*

DerS I (A-B) 806b **buturak (I) [butrak, buturak dikeni],** *Ekinler içinde biten, yapışkan dikenli bir ot.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bıtırax *Dikenli ot.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 167)

bıtırak *Su kenarlarında yetişen tohumları dikenli bitki.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 281)

bıtıraḳ *Pıtırak.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 438)

bıtırak *Dikenli bir ot.* Kütahya, Simav." (Dinçay, 2009, 255)

bıtırah/pıtırah *1. Dikenli ot. 2. Çok sık. Meyve ve sebzenin çok tutmuş hali.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 129)

bıtıraḳ *Pıtırak.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

pıtıraḳ *Ekinler arasında yetişen, dikenli tohumu giysilere, hayvan tüylerine yapışan bir çeşit bitki.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 779)

bıtırak *Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 19)

pıtırak *Dikenli ot.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 93)

pıtırax *Dikenli bir kır bitkisi*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 207)

bıtırak *Diken.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 666)

bıtırak *Pıtırak.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

bıtırag *Bir çeşit ot.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 582)

pıtırak *Dikenli tohumu insanların giysilerine, hayvanların tüylerine yapışan bir yıllık otsu bir bitki.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 226)

pıtırak *Dikenli tohumu insanların giysilerine hayvanların tüylerine yapışan bir ot.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 386)

pıtırak *Dikenli ot.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 206)

pıtırak *Bir çeşit yapışkan dikenli ot.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 386)

bıtırak *Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 37)

bıtırak *Su kıyılarında yetişen tohumları dikenli bitki. Ankara İli Ağzı Sözlüğü.* (Bozyiğit, 1998, 37)

bıtırak *Tarlada biten dikenli bir çeşit yaban otu*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 37)

bıtrak *Bir diken nevi.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 224)

bıtırak *[uyuz bıtırak] Pıtrak, dikeni battığı yerde kalan ot.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 226)

betirek<bıtırak *Kırlarda yetişen yabani dikenli ot.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 389)

pıtıraḫ *1. Yapışkan dikenleri olan bir ot. 2. Çok anlamında.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 561)

pıtırak *Hızlı üreyen bir diken türü.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 486)

bıtırag *Bir çeşit ot.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 582)

bıtırah *Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu. "Tarlalarda bıtırah/Gelin gızlar oturah/Oturmahtan ne çıhar/evlenek de gurtulah."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 40)

bıtırah *Diken.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 35)

pıtıraḫ *Kıraç arazide insan elbiselerine yapışan dikenli ot.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 236)

bıtırak *Pıtrak.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 45)

pıtırak *Pıtrak. –Gırlara guş guş ekmea, ebegümeci toplamaya getdiğimizde pıtırak görür görmez bissürü toplayıp birbirine yapışdıra yapışdıra top gimi yapar, gelirken de getirirdik. Habesizce gızların saçlarına, yün cekatlarına tek tek alıp atardık.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 270)

bıtırak *Su kenarlarında yetişen tohumları dikenli bitki.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004,281)

putrak *İnce ve yapışkan dikenli tohumları olan bir çeşit ot.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 391)

bıtırak *Kırlarda yetişen yabanıl bir otun dışı dikenli tohumu.* (Gösterir, 2015, 42b)

bıtıraḫ *1. Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu. 2. Çok sık, meyve ve sebzenin çok tutmuş hali.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 20)

buymak < Kıpç., EAT buy- "Soğuktan donmak."; **Anad. Ağ**. buymak "Donmak, üşümek."

Kıpç. **buy- (I)** *Soğuktan donmak* (İH) [KTS 39a]

TarS I (A-B) 724 **buymak** *İnsan ve hayvan soğuktan donmak.*

VEWT 78a **buy-**

ESTY, 1978: 242 **buy-** *Donmak.*

TietzeL I (A-E) 402a **buy-** *Donmak, donarak ölmek. < buḏ-*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 808b **buyumak [buymak]** *Donmak, üşümek.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe şu bölgelerde rastlanır:

buy- *Soğuktan donmak.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014: 225)

buy- *Üşü-* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007: 163)

buy *Üşümek, donmak.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012: 523)

buymak *Soğuktan donmak.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008: 307)

buy- *Donmak*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004: 315)

buy- *Soğuktan donacak duruma gelmek, çok üşümek.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019: 470)

buy- *Donmak, çok fazla üşümek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013: 461)

buy- *Donmak, üşümek, donarak ölmek*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018: 692)

buy- *Soğuktan donmak.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014: 225)

buy- *Donmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019: 22)

buy- *Çok üşümek, donmak*. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006: 653)

buyuḫ *Çok üşümek, donmak*. Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011: 417)

buymak *Çok üşümek.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006: 666)

buymak *Tipiden ötürü kar içinde mahsur kalmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 245)

buy çalmak *Çok üşümek*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 245)

buymak *Donarak ölmek, donacak kadar çok üşümek.* Karaman, Ayrancı Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007: 205)

buymaḫ *1. Donmak. 2. Dondurmak*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012: 233)

buy- *Donmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000: 301)

buy- *Soğuktan aşırı derecede etkilenmek.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2001: 413)

buy- *Üşümek, donmak*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012: 523)

buymak *Üşümek, donmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 97)

buymak *Üşümek, donmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002: 121)

buymak *Çok üşümek, soğuktan donup ölme derecesine gelmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 45)

buymak *Çok üşümek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 45)

buymak *Donmak, üşümek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 45)

buyumak *Donmak, üşümek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 46)

buyamaḫ *Üşümek, donmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 222)

buy- *Üşümek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001: 337)

buy- *Donmak, donacak hale gelmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 390)

buy- *Soğuktan aşırı derecede etkilenmek.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009: 413)

buy- *Donmak, çok üşümek.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002: 168)

buymak *Donarak ölmek, donacak kadar üşümek.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007: 205)

buy- *Hayvanlar soğuktan donmak*. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009: 608)

buy- *Çok üşümek*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018: 371)

buy- *Üşümek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 250)

buy- *Buymak, donmak.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012: 708)

buymak *İnsan soğuktan donacak kadar üşümek. "Zemheride aha o evde buydular da sobuy yahmadılar."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 43)

buymak *Üşümek.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010: 109)

buymak *Çok üşümek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 37)

buymak *Çok üşümek, soğuktan sertleşmek, donmaya varmak. –Ula heç ahıl yoodu bizde de, boy abdesti gerekince gış mış demek Söötlü'ye gederdik; alel acele çimip çıhardık amma, her tarafımız buyar galırdı…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 51)

buzavu < ET (Uyg., MK) buzaġu "İnek yavrusu."; **Anad. Ağ.** buzavu, bıza, bızā, bızāh, bızağ, bızağa, bızağı, bızav, bizav, bizov, bozağı, buzah, buzak, buzavu, buzo, buzov "İnek yavrusu."

DLT 132 **buzaġu** ***buzaġu*** *Buzağı. Atasözü, ewdeki buzaġu öküz bolmas "Evdeki buzağı hiçbir zaman öküz olmaz." Bu atasözü, insan şeref ve fazilette ne kadar yükselirse yükselsin yakınlarının gözünde hâlâ çocuk olarak görüleceğini anlatır.*

EDPT 391a **buzağu** *İnek yavrusu.*

DTSl 130b **buzagu**

TietzeL I (A-E) 403a **buzağu/buzağı/buzak/buzov** *Sütten kesilmemiş sığır yavrusu.*

HasEr Ø

TarS I (A-B) 733 **buzağu, (buzağı, bızağı, buzakı)** *İnek ve benzeri hayvanların yavrusu.*

DerS I (A-B) 673b **bıza, bızā [buzavu, bıza, bızā, bızāh, bızağ, bızağa, bızağı, bızav, bizav, bizov, bozağı, buzah, buzak, buzavu, buzo, buzov]** *Buzağı.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

buzaġı *İnek yavrusu*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 281)

bızā *İnek yavrusu.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2017, 111)

buzā *İnek yavrusu.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 360)

bızav *İneğin yavrusu.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 176)

buzak *Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu, buzağı.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 255)

buza *Yeni doğmuş, yaşına girmemiş sığır.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

buzā *Buzağı, inek yavrusu.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 201)

bızā *Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.* Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. (Özkaya, 2013, 76)

bızā *Buzağı, inek yavrusu.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 348)

bızav *Buzağı.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 416)

bızā, bızay *Buzağı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 852)

bızā *Buzağı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 362)

buza *Buzağı.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 460)

bızā, bızaḳ *Buzağı.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 513)

buzā *Buzağı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 364)

bızā *Buzağı.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 438)

buzā *Buzağı.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 323)

buzā *Buzağı.* Sivas, Zara. (Güven, 2014, 237)

bozo *Buzağı, sütten kesilmiş sığır yavrusu.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 113)

buzavu, buza *Buzağı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 119)

buzā *Yeni doğmuş, sütle beslenen sığır. Buzağı.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. (Özden, 2014, 201.)

bızağı *Buzağı.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 127)

bozağı *Buzağı.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 411)

bızā *Buzağı.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

buzō *Buzagı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 121)

buzō *Buzağı.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 338)

buzak *Buzağı.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 312)

bızağı *Buzağı.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 129)

bızā *Buzağı.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

buza *Buzağı.* Sivas, Zara. (Güven, 2014, 237)

buzō *Buzağı.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 200)

buzā *Yeni doğmuş, sütle beslenen sığır, buzağı.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. (Özden, 2014, 201)

bizaf *Buzağı.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 47)

bızā *Buzağı.* Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 145)

buzavi *Buzağı, yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 303)

buzā *Buzağı.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 823)

bızā *Buzağı.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 852)

bızā *Buzağı.* Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 220)

buza *Buzağı.* Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 222)

bızā *Buzağı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 362)

buza *Yeni doğmuş, yaşına girmemiş sığır.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

bızaḳ *Buzağı.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 516)

buzā *Buzağı.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 323)

bızā *Buzağı.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 244)

bızā *Buzağı.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 439)

bızā *Buzağı, inek yavrusu.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

bızā *Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 79)

būzā *Buzağı, ineğin yavrusu*. Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 201)

buzā *Buzağı.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 200)

bızā *Buzağı.* Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 204)

buzā *Buzağı.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 237)

buzaw *Buzağı, inek yavrusu.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 260)

bizav *İnek yavrusu.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 183)

buzāı-buzav-buzey *Buzağı, inek yavrusu.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 484)

buzavu *Buzağı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 97)

buzō *Buzağı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 97)

buzağı *İnek yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 46)

buzağı *Buzağı.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 267)

bızā *Buzağı.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 207)

bızā *Buzağı.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 664)

bızav *Buzağı.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 249)

bıza *Buzağı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 35)

bızaa *Buzağı, büyükbaş hayvanların yavrusu. –Sizin bızaanız da naadar çörüymüş!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 45)

bızā *Buzağı.* (Gösterir, 2015, 42b)

bızağı *Buzağı*. (Gösterir, 2015, 42b)

buzā → *Buzağı.* (Gösterir, 2015, 53a)

büğemek < Kıpç., EAT büge- "Suyu kapatmak."; **Anad. Ağ.** büğemek, böyemek, böğemek, büyemek "Suyun önüne bent yapıp toplanmasını sağlamak, göl haline getirmek."

Kıpç. **büge-** *Suyu kapatmak*. (İH) [KTS 39b]

TarS I (A-B) 735 **büğemek** *Önünü engel ile tutarak suyu yükseltmek*.

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 380a **böge-/büge-** *Suyun önüne bent yapıp toplanmasını sağlamak < bög 'tıkaç, set' İsim/sıfattan fiil temeli yapılırken ilave edilen –a-/-e- genişlemesi için bkz. ada- I.*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 761b **büğemek, böyemek, böğemek, büyemek** *1. Suyun önüne bent yapıp toplanmasını sağlamak, göl haline getirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bük < ET (MK) bük "Çalılık, orman."; **Anad. Ağ.** bük, buk, büḫ "Çalı, böğürtlen gibi bodur ağaçlardan oluşan alan."

DLT 132 **bük** ***bük*** *Sık ağaçlık.*

EDPT 324a **bük** *Çalılık, orman.*

DTSl 131b **bük**

TietzeL I (A-E) 404a **bük I** *Su kenarında sık çalılık.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 96)

TarS I (A-B) 738 **bük (I)** *Sık çalılık, fundalık.*

DerS I (A-B) 814b **bük (I) [buk (I) -1, büḫ]** *1. Ova ve dere kıyılarındaki çalı ve diken topluluğu. 2. Irmak ve göl kenarlarındaki sazlık. 3. Dere kıyılarındaki söğütlük. 4. Sarmaşık. 5. Böğürtlen.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bük *Çalı, böğürtlen gibi bodur ağaçlardan oluşan alan.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (Yıldırım, 2006, 460)

bük *Akarsu kenarındaki verimli tarla.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 281)

bük *Bük, yer adı.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 229)

bük *Sık çalılık.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 360)

bük *Sık çalılık.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 118)

bük *Dere kenarlarındaki çalılık, dikenlik.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 120)

bük *Çalı ve diken topluluğu.* Kütahya, Domaniç. (Bekar, 2011, 277)

bük *Sık çalılık.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 120)

bük *Bodur ağaç.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 236)

bük *Irmak ve göl kenarlarındaki sazlık < bük "Çiçek tomurcuğu, sık ağaçlık."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 22)

bük (1) *1. Ova ya da dere kıyılarındaki çalı, diken topluluğu.* (Gösterir, 2015, 53b)

bükrü < ET (MK) bükri "Bükük, eğri, kambur."; **Anad. Ağ.** bükrü, bügrü, büğrü, büğrüz, bükürü "Kambur."

DLT 133 **bükri** ***bükri*** *Eğri, eğri büğrü.*

EDPT 328b **bükri** *Bükük, eğri, kambur.*

DTSl 132a **bükri**

OTWF I 341 **bükrü**

TietzeL I (A-E) 404b **bükrü/büğrü** *Kambur.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 97)

TarS Ø

DerS I (A-B) 818a **bükrü [bükrü, bügrü, büğrü, büğrüz, bükürü]** *Kambur.*

DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

bür < Kıpç. bür "Gonca, tomurcuk."; **Anad. Ağ.** bür "Tomurcuk."

Kıpç. **bür** *Gonca, tomurcuk* (CC) [KTS 40a]

TarS Ø

VEWT 84a **bür**

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 824b **bür** *Tomurcuk.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bürge < ET (MK) bürge "Pire."; **Anad. Ağ.** bürge, büre "Pire."

DLT 133 **bürge** ***bürge*** *Pire. İhtiyatsız adama da pireye benzetilerek bürge kişi denir.*

EDPT 362b **bürge** *Pire.*

DTSl 133a **bürge**

TietzeL I (A-E) 406b **büre/pire** *Pire.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 97)

TarS I (A-B) 741 **büre, (püre)** *Pire.*

DerS I (A-B) 825a **büre, bürge** *Pire.*

- DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarından biri olan Adana, Kadirli ağzında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir:

bire *Pire.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

bürkü < Kıpç. bürkü "Sıcaklık, hararet."; **Anad. Ağ.** bürkü "Havanın bunaltıcı sıcak zamanı."

Kıpç. **bürkü** *Sıcaklık, hararet*. (BM, Kİ) [KTS 40a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 820a **bürkü, bülkü** *Havanın bunaltıcı sıcak zamanı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bürtük < Kıpç bürtük "Taneli tohum (hububat), buğday"; **Anad. Ağ.** bürtük "Tahıl tanesi."

Kıpç. **bürtük** *Taneli tohum (hububat), buğday.* (BM, Kİ) [KTS 40b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: 300 **bürtük** *Taneli tohum.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS I (A-B) 828a **bürtük** *Tahıl tanesi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

bürünçek < ET (MK) bürünçük "Kadın örtüsü ya da peçesi."; **Anad. Ağ.**; bürünceyh, bürünçek "Baş örtüsü."

DLT 134 **bürünçük** ***bürünçük*** *Bürümük, baş örtüsü, bürünülecek nesne.*

EDPT 367b **bürünçük** *Kadın örtüsü ya da peçesi.*

DTSl 133a **bürünçük**

OTWF I 357 **bürünçük**

TietzeL I (A-E) 407b **bürümcük bürüncük bürüncek** *Ham ipekten dokunmuş ipek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2000, 97)

bkz. (Ölmez, 2009, 241) **büründü**

TarS I (A-B) 742 **bürgü** *Baş örtüsü.*

DerS I (A-B) 825a **bürgü (I) [bürünceyh -2; bürünçek]** *1. Baş örtüsü. 2. Çarşaf, çar. 3. Atkı. 4. Yeldirme.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir.

bürümcek *Yüz veya başa örtülen ham ipekten yapılmış örtü* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

bürümcek *İpekli çarşaf, örtü.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 231)

bürüncek *Saç örtüsü*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 98)

bürüneç *Çevre, yazma, başörtüsü*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 98)

bürüncek *Saç örtüsü.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 337)

büzük < Kıpç. büzük "Kıç, arka." < **büz+ük** (?); **Anad. Ağ.** büzük "1.Büzük, kıç, makat, anüs. 2. Kalça."

Kıpç. **büzük** *Kıç, arka* (Kİ, TZ) [KTS 40b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1978: 289 büzük ?

TietzeL I (A-E) 409b **büzük II büzzük** *Göt, makat. < büzük I. Fiilden daha çok nomen concretum yapan –(ı)k eki için b. acuk/acık .*

HasEr Ø

DerS I (A-B) 835a **büzük** *1. Büzük, kıç, makat, anüs. 2. Kalça.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

caḫşamak < ET (MK) çaḫşa- "Çatırdamak, dağların çatırdaması."; **Anad. Ağ.** cağşamak, çağşamaḫ, caḫşamaḫ, cığşamak, çağşamak, çaḫşamak "Gevşemek, birbirinden ayrılmak, eskimek. Aşınarak dökülmüş dağ veya duvar yığıntısı, moloz."

DLT 138 **çaḫşa-** ***tāş çaḫşadı*** *Çakıl taşları şıkırdadı. Ziynet eşyası vb. şıkırdadığında da böyle denir.* ***çaḫşar çaḫşamaḳ***

EDPT 412b **çaxşa-** *Çatırdamak, dağların çatırdaması.*

DTS Ø

TietzeL I (A-E) 413a **cahşa- / çaşa- / cağşa-** *Gevşemek, parçalara ayrılmak, eskimek. ET *çaḫşa- takırdamak, çatırdamak.* TietzeL 464a **çağşa-** *Gevşemek, eskimek. (Duvar hakkında)*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 9)

TarS II (C-D) 794 **çaḫşamak** *Sarsılıp gevşemek, kağşamak.*

DerS II (C-D) 846a **cağşamak (II) [çağşamaḫ, caḫşamaḫ, cığşamak, çağşamak, çaḫşamak (I)]** *Gevşemek, birbirinden ayrılmak, eskimek.*

DerS II (C-D) 1038a, **çağşak (I) [çahraḫ yer, çahşak II] 1. [çağıllı]** *2. Aşınarak dökülmüş dağ veya duvar yığıntısı, moloz.*

- DerS dışındaki kaynaklarda aşağıdaki bölgelerde sözcüğe şu şekillerde rastlanır:

çaḫşaş- *Kağşamak, laçkalaşmak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)

çaḫşaḫ *Kağşak, laçka, gevşek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)

caaşak *Gevşek, güvenilmez. –Bu döl baa ıcık caaşak geldi arhadaş.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 53)

cāşa- *(cağşamak) Çivileri gevşeyip dağılacak hale gelmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 316)

caḫşa- *Gevşemek, birbirinden ayrılmak, eskimek*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 68)

çakşa-/çaḫşa- *Gevşemek, birbirinden ayrılmak, eskimek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 78)

caḫşa- *Gevşemek, yürümesini bilmemek.* Urfa Birecik Ağzı. (Altunbıçak, 2015, 317)

caağşamak *İlk şeklini koruyamayıp bozulmak. –Ebe gı, valla gazaam eyle bir caaşamış ki, gazak mı ne mi belirsiz; amman baa yetten bir gazak doku heeri.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 53)

caaşatmak *Gevşetmek, işi baştan savarak yapmak.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 53)

cağşamak *Para, zincir, çakıl taşı gibi cisimlerin birbirine çarparak ses çıkarması, şakırdaması*. (Gösterir, 2015, 55b)

çaḫşamaḫ *Gevşemek, birbirinden ayrılmak, eskimek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 35)

çağşak (1) *Eski.* (Gösterir, 2015, 71b)

cāşaḫ *(<cağşak) dağılacak hale gelmiş olan*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 316)

camgur < ET (MK) çamgur "Şalgam."; **Anad. Ağ.** camgur "Şalgam."

DLT 141 **çamġur** *Şalgam.*

EDPT 408b **çamgur** *Şalgam.*

DTSl 138a **camgur**

TietzeL I (A-E) 415b **camgur** *Şalgam.*

HasEr 67b **camgur** *Şalgam.*

TarS Ø

DerS II (C-D) 854a **camgur [cangur (I)]** *Şalgam.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

carramak < ET (Uyg., MK) çarla- "Yüksek sesle ağlamak, bağırmak. Bağırmak."; **Anad. Ağ.** carra- "Tellal bağırmak."

Uyg. **çarla-** *Ağlamak, hüngür hüngür ağlamak*. BT XXXVIII (3).

DLT 143 **çarla-** *oġlan **çarla**dı Çocuk ağladı. yaŋan **çarla**dı Fil bağırdı.*

EDPT 429b **çarla-** *Yüksek sesle ağlamak, bağırmak. Bağırmak.*

DTSl 141a **çarla-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 863b **carra-** *Tellal bağırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

cıbırtmak < ET (MK) çıbırt- "Hırpalamak, çırpmak, pataklamak, vurmak, yolmak."; **Anad. Ağ.** cıbırtmak, cıbarmak "1. Ağacı budamak. 2. Ağacın yaprak ve çiçeklerini koparmak."

DLT 152 **çıpırt-** *ol oġlın çıpırttı O, oğlunu yaş bir dalla dövdü çıpırtur çıpırtmaḳ*

EDPT 398b **çıbırt-** *Hırpalamak, çırpmak, pataklamak, vurmak, yolmak.*

DTSl 147b **çıbırt-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 889b **cıbarmak (I) [cıbırtmak]** *1. Ağacı budamak. 2. Ağacın yaprak ve çiçeklerini koparmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

cılga < EAT cılgı "Patika, dağ yolu." ; **Anad. Ağ.** cılga "İnce, dar, taşlı yol, patika."

TarS II (C-D) 769 cılkı, (cılgı) (I) Çığır, patika, dağ yolu.

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL 437b **cılga** *Patika, dar, taşlı yol.*

HasEr **cılga** *Çığır, keçi yolu. Anadolu Ağızlarında çılga biçimi de kullanılır. Kökünü bilmiyoruz.*

DerS II (C-D) 910b **cılga (I) [cılkı, çılgı, çılka]** *İnce, dar, taşlı yol, patika.*

- DerS'de verilen bölgelerin dışında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir:

cılga *İnce, uzun, incecik.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006: 461)

cılga *İnce yol, patika.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 282)

cılğa *İnce yol, keçi yolu.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997: 184)

cılga *1. İnce, dar, taşlı yol. 2. Küçük puluk.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990: 445)

cılġa *Patika.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları.(Günşen, 2000: 468)

cılgı < cılğa *İnce dar ve taşlı yol.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 392)

cılga *İnce, dar taşlı yol; patika.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996: 256)

cılġa *Keçi yolu.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002: 122)

cılga *Dar yol, patika; az akan su.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001: 338)

cılga yol *Patika yol.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008: 169)

cılġa *Dar patika yol.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006: 235)

cılga *Keçi yolu, patika.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004: 314)

cılga *Dar, ufak yol. Keçi yolu*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986: 152)

cılḳa *İnce, dar, taşlı yol, patika*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011: 516)

cılga *Tarla sınırlarındaki yayla yolu*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 246)

cılġa *Keçi yolu, patika*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000: 317)

cılġa *İnce, dar, taşlı yol; patika.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014: 348)

cılga *Dar, taşlı yol, patika*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 71)

cılga *Çay yatağı, vadi*. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009: 317)

cılġa *Dar patika yol.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006: 235)

cılga (I) *İnce, dar, taşlı yol, patika*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 109)

cılġa *Patika.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 468)

cılga *İnce, dar, taşlı yol, patika.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 51)

çılga *İnce dar taşlı yol, patika.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 67)

cılga *Yol, iz.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 223)

cılga *Yol, iz.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 209)

cılga *İnce patika yol, keçi yolu.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988: 306)

cılga *Patika yol, ekili arazi içinden geçen yaya yol.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010: 110)

cılga yol *Dar, patika yol. –Yaylada bizim obaya varmak için şu cılga yoldan gedicin; tam gayalık başlayınca sağa dönüp devam edicin; tamam mı?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 58)

cılgı *Küçük ince patika yol; çizgi, iz, çığır. –Döller suya gidip gele gele tarlanın ortasında cılgı olmuş.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 58)

cılġa *İnce yol, keçiyolu.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008: 30)

cırlak < Kıpç. cırlak "Toygar kuşu."; **Anad. Ağ.** cırlak "Boz renkli bir çeşit kuş."

Kıpç. **cırlak** *Toygar kuşu* (İH) [KTS 43a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 932a **cırlak (IV)** *Boz renkli bir çeşit kuş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

cırlamak < ET (MK) çır + la- "Kuş, dağ bülbülü ötüşü, giysi yırtılışı gibi durumlarda ortaya çıkan ince ses."; **Anad. Ağ**. cırlamak "1. İnce ses çıkararak ağlamak. 2. Tiz sesle bağırıp çağırmak. 3. Şarkı okumak. 4. Ötmek."

DLT 152 **çır** ***çır*** *Elbisenin vb. yırtılmasından çıkan sesin yansımasıdır.anıŋ tōnıŋ çır yırttı "Onun elbisesini cırt diye yırttı"*

EDPT 427b **çır** *Kuş, dağ bülbülü ötüşü, giysi yırtılışı gibi durumlarda ortaya çıkan ince ses.*

DTSl 148b **çılra-** ?

TietzeL I (A-E) 439b **cırla-** *İnce ses çıkararak ağlamak; tiz sesle bağırıp çağırmak; şarkı söyemek; gevezelik etmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 932b **cırlamak** *1. İnce ses çıkararak ağlamak. 2. Tiz sesle bağırıp çağırmak. 3. Şarkı okumak. 4. Ötmek.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

cıvga < ET (Uyg.) çıvgaçı "Zayıf, çelimsiz. İneğin boynuzu, ince."; **Anad. Ağ.** cıvga "Dik ve sivri."

DLT Ø

EDPT 396a **çıvğaçı** *Zayıf, çelimsiz. İneğin boynuzu, ince.*

OTWF I 112 **çıvgaçı**

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 440b **cıvga/civga** *Dik ve sivri; ince ve uzun ağaç; sığır boynuzu.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 942b **cıvga** *Dik ve sivri.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

cızmak < ET (Uyg.) çız- "Çizmek, çizgi çekmek."; **Anad. Ağ.** cızmak "Çizmek."

DLT Ø

Uyg. BT 20, 161b.

EDPT 432a **çız-** *Çizmek, çizgi çekmek.*

DTSl 147a **çız-**

TietzeL I (A-E) 514a **çız-/çiz-** *Sivri bir aletle bir şeyin yüzünü berelemek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 951b **cızmak** *Çizmek.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğün türemiş şekillerinde rastlanılmıştır:

cızıḫ *Çizik, sınır.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 315)

cızmak *Çizmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 137)

cibin < ET (KB, Uyg.) çibin < AT *çīpin "Sinek, karasinek."; **Anad. Ağ**. çibin, cibin "1. Karasinek. 2. Sivrisinek."

AT ***çīpın** *Sinek.* (Tekin, 1995, 176)

DLT Ø

Uyg. **çıpın** *Sinek, sinek vb. haşerat.* BT 23, 201b.

EDPT 838b **siŋek** *maddesinde ilk defa KB'de kaydedilen* **çıbın** "*Sinek" sözcüğünden bahseder.*

DTSl 145a **çıbın**

TietzeL I (A-E) 442b **cibin/çibin** *Karasinek.*

HasEr 71a **cibin** *Sinek, sivri sinek.*

bkz. (Ölmez, 2009, 241)

TarS II (C-D) 772 **cibin (ceban)** *Sinek, sivri sinek.*

DerS II (C-D) 1202b **çibin (I) [cibin (II) -1,2; çibim, çivil (I)]** *1. Karasinek. 2. Sivrisinek.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibi görülür:

cibin *Karasinek.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 433)

cibin *Sivrisinek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 99)

cibin sözcüğünden türemiş "cibindirik" de ağızlarda görülür,

cibindirik *Cibinlik, sineğe karşı tülden yapılan korunak. Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları.* (Yıldırım, 2006, 461)

cibindirik *Cibinlik.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 282)

cicik < Kıpç. cicik "Yerden nebatın ilk görünen yeşilliği."; **Anad. Ağ.** cicik "Filiz, çil."

Kıpç. **cicik** *Yerden nebatın ilk görünen yeşilliği*. (İH) [KTS 43a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1023b **cicik (III)** *Filiz, çil.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

citen < Kıpç. citen "Kafes."; **Anad. Ağ.** citen "Küçük ahır."

Kıpç. **citen** *Kafes* (TA) [KTS 43b]

TarS Ø

VEWT 106a: čitän

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 986b **citen** *Küçük ahır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

culuḫ < ET (MK) çulık "Bir tür kuş, su kuşu."; **Anad. Ağ.** culuk, culuğ, culuḫ, çuluk "Hindi, akbaba"

DLT 159 **çulıḳ** ***çulıḳ*** *Üveyik büyüklüğünde alacalı bir su kuşu, çulluk*

EDPT 420a **çulık** *Bir tür kuş, su kuşu.*

DTSl 156b **çulık**

TietzeL I (A-E) 455a **culuk** *Hindi.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1013b **culuk [**culuğ, culuḫ, çuluk**]** *Hindi.*

culuḫ *Hindi, akbaba.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 59)

cügen < ET (Uyg., MK) yügün "Dizgin."; **Anad. Ağ.** cügen "At başlığı."

DLT 615 **yügün** ***yügün*** *Yular*

EDPT 913a **yügün** *Dizgin.*

DTSl 284b **yügün**

TietzeL I (A-E) 457a **cügen/cüğen** *At başlığı.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1025a **cügen** *At başlığı.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çabak < ET (MK) çabak "Bir tür küçük tatlısu balığı."; **Anad. Ağ.** çabak, çapak "Küçük cins balık."

DLT 142 **çapaḳ** ***çapaḳ*** *Türk gölünde bulunan ufak bir balık.* ***çapaḳ er*** *Soysuz, bayağı adam. Bu balığa benzetildiği için böyle denir*

EDPT 395b **çabak (çapak)** *Bir tür küçük tatlısu balığı.*

DTSl 135a **çabak**

TietzeL I (A-E) 474b **çapak II/çabak II** *Bir cins tatlısu balığı.*

HasEr 79a **çapak** *Eti tatsız, kılçıklı, iri pullu, yassı bir tatlısu balığı. Ağızlarda yayın ve sazan balıklarının yavrusuna da çapak balığı adı verilir.*

TarS Ø

bkz. (Ata, 2002, 9)

DerS II (C-D) 1030b **çabak (I)** *Küçük cins balık.*

DerS II (C-D) 1073a **çapak (VIII)** *Tatlısu balığının iri pullusu. Çapak balığı Sazan soyundan, karnı kanatlı ve sarı pullu Tatlısu balığı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcükle şu şekillerde karşılaşılmıştır:

çapak *Sazan balığı.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 303)

çaç < Kıpç., EAT çaç, çeç "Temizlenmiş buğday."; **Anad. Ağ.** çaç "Buğday yığını."

Kıpç. **çaç** *Temizlenmiş buğday*. (Kİ) [KTS 45]

TarS II (C-D) 845 **çeç, (cec)** *1. Yığın. 2. Samanından ayrılmış hububat yığını.*

VEWT 391b čač

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 461b **çaç/çeç** *Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1031b **çaç (V)** *Buğday yığını.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çakır I < ET (MK) çağır "Fermente edilmiş üzüm suyu, şarap."; **Anad. Ağ.** çakır "Karışık içki, şarap."

DLT 137 **çağır** ***çağır*** *Şıra* ***çağır*** *Şarap. Bu kelime birbirine zıt iki anlama gelen kelimelerdendir.*

EDPT 409b **çağır** *Fermente edilmiş üzüm suyu, şarap.*

DTSl 136a **çağır II**

DLT 137 **çaġır çaġır** *"Şıra" çağır "Şarap". Bu kelime, birbirine zıt iki anlama gelen kelimelerdendir.*

TietzeL I (A-E) 463a **çağır/çahır/çakır** *İçki, şarap.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 788 **çağır, (çakır (I))** *Şarap.*

DerS II (C-D) 1044a **çakır (VII)** *Karışık içki, şarap.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çakır II < Kıpç., EAT çaḳır "Doğan."; **Anad. Ağ.** çakır "Bir çeşit kuş."

Kıpç. **çaḳır (II)** *Doğan* (İH) ***çaḳır gözlü*** *mavi gözlü*. (Kİ) [KTS 45b]

TarS **çakır (II), (çakır doğan)** *Doğan ile atmaca arası bir av kuşu.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 466b **çakır II** *Bir cins doğan.< çakır I (Mavi hareli ela veya bu renkte gözü olan kimse.)*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1044a **çakır (V)** *Bir çeşit kuş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çakmak < ET (Uyg., MK) çak- "Isırmak, canını yakmak, hakaret etmek."; çakmak **Anad. Ağ.** "Kötülük etmek."

DLT 138 **çaḳ-** ***ol sözüg anıŋ ḳulaḳḳa çaḳdı*** *Oğuz lehçesinde "O sözü onun kulağına iletti, işittirdi."* ***ol ėkki kişi ara çaḳdı*** *"O, iki kişiyi birbirine kışkırttı, düşürdü."* ***ol çaḳmaḳ çaḳdı*** *"O, çakmak çaktı."* ***çaḳar çaḳmaḳ çaḳmaḳ*** *kelimesi hem nesne adı hem fiil adıdır*

EDPT 405b **çak-** *Isırmak, canını yakmak, hakaret etmek.*

DTSl 140b **çakmak**

TietzeL I (A-E) 464b **çak- II** *İftira etmek, gizlice ihbar etmek, arayı bozmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 9)

TarS II (C-D) 802 **çakmak (I) (çaḫmak)** *1. İyice anlatmak, bildirmek, tanıtmak, ifşa etmek. 2. Kovlamak, gamzetmek, jurnal etmek.*

DerS II (C-D) 1046a **çakmak (V)** *Kötülük etmek.* **çakmakçı (I)** *Konuşan iki kişiyi kızıştırarak birbirine takan adam.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çal < ET (MK) çal "Alaca, kır."; **Anad. Ağ.** çal "Ala renk."

DLT 139 **çāl *çāl*** *ḳōy Alacalı koyun*

EDPT 417a **çal** *Siyah ve beyaz karışımı, gri, yaşlı insan saçı rengi.*

DTSl 137a **çal**

TietzeL I (A-E) 467b **çal II** *Ala renk, ben, çil, leke.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 10)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1047a **çal (VI) [cal (II)]** *1. Ala renk.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çalınmak< ET (MK) çalın- "Çok zayıflamak, sıska, cılız, bir deri bir kemik olmak."; **Anad. Ağ.** çalınmak "Yaralanmak. Cin çarpmak; inme inmek; delirmek; tutulmak, vurulmak; rüzgâr veya sıcaktan bozulmak (ekin hakkında)." "Atıştırmak, az yemek. Hayvan az otlamak."

DLT 140 **çalın- *at çalındı*** *Yemin kötülüğünden at arıkladı* ***söz beg ḳulaḳıŋa çalındı*** *Söz beyin vb. kulağına ulaştı. Oğuz lehçesinde* ***er özin yērke çalındı*** *Adam kendisini yere çaldı ya da çalar gibi göründü*

EDPT 421a **çalın-** *Çok zayıflamak, sıska, cılız, bir deri bir kemik olmak.*

DTSl 137a çalın-

TietzeL I (A-E) 469b **çalın- I** *Yaralanmak. Cin çarpmak; inme inmek; delirmek; tutulmak, vurulmak; rüzgâr veya sıcaktan bozulmak (ekin hakkında).*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 10)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1056a **çalınmak (VIII)** *1. Atıştırmak, az yemek. 2.Hayvan az otlamak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çapak < ET (MK) çelpek "Göz pınarından çıkan mukus, akıntı."; **Anad. Ağ.** çabak "Çapak, göz kiri."

DLT 145 **çelpek** ***çelpek*** *Çapak, göz çapağı.*

EDPT 418a **çelpek** *Göz pınarından çıkan mukus, akıntı.*

DTSl 143b **çelpek**

TietzeL I (A-E) 474b **çapak I / çabakI** *Göz pınarından çıkan akıntı.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS 1030b **çabak (II)** *Çapak, göz kiri.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çapar < Harz. çapar "Beyazı çok kır renkli (at)."; **Anad. Ağ.** çapar "Beyazı çok kır renkli at."

Harz. **çapar** *Beyazı çok kır renkli (at).* (KE)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1073b **çapar (I)** *Beyazı çok kır renkli at.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çapıt < ET (MK) çapgut "Çul, çaput, bez parçası."; **Anad. Ağ.** çaput, çapıt "Eski bez parçası."

DLT 142 **çapġut** ***çapġut*** *Çaput, şilte.*

EDPT 396a **çapğut** *Çul, çaput, bez parçası.*

DTSl 139b **çapgut**

HasEr 80b **çaput** *Eskimiş bez parçası, paçavra. Ağızlarda bez olarak kullanılır.*

TietzeL I (A-E) 476a **çaput/çapıt** *Paçavra.(Tietze kelimenin Farsça'dan geldiğini söyler.)*

TarS II (C-D) 825 **çapıt** *Adi bez, paçavra.*

HasEr 80b **çaput** *Eskimiş bez parçası, paçavra.*

DerS II (C-D) 1075b **çapıt (I)**, **çaput** *Eski bez parçası.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe şu şekillerde rastlanır:

çapıt *bez.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 282)

çaput *Çapıt.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 240)

çaput *Eski bez parçası*. Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 412)
çapıt *Eski bez.* Arsuz, Hatay. (Gül, 2017, 387)

çapıt *Paçavra.* Kütahya ve Yöresi Ağızları. (Gülensoy, 1988, 246)
çaput *Bez.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 256)
çapıt *Bez.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)
çabut *Çaput.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 122)
çaput *Yamalık.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 339)
çapıt *Bez.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)
çapıt *Çaput.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 373)
çapıt *Paçavra.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 308)
çabıt *"çabut" eski bez veya elbise parçaları.* Afyonkarahisar, Bayat. (Boz, 2008, 309)
şapıt *Çaput.* Afyon Bolvadin, Çay, Çobanlar. (Solmaz, 2007, 274)
çaput *Eski bez parçası.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)
çapıt *Çaput.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 516)
çaput *Bez.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 171)

çabıt *Çabut. Bez parçası, kumaş parçası.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 350)

çapıt *Bez parçası.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 163)

çapıd *Çaput, kumaş parçası.* Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 297)

çapıt *Çaput, temizlik işlerinde kullanılan bez.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 61)

çapıt *Paçavra.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 308)

çabıt *"Çabut" eski bez veya elbise parçaları*. Afyon-Bayat Köyleri (Zeybek, 2008, 311)

çapud *Çapıt, bez parçası*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 224)

çapıt *Eski bez parçası*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 761)

çapıd *1. Eski, kullanılmış bez parçası. 2. Kilim*. Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 358)

çapıt *Bez parçası*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

çaput *Eski bez parçası.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)

çapıt *Çaput, eskimiş bez parçası.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 367)

çapıd *Çaput.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 516)

çabıd *Çaput, bez.* Denizlinin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 656)

çaput *Çaput.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 184)

çaput *Eski bez parçası*. Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 313)

çapıt *Eski bez parçası*. Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkâmil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 248)

çabut *Çaput.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 362)

çapıt *Kumaş parçası.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 667)

çapıt *Çaput.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 324)

çapıt *Çaput.* Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 197)

çapıd *Çaput, bez parçası*. Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 141)

çabıt *Bez parçası*. Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 114)

çabıt *(<çaput) Bez, eski bez parçası, paçavra.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 325)

çabıt *Çaput. Bez parçası, kumaş parçası.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 348)

çapıt *Bez.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 207)

çaput *Bez parçası*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 27)

çapıd, *Çaput.* Konya Hadım İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 263)

çapıt *Küçük bez parçası.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 131)

çıpıt, çapıt, çapıd *Dokuma yapabilmek için kullanılan küçük bez parçası.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014
, 202)

çapıt *Eskimiş bez parçası, paçavra*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 541)

çapıt *Bez.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 439)

çabut *Çaput.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 127)

çaput *Eski bez parçası.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 151)

çaput *Bez parçası.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 79)

çapıt *Çaput, bez parçası*. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 204)

çapıt *Elbise, çaput.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 487)

çabut *Çaput.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 121)

çaput *Eski bez parçası.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 126)

çaput *Kirli bez, bez parçası.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 126)

capıt *Eski bez parçası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 48)

çabıt *Paçavra, eski bez parçası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 58)

çapıt *Eski bez parçası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 61)

çapmak *Koşmak, ivmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 61)

çaput *Eski bez parçası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 61)

çaput *Paçavra, bezli nesneler.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 188)

çapıt *Paçavra.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çaput *Paçavra.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 228)

çaput *Paçavra.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 210)

çapıt *Çaput, eski püskü, yırtık bez, paçavra.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 237)

çapıt *Eski bez.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 387)

çabıt *Çaput, bez parçası*. Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 306)

çapıt *Çaput, bez.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 616)

çapıt *Çaput.* İzmir Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 197)

çabıt *Eskimiş bez parçası, paçavra.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 790)

çaput *Eskimiş bez parçası.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 273)

çaput *Kumaş ve bez eskisi.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 111)

çapıt *Bez, bez parçası, paçavra. –Bez parçasını aanadık da Albistan'da bazı adamlara da niye 'çapıt' laabını taharlar aanamadım getdi!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 69)

çabıt *Çaput.* (Gösterir, 2015, 71a)

çapıt → *Çaput.* (Gösterir, 2015, 74b)

çapıt *Eski bez parçası.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 36)

çapkılamak < Çağ. çapḳula- , çapḳıla-, çapğulaş- "At sürmek, at vurmak."< çap-kula- (?); **Anad. Ağ.** çapkılamak "Akın etmek."

Çağ. **çapḳula-** *At sürmek, vurmak.* (BN, ŞN) [ŞSL 39 çapkalamak; Senglah 204r.24 çapğuda-, çapğulaş-]

PdC 1870: 271 **çapġula-** *Savaşmak, mücadele etmek, kavga etmek.*

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1076b **çapkılamak** *Akın etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çapmak < ET (Uyg., MK) çap- "Koşmak, at koşturmak, acele etmek, baskın yapmak, akın etmek."; **Anad. Ağ.** çapmak "Koşmak, ivmek."

DLT 142 **çap-** ***er suwda çapdı*** *Adam suda yüzdü* ***çomaḳ tat boynın çapdı*** *Uygur lehçesinde "Müslüman gavurun boynunu vurdu"* ***ol atnı çıpıḳ birle çapdı*** *O, ata sopayla hafifçe vurdu* ***er ewin çapdı*** *Adam evini içine kum karışmamış çamurla sıvadı*

EDPT 394a **çap-** *Koşmak, at koşturmak, acele etmek, baskın yapmak, akın etmek.*

DTSl 139b **çapmak**

TietzeL I (A-E) 474a **çap-** *I Vurmak, (atı) vurarak koşturmak; koşmak, ivmek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 826 **çapmak** *1. Yağma, çapul etmek, saldırmak, atılmak, vurmak, hücum etmek. 2. Koşmak, süratle hareket etmek.*

DerS II (C-D) 1077a **çapmak** (I) *Koşmak, ivmek.*

HasEr Ø

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanır:

çapmaẖ *1. Koşmak. 2. Bir şeyi kesip koparmak, parçalamak, ikiye ayırmak.* Kars, Erzurum, Çoruh (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 238)

çap- *Koş-*. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 441)
çapmak *Gezmek.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 249)
çap- *Koşmak.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 176)
çap- *Koşmak.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 441)
çarpmak *At koşturmak*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 27)

çapmak *Gezmek.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 250)

çapmaḫ *1. Koşmak. 2. Bir şeyi kesip koparmak, ikiye ayırmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 238)

çapmaḫ *Süratle koşmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 224)

çapmaḫ *Süratle koşmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çap- *Koşmak, süratle koşmak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 228)

çapmak *Koşmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 210)

çap- *Koşmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 393)

çapmak *Koşmak, ivmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 37)

çarşak < ET (MK) çaḫşaḳ Dağ tepelerindeki taşlık yer. **Anad. Ağ.** çarşak "1. Bayırlardan akarak yığın haline gelen çakıl. 2. Kayalık yamaç yer. 3. Uçurum. 4. Çağlayan. 5. Ufak çakıl taşlar ile örtülü yer."

DLT 138 **çaḫşaḳ** ***çaḫşaḳ*** *Dağ tepelerindeki taşlık yer. Atasözü, çaḫşaḳ üze ot bolmas, çaḳraḳ bile uwut bolmas. Dağların taşlığında ot olmadığı gibi başı kel olanda da utanma olmaz.*

EDPT 412a **çaḫşak** *Dağ tepelerindeki taşlık yer.*

DTSl 142b **çaxşaq**

TietzeL I (A-E) 464a **çağşak** *Çakıllı yer.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1048a **çarşak** *1. Bayırlardan akarak yığın haline gelen çakıl. 2. Kayalık yamaç yer. 3. Uçurum. 4. Çağlayan. 5. Ufak çakıl taşlar ile örtülü yer.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

cağşak *1. Taş yığını. 2. İçinden su akan taşlık yer.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 462)

çart < ET (MK) çert "Her şeyin ufağı, döküntüsü, ufak tefek." **Anad. Ağ.** çart "Suların getirdiği çörçöp."

DLT 147 **çert çürt** *Her şeyin ufağı, döküntüsü, ufak tefek.*

EDPT 428a **çart** *Kırıntı, çer çöp.*

DTSl 141a **çart**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 10)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1084b **çart** *Suların getirdiği çörçöp.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çaruk < ET (MK) çaruk "Bir çeşit ayakkabı. Kaba, el yapımı bot."; **Anad. Ağ.** çaruk "Çarık."

DLT 143 **çaruḳ** ***çaruḳ*** *Çarık Atasözü,* ***yaḏaġ atı çaruḳ küçi azuḳ*** *Yayanın atı çarıktır, gücü ise azıkladır. Bu atasözü, kişinin yalınayak kalıp güçsüz kalmamak için tedarikli olması [ayakkabı ve azığını yola çıkmadan hazırlaması] için söylenir.*

EDPT 428b **çaruk** *Bir çeşit ayakkabı. Kaba, el yapımı bot.*

DTSl 141 a **çaruq**

TietzeL I (A-E) 480a **çaruk/ çarık I** *Serpillenmemiş sığır derisinden yapılan kaba ayakkabı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 10)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1085a **çaruk [çaruẖ (II)]** *Çarık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çaşut < ET (Uyg.) çaşut "Casus."; **Anad. Ağ.** çaşut, çaşıt, çavşut "1. Casus. 2. Dedikoducu."

DLT Ø

EDPT 431a **çaşut** *Casus.*

DTSl 141b **çaşut**

TietzeL I (A-E) 480a **çaşut/ çaşıt** *Casus.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 833 **çaşut, (çaşıt)** *Casus.*

DerS II (C-D) 1085b **çaşıt (I) [casıt, çaşara, çaşarat -3, çaşut (I) -2, 3; çavşut]** *1. Casus. 2. Dedikoducu.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekilde rastlanır:

çaşıt *İspiyoncu.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 235)

çaşıt *Müzevir, edepsiz*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 326)

çaşut *Uyanık, iş bilen, becerikli kişi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 37)

çatan < Kıpç. çatan "Sepet."; **Anad. Ağ.** çatan "Saman taşımaya yarar büyük sepet, küfe."

Kıpç. **çatan** *Sepet.* (Kİ) [KTS 47a]

TarS Ø

VEWT 106a čatan

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1088b **çatan** *Saman taşımaya yarar büyük sepet, küfe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çatmak < ET (MK) çat- "Bir araya getirmek, birleştirmek, katmak."; **Anad. Ağ.** çatmak "İki parçayı birbirine birleştirmek, iliştirmek."

DLT 143 **çat- er *oġlaḳ ḳozıḳa çattı*** *Oğuz lehçesinde "Adam oğlağı kuzuya vb. kattı.* ***çatar çatmaḳ*** *Şu şiirde geçer,*

Ordolanıp yügsek taġıġ oġlaḳ ***çatar***

uyġur tatın yuwġa alıp yomġın satar

Dağın tepesine çıkmış birini anlatarak diyor ki, "O, doruğa yerleşti. Öteden beri oğlak ve kuzuları birbirine katar yani çobanlık yapar. Bununla birlikte Uygurlar üzerine baskın yapar, toptan alıp onları satar.

EDPT 402a **çat-** *Bir araya getirmek, birleştirmek, katmak.*

DTSl 141b **çat-**

TietzeL I (A-E) 481a **çat-** *Bir araya getirmek, birbirine dayamak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 838 **çatmak** *1. Birbirine bağlamak, tutturmak. 2. Parçaları birbirine tutturmak suretiyle bir şey yapmak.*

DerS II (C-D) 1092a **çatmağ** *İki parçayı birbirine birleştirmek, iliştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülmektedir,

çat- *İki şeyi birbirine dayamak*. Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 439)

çat *İki dere veya iki yolun birleştiği yer.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 153)

çat- *Dik olarak durdurmak*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 796)

çav < ET (Uyg., MK, KB) çav "Ün, şöhret, iyi anılma."; **Anad. Ağ.** çav "Şöhret."

Uyg. **çav** *Şöhret, ün*. BT 13, 210a.

DLT 144 **çaw** *San, ün, şöhret*

EDPT 393a **çav** *Ün, şöhret, iyi anılma.*

DTSl 142a **çav**

TietzeL I (A-E) 484b **çav I** *Şöhret, nam.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 11)

TarS II (C-D) 838 **çav (I), (cav)** *1. Yüksek ses. 2. Haber. 3. Şöhret, nam.*

DerS II (C-D) 1093b **çav (V)** *Şöhret.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çayan < ET (MK) çadan "Akrep."; **Anad. Ağ.** çayan "1. Akrep. 2. Kırkayak, çiyan."

DLT 137 **çāḏan** ***çāḏan*** *Akrep*

EDPT 403a **çadan** *Akrep.*

DTSl 135b **çadan**

TietzeL I (A-E) 513b **çıyan** *Çok ayaklı sarı böcek.*

HasEr 91b **çıyan** *Sarımtırak renkte, zehirli böcek.*

TarS Ø

DerS II (C-D) 1096b **çayan** *1. Akrep. 2. Kırkayak, çiyan.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

çayan *Akrep.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 282)

çeçek < ET (Uyg., MK) çėçek "Çiçek, ağaç çiçeği, çiçek hastalığı."; **Anad. Ağ.** çeçek "Çiçek."

DLT 148 **çėçek** ***çėçek*** *Çiçek, ağaç çiçeği*

EDPT 400b **çėçek** *"Çiçek, çiçek hastalığı."*

DTSl 143a **çėçek**

TietzeL I (A-E) 514b **çiçek I** *Ağaç ve otların renkli ve kokulu kısmı; mevsiminde çiçek açan ot. < ET çėçek.*

TietzeL I (A-E) 514b **çiçek II** *Hastanın cildinde görülen kabarcıklar, bu kabarcıkları husule getiren sarı hastalık. < ET çėçek.*

HasEr 91b **çiçek** *1. Bir bitkinin üreme organlarını taşıyan, çoğu güzel kokulu, renkli bölümü. 2. Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. 3. İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı hastalık.* Eren, sözcüğün ET'den başlayarak kullanıldığını, OT'de *çeçek* olarak geçtiğini belirtir. Türkçede *çeçek* biçiminin *çiçek*'e çevrildiğini ifade eder.

bkz. (Ata, 2002, 11)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1105a **çeçek (I)** *"Çiçek."*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çekik < ET (MK) çekik "Tarla kuşu, toygar kuşu."; **Anad. Ağ.** çekik "Serçe büyüklüğünde tarla kuşu."

DLT 145 **çekik** ***çekik*** *Kızkuşuna benzer alacalı bir kuş. Siyah kayalıklarda yaşar.*

EDPT 415a **çekik** *Tarla kuşu, toygar kuşu.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 491b **çekük / çekik II** *Tarla kuşu.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 11)

TarS II (C-D) 852 **çekük, (çekik)** *Tarla kuşu, turgay.*

DerS II (C-D) 1112b **çekik (I)** *Serçe büyüklüğünde tarla kuşu.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çekmen < Çağ., Kıpç. çekmen "Cepken."; **Anad. Ağ.** çekmen "Kıl ve yün örgüsü, su geçirmez çuldan yapılmış, çobanların giydiği yağmurluk."

AT ***çēkmen** (Tekin, 1995, 180)

Kıpç. **çekmen II** *Cepken* (TZ) [KTS 48a]

Çağ. **çekmen** [< çēk+men] *Cepken, çuha*. [Niyâzî, 922]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1116a **çekmen** *Kıl ve yün örgüsü, su geçirmez çuldan yapılmış, çobanların giydiği yağmurluk.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çeküg < ET (MK) çekek, çekük "Çekiç."; **Anad. Ağ.** çeküg "Çekiç."

DLT 145 **çekek** ***çekek*** *Oğuz lehçesinde çekiç.*

EDPT 415a **çekük** *Çekiç.*

DTSl 143b **çekük**

TietzeL I (A-E) 491b **çeküç/ çekiç II** *Bilinen alet.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 12)

TarS II (C-D) 852 **çeküç** *Çekiç.*

DerS II (C-D) 1116b **çeküg** *Çekiç.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çemremek < ET (MK) çerme- "Büküp bırakmak, kolları sıvamak, toplamak."; **Anad. Ağ. çemremek** "Örtünün kenarlarını bir araya toplamak."

DLT 147 **çermel-** ***çermel- çawıġ çermeldi*** *Kamçının ucu kıvrıldı, büküldü* ***çermelür çermelmek***

EDPT 430**a çerme-** *Büküp bırakmak, kolları sıvamak, toplamak.*

DTSl 144b **çermel-**

TietzeL I (A-E) 499a **çerme-** *Çemremek.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 12)

TarS II (C-D) 854 **çemremek, (çermemek)** *Kolu, paçayı, eteği kıvırıp sıvamak.*

DerS II (C-D) 1147a **çermelemek** *Örtünün kenarlarını bir araya toplamak.*

çermelemek *Sıvamak.* Kars, Erzurum, Çoruh (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 231)

çemre- *Sıvamak. (Kol, paça)* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)

çemren- *Sıvanmak. (Kol, paça)* Şanlurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)

çemre- *Kolunu ya da paçasını sıvamak.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 763)

çemren- *Karışıklığı, dağınıklığı, ağacı, saçları derleyip toplamak veya keserek düzeltmek, hazır etmek*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 327)

çemre- *Gömleğin kollarını yukarı doğru katlama fiili.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 350)

çemre- *Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 83)

çemremek *Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 64)

çermelemek *Sıvamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 239)

çirmenmek *Sıvamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 240)

çemilenmek/çemürlenmek *Kol ve paçaları sıvamak.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 133)

çemir, çemre, çemirle *Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 393)

çemürle-<çemren- *Gömleğin, kazağın kollarını katlamak, sıvamak.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 412)

çemremek *Bir giysinin kolunu ya da pantolon paçasını katlayarak yukarı doğru katlamak. – Yaz gelince Söötlü'den paçamızı çemremeden geçerken; gışın yanına gelmeye bile yüreamız düşerdi.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 72)

çemrenmek *Kendi kol, etek veya paçalarını sıvamak. –Abdest alım deyi çemrendim bekliyom amma ırbınan su getiren yok ki!..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 72)

çeŋilemek, çenilemek < ET (MK) çaŋıla- çeŋile-, çeŋilde- "Havlamak, ulumak, ciyak ciyak bağırarak acıyla havlamak."; **Anad. Ağ.** çeŋilemek, çenilemek"Köpek can acısından havlamak, haykırmak."

DL T 141 **çaŋıla-** ***ıt çaŋıladı*** *Köpek dövülerek çeniledi. Bu ürmekten başka [köpeğin acı duyduğunda çıkardığı bir] sestir. Kişi, birine ağır (üslupsuz) konuştuğunda* ***telim çaŋıladıŋ*** *"Çok çeniledin, laf kalabalığı ettin" denir.* ***çaŋılar çaŋılamak***

EDPT (426a-426b) **çaŋıla-** *Havlamak, ulumak, ciyak ciyak bağırarak acıyla havlamak.*

DTSl 139a **çaŋıla-**

TietzeL I (A-E) 496b **çeŋleş-** *kısık kısık havlamak < ET.* ***çanıla-*** *Clauson 1972. s. 426 fiilinin müşareket hali.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 856 **çeñilemek, (çeñlemek)** *Köpek acı acı bağlamak.*

DerS II (C-D) 1138a-1138b **çeŋilemek, çenilemek** *Köpek can acısından havlamak, haykırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

çeñile- *Köpeğin acıdan acı acı ses çıkarması, bağırıp çağırarak çok pis laf etmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 328)

çeñilti *Acı ve açlıktan eniğin çıkardığı ses.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 328)

çenilemek *Köpek can acısından havlamak, haykırmak. "Enük, aya,nın acısından çeniledi, durdu."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 48)

çenilemek *Köpek can acısından havlamak, haykırmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 42)

çenilemek *Köpek can acısından havlamak, ürümek.* (Gösterir, 2015, 79a)

çepiş < ET (MK) çepiş "Küçük yavru, çocuk."; **Anad. Ağ.** çebiç, cebiç, cebiş, cemiş, çebiş, çemiç, çemiş, çepiç, çepiş "1. Bir yaşındaki keçi yavrusu. 2. Bir yaşındaki dişi keçi yavrusu. 3.Bir yaşındaki erkek keçi."

DLT 146 **çepiş** *çepiş "Çepiş, altı aylık keçi yavrusu."*

EDPT 399a **çepiş** *Küçük yavru, çocuk.*

DTSl 144a **çepiş**

TietzeL I (A-E) 497a **çepiş/çebiş/çebiç** *1-2 yaşındaki keçi yavrusu.*

HasEr 85b **çepiç** *Bir yaşında keçi yavrusu.*

bkz. bkz. (Ata, 2002, 12), (Ölmez, 2009, 243)

TarS II (C-D) 845 **çebiş, (çepiş)** *Bir yaşamış erkek keçi.*

DerS II (C-D) 1099a **çebiç (I) [çebiç, cebiç, cebiş, cemiş, çebiş, çemiç, çemiş, çepiç, çepiş]** *1. Bir yaşındaki keçi yavrusu. 2. Bir yaşındaki dişi keçi yavrusu. 3.Bir yaşındaki erkek keçi.*

- *DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibi görülür,*

çebiç *Bir yaşındaki erkek keçi.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 462)

çebiç *Keçinin iki yıllık yavrusu.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 282)

çepiş Keçi yavrusu. Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 239)

çebiş *Bir yaşında keçi.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 468)

çebiş *Keçi yavrusu, yeni doğmuş oğlak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 393)

çebiç *Bir yaşında erkek keçi.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 414)

çebiş *Büyümüş oğlak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 100)

çebiş *Erkek keçi.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 373)

çebış *Bir yaşından küçük keçi.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

çebiş *Çepiş, oğlaklıktan çıkmış keçi.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 517)

çebiç *Bir yaşını doldurmuş keçi.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 171)

çepiş *Erkek keçi, teke.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 487)

çebiş *Bir yaşındaki keçi yavrusu*. Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 297)

çebiş *İki yaşlı dişi keçi.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 62)

çebiş *Bir yaşından küçük keçi.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

çebiç *Bir yaşındaki erkek keçi.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 763)

çebiç *Yaşına yetişmiş erkek veya dişi keçi.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 358)

çebiç *Altı ay ve iki yaş arası erkek ve dişi keçi. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı.* (Durmaz, 2018, 683)

çebiç *Doğurmamış dişi keçi.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 192)

çepiş *Altı aylık keçi yavrusu, çebiç.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 192)

çebiç *Bir yaşında olan keçi yavrusu.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 28)

çepiş *Keçi yavrusu*. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 223)

çebiş *Bir yaşına girmiş keçi yavrusu*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

çebiş *Çepiş, oğlaklıktan çıkmış yavru keçi.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 517)

çäbiş *Keçi yavrusu, çebiç*. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 656)

çebiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 252)

çebiç *Oğlak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 667)

çebiş *Bir yaşını doldurmuş keçi yavrusu*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 247)

çebiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Karaman, Ayrancı Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 206)

çebiş *Bir yaşındaki keçi.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 327)

çepiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 97)

çepiş *Bir yaşındaki dişi keçi.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 131)

çebüç *Bir yaşındaki keçi.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 148)

çebiç *Bir yılını doldurmuş keçi.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 202)

çebiç *Bir yaşında erkek keçi.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 439)

cebiş *Bir yaşındaki dişi keçi yavrusu*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 127)

çepiç *1-2 yaşındaki dişi keçi yavrusu.* Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 527)

cebiş *Bir yaşındaki keçi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 70)

çebiş *1. Bir yaşındaki keçi yavrusu. 2. Bir yaşındai dişi keçi yavrusu. 3. Tiftik keçisi. 4. Kısır keçi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 82)

çebiş *Erkek keçi.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 231)

çebiş *İki yaşında olan keçi.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 239)

çepiş *Erkek keçi, teke.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 487)

çebiç (I) *Bir yaşındaki keçi yavrusu*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 129)

çepiş *Bir yaşından iki yaşına kadar erkek veya dişi keçi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 132)

çebiş *Bir yaşındaki keçi.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 468)

çebiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 62)

çebiç *Keçinin iki yıllık yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 62)

çebiş *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çebiş *Bir yaşındaki keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çebiş *Dişi keçi yavrusunun doğurma yaşındaki adı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çebiş *Erkek oğlak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çebiş *İki yaşında olan keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çebiş *İki yaşındaki dişi keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 63)

çepiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 65)

çepiş *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 65)

çebiş *Bir yaşındaki keçi yavrusu*. Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 224)

çepiş *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 224)

çebiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 206)

çebiç *Çebiç, keçi yavrusu.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 305)

çebiç *Çebiç, bir yaşındaki keçi yavrusu*. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 618)

çebiç *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 253)

çebiş *Bir yaşına girmiş keçi.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 47)

çebiç *Çepiş.* Isparta, Keçiborlu Ağzı. (Şakirova, 2019, 251)

çebiş *Bir yaşını geçmiş dişi keçi.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 111)

cebiş *Çebiç, bir yaşında keçi yavrusu.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 175)

çebiş *Bir yaşındaki kuzu.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 42)

çebiş *İki yaşına gelmiş erkek keçi; çebiç. –Bir de yaza doğru gelin de size bir çebiş keseyim de sac kavurması yapıp yiyek.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 70)

cebiş → *Çebiş.* (Gösterir, 2015, 58a)

çebiş (1) *Bir yaşındaki keçi yavrusu.* (Gösterir, 2015, 77a)

çepiş → *Çebiş.* (Gösterir, 2015, 79b)

çebiç *Bir iki yaşındaki erkek keçi yavrusu.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 37)

çertmek I < ET (MK) çert- "Kaçırmak, kırmak."; **Anad. Ağ.** çertmek, çendelemek "Yontmak."

DLT 147 **çert-** ***ol çertti nēŋni*** *"O, bir şeyi elinden kaçırdı., ol yarmaḳ ūçın çertti O, paranın ucunu kırdı. Bir yanı kırılan her şey için böyle denir.*

EDPT 428a **çert-**, 428b **çertil-** *Kaçırmak, geçmek.*

DTSl 144b **çert-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 12)

TarS II (C-D) 855 **çendelemek** *Ufak ufak doğramak.*

DerS II (C-D) 1134b **çendelemek, çertmek** *Yontmak.*

Derleme Sözlüğü dışında bu sözcüğe rastlanılamamıştır.

çertmek II < Kıpç. çert- "Delmek, zımbalamak."; **Anad. Ağ.** çertmek "Yontmak."

Kıpç. **çert- (I)** *Delmek, zımbalamak* (CC) [KTS 49a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1134b **çertmek** *Yontmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çeten < Kıpç. çeten "Pamuk sepeti."; **Anad. Ağ.** çeten "1. Saman taşımak için kağnılara konulan büyük sepet. 2. Çamaşır sepeti."

Kıpç. **çeten** *Pamuk sepeti*. (DM) [KTS 49a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 500a **çeten/çiten** *Bir çeşit sepet.< çit+en?*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1149 **çeten** *1. Saman taşımak için kağnılara konulan büyük sepet. 2. Çamaşır sepeti.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çetlevük < Kıpç. çetleyik, çetlevük "Fındık, fıstık ve bütün kabuklu şeyler"; **Anad. Ağ.** çetlevük, çetlevik "Fındık."

Kıpç. **çetleyik** *Fındık, fıstık ve bütün kabuklu şeyler*. (KM, EM, Kİ) [KTS 49a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1151b **çetlevik [çetlevük]** *Fındık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çetük < ET (MK) çetik "Dişi kedi."; **Anad. Ağ.** çetük "Kedi yavrusu."

DLT 148 **çetük** ***çetük*** *Oğuz lehçesinde "kedi". Küvük çetük "erkek kedi"*

EDPT 402b **çetik** *Dişi kedi.*

DTSl 145a **çetük**

TietzeL I (A-E) 501a **çetük** *Kedi yavrusu.*

HasEr 88a **çetik[2] (<çetük)** *esk. Kedi. Yerel ağızlarda çetik-çetük olarak kalmıştır.*

bkz. (Ata, 2002, 12)

TarS II (C-D) 871 **çetük, (cetük, çedük, çetik)** *Kedi.*

DerS II (C-D) 1152a **çetük (I)** *Kedi yavrusu.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çeygel < Kıpç. çeygel "Fitne koparan, fesat çıkaran."; **Anad. Ağ.** çeygel, çeykel "Sert, kavgacı (kimse)."

Kıpç. **çeygel (I)** *Fitne koparan, fesat çıkaran* (İH) [KTS 49a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) **çeygel, çeykel (II)** *Sert, kavgacı (kimse).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çıbartmak < ET (MK) çıpırt- "Kamçılamak, dövmek, değnekle vurmak."; **Anad. Ağ.** çıbartmak "Derisi kabaracak şekilde dövmek"

DLT 152 **çıpırt- *ol oğlın çıpırttı*** *O, oğlunu yaş bir dalla dövdü.*

EDPT 398b **çıbırt-** *Kamçılamak, dövmek, değnekle vurmak.*

DTSl 147b **çıbırt-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1157a **çıbartmak** *Derisi kabaracak şekilde dövmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çıbık < ET (Uyg., MK) çıpık "Çubuk."; **Anad. Ağ.** çıbık, çıbıḫ "Çubuk."

DLT 152 **çıpıḳ *çıpıḳ*** *Yaş olan dal.*

CTD III 191 çipik

EDPT 395b **çıbık** *Çubuk.*

DTSl 147a **çıbık**

TietzeL I (A-E) 503b **çıbık** *Çubuk.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 13)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1157a **çıbık (I) [çıbıḫ]** *Çubuk.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çıbın < ET (Uyg.) çıbın "Sinek."; **Anad. Ağ.** çıbın, çibin "Sinek."

AT ***çīpın** *Sinek.* (Tekin, 1995, 176)

DLT Ø

Uyg. **çıpın** *Sinek, sinek vb. haşerat.* BT23 201b.

EDPT 838b **siŋek** *maddesinde ilk defa KB'de kaydedilen* **çıbın** "*Sinek" sözcüğünden bahseder.*

DTSl 145a **çıbın**

TietzeL I (A-E) 442b **cibin/çibin** *Karasinek.*

HasEr 71a **cibin** *Sinek, sivrisinek.*

TarS II (C-D) 772 **cibin, (ceban)** *Sinek, sivri sinek.*

DerS II (C-D) 1158a **çıbın** *Sinek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlandığı görülür.

çibin *Karasinek.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 248)

çibin *Karasinek*. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 229)

çibin *Karasinek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 279)

çıgay < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) çıġań "Yoksul, fakir."; **Anad. Ağ.** çıgay "Fakir."

DLT 148 **çıġay** ***çıġay*** *Yoksul, fakir. Şu şiirde geçer,*

köŋül kimniŋ bolsa ḳalı yoḳ ***çıġay***

ḳılsa küçün bolmas anı toḳ bāy

Fakir ruhlu yaratılan kişi zengin yapılamaz.

EDPT (408b-409a) **çıġañ** *Yoksul, fakir.*

DTSl 147b **çıgay**

TietzeL I (A-E) 436b **cıgan/cıgay** *Züğürt, parasız, cimri, hasis, insafsız.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 13)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1158b **çıgay** *Fakir.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çıgıt < Kıpç., EAT çıġıt "Ergenlerin, bazen de ihtiyarların yüzünde peyda olan cilt lekeleri"; **Anad. Ağ.** çığıt "Hamile kadınların yüzünde görülen koyu renkli leke."

Kıpç. **çıġıt** *Ergenlerin, bazen de ihtiyarların yüzünde peyda olan cilt lekeleri* (İH) [KTS 49b]

TarS II (C-D) 888 **çığıt (I), (cığıt)** *Bazı kimselerin yüzlerinde bulunan nokta nokta esmer lekeler, çil.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D)1162b **çığıt (III)** *Hamile kadınların yüzünde görülen koyu renkli leke.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çığ < ET (Uyg., MK) çıġ "Kamış."; **Anad. Ağ.** çığ "1. Süt kazanlarının üzerini kapatmak için kamıştan yapılan örtü. 2. Çadırlarda kamıştan yapılmış bölme. 3. Keçi ve koyun yavrularını koymak için kamıştan veya tahta parçalarından yapılmış ağıl, çit."

DLT 148 **çīġ** ***çīġ*** *Göçebelerin sele sazından örtü olarak yaptıkları çadır. Bu kamıştan daha ince ve daha yumuşak bir ottur.*

EDPT 404b **çığ** *Kamış.*

DTSl 147b **çıg**

HasEr 88b **çığ**[2] *Çadırda çubuklardan yapılmış bölme.*

TietzeL I (A-E) 504a **çığ II/ çığı** *Sert hasır otu. Kamış demetlerinden yapılan çadır koruması.*

HasEr 88b **çığ2** *Çadırda çubuklardan yapılmış bölme. Yerel ağızlarda 'oğlak ve kuzular için kamıştan yapılmış ağıl', 'kamıştan örülmüş örtü', 'saman taşımak için kağnılara konulan çit' olarak da kullanılır. Anadoluda bir çeşit kamışa da çığ adı verilir. Ağızlarda cığ ve çiğ olarak da geçer. Orta Türkçede göçebelerin çığ otundan yaptıkları çadır örtüsüne çığ adı verilir.*

bkz. (Ata, 2002, 13)

TarS II (C-D) 886 **çığ (II)** *Çadırlarda çubuklardan örülmüş paravana gibi bölme.*

DerS II (C-D) 1158b **çığ (I)** *1. Süt kazanlarının üzerini kapatmak için kamıştan yapılan örtü. 2. Çadırlarda kamıştan yapılmış bölme. 3. Keçi ve*

koyun yavrularını koymak için kamıştan veya tahta parçalarından yapılmış ağıl, çit.

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çığan < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) çıġań "Yoksul, fakir, sefil."; **Anad. Ağ.** çığan "Züğürt, parasız."

DLT 148 **çıġay** ***çıġay*** *Yoksul, fakir. Şu şiirde geçer,*
köŋül kimniŋ bolsa ḳalı yoḳ ***çıġay***
ḳılsa küçün bolmas anı toḳ bāy
"Fakir ruhlu yaratılan kişi zengin yapılamaz."
EDPT 408b **çıġañ** *Yoksul, fakir, sefil.*
DTSl 147b **çıgay**
TietzeL I (A-E) 436b **cığan / cığay** *Züğürt, parasız; cimri, hasis, insafsız.*
HasEr Ø
TarS Ø
DerS II (C-D) 900a **çığan (I)** *Züğürt, parasız.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çığır < ET (MK) çığır "Yaya yolu, patika. Dar geçit, yol."; **Anad. Ağ.** çığır, cıgır, "1. Karlı yerlerde kürekle açılan yol. 2. Taşlı yol, patika. 3. İz."

DLT 149 **çıġır** ***çıġır*** *Dar ve küçük sokak.*
EDPT 409b **çığır** *Yaya yolu, patika. Dar geçit, yol.*
DTSl Ø
TietzeL I (A-E) 504a **çığır** *Patika.*
HasEr Ø
bkz. (Ata, 2002, 14)
TarS Ø
DerS II (C-D) 1160a **çığır (I) [cıgır]** *1. Karlı yerlerde kürekle açılan yol. 2. Taşlı yol, patika. 3. İz.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

çığır, *1. Taşlı yol. 2. Karlı yerlerde kürekle açılan yol. Malatya.* (Gülseren, 2000, 394)
çiğir, *Dar, patika yol.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 257)

çığrık < ET (MK) çıġrı "Çevrilen bir şey. Değirmen çarkı. Makara. Çıkrık."; **Anad. Ağ.** çığrık, çıyrık "İplik bükme işinde kullanılan çıkrık."

DLT 149 **çıġrı** *Çıkrık, felek, çark.* ***kōk çıġrısı*** *Gökyüzü, göğün dönmesi.* ***çıġrı*** *Değirmen, çark, dolap vb. çıkrığı; ip çıkrığı ve her türlü makara*

EDPT 410a **çıgrı** *Çevrilen bir şey. Değirmen çarkı. Makara. Çıkrık.*

DTSl 148a **çıgrı**

TietzeL I (A-E) 507b **çıkrık** *İpi sarmaya yarayan döner eksen, dola.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1163b **çığrık (II) [cığrık -2, cıkırık -1, çığrıh]** *İplik bükme işinde kullanılan çıkrık.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

çığrık, çıḳrık *Yünü ip haline getiren, iplik bükme işinde kullanılan alet.* Malatya. (Gülseren, 2000, 394)

çıyrıh *Pamuk, yün gibi şeylerden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkince, sivri olan uçlarından biri çengelli olan ağaç, iğ iy.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 50)

çıkana < (MK) çıkan "Teyze oğlu."; **Anad. Ağ.** çıkana "Kızkardeşinin çocuğu, yeğen."

DLT 150 **çıḳan** ***çıḳan*** *Teyze oğlu*

EDPT 409a **çıkan** *Teyze oğlu.*

DTSl 150b **çıkan I**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 14)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1165a **çıkana** *Kızkardeşinin çocuğu, yeğen.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çıkış < ET (MK) çıkış "Harcama, sarf etme. Gider, masraf."; **Anad. Ağ.** çıkış, çıkıntı "Fayda, kar."

DLT 150 **çıḳış** ***çıḳış*** *Menfaat, yarar, çıkar. Ol īşta çıḳış yōḳ O işte bir yarar yok.*

EDPT 412a **çıkış** *Harcama, sarf etme. Gider, masraf.*

DTSl 151a **çıkış**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 14)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1167b **çıkış** *Fayda, kar.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çırmamak < Çağ. çırma- "Sarmak, bağlamak."; **Anad. Ağ.** çırma- "Sarıp sarmalamak, dolamak."

Çağ. **çırmamak** *Telfif, ibate etmek, sarmak, dermek, bağlamak.* [Niyâzî, 925; ŞSL, 46 çırmamak; Senglah 217r.12 çırma-]

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

VEWT 109b **čirma-**

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1188a **çırmamak** *Sarıp sarmalamak, dolamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çiçe < ET (Uyg., MK) çıçalak "Küçük parmak."; **Anad. Ağ.** çiçe "Küçük parmak."

DLT 148 **çıçalalaḳ** ***çıçalaḳ*** *Serçe parmak.*

EDPT 401a **çıçalak** *Küçük parmak.*

DTSl 147b **çıçalak**

TietzeL I (A-E) 514b **çiçe** *Küçük parmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 15)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1203b **çiçe (II)** *Küçük parmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çig < ET (MK) çik "Aşık kemiği oyunuyla ilgili teknik bir terim."; **Anad. Ağ.** çik, çig "Aşık kemiğinin çukur tarafı."

DLT 154 **çik** ***çik*** *Aşık oyununda kullanılan bir parçacık. Aşık yere içi üstüne düştüğünde, çukur kısmı yere geldiğinde* ***çik turdı*** *denir.*

EDPT 413a **çik** *Aşık kemiği oyunuyla ilgili teknik bir terim.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 516b **çik/çig** *Aşık kemiğinin çukur tarafı, bök tarafının karşısı.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 15)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1205b **çig (II)** *Aşık kemiğinin çukur tarafı.*

DerS II (C-D) 1212a **çik (III) [cik (I)]** *Aşık kemiğinin çukur tarafı.*

- DerS sonrası kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

cik *Aşığın yassı çukur tarafı.*

çik *Aşığın çukur tarafı.* Şanlurfa Ağzı. (Edip, 1945, 102)

çik *Aşık kemiğinin çukur tarafı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 330)

çik *Aşık kemiğinin çukur tarafı.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 50)

çik *Aşık kemiğinin çukur yanı.* (Gösterir, 2015, 84b)

çiğin < ET (MK) çiğin/çikin "Bağ, boğum, omuz."; **Anad. Ağ.** çiğin, çiyin "1. Omuz. 2. Hayvanların boynundaki etli kısım."

DLT 153 **çigin** ***çigin*** *İbrişim.* ***çigin yıpı*** *İbrişim teli.* ***çigin*** *İpek kumaşı kılaptanla altın sarılı ibrişimle dikmek.* ***çigin çignedi*** *İpek kumaşı altın sarılı ibrişimle dikti.*

EDPT 415b **çiğin/çikin** *Bağ, boğum, omuz.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 486b **çeğin/ çiğin/ çiyin** *Omuz.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 245)

TarS II (C-D) 911 **çiğin, (çiğil)** *Omuz, omuz başı.*

DerS II (C-D) 1207a **çiğin [çiyin]** *1. Omuz. 2. Hayvanların boynundaki etli kısım.*

- Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanmıştır,

çiŋgil *Omuz.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 463)

çiyin *Omuz.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

çin *Omuz.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 133)

çin Omuz. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 187)

çin *Omuz.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 232)

çiyin *Omuz.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 461)

çin *Omuz.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 102)

çin *Omuz.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 257)

çin *Omuz.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 373)

çiyin *Omuz* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 240)

çin *Omuz.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 309)

çiğin *Omuz.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 373.)

çin *Omuz.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 488)

çiğin *İki omuz arası.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 526)

çin *Omuz.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 309)

çin *Çiğin, omuz*. Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 326)

çiğin *Omuz.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 694)

cin *Omuz.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 176)

çin *Omuzunda anlamında kullanılan bir sözcük*. Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 360)

çiğin *Omuz.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

çiyn *Omuz.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 432)

çīn *Omuz.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

çiyin *Omuz, boyun*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 248)

çīn *Çiğin.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 411)

çiğin *İki omuz arası.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 526)

çin *Omuz.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 168)

çinni *Omuz ve sırt bölgesi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 86)

çin *Omuz.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 488)

çin *Omuz.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 70)

çiyin *Omuz.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 225)

çīn *Omuz.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çin *Omuz.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 229)

çiyin *Omuz.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 229)

çin *Çin, omuz*. Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 152)

çin *Omuz.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 189)

çiğin *Omuz.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 280)

çiğin *Omuz.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 459)

çiğin *Omuzlarla birlikte ense bölgesi. –Güccüken seni çiinimde gezdirerek avıdırdım, şimdi heçbunların gıymeti galmadı deal mi?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 76)

çeğin *Omuz.* (Gösterir, 2015, 77b)

çiğin *Omuz.* (Gösterir, 2015, 84a)

çiyin *Omuz.* (Gösterir, 2015, 87b)

çın *Omuz.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 41)

çiğni *Omuz.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 42)

çin *Omuz.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 43)

çiğit < ET (MK) çiğit "Pamuk tohumu."; **Anad. Ağ.** çiğit, cığıt, cigit, çığıt, çigit, çiğid, çiit "Çekirdek."

DLT 154 **çigit** ***çigit*** *Argu lehçesinde pamuk çekirdeği*

EDPT 414a **çiğit** *Pamuk tohumu.*

DTSl 145b **çigit**

TietzeL I (A-E) 516a **çiğid/ ciyit/ çivit** *Pamuk tohumu.*

HasEr 92a **çiğit** *1. Çekirdek. 2. Pamuk çekirdeği. Eski kaynaklarda çığıt 'Yüzde oluşan küçük benek, çil' olarak geçer. Ağızlarda çiğirt (, >çiğirdek) biçimleri de göze çarpar. Bu biçimlerdeki –r-'ler sonradan türemiştir.*

bkz. (Ölmez, 2009, 244)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1209a **çiğit (I) [çiğit, cığıt, cigit, çığıt, çigit, çiğid, çiit]** *Çekirdek.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

çiyit *Pamuk çekirdeği.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 240)

çiğit *Çekirdek. Pamuk çekirdeği. Ayçiçeği çekirdeği. Erik, kayısı, üzüm gibi meyvelerin çekirdeği.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 133)

çiğit *Çekirdek.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 187)

çiğit *Çiğit, çekirdek*. Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 412)

cigit *Çekirdek.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 433)

çivit *Çekirdek, tohum.* Rize. (Günay, 1977, 313)

çiyit *Pamuk çekirdeği.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 240)

çigit *Meyve çekirdeği.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 173)

çigirt *Çiğit, çekirdek.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 65)

çigid *Meyve çekirdeği.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 193)

çigit *1. Meyve çekirdeği. 2. Ay çekirdeği*. Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 313)

çiğirt *Çekirdek.* Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 29)

çiğit *Çekirdek, çiğit*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 149)

çiğit *Çekirdek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 167)

çivit *Meyve ve sebzelerin çekirdeği, tohumu*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 171)

çiyit/çiğit *Meyve ve sebzelerin çekirdeği, tohumu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 86)

çiğit *Çekirdek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 138)

çiyit *Meyve ve sebzelerin çekirdeği, tohumu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 141)

çiğit *Çekirdek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 225)

çiyit *Çekirdek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 225)

çigit *Çiyit.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çiyit *Çekirdek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 271)

çiyit *Çegirdek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 211)

çivit *Çekirdek, tohum.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 314)

çiğit *Çekirdek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 50)

çiğit *Meyvelerin içindeki çekirdek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 44)

cığıt *Çekirdek.* (Gösterir, 2015, 60b)

cigit *Çekirdek.* (Gösterir, 2015, 65b)

çiğit (1) *Çekirdek.* (Gösterir, 2015, 84a)

çiit *Çekirdek.* (Gösterir, 2015, 84b)

çivit → *Çiğit.* (Gösterir, 2015, 87a)

çiğit *Çekirdek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 42)

çiğnem < Harz., EAT çeynem "Lokma, küçük parça."; **Anad. Ağ.** çiğnem "Bir parça, bir lokma."

Harz. **çeynem** *Lokma, küçük parça.* (NF)

TarS II (C-D) 882 **çeynem, (çiğnem, çiynem)** *1. Bir kere çiğnenecek kadar*.

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 524b **çiynem/çiğnem/çeynem** *Çiğneyecek büyüklükte bir parça sakız; bir kere çiğnenecek kadar, lokma, küçük miktar, bir parça. <çiyne-/çiğne- + fiilden birim manasında nomen actionis yapan –m/-ım eki.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1210a **çiğnem [çiğneyim]** *Bir parça, bir lokma.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çilemek < ET (MK) çile- "Nemlendirmek, ıslatmak."; **Anad. Ağ.** çilemek "Terlemek, nemlenmek, ıslanmak."

DLT 154 **çile-** ***tōnuġ çiledi*** *Elbiseyi vb. ıslattı. Bunun aslı* ***çīledi*** *biçiminde olup /y/ uzun ünlüsü atılmıştır.*

EDPT 418a **çıla-** *Nemlendirmek, ıslatmak.*

DTSl 146a **çile-**

TietzeL I (A-E) 517b **çile-** *Yağmur çiselemek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) **çilemek** *Yağmur çiselemek.*

DerS II (C-D) 1216b **çilemek III** *Terlemek, nemlenmek.* ***çilemek IV*** *Sulamak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çimdimek < Çağ. Kıpç. çimdi- ~Mo. çimki- "Çimdiklemek."; **Anad. Ağ.** çimdimek "Cimciklemek, çimdiklemek."

Çağ. **çimdi-** *Çimdiklemek.* [Niyâzî, 925; Senglah 220v.20 çimdi-]

Kıpç. **çimdi-** *Çimdiklemek.* (Kİ) [KTS 51b]

VEWT 108b: ~Mo. çim "çimdikleme", çim-ki, çim-çi "Çimdiklemek."

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 518b **çimdi-** *Çimdiklemek < krş. Mo. çimdi-*

TMEN III, 99

Lessing 185b **çimki-** *Çimdiklemek.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 970b **çimdimek (I) [Cimciklemek]** *Cimciklemek, çimdiklemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çoçka < Kıpç. cocḳa "Domuz yavrusu."; **Anad. Ağ.** çoçka "Domuz."

Kıpç. **cocḳa** *Domuz yavrusu* (DM) [KTS 43a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 525b **çoçka/çoşka** *Domuz, domuz yavrusu. < Çağ. çocuk 'domuz yavrusu'. Kelime ses itibariyle Rus. tsutska 'köpek'[Ukr. tsuts 'köpek' + dişilik küçültme eki olan –ka] kelimesine benzemektedir.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) **çoçka (I)** *Domuz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çokrak < Kıpç. çoḳraḳ "Kaynak."; **Anad. Ağ.** çokrak "Memba, pınar."

Kıpç. **çoḳraḳ** *Kaynak* (CC) [KTS 52b]

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 97b **çokrak** *1. Kaynak, pınar. 2. Kaplıca, ılıca. 3. Çamurlu, bataklık yer. çokra- + -k Anadoluda çokra- kaynamak olarak kullanılır.*

DerS II (C-D) 1261a **çokrak** *Memba, pınar.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çokramak < ET (Uyg., MK) çoḳra- "Fokurdamak, kaynamak."; **Anad. Ağ.** çokramak "Tencere içinde yemek kaynamak."

DLT 156 **çoḳra-** ***ėşiç çoḳradı*** *Tencere, içerisindeki keşkek ve bulamaç gibi yoğun bir yemek ile kaynadı. Tencere, içindeki sulu yemek ile kaynadığında çoḳradı denmez, ḳaynadı denir.* ***mıŋar çoḳradı*** *Pınar taştı, pınarın suyu tencerenin kaynadığı gibi oldu.* ***çoḳrar çoḳramaḳ***

EDPT 410b **çoḳra-** *Fokurdamak, kaynamak.*

DTSl 154a **çokra-**

TietzeL I (A-E) 528a **çokra-** *Tencere içinde yemek kaynamak, çokurdamak.*

HasEr Ø

bkz. (Ata, 2002, 15)

TarS II (C-D) 938 **çokramak** *Kaynamak, fokurdamak.*

DerS II (C-D) 1261a **çokramak (II)** *Tencere içinde yemek kaynamak.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çokuşmak < ET çok- "Üşüşmek, toplanmak, birikmek."; **Anad. Ağ.** çokuşmak, çohuşmah "Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek."

DLT 156 **çoḳ-** ***ḳuş çoḳdı*** *Kuş süzülüp indi, kondu.* ***çoḳar çoḳmaḳ*** *Şu şiirde geçer,*

eren ḳamuġ artatı nēŋler udu

tawar körüp üsleyü eske ***çoḳar***

İnsanlar, mala düşünce ahlak bozuldu, bir mal gördüklerinde leşe konan akbaba gibi üzerine kondular

EDPT 406a **çok-** *Üşüşmek, toplanmak, birikmek.*

DTSl 153b **çok-**

TietzeL I (A-E) 527b **çokaş-** *Toplanmak, birikmek, kalabalık etmek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 939 **çokuşmak** *Üşüşmek, toplanmak.*

DerS II (C-D) 1261b **çokuşmak (I) [çohuşmah]** *Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarına bakıldığında sözcüğün aşağıdaki gibi kullanımları görülür,

çokaşmak *Toplanmak.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 164)

çokaş- *Toplanmak, birikmek, üşüşmek.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 471)

çokaştır- *Biriktirmek, toplamak, yan yana gelmek*. Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 471)

çohuşmak *Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 171)

çohuşmak *Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 142)

çokuşmak *Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 142)

çomak < ET (MK) çomaḳ "Sopa, çomak, kalın değnek."; **Anad. Ağ.** çomak "Dalları kesilen ağaç."

DLT 157 **çomaḳ** ***çomaḳ*** *Çomak, asa, değnek. çomaḳ Uygurların ve gayrimüslimlerin genelinin dilinde "Müslüman"*

EDPT 422b **çomak** *Sopa, çomak, kalın değnek.*

DTSl 153a **çomak I**

TietzeL I (A-E) 529b **çomak I** *Kalın değnek, sopa, gürz.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 940 **çomak, (çomağ)** *Ucu topuzlu sopa, gürz.*

DerS II (C-D) 1265a **çomak (VII)** *Dalları kesilen ağaç.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çöğen < ET (MK) çöğen "Ucu eğri çubuk."; **Anad. Ağ.** çöğen "Ucu eğri baston."

DLT 157 **çögen** ***çögen*** *Çevgen*

EDPT 416a **çöğen** *Ucu eğri çubuk.*

DTSl 154b **çögen**

TietzeL I (A-E) 532b **çöğen / çöğen** *Ucu eğri baston.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 943 **çöğen** *Çevgan.*

DerS II (C-D) 1279a **çöğen** *1. Ucu eğri baston.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çöğmek < ET (Uyg., MK) çök- "Dizleri kırmak (özellikle deve için). Çökmek, alçalmak."; **Anad. Ağ.** çöğmek, çogmek, çöymek "1. Alçalmak, aşağı inmek. 2. Birdenbire fırlamak.3. Bir tarafa kaymak, eğilmek. 4. Otururken ayağa kalkar gibi yapmak, doğrulmak. 5. [çömmek] 6. Atlayıp zıplamak, hoplamak. 7. Hayvanlar arka ayakları üzerinde kalkmak, yukarı sıçramak."

DLT 158 **çök-** ***ol begke çökdi*** *O, beyin vb. önünde diz çöktü.* ***tėwe çökdi*** *Deve çöktü, ıhtı.* ***temür suwda çökdi*** *Demir suyun vb dibine çöktü, suya battı.* ***çöker çökmek***

EDPT 413b **çök-** *Dizleri kırmak (özellikle deve için). Çökmek, alçalmak.*

DTSl 154b **çök-**

TietzeL I (A-E) 533a **çök- I** *Bacakları katlayarak yüzükoyun yere yerleşmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1279b **çöğmek (I) [çoğmek (I) -1, çöymek (I) -1, 2]** *1. Alçalmak, aşağı inmek. 2. Birdenbire fırlamak.3. Bir tarafa kaymak, eğilmek. 4. Otururken ayağa kalkar gibi yapmak, doğrulmak. 5. [çömmek] 6. Atlayıp zıplamak, hoplamak. 7. Hayvanlar arka ayakları üzerinde kalkmak, yukarı sıçramak.*

- *DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

çönmek *Yarı oturmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004,283)

çöğül < Çağ. çökür, çögür "Diken."< Mo. çiçigür; **Anad. Ağ.** çögül "1. Sert diken. 2. Yabani iğde dikeni."

Çağ. **çökür** *Diken.* [Niyâzî 927; Senglah 214r.27 çögür]

VEWT 121a

ESTY Ø

Lessing 176a **çiçigür** *Diken, batan tahta ya da metal parçası.*

TietzeL 532b **çöğür II /çonur** *Dikenli ağaç, ağaç dalları üzerinde bulunan uzunca diken.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1280a **çöğül** *1. Sert diken. 2. Yabani iğde dikeni.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çökek < Kıpç. çökek "Cıvık çamur."; **Anad. Ağ**. çökek "Bataklık, su kenarı, balçık."

Kıpç. **çökek** *Cıvık çamur* (İH) [KTS 53a]

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1281a **çökek** *Bataklık, su kenarı, balçık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çömçe < ET (MK) çömçe "Kepçe."; **Anad. Ağ.** çömçe, çomça "Kepçe, büyük tahta kaşık."

DLT 158 **çömçe** ***çömçe*** *Oğuz lehçesinde çömçe, kepçe*

EDPT 422a **çömçe** *Kepçe.*

DTSl 155b **çömçe**

TietzeL I (A-E) 534a **çömçe** *Tahta kaşık, tahtadan oyulmuş kepçe.*

HasEr 99b **çömçe** *Tahta kepçe.*

bkz. (Ata, 2002, 16)
TarS II (C-D) 951 **çömçe, (çomça)** *Kepçe.*

DerS II (C-D) 1284a **çömçe (I) [çomça]** *1. Kepçe, büyük tahta kaşık.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

çömçe *Kepçe.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)
çemçe *Kepçe.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 132)

çomçe *Kepçe.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 232)

çemçe< çömçe, çomça *1. Kepçe, büyük tahta kaşık. 2. Alevi törenlerinde yemek dağıtan, aş bölen.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 393)

çömçe *Çemçe*. Malatya. (Gülseren, 2000, 395)

çemçe *Kepçe.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 170)

çömçe *Kepçe.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 102)

çömçe *Kepçe.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 257)

çömçe *Bir tür kepçe.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

çömçe *Kepçe.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

çomça *Kepçe.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 112)

çömçe *Kepçe.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 518)

çomça *Kepçe, büyük tahta kaşık.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 351)

çömçe *Kepçe.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 235)

çömçe *Kepçe*. Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 489)

çömçe *Kepçe.* Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 146)

çömçe *Kepçe.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

çömçe *Kepçe.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 308)

çomçā *Kepçe.* Afyon-Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı. (Solmaz, 2007, 275)

çomça *Büyük kaşık, kepçe.* Afyon-Dinar ve Evciler Yöresi. (Uysal, 2007, 497)

çömçe *Kepçe.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 764)

çomça *Büyük ağaçtan yapılmış kaşık, kepçe.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 695)

çomça *Kepçe.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 112)

çemçe *Kepçe.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 313)

çömiş, *Kepçe.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 98)

çömçe *Kepçe, tahta büyük kaşık.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 249)

çömçe *Kepçe.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 363)

çomça *Kepçe.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 667)

çömçe *Kepçe.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 731)

çomça *Yemek kepçesi*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 248)

çömçe *Kepçe*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 235)

çomça *Kepçe, büyük tahta kaşık*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 351)

çömçe *Kepçe.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 584)

çömçe *Kepçe.* Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 283)

çömçe *Kepçe.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 149)

çomça *Büyük ve çukurca tahta kaşık*. Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 202)

çömçe *Kepçe, büyük tahta kaşık.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 297)

çomça *Kepçe, büyük tahta kaşık.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 76)

çömçe/çomça *Kepçe, büyük tahta kaşık.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 88)

çömçe *Kepçe.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 489)

çomça *Kırlarda pınarlardan su içmek için çamdan oyulmuş saplı su kabı, çömçe, susak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 73)

çomça *Sarımsak dövülen bir çeşit havan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 73)

çömçe *Kepçe, büyük tahta kaşık.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 74)

çömçe *Kepçe.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 188)

çemçe *Kepçe.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çömçe *Kepçe.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 230)

çomçe *Kepçe.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 190)

çemçe *Kepçe.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 240)

çömçe *Kepçe.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 584)

çömçü *Tahta kaşık, kepçe.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 627)

çomça *Kepçe.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 398)

çömçe *Kepçe.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 283)

çomça *Uzun saplı, yuvarlak, büyük ve derin kepçe. –Ah böyükanamın, zobanın üstünde çomçaynan garıştıra garıştıra bişirdii tarhana çorbası olacakkine…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 80)

çomça *Pınarlardan su içmek için ağaçtan oyulmuş kepçe, büyük tahta kaşık.* (Gösterir, 2015, 88b)

çömçe *1. Pekmez kaynatırken, hem pekmezi karıştırmada hem yüzünde biriken kefi almada kullanılan uzunca saplı delikli bakır kap. 2. Yemek kepçesi.* (Gösterir, 2015, 90b)

çemçe *Kepçe.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 39)

çöpür < ET (MK) çöpür "Keçinin tüyleri."; **Anad. Ağ.** çöpür "Keçi kılı."

DLT 159 **çöpür** ***çöpür*** *Keçi kılı*

EDPT 398a **çöpür** *Keçinin tüyleri.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 535b **çöpür** *Kaba kilim yapılan koyunyünü ile keçi kılı.*

HasEr 100b **çöpür** *'keçi kılı'. Yerel ağızlarda yünün kirli ve çöplü yerlerine de çöpür adı verilir. Bundan başka, cöbür biçimi de 'çer çöp, toz, kir' olarak kullanılır.*

TarS II (C-D) 954 **çöpür** *Keçi kılı.*

DerS II (C-D) 1291a **çöpür (II)** *1. Keçi kılı.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çöreḫ < ET (MK) çörek "Çörek, yuvarlak ekmek."; **Anad. Ağ.** çöreḫ, çöreyh "Çörek."

DLT 159 **çörek *çörek*** *Çörek.*

EDPT 429a **çörek** *Yuvarlak ekmek.*

DTSl 155b **çörek**

TietzeL I (A-E) 536a **çörek** *Yuvarlak ekmek.*

HasEr 101a **çörek** *Az yağlı, bazen şekerli ve yumurtalı, gevrekçe bir hamur işi."*

TarS II (C-D) 955 **çörek** *Değirmi ekmek.*

DerS II (C-D) 1292b **çöreḫ [çöreyh, çüreyh]** *Çörek.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

çulpan < Kıpç. çulpan "Sabah yıldızı, şafak."; **Anad. Ağ.** çulpan "Sabah yıldızı."

Kıpç. **çulpan** Sabah yıldızı, şafak (TZ) [KTS 54a]

TietzeL I (A-E) 529a **çolpan/ çulpan** *Sabah yıldızı.*

HasEr Ø

TarS Ø

VEWT 115a čulpan
ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 529a **Çolpan/Çulpan** *Sabah yıldızı.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1304a **çulpan** *Sabah yıldızı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çummak < ET (Uyg., MK) çom-, çöm- "Suda batmak, yüzmek, yıkanmak."; **Anad. Ağ.** çimmek, cimmek, cummaq, cummak, çummak, çümmek "Yıkanmak."

DLT 157 **çom-** ***oğlan suwda çomdı*** *Çocuk suya daldı*

EDPT 422a **çom- / çöm-** *Suda batmak, yüzmek, yıkanmak.*

DTSl 153a **çom-** , **çom- bat-**

TietzeL I (A-E) 518b **çim-** *Suya bütün vücuduyla girip çıkmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 244)

TarS II (C-D) 921 **çimmek** *Suya girmek, banyo etmek*.

DerS II (C-D) 1224b **çimmek (I) [cummaq, cummak, çummak, çümmek (II)]** *Yıkanmak.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

çim- *Yıkanmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 463)

çim- *Yıkanmak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

çimmek *Yıkanmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 283)

çimdür- *Çimdir-* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 240)

çimmek *Yıkanmak.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 133)

çim- *Yıkanmak.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 187)

çimmek *Yıkanmak, yüzmek*. Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

çim- < çun- *Yıkanmak.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 410)

çimdir- *Yıkamak.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 387)

çim- *Yıkan-, banyo yap-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 468)

çim- *Yıkanmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 394)

çim- *Banyo yapmak, yüzmek.* Mersin; Silifke, Mut. (Öztürk, 2009, 414)

çim- *Yıkanmak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 340)

çim-, *Yıkanmak, gusletmek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 102)

çimmek *Yıkanmak.* Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1995, 240)

çim- *Yıkanmak.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 309)

çimdir- *Yıkamak.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 112)

çimdür- *Banyo ettirmek.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 227)

çimmek *Yıkanmak.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 517)

çim- *Yıkanmak, banyo yapmak.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 418)

çim- *Banyo yapmak. Akarsuda yıkanmak*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 351)

cum- *Suya dalmak*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 59)

çim- *Yıkanmak.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 308)

çim- *Çimmek, baştan ayağa yıkanmak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 241)

çimdür- *Çimdirmek, baştan ayağa yıkamak, banyo yaptırmak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 241)

çim- *Yüzmek.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 763)

çim- Yıkanmak, banyo yapmak. Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 304)

çimdur- *Yıkamak, çimdirmek.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 193)

çim- *Yıkanmak, çimmek.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 193)

çimdir- *Yıkamak.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 112)

çimdür- *Banyo ettirmek.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 227)

çim- *Yıkanmak < çim- "Suya bütün vücuduyla girip çıkmak"* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 29)

çim- *Yıkanmak, banyo yapmak*. Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 418)

çimdir- *Yıkamak.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 418)

çim- *Çimmek, yıkanmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 363)

çim- *Yıkanmak.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 162)

çimmek *Banyo yapmak, yıkanmak, derede yıkanmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 248)

çimmek *Suya büütün vücuduyla girip çıkmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 330)

çim- *Banyo yapmak, akarsuda yıkanmak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 351)

çimmek *Yıkanmak.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 203)

çim- *Yıkanmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 29)

çimmek *Yüzmek.* Konya Hadim İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 263)

çim- *Yıkanmak.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 149)

çim-, *Suya bütün vücuduyla girip çıkmak, yıkanmak*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 549)

çimdir- *Çimme işlemi yaptırmak*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 549)

çim- *Banyo yapmak, yüzmek.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 440)

çim- *(çimmek) Yüzmek, yıkanmak.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 145)

çimdir- *Banyo yaptırmak.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 526)

çim- *Yıkanmak.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 155)

çimmek *Yıkanmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 168)

çim- *Yıkanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 86)

çim- *Yıkanmak.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 241)

çimdirmek *Yıkamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 139)

çim- *Yıkan, banyo yap-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 468)

çimdirmek *Yıkamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 70)

çimmek *Yıkamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 70)

çimmek *Yıkanmak, ırmakta suya girmek, su dökünmek, gusl etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 70)

çimmek *Yıkanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 70)

çimdür- *Yüzdürmek, çimdirmek.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 187)

çim- *Yıkanmak, yüzmek*. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 187)

çimdirmek *Yıkamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 240)

çimmek *Yıkanmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 240)

çimmek *Yıkanmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

çimmek *Yıkanmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 211)

çim- *Çimmek, yıkanmak*. Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 152)

çim- *Bütün bedeni yıka-, yıkan-*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 66)

çimmek *Yıkanmak, yüzmek.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 189)

çimdir- *Yıkamak, banyo yaptırmak*. Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 305)

çim- *Yıkanmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 254)

çimmek *Yıkanmak, yunmak. "Guççü,kene aha bu ırmahta çimedük."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 50)

çim- *Yüzmek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 280)

çimmek *Çimmek, yıkanmak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 221)

çimdirmek *İnsanı yıkamak. –Cahan'dan getirdiğim suyunan dölleri çimdirdim; arhasından don yuyucum..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 77)

çimmek *Yıkanmak, banyo yapmak. –Ula yavrım elin evinde beyle ikide bir çimmek biraz ayıp gaçıyor amma, ee needek biz de yeni evliyik gardeşim.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 77)

çimmek *Yıkanmak, yüzmek.* (Gösterir, 2015, 85b)

çimdürmek *Yüzdürmek, çimdirmek, yıkamak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 43)

çimmek *Yıkanmak, yüzmek*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 43)

çuş < Kıpç. çuş "Eşek ve katırı durdurmak için kullanılan kelime."; **Anad. Ağ.** çuş "Merkebi durdurmak için kullanılır."

Kıpç. **çuş** *Eşek ve katırı durdurmak için kullanılan kelime* (Kİ) [KTS 54a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1305b **çuş** *Merkebi durdurmak için kullanılır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

çuvaç < EAT çoğaç "Güneş, güneşlenilen yer."; **Anad. Ağ.** çuvaç, cuvaş, çovaç; çovaş, çoveç, çoveş, çöveç, çöveş, çuvaş, çüveş "Güneş."

TarS II (C-D) 930 **çoğaç, (çoğaş)** *1. Güneş, gün ışığı.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 526a **çoğaş/çoğaç/çovaç/çoveş/çuvaş** *Güneş, güneşlenilen yer.*

HasEr 97a **çoğaç, çoğaş** *1. Boğucu sıcak. 2. Güneş. Ağızlarda çuvaç, çuvaş olarak da geçer. <ET çoğ 'alev, yalım.'*

DerS II (C-D) 1306a **çuvaç [cuvaş, çovaç -1, 2; çovaş, çoveç, çoveş, çöveç, çöveş, çuvaş]** *1. Güneş.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülmektedir:

çuvaç *Güneş.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013: 106)

çüçkürmek < Kıpç. çüçkür- "Hapşırmak."; **Anad. Ağ.** çüçkürmek "Aksırmak."

Kıpç**. çüçkür-** *Hapşırmak* (CC, Kİ) [KTS 54a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1306b **çüçkürmek** *Aksırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dabramak < ET (Uyg., MK) tavra- "Hızlanmak, acele etmek, çabuk hareket etmek."; **Anad. Ağ.** dabramak "Hızlı koşmak."

DLT 451 **tawra-** ***[yazmada yawra-] er tawradı*** *Bu kelime tıġradı kelimesi gibidir. tawrar tawramaḳ Şu dörtlükte geçer,*

ḳış yāyġaru sawlayur

er at menin tawrayur

igler yėme sewreyür

et yin taḳı bekrişür

Yaz ile kışın atışmasını anlatarak diyor ki, "İnsanların ve atların etleri bende sertleşir, hastalık kış mevsiminde azalır, insanların bedenleri ve etleri kışın sertleşir."

EDPT 443a **tavra- /davra-** *Hızlanmak, acele etmek, çabuk hareket etmek.*

DTSl 542b **tavra-**

TietzeL I (A-E) 543b **dabra-** *Hızlı koşmak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1316b **dabramak** *Hızlı koşmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

dadak < ET (Uyg., MK) tatığ "Tat, lezzet."; **Anad. Ağ.** dadak "Bir yiyeceğin tadına bakmak için yenilen parçası, tadımlık."

DLT 448 **tātıġ** ***tātıġ*** *Tat, lezzet. İkileme ile tātıġ tālıġ denir.*

EDPT 452a **tatığ** *Tat, lezzet.*

DTSl 541b **tatıg**

OTWF I 190 **tatıg**

TietzeL I (A-E) 544a **dadak** *Tadımlık; şeker, tatlı.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 246)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1316b **dad (I) [dadak (I)-1]** *Tat, lezzet.*

DerS II (C-D) 1317b **dadak (I)** *1. [dad (I)] 2. Bir yiyeceğin tadına bakmak için yenilen parçası, tadımlık.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

dadaḫ *Çocuk dilinde yemek, çocuk yemeği.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 410)

dadak *Süt.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 171)

dadaḫ *etç tataġ Çocuk maması.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 62)

dadax *Çocuk maması.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 174)

dadak *Süt.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 171)

dadaḫ *Çocuk maması.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 458)

dadak *Az miktarda çocuklara verilen yiyecek.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 112)

dadırmak < ET (MK) tātur- "Tattırmak, tadına baktırmak."; **Anad. Ağ.** dadırmak, dadırmag "1. Tattırmak, yedirmek. 2. Tat vermek, tatlandırmak."

DLT 449 **tātur-** ***men aŋar aş taturdum*** *Ben ona yemek tattırdım taturur* ***men taturmaḳ***

EDPT 459b **tatur-** *Tattırmak, tadına baktırmak.*

DTSl 542a **tatur-**

OTWF I 207 **tatur-**

TietzeL I (A-E) 544b **dadur- dadır- tatır-** *Tattırmak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 963 **dadırmak, (dadurmak, tadırmak, tadurmak, tatırmak)** *Tattırmak.*

DerS II (C-D) 1320a **dadırmak (I) [dadırmag]** *1. Tattırmak, yedirmek. 2. Tat vermek, tatlandırmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

dağar < ET (MK) tağar "Geniş kap, çuval."; **Anad. Ağ.** dağar, dağar, dağarcık, dahar "Torba, büyük torba."

DLT 433 **tağar** ***tağar*** *Dağarcık, içine buğday ve başka şeyler konan çuval*

EDPT 471b **tağar** *Geniş kap, çuval.*

DTSl 526b **tagar**

TietzeL I (A-E) 545a **dağar / tağar** *Topraktan yapılmış, ağzı geniş, dibi dar küp, çömlek; topraktan kazan; toprak mangal.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 965 **dağar, (tağar)** *Kap, çanak, küp, çömlek.*

DerS II (C-D) 1322b **dağar (I) [dagar (I)]** *1. Topraktan yapılmış, ağzı geniş, dibi dar, içine su, pekmez, ayran, süt, yoğurt, turşu ve küllü su konulan bir çeşit küp. 2. Çömlek. 3. Topraktan yapılmış, hamur yoğurmaya yarayan, iki kulplu büyük çanak.4. Büyük testi. 5. Saksı. 6. Topraktan yapılmış büyük kazan. 7. Toprak mangal. 8. Su yollarında taş, kurbağa, tortu vb. ni alıkoymak için her yüz metrede bir açılan çukurlara konulan toprak ya da çimentodan yapılmış küpler. 9. Su deposu. 10. Havuz, tabakanelerde derilerin ıslatıldığı havuz [dahar (II)] 11. Yalak. 12. Ayakkabıcıların kösele, deri ıslattıkları ağzı geniş kap. 13. İçinde fincan yıkanan toprak çanak. 14. Demircilerin kızgın demiri söndürmekte kullandıkları ağaç kap. 15. Ekmek konulan kap.*

DerS V (O-T) 3801b **tağar [taar (I) -1, 3, 4; tagar -1, 2]** *1. Ağzı geniş, büyük toprak küp. 2. Topraktan yapılmış kavanoz, çömlek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarda **tağar** sözcüğü Elazığ, Harput ağzında görülür,

tağar *Torba, büyük torba.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 160)

tağar *Torba, büyük torba.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 199)

dalamak < ET (Uyg., KB) tala- "Zarar vermek, yağmalamak, talan etmek."; **Anad. Ağ.** dalamak "Bir şeyin üzerine atılarak yaralamak, yırtmak."

DLT Ø

EDPT 492a **tala-** *Zarar vermek, yağmalamak, talan etmek.*

DTS 528b **tala-**

TietzeL I (A-E) 550b **dala-** *Isırmak (köpek hakkında); sokmak (yılan ve arı hakkında).*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 980 **dalamak, (talamak (II))** *Isırmak, yaralamak, sokmak.*

DerS II (C-D) 1337a **dalamah [dalamak (II)]** *1. Azarlamak, çatmak. 2. Dalamak, insanın tenini kabartmak.* **dalamak (III)** *1. Bir şeyin üzerine atılarak yaralamak, yırtmak.* **dalamak (IV)** *1. Her tarafını kaplamak, sarmak. 2. Bir şeyin üzerine üşüşmek, musallat olmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

talanmak *Talan olmak, yağmalanmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 199)

dalbımak < ET (MK) talpı- "Dalgalanmak, titremek, çırpınmak."; **Anad. Ağ.** dalabımak, dalbımak "Bir yere tutunarak sallanmak, iki tarafı sabit ağaç veya tahtanın ortası sallanmak, esnemek, asılmak."

DLT 436 **talpın-** ***ḳuş talpındı*** *Kuş çırpındı, kanat çırptı. Çırpınan her şey için böyle denir.* ***talpınur talpınmaḳ***

EDPT 493b **talpı-** *Dalgalanmak, titremek, çırpınmak.*

DTSl 529a **talpın-**

TietzeL I (A-E) 551a **dalbı- /dalabı- / talabı-** *Çarpmak (yürek hakkında).*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 978 **dalabımak, (dalabumak, talabımak, talabumak, talbımak, talbumak)** *Çarpınmak, çırpınmak, oynayıp sıçramak.*

DerS II (C-D) 1334a **dalabımak (I) [dalabumak]** *1. Ateşli hastalıklarda sayıklamak, çırpınmak. 2. Çarpmak.* **dalabımak (III) [dalbımak, dalbınmak]** *Bir yere tutunarak sallanmak, iki tarafı sabit ağaç veya tahtanın ortası sallanmak, esnemek, asılmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

dalda < Çağ., EAT dalda "Saklanacak yer, gizli, saklı." **< Mo. dalda**; **Anad. Ağ.** dulda, dalda, dalta, dolda "Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge."

Çağ. **dalda** [Senglah 224v.13 dalda]

Lessing 225b **dalda** *Gizli, saklı.*

TarS II (C-D) 983 **dalda** *Gölge, saye.*

Schönig 84 **dalda**

VEWT 131a: Mo. **dalda** *Gizli, saklı.*

ESTY 1980:138 **dalda**

TietzeL I (A-E) 551b **dalda/ dulda** *Yağmura, güneşe ve rüzgâra maruz olmayan yer.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1596b **dulda (I) [dalda (I), dalta (I), dolda]** *1. Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.*

- DerS dışındaki ağız kaynaklarında sözcüğün aşağıdaki bölgelerde kullanıldığı görülür:

dulda *Gölge, korunak, siper.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006: 466)

dulda *Güneşten korunan kısım.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 285)

dalda *Dalda, dulda, himaye, saye.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994: 149)

dalda *Siper. Başkasına görünmemek için gizlenilen siper. Yağmurdan, kardan, doludan korunmak için saklanılan yer.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992: 135)

dalda *Siper, gölgelik yer.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997: 190)

dulda *Kuytu.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 472)

dulda *Yağmur, güneş ve rüzgarın etki yapmadığı gizli kuytu yer, gölge.* Malatya İli Ağızları (Gülseren, 2000: 398)

dalda *Gölgesinde.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008: 306)

dalda *Gölgelik yer.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014: 227)

dalda *1. Gölge, kuytu, saklanılacak yer. 2. Himaye.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011: 419)

dulda *Yağmur veya rüzgarın ulaşamadığı kuytu yer.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013: 353)

dalda *Gölgede bulunan yer*. Muş, merkez. (Özmen, 2007: 250)

dalda *Dulda, gölge, kenar yer.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995: 70)

dalda *Gölgesinde.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008: 310)

dalda *Yağmur, güneş vb şeylerden korunmaya yarayan güneşlik, gölgelik*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013: 331)

dulda *Kuytu yer*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004: 317)

dalda *gölgelik < dalda/ dulda "yağmura, rüzgara ve güneşe maruz olmayan yer.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019: 32)

dalda *1. Siper, gölgelik yer. 2. Başkasına görünmemek için gizlenilen siper.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019: 313)

dulda *Çadırın baş bağalarının olduğu taraf, çadırın yanları.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018: 683)

dalda *Yağmur, güneş ve rüzgarın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç bina gölgesi, gölge.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 255)

dulda *Gölgelik, rüzgarsız köşe.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004: 115)

dulda *Yağmur veya rüzgarın ulaşamadığı kuytu yer.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014: 353)

dulda *Yağmur, güneş ve rüzgarın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013: 123)

dalda *Gölgelik.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015: 181)

dulda *1. Yağmur, güneş ve rüzgarın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge. 2. Korunaklı yer*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 104)

duldalan- *Gölge etmek*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987: 234)

dalda *Gölgelik.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 151)

dulda *Kuytu.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 472)

dalda *(<Mğ. dalda) Gölgelik*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002: 124)

dulda *Kuytu yer, güneş, yağmur, rüzgardan barınılacak yer.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 91)

dulda *Güneşten korunan kısım.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 91)

dalda *Sığınacak mahel.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 226)

daldalanmaḫ *Saklanmak, bir yere sığınmak, bir şeyin arkasında gizlenmek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 226)

dulda *Gölge, siper.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 216)

duldalanmak *Sipere geçmek, siper almak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 216)

dalda *Gölgelik, yağmura ve rüzgara karşı muhafazalı yer; sığınak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945: 104)

daldalan- *Duldalanmak.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997: 257)

dalda *Issız, sakin taraf.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995: 412)

daldalan- *Sığınmak, barınmak.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995: 412)

dulda *Rüzgar olmayan yer.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018: 400)

dalda *Yağmur, güneş ve rüzgarın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 256)

dulda *Rüzgarın etkisinden korunan yer. "Fırtına dinena:ten dulduya sığınduyduh."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 62)

daldalıḫ *Gölgelik.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015: 286)

dalda, dulda *Üstü kapalı, önü açık siper yer.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010: 112)

dulda *Rüzgarın etkilenmediği yer.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 37)

dulda *Yağmurun, rüzgarın ve güneşin etkisinden korunacak yer; kuytu, sığınılacak yer, gölge. –Gelirken birden yaamıra dutulmıyak mı; hemen bir evin duldasına girdik, amma yaamır doğru dürüst yaamıyor ki, yel esdi mi bir bakmışsın üstümüzde bir şey yok gimi cımcılık olmuşsuk…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 108)

dulda *Yağmurun, güneşin, rüzgarın etki yapamadığı kuytu yer, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi.* (Gösterir, 2015: 118b)

dalda *1. Siper, gölgelik yer. 2. Başkasına görünmemek için gizlenilen yer.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008: 50)

dalpınmak < ET (MK) talpın- "(Kuş) Debelenmek, çırpınmak."; **Anad. Ağ.** dalpınmak "Mücadele etmek."

DLT 436 **talpın-** *ḳuş talpındı Kuş çırpındı, kanat çırptı. Çırpınan her şey için böyle denir.*

EDPT 493b **talpın-** *Çırpınmak.*

DTSl 529a **talpın-**

TietzeL I (A-E) 551b **dalbın-/dalabın-** *Çırpınmak. < ET talpın-*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1347a **dalpınmak** *Mücadele etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dam < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) tam < AT *tām "Duvar, topraktan yapılmış barınak."; **Anad. Ağ.** dam "Toprak damlı ev, kulübe, köy evi. Ahır ya da düz çatı"

AT ***tām** *Duvar, çatı*. (Tekin, 1995, 174)

DLT 436 **tām** ***tām*** *Duvar.*

EDPT 502b **tam** *Duvar, topraktan yapılmış barınak.*

DTSl 529b **tam**

TietzeL I (A-E) 554a **dam I** *Toprak damlı ev, kulübe, köy evi.*

HasEr 104a **dam** *1. 'bir yapının, bir evin üzerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm'; 2. 'toprak damlı ev, küçük ev, köy evi'; 3. 'ahır'; 4. argo 'tutuk evi'*

TarS II (C-D) 983 **dam, (tam)** *Ev, üstü örtülü yer, dam.*

DerS II (C-D) 1347b, **dam** "*1. Toprak damlı ev, kulübe, köy evi. 2. Oda. 3. Ceza evi 4. Kapalı yer. 5. Hayvan yiyeceğinin saklandığı yer, ambar. 6. Yaylada sütlerin saklandığı yer. 7. Ahır. 8. Baca."*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

dam *Ahır ya da düz çatı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 284)

dam *Ev.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

daŋ < ET (Uyg., MK) taŋ "Şafak, tan, gün ağarması."; **Anad. Ağ.** daŋ, dān, dan "Sabah vakti, tan."

DLT 439 **taŋ** ***taŋ*** *Tan, şafak vakti. Şu dörtlükte geçer,*
[biz] taŋ ata yortalım
buḏraç ḳanın irtelim
basmıl begin örtelim
amdı yiğit yėwilsün
Tan atınca yola çıkalım. Buḏraç'un kanını isteyelim, öcünü alalım. Basmılların beyini de yakalım. Şimdi, gençler bunun için toplanıp bir araya gelsin.
EDPT 510b **taŋ** *Şafak, tan, gün ağarması.*
DTSl 532a **taŋ** I
TietzeL I (A-E) 556b **dan/ tan I** *Sabah vakti, sabah ışığı, şafak.*
HasEr Ø
TarS Ø
DerS II (C-D) 1355a **dan, dān, daŋ (I) [danğ (II)]** *Sabah vakti, tan.*

- DerS dışında taradığımız yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

danışmak < ET (MK) tanuş- "Birinden haberdar olmak, birine danışmak, sormak, görüşmek, tartışmak, birbirini bilmek, tanımak."; **Anad. Ağ.** danışmah, danışmaḫ danışmak "Konuşmak, söylemek, sormak"

DLT 438 **tanuş-** ***olar ėkki sōz tanuştı***. *Onlar ikisi birbirine söz buyurdular. Bunun aslı* ***tanudı****dır.*

EDPT 526b **tanuş-** *Birinden haberdar olmak, birine danışmak, sormak, görüşmek, tartışmak, birbirini bilmek, tanımak.*

DTSl 532a **tanuş-**

OTWF I 244 **tanuş-**

TietzeL I (A-E) 559a danış III (birisiyle) konuşmak.

HasEr Ø

TarS II (C-D) 999 **danışmak, (tanışmak)** *Müşavere etmek.*

DerS II (C-D) 1361b **danışmah, danışmaḫ [danışmak -2]** *Konuşmak, söylemek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

danış- *Konuşmak, söylemek, sormak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

danışmak *Konuşmak.* Kars, Erzurum, Çoruh (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 241)

danış- *Konuş-* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 490)

danış- *1. Danışmak, sormak. 2. Konuşmak.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 263)

danmak < ET (Uyg., MK) tan- "İnkâr etmek, reddetmek."; **Anad. Ağ.** danmak, daŋmak, danmaḫ "İnkar etmek, gizlemek."

DLT 438 **tān-** ***ol alımnı tandı*** *O, borcunu vb. inkar etti. Kişi herhangi bir şeyi inkar etse böyle denir.* ***tānar tānmaḳ***

EDPT 513b **tan-** *İnkâr etmek, reddetmek.*

DTSl 531b **tan I**

TietzeL I (A-E) 557a **dan- I** *İnkâr etmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1363a **danmak, daŋmak [danmaḫ]** *1. [- dammak (IV)] 2. İnkar etmek, gizlemek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dansuklamak < Harz. dansuklamak "Tuhafsınmak, acayip bulmak"; **Anad. Ağ.** dansuklamak "Şaşmak."

Harz. **dansuklamak** *Tuhafsınmak, acayip bulmak.* (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1362a **dansuklamak** *(I) Şaşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dargamak < Harz. darga- "Dağılmak, ayrılmak."; **Anad. Ağ.** dargamak "1.Herhangi bir şeyi bulmak için gezmek. 2. Dağıtmak, darmadağın etmek."

Harz. **darga-** *Dağılmak, ayrılmak.* (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY 1980: 150 **darga-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1370a **dargamak** *1.Herhangi bir şeyi bulmak için gezmek. 2. Dağıtmak, darmadağın etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

darı < ET (Uyg., MK) tarıg "Tarım, tarım yapmak. Hububat."; **Anad. Ağ.** darı "1. Mısır, mısır tanesi. 2. Darıya benzeyen, akdarı da denilen bir çeşit tahıl. 3. Mısıra benzeyen, tohumundan un yapılan bir bitki."

DLT 443 **tarıġ** ***tarıġ*** *Ekin. Bu Türklerin genelinin lehçesinde buğdayın her türünü kapsayan genel bir addır.* ***tarıġ*** *Oğuz lehçesinde ise yalnızca "darı" için kullanılır; ancak bu kullanış yanlıştır. Onlar buğdaya aşlıḳ derler.*

EDPT 537b- 538a **tarığ** *Tarım, tarım yapmak. Hububat, ekin.*

DTSl 537a **tarıg**

OTWF I 108

TietzeL I (A-E) 563b **darı I** *Ufak bir hububat cinsi, akdarı.*

HasEr 105b **darı** *Tohumları buğday yerine besin olarak kullanılan bir bitki.*

TarS Ø

DerS II (C-D) 1370a **darı** *1. Mısır, mısır tanesi. 2. Darıya benzeyen, akdarı da denilen bir çeşit tahıl. 3. Mısıra benzeyen, tohumundan un yapılan bir bitki.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

darı *Mısır.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 257)
darı *Mısır.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 329)
darı *Mısır.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 360)
darı *Mısır.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 668)
darı *Bir çeşit bitki.* Kütahya Domaniç Ağzı. (Bekar, 2011, 278)
darı *Mısır, mısır tanesi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 97)
daru *Darı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 153)
daru *Darı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 125)
darı *Buğdayın ıslatılarak dibekte dövülmüşü.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 79)
darı *Mısır.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 341)
darı *Buğdaygillerden bir bitki.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 155)
darı *Darı, mısır.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 385)
darı *Mısır.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 825)

darıkmak < ET (Uyg., MK) tarık- < AT *tārıḳ- "Sıkışmak, baskıya gelmek, bunalmak, darlanmak."; **Anad. Ağ.** darıkmak "1. [-darlanmak] 2. Başı dara gelmek, sıkışmak. 3. Sıcaktan bunalmak, nefesi kesilmek. 4. [-daralmak -3]"

AT ***tārıḳ-** *Daralmak, sıkılmak.* (Tekin, 1995, 174)

DLT 444 **tarıḳ-** ***yėr tarıḳtı*** *Yer daraldı.* ***tarıḳar tarıḳmaḳ***

EDPT 540b **tarık-** *Sıkışmak, baskıya gelmek, bunalmak, darlanmak.*

DTSl 537b **tarık-**

OTWF I 69 **tarık**

TietzeL I (A-E) 564a **darık-** *İçi sıkılmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 247)

TarS II (C-D) 1010 **darıkmak, (tarıkmak)** *Daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak.*

DerS II (C-D) 371a **darıkmak (I)** *1. [-darlanmak] 2. Başı dara gelmek, sıkışmak. 3. Sıcaktan bunalmak, nefesi kesilmek. 4. [-daralmak -3]*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

darak-, darık- *Bunalmak, sıkılmak, rahatsız olmak*. Adana. (Yıldırım, 2006, 464)

darıḫ- *Özlemek, özlem duymak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 263)

darıḫmak *Sıkıntı basmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 153)

darıḫmaḫ *Sıkıntı basmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 124)

darıḫ- *1. Sıkıntıya düşmek, darlanmak. 2. Darılmak. 3. İçe sıkıntı girmek, sıkılmak.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 462)

darıḫmaḫ *Parasızlıktan sıkıntıya düşmek, sıkışmak; üzüntülü olmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 51)

davış < ET (Uyg., MK) tavış "Bir ses. Gürültülü olmayan hafif bir ses."; **Anad. Ağ.** davış, davuş "Ses, hafif gürültü, hışırtı, tıkırtı."

Uyg. **tavış** *Ses.* BT9, 115b.

DLT 449 **tavış** ***tavış*** *Ses ve hareket. tawış biçiminde de söylenir.*

EDPT 446a **tavış** *Bir ses. Gürültülü olmayan hafif bir ses.*

DTSl 542b **tavış**

OTWF I 88 **tavış**

TietzeL I (A-E) 568a **davış/tavuş** *Ses, hafif gürültü, takırtı; ayak sesi.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1379a **davış [davuş]** *1. Ses, hafif gürültü, hışırtı, tıkırtı.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

davuş *Ses, gürültü*. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 257)

davulgu < ET (Uyg., MK) tavılḳu "Spiraea", Jojoba ağacı."; **Anad. Ağ.** davulgu davulgı "Kocayemiş ağacı ve meyvesi."

DLT 451 **tawılḳu** ***tawılḳu tawılġuçun*** *bir başka söyleniş biçimidir. Hünnap, çiğde.*

EDPT 440b-441a **tavılku** "*Spiraea", Jojoba ağacı.*

DTSl 543b **tawılku**

TietzeL I (A-E) 569a **davulgu/davulga** *Kocayemiş ağacı ve meyvesi.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1382b **davulgu [davulga, davulgı]** *Kocayemiş ağacı ve meyvesi.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dayak < ET (Uyg., MK) tayak/dayak "Destek, dayanak."; **Anad. Ağ.** dayak "Destek, dayanak, dayak."

DLT 452 **tayaḳ** ***tayaḳ*** *Dayak, sopa.* ***küḏegü tayaḳ berdi*** *"Damat, gelin attan inerken omzuna dayansın diye cariye veya köle verdi." Bu, zenginlerin adetidir. Bu cariye veya köle gelinin malı olur. Atasözü,* ***tayaḳ bile taymas, tanuḳ sözün bütmes*** *Elinde bastonu olan çamurda kaymaz, tanığın ne dediği ancak tanıklık ettiği sırada öğrenilir.*

EDPT 568a **tayak/dayak** *Destek, dayanak.*

DTSl 527b **tayak**

OTWF I 198 **tayak**

TietzeL I (A-E) 569a **dayak I** *Destek.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 247)

TarS II (C-D) 1029 **dayak, (tayak)** *Mesnet, dayanılacak şey.*

DerS II (C-D) 1383b **dayak** *1. Dest 2. Kağnı ve dört tekerlekli arabalarda oku yukarda tutmaya yarayan ağaç destek. 3. Evlerin kapısının açılmaması*

için, kapının arkasına konulan ağaç kol, takoz. 4. Kalınca, uzun sopa, baston, asa. 5. Bir yükü yalnız başına sararken kullanılan yük dayamaya yarayan ucu çatallı, kalınca ağaç.

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu bölgelerde tespit edilmiştir:

tayaḫ *Destek, dayanak, dayak.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 224)

dayak *En çalışkan, güvenilir. "evin dayağı" < dayak "destek".* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 32)

dayak *Kalınca, uzun sopa, baston, asa.* Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 224)

dayaḫ *(<dayak) kapı açılmasını duvar yıkılmasın veya fazla meyveden dal kırılmasın diye ağaçtan payende.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 339)

dayaḫ *1. Meyve dallarına yerden verilen ucu çatal destek. 2. Destek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 95)

tayak *Sopa, değnek, asa.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 717)

dayaḫ *Dayanak, destek.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 188)

dayah *Destek, kağnı okunun düşmemesi için konulan ağaç destek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 55)

dayaḫ *Dayak, ağaç destek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 290)

dayak (1) *Ağaç destek.* (Gösterir, 2015, 99b)

daylan < ET (MK) taylaŋ "Güzel yüzlü, temiz giyimli genç delikanlı."; **Anad. Ağ.** daylan, daylak "1.Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı. 2. İnce, uzun boylu kimse."

DLT 453 **taylaŋ** ***taylaŋ*** *er Temiz giyimli, zarif, boylu poslu, parlak yüzlü adam. Genellikle gençlerde kullanılır.* ***taylaŋ yigit*** *Zarif ve titiz genç*

EDPT 569a **taylaŋ** *Güzel yüzlü, temiz giyimli genç delikanlı.*

DTSl 528a **taylan**

TietzeL I (A-E) 570b **daylak II** *Sakalı bıyığı çıkmamış delikanlı; ince, uzun boylu kimse.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1389b **daylan (I)** *Boylu, poslu, gürbüz güçlü kuvvetli kimse.*

DerS II (C-D) 1389a **daylak (II) [day (II), daylaḫ (I)]** *1.Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı. 2. İnce, uzun boylu kimse.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

daz < ET (Uyg., MK) taz "Kel."; **Anad. Ağ.** daz, dazalak, dazlak "Saçsız baş, kel."

DLT 453 **tāz** ***tāz*** *Kel.* ***tāz at*** *Alacalı at.* ***tāz ḳōy*** *Boynuzsuz koyun.* ***tāz yēr*** *Bitkisi az olan çolak yer, çıplak toprak. Atasözü,* ***tāz at tawarçı bolmas*** *Alaca at yük taşımaz, çünkü onun toynakları zayıf olur.*

EDPT 570b **taz** *Kel.*

DTSl 543b **taz**

TietzeL I (A-E) 570b **daz/taz** *Saçsız baş, kel.*

HasEr 106b **daz (>dazlak)** *Saçı dökülmüş, dazlak.*

bkz. (Ölmez, 2009, 247, 274)

TarS II (C-D) **daz, (taz)** *Kel, saçsız.*

DerS II (C-D) 1390a **daz (I) [dazalaq, dazlak (II), dız (I)]** *1. Kellerin başında kellikten geriye kalmış izlere denir, Çoğu gitti azı kaldı, keli gitti dazı kaldı. 2. Saçsız baş, kel 3. Otsuz, çıplak arazi, tepe.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

daz *Saçsız baş.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 105)

daz *etç taz. Kel.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 73)

daz *Saçı dökülmüş baş, çıplak toprak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 340)

dazmak < ET (Uyg., MK) tez- "Kaçmak, koşmak, uçmak."; **Anad. Ağ.** dazmak "Kaçmak."

DLT 464 **tez-** *keyik tezdi* "Yaban hayvanı kaçtı."

EDPT 572a **tez-** *Kaçmak, koşmak, uçmak.*

DTSl 557b **tez-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1391a **dazmak** *1. Kaçmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

debelenmek < Kıpç. debelen- "İki tarafa yuvarlanmak"; **Anad. Ağ.** debelenmek "Tepinmek, çırpınmak, kımıldamak, hareket etmek."

Kıpç. **debelen-** *İki tarafa yuvarlanmak*. (İH) [KTS 57b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 571b **debelen-/debellen-** *Çırpınmak, tepinmek < dep-/tep- fiilinden –ele genişlemesiyle yapılan verbum frequentativum.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1392a **debelenmek** *1. Tepinmek, çırpınmak, kımıldamak, hareket etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

değirmi < ET (Uyg., MK) tegirmi "Yuvarlak, dairesel."; **Anad. Ağ. degirmi** deermi, değermi "Yuvarlak, daire biçiminde."

DLT 454 **tegirme** ***tegirme neŋ*** *Çörek, değirmen ve demir para gibi değirmi/yuvarlak olan şey.*

EDPT 486b **tegirme /tegirmi** *Yuvarlak, dairesel.*

DTSl 548a **tegirmi**

OTWF I 65 **tägirmi**

TietzeL I (A-E) 577b **değirmi** *Yuvarlak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1401b **degirmi [deermi, değermi]** *2. Yuvarlak.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

değirmi *Yuvarlak, daire biçiminde*. Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 135)

degirmi *Yuvarlak, değirmi.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 190)

deyirmi *1. Çörek, değirmenin taşı gibi yuvarlak olan nesne. 2. Eni boyu eşit olan. 3. Başörtüsü, yazma.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 397)

degirmi *Değirmi, yuvarlak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 105)

dägirmi *Yuvarlak.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 419)

degirmi *etç. Tegirme. Değirmi; yuvarlak, kare şeklinde*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 74)

değirmi *Yuvarlak, genişçe*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 311)

dägirmi *Yuvarlak.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 419)

degirmi *Yuvarlak, daire biçiminde*. Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 313)

degirmi *Tandır ekmeği pişirmede kullanılan yuvarlak yastık.* Erzincan Merkez. (Üstün, 2008, 175)

değirmi *Yuvarlak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 34)

degirmi *Yuvarlak.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 150)

deermi *Kare şeklinde baş örtüsü.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 125)

dērmi *Değirmi.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 227)

degirmi *Değirmi, yuvarlak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 105)

değerimi *Değirmi, yuvarlak, yassı*. Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 315)

değirmi *Normal, orta büyüklükte.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 306)

değirme *Yuvarlak, topaç.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 641)

degirmi *Daire biçiminde olan, yuvarlak, değirmi. "Kosnü bizim tarlıya değirmi değirmi oyuhlar açmış."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 56)

daarmi *Daire, dairesel*. Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 83)

daarmi *Dörtkenarı eşit olan, karesel. –Ben aanamadım getdi; babamınan bir usda gartonu yusyuvallak kesdiler, ona daarmi dediler soona da dörtkenarı eşit bir dörtgen cızdılar, ona da daarmi dediler...İkisi birden daarmi olur mu deyi düşünüyordum ki, bibimin başına yemeni aldırırken gişisine etdiği tembah ahlıma geldi; "Herif, daarmi ossun amma böyük ossun haa" diyordu; demek ki oluyor…"* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 83)

daarmi *Yuvarlak, dairesel.* (Gösterir, 2015, 93a)

değirmi (2) *Yuvarlak.* (Gösterir, 2015, 101a)

değirmi *Yuvarlak, daire biçiminde.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 53)

degirmek < ET (Uyg., MK) tegür- "Ulaştırmak, nakletmek."; **Anad. Ağ.** değirmek "Duyurmak, bildirmek, ulaştırmak."

DLT 454 **tegür-** ***ol maŋa begdin söz tegürdi*** *O, bana beyden (ve başkası) söz getirdi* ***tegürür tegürmek***

EDPT 485b **tegür- / degür-** *Ulaştırmak, nakletmek.*

DTSl 549b **tegür-**

OTWF II, 537 **tägir-**

TietzeL I (A-E) 576a **degür- / değir- /değir-** *Değdirmek, ulaştırmak, duyurmak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1041 **değirmek, (değürmek)** *1. Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek.*

DerS II (C-D) 1401a **değirmek** *1. Duyurmak, bildirmek, ulaştırmak.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

değme < ET (MK) tegme "Her, herhangi bir."; **Anad. Ağ.** değme "Seçme, üstün, en iyi."

DLT 454 **tegme** ***tegme*** *Her bir. Atasözü,* ***tegme kişi öz bolmas, yāt yaġuḳ tüz bolmas*** *Hiç kimse kendin gibi olmaz ki ona sırrını verip güvenebilesin. Yabancı ile hısım da eşit olmaz*

EDPT 482a **tegme/ değme** *Her, herhangi bir.*

DTSl 548b **tegme**

TietzeL I (A-E) 578a **değme (I)** *Herhangi bir, rastgele.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1044 **değme** *1. Her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rasgele. 2. Beğenilmiş, seçilmiş.*

DerS II (C-D) 1403b **değme (I)** *Seçme, üstün, en iyi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

değme *Seçme, üstün, en iyi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 156)

dek < ET (MK) tek "Sessiz, sessizce."; **Anad. Ağ.** dek "Uslu, terbiyeli, doğru, namuslu kimse."

DLT 455 **tek** ***tek tur*** *Oğuz lehçesinde "tek dur, sus"*

EDPT 475b **tek 2** *Sessiz, sessizce.*

DTSl 550a **tek I**

TietzeL I (A-E) 580a **dek /tek III** *Uslu, terbiyeli, namuslu; sessiz, rahat, sakin.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1062 **dek (IV), (tek (IV))** *Sessiz, rahat, sakin.*

DerS II (C-D) 1406a **dek (II)** *1. Uslu, terbiyeli, doğru, namuslu kimse.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

deki < ET (Uyg., MK) tegü, tegi "Kadar, dek."; **Anad. Ağ.** dekli, degan, degen, degin, deh, deki, dekili, dekni, deni, deyin "Kadar."

DLT 454 **tegü** *Bile, kadar.*

EDPT 477b **tegi** *Kadar, dek.*

DTSl 547a **tegi**

OTWF I 403 **tägi**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1057 **dek (I), (dak (II))** *1. Kadar, değin. 2. Kadar az, denlü.*

DerS V (O-T) 1407b **dekli (I) [degan, degen, degin, deh (II), deki, dekili, dekni, deni (II), deyin (I)]** *Kadar.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

delice < Kıpç., EAT delice doğan "Akbaba, çaylak."; **Anad. Ağ.** delice "Şahin, atmaca."

Kıpç. **delice doğan** *Akbaba, çaylak*. (İH) [KTS 58b]

TarS II (C-D) 1066 **delice doğan, (delüce toğan)** *Atmaca cinsinden, muymul da denilen yırtıcı bir kuş.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1411a **delice (I)** *Şahin, atmaca.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

delim < ET (Uyg., MK) telim "Çok, fazla."; **Anad. Ağ.** delim "Çok fazla."

DLT 455 **telim *telim*** *Çok telim yarmaḳ Çor para Şu dörtlükte geçer,*

Telim başlar yuwuldı mat

Yaġı andın yawaldı mat

Küçi anıŋ kewildi met

ḳılıç ḳınḳa küçün sığdı

Savaşı anlatarak şöyle diyor, "Yiğitlerin başları yuvarlandı, düşmanın öfkesi dindi ve gücü o kadar zayıfladı ki üzerinde kuruyan kanın çokluğundan kılıç kına zor sığdı.

EDPT 499b **telim** *Çok, fazla.*

DTSl 550b **telim**

OTWF I 293 **tälim**

TietzeL I (A-E) 583a **delim I** *Çok fazla, ziyade.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1067 **delim** *Çok, birçok, ziyade.*

DerS II (C-D) 1412b **delim (I)** *Çok fazla.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

demek < Kıp. demek "Damda, duvarda pencere gibi delik"; **Anad. Ağ**. demek "Ahırdan gübreyi dışarı atmak için kullanılan ufak pencere, kapak."

Kıpç. **demek** *Damda, duvarda pencere gibi delik* (İH) [KTS 58b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 401a **temek** *Ahırdaki gübreyi dışarı atmak için kullanılan kapaklı veya kapaksız delik, ahır penceresi. Yerel ağızlarda demek olarak da geçer. Kökenini bilmiyoruz.*

DerS II (C-D) 1416a **demek (II)** *Ahırdan gübreyi dışarı atmak için kullanılan ufak pencere, kapak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

demreğü < ET (MK) temregü "Cildin kuru yaralarla kaplandığı bir cilt hastalığı."; **Anad. Ağ.** demreği, demrê, demreğe, demreğü "Temriye, egzama."

DLT 456 **temregü** ***temregü*** *Temriye, karayosunu [kabarcıklarla ortaya çıkan bir deri hastalığı.*

EDPT 509b **temregü** *Cildin kuru yaralarla kaplandığı bir cilt hastalığı.*

DTSl 551a **temregü**

TietzeL I (A-E) 587a **demreğü/ demreği/temreğü/ temreği/ temriye/temre** *Bir cilt hastalığı, temriye, egzama.*

HasEr 402a **temriye** *1. Deride yer yer birtakım kabartılarla kendini gösteren hastalık. 2. Kara yosunu. Ağızlarda demreği, demreğü, temreği, temreğü olarak da geçer.*

TarS II (C-D) 1072 **demreği, (demreğü)** *Temriye hastalığı.*

DerS II (C-D) 1419a **demreği [demrê, demreğe, demreğü]** *1.Temriye, egzama.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanmıştır,

temro *Bir çeşit deri hastalığı, temriye*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 496)

demregi *Temreği, egzama.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 105)

temrek *Temre, temreği, temriye, mayasıl, cild hastalığı*. Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 355)

dermei, demreğe, demreği *Temriye, egzama.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 396)

demrâ *Demre.* (Gösterir, 2015, 102a)

demre *Bir çeşit deri hastalığı, temriye*. (Gösterir, 2015, 102a)

demreği → *Demre.* (Gösterir, 2015, 102a)

demreğü → *Demre.* (Gösterir, 2015, 102b)

demreği *Temriye, egzama.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 53)

depmek < ET (Uyg., MK) tep- "Ayakla tepmek, ayakla vurmak"; **Anad. Ağ.** depmek "Tekme atmak, tekmelemek."

DLT **tep-** ***ol ḳulın tepti*** *O, kölesini ayağıyla tepti.*

EDPT 435b **tep-** *Teklemelek.*

DTSl 552b **tep-**

TietzeL I (A-E) 589b **dep- tep-** *Tekmelemek, hayvan çifte atmak < ET tep-*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1093 **depmek** *Hücum etmek, saldırma (atı) ileri sürmek.*

DerS II (C-D) 1430 **depmek** *Tekme atmak, tekmelemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

depük < ET (MK) tepük "Tekme, çifte, vuruş, darbe."; **Anad. Ağ.** depik, depük "Tekme, çifte."

DLT 458 **tepig *ol ḳulın tepig tepdi*** *O, kölesini öyle bir tepti ki*

EDPT 438b **tepig/ depig / tepük/ depüg** *Tekme, çifte, vuruş, darbe.*

DTSl 552b **tepik**

TietzeL I (A-E) 591b **depük/depik** *Tekmeleme, tekme.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1093 **depme, (depmük)** *Tekme.*

DerS II (C-D) 1428b **depik (I) [depük (I)]** *Tekme, çifte.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

depik *Tekme.* Adana. (Yıldırım, 2006, 465)

depik *Tekme.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 257)

depik *Kuru yer, çiğnenerek düzeltilmiş yer.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 158)

depik *Depig, tepik.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 470)

depik *Tekme.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 270)

tepik *Tekme.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 136)

depbik *Tekme.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 413)

depik *Tekme.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 161)

depük *Tekme.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 56)

depik *Tekme. –Get la, eşşouleşşek, ben bir daha seninle ayuşlu başuşlu yatmam; uyhusu arasında bile zabaha gadar gannımı depikleyip durdu yav…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 92)

depik *Tekme, çifte*. (Gösterir, 2015, 103a)

depük *Tekme.* (Gösterir, 2015, 103b)

tepik *Tekme.* (Gösterir, 2015, 371a)

devinmek < Kıpç., EAT devinmek "Çalışmak, uğraşmak, didinmek"; **Anad. Ağ.** "Çabalamak, uğraşmak, didinmek."

Kıpç. **devin- (I)** *Çalışmak, uğraşmak, didinmek.* (İH) [KTS 60a]

TarS II (C-D) 1124 **devinmek** *Hareket etmek, uğraşmak.*

VEWT Ø

ETSY Ø

TietzeL I (A-E) 602b **devin-/divin-** *Kımıldamak, kıvranmak < ET tevin-*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1443a **devinmek** *2. Çabalamak, uğraşmak, didinmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

didmek < ET (Uyg., MK) tıt- "Parçalara bölmek."; **Anad. Ağ.** didmek "1. [didiklemek (I) -1] 2. Ditmek."

DLT **tīt- (tīḏ-)** ***ol anı tīttı*** *O, onu bir işten alıkoydu, mani oldu. Bunun aslı* ***tīḏtı****dır. Harflerden biri öbürüne çevrilip ikizlenmiştir.*

EDPT 450b **tıt- (?d-)** *Parçalara bölmek.*

DTSl 563b **tıt-**

TietzeL I (A-E) 612b **did- /dit-** *Yünü veya pamuğu ince liflere ayırmak, didiklemek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1482a **didmek [ditmak]** *1. [didiklemek (I) -1] 2. Ditmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dilmaç < Kıpç. dilmaç "Tercüman" ; **Anad. Ağ.** dilmaç "Çevirmen."

Kıpç. **dilmaç** Tercüman (TZ) [KTS 62a]

TarS II (C-D) 1158 **dilmaç** *Tercüman.*

VEWT 487a dilmač

ESTY 1980: 233 **dilmaç**

TietzeL I (A-E) 620a **dilmaç** *Tercüman. Meslek ismi yapan –maç/-meç için bkz. çığırtmaç*

HasEr 113a **dilmaç** *Tercüman, çevirici. Orta Türkçeden başlayarak kullanıldığını biliyoruz. İlk bakışta Türkçe tıl (> til > dil) kökünden geldiği anlaşılıyor. Ancak bu köke getirilen –maç eki tartışmaya açıktır. Türkçede bu*

ekin fiil köklerinden yemek adları yapımında kullanıldığını biliyoruz. bkz tutmaç. O açıdan dilmaç'ın tıl (> til > dil) gibi bir isim kökünden gelmesi düşündürücüdür. Doerfer'in –maç ekini tutmaç'taki –maç ile birleştirmesi yanlıştır. Bilimsel yayınlarda dilmaç sıklıkla tartışılmıştır.

DerS II (C-D) 1497a **dilmaç** *Çevirmen.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

diñelmek < EAT diŋelmek "Ayakta durmak, ayağa kalkmak."; **Anad. Ağ.** dinelmek, diñelmek "Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak."

TarS II (C-D) 1161 **diñelmek** *Ayakta durmak, ayağa kalkmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 622b **dinel-** *Dikilmek, ayağa kalkmak, ayakta durmak.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1501b **dinelmek, diñelmek** *1.Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir:

Bu sözcükten türediğini düşündüğümüz şekillerle Anadolu ağızlarında karşılaşılır:

diŋäl- *Ayakta durmak, beklemek.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013: 823)

diñel- *Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014: 352)

diñel- *Ayağa kalkmak, ayakta durmak.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009: 415)

diñel- *Ayakta durmak*. Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004: 157)

diñelmek *Dikilmek, ayakta durmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992: 203)

dinel-/ diñel- *1. Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak. 2. İşe giderken veya iş yaparken onunla bununla meşgul olarak sallanmak, boş vakit geçirmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 100)

dikel- *Dikilmek, ayakta durmak*. Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013: 463)

diñel- *Ayakta durmak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013: 463)

dikelmek *Karşı gelmek, kafa tutmak, dayatmak, dikleşmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 162)

dinelmek *Diyelmek, ayakta durmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 164)

diyelmek *Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 165)

dinel- *Ayakta dur-, bekle-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 471)

diñelmek *Dikelmek, ayakta durmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002: 126)

dinelmek *Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 85)

dinelmek *Ayakta durmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 85)

dinelmek *Dikilmek, karşı gelmek*. Kıyam etmek, kalkmak. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 85)

dinelmek *Karşı gelmek, kafa tutmak, dayatmak, dikleşmek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 85)

diŋeltmek *Dikmek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 228)

diŋelmek *Birisinin karşısına dikilmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995: 273)

dinel- *Diyelmek, ayakta durmak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001: 341)

diŋel- *Ayakta beklemek.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017: 388)

diŋel- *Dikilmek, durup beklemek, ayakta durmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 397)

diñel- *Ayağa kalkmak, ayakta durmak.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009: 415)

dinelmek *Dikilmek, karşı çıkmak, kalkmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 284)

dinel- *Ayakta durmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006: 466)

diŋeld- *Ayağa kaldırmak, ayakta tutmak.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002: 170)

dinelmek *Dikilmek, ayakta durmak.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993: 166)

diñel- *Dikilmek, ayakta durmak.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009: 650)

diñel- *Ayakta durmak.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013: 415)

dinelmek *Dikilmek, ayağa kalkmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 257)

diŋel- *Ayakta durmak.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009: 857)

diŋelt- *Ayakta durdurmak.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009: 857)

diŋel- *Dikelmek.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012: 714)

dinelmek *Boş boş ayakta durmak. "Ahşama:ten bacada dinelip bir işin ucundan dutmazıdı."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 59)

dinelmek *Ayakta durmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 49)

dikelmek *Dikleşmek, karşı gelmek; kızgınlıkla birisine karşı vücut diliyle karşı koymaya hazırlanarak oturmak veya ayağa kalkmak. –Ne var lan, ne dikeliyon? Dinime imanıma şimdi damdan hotlar, seni dutduum gimi bacağıyın birine basar ötekini ayırırım haa…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 97)

dinelmek *Ayakta, öylesine durmak; dikilmek. –Sezai Karakoç, İstanbul'da Üretmen Han'daki odasında bir ziyaretimiz sırasında, 'rahmetli babamın çok hoşuna giderdi' diyerek anlatmıştı; "Babamdan dinlemiştim; Maraşlı bir usta köyümüze minare yapıyormuş; usta örerken, bir işçisi de yontulan taşları yukarıya taşıyormuş. Minare yükseldikçe, taş taşıyan işçi koca taşları çıkarırken aşırı yorulduğundan, her defasında aşağıda biraz daha çok durmaya çalışıyormuş. İnşaat iyice yükselince, işçi beklemeyi bir hayli artırmış ve bu arada da ustaya aşağıdan seslenmiş "Yahu ustam bu iş ne zaman bitici?" Usta da zaten bir ders vermek peşinde olduğu için "Sen orada eyle dinelirsen bu iş daha çook biter!.." demiş.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 99)

dinelmek (1) *1. Ayakta durmak. 2. Karşı gelmek.* (Gösterir, 2015: 109b)

dişemek < ET (MK) tişe- "Süt dişlerini kaybetmek, bilemek, keskinleştirmek."; **Anad. Ağ.** dişemek "Bebek ve hayvan yavrusu diş çıkarmak, diş çıkarmaya

başlamak 2. Yedi yaşındaki çocukların süt dişleri dökülüp esas dişleri çıkmak. 3. Diş geçirmek, ısırmak."

DLT 475-476 **tişe-** ***tegirmen tişedi*** *"Değirmen taşını biledi." Bu cümlede tamlanan atılmış, tamlayan onun yerine konmuştur; çünkü tegirmen sözü, değirmen için genel addır; halbuki yalnızca değirmen taşı bilenir.* ***ol oğrak tişedi*** *"O, orağın dişini biledi."*

EDPT 561a **tişe-** *Süt dişlerini kaybetmek; bilemek, keskinleştirmek.*

DTSl 563b **tişe-**

OTWF II 424 **tişe-**

TietzeL I (A-E) 629b **dişe-** *I Diş çıkarmaya başlamak (bebek hakkında, süt dişlerini döküp esas dişlerini çıkarmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 248)

TarS Ø

DerS II (C-D) 1521b **dişemek** *1. Bebek ve hayvan yavrusu diş çıkarmak, diş çıkarmaya başlamak 2. Yedi yaşındaki çocukların süt dişleri dökülüp esas dişleri çıkmak. 3. Diş geçirmek, ısırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

dişe- *1. Bebeğin dişinin çıkması. 2. Testerenin dişlerinin bilenmesi. 3. Değirmen taşına çekiçle diş açmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 344)

dişemek *Bebek ve hayvan yavrusunun diş çıkarması, diş çıkarmaya başlaması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 86)

dişemek *Dişeği denilen ucu tırtıllı çekiçle değirmen taşı ya da herhangi bir şey üzerinde diş yapmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 86)

dişemek *Yedi yaşındaki çocukların süt dişleri dökülüp esas dişleri çıkarmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 86)

dişemek *Bıçkı, testere, orak gibi aygıtların dişlerini iye ile bilemek*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 116)

dişemek *Atlara köstek vurmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 165)

dişemek *1. Bebek ya da buzağı diş çıkarmaya başlamak, dişimek. 2. Diş yeri açmak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 60)

dişemek *Hızar, tırpan, değirmentaşı gibi aletlerin keskinleştirilmesi için yapılan işlem.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 113)

dişimek *Bebekler diş çıkarmaya başlamak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 50)

dişemek *Bebelerin diş çıkarmaya başlaması. –Kızım, sen on aylıkken dişemeye başlamıştın.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 99)

dişemek (1) *1. Bebeklerin, hayvanların diş çıkarması. 2. Yedi yaşındaki çocukların süt dişlerinin dökülüp esas dişlerinin çıkması.* (Gösterir, 2015, 111a)

divşinmek < ET (MK) tewşin- "Çalışmak, uğraşmak, didinmek"; **Anad. Ağ.** divşinmek "Yerinde duramamak, hareket etmek."

DLT 464 **tewşin-** ***er işta telim tewşindi*** *Adam işte çok çalıştı, çırpındı.*

EDPT 447a **tevşen-** *Uğraşmak.*

DTSl 557b **tewşin-**

OTWF II 619 **tewşen-**

TarS Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1528b **divşinmek** *Yerinde duramamak, hareket etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dizim < ET (MK) tizim "Bir şeylerin listesi, sıralanması, dizimi."; **Anad. Ağ.** dizim "İpliğe dizilen şeyler."

DLT 477 **tizim** ***tizim*** *Dizi* ***bir tizim yinçü*** *Bir dizi inci*

EDPT 576b **tizim** *Bir şeylerin listesi, sıralanması, dizimi.*

DTSl 565a **tizim**

TietzeL I (A-E) 634a **dizim** *İpliğe dizilen şeyler.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1531b **dizim [dizin (II)]** *İpliğe dizilen şeyler.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dolunmak < Çağ. tolun- "Batmak, yıldızların batması"; **Anad. Ağ.** dolunmak "Batmak."

Çağ. **tolun-** *Batmak, yıldızların batması* [Niyâzî 1024; ŞSL 192; Senglah 184r.28 tolun-]

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL 642b **dolun- / dulun-** *Gözden kaybolmak, batmak (güneş, ay vs hakkında)*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1548b **dolunmak (I)** *2. Batmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekildedir:

dulun- *Suya dalmak*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı (Memiş, 2019: 37)

dulunmak *Ay ve güneş batmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015: 205)

dulunmak *Gözden kaybolmak, görünmez olmak. Ayın ve güneşin batması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 91)

dulunmaḫ *Ayın yuvarlak hale gelmesi.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 229)

dulunmaḳ *Grub etmek, doğmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 216)

dulun- *1. Suya dalmak. 2. Ayın ve güneşin batması.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990: 470)

dulunmak *Ay ve güneşin batması.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 285)

dulunmak *Bütün vücudu suya sokmak, tummak. "Bir de bahdım ki ördekler suya dulunup dulunup çıhıyor."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 62)

domurmak I < ET (Uyg., MK) tomur- "Kanamak."; **Anad. Ağ.** domurmak "Kaynaktan su kaynayarak çıkmak. 2. Kesilen yerden kan deri üstüne damla halinde çıkmak."

DLT 483 **tomur-** ***er burnı tomurdı*** *Adamın burnu kanadı* ***tomurur tomurmaḳ***

EDPT 509a **tomur-** *Kanamak.*

DTSl 574b **tomur II**

TietzeL I (A-E) 644a **domur- / tomur-** *Kabarmak, kaynayarak çıkmak (su kaynaktan); damla damla çıkmak (kan yaradan).*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1554a **domurmak (II) [domurmag (II) -1]** *Kaynaktan su kaynayarak çıkmak. 2. Kesilen yerden kan deri üstüne damla halinde çıkmak.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki bölgelerde kullanılmıştır.

domurlan- *etç tomur- Kabar kabar ol-.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 81)

domurmak *Kabarmak, kabarcıklanmak. –Ana, zobanın yanındaki teştin içinde duran hamırın üstü niye şeyle domur domur olmuş gı, bozulmuş mu yoksa?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 58)

domurmak II < ET (MK) tomur- "Ağaçların tomurcuklanması."; **Anad. Ağ.** domurmak "1. Ağaçlar tomurcuklanmak. 2. Kabarmak."

DLT 483 **tomur-** ***er yıġaç tomurdı*** *Adam ağacı tomruk yaptı (adam, ağacı direk dibi gibi değirmi biçimde kesti)* ***tomurur tomurmaḳ***

EDPT 509a **tomur-** *Yuvarlak şekilde kesmek. Anlamı ile bağlantılı.*

DTSl 574b **tomur- I**

TietzeL I (A-E) 644a **domur- / tomur-** *Kabarmak, kaynayarak çıkmak (su kaynaktan); damla damla çıkmak (kan yaradan).*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1553b **domurmak (I)** *1. Ağaçlar tomurcuklanmak. 2. Kabarmak.*

DerS II (C-D) 1553b **domurcuk** *Tomurcuk.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

domrul- *Tomurcuklanmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006,466)

domur *Tomurcuk, kabarcık.* (Yıldırım, 2006, 466)

tomburmak *Tomurcuk vermesi için ağacı kesmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 447)

tomurmaḫ *Ağacı düzgünce kesmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 447)

don < ET (Uyg., MK) ton < AT *tōn "Çamaşır, giysi."; **Anad. Ağ. don** "Çamaşır, elbise."

AT ***tōn** *Elbise, üst giyecek*. (Tekin, 1995, 178)

DLT 483 **tōn** ***tōn*** *Elbise.*

EDPT 512b **ton** *Çamaşır, giysi.*

DTSl 574b **ton**

TietzeL I (A-E) 644b **don I** *Elbise, üst baş, kılık kıyafet.*

HasEr 119b **don** *1. Giysi; 2. Bacaklara geçirilen iç giysisi. Eski kaynaklarda giysi olarak geçer.*

TarS II (C-D) 1211 **don, (ton)** *1. Elbise, kılık kıyafet. 2. Renk.*

DerS II (C-D) 1557b **don (I)** *1. Çamaşır, Cuma günü don yıkamam. 2. Kıyafet, biçim. 3. [# donak (I) -1] 4. Pantolon. 5. Şalvar. 6. Beyaz bezden yapılmış pijama. 7. Tavukların ayağına işaret olarak bağlanan bez, Annem tavuklarımız belli olsun dire ayaklarına don dikmiş. 8. Saman taşımak için kağnıların yanlarına konulan yün örtü.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki gibi olduğu tespit edilmiştir:

don *Elbise, kıyafet, çamaşır*. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 258)

doñ *Elbise.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 416)

don *Çamaşır, giysi.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 289)

don *Beyaz bezden yapılmış pijama.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 102)

ton *Kürk, giysi.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 462)

don *Entari, kadın elbisesi, fistan.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 243)

don *1. Elbise. 2. Çamaşır.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 274)

don, *Urba, kıyafet.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 251)

don *1. Çamaşır. 2. Somurtkan, içine kapanık, soğuk insan.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 61)

don *Çamaşır.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 50)

don *Elbise, giysilerin, çamaşırların tümü. –Hadin baam döller, üsdüzde naadar don, köynek, çorap, pantul, cekat, yelek gimi naadar kirliniz varsa hemen çıharıp temizleriizi geyin; ben ıcık soona don yuyucuyum.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 103)

don (2) *Çamaşır, giysi.* (Gösterir, 2015, 114a)

don *Giysi, elbise, külot iç çamaşırı.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 58)

donak < EAT donak, tonak "Bezek, süs."; **Anad. Ağ.** "1. Gelin elbisesi, kadın elbisesi."

TarS II (C-D) 1213 **donak, (tonak)** *Bezek, süs.*

VEWT Ø

OTWF II 424

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 645a **donak** *Gelin elbisesi, kadın elbisesi.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1558a **donak (I) [don (I) -3, donaḫ]** *1. Gelin elbisesi, kadın elbisesi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

donluk < Kıpç. donluk "Aylık, maaş, ücret."; **Anad. Ağ**. donluk "Maaş."

Kıpç. **donluk** *Aylık, maaş, ücret* (BM) [KTS 64a]

TarS Ø

VEWT Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1561a **donluk** *Maaş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

doŋuz < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) toŋuz "Domuz."; **Anad. Ağ. doŋuz** "Domuz."

DLT 483 **toŋuz** ***toŋuz*** *Domuz. Toŋuz Türklerin on iki yılından biri.*

EDPT 527b **toŋuz** *Domuz.*

DTSl 575a **toŋuz**

TietzeL I (A-E) 646a **doŋuz/ domuz** *Maruf vahşi ya da ehli hayvan.*

HasEr 118b **domuz** *Eti ve yağı için beslenen evcil hayvan. Eski kaynaklarda toŋuz (ve doŋuz) olarak geçer.*

TarS II (C-D) 1217 **doñuz, (toñuz)** *Domuz.*

DerS II (C-D) 1562a **doŋuz [doğuz]** *Domuz.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dorum, torum < ET (MK) torum < AT *tōrum "Deve yavrusu."; **Anad. Ağ.** torum, dorum "Deve yavrusu."

AT ***tōrum** *Deve yavrusu.* (Tekin, 1995, 178)

DLT 485 **torum** ***torum*** *Torum, iki yaşında deve yavrusu. Dişisine* ***tışı torum*** *denir.*

EDPT 549a **torum** *Deve yavrusu.*

DTSl 578a **torum**

TietzeL I (A-E) 647a **dorum/ torum** *Deve yavrusu.*

HasEr 120b **dorum** *Deve yavrusu. Ağızlarda torum olarak da kullanılır.*

TarS V (O-T) 3830 **torum** *Deve yavrusu, genç deve.*

DerS II (C-D) 1566a **dorum (I)** *Deve yavrusu.*

DerS V (O-T) 3972b **torum (I) [türün]** *Deve yavrusu.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dorun *Bir yaşından büyük erkek deve.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 466)

dorum *Boduktan büyük olan deve yavrusu.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 416)

dorun *Bir yaşına girmiş deve yavrusu.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2014, 273)

dorum *Deve yavrusu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 169)

dorum *Deve yavrusu, küçük deve.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 252)

dorun *Bir yaşında girmiş deve yavrusu.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004, 273)

doşamak < ET (MK) tuşa- "Atı kösteklemek, engellemek."; **Anad. Ağ.** doşamak, duşamak "Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek."

DLT 497 **tuşan-** ***er aḏaḳı tuşandı*** *Adamın ayağı kösteklendi ve korkudan (birbirine) dolaştı. Atasözü,* ***arslan kükrese at aḏaḳı tuşanur*** *"Arslan kükreyince atın ayağı kösteklenir. Bu atasözü, kendisinden büyükle çarpışan bir adamın çarpışma zamanı yaklaştığında ayaklarının titremesi üzerine söylenir.* ***tuşanur tuşanmaḳ***

EDPT 561b **tuşa-** *Atı kösteklemek, engellemek.*

DTSl 590b **tuşa-**

OTWF II 425 **tuşa-**

TietzeL I (A-E) 647b **doşa- / doşan-** *Duşaklamak, kösteklemek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1276 **duşaklamak** *Kösteklemek.*

DerS II (C-D) 1609b **doşamak, duşamak** *Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek.*

DerS II (C-D) 1609a **duşak** *1. Hayvanların ayak bağı, köstek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

duşalamak *Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 206)

duşak *Hayvanların ayak bağı, köstek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 173)

duşak *Hayvan kösteği.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 173)

duşalamak *Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 173)

duşamak *Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 173)

duşak *Hayvanların ayak bağı, köstek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 62)

duşak *Atların ayağına takılan ve onların yürümesini engelleyen demir alet.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 113)

döl < ET (Uyg., MK) töl "Döl, nesil, zürriyet."; **Anad. Ağ.** döl "1. Soy, soyun devamını sağlayan çocuk."

DLT 487 **töl** ***töl*** *Oğuz lehçesinde "yavrulama zamanı" Yavruya da töl denir*

EDPT 490a **töl** *Döl, nesil, zürriyet.*

DTSl 579b **töl**

TietzeL I (A-E) 651a **döl I** *Yavru (Ekonomik manada); çocuk (fizyolojik manada); soy, halef (köy sosyolojisi manasında)*

HasEr 120b **döl** *1. Canlıların üremesi sonucu ortaya çıkan yeni birey. 2. Yavru.*

TarS II (C-D) 1229 **döl** *1. Yavru. 2. Nesil, soy.*

DerS II (C-D) 1575a **döl (I)** *1. Soy, soyun devamını sağlayan çocuk.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dölek < ET (MK) tölek "Sessiz, sakin, uslu."; **Anad. Ağ.** dölek "1. Uslu, terbiyeli, ağırbaşlı. 2. Uyanık, dikkatli. 3. Uysal."

DLT 487 **tölek** ***tölek*** *Dölek, huzura ermiş, sakin. Atasözü,* ***aç ewek, toḳ tölek*** *Oğuz lehçesinde "Aç, yemek için acele eder, tok ise rahattır, yemeğin gecikmesini umursamaz.*

EDPT 498a **tölek** *Sessiz, sakin, uslu.*

DTSl 579b **tölek**

OTWF I 248 **tölek**

TietzeL I (A-E) 651a **dölek (I)** *Uslu, ağırbaşlı.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1231 **dölek, (tölek)** *1. Sabit, berkarar, baki. 2. Mutemet, dürüst. 3. Sükun ve asayiş içinde. 4. Temkinli. 5. Sakin ve itaatli. 6. Elverişli, uygun. 7. Usta, kurnaz.*

DerS II (C-D) 1577b **dölek (II) [dölecik]** *1. Uslu, terbiyeli, ağırbaşlı. 2. Uyanık, dikkatli. 3. Uysal.*

DerS II (C-D) 1577a **dölek (I)** *"1. Düz, engebesiz arazi, tepenin eteği. 2. Kıvrıntısız, düz yol. 3. Tarlanın düz ve verimli kısmı. 4. Ekilen domates, biber, patlıcan fidelerinin kolay sulanması için kıvrıntılı olarak hazırlanan yer."*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir.

dölek *Düzlük, doğru, dürüst.* Adana (Yıldırım, 2006, 466)

dölendirmek < Kıpç., EAT dölendir- "İçini rahatlatmak, müsterih etmek"; **Anad. Ağ.** dölendirmek "Yatışmak."

Kıpç. **dölendir-** *İçini rahatlatmak, müsterih etmek* (İH) [KTS 64b]

TarS II (C-D) 1233 **dölendirmek, (dölendürmek)** *1. Sabit kılmak, tesbit etmek. 2. Rahata, sükûna, huzura kavuşmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 651b **dölendür-** *Yatıştırmak, avutmak. < dölen- fiilinin causativum hali.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1578b **dölendirmek** *4. Yatışmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dölenmek < Kıpç. dölenmek "Gidip gelmek, çalkanmak, muttasıl kımıldamak, ızdırap göstermek"; **Anad. Ağ.** dölenmek "1. Bir yere doğru yönelmek. 6. Bir hayvan sürüsü bir yere düzenli olarak dağılmak."

Kıpç. **dölenmek** *Gidip gelmek, çalkanmak, muttasıl kımıldamak, ızdırap göstermek* (İH) [KTS 64b]

TarS II (C-D) 1234 **dölenmek** *1. Mutmain olmak, temayül göstermek, sükûnet bulmak, karar kılmak, huzura kavuşmak, ağır davranmak. 2. Çoğalmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1587b **dölenmek** *1. Bir yere doğru yönelmek. 6. Bir hayvan sürüsü bir yere düzenli olarak dağılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dönen < Kıpç dönen"Dört yaşındaki tay." **< Mo. dönen**; **Anad. Ağ.** dönen "Üç yaşını bitirip dört yaşına basan tay, sığır."

Kıpç. **dünen** *Dört yaşındaki tay* (TA) [KTS 67a] (düzelt: → dönen)

TarS Ø

VEWT 140a: Mo. **dönen**

ESTY 1980: 278 **dönen**

TietzeL Ø

HasEr 121a **dönen** *Üç yaşını geçen at veya deve. < Mo. dönen 'vierjährig (Vom Vieh)*

Lessing 267b **dönen** *Dört yaşındaki erkek hayvan (boğa, fil, deve)*

DerS II (C-D) 1584b **dönen** *Üç yaşını bitirip dört yaşına basan tay, sığır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dörtkül < Kıpç. dörtkül "Dört köşeli, dörtgen"; **Anad. Ağ.** dörtgül "Dört köşe, dört kenarlı."

Kıpç. **dörtkül** *Dört köşeli, dörtgen* (İN, TZ) [KTS 64b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 121b **dörtgül** *Dört köşe. OT törtgil < dört (<tört) + -gül (<-kül) Bu ek yabani yoncaya verilen üçgül adında da saklanmıştır.*

DerS II (C-D) 1588a **dörtgül** *Dört köşe, dört kenarlı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dörtmek < ET (Uyg., MK) türt- "Ovalamak, sürtünmek, sürmek."; **Anad. Ağ.** dörtmek "Ekmek dilimlerinin üstüne ya da arasına yağ, kaymak, reçel vb. şeyler sürerek sandviç yapmak."

DLT 511 **türt-** ***könke yāġ türtti*** *O, sırımı, deriyi yağladı, yağ sürdü." Bulaştırılan, sürülen her şey için böyle denir* ***türter türtmek***

EDPT 535a **türt-** *Ovalamak, sürtünmek, sürmek.*

DTSl 599b **türt-**

TietzeL I (A-E) 654b **dört-** *Sürmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1588a **dörtmek** *Ekmek dilimlerinin üstüne ya da arasına yağ, kaymak, reçel vb. şeyler sürerek sandviç yapmak.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

döş < ET (Uyg., MK) töş < AT *tōş "Göğüs, bağır."; **Anad. Ağ.** döş "1. Göğüs, bağır. 2. Kucak. 3. Gerdan. 4. Karın boşluğu. 5. Kaba et, kalça."

AT ***tōş** *Döş, göğüs*. (Tekin, 1995, 184)

DLT 490 **töş** ***töş*** *Döş, göğüs başı*

EDPT 558b **töş** *Göğüs, bağır.*

DTSl 582b **töş**

TietzeL I (A-E) 655a **döş** *Göğüs, bağır.*

HasEr 122a **döş** *1. Göğüs, bağır. 2. Kaburga altı.*

TarS II (C-D) 1241 **döş** *1. Göğüs, sine.*

DerS II (C-D) 1589a **döş (V)** *1. Göğüs, bağır. 2. Kucak. 3. Gerdan. 4. Karın boşluğu. 5. Kaba et, kalça.*

DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde görülür,

döş *Göğüs, bağır*. Adana. (Yıldırım, 2006, 466)

döş *Göğüs, bağır.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 284)

döş *Göğüs, sine.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 258)

döş *Göğüs. (Daha çok hayvan hakkında); eti yenen hayvanların bu taraflarından kesilen et.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 108)

döş *Yamaç, göğüs.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 243)

döş *Göğüs, bağır.* Afyonkarahisar, Bayat. (Boz, 2008, 309)

döş *Göğüs.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

döş *Sine.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 493)

döş *Omuz.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 251)

döş *Göğüs, bağır*. Afyon-Bayat Köyleri (Zeybek, 2008, 313)

döş *Göğüs.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 317)

döş *Göğüs*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 683)

döş *Göğüs.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

döş *1. Göğüs. 2. Pastırma cinsi.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 346)

döş *Göğüs, bağır.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 353)

döş *Göğüs, bağır.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 122)

döş *Döş, göğüs*. Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 206)

döş *Karın boşluğu.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 187)

döş *Göğüs, bağır.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 204)

döş *Gerdan, göğüs ile boyun arasındaki kısım.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 104)

döş *Göğüs.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 247)

döş *Sine*. Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 493)

döş *Göğüs, vücudun belden yukarısı.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 472)

döş *Göğüs, bağır.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 90)

döş *1. Göğüs. 2. Yamaç*. Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 229)

döş *Göğüs.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 234)

döş *Göğüs.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 216)

döç *Döş, göğüs.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 419)

döş *Bağır.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 61)

döş *Göğüs, bağır.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 51)

döş *Göğüs, bağır*. (Gösterir, 2015, 117b)

döş *Bağır, göğüs.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 60)

dözmek < ET (MK) töz- "Acı çekmek; dayanmak, katlanmak."; dözmek **Anad. Ağ.** "Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak."

DLT 490 **töz-** ***er tumluġ̣ka tözdi*** *Kıfçak lehçesinde Adam, soğuktan üşüyüp acıktı.* ***tözer tözmek***

EDPT 572b **töz-** *Acı çekmek; dayanmak, katlanmak.*

DTSl 583a **töz-**

TietzeL I (A-E) 655b **döy-** *Tahammül etmek, dayanmak, sabretmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1593b **dözmek** *Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dulun < ET (Uyg., MK) tuluŋ "Şakaklar."; **Anad. Ağ.** tulun "Yüz, çehre. 2. Yanak. 3. Şakak. 4. Avurt. 5. Gerdan. 6. Nefes borusu. 7. Kulak arkası. 8. Çene kemikleri. 9. Şakaklardaki saç, zülüf. 10. Favori."

DLT 492 **tuluŋ** ***tuluŋ*** *Şakak* ***tuluŋ*** *Gemde atın kulağının altında bulunan halka. Baştan ve şakaktan gelen kayışları birleştirir. Buna* ***yügün tuluŋı*** *gem halkası denir.*

EDPT 501a **tuluŋ** *Şakaklar.*

DTSl 585b **tuluŋ**

TietzeL I (A-E) 658b **duluk I** *Şakak.*

HasEr 123b **duluk** *Şakak.*

TarS II (C-D) 1249 **duluñ, (tuluñ)** *Şakak.*

DerS V (O-T) **tuluk (IV) [tulum (IV), tulun (II), tulup (III)]** *1. Yanak. 2. Şakak.*

DerS II (C-D) 1598b **dulun (I)** *1. Yüz, çehre. 2. Yanak. 3. Şakak. 4. Avurt. 5. Gerdan. 6. Nefes borusu. 7. Kulak arkası. 8. Çene kemikleri. 9. Şakaklardaki saç, zülüf. 10. Favori.*

DerS V (O-T) 3990b **tulun** *1. Yanak. 2. Şakak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

duluḫ *(<duluk) yüzün şakakla çene arasındaki yanı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 346)

duluḫ *Avurt.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 353)

duluk *Şakaklardaki saç, zülüf.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 123)

tuluk *Yanak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 451)

duluḫ *Yanak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 105)

duluḳ *Yanak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 275)

duluk *1. Yanağın alt kısmı. 2. Duvar dibi.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 466)

duluk *İnsan gövdesinin yan tarafı.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 400)

tuluk *Yanak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 286)

duluh *Avurt. "Yema,ni duluhlarını şişire şişire yedi."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 62)

duluh *Avurt.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 51)

duluḫ *Duluk, yanak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 223)

duluk (2) *1. Yanak, yüzün bir yanı. 2. Şakak. 3. Çenenin alt bölümü.* (Gösterir, 2015, 118)

tuluk (2) *Yanakları dolgun kişi.* (Gösterir, 2015, 383b)

tuluḫ *Pekmez, peynir, yağ vb. şeyleri koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 209)

dumağu < ET (Uyg., MK) tumagu "Nezle, baş nezlesi."; **Anad. Ağ.** dımağu, domağı, dumag, dumagı, dumağ, dumağa, dumağı, dumağ, dumağu "1.Nezle, grip, bronşit.2. Öksürük, boğmaca öksürüğü."

DLT 493 **tumaġu** ***tumaġu*** *Nezle.*

EDPT 505b **tumağu** *Nezle, baş nezlesi.*

DTSl 585b **tumagu**

OTWF I 388 **tumagu**

TietzeL I (A-E) 659a **dumağu/dumağı/duma** *Nezle.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1253 **dumağı, (dumağu, tumağı, tumağu)** *Nezle.*

DerS II (C-D) 1600b **dumağu, domağı, dumag, dumagı, dumağ, dumağa, dumağı, dumağ, dımağu** *1.Nezle, grip, bronşit.2. Öksürük, boğmaca öksürüğü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

duncukmak < ET (MK) tunçuk- "Tıkanmak, boğulmak, sıkılmak."; **Anad. Ağ.** duncukmak "1. Sıkılmak, bunalmak 2. Utanmak. 3. Tıkanmak, nefes alamamak."

DLT 494 **tunçuḳ-** ***(tunçıḳ-) er tunçuḳtı*** *Adam üzüntüden soluk alamaz oldu suğur tunçuḳtı Dağ sıçanı inine çekildi, kış uykusuna yattı. Kış uykusuna yatan her hayvan için böyle denir.* ***tunçıḳar tunçıḳmaḳ***

EDPT 517a **tonçuk-** *Tıkanmak, boğulmak, sıkılmak.*

DTSl 586a **tunçuk-**

OTWF I 289 **tonçuk**

TietzeL I (A-E) 659b **duncuk-** *Sıkılmak, bunalmak. Fazla yem yiyen uzun zaman dinlenen hayvan dışarı çıkınca atlayıp zıplamak, haşarılaşmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 249)

TarS II (C-D) 1255 **duncukmak, (cuncukmak, tuncınmak, tuncukmak)** *Havasızlıktan bunalmak.*

DerS II (C-D) 1603b **duncukmak (I) [dumcukmak -1]** *1. Sıkılmak, bunalmak 2. Utanmak. 3. Tıkanmak, nefes alamamak. 4. Genize su kaçmak. 5. Ağlayacak gibi olmak. 6. Fazla yem yiyen, uzun zaman dinlenen hayvan dışarı çıkınca atlayıp zıplamak, haşarılaşmak. 7. Henüz bulûğa eren genç kız kıvraklaşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

doncukmak *Pıhtılaşmak, kanın pıhtılaşması.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 200)

duncukmak *Sıkılmak, bunalmak. Tıkanmak, nefes alamamak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 168)

duncuḫmak *Yorulmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 204)

duncuḫmaḫ *Yorulmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 172)

duncukmak *Tıkanmak, nefes alamamak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 172)

duncukmak *Tıkanmak, suyun içinde hava alamama hali.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 172)

duncukmak *Ağlamaktan boğulacak hale gelmek.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 113)

duncukmak *Bunalmak.* (Gösterir, 2015, 118b)

dunmak < ET (Uyg., MK) tun- "Kapanmak, kapatılmak, sıkılmak, asılmak. (yüz hakkında)"; **Anad. Ağ. dunmak** "Kederlenmek, düşünmek."

DLT 494 **tun-** ***kök tundı*** *Gökyüzü kapandı, bulutlandı.* ***ḳapuġ tundı*** *Kapı kapandı Yine bir dağ geçidi karla kapandığı zaman* ***art tundı*** *denir* ***tunur tunmaḳ*** *Bu gibi geniş zamanlarda Oğuzlarla Kıfçaklar geniş zaman ekini /a/ yaparak* ***tunar*** *derler.*

EDPT 514b **ton-** *Kapanmak, kapatılmak, sıkılmak, asılmak. (yüz hakkında)*

DTSl 586a **tun-**

TietzeL I (A-E) 659b **dun- I** *Kederlenmek, düşünmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1604a **dunmak** *Kederlenmek, düşünmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

durukmak < ET (MK) turuk- "Kımıldamadan hareketsiz durmak, kalakalmak."; **Anad. Ağ.** durukmak "1. Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak. 2. Düşünceye dalmak. 3. Mahzunlaşmak, durgunlaşmak. 4. Uslanmak. 5. Konuşurken susuvermek."

DLT 496 **turuḳ-** ***ḳān turuḳtı*** *Kan toplandı Yarada irin ve cerahat toparlanırsa yine böyle denir.* ***turuḳar turuḳmaḳ***

EDPT 540b **turuk-** *Kımıldamadan hareketsiz durmak, kalakalmak.*

DTSl Ø

OTWF II 648 **turuk-**

TietzeL I (A-E) 663b **duruk-** *Büsbütün durmak. Bir şeye takılıp durmak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1272 **durukmak, (turukmak)** *1. Duraklamak. 2. Durmak, karar kılmak.*

DerS II (C-D) 1607a **durukmak (I) [duruqmaq (II)]** *1. Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak. 2. Düşünceye dalmak. 3. Mahzunlaşmak, durgunlaşmak. 4. Uslanmak. 5. Konuşurken susuvermek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

duşmak < ET (Uyg., MK) tuş- "Karşılaşmak, görüşmek, buluşmak."; **Anad. Ağ.** duşmak "Rastlamak, rast gelmek, uğramak."

DLT 497 **tuş-** *Ol maŋa tuştı. "O, benimle karşılaştı, beni gördü."*

EDPT 560a **tuş-** *Karşılaşmak, görüşmek, buluşmak.*

DTSl 590b **tuş-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1610a **duşlamak [duşmak -1]** *1. Rastlamak, rast gelmek.*

DerS II (C-D) 1610b **duşmak** *2. Uğramak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dutu < ET (Uyg., MK) tutuġ "Yağma malı, ganimet. Tutsak etmek, yakalamak, kapatmak."; **Anad. Ağ.** dutu "1. Nişanlanan kızla erkeğin birbirlerine verdikleri hediyeler. 2. Hediye 3. Dul kadının evlenmek için söz verdiğini bildirir hediye. 4. Güven belgesi olarak verilen şey, rehin. 5. İpotek. 6. Alış verişte verilen pey."

DLT 499 **tutuġ** ***tutuġ*** *Rehin*

EDPT 452b **tutuğ** *Yağma malı, ganimet. Tutsak etmek, yakalamak, kapatmak.*

DTSl 592b **tutug**

OTWF I 189 **tutug**

TietzeL I (A-E) 666b **dutu/ tutu** *Rehin. < ET. tutug*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1289 **dutu (I), (tutu (I), duta (I))** *Rehin.*

DerS II (C-D) 1613a **dutu (I)** *1. Nişanlanan kızla erkeğin birbirlerine verdikleri hediyeler. 2. Hediye 3. Dul kadının evlenmek için söz verdiğini bildirir hediye. 4. Güven belgesi olarak verilen şey, rehin. 5. İpotek. 6. Alış verişte verilen pey.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

duşak < ET (MK) tuşak "Köstek, atın ayağına bağlanan bukağı."; **Anad. Ağ.** duşak "1. Hayvanların ayak bağı, köstek. 2.Hayvanların ayaklarını bağlamak için özel olarak yünden yapılan ip. 3. Çatallı ipten yapılmış köstek. 4. Mecazen ayak bağı olan şey."

DLT 497 **tuşaġ** ***tuşaġ*** *Köstek, atın ayağına bağlanan bukağı.*

EDPT 562a **tuşag** *Köstek (atın ayağına bağlanan)*

DTSl 590b **tuşag**

OTWF I 176 **tuşag**

TietzeL I (A-E) 664b **duşak** *Hayvanın ayak bağı, köstek.*

HasEr 124a **duşak** *Atların iki ayağını iple bağlayarak yapılan köstek. Ağızlarda tuşak biçimi de kullanılır.*

bkz. (Ölmez, 2009, 250)

TarS II (C-D) 1275 **duşak, (tuş, tuşak)** *Köstek, ayak bağı, bağ.*

DerS II (C-D) 1609a **duşak [doşak]** *1. Hayvanların ayak bağı, köstek. 2.Hayvanların ayaklarını bağlamak için özel olarak yünden yapılan ip. 3. Çatallı ipten yapılmış köstek. 4. Mecazen ayak bağı olan şey.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

duynak < ET (MK) tuńaġ "Toynak, sığır tırnağı."; **Anad. Ağ.** duynak "At, eşek gibi hayvanların tırnakları."

DLT 501 **tuyġ** ***tuyġ*** *Hayvan tırnağı, toynak.* ***at tuyġı*** *At toynağı*

EDPT 519a **tuñağ** *Toynak, sığır tırnağı.*

DTSl 585a **tuyag**

TietzeL I (A-E) 667a **duynak/ döynak/ toynak** *At, eşek gibi tek tırnaklı hayvanların tırnağı.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1136 **dırnak, (dıynak, duynak, tıynak, tuynak)** *Tırnak.*

DerS II (C-D) 1594a **döynak** *At, eşek gibi hayvanların tırnakları.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

düğe < ET (MK) tüge "Yeni yetişen dana, düve. Doğurmamış 3 yaşından küçük inek."; **Anad. Ağ.** düğe, döve, duge, düga, düge, düke, düva, düye "Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve."

DLT 502 **tüge** ***tüge*** *Düve. İki yaşına varmış olan buzağı. Dişi olana* ***tüge*** *denir.*

EDPT 478b **tüge** *Yeni yetişen dana, düve. Doğurmamış 3 yaşından küçük inek.*

DTSl 595a **tüge**

bkz. (Bläsing, 2011, 8)

TietzeL I (A-E) 669a **düğe /döve/ döğe** *Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana.*

HasEr 127a **düve < düğe** *Bir yaşını geçmiş dişi dana.*

TarS II (C-D) 1300 **düğe** *İki yaşında sığır.*

DerS II (C-D) 1629b **düğe (I) [döve, duge, düga, düge, düke (I), düva (II), düye -1]** *Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde görülmektedir,

düve *İki yaşında dişi sığır.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 467)

döge *Bir yaşını geçen dişi dana*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

düge *Boğaya gelmemiş (çevrilmemiş) iki üç yaşında deve.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 136)

düge *Bir yaşında dana, inek.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 233)

düge *Boğaya gelmemiş iki ü.ç yaşındaki dana.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 129)

düğe *Yavru verecek duruma gelmiş sığır.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 153)

düve *Doğum yapmamış dişi sığır.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013,353)

düğe *İnek.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 251)

düge *Düve, ilk defa doğuracak inek; kısır inek*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 84)

düve *İki ile üç yaş arasında olan dişi sığır yavrusu*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 700)

duġa *İki yaşındaki dişi sığır, düve.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 196)

düğe *Yavru verecek duruma gelmiş sığır.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 152)

düğä *Düve, boğaya gelmemiş iki üç yaşındaki dişi sığır.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 661)

düğe *Bir veya iki yaşındaki dişi dana.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

düve *Dana.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 258)

düve, *Doğum yapmamış dişi sığır.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 353)

düğe *Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 207)

düve *İki yaşındaki inek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 107)

düve *Yavrulamamış inek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 175)

due *Düğe, ilk defa doğuracak inek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 127)

düğe *Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 91)

düve *Bir yaşını geçen dişi dana.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 93)

düge *Genç dana.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 189)

düve *Dana.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 233)

düğe *Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 398)

düge *Bir yaşında dana, inek.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 191)

düve *Dana.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 191)

düge *Yavrulamamış genç inek.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 414)

düve *Bir yaşını geçen dişi dana.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

düve *Dana.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 258)

düve *Boğaya gelmemiş 1-2 yaşındaki dişi sığır.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 878)

düge *Düve, boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 311)

düve *Buzağılamış inek.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 223)

düve *Dişi dana.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 111)

düve *Bir yaşını geçen dişi buzağı*. (Gösterir, 2015, 122b)

düge *Genç dana, boğaya gelmemiş iki üç yaşındaki dişi dana.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 60)

düğlek < Çağ. tüynek, EAT düğlek "Ham kavun, kelek."; **Anad. Ağ.** düglek, düğelek, düğlek, düğülek, düklek, dülek, düvelek, düvlek, düylek, düyüleg, düyülek "1. Kalın kabuklu olgun kavun. 2. Olgun, ufak kavun. 3. Kavun ve karpuzun olmamışı, kelek."

TarS II (C-D) 1302 **düğlek, (düvlek, divlek)** *Ham kavun, kelek.*

Çağ. **tüynek** *Kavun, karpuz.* [ŞSL, 198]

VEWT 503b **tüynäk**

ESTY Ø

TietzeL 669a **düğlek** *Kalın kabuklu olgun kavun, olgun ufak kavun, ham kavun, kelek.*

HasEr 115b **divlek** *Kalın kabuklu olgun kavun. Yerel ağızlarda daha çok düğelek, (>düvelek)>düğlek(>düvlek)>dülek "olmamış kavun, kelek" olarak geçer.*

DerS II (C-D) 1527a **divlek [düglek, düğelek -2, düğlek (I) -4, düğülek, düklek, dülek (I) -3, düvelek (I) -1, düvlek (I) -2, düylek, düyüleg, düyülek]** *1. Kalın kabuklu olgun kavun. 2. Olgun, ufak kavun. 3. Kavun ve karpuzun olmamışı, kelek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dülek *Kavun, iyi cins kavun.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 284)

düğlek *Uzun ve kabuğu benekli kavun*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 284)

düglek *Kalın kabuklu, sert, ham kavun.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 136)

divlek *Ham kavun, kelek.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 471)

düğlek *Kavun.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 374)

düğlek *Olmamış kavun, kelek.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 376.)

düğläk *Kavun*. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 661)

düğlek/ düylek *Olgunlaşmamış kavun*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

dülek *(<düğlek) Büyümemiş kavun, kelek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 346)

düğü < ET (Uyg., MK) tögi "Ezilmiş ya da temizlenmiş hububat."; **Anad. Ağ.** düğü, dügi, dügü, düyü "1. Elendikten sonra geriye kalan en ince bulgur. 2. Bulgur unu."

DLT 502 **tügi** ***tügi*** *Oğuz lehçesinde darının kabuğu çıkarıldıktan sonra kalan özü.*

EDPT 478b **tögi** *Ezilmiş ya da temizlenmiş hububat.*

DTSl Ø

OTWF I 340 **tögi**

TietzeL I (A-E) 669b **düğü** *Ezilmiş buğday, bir çeşit bulgur, pirinç.*

HasEr 125b **düğü < döğü** *İnce bulgur.*

TarS II (C-D) 1305 **düğü** *Pirinç ufağı, bulgur ufağı.*

DerS II (C-D) 1622a **düğü (I) [dügi, dügü, düğe (II), düvü -1, düyü (I)]** *1. Elendikten sonra geriye kalan en ince bulgur. 2. Bulgur unu.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

düŋür < ET (Uyg., MK) tüŋür "Kızların evlilik yoluyla verilmesiyle oluşan aieleler."; **Anad. Ağ.** düğür "Evlenenlerin anne ve babaları."

DLT 505 **tüŋür** ***tüŋür*** *Kadının evlilik yoluyla akrabaları ki bunlar [kocasının] kardeşleri, baba ve annesidir.*

EDPT 523b **tüŋür** *Kızların evlilik yoluyla verilmesiyle oluşan aieleler.*

DTSl 597b **tüŋür**

TietzeL I (A-E) 673a **dünür II dünüşü** *Evli bir kadının ana babası ile kocasının ana ve babası arasındaki sihriyete dayanan karşılıklı hısımlık hitabı.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1625a **düğür** *1. [# dünür, düñür -1] 2. [# dünür**, düñür** -2] 3. Evlenenlerin anne ve babaları 4. Bacanak.*

dünür *Evlenen gençlerin anne ve babaları*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dümükmek < Kıpç., EAT dümük- "Oyalanmak, avunmak.", < Mo. dömü- ; **Anad. Ağ.** dümükmek "Bir işle ilgilenmek."

Kıpç. **dümük-** *Oyalanmak, avunmak* (İH) [KTS 67a]

TarS II (C-D) 1312 **dümükmek** *Bir işle meşgul olmak, oyalanmak.*

Lessing 267b **dömü-**

Schönig, Anadolu sahasında sözcüğün çeşitli kullanımlarına gönderme yaparak eylemi Mo. ile ilişkilendirmiştir. (Schönig, 2000, 91-92)

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 672b **dümük-** *(bir işe) kendini vermek, iyice uğraşmak < Mo. dümü-. Fiilden fiil yapan –(ı)k için bkz. acık-*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1630a **dümükmek** *Bir işle ilgilenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dünemek < ET (Uyg., MK) tüne- "Geceyi geçirmek, barınmak."; **Anad. Ağ.** dünemek "1. Barınmak. 2. Uyumak. 3. Kümes hayvanları tünemek."

Uyg. AYS VI: 351 **tüne-** *gecelemek, geceyi geçirmek.*

DLT 505 **tüne-** ***tüne- ol mende tünedi*** *O, benim yanımda bir gece kaldı, benim yanımda geceledi* ***tüner tünemek***

EDPT 516a **tüne-** *Geceyi geçirmek.*

DTSl 597a **tüne-**

OTWF II 426 **tüne-**

TietzeL I (A-E) 672b **düne- /tüne-** *Geceyi geçirmek, barınmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 250)

TarS II (C-D) 1318 **dünemek** *Tünemek, gecelemek.*

DerS II (C-D) 1631b **dünemek (I)** *1. Barınmak. 2. Uyumak. 3. Kümes hayvanları tünemek.*

DerS II (C-D) 1631a **dünek (II)** *1. Kümes. 2. Tünek. 3. Kekliklerin toplu olarak bulunduğu yer.*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

düne- *Tünemek.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (Yıldırım, 2006, 467)

dünemek *Kuşların bir yere dünemesi.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

düne- *Tavuk ve kuşların geceyi geçirmesi*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 699)

düne- *Kümes hayvanlarının uykuya dalması*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 153)

düne- *Kümes hayvanlarının kuşların uyumaları için bir dala konması fiili.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 353)

dünemek *Kümes hayvanları tünemek.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 124)

düne- *Barınmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 105)

dünek *Ev, bark*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 105)

tüne- *1. Pusmak. 2. Yatmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 234)

dünemek *Tünemek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 174)

dünle < ET (Uyg., MK) tünle "Geceleyin."; **Anad. Ağ.** dünle "Geceleyin."

DLT 505 **tünle** *Geceleyin.*

EDPT 520a **tünle** *Geceleyin.*

DTSl 597b **tünle**

OTWF I 404 **tünle**

TietzeL I (A-E) 673a **dünile/dünle** *Geceleyin.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1319 **dünle, (dünlece)** *Geceleyin.*

DerS II (C-D) 1631b **dünle [dünne (I)]** *Sabah erken, gün ağarmadan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dürtmek < ET (Uyg., MK) türt- "Sürtünmek, ovalamak, dokunmak, uyarmak, sürtmek."; **Anad. Ağ.** dürt- "Birisini parmakla dürtmek."

DLT 511 **türt-** *türt- könke yāġ türtündi O, kendi kendisine yağ süründü. Yağ sürünüyor gibi yaptığında da böyle denir.* ***türtünür türtünmek***

EDPT 535a **türt-** *Sürtünmek, ovalamak, dokunmak, uyarmak, sürtmek.*

DTSl 599b **türt-**

TietzeL I (A-E) 675a **dürt-** *Hafifçe itmek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1331 **dürtmek** *Sürmek, sürtmek.*

DerS II (C-D) 1635a **dürtmek, dürtelemek** *Dürtüp durmak.*

DerS II (C-D) 1635b **dürtmelemeyh** *Birisini parmakla dürtmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dürüşmek < Kıpç., EAT dürüş- "Çalışmak, gayret etmek"; **Anad. Ağ.** dürüşmek "Çalışmak, devamlı meşgul olmak."

Kıpç. **dürüş-** *Çalışmak, gayret etmek*. (BM, TA) [KTS 67b]

TarS II (C-D) 1335 **dürüşmek, (duruşmak, turuşmak, dürişmek)** *1.Çalışmak, ikdam etmek, sebat etmek, sa'yetmek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 664a **duruş-/düriş-/dürüş-** *I Karşıkarşıya durmak, çarpışmak, savaşmak. < dur- fiilinin müşareket hali.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1637 **dürüşmek** *Çalışmak, devamlı meşgul olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

dürütmek < ET törüt- (Uyg., MK) "Yaratmak."; **Anad. Ağ.** dürütmek "Yetiştirmek, büyütmek, meydana getirmek."

DLT 489 **töröt-** ***teŋri yalŋuk törötti*** *"Allah Âdem'i vb. yarattı." Oğuz lehçesinde bir şey takdir veya ıslah edildiğinde de törötti denir. Şu dörtlükte geçer:*

teŋri ajun ***törötti***

çığrı ed̲iz tezginür

yulduzları çergeşip

tün kün üze yörgenür

"Allah âlemi yarattı. Gökyüzü yüksek (ve aralıksız) döner durur. Yıldızları sıra sıra dizilidir. Gece, gündüze sarılıp durur."

EDPT 536a **törüt-** *Yaratmak.*

DTSl 582b **törüt-**

TarS Ø

VEWT Ø

TietzeL 1 (A-E) 676b **dürüt-** *Yaratmak < ET törüt- [törü- fiilinin causativum hali, -t- için bkz. acıt-.*

HasEr Ø

DerS II (C-D) 1638a **dürütmek (II)** *Yetiştirmek, büyütmek, meydana getirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

düş < ET (MK) tüş "Konaklama yeri veya zamanı, öğle vakti."; **Anad. Ağ.** düş "Öğle vakti."

DLT 511 **tüş** ***tüş*** *Konaklama yeri veya zamanı. Buradan alınarak konaklama zamanı anlamında* ***tüş ödi*** *Kuşluk vakti, öğle vakti.*

EDPT 559a **tüş** *Konaklamada dinlenme, dinlenme zamanı, öğle vakti.*

DTSl 600a **tüş III**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS II (C-D) 1638a **düş (II)** *Öğle vakti.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ebe < ET (MK) ebe "Ata, soy, büyükanne, büyükbaba, baba, anne."; **Anad. Ağ.** ebe "Büyükanne, nine."

DLT 163 **ebe, epe, ebe** *Oğuz lehçesinde "ana, anne" Karluk Türkmenleri bu kelimeyi sert /p/ ile söylerler.*

EDPT 5a **aba/apa/ebe/epe** *Ata, soy, büyükanne, büyükbaba, baba, anne.*

DTSl 1a **aba**

TietzeL I (A-E) 684a **ebe I** *Nine.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1383 **ebe** *Büyükanne, nine.*

DerS III (E-H) 1649a **ebe (I)** *Büyükanne, nine.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

ebe *Büyük anne. Çocuk oyunlarında*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 285)

ebe *etç aba. Ebe, anneanne veya babaanne.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 87)

ebe *Nine.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 258)

ebe *Büyükanne, nine.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 177)

ebe *Büyükanne, nine. Doğum yaptıran kadın. Hala.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 108)

ebe *Büyükanne, nine*. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 206)

ebe *Büyükanne, nine.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 94)

ebe *Büyükanne, çocuk oyunlarındaki sorumlu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 94)

ebe *Tüm yaşlı kadınları sınıflayıcı ve tanımlayıcı bir sözcük.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 94)

ebe *Büyükanne.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 235)

ebe *1. Büyük anne, nine. 2. Doğum yaptıran kadın.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 258)

ebe *1. Büyükanne, nine. 2. Korku bildiren bir ünlem. "Gorhutmamınan ebe deyi bana doğru hotladı."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 65)

ebe *Babaanne.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 179)

ebe *Babaanne, anneanne.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 53)

ebe *Nine, babaanne, anneanne. –Bence, ebe daha iyi değil miydi? Babaanne ya da anneanne derken sanki insana, ayırıyormuş gibi geliyor.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 108)

ebe (1) *Büyükanne, nine.* (Gösterir, 2015, 123a)

ebsem < Kıpç., EAT ebsem "Suskun."; **Anad. Ağ.** ebsem "Susma."

Kıpç. **ebsem** *Suskun* (KK) [KTS 69a]

TarS III (E-İ) 1479 **epsem** *Sessiz, ses çıkarmayan, susan.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) ekler 4492b **ebsem** *Susma.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ece I < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) ėçi, ėçü "Ağabey, büyük erkek kardeş."; **Anad. Ağ. ece, eci, ede** "Baba, amca, erkek kardeş."

DLT 181 **ėçi ėçi** *Yaşça büyük olan erkek kardeş.*

EDPT 20a **eçi** *Ağabey, büyük erkek kardeş.*

DTSl 162a **eçi**

TietzeL I (A-E) 686b **ece I** *Ağabey, büyük erkek yakın akraba.*

HasEr Ø

bkz. (Li, 2019, 168), **ėçi** *"Amca (babanın küçük erkek kardeşi); ağabey"*

TarS Ø

DerS III (E-H) 1659a **ece (I)** *1. [- ede (I) -1] 2. Baba. 3. Amca. 4. Erkek kardeş. 5ç [- eci -1] 6. [- eci -4] 7. Babaanne. 8. Kadın. 9. Arkadaş, samimi arkadaş. 10. Ağa. 11. Aksakallı ihtiyar. 12. Hala çocuğu.*

- *DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

ece *Ağabey. (Hayta yürüklerinde)* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (Yıldırım, 2006, 467)

ici *Kardeş.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 64)
ece *Ak sakallı ihtiyar.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 177)
ece *Baba.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 177)
ece *Erkek kardeş, baba.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 275)
ece *Ağabey.* (Gösterir, 2015, 124a)

ece II < ET (MK) eçe "Abla, kız kardeş."; **Anad. Ağ.** eci, ece "1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Büyükanne. 3. [# ede (I) -1] 4. Yenge. 5. Saygıya yaraşır kadın."

DLT 163 **eçe** ***eçe*** *Büyük kız kardeş, eke.*

EDPT 20a **eçi** *Abla, kız kardeş.*

DTSl 162a **eçe**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Li, 2019, 224), ***eçe***

TarS Ø

DerS III (E-H) 1660a **eci [ece]** *1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Büyükanne. 3. [# ede (I) -1] 4. Yenge. 5. Saygıya yaraşır kadın.*

- DerS dışında yapılmış yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

eci *Anneanne.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 113)
eci *Anneanne.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 522)
ece *Büyük kız kardeş yerine konan veya öyleymiş gibi kendisine saygı gösterilen kimse, abla.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 384)

eci *Abla, büyük kız kardeş.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 178)

eci *Abla, büyük kızkardeş.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 94)

eci *Yenge, abla anlamlarında kadınlara söylenilen söz.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 113)

eci *Kız kardeş.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 342)

ece *Anneanne.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 426)

eci *1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Amca eşi, yenge.* (Gösterir, 2015, 124a)

eçki < ET (Uyg., MK) eçkü "Keçi."; **Anad. Ağ.** eşki, eçki "Keçi."

DLT 163 **eçkü** ***eçkü*** *Keçi*

EDPT 24b **eçkü** *Keçi.*

DTSl 162a

TietzeL I (A-E) 687b **eçki** *Keçi.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1663a **eçki [ecil]** *Keçi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük şu şekillerde görülür,

eşki *Keçi.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 126)

eçki *Keçi.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 359)

edikçi < ET (MK) etükçi "Ayakkabıcı."; **Anad. Ağ.** edikçi "Kunduracı."

DLT 179 **etükçi** *Ayakkabıcı.*

EDPT 53a **etükçi** *Ayakkabıcı.*

DTSl 189a **etükçi**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1386 **edikci** *Ayakkabıcı, mestçi.*

DerS III (E-H) 1665b **edikçi** *Kunduracı.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

edük < ET (Uyg., MK) etük /edük < AT *ētük "Çizme, çarık, bot, ayakkabı."; **Anad. Ağ.** edük, edik "1.Köylü çizmesi. 2. Patik, çocuk ayakkabısı. 3. Mest. 4. Yünden örülen, çok kısa konçlu çorap. 5. Köylü yemenisi, pabuç. 6. Terlik. 7. Ayakkabı. 8. Fotin. 9. Karda yürümeye yarayan ayakkabı."

AT ***ētük** *Kısa konçlu çizme*. (Tekin, 1995, 180)

DLT 179 **etük** ***etük*** *Mest*

EDPT 50b **etük** *Çizme, çarık, bot, ayakkabı.*

DTSl 188b **etük**

TietzeL I (A-E) 689a **edük/ edik** *Köylü çizmesi.*

HasEr 129a **edik** *1. Yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın. 2. Kısa çizme.*

TarS III (E-İ) 1385 **edik, (edük, edik başmak)** *Koncu kısa çizme, konçlu mest.*

DerS III (E-H) 1664b **edik (I) [edik papuç, edük, etik (II)]** *1.Köylü çizmesi. 2. Patik, çocuk ayakkabısı. 3. Mest. 4. Yünden örülen, çok kısa konçlu çorap. 5. Köylü yemenisi, pabuç. 6. Terlik. 7. Ayakkabı. 8. Fotin. 9. Karda yürümeye yarayan ayakkabı.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

edik *Kısa konçlu bir tür çizme.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 467)

eğeşmek I < ET (MK) ėgeş- "Kavga etmek, çekişmek, arası bozulmak."; **Anad. Ağ.** eğeşmek "1. Herhangi bir işin yapılmasını birbirinden bekleyerek iki kişi iddialaşmak. 2. Yarışmak. 3. Güvenmek. 4. Şakalaşmak, sataşmak. 5.Bir işin yapılmasını reddetmek. 6. Söz vermek."

DLT 181 **ėgeş-** ***ėkki buġra ėgeşdi*** *İki aygır deve çarpıştı, ısırıştı. Atasözü, ėkki buġra ėgeşür,* ***otra kökegün yançılur*** *İki aygır deve tepişir, arada gök*

sinek ezilir. Bu atasözü, iki beyin çarpışmasında, arada, zayıfların ezilmesi üzerine söylenir.

EDPT 119a **igeş-** *Kavga etmek, çekişmek, arası bozulmak.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1677a **eğeşmek** *1. Herhangi bir işin yapılmasını birbirinden bekleyerek iki kişi iddialaşmak. 2. Yarışmak. 3. Güvenmek. 4. Şakalaşmak, sataşmak. 5.Bir işin yapılmasını reddetmek. 6. Söz vermek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

egeşmek II < ET (MK) igeş- II "Birbirine güvenmek."; **Anad. Ağ.** eğeşmek "Güvenmek."

DLT 199 **igeş-** *kişiler işta bir birke igeşdiler. "İnsanlar iş hususunda birbirlerine güvendiler."*

EDPT 119a **igeş- II** *Birbirine güvenmek.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) **eğeşmek** *3. Güvenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eğin / eyin < ET (Uyg., MK) eğin "Omuz."; **Anad. Ağ.** eğin, eyin "Omuz gerisi; sırt, arka; vücut, beden."

DLT 165 **egin** ***egin*** *Omuz*

EDPT 109a **eğin** *Bükülen şeyler. Özellikle anatomik olarak kullanılan anlamı Omuz.*

DTSl 166a **egin**

TietzeL I (A-E) 695a **eğin/ eyin** *Omuzlar, sırt, arka; boy, pos, endam.*

HasEr 130b **eğin** *Arka, sırt.*

TarS III (E-H) 1390 **eğin, (eyin)** *Sırt, arka.*

DerS III (E-H) 1678a **eğin (I)** *[eğni (II)] 1. [- eyin (I) -2] 2. Boy pos, endam.*

DerS III (E-H) 1821b **eyin (I)** *[eğni -1, eğil (I -2, eğen (I) -1, eğin (I -1] 1. Vücut, beden. 2. Sırt, arka. 3. Göğüs kemiği.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

eyn *Sırt, eğin*. Kars, Arpaçay. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)

egn< eyin *1. Vücut, beden. 2. Sırt, arka.* Malatya. (Gülseren, 2000, 386)

eyn *Sırt, üst baş.* Zonguldak, Bartın, Karabük. (Eren, 1997, 185)

eyın *Ard, arka, sırt.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 498)

eyin *1.Vücut, beden. 2. Sırt, arka.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 230)

eğin *Arka, sırt, beden, vücut.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 291)

eyin *Ard, arka, sırt.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 498)

eğin *Elbise, giysi.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 385)

eğin *Omuz.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 95)

eğin *Arka, sırt.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 65)

eğin *Sırt, arka, omuz gerisi. –Çarkçı Hamdi, ekmek davası uğruna kırk yıldan daha çok ayağının da sakat olmasına rağmen, 18 kilo ağırlığındaki 'çarkını' mahalle mahalle, sokak sokak gezdirip bıçak, satır, makas, balta, nacak keskinlemiş, hatta tıı ağzı yapmıştır. Hep "Şu eynimden yara heç easik olmadı…" der dururdu rahmetlik…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 115)

egirmek < ET (Uyg., MK) egir- "Çevirmek, bükmek."; **Anad. Ağ.** eğirmek, egirmeq, eğermek, eğirmeg, eyirmek "Bükmek (yün için), Yünü büküp iplik yapmak."

DLT 165 **egir-** ***beg kend egirdi*** *Bey, şehri kuşattı* ***uraġut yıp egirdi*** *Kadın ip eğirdi* ***sūw kėmini egirdi*** *Su, gemiyi döndürdü egirer eğirmek* ***ol meni işḳa egirdi*** *O, beni işe sürdü*

EDPT (113a -113b) **eğir-** *Çevirmek, bükmek.*

DTSl 166a **eğir-**

TietzeL I (A-E) 695b **eğir- I** *Kuşatmak, hayvanları bir araya toplamak.* **eğir- II** *Yünü büküp iplik haline getirmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1672b **egirmek [egirmeq, eğermek, eğirmeg, eyirmek]** *Yünü büküp iplik yapmak.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

eyirmek *Yünü ip haline getirmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

eyir- *Yün eğirmek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 463)

eyir- *Eğirmek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 340)

egir- *Yünü bükerek iplik haline getirmek.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 231)

egirmek *Bükmek (yün için)* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

eğir- *İğir-, bük-, döndür-, çevir-.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 89)

ēr- *eğirmek.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 318)

ār- *eğirmek*. Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314)

ėğir- *Eğirmek, pamuk eğirmek*. Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 337)

eğir- *Kirmen gibi gereçler yardımı ile ip yapmak. Yünü döndürerek ve uzatarak ip yapmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 700)

egir- *Eğirmek.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 196)

egir- *Yünü bükerek iplik haline getirmek.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 231)

eyir- *Eğirmek.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 872)

eğir- *Yünü, pamuğu iplik kıvamına getirmek*. Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 397)

egirmaḫ *Yünü büküp iplik yapmak*. Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 314)

eğirmek *Bükmek (yün için).* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 177)

eyir- *Eğirmek.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 334)

eğir- *Yün, pamuk gibi şeyleri büküp iplik durumuna getirmek, örmek.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 165)

ar- *Eğirmek.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 139)

eğir- *Yün ve pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 163)

eğir- *Yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek*. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 210)

eyir- *Yünü büküp iplik yapmak*. Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 131)

ēr- *Eğirmek, bükmek.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 444)

eğermek *Yünü büküp iplik yapmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 213)

ērmek *Eğirmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 206)

yiğir- *İp, urgan, yün vb. eğirmek.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2014, 290)

āğr- *Eğirmek, ipi bükmek.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 230)

ār- *Eğirmek, yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 228)

eğir- *Eğirmek, yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 248)

eyir- *Eğirmek, yünü elle ip haline getirme işi.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 278)

eğermek *Yünü büküp iplik yapmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 180)

eyirmek *Eğirmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 194)

eyirmek *İplik haline getirmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 104)

eyirmek *Yünü büküp iplik yapmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 104)

eğircek *Elde yün eğirmeye yarayan alet.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 343)

eyir- *Eğirmek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 343)

egir- *Yün, pamuk gibi şeyleri iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 399)

eyirmek *Yünü iplik haline getirmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

yiğir- *İp, urgan, yün vb. eğirmek.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004, 280)

eğir- *Bükmek.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 307)

ēir- *Eğirmek, bükmek.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 307)

eir- *Eğirmek.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 666)

eğir- *Eğirmek.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 427)

eyir- *Eğirmek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 906)

ēr- *Eğirmek.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 674)

egir- *Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 316)

eğirmek *Yünü büküp iplik yapmak.* (Gösterir, 2015, 125b)

eğlemek < Çağ., EAT egle- "Durdurmak, durdurulmak, alı koymak, bekletmek, oturtmak, dinlendirmek."; **Anad. Ağ.** eğlemek "Durdurmak."

Çağ. **egle-** *Durdurmak, durdurulmak, alı koymak, bekletmek, oturtmak, dinlendirmek.* [ŞSL 61; krş. Senglah 45v.10 eğlen-]

VEWT 37b **eğle-**

ESTY, 1974: Ø

TietzeL 696a **eğle-** *Durdurmak, geciktirmek, oyalamak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1399 **eğlemek** *1. Geciktirmek, vakit geçirmek.*

DerS III (E-H) 1673b **eglemek [egleşmek -2]** "Beklemek." **[egleşmek -2] > eglenmek** "1. Eğlenmek, avunmak. 2. Durmak. 3. Acele etmemek." **eğleşmek** *"1. [# eğleşmek (II) -1] 2. [# eglemek]"***eğletmek** *Bekletmek.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

eğleşme *Oyalanma.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 285)

eyleşmek *İkamet etmek, kalmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 286)

eyleş- *Durmak.* Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976: 391)

ālen- *Eğlen-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 461)

āleş- *Eğleş-, Zaman geçir-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 461)

eğlemek *Durdurmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995: 245)

eğlenmek *Durmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995: 245)

eğletmek *Durdurtmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995: 245)

eyleşmek *Eğlenmek, dalga geçmek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992: 132)

eğleş- *Oyalanmak, vakit geçirmek.* Malatya. (Gülseren, 2000: 399)

eğlemek *Durdurmak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996: 258)

eğleş- *1. Durmak, vakit geçirmek. 2. Beklemek, konaklamak.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009: 416)

ēleş- *Bir yerde barınmak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013: 463)

āleşmek *Oturmak, kalmak.* Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Caferoğlu, 1995: 218)

eyle- *Durdurmak, bekletmek.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014: 233)

ālen- *Beklemek, eğlenmek, vakit öldürmek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013: 346)

āle *Durdurmak.* Sivas, Zara. (Güven, 2014: 226)

ālen *Durmak.* Sivas, Zara. (Güven, 2014: 226)

ále- *Eğlemek, durdurmak.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004: 313)

ēleş- *Eğleşmek, durmak.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004: 318)

ė:läş- *Eğlenmek, dalga geçmek, alay etmek.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019: 337)

eglan- *Beklemek, geç kalmak, eylenmek.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019: 305)

eğleş- *Oyalanmak.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013: 827)

eyle- *Durmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019: 42)

eğleş-/eyleş- *Dur, bekle.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008: 178)

ēlen- *Durmak, beklemek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 259)

áğle- *Bekletmek.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006: 355)

āleş *Beklemek, oyalanmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006: 355)

eylenmek *Oyalanmak*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019: 741)

ėyle- *Durdurmak.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010: 157)

ālenmek *Beklemek, dinlenmek.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 581)

ālenmek *Durmak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 581)

eğleş- *1. Durmak, vakit geçirmek. 2. Beklemek, konaklamak*. Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009: 443)

āle *Durdurmak.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004: 155)

eğlemek *Yolundan alıkoymak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015: 213)

eylenmek *Beklemek, dinlenmek için durmak, durmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 194)

ālen- *Durmak, beklemek*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987: 230)

ēlen- *Beklemek.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987: 234)

ālen- *1. Birlikte yaşamak, evli gibi yaşantısını devam ettirmek. 2. Durmak. 3. Eğlenmek, hoş vakit geçirmek.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014: 226)

eyleş- *Eğlen-, oyalan-.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015: 498)

aylen- *Eğlenmek.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006: 233)

ālen- *Eğlen-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 461)

āleş- *Eğleş, zaman geçir-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000: 461)

eyleşmek *İkamet etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 104)

eğleşmek *Oturmak, durmak, sükut etmek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 230)

eylemek *Alıkoymak, durdurmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 231)

eylenmek *Gecikmek, bir yerde alıkonulmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 231)

eyleşmek *Oturmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 231)

eğleşmek *Oturmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995: 276)

eylen- *Durmak, tavakkuf etmek*. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995: 237)

eğleş- *Oyalanmak, vakit geçirmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 399)

eğleş- *Dinlenmek.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990: 472)

ālenmek *Beklemek, dinlenmek.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 581)

āleşmek *Beklemek, yaşamak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 581)

ēlenmek *Bir yerde oturmak, yaşamak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 586)

ēlenmek *Yaşamak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016: 586)

ēlen- *Durmak, beklemek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları (Koca, 2015: 259)

ālen- *Durmak, eğlenmek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009: 675)

a:lenmek *1. Eğlenmek. "Düğünde a:lence zabaha:ten sürdü." 2. Durmak. "Ailen de iki çift laf edek gardaş." 3. Dalga geçmek. "Benimnen mi*

a:leniyor, essah mı söylüyor?" Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 28)

a:leşmek *1. Bir yerde durmak, oturmak. "A:leş de eccük soluhlanah." 2. Bir yere yerleşmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 28)

eğle- *Durmak, durdurmak.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015: 316)

a:lemek *Durdurmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 23)

a:lenmek *Durmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 23)

a:leşmek *Durmak, beklemek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 23)

ağlenmek *Durmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014: 25)

āle- *Eğlemek, bekletmek, beklemek, zaman geçirmek.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010: 217)

álen- *Eğlenmek.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010: 217)

eğrek < ET (Uyg., MK) egrik "Kıvrılmak, kıvrılan şeyler. Göl, su çevrisi, gölek, havuz."; **Anad. Ağ.** eğrek, eyrek "Hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri yer."

DLT 165 **egrik** ***egrik*** *Eğrilen ip.*

EDPT 112b **egrik** *Kıvrılmak, kıvrılan şeyler. Göl, su çevrisi, gölek, havuz.*

DTSl 166b **egrik**

TietzeL I (A-E) 697a **eğrek (I) / eyrek /erek** *Hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri yer.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1401 **eğrek** *1. Su toplanan yer. 2. Avlağı, sürü hayvanlarının istirahat ettiği gölge yer.*

DerS III (E-H) 1682a **eğrek (I)** *1. [# eyrek (I) -1] 2. Dinlenme yeri. 3. Hayvanların toplandığı yer. 4. Hayvanların toplu olarak durdukları su başı. 5. Küçükbaş hayvanların gece yattıkları yer, ağıl. 6. Köyün ya da mahallenin meydanlığı.7. Eğlence yeri.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

eğrek *Otlak (Gezinti alanı).* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 467)

eğrek *Köyün yakınında hayvanların toplandığı yer*. Gümüşhane. (San, 1990, 433)

eyrek *Hayvanların yazın güneşten korunmak için altına girdikleri gölgelik*. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 447)

eğrek *Hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri yer*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 126)

eğrek *Hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri yer.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 181)

eğrek *Küçükbaş hayvanların gece yattıkları yer, ağıl*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 188)

eğlek *Yazın hayvanların sıcaktan sakınmak ve korunmak için durdukları serin yer.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 219)

eğrek *Hayvanların kırda toplanıp yattıkları yer.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 219)

eğrek *Köyün yakınında hayvanların toplandığı yer.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 472)

ōrek *At sürüsü.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 210)

öğrek *At sürüsü.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 313)

a,rek *1.Hayvanların toplu olarak durdurulup dinlendirildiği su başı. "Bizim köyün a,ra,nde çobannarınan görüşürük. 2. İşsiz, avare kimselerin toplandığı yer, delikanlılar meclisi.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 30)

eğlek *Toplanma yeri.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 113)

eğrek *Koyunların toplandığı yer veya koyun topluluğu.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 114)

eğrek yeri *1. Hayvanların toplandığı yer. 2. Hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri gölge yer. 3. Köyde insanların toplanıp söyleştikleri yer.* (Gösterir, 2015, 126a)

eyrek (1) *Göğüs kemiğine birleşmeyen en alttaki üç kaburga kemiği*.(Gösterir, 2015, 141a)

ekdi < ET iktü “Sessiz, uysal, evcil, asalak, yaltakçı.”; **Anad. Ağ.** ekdi “1. Yetim çocuk. 2. Yanaşma, piç, öksüz. 3. Anası başka bir kocaya gidince babasının evinde kalan çocuk.”

DLT 199 **igtü** *Yemle beslenen hayvan, ahır hayvanı.*

EDPT 102b **iktü** *Sessiz, uysal, evcil, asalak, yaltakçı.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 700a **ekdi/ekti** *Anası ölmüş veya kaçmış çocuk veya kuzu, piç, serseri, başkalarının sırtından geçinen, dilenci.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1417 **ekti, (ekdi, ikdü, ikti, ektü, iktü)** *1. Tufeyli, asalak, dalkavuk. 2. Alışkan.*

DerS III (E-H) 1691b **ėkde (II) [ekte (II)]** *İstenmediği halde arkasına takılıp gelen, gölge gibi dolaşan.*

DerS III (E-H) 1691b **ekdi (IV)** *1. Yetim çocuk. 2. Yanaşma, piç, öksüz. 3. Anası başka bir kocaya gidince babasının evinde kalan çocuk.*

- DerS dışındaki kaynaklarda sözcüğe rastlanılamamıştır.

ekinti < ET (MK) ekindi “Ekilen tohum.”; **Anad. Ağ.** ekinti, ekintü, eküntü “Ekilen şey.”

DLT 167 **ekindi** ***ekindi tarıġ*** *Ekilen tohum.*

EDPT 111b **ekindi** *Ekilen tohum.*

DTSl 168a **ekinti**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1695a **ekinti [ekintü, eküntü]** *Ekilen şey.*

elik < ET (Uyg., KB) elik “Erkek karaca.”; **Anad. Ağ.** elik “Dağ keçisi, karaca.”

DLT Ø

EDPT 142a **elik** *Erkek karaca.*

DTSl 171a **elik**

TietzeL I (A-E) 710b **elik** *Dağ keçisi, karaca.*

HasEr 132b **elik** *Dağ keçisi.*

TarS Ø

DerS III (E-H) 1717a **elik I [elik keçi, eliyh geçisi]** *Dağ keçisi, karaca.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanılır,

elig geçi *Dağ keçisi, karaca.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 259)

elik *Dağ keçisi, karaca.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 65)

elikmek < Kıpç., EAT elik- "Utanıp mahcup olmak."< el+ik-; **Anad. Ağ.** elikmek "Utanmak, çekinmek, sıkılmak."

Kıpç. **elik-** *Utanıp mahcup olmak* (İH) [KTS 72a]

TarS III (E-İ) 1434 **elikmek** *1.Bunalmak, bizar olmak. 2. Utanmak, sıkılmak, mahzun olmak.*

VEWT Ø

OTWF II 492

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 710b **elik- II** *Utanmak, çekinmek, sıkılmak. < el + isimden fiil yapan –ik- genişlemesi.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1717 **elikmek (I)** *Utanmak, çekinmek, sıkılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ellik < ET (MK) eliglik "Eldiven."; **Anad. Ağ.** ellik "Eldiven."

DLT 167 **eliglik** *Eldiven.*

EDPT 144a **eliglik** *Eldiven.*

DTSl 171a **eliglik**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1443 **ellik** *Eldiven.*

DerS III (E-H) 1723a **ellik (I)** *Eldiven.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

ellik *Eldiven.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 64)

em < ET (Uyg., MK) em "İlaç, çare, deva."; **Anad. Ağ.** em "İlaç, deva."

DLT 168 **em** ***em*** *İlaç, tedavi Bundan türetilerek tedavi eden kimseye emci denir.*

EDPT 155a **em** *İlaç, çare, deva.*

DTSl 172a **em**

TietzeL I (A-E) 713b **em I** *İlaç, merhem.*

HasEr 134a **em** *İlaç, merhem.*

bkz. (Ölmez, 2009, 252)

TarS III (E-İ) 1455 **em, (em sem)** *İlaç, deva, çare.*

DerS III (E-H) 1729b **em (I)** *İlâç, merhem.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

em *İlaç.* Adana. (Yıldırım, 2006, 467)

em *İlaç.* Malatya. (Gülseren, 2000, 399)

emliyh İlaç. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 96)

em *İlaç, merhem*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 65)

emcek < EAT emcek "Meme başı, emcik."; **Anad. Ağ.** emcek, emcek "1. Meme. 2. Meme başı, yapma meme, emzik."

TarS III (E-İ) 1458 **emcek, (emecek, emcik, emcek)** *Meme.*

TietzeL I (A-E) 715a **emcek/ emcek** *Kadın memesi, meme başı.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1730a **emcek (I)** *1. Meme. 2. Meme başı, yapma meme, emzik. 3. Ufak çocukların başlarındaki bıngıldak. 4. İbriğin su akıtan ağız kısmı."* **emcek (II) [emicek (I)]** *1. Kedi, köpek yavrusu. 2. Arı kurdunun saldı bulunduğu mumlu korunacak.*

- *DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:*

emcek *Meme.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 231)

emcek 1. *Yalancı meme. 2. Oğul vermiş arının kovana ilk taktığı petek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 362)

emcek *Kadın memesi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 65)

emen < Kıpç. emen "Meşe, ağaç."; **Anad. Ağ.** emen "1. Dişbudak ağacı. 2.Meşe ağacı. 3.Palamut meyvesi, pelit."

Kıpç. **emen** *Meşe, ağaç.* (KM) [KTS Ø]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1733b **emen (IV)** *1. Dişbudak ağacı. 2.Meşe ağacı. 3.Palamut meyvesi, pelit.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

emenmek < emgen- < ET (Uyg., MK) emge- "Acı çekmek."; **Anad. Ağ.** emenmek "1. Boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek. 2. Çok fazla emek vermek, çalışmak. 3. Gayret etmek."

DLT 168 **emge-** ***er emgedi*** *Adam sıkıntı çekti.* ***emger emgemek***

EDPT 159b **emge-** *Acı çekmek.*

DTSl 172a **emge-**

TietzeL I (A-E) 715a **eme-** *AD eme- emeklemek < emge-*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1463 **emenmek** *Zahmet çekmek, emek çekmek.*

DerS III (E-H) 1734a **emenmek** *1. Boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek. 2. Çok fazla emek vermek, çalışmak. 3. Gayret etmek.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

emlemek < ET (Uyg., MK) emle- "Tedavi etmek."; **Anad. Ağ.** emlemek "Yaraya merhem sürmek, iyileştirmek."

DLT 169 **emle-** ***men anı emledim*** *Ben onu tedavi ettim.*

EDPT 161a **emle-** *Tedavi etmek.*

DTSl 173a **emle-**

OTWF II 435 **ämlä-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 252)

TarS Ø

DerS III (E-H) 1739a **emlemek (I)** *Yaraya merhem sürmek, iyileştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe Malatya ağzında şu şekilde rastlanılmıştır:

emle- *Bir yarayı ilaçlama, iyileştirmeye çalışma.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 399)

en < Kıpç. ėn "Koyun veya diğer hayvanlara vurulan kulak işareti."; **Anad. Ağ.** "Hayvanlara ya da eşyaya vurulan damga, işaret."

TietzeL I (A-E) 720a **ėn / en III /eŋ II** *Hayvanlara vurulan damga veya kulağında işaret.*

HasEr 134b **en** *Hayvanlara vurulan damga, işaret.*

TarS Ø

DerS III (E-H) 1742b **en (I) [enek (VIII)]** *Hayvanlara ya da eşyaya vurulan damga, işaret.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

en *Hayvanlara ya da eşyalara vurulan damga, işaret. Koyun, keçi gibi hayvanların kulağını keserek, oyarak ya da delerek yapılan işaret*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 40)

en *Hayvanlara veya eşyaya vurulan damga, işaret*. Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 188)

en *Hayvanlara ya da eşyalara vurulan damga, işaret. "Yaza girerkene guzuların gula,nı enerük."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 66)

en *1. Hayvanların tanınması için kulaklarına yapılan işaret. 2. Bez parçası.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 114)

en *(-n genzek okunmalı) Keçi ve koyun gibi hayvanların kulakları kesilerek, hayvanlara konulan işaret. –Zabahdan aşamaaçir tam yüz tane goyunun gulaanı enledim.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 121)

en (3) *Hayvanlara ya da eşyaya vurulan damga, işaret*. (Gösterir, 2015, 133a)

endikmek < Harz., EAT endik- "Şaşırıp kalmak, afallamak."; **Anad. Ağ.** endikmek "1. Şaşırtmak. 2.Duraksamak, kararsız olmak. 3. Sabırsızlanmak. 4.Utanmak, sıkılmak. 5. Aklı başına gelmek, uyanmak. 6.Herhangi bir şey karşısında reflekssiz hareket yapmak."

Harz. **endik-** *Şaşırıp kalmak, afallamak.* (KE)

TarS III (E-İ) 1466 **endikmek** *Şaşalamak, acemilik göstermek, şaşırmak, mütehayyin olmak, tevahhüş etmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: 283 **entik-** *Donakalmak, zor nefes almak.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1746b **endikmek** *1. Şaşırtmak. 2.Duraksamak, kararsız olmak. 3. Sabırsızlanmak. 4.Utanmak, sıkılmak. 5. Aklı başına gelmek, uyanmak. 6.Herhangi bir şey karşısında reflekssiz hareket yapmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

enek < ET eŋek (Uyg., MK) "Çene, çene kemiği."; **Anad. Ağ**. enek "Alt çenenin oynak yeri."

DLT 171 **eŋek** ***eŋek*** *Ağzın iki yanında çenelerin birleştiği yer, yanak.*

EDPT 183b **eŋek** *Alt çene, çene kemiği, yanak.*

DTSl 174b **eŋek**

Tars III (E-İ) 1467 **enek** *1. Çene, çene kemiği. 2. Gerdan.*

TietzeL I (A-E) 723b **enek I** *Çene. < ET eŋek*

HasEr 135a **enek** *Çene. Eski kaynaklarda eŋek olarak da geçer. Yerel ağızlarda eğek 'Çene kemiği' olarak kullanılır. Orta Türkçede eŋek biçimi kullanılır. Eski Kıpçakçada da eŋek ve enek olarak geçer. Eski Türk diyalektlerinde 'yanak' olarak kullanılan eŋ adından –k küçültme ekiyle yapılmıştır. eŋ + -(e)k.*

DerS III (E-H) 1748b **enek (II)** *4. Alt çenenin oynak yeri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

enemek < ET (MK) ėne- "Hayvanlara kulak işareti vurmak."; **Anad. Ağ. enemek** "Hayvanlara işaret koymak amacıyla kulaklarını kesmek ya da boynuzunu kertmek."

DLT 183 **ėne-** ***ol ḳōyın ėnedi*** *O, kulaklarının uçlarını keserek koyununa nişan yaptı.*

EDPT 171a **ėne-** *Hayvanlara kulak işareti vurmak.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr 134b **enemek** *(en maddesinde enemek'ten bahsedilir) Orta Türkçede enemek '(hayvanların kulağının bir parçasını keserek) işaretlemek' olarak geçer. Başlangıçta hayvanların erkeklik bezlerini burarak veya çıkararak erkekliğini gidermek, iğdiş etmek olarak kullanıldığı anlaşılıyor. Daha sonra erkekleri hadım etmek anlamında kullanıldığı da göze çarpıyor.*

TarS III (E-İ) 1471 **enemek, (inemek)** *Hayvanın hayalarını çıkarmak, iğdiş etmek.*

DerS III (E-H) 1750a **enemek (I)** *Hayvanlara işaret koymak amacıyla kulaklarını kesmek ya da boynuzunu kertmek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eñlik < Kıpç. eñlik "Kadınların yüzlerine yaptıkları allık"; **Anad. Ağ.** enlik "Yüze sürülen kırmızı boya."

Kıpç. **eñlik** *Kadınların yüzlerine yaptıkları allık* (TA) [KTS 74a]

TarS III (E-İ) 1474 **eñlik** *Boyacılıkta kullanılan kökü kızıl bir ot.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 726b **enlik** *Boyacılıkta kullanılan bir çeşit ot; yüze sürülen kırmızı boya. < en + hayvan ve bitki ismi yapmada kullanılan –lık eki.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1759b **enlik (II)** *Yüze sürülen kırmızı boya.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

enük < ET (Uyg., MK) enük "Etcil hayvanların yavrusu."; **Anad. Ağ.** enik, enig "Kedi ve köpek yavrusu; Kurt, köpek ve arslan yavrusu."

DLT 170 **enük** ***enük*** *Arslan yavrusu. Sırtlan, kurt, köpek yavrularına da enük denir.*

EDPT 183b **enük** *Etcil hayvanların yavrusu.*

DTSl 174a **enük**

TietzeL I (A-E) 729a **enük / enik** *Et yiyen hayvanların yavrusu.*

HasEr 136a **enik** *Köpek yavrusu.*

bkz. (Ölmez, 2009, 253)

TarS III (E-İ) 1472 **enik, (enük)** *Et yiyen dört ayaklı hayvanların yavrusu, yavru.*

DerS III (E-H) 1757a **enik [enig]** *Kedi ve köpek yavrusu.*

enik *Köpek yavrusu.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 468)

enik *Köpek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

enük *Kurt, köpek ve arslan yavrusu*. Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 132)

enik *Kedi, köpek yavrusu*. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 190)

enük *Enik, kedi ve köpek yavrusu*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 128)

enük *Köpek yavrusu.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 343)

enik *1. Hayvan yavrusu (köpek, kurt vb.) Makamı tahkirde insan yavrusu için de kullanılır.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 108)

enik *Yavru kedi köpek.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

enük *Yavru kedi ve köpek yavrusu.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 178)

enig *Köpek, kedi yavrusu.* Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 298)

eniyh *İnik; kedi, köpek vb. yavrusu*. Erzurum. (Gemalmaz, 1995, 96)

eneğ *Enik, köpek, kurt gibi hayvanların yavrusu.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 258)

enik *Köpek yavrusu*. Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 147)

enik *Yavru.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 141)

enik *Yavru köpek.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 312)

enik *Yeni doğmuş köpek ve kedi yavrusu.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 702)

enik *Köpek yavrusu.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 113)

enük *Yavru kedi ve köpek yavrusu*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 178)

enik *Kedi köpek yavrusu (hakaret amacıyla da sevgi sözü olarak da söylenir.)* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 363)

enik *Kedi ve köpek yavrusu*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 354)

enük *Köpek veya kedi yavrusu, enik.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 153)

enig *Kedi, köpek vb çok memeli hayvanların yavrusu.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 596)

enik *Kedi ve köpek yavrusu*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 221)

enük *Enik, kedi ve köpek yavrusu*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 205)

enig *Köpek, kedi yavrusu.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 298)

enük/enik *Kedi ve köpek yavrusu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 114)

enük *Hayvan yavrusu*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 234)

enük *Enik, kedi ve köpek yavrusu.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 187)

enük *Köpek yavrusu, hopal*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 187)

enük *Enik, kedi ve köpek yavrusu.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 128)

enik *Kedi ve köpek yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 99)

enik *Köpek yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 99)

enik *Köpek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 99)

enük *Köpek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 100)

enik *Köpek, kedi yavrusu.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 190)

enük *Hayvan yavrusu.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 230)

enik *Hayvan yavrusu.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 276)

enük *Köpek yavrusu.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 276)

enik *Küçük köpek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 400)

enük *Kedi, köpek yavrusu.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 415)

enik *Köpek yavrusu.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 671)

enik *Yavru.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 426)

enük *Köpek.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 179)

enik *Kedi, köpek yavrusu.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 122)

enik *1. Kedi, köpek yavrusu. 2. Köpek*. (Gösterir, 2015, 134a)

enik *Köpek, kedi yavrusu.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 66)

enüklemek < ET (Uyg., MK) enükle- "Yavrulamak."; **Anad. Ağ.** eniklemek "Kedi ya da köpek yavrulamak."

DLT 170 **enükle-** ***ıt enükledi*** *Köpek enikledi. Arslan yavruladığı zaman da* ***arslan enükledi*** *denir.*

EDPT 184b **enükle-** *Yavrulamak*.

DTSl 174a **enükle-**

OTWF II 435 **änükle-**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1474 **eniklemek** *Et yiyen hayvanlar yavrulamak.*

DerS III (E-H) 1758a **eniklemek** *Kedi ya da köpek doğurmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

enüklemek *Kedi ya da köpek yavrulamak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 66)

enikle- *Kedi ve köpeklerin yavrulaması*. Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 417)

epmek < ET (MK) epmek "Ekmek."; **Anad. Ağ.** epmek "Ekmek."

DLT 171 **epmek** ***epmek*** *Yağma, Tuhsı boylarıyla Oğuz ve Kıfçaklardan birtakımlarının lehçelerinde "ekmek" [yani p-t değişmesi epmek-etmek]*

EDPT 12a **epmek** *Ekmek.*

DTSl 175b **epmek**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1763b **epmek (II) [-epbeyh], [eppey]** *Ekmek.*

DerS V (O-T) 3360a **ötmek (I)** *Ekmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

eppek *Ekmek.* Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976, 391)

epmek *Ekmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 276)

epmeg *Ekmek.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 417)

epmek *Ekmek.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 430)

eprimek < < ET (Uyg., MK) opra- "Eskimek, çürümek."; **Anad. Ağ.** eprimek, ebrimek, ebrümek, epirmek, eprümek "1. Bozulmak, eskiyip çürümek, peltelenmek.

2. Erimek. 3. Yıpranarak aşınmak. 4. Yırtılmak. 5. Et ya da sebze çok pişip, dağılacak hale gelmek, erimeye yüz tutmak. 6. Elma, armut ve ayva gibi yemişler dura dura olgunlaşmak. 7. Kokmak."

DLT 522 **upra-** ***tōn upradı*** *Elbise vb. yıprandı* ***uprar upramaḳ***

CTD 140 **opra-**

EDPT 14a **opra-** *Eskimek, çürümek.*

DTSl 368b **opra-**

TietzeL I (A-E) 730b **epri-** *Eskiyip çürümek.< ET opra-*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 253)

TarS III (E-H) 1479 **eprimek** *Dağılıp ayrılacak hale gelmek.*

DerS III (E-H) 1763b **eprimek (I) [ebrimek, ebrümek, epirmek (IV), eprümek]** *1. Bozulmak, eskiyip çürümek, peltelenmek. 2. Erimek. 3. Yıpranarak aşınmak. 4. Yırtılmak. 5. Et ya da sebze çok pişip, dağılacak hale gelmek, erimeye yüz tutmak. 6. Elma, armut ve ayva gibi yemişler dura dura olgunlaşmak. 7. Kokmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

epri *Çürüyüp yenmez hale gelmek (üzüm, kavun vb.)* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 108)
epri- *Çürümek.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 259)
erpimek *Çürümek, ezilmek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 138)
eprimek *Çürümek, bozulmak*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 238)
epri- *Bezin kullanıla kullanıla yırtılacak kadar incelmesi*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 363)
eprik *Eskimiş bez.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 363)
eprü- *1. Kokmak. 2. Eskimeye yüz tutmak.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 475)
ebrimek *Eskimeye yüz tutmak; lime lime olmaya başlamak-Yok gadanı alım, bu gumaş ebrimiş boşa emek verme, dikdiğin fistanı daha geymeden orası*

burası yırtılır tama!.. Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 114)

eprimiş *Lime lime olmuş.* (Gösterir, 2015, 134b)

erpimek *Çürümek, ezilmek, ezilip büzülmek, bozulmak; ilk ve asıl görünümünü yitirmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 67)

ergürmek < ET (Uyg, MK) ėrgür- "Bir şeyi ulaştırmak, eriştirmek."; **Anad. Ağ.** ergür- "Ulaştırmak."

DLT 185 **ėrgür-** *Ol aşḳa ėrgürdi "O, yemeğe bitmeden önce yetişti." Bir şeye yok olmadan önce erişen herkes için de böyledir.*

EDPT 227b **ėrgür-** *Bir şeyi ulaştırmak, eriştirmek.*

DTSl 177a **ergür-**

OTWF I 35 **ärgür-**

TietzeL I (A-E) 733b **ergür-** *Ulaştırmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1521 **erürmek, (ergürmek, irürmek, irgürmek, irgirmek, ergirmek)** *Ulaştırmak, eriştirmek.*

DerS III (E-H) 1769a **ergür-** *Ulaştırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

erin < Kıpç., Çağ. ėrin "Dudak."; **Anad. Ağ.** erin "Dudak."

Kıpç. **erin (II)** *Dudak* (Kİ, TA) [KTS 74b]

Çağ. **ėrin** *Dudak, alt dudak.* [Niyâzî 936; Senglah 100r.21]

TarS Ø

VEWT 48a **erin**

ESTY, 1974: 292 **erin** *Dudak.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1770a **erin** *Dudak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

erkeç < ET (Uyg., MK) erkeç "Erkek keçi."; **Anad. Ağ.** erkeç, ergeç "1. Üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi. 2. Keçi sürüsünün başından giden iri ve güzel yapılı, erkek keçi."

DLT 172 **erkeç** ***erkeç*** *Teke Atasözü, erkeç eti em bolur eçkü eti yėl bolur Teke eti şifa olur, dişi keçi eti midede gaz yapar.*

EDPT 223b **erkeç** *Erkek keçi.*

DTSl 179b **erkeç**

TietzeL I (A-E) 735a **ergeç /erkeç** *Üç dört yaşlarında enenmiş erkek keçi.* HasEr 137b **erkeç** *Erkek keçi.*

TarS III (E-İ) 1501 **erkeç, (irkeç)** *Üç yaşını bitiren erkek keçi.*

DerS 1773b **erkeç (I) [ergeç -1, erkeş -2]** *1. Üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi. 2. Keçi sürüsünün başından giden iri ve güzel yapılı, erkek keçi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

erkeç *Üç dört yaşlarında erkek keçi.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006. 468)

erkeç *Besili erkek keçi.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

ėrkeç *Erkeç, üç yaşından büyük erkek keçi.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 340)

erkeç *Üç yaşından sonra enenmiş erkek keçi.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 703)

ärkäç *İğdiş edilmiş üç yaşından büyük erkek keçi.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 827)

erkeç *İğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi*. Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 635)

erkeş *Erkeç.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 463)

erkeç *İki yaşındaki erkek keçi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 188)

erkeç *Besili erkek keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 101)

erkeç *Toklunun yaşdaşı erkek keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 101)

erkeç *Üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 101)

irkeç *Erkek keçi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 152)

erkeç *Keçinin bir cinsi.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 238)

erkeç *Üç yaşından büyük erkek keçi.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 672)

erkış < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) arkış "Kervan, seyehat edenler."; **Anad. Ağ.** erkış "Kervan."

DLT 78 **arḳış** ***arḳış*** *Kervan.*

EDPT 216b **arkış** *Resmi ya da ticari amaçla seyehat eden bir kişi ya da grup, kervan, elçi.*

DTSl 54a **arkış**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1774b **erkış** *Kervan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

erpik < ET (KB) oprak "Yırtık, eskimiş."; **Anad. Ağ.** erpik *"Eskimeye yüz tutmuş kumaş ya da elbise."*

DLT 522 **upraḳ** ***upraḳ*** *Yıpranmış elbise vb.*

EDPT 13b **oprak** *Yırtık, eskimiş.*

DTSl 368b **oprak**

OTWF I 240 **oprak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1776a **erpik (I)**

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ersek < ET (MK) erseg "Erkek peşinde koşan kadın"; **Anad. Ağ.** ersek "Erkeğe düşkün kadın."

DLT 173 **ersek** ***ersek èşler*** *Orta malı olmuş zinakar kadın. Atasözü, ersek erke tegmes, ēwek ewke tegmes Bir an önce koca bulmağı arzulayan azgın kadının aceleci davranması yüzünden koca bulması zor olur, şartlar bir türlü istediği gibi gitmez. Acele eden kişi de evine ulaşamaz; çünkü acelesi yüzünden hayvanı bitkin düşer ve sonuçta amacına ulaşamaz. Nitekim Peygamberimiz –sallâ'llahu aleyhi ve sellem- "Amacına bir an önce ulaşabilmek için kendisini yiyip bitiren kişi, ne yol alır, ne de binecek hayvan bırakır" buyurmuştur. Bu atasözü aceleci davranmamak konusunda söylenmiştir.*

EDPT 237b **ersek** *Erkek peşinde koşan kadın.*

DTSl 181b **ersek**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1511 **ersek** *Erkek isteyen.*

DerS III (E-H) 1776b **ersek (I)** *Erkeğe düşkün kadın.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eselmek < ET (MK) esil- "Uzamak, gerilmek."; **Anad. Ağ.** eselmek, esenmek "Esnemek, yaylanmak."

DLT 175 **esil-** ***yışıġ esildi*** *İp uzadı. İp uzatıldığı zaman da böyle denir.*

EDPT 247b **esil-** *Uzamak, gerilmek.*

DTSl 183b **esil-**

OTWF I 326 **esil-**

TietzeL I (A-E) 739a **esel-** *Boylanmak, serpilmek, büyümek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1779a **eselmek (I)** *İrileşmek, serpilmek, boylanmak, yetişmek, büyümek.*

DerS III (E-H) 1779a **eselmek (II)** *Esnemek, yaylanmak.*

DerS III (E-H) 1779a **eseltmek** *Esnetmek, yaylandırmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

esermek < Kıpç. eser- "Şişmek, kabarmak, kat kat olmak."; **Anad. Ağ.** esermek "Beslenmek, gelişip gürbüzleşmek."

Kıpç. **eser-** *Şişmek, kabarmak, kat kat olmak* (İH) [KTS 75b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1780b **esermek** *Beslenmek, gelişip gürbüzleşmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

esin < ET (Uyg., MK) esin "Hafif esinti, meltem."; **Anad. Ağ.** esin "Sabah rüzgarı."

DLT 175 **esin** ***esin*** *Esinti*

EDPT 248a **esin** *Hafif esinti, meltem.*

DTSl 183b **esin**

OTWF I 301 **äsin**

TietzeL I (A-E) 740b **esin** *Sabah rüzgarı.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1782a **esin** *Sabah rüzgarı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

esiremek < ET (Uyg., KB) esür- "İçip sarhoş olmak."; **Anad. Ağ.** esirmek, esiremek "Sarhoş olmak."

DLT Ø

EDPT 251a **esür-** *İçip sarhoş olmak.*

DTSl 184b **esür-**

OTWF I 232 **äsür-**

TietzeL I (A-E) 740b **esir-/ esri-/ esre-** *Sarhoş olmak, azmak, kudurmak, delirmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-H) 1540 **esirmek, (esrimek)** *1. Sarhoş olmak, aklını kaybetmek, delirmek, kendinden geçmek.*

DerS III (E-H) 1782b **esiremek** *Sarhoş olmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

esirmek *Sarhoş olmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 101)

esirmek *Şımarmak, çılgınca işler yapmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

eslemek < Kıpç. Çağ., EAT esle- "Dikkate almak, korkmak"; **Anad. Ağ.** eslemek "1. Aldırış etmek, önem vermek. 2. Herhangi bir kimseyi kendisine belli etmeden gözetlemek."

AT *ēsle- (Tekin, 1995, 180)

Kıpç. **esle-** *Dikkate almak, korkmak.* (CC) [KTS 26a]

Çağ. **ėsle-** [<ēs+le-] *Söz tutmak, söz dinlemek*. [Niyâzî 938; Senglah 102r.4]

TarS III (E-İ) 1544 **eslemek** *Dinlemek, ısga etmek, kabul etmek, itaat etmek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 742a **esle-** *Aldırış etmek, önem vermek, dinlemek, itaat etmek < Çağ. as 'zeka, akıl, hafıza' + -le-*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1785a **eslemek** *1. Aldırış etmek, önem vermek. 2. Herhangi bir kimseyi kendisine belli etmeden gözetlemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

esrük < ET (Uyg., MK) esrük "Sarhoş."; **Anad. Ağ.** esrük, esürük "1. Sarhoş. 2. Deli."

DLT 176 **esrük** ***esrük*** *Sarhoş*

EDPT 250b **esrük** *Sarhoş.*

DTSl 184b **esrük**

OTWF I 232 **äsrök**

TietzeL I (A-E) 744a **esrük/esrik** *Sarhoş.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1548 **esrik, (esrük, esirik)** *1. Sarhoş. 2. Meczup, deli. 3. Kızgın, öfkeli.*

DerS III (E-H) 1786b **esrek [esrik (II)]** *1. Sarhoş. 2. Deli.*

- Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük şu şekildedir,

esürük *Deli.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 190)
esürük *Deli, aşırı sarhoş*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 190)
esrik *Sarhoş.* (Gösterir, 2015, 136b)
esrük *Esrik, sarhoş.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 35)

eşgin < ET (MK) eşkin "Koşmak, tırıs, atın rahvan gitmesi."; **Anad. Ağ.** eşgin, eşgün, eşğin, eşkün "Atın tırısla rahvan arası yürüyüşü."

DLT 176 **eşkin** ***eşkin*** *Yorga, hızlı ve çabuk yürüyüş. Koşa koşa giden at postasına eşkinci denir.*

EDPT 260b **eşgin 2** *Koşmak, tırıs, atın rahvan gitmesi.*

DTSl Ø

OTWF I 114 **äşgin**

TietzeL I (A-E) 748a **eşkün/eşkin** *I Açık adımlarla hızlı yürüyen (at); böyle yürüyüş.*

HasEr 140a **eşkin** *Atın bir tür hızlı yürüyüşü.*

DerS III (E-H) 1791b **eşgin (I) [eşgün, eşğin, eşkün (I)]** *Atın tırısla rahvan arası yürüyüşü.*

evdeş < Kıpç., EAT evdeş "Ev, hanım."; **Anad. Ağ.** evdeş "Karı, koca."

Kıpç. **evdeş** *Eş, hanım* (KFT) [KTS 77b]

TarS III (E-İ) 1568 **evdeş** *Refika, zevce.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 753a **evdaş/evdeş** *Zevce < ev + -daş/-deş ortaklık eki.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1802b **evdeş** *Karı koca.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evek < ET (MK) ėvek "Acele."; **Anad. Ağ.** evek "Acele, aceleci, çabuk."

DLT 188 **ėwek** ***ėwek*** *er Aceleci adam*

EDPT 8b **ėvek** *Acele, acele etmek.*

DTSl 189a **ėvek**

OTWF I 395 **eväk**

TietzeL I (A-E) 753a **evek /ivek** *AD Acele.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1803b **evėk (I)** *Acele, çabuk.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evin < ET (Uyg., MK) evin "Tohum, tane."; **Anad. Ağ.** evin "1. Buğday tanesinin olgunlaşmış içi, özü. 2. Çok taneli başak."

DLT 179 **ewin** ***ewin*** *Tane*

EDPT 12a **evin** *Tohum, tane.*

DTSl 189b **evin**

OTWF I 51 **evin**

TietzeL I (A-E) 754a **evin** *Olgun buğday tanesi, çekirdek, öz.*

HasEr 141b **evin** *Buğday tanesinin içi, özü.*

TarS Ø

DerS III (E-H) 1807a **evin (I)** *1. Buğday tanesinin olgunlaşmış içi, özü.*

2. Çok taneli başak.

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evismek < ET (MK) evüs- "Savurmak."; **Anad. Ağ.** evismek "Arpa, buğday, bulgur gibi tahılların kepeklerini ayırmak."

EDPT 15b **evüs**- *Savurmak.*

DTSl 191b **ävüs-**

CTD 30 evüs-

TietzeL I (A-E) 756a AD **evs-** *Tahılı savurarak temizlemek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1575 **evsmek** *Hububatı yabancı maddelerden temizlemek için bir kap içinde silkerek savurmak.*

DerS III (E-H) 1809b **evismek** *1. Arpa, buğday, bulgur gibi tahılların kepeklerini ayırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evle < Kıp. evle "Öğle, öğleyin"; **Anad. Ağ.** evle "Öğle, öğleyin."

Kıpç. **evle** *Öğle, öğleyin* (GT) [KTS 77b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1810 **evle** *Öğle, öğleyin.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evmek < ET (MK) ev- < AT *ēb- "Acele etmek."; **Anad. Ağ.** evmek "Acele etmek, acele ettirmek."

AT ***ēb-** *Evmek, acele etmek*. (Tekin, 1995, 180)

DLT 187 **ėw-** ***er ėwdi*** *Adam acele etti Şu dörtlükte geçer,*

uḏu barıp üküş ėwdim

telim yorıp küçi kewdim

atım birle tegüm awdım

meni körüp tüsi aġdı

Kurttan bahsediyor, Hızlıca izini sürdüm, çok koşturup dermansız bıraktım ve atımla ardından yetiştim. Beni görünce tir tir titredi ėwer ėwmek

EDPT 4b **ev-** *Acele etmek.*

DTSl 189a **ev-**

TietzeL I (A-E) 751b **ev-/iv-** *Acele etmek, acele ettirmek.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 253)

TarS III (E-İ) 2135 **ivmek, (evmek)** *Acele etmek, isticâl etmek.*

DerS III (E-H) 1811b **evmek** *Acele etmek, acele ettirmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

evmek *Acele etmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 286)

ev- *Acele et-.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 473)

ev- *Acele etmek.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 417)

evmek *Acele etmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 129)

ev- *Acele etmek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 343)

evmek *Acele etmek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 138)

ev- *Acele etmek, acele ettirmek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 354)

ev- *iv-, acele et-.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 103)

ev- *Acele etmek, acele ettirmek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 354)

ev- *Acele etmek.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 445)

evmek *Acele etmek, acele ettirmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 192)

ėvmek *Acele etmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 206)

ev- *1. Acele etmek. 2. Acele ettirmek*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 117)

iv- *Acele etmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 162)

ev- *Acele et-* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 473)

ėvmek *Acele etmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 129)

evmek *Acele etmek, acele ettirmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 103)

evmek *Acele etmek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 103)

ivmek *Acele etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 153)

evmek *Acele etmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 278)

evmek *Acele etmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 218)

ivmek *Acele etmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 237)

ivmek *Acele etmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 292)

evmek *Acele etmek, acele ettirmek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 260)

evdirmek *Acele ettirmek. "Böyle işlerde evdürmek pek doğru döğül gardaş."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 68)

evmek *Acele etmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 68)

evmek *Acele etmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 56)

evdirmek *Acele ettirmek, çabuklaştırmak. –Hadi gızım bir yolunu bulup evdir şu işi, yoosam seni ne düune salarım ne de başga bir yere.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 127)

evmek *Acele etmek.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 128)

evmek *Acele etmek, ecele ettirmek*. (Gösterir, 2015, 139b)

ivmek *Acele etmek.* (Gösterir, 2015, 221a)

ėvmek *Acele etmek, hızla ve çabuklukla hareket etmek, tezlik.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 69)

evren < Kıpç., EAT evren "Büyük yılan."; **Anad. Ağ**. evren, evran "Büyük yılan, canavar."

Kıpç. **evren** *Büyük yılan* (DM) [KTS 78a]

TarS III (E-İ) 1574 **evren, (evran)** *Ejderha, büyük yılan.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL I (A-E) 755a **evran/evren** *Büyük yılan. < ET evren 'Çöreklenen şey'*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 1813a **evran (I) [evren (I)]** *Büyük yılan, canavar.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

evtinmek < ET (MK) evdin- "Bir şeyi (toprağı) didikleme, altta kalan başakları toplama."; **Anad. Ağ.** evtinmek "Kümes hayvanları ayaklarıyla yeri eşmek, eşinmek."

DLT 179 **ewdin-** ***özinę yemiş ewdindi*** *O, kendisi ve başkası için meyve topladı* ***[ewdinür] ewdinmek***

EDPT 7b **evdin-** *Bir şeyi (toprağı) didikleme, altta kalan başakları toplama.*

DTSl 189b **evdin-**

TietzeL I (A-E) 753a **evdin- /evtin-** *Didiklemek, kümes hayvanları ayaklarıyla yeri eşmek, eşinmek; hastalığın verdiği ağrı sızı veya acı ile kıvranmak, insan bir sıkıntının etkisiyle hiç bir şey yapmadan oturmak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1817b **evtinmek (III)** *Kümes hayvanları ayaklarıyla yeri eşmek, eşinmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eye I < ET (Uyg., MK) idi "Sahip."; **Anad. Ağ.** ege, eye "Sahip, koruyucu."

DLT 181 **ėḏi** ***ėḏi*** *Efendi, sahip* ***ėḏim nė tėr*** *Efendim ne der? Allah'a da* ***ėḏi*** *denir* ***ėḏimiz yarlıġı*** *Rabbimizin buyruğu*

EDPT 41b **idi** *Sahip.*

DTSl 165a **edi**

TietzeL I (A-E) 757b **eye / iye/ ege** *Sahib(i).*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1578 **eye, (iye)** *Malik, sahip, efendi.*

DerS III (E-H) 1819b **eye (I) [eğe (I) -1, eyye]** *Sahip, koruyucu.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eye II < ET (Uyg., MK) eyegü "Kaburga kemiği."; **Anad. Ağ.** eye, eğa, eğe kemiği, eğeyi, eya, eyeği, eye kemiği, eyey, ėyėy kemiği "Kaburga kemiği."

DLT 180 **eyegü** ***eyegü*** *Hayvanın vb. eye kemiği, kaburga*. **eyegü** *Kaburga. Çadırın kaburgalarına da eyegü denir. Dağın ortasındaki yokuş gibi olan yere* ***eyegü yėr*** *denir.*

EDPT 272a **eyegü** *Kaburga kemiği.*

DTSl 167a **eyegü**

OTWF I 96 **äyägü**

TietzeL I (A-E) 747b **eyegü/ eğegi/ iğegi** *Kaburga.*

HasEr 130a **eğe1<eye** *Göğüs kafesini oluşturan, arkadan omurgaya önden de göğüs kemiğine eklenen uzun, yassı ve eğri kemiklerden her biri, kaburga. Yerel ağızlarda eye, eyeği olarak geçer.*

TarS III (E-İ) 1579 **eyeğü, (iyeğü)** *Kaburga kemiği.*

DerS III (E-H) 1819b **eye (III) [eğa, eğe kemiği -2, eğeyi, eya (II), eyeği, eye kemiği, eyey, ėyėy kemiği]** *Kaburga kemiği.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

eye *Kemik.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 113)

eye kemiği Kaburga kemiği. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 741)

eye *Kaburga kemiği.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Yıldırım, 2007, 299)

iyā *Kaburga.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 259)

iyegi *Kaburga.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 385)

eyē *Kaburga kemiği.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 463)

iya *Kaburga kemiği*. (Gösterir, 2015, 221a)

iyeği *Kaburga kemiği.* (Gösterir, 2015, 221a)

eyenmek < ET (MK) igen- "Huysuzlaşmak, inatlaşmak."; **Anad. Ağ.** eyenmek "Ayak diremek, bekinmek, ısrar etmek."

DLT 198 **igen-** *at igendi At (ve başkası) inatlaştı.*

EDPT 110b **igen-** *Huysuzlaşmak, inatlaşmak.*

DTSl 204a **igen-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1820b **eyenmek** *Ayak diremek, bekinmek, ısrar etmek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ėyin < ET (Uyg., MK) eğin "Eğrilen, kıvrılan. Omuz, sırt, arka."; **Anad. Ağ.** éyin, egni, eğil, eğen, eğin "1. Vücud, beden. 2. Sırt, arka."

DLT **egin** ***egin*** *Omuz*

EDPT 109a **eğin** *Eğrilen, kıvrılan. Omuz, sırt, arka.*

DTSl 166a **egin**

TietzeL I (A-E) 695a **eğin/ eyin** *Omuzlar, sırt, arka; bede, boy, pos, endam.*

HasEr 130b **eğin** *Arka, sırt.*

bkz. (Ölmez, 2009, 254)

TarS III (E-İ) 1390 **eğin, (eyin)** *Sırt, arka.*

DerS III (E-H) 1821b **éyin (I) [egni -1, eğil (I) -2, eğen (I) -1, eğin (I) -1]** *1. Vücut, beden. 2. Sırt, arka. 3. Göğüs kemiği.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

eyn *Sırt, arka*. Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976, 391)

eyin *1. Vücud, beden. 2. Sırt, arka.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 193)

eyin *Sırt, arka.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 104)

eyin *Vücut, beden.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 104)

eyn *Eğin, sırt, arka.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 264)

eyin *Üst, baş, giyecek, elbise.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 194)

eyin *Arka, sırt.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 56)

eğn, eyin *1. Vücut, beden. 2. Sırt, arka.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 399)

eymenmek < ET (Uyg., MK) eymen- "Çekinmek, utanmak."; **Anad. Ağ.** eymenmek "1.Korkmak, korkuyla canı sıkılmak, ürkmek. 2. Utanmak, sıkılmak, çekinmek."

DLT 180 **eymen-** *ol mendin bu īşta eymendi O, benden utandı ve bu işe teşebbüs etmekten geri durdu.*

EDPT 273b **eymen-** *Çekinmek, utanmak.*

DTSl 167a **eymen-**

TietzeL I (A-E) 759a **eymen-** *Korkmak, utanmak, çekinmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1592 **eymenmek** *Tevahhüş etmek, çekinmek, korkmak, endişe etmek, ihtiraz etmek.*

DerS III (E-H) 1824b **eymenmek** *1.Korkmak, korkuyla canı sıkılmak, ürkmek. 2. Utanmak, sıkılmak, çekinmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

eyrim < ET (MK) eḏrim "Eyer, semer yastığı."; **Anad. Ağ.** eyrim "At eyerinin altına konulan keçe."

DLT 164 **eḏrim** ***eḏrim*** *Eyerin iskeletinin iki ucunun altına konan keçe, yuna, teğelti.*

EDPT 66a **eḏrim** *Eyer, semer yastığı.*

DTSl Ø

TietzeL I (A-E) 698a **eğrim** *At eğerinin altına konan keçe.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1594 **eyrim, (eğrim)** *Hayvanın sırtını vurmasın diye eyerin altına konan keçe, eyer keçesi, teğelti.*

DerS III (E-H) 1827a **eyrim (I)** *At eyerinin altına konulan keçe*.

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gada < ET (Uyg.) kadağ "Hata, kusur, eksiklik, özür."; **Anad. Ağ.** gada "Dert, keder, üzüntü"

DLT Ø

EDPT 597b **kadağ** *Hata, kusur, eksiklik, özür.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1888a **gada (I)** *1. Dert, hastalık. 2. Bela.*

DerS III (E-H) 1888a **gada almak** *Dert ve üzüntüyü paylaşmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gada *Dert, keder, üzüntü.* Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976, 391)

gadak < ET (MK) kaḏığ "Sıkıştırılmış, kırpılmış, dikilmiş, bükülmüş."; **Anad. Ağ.** gadak, gadaḫ "1. Çivi. 2. Küçük ayakkabı çivisi."

DLT 209 **ḳaḏıġ** ***ḳaḏıġ*** *Çift dikiş, sağlam dikiş*

EDPT 597b **kaḏıġ** *Sıkıştırılmış, kırpılmış, dikilmiş, bükülmüş.*

DTSl 402b **kadıg**

TietzeL IV (K-L) 40 **kadak** *Dökme çivi, kabara.<kada-/gada- + fiilden isim yapan –k eki < ET ḳa̱da- 'çakmak'.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1888b **gadak (II) [gadaḫ]** *1. Çivi. 2. Küçük ayakkabı çivisi.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gadak *Küçük ayakkabı çivisi, bir tür başlı çivi.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 287)

kadak *Büyük başlı küçük kısa çivi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 154)

kadak *Küçük çivi*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 154)

kadek *Küçük çivi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 154)

gadaş < ET (Uyg., MK) ḳa̱daş "Kardeşlerden olan yakın."; **Anad. Ağ.** gadaş "Kardeş."

DLT 209 **ḳa̱daş ḳa̱daş** *Kardeşlerden olan yakın.*

EDPT 607a **kadaş** *Aynı aileden, akraba, yakın.*

DTSl 401b **kadaş**

TietzeL Ø

HasEr Ø

Türk dillerinde akrabalık adları için bkz. (Li, 2019, 52),

ḳa ḳadaş ḳap *"Aile, akraba" anlamında olan ḳa sözcüğü, Çince 家jiā "ev, aile, aile ocağı, ev halkı" sözcüğünden alınmış olup yalnız ḳa ḳadaş biçiminde tespit edilmektedir. ka+daş olarak çözümlenen ḳadaş "akraba, erkek kardeş, arkadaş, dost" sözcüğü ilk olarak Uygurcada tespit edilmiştir.*

TarS Ø

DerS III (E-H) 1889b **gadaş II [→gada (II)]**

DerS III (E-H) 1888a **gada II [gadaş (II)]** *1. Kardeş.*

Derleme Sözlüğü dışında sözcüğe Çorum ağzında rastlanmıştır,

gadaş *Kardeş.* (Gösterir, 2015, 147b)

gargamaḫ < ET (MK) ḳarġa- "Lanetlemek, beddua etmek, kötü söz söylemek, intizar etmek, sövmek."; **Anad. Ağ.** gargamaḫ, gargamak "Beddua etmek, ilenmek."

DLT 222 **ḳarġa-** ***teŋri anı ḳarġadı*** *Allah ona lanet etti* ***ḳarġar ḳarġamaḳ***

EDPT 655a **ḳarga-** *Lanetlemek, beddua etmek, kötü söz söylemek, intizar etmek, sövmek.*

DTSl 426a **karga-**

TietzeL IV (K-L)136 **karga-** *Hor görmek, beddua etmek, lanet okumak.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2292 **kargamak** *1. Hor görmek, fena muamele etmek.*

DerS III (E-H) 1923a **gargamaḫ [gargamak]** *İlenmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gargıla- *Beddua et-* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 391)

gargamaḫ *Beddua etmek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 248)

gavurga < ET (MK) ḳawurġa "Kurutulmuş tahıl, kavrulmuş et."; **Anad. Ağ.** gavurga, gavırga, govurga "Kavrulmuş buğday, mısır, arpa. Kuru yiyeceklerin kavrulmuş şekli."

DLT 233 **ḳawurġaç** ***ḳaġurmaç*** *Kavurma, kavrulmuş buğday /w/ ile ḳawurmaç da aynı anlamdadır.*

EDPT 613a **kawurğa** *Kurutulmuş tahıl, kavrulmuş et.*

DTSl 438a **kavurmaç**

TietzeL IV (K-L) 180 **kavurga** *Ateşte kavrulmuş tahıl; kabuğu alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılan yiyecek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2363 **kavurga, (kavurka)** *Kavrulmuş buğday, mısır, nohut gibi şeyler.*

DerS III (E-H) 1942a **gavurga [gavırga, govurga]** *Kavrulmuş buğday, mısır, arpa.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gavurga "Kuru yiyeceklerin kavrulmuş şekli." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 288)

gavurga *Baklagillerin sacda pişirilmiş hali.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 356)

ġavurġa *Budayın kavrulmuş şekli.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 242)

gavırga *Kavrulmuş buğday*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 768)

ġavırġa / ġavırġa *Buğday, mısır gibi tahılların kuru yemiş gibi yenmek için ateşte kavrulmuş hali.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 669)

gavurḳa *Kavurga, kavrulmuş tahıl ürünü.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 251)

gawurga *Kavurga.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 115)

ġavırġa *Ateşte kavrulmuş tahıl.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 164)

ġavırġa *Kavurga, buğday tanelerinin kavrulmuş hali*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 536)

ġavırġa *Buğday, nohut ve mısırın kavrulmasından oluşan bir tür çerez*. Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 158)

ġavurġa *Buğdayın kavrulmuş şekli.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 242)

ġavurġa *Kavrulmuş mısır, nohut, buğday.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları (Günşen, 2000, 476)

gavurga *Buğday, sütle terbiye edilir ve gölgede kurutulur. Saç üzerinde kavrulduktan sonra içerisine çedene katılır.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 242)

ġavurġa *Kavrulmuş mısır, buğday, arpa.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 936)

ḳavurġa *Kavurga.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 410)

gavurga *Kavurga, buğday kavurması.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 63)

gavırga *Kavurga; buğday, çedene, nohut karışımının kavrulmasıyla oluşan bir çerez türü.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 225)

gavurga *Kavurga, kavrulmuş buğday, bir tür yöresel çerez.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 290)

gawurga *Sütlü bir yemek.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 532)

gavurga *Kavrulmuş buğday, mısır, arpa.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 113)

gavurga *Kuru yiyeceklerin kavrulmuş şekli.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1 **gavurga** *Buğday ve nohutun kavrulması*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 183)

gavurgaç *Tam olgunlaşmamış, hafif yeşil buğdayın ateşte kavrulmasıyla yapılan yiyecek.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 253)

ġavurġa *Baklagillerin sacda pişirilmiş hali.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 356)

ġavurġa *Kavrulmuş buğday yemişi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 128)

998, 113)

govurga *Kavurga, kenevir, buğday ve mısırın karıştırılarak birlikte kavrulmuşu.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 283)

gavurga *Kuru yiyeceklerin kavrulmuş şekli.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 288)

gavurga *Kavrulmuş buğday.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 78)

gavurga *Buğday, nohut veya mısırın sac, tepsi gibi uygun bir kapta kavrulması ile elde edilen çerez. –Buğdaynan beraber melengiç bir de hasbir garışdırılıp beraber gavrulmazsa o gavırga gavırga olmaz…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 152)

gavurga *Kavrulmuş mısır, nohut ya da buğday.* (Gösterir, 2015, 155a)

gavurga *Kavrulmuş bulgur.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 82)

gavut < ET (MK) ḳaġut "Kavrulmuş buğday unu, bu undan yapılmış bulamaç."; **Anad. Ağ.** gavut, gavıt "1. Kavrulmuş tahıl unu. 2. Öğütülmüş armut kurusu unu. 3. Yabanî armut. 4. Bulgur elendikten sonra geriye kalan unlu kısım."

DLT 212 **ḳaġut** ***ḳāġut*** *Kavut, darıdan yapılan bir yemek. Şöyle yapılır, Darı kaynatılıp kurutulur. Sonra övütülerek terayağı ve şekerle karıştırılır. Yeni doğum yapmış kadınlar için hazırlanan bir yemektir.*

EDPT 610a **kağut** *Kavrulmuş buğday unu, bu undan yapılmış bulamaç.*

DTSl Ø

OTWF I 311 **kagut**

TietzeL IV (K-L) 180 **kavut** *Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununun şeker ya da tatlı yemiş ile karışımı; kavrulduktan sonra öğütülen kavut unu.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2363 **kavut, (ḫavut)** *Kavrulmuş hububat unu.*

DerS III (E-H) 1942a **gavut (I) [gavıt]** *1. Kavrulmuş tahıl unu. 2. Öğütülmüş armut kurusu unu. 3. Yabanî armut. 4. Bulgur elendikten sonra geriye kalan unlu kısım.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanılmıştır:

ġavut *Kavut, mısır, buğday, arpa gibi yiyeceklerin dibekte dövülerek un haline getirilmiş şekli.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 346)
ġavıt *Mısırın kavrularak kalın şeklinde sürtülmüş durumu*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 706)
kavut *Kavrulmuş mısır veya diğer tahılların unu.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 206)
gavut *Buğday ve nohudun ununa süt katılarak yapılan yemek*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 183)
kavut *Kavrulmuş nohutun un haline getirilip içine şeker katılarak elde edilen bir tür yiyecek.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 672)
ġavut aşılı *Kavrulduktan sonra öğütülmüş buğdayın şekerli sütle karıştırılmasıyla elde edilen yemek*. Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 157)
kavut *Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununun şeker ya da tatlı yemişle karışımı, helva.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 351)

kavut *Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl unununun şeker veya tatlı yemişle karışımı helva.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 168)

gavut *Kavut, kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununa pekmez benzeri tatlılar katılarak yapılan Van'a özgü kahvaltılık.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019, 290)

gavut *Nohut, mısır ve buğday unununun karıştırılarak kavrulmuş şekli.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 113)

kavut *Buğday veya mısırın kaba kavrulması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 161)

kavut *Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl unununun şeker ya da tatlı yemişle karışımı, helva.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 161)

gavut *Kavrulmuş buğday unu ile yapılan bir helva cinsi.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 235)

gavut *Kavut.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 242)

ḳavut *Kavrulmuş buğday, mısır, armut vesairenin şekerle dövülerek toz hali.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 270)

ḳavut *Kavrulmuş ve dövülmüş mısır.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 249)

gavut *Kavrulmuş buğday unu.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy- Buran, 1994, 233)

gavut *Kuru dutun havanda dövülmesiyle elde edilen çerez.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 401)

gavut *Kavrulmuş buğday unu.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 191)

ġavut *Kuru meyva gibi yenilen kavrulmuş buğday.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 416)

gavut *Nohut, mısır ve buğday unununun karıştırılarak kavrulmuş şekli.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 288)

gavut *Kavrulmuş buğday unu.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 79)

gavut *Kavut.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 181)

gavut *Buğdayın ezilmesiyle yapılan pekmezle beraber yenen yöresel yemek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 63)

gavut *Kavrulmuş tahıl unu*. (Gösterir, 2015, 155a)

gavut *Kavrulmuş buğday, kavrulmuş tahıl unu.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 82)

gayıtmak < ET (Uyg., MK) ḳaḏıt- "Deri dönmek, dönmek."; **Anad. Ağ.** gayıtmaḫ, gayıtmak "Geri dönmek, geri çekilmek."

DLT 210 **ḳadıt-** ***er barır erken ḳadıttı*** *Adam yönelmiş giderken gittiği yönden geri dönüp kaçındı* ***ḳadıtar ḳadıtmak*** *Adam soğuktan ölüp buz kesildiğinde de* ***er tumluġḳa ḳadıttı*** *denir. Aynı şekildedir.*

EDPT 597a **kaḏıt-** *Deri dönmek, dönmek.*

DTSl 403b **kadıt-**

TietzeL IV (K-L) 185 **kayıd- / kayıt-** *Geri dönmek, geri çekilmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2385 **kayıtmak** *Geri dönmek, avdet etmek.*

DerS III (E-H) 1947a **gayıtmaḫ [gayıtmak]** *Geri dönüp gelmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gayıt- "Dönmek." Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976, 391)

kayt- *Gitmek.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 99)

gayıtmax *Geri dönmek.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 500)

geçe < EAT geçe "Taraf, yön."; **Anad. Ağ.** geçe "Taraf, yön."

TarS III (E-İ) 1614 **geçe** *Taraf, yan.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL II (F-J) 115b **geçe II/gece/keçe II** *Yan, kıyı.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) **geçe [gece]** *Taraf, yön. "Suyun öteki geçesi."*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük şu şekildedir:

geça *Geçe, yaka, taraf.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015: 198)

geçe *Taraf, yön.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014: 258)

geçe *Taraf, yön.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 222)

geçe *Taraf.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002: 134)

öta geçe *Karşı taraf.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997: 200)

geçe *Kenar, nehir kıyısı, geçit mahalli.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 240)

geçi, geçe *Taraf, yön.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 401)

geçe *Karşı taraf, öte.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995: 416)

geçe *Karşılıklı iki yandan biri, yaka.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009: 699)

geçe *Taraf, yön.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 80)

geçe *Taraf.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004: 181)

geçe *Bir su ile bölünen bir yerin iki tarafından her biri, yaka, taraf, yön.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008: 35)

geçmek < ET (Uyg., MK) keç- "Geçmek, ölmek."; **Anad. Ağ.** geçmek "Ölmek, vefat etmek."

DLT 238 **keç-** ***āy kün keçti*** *Ay, gün geçti* ***er sūw keçti*** *Adam sudan vb. karşı kıyıya geçti* ***er keçti*** *Adam geçti; yani öldü* ***keçer keçmek***

EDPT 693b **keç-** *Geçmek, ölmek.*

DTSl 290b **keç-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1619 **geçmek (I)** *1. İleri geçmek, sebkat etmek. 2. Geçinmek, yaşamak, ömür sürmek. 3. Vazgeçmek. 4. Gitmek, geçip gitmek. 5. Girmek, dahil olmak. 6.Kendini…saymak.*

DerS III (E-H) 1963 **geçmek (I)** *1. Uykuya dalmak. 2. Bilincini yitirmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

geç- ölmek. Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 471)

geçin- *Ölmek.* Adıyaman merkez, Kahta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 306)

gėçin- *Ölmek, vefat etmek.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 422)

geçinmek *Ölmek.* Muş, merkez. (Özmen, 2007, 252)

geçin- *Ölmek.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 314)

geçin- *Ölmek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 49)

geçin- *Ölmek.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 252)

geçmek *Ölmek.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 746)

geçin- *Ölmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 384)

geçinmek *Ölmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 262)

geçin- *Vefat etmek, ölmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 130)

geçin- *Vefat etmek.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 183)

geçin- *Ölmek.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 191)

geçindi *Öldü, dünyadan geçti gitti.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 275)

geçin- *Ölmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 401)

geçinmek *Ölmek.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 192)

geçin- *1. Ölmek. 2. Hayatını sürdürmek.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 242)

geçin- *Ölmek.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 429)

geçinmek Ölmek. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 83)

geğrek < Çağ. kögrek Anad. Ağ. kökrek "Yumuşak eğe kemikleri."

TietzeL II(F-J) 178 **geğrek/ geyrek/ gevrek II** *Yumuşak kaburga kemikleri; kıkırdak.*

HasEr 151b **geğrek** *Yumuşak kaburga kemikleri*.

TarS III (E-İ) 1622 **geğrek, (geyrek, geryek)** *1. Yumuşak kemik, kıkırdak. 2. Ege kemikleri.*

DerS III (E-H) 1970a **geğrek (I) [gekrek]** *Yumuşak eğe kemikleri.*

DerS IV (I-N) 2954a **kökrek (I)** *Göğüs, bağır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında yapılan ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde geçmektedir,

geyrek *Çocuğun kaburgaları (halk hekimliğinde* ***geyrekleri batmak*** *şeklinde kullanılır.)* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 876)

gērek *(geyrek) kaburgaların yandaki sonuncuları*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 385)

geyrek *Kaburga kemiğinin alt kısmı.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 132)

gelengi < ET (MK) kelegü "Eski bir hayvan adı, tarla faresi."; **Anad. Ağ.** gelengi, geleği, geleğü, gelengü, geleni, gelenki, gelenu, gelevun, gelevü "Tarla faresi."

DLT 242 **keleŋü** ***keleŋü*** *Geleni, tarla sıçanı*

EDPT 718a **kelegü** *Eski bir hayvan adı, tarla faresi.*

DTSl 296a **kelegü**

TietzeL II (F-J) 183 **gelengi** *Tarla faresi.*

HasEr 152a **geleni < keleni** *Tarla sıçanı.*

TarS III (E-İ) 1625 **geleği, (geleği sıçan)** *Tarla faresi.*

DerS III (E-H) 1975a **gelengi [geleği (I), geleğü, gelengü, geleni, gelenki, gelevü]** *Tarla faresi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu bölgelerde görülmüştür,

geleŋi *Gelincik hayvanı*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 241)

geleñi *Tarla faresi.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 115)

gelengi *Tarla faresi*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 131)

gelō *Tarla faresi.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 134)

kelengi *Büyük iri fare.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 164)

gelene-gelengi *1.Buğday yiyen bir böcek. 2. Tarla faresi.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 401)

gelenü *Tarla faresi, gelincik. "Bizim ekinnere geleni dadanmış."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 80)

gelenü *Sincapgillerden hayvan.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 64)

gelengi *Tarla sincabı.* (Gösterir, 2015, 158b)

gelevun *Tarla faresi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 83)

gen < ET (Uyg., MK) kėŋ < AT *kē̄ŋ "Geniş."; **Anad. Ağ.** gen, genk "Geniş."

AT ***kē̄ŋ** *Geniş.* (Tekin, 1995, 182)

DLT 254 **kėŋ** ***kėŋ nēŋ*** *Geniş olan her şey. Atasözü,* ***kēŋ tōn upramas, kėŋeşlig bilig artamas*** *Geniş elbise yıpranmaz, danışan akıl, bozuk olmaz. Bu atasözü, kişinin işlerinde karar almadan önce başkalarına danışması ve başına buyruk hareket etmemesi için söylenir.*

EDPT 724b **gėŋ** *Geniş.*

DTSl 298b **keŋ**

TietzeL II (F-J) 187 **gėŋ/geŋ/gen I/ geyŋ/geyiŋ** *Geniş, enli.*

HasEr Ø

TarS III (E-H) 1630 **geñ, (giñ)** *1. Geniş. 2. Boş yer, hâli arazi, sürülmemiş, işlenmemiş arazi.*

DerS III (E-H) 1989a **gen (II) [genk (II)]** *Geniş.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gen *Geniş.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 129)
gen *Geniş*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 225)
gen *Geniş.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 254)
gen (1) *Geniş.* (Gösterir, 2015, 159b)
gen *Geniş, enli*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 225)

- **gen** kökünden türemiş şu şekiller de ağızlarda görülür,

geňeşmek *Genişlemek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 225)
geñeşdümek *Genişlemek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 135)
geñeşmek *Genişlemek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 135)
geñeşmek *Genişlemek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 211)
geňeşdümek *Genişletmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 225)
genelmek *Genişlemek.* (Gösterir, 2015, 160a)

geñez < ET (MK) genes /keŋes "Sığ, derin olmayan, kolay."; **Anad. Ağ.** geñez, geğaz, geğez, geñaaz, genaz "Görünüşe göre, anlaşılan, galiba."

DLT 255 **kėŋes** ***kėŋes*** *Sığ su. Kolay işe de böyle denir.*

EDPT 734a **keŋes** *Sığ, derin olmayan*.

DTSl 299a **keŋes**

TietzeL II (F-J) 193 **geŋez/ genez I** *Kolay.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1634 **geñez, (geñiz)** *Kolay.*

DerS III (E-H) 1991a **geñez (I) [geğaz, geğez, geñaaz, genaz, geñz]** *Görünüşe göre, anlaşılan, galiba.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gemşirmek < ET (MK) kemrüş- "Kemirmek için yarışmak."; **Anad. Ağ.** gemşirmek "*Eşekler birbirinin boyunlarını dişleriyle didiklemek, boğuşmak.*"

DLT 246 **kemrüş-** ***olar ėkki süŋök kemrüşti*** *"İkisi birbiriyle yarışa kemik kemirdiler."*

EDPT 723b **kemrüş-** *Kemirmek için yarışmak.*

DTSl 297b **kemrüş-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 1988a **gemşirmek** *Eşekler birbirinin boyunlarını dişleriyle didiklemek, boğuşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gevmek < ET (MK) kev- "Ağızda çiğnemek, gevelemek."; **Anad. Ağ.** gevmek, gevimek, gevlemek, gevşelemek, gevşemek, gevşenmek "Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek."

DLT 251 **kew-** ***er sözüg kewdi*** *Adam sözü ağzında geveledi, söyleyip söylememekte kararsız kaldı. Bunun aslı "lokmayı ağzında çiğnedi ve yutmadı"anlamındaki tançunı kewdi sözünden alınmıştır.* ***kewer kewmek***

EDPT 687a **kev-** *Ağızda çiğnemek, gevelemek.*

DTSl 304a **kev-**

TietzeL III (F-J) 207 **gev-** *Ağızda çiğnemek, katı bir şeyi kemirmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1677 **gevmek** *Ağızda çiğnemek, gevelemek, geviş getirmek.*

DerS III (E-H) 2013a **gevmek** (I) *Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gevmek Diş ile kesmek, çiğnemek. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004,288)

geviş "Bazı hayvanlarda sindirim." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 288)

gev-*Çiğnemek, ısırmak.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 236)

gevmek *Gevmek, çiğnemek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 135)

gevmek *Diş ile kesmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 117)

gevmek *Katı bir şeyi çiğnemek, hayvan gemini çiğnemek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 117)

gevmek *1. Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek. 2. Bahçe ya da tarla sulamak için kullanılan sulu bölme."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 81)

gevmek *Ağızda katı bir şeyi çiğnemek, geviş getirmek*. (Gösterir, 2015, 161b)

gevremek < ET (MK) kevre- "Zayıflamak, incelmek, güçsüzleşmek."; **Anad. Ağ.** gevremek "1. Ekin olgunlaşmak. 2. Ekinin biçilme zamanı geçmek. 3. Ekin susuzluktan kurumak."

DLT 252 **kewre-** ***anıŋ küçi kewredi*** *Onun gücü azaldı, güçsüzleşti Katı bir şeyin gücü, sertliği kaybolduğunda da böyle denir* ***kewrer kewremek***

EDPT 691a **kevre-** *Zayıflamak, incelmek < *kewer*

DTSl 304b **kevre-**

OTWF I 236 **kävrä-**

TietzeL II (F-J) 209 **gevre-** *İncelmek, kurumak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 2014a **gevremek (II)** *1. Ekin olgunlaşmak. 2. Ekinin biçilme zamanı geçmek. 3. Ekin susuzluktan kurumak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gevşemek < ET (MK) kevşe- "Geviş getirerek çiğnemek."; **Anad. Ağ.** gevşemek, gevşenmek "Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek."

DLT 252 **kewşe-** ***tėwe ot kewşedi*** *Deve geviş getirdi ḳurç neŋ kewşedi Katı şey gevşeyip yumuşadı* ***kewşer kewşemek*** *Mayalı, lezzetli, iyi pişmiş semirtici ekmeğe de* ***kewşek etmek*** *denir*

EDPT 692a **kevşe-** *Geviş getirerek çiğnemek. < ET (MK) keviş*

DTSl 304b **kevşe-**

TietzeL II (F-J) 209 **gevşe- / geŋşe- I** *Geviş getirmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1677 **gevşemek** *Geviş getirmek.*

DerS III (E-H) 2013a **gevşemek, gevşenmek** *Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

geyin < Kıpç. geyin "Hayvanın rahmi."; **Anad. Ağ.** geyin "Geviş getiren hayvanların dişilik organı."

Kıpç. **geyin** *Hayvanın rahmi* (İH) [KTS 86b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2016 **geyin** *Geviş getiren hayvanların dişilik organı*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

geyrek < Kıpç., EAT geyrek "Eye kemiği yumuşaması"; **Anad. Ağ.** geyrek "Kaburga kemiğinin alt kısmı."

Kıpç. **geyrek** *Eye kemiği yumuşaması* (İH) [KTS 86b]

TarS III (E-İ) 1623 **geğrek, (geyrek, geryek)** *1. Yumuşak kemik, kıkırdak. 2. Ege kemikleri.*

VEWT Ø

ESTY 1980: 14 **geyrek**

TietzeL II (F-J) 121a **geğrek/geyrek/gevrek II** *Yumuşak kaburga kemikleri, kıkırdak < Çağ. kökrek 'göğüs'*

HasEr 151b **geğrek** *1.Yumuşak kaburga kemikleri. 2. Kaburganın alt yanında bulunan boşluklar. Ağızlarda geyrek olarak da geçer. Dar bir çevrede kullanılan eyrek (< öğrek) biçiminin başındaki g- düşmüştür. Kökünü bilmiyoruz. Ancak Türkçe bir türev olduğu anlaşılıyor. Türkçe böbrek (<böğrek) gibi.*

DerS III (E-H) 2016b **geyrek** *1. Kaburga kemiğinin alt kısmı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gezek < ET (Uyg., MK) kezig "Nöbet, dönüş. Hastalık nöbeti."; **Anad. Ağ.** gezek "Sıra, nöbet."

DLT 253 **kezig** ***kezig*** *Bir işte nöbet, vazife sırası senin kezigin keldi Senin nöbetin, sıran geldi*

EDPT 758b **kezig** *Nöbet, dönüş. Hastalık nöbeti.*

DTSl 305a **kezik I**

OTWF I 184 **kezig**

TietzeL II (F-J) 214 **gezek** *Sıra, nöbet.*

HasEr Ø

TarS III (E-H) 1689 **gezek** *Sıra.*

DerS III (E-H) 2021a **gezek (VI)** *Sıra, nöbet.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gığ < ET (Uyg., MK) ḳıġ "Hayvan pisliği."; **Anad. Ağ.** gığ, gıg "Deve, keçi, koyun vb. hayvanların pisliği."

DLT 258 **ḳīġ** ***ḳīġ*** *Toprağa atılan gübre*

EDPT (608b-609a) **kığ** *Hayvan pisliği.*

DTSl 440b **kığ I**

TietzeL IV (K-L) 260 **kığ/ḳıh/kık/kığı** *Koyun ve keçi gübresi.*

HasEr 236a **kığ, kığı** *Koyun veya keçi pisliği.*

bkz. (Ölmez, 2009, 262)

TarS IV (K-N) 2471 **kığ (I)** *Koyun, keçi, deve gibi hayvanların toparlak ve kuru pisliği.*

DerS III (E-H) 2036a **gığ (I), gıg** *Deve, keçi, koyun vb. hayvanların pisliği.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gırak < ET (MK) ḳırġaġ "Kenar, kıyı, bir giysinin kenarları."; **Anad. Ağ.** gıran, gınak, gırağ, gıraq, gırak "1. Kenar, kıyı, çevre. 2. Karşı taraf. 3. Ufak."

DLT 262 **ḳırġaġ** ***ḳırġaġ*** *Elbisenin yanı, kenarı*

EDPT 653 b **kırğağ** *Kenar, kıyı, bir giysinin kenarları.*

DTSl 445b **kırgag I**

OTWF I 161 **kıraŋ**

TietzeL IV (I-N) 275 **kıraŋ/ kırağ/ kırak/ girag** *Kenar, uç, çevre.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 256)

TarS IV (K-N) 2497 **kırañ (I), (kırağ, kırak)** *1. Kenar, kıyı, uç, sınır, etraf. 2. Ufuk.*

DerS III (E-H) 2052b **gıran (V) [gınak, gırağ (I) -1, 2; gıraq (II), gırak (I)]** *1. Kenar, kıyı, çevre. 2. Karşı taraf. 3. Ufak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gırak *Kıyı, kenar.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 471)

gıraḫ *Yabancı, başka, kenar.* (Olcay, 1976, 391)

gıraḫ *Kırak, kenar, kıyı.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 137)

ġırağ *Kenar.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 261)

ġıraḳ *Bir şeyin uçları, kıyıları, iki taraf.* Afyon-Dinar ve Evciler Yöresi. (Uysal, 2007, 506)

ġırağ *Kenar, sınır, son nokta.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 432)

ġıraḫ *Kenar, yakın.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 154)

ġırağ *Kenar, sınır, son nokta.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 442)

kırağ *Kenar.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 155)

qırax-kırağ *Kenar.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 533)

gıraḫ *Sahil, kenar, kıyı.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 251)

gıraḫ *Kenar, kıyı, sahil.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 244)

gırâ *Köşeli bir şeyin kenarı. –Sınıfda boğuşuyorlarmış, gafasını sıranın gırâna çahmış; aha beyle annı bir bannak yarılmış.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 159)

gıtmıḫ < ET (Uyg.) kıçmık "Küçük parça toz, çöp."; **Anad. Ağ.** gıtmıḫ, gıtmık "Kıymık, parça, çok az."

DLT Ø

EDPT (591b-592a) **kıçmık** *Küçük parça toz, çöp.<*kıç-*

DTSl 440a **kıçmık**

OTWF I 101 **kıçmık**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 2045b **gıtmık** *Küçük, az, azıcık.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gıtmıḫ "Kıymık, parça, çok az." Kars, Arpaçay. (Olcay, 1976, 391)

gıvanmak < ET (Uyg.) ḳuvan-, küven- "Şeref, iyilik, lütuf (göstermek)."; **Anad. Ağ.** gıvanmak, kıvanmak, kuvanmak "*1.Sevinmek. 2. Güvenmek. 3. Övünmek."*

DLT 319 **küwen-** ***ol menin̨ birle küwendi*** *O, benimle övündü.*

EDPT 585a **kuvan-** 690a **küven-** *Şeref, iyilik, lütuf (göstermek).*

DTSl 449a **kıvadmak kutadmak**

OTWF II, 487 **kıvad-**

TietzeL IV (K-L) 260 **kığan- /kıvan- /gıvan-** *Sevinmek, güvenmek, övünmek. < ET küven-*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2524 **kıvanmak** *1. Sevinmek, güvenmek, öğünmek. 2. Haz duymak, heveslenmek.*

DerS III (E-H) 2063a **gıvanmak** *1.Sevinmek. 2. Güvenmek. 3. Övünmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gıvanmak "Sevinmek." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

kuvan- *Sevinmek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 129)

kuwan- *Sevinmek.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 408)

kıvandırmak *Sevindirmek, mutlu etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 171)

kıvanmak *Övünmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 171)

kıvanmak *Sevinmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 171)

gıvan- *Kıvanmak, övünülecek bir olaydan dolayı sevinmek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 964)

gızıtmak < Harz., Çağ. ḳızıt- "Kızdırmak, ısıtmak."; **Anad. Ağ.** gızıtmak "Isıtmak."

Harz. **ḳızıt-** *Kızdırmak, ısıtmak.* (KE, NF)

Çağ. **ḳızıt-** [<ḳız-(ı)t-] *Kızdırmak, ateşte ısıtmak.* [Niyâzî 962; ŞSL 132 kızıtmak; Senglah 296r.27 kızıt-]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2070b **gızıtmak [gızdırmak]** *Isıtmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gicimek < ET (MK) kiçi- < AT *kīçı- "Kaşınmak, gidişmek."; **Anad. Ağ.** gicişmek, gedişmek, gıcışmak, gicimek, gicinmek, gicişmeyh, gidişmek "Kaşınmak."

AT ***kīçı-** *Gıcımak, kaşınmak*. (Tekin, 1995, 176)

DLT 269 **kiçi- etim kiçidi** *Vücudum kaşındı, gidişti. Başka hayvanlar için de böyle denir.* **kiçir kiçimek**

EDPT 695a **kiçi- (gici-)** *Kaşınmak, gidişmek.*

DTSl 306a **kiçi-**

TietzeL II (F-J) 231 **gidiş-** *Kaşınmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1695 **gicimek** *Kaşınmak.*

DerS III (E-H) 2072b **gicişmek [gedişmek, gıcışmak (I), gicimek (I) -1, gicinmek, gicişmeyh, gidişmek (I)]** *1. Kaşınmak.*

DerS III (E-H) 2071a **gicimik (I) [gecik (III), gıcırık (II), gidiş (I), gıdmır, gıtmir (II), gicav, gici (III), gicik (I), gicime, gicimük (I), gicit, gicük, gidiş, gidişgen (III), gidişik (I)]** *Uyuz hastalığı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gidiş- *Kaşınmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 472)

gidişik *Kaşıntı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

gidişmek *Kaşınmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

gidişmek *Kaşınmak.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 235)

gidiş- *Kaşıntı duymak, kaşınmak, gicişmek*. Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 477)

gicin- *Kaşınmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 708)

gidiş- *Kaşınmak*. Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 830)

gidiş- *Kaşınmak*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 876)

gidiş- *Kaşınmak.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 665)

gidiş- *Kaşınmak.* Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 368)

gidişmek *Kaşınmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 669)

gidişmek *Kaşınmak.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 750)

gicişmek *Kaşınmak.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 254)

gidişmek *Kaşınmak.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 242)

giciş- *Kaşınmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 388)

gicişik *Kaşıntı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 388)

gicik *Uyuz hastalığı*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 144)

giciş- *Kaşınmak.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 158)

gicimek *Kaşınmak, tahrik olmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 236)

gicişmek *Kaşınmak, tahrik olmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 279)

gidişmek *Kaşınmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 200)

gicimek *Kaşınmak, tahrik olmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 213)

gicişmek *Kaşınmak, tahrik olmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 213)

giciş- *Kaşınmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 132)

gicimik *Uyuz hastalığı*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 133)

giciş-/gidiş- *Kaşınmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 133)

gicimek *Kaşınmak, tahrik olmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 136)

gicişmek *Kaşınmak, tahrik olmak*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 136)

gidişik *Kaşıntı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 121)

gidişme *Kaşınma.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 121)

gidişmek *Kaşınmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 121)

kicilmik *Uyuz, hararet.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 172)

kidişmek (gidişmek) *Kaşınmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 172)

giciş- *Kaşınmak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 249)

gidiş- *Kaşınmak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 111)

gici *Kaşıntı.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 280)

gidişme *Kaşınma, kaşıntı duyma*. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 718)

gicimik *1. Uyuz hastalığı. 2. Yerinde duramayan, çok hareketli kişi.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 82)

gicişmek *Kaşınmak. "Delükgaya'da Uyuz çermüğü denen bir yer var, gicişmeye çoh iyi geliyormuş."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

gicişmek *Kaşınmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 66)

gicişmek *Kaşınmak. –Hiç şakası yok, sevgili okuyucularım, ayıp da olsa bir dönemi iyi anlamak için anlatacağım. Elbistan, altmışlı yılların sonuna kadar az gelişmiş bir köy gibiydi. Okuyanı az, halkının büyük çoğunluğu kelimenin tam anlamıyla cahildi… Sağlık, temizlik, tertip, düzen hak getire… Doktor az ve tedavi olma alışkanlığı bile gelişmemişti. Sığır sürüleri sabah ve akşam şehri boydan boya geçer, zemini toz topraktan öte gubarla kaplanmış sokaklara, çocukların oyun yerlerine pislerlerdi… Zaten çocukların eli ayağı da tavuk ayağı gibi simsiyahtı… Dolayısıyla, büyüklerde de küçüklerde de parazit vücudun ayrılmaz organı gibi normal görülür olmuştu; solucanlar, tenyalar, kılkurtları tahmin edilemeyecek kadar çoktu. Özellikle kıl kurtları anüste rahatsız edici bir kaşıntıya sebep olduğundan, küçük çocuklar bu kaşıntıya dayanamaz ve nerede olursa olsunlar, kimlerle birlikte olurlarsa olsunlar, annelerine yalvarır bir sesle "Anne gı, gene gicişiyor gı, amman gaşı gı!.." derlerdi; anneler de anne oldukları için dayanamazlar, utansalar da sıkılsalar da gelirler çocuklarının gicişen yerini kaşırlardı…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 164)

gicişmek *Kaşınmak*. (Gösterir, 2015, 167b)

gidişmek *Kaşınmak.* (Gösterir, 2015, 168a)

girde < Kıpç. girde "Tandırda pişen ince ekmek."; **Anad. Ağ.** girde "Sacda pişirilen yağlı ince ekmek."

Kıpç. **girde** *Tandırda pişen ince ekmek* (İH) [KTS 87a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL II (F-J) 156b **girde** *Sacda pişirilen yağlı ince ekmek, gözleme < Fa. girda 'bir çeşit yuvarlak fakat ince olmayan ekmek.'*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2182b **girde** *Sacda pişirilen yağlı ince ekmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

girgin < ET (MK) kirgin "Erkek devenin çiftleşme dönemi"; **Anad. Ağ.** girgin "Şubat ayında azan erkek deve."

DLT 270 **kirgin** ***kirgin*** *Aygırın azgınlık dönemi. buġra kirgini kirdi "Aygır deve, azgınlık dönemine girdi" denir.*

EDPT 743b **kirgin** *Erkek devenin çiftleşme dönemi.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1704 **girgin olmak** *Erkek deve dişisini arzulamak.*

DerS III (E-H) 2083a **girgin (I)** *Şubat ayında azan erkek deve.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

golan, kolan < ET (MK) kolan "Eyer kolanı."; **Anad. Ağ.** golan, kolan "Hayvan kuşağı."

DLT 274 **ḳolan** ***ḳolan*** *Kolan, bağıldak*

EDPT 622b **kolan** *Eyer kolanı.*

DTSl 454a **kolan**

TietzeL IV (K-L) 344 **kolan I** *Hayvanın semerini ya da eğerini bağlamak için kullanılan yassı kemer; ince kuşak, kayış.*

HasEr 249b **kolan** *1. Hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için kullanılan bağ. 2. Enli ve kalın kuşak. Anadolu ağızlarında yünden veya ipekten yapılmış kuşak olarak da kullanılır.*

TarS Ø

DerS III (E-H) 2097a **golan** *Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

golan *Hayvan kuşağı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

ġolan *Hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı bez.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 261)

ġolan, kolan *Kalın ip.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 169)

aşırma ġolaŋ *Bir ucunda ağaç halka bağlı bulunan, büyük denkleri hayvanların karınları altından geçirerek semerlerine bağlanmak için kullanılan urgan.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 277)

kolan *At, eşek vb. hayvanların semerini veya eğerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 310)

golañ *Yük hayvanının karnının altından geçerek semeri tutan kuşak.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 254)

ġolan *At, eşek vb hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer*. Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 157)

ġolañ *(<kolan) hayvan semerini hayvana bağlayan yassı kemer*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 389)

golañ *Dokuma ip.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 419)

ġolan *Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 239)

ġolan *Kolan.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 239)

ġolan *Kolan.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 137)

golan *Hayvan kuşağı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 122)

golan *Hayvanın semerini ya da eğerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 122)

golan *Atın karnından geçen eyer kayışı.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 238)

ġolan *İplerden dokunan, yük taşımada kullanılan yassı kemer.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

ġolan *Binek hayvanlarının semerini veya eyerini bağlamak için hayvanın göğsünden geçirilip sıkılan enli ip.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 472)

golan *Elde örülen, yassı ve uzun halat.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 309)

golan *Hayvanların semer veya eyerini bağlamak için kullanılan kemer, kayış.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 723)

gonç < Harz., Kıpç., EAT ḳonç "Çizme boynu."; **Anad. Ağ.** gonç "Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı."

Harz. **ḳonç** *Çizme boynu.* (KE)

Kıpç. **ḳonç** *Ayağa giyilen mestin topuktan yukarı kısmı*. (MM, Kİ) [KTS 153a]

TarS III (E-İ) **konç** *Edik, fotin, çorap gibi ayağa giyilen şeylerin topuktan yukarı baldıra doğru çıkan kısmı.*

VEWT 279a konč

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2100b **gonç** *Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

goñur < ET (MK) ḳoŋur "Koyu kestane rengi."; **Anad. Ağ.** goŋur, goğur "Kızıl kahverengi. 2. Koyu kahverengi. 3. Siyah -beyaz renk. 4. Boz renk. 5. Kestane rengi. 6. Sarı renk. 7. Koyu kırmızı."

DLT 277 **ḳoŋur** ***ḳoŋur ḳōy*** *Kestane renginde koyun*

EDPT 639b **koŋur** *Koyu kestane rengi.*

DTSl 456a **koŋur**

TietzeL IV (K-L) 365 **ḳoŋur/ konur I/ gonur** *Açık sarı, boz, bozla sarı arası; yanık al (renginde olan).*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2648 **koñur** *Yanık al, yağızımsı al.*

DerS III (E-H) 2102a **goŋur (III) [goğur (I)]** *1. Kızıl kahverengi. 2. Koyu kahverengi. 3. Siyah -beyaz renk. 4. Boz renk. 5. Kestane rengi. 6. Sarı renk. 7. Koyu kırmızı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekilde görülür,

ġongğur *1. Keçenin yanarak kömürleşmesi ve kötü koku salması. 2. Kırmızı renkten siyaha çalan renk. 3. Açık sarı ve süt rengi karışımı renk.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 709)

goñur *Koyu kahverengi*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 136)

konur *Sarı ile siyah karışımı bir renk, koyu kumral, kestane rengi (öküz, inek için kullanılır.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 321)

goñur *Konur, açık kestane rengi, kırmızıya çalar kestane rengi.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 282)

gonur *Kızıla çalan kahverengi, konur.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 166)

goşa < ET (MK) koşa "İkişer ikişer."; **Anad. Ağ.** goşa "Çift çifte."

DLT 280 **koşa** *İkişer ikişer.*

EDPT 671a **koşa** *İkişer ikişer.*

DTSl 460b **koşa**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2667 **koşa** *Çift, eş, ikiz.*

DerS IV (I-N) 2107b **goşa (I)** *2. Çift çifte.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

göbelek < Kıpç. köbelek "Çoban köpeği."; **Anad. Ağ.** göbelek "Küçük ve şişman köpek yavrusu."

Kıpç. **köbelek** *Çoban köpeği.* (EZ) [KTS 156a]

TarS Ø

VEWT Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2116 **göbelek (XIII)** *Küçük ve şişman köpek yavrusu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

göğem < < ET (MK) kökegün "At sineği."; **Anad. Ağ.** göğem, göğan, göğeğen, göğen "Hayvanlara zarar veren gök renkli bir çeşit sinek ya da böcek."

DLT 284 **kökegün** ***kökegün*** *Gök sinek. Atasözü ėkki buġra egeşür, otra kökegün yançılur "İki aygır deve tepişir ve birbirini ısırır, arada gök sinek ezilir." Bu atasözü, iki beyin çarpışmasında aralarında zayıfların öldüğünü anlatır.*

EDPT 710b **kökegün** *At sineği. *köke-*

DTSl 313a **kökegün**

OTWF I 87 **kökägün**

TietzeL II (F-J) 253 **göğem III / göğen II / göveğen/ gövem III** *Sığırlara dadanan zar kanatlı bir çeşit sinek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1726 **göğen** *Yazın hayvanlara musallat olan gök renkli bir sinek.*

DerS III (E-H) 2128a **göğem (I) [göğan (I) -2, göğeğen, göğemik, göğen (I)]** *Hayvanlara zarar veren gök renkli bir çeşit sinek ya da böcek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

göğermek < ET (MK) köker- "Gök rengi, mavi ya da gri renkli olmak."; **Anad. Ağ.** göğermek, gogarmak, goğermek, gövermek, göyermek, güvermek "Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek."

DLT 284 **köker-** ***kökerdi nēŋ*** *Nesne göğerdi. Gök rengini aldı anlamına gelir. kökerür kökermek*

EDPT 713a **köker-** *Gök rengi, mavi ya da gri renkli olmak.*

DTSl Ø

OTWF II 501 **kökär-**

TietzeL II (F-J) 254 **göğer- /göver-** *Yeşermek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1727 **göğermek** *Morarmak, yeşermek, mavileşmek, bitki yapraklanmak.*

DerS III (E-H) 2128b **göğermek (I) [gogarmak, goğermek, gövermek (I) -1, göyermek -1, güvermek (I) -1]** *Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek.*

göğermek, "Yeşermek." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

DerS III (E-H) 2129b **göğermek (II) [goğermek (II), govermek (I), gömgök olmak -1, 2; gövermek (II) -1, 2]** *1. Vurma ya da çarpma sonunda vücudun herhangi bir yeri morarmak, çürümek. 2. Vücudun herhangi bir yeri soğuk etkisiyle morarmak, kızarmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

güvermek "Yorgunluktan yüz morarması." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

DerS III (E-H) 2129b **göğermek (III) [göyermek -2]** *1. Küflenmek, Ekmekler göğermiş 2. Kalaysız bakır kaplar oksitlenmek, Bakır karavana göğermiş, kalaylatalım.*

DerS III (E-H) 2130a **göğerti (I) [goğeri, goğerti, göğertü, göverti (I), göyerti, güverti]** *Yeşillik, yeşerti, sebze (bitki hakkında).*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki türevlerine rastlanmıştır,

góvver- *1. Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek. 2. Vurma, çarpma sonucu vücutta morluk oluşmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 136)

góvlük *Yeşillik, yeşerti, sebze*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 136)

goğer- *Bitki, büyüyerek yeşermek, yeşillendirmek*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyle. ri Ağzı. (Öztürk, 2014, 138)

göver- *Yeşermek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 139)

göğermek *Küflenmek.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 187)

gögermek *Yeşillenmek, filizlenmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 92)

göğer- *Yeşermek, büyümek*. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 443)

ġóver- *(<gövermek) Yeşermek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 391)

gövermek *1. Küflenmek, bozulmak. 2. Gözün renk değiştirip dumanlı mavi bir renge bürünmesi.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 752)

göger- *Kök bağlamak, yeşermek.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 184)

göğermek *Bitki büyümek, yeşermek, yeşillenmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 125)

göğermek *Vurma ya da çarpma sonunda vücudun herhangi bir yeri morarmak, çürümek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 125)

göğermek *Yeşermek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 125)

güvermek *Yeşillenmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 133)

göger- *Yeşermek, filizlenmek*. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 191)

güver- *Yeşermek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

göğer- *1. Yeşillenmek, yeşermek. 2. Küflenmek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 111)

göger- *Yeşermek, filizlenmek*. Elazığ Yöresi Ağızları. (Gülensoy- Buran, 1994, 234)

göver-, **göğer-** *Yeşillenmek, filizlenmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 403)

göğermek *1. Yeşillenmek. 2. Bitki büyüyerek yeşermek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

göğer- *Göğermek, yeşermek*. Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 351)

göğermek *1. Yeşermek. 2. Morarmak.* (Gösterir, 2015, 174b)

gövermek *Bitkilerin büyüyerek yeşermesi, yeşillenmesi.* (Gösterir, 2015, 178a)

göğnek < ET (MK) köŋlek/göŋlek "Elbise, gömlek."; **Anad. Ağ.** göğnek, göynek "Gömlek, iç çamaşırı, elbise."

DLT 292 **köŋlek** ***köŋlek*** *Gömlek*

EDPT 732a **köŋlek/göŋlek** *Elbise, gömlek.*

DTSl 315b **köŋlek**

OTWF I 104 **köŋläk**

TietzeL II (F-J) 260 **göŋlek / gömlek/ göynek** *Gövdenin üst kısmını örten bezden yapılmış giysi.*

HasEr 160b **gömlek** *Vücudun üst kısmına giyilen ince kollu ve yakalı giysi.<göŋlek*

TarS III (E-İ) 1757 **göñlek** *Gömlek.*

DerS III (E-H) 2131b **göğnek** *1. [göynek (I) -1] 2. Kadın elbisesi.*

DerS III (E-H) 2171b **göynek (I) [göğnek -1, göyneg]** *1. Frenkgömleği. 2. İç çamaşırı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

göynek *Fanila.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 473)

göynek *İç çamaşırı*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2006, 290)

köynek *Gömlek.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 264)

ḳoynek *Gömlek.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 144)

köynek *Gömlek.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 308)

göynek *Bez dokumadan dikilen iç giyim gömlek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 710)

göynek *Elde yapılan kadın üst giysisi.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 115)

góynek *Gömlek.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Yıldızöz, 2017, 197)

köynek *Yakasız gömlek < gönlek < gömlek "gövdenin üst kısmını örten bezden yapılmış giysi.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 76)

göynek *İç çamaşırı, fanila.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 381)

ḳóynek *Gömlek. Çepni Ağzı.* (Umaç, 2011, 539)

köynek *İç giyim.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

göğnäk *Eskiden atlet yerine kullanılan uzun içlik.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 665)

köynek *Gömlek.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 257)

köynek *İç gömleği.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 428)

köynek *Gömlek.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 198)

köynek *Gömlek.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 100)

göynek *Uzun atlet*. Eskişehir, Sarıcakaya. (Bağcı, 1997, 178)

köynek *İç çamaşırı.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 383)

köynek *Gömlek.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 448)

köynek *Gömlek, iç gömleği.* Iğdır ve Nahcıvan Ağzının Karşılaştırılması. (Kurtbeyoğlu, 2011, 303)

köyneg *Gömlek.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 146)

köynek *Uzun fistan, elbise*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 261)

köyneg *Gömlek.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 448)

goynek *İçe giyilen atlet.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 450)

köynek *Bir tür fanila.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 361)

göynek *Gömlek.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 257)

kóynek *Gömlek.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 221)

göynek *Gömlek, atlet*. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 214)

koynek *Köynek, iç kıyafet, pijama*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 304)

göynek *Vücudun üst kısmına giyilen kollu, veya yarım kollu yakalı giysi, gömlek.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 191)

góyneklik *Gömleklik.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 205)

göyneg *Gömlek.* Muş, Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. (Örnek, 2011, 150)

ġoynek *Gömlek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 287)

göynek *İç çamaşırı*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 294)

göynek *Gömlek*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 294)

góynek *Gömlek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 214)

góynek *Göynek, iç çamaşır, gömlek.* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 222)

göynek *Sinop'a ait iç giysi.* Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. (Gümüş, 2017, 257)

góynek *Gömlek.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 302)

ḳoynek *Gömlek.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 300)

ġoynek *Gömlek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 138)

göynek *Gömlek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 139)

köynek *Gömlek.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 238)

ġōneg *Gömlek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 465)

ġunek *Gömlek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 465)

köynek *Gömlek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 467)

göynek *Frenk gömleği*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 248)

ġóynek *Gömlek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 138)

göynek *İç çamaşırı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 128)

köynek *Gömlek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 264)

köynek *Gömlek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 250)

ḳöyneḳ *Gömlek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 259)

köynek *Gömlek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 294)

göynek *Gömlek.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 250)

köynek *Gömlek.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 260)

göynek *Fanila, atlet, gömlek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

köynek *Gömlek.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 118)

köyneyh *Gömlek.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 206)

köyneg *Gömlek*. Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 177)

köynek *Gömlek.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 236)

göynek *Gömlek.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 248)

köynek *Gömlek, iç gömleği.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 410)

köynek *Gömlek.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Buran- Oğraş, 2003, 196)

kölmek *Gömlek.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 244)

köynek *Gömlek.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 263)

kömleg *İç gömleği.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 422)

köynek *İç gömleği.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 422)

göğnek *Kaputtan dikilen bir çeşit fanila.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 176)

göynek *Gömlek, iç çamaşırı.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 309)

köynek *Gömlek, iç çamaşırı*. Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 311)

köynek *Gömlek.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 495)

göynek *Gömlek.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı (Yıldızöz, 2017, 200)

goynek *Gömlek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 992)

gȫnek *Gömlek.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 726)

góynek *Gömlek.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988, 309)

koynek *Gömlek, fanila.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 107)

göynek *Üçetek elbisenin altına giyilen uzunca zıbın.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 680)

goynek *Gomlek.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 182)

gö,nek *Gömlek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

göynek *Gömlek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

göyneg *Gömlek.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 460)

köynek *Gömlek; eskiden fanila niyetiyle giyilen, beyaz bitli bezden (Amerikan bezi) yapılan, kollu ve yaka yeri yırtmaçlı iç çamaşırı. –İki köynea olurmuş esgilerin; çamaşırdan evvel sırtındakini çıharıp verir, avradının getirdiği temiz köynea geyermiş… Evde don yunduktan soona da çimilirmiş; yani, temiz çamaşırlar, çimmeden önce giyilirmiş…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 225)

goynek *Atlet yerine giyilen iç giyim, gömlek.* (Gösterir, 2015, 172b)

göynek *1. İç çamaşırı. 2. Gömlek.* (Gösterir, 2015, 178a)

köynek *Atlet, iç çamaşırı, gömlek.* (Gösterir, 2015, 262b)

göynek *İç çamaşırı.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 93)

köynek *Gömlek, iç gömleği.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 139)

gök < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) kök < AT *kōk "Gök, gök rengi. Mavi, yeşil, gri."; **Anad. Ağ.** gök, gok, goo, gö, göğ, göv, göy "1. Mavi, masmavi. 2. Yeşil, yemyeşil."

AT ***kōk** *Gök, mavi*. (Tekin, 1995, 184)

DLT 284 **kōk** ***kōk*** *Gökyüzü Atasözü,**kōkke suḏsa yūzke tüşür** Göğe tükürenin tükürüğü yüzüne düşer. Bu atasözü başkasına kötülük yapan kişinin kötülüğünün kendisi üzerine düşeceğini anlatır.* ***kōk ton*** *Koyu gri elbise Gökyüzü renginde olan her şeye böyle denir. kend kōki Şehrin banliyösü olup ağaçların yeşilliğini kasteder.*

EDPT 708b **kök (4)** *Gök, gök rengi. Mavi, yeşil, gri.*

DTSl 312b **kök VI**

TietzeL II (F-J) 255 **gök II** *Gök mavisi, nebat yeşili.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1730 **gök, (gökçe)** *1. Mavi. 2. Yeşil.*

DerS III (E-H) 2134b **gök (II) [gok (I), goo (II), gö (II) -1, 2; göğ (II) -1, 2; göv (III) -1, 2; göy (I) -1, 2]** *1. Mavi, masmavi. 2. Yeşil, yemyeşil.*

gök, "Yeşil." Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 289)

DerS III (E-H) 2136b **gökçe karga [gökçe garga, gökçe gırav, gök gırav, gak karga, gök kırag]** *Mavi renkli karga.*

DerS III (E-H) 2138b **gökmen (I) [göğüs göz, gökçe (IV), gökçen (II), gök gözlü, gökülü, göküş]** *1. Mavi gözlü (kimse). 2. Sarışın (kimse).*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

göy *Gök, mavi.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 145)
gök *Gökyüzü, gök mavi, yeşil.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 161)
gó *Gök mavi rengi*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 539)
ġoḫ *Gök, gökyüzü.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 539)
gök *Yeşil.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 465)

göğüş *Mavimsi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göv *Gök.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 286)

göy *Yeşil.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 995)

göo *Ham, olmamış. –Bak gene almaların göonü alma ha! Boyuz baban sağa gızar vallaha…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

göö(v) *Gök mavisi, mavi renkli olan. –Göo yeşile mi derler maviye mi daha aanamadım; mesela mavi gözlü birisi aramıza girse, ıcık da gafamızı bozarsa, hemen hep bir ağızdan "Göo gözlü, (…) bezli" diye oynarıdık…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

gök *Mavi.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 379)

gög *Yeşil.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 192)

gög *Gök renkli, mavi ile açık yeşil arası renk.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 417)

gömgō *Masmavi.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 473)

gömgök *Yemyeşil.* Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Tosun, 2003, 367)

gök *Turkuaz rengi, mavi.* Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Tosun, 2003, 363)

goḳ *Mavi, mavi renkli.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 979)

gomgo *Yemyeşil, hiç olgunlaşmamış.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

gómgóḳ *Mosmor.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 182)

ġō *Yeşil.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 768)

ġomġō *Yemyeşil.* Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 768)

gög (hayvanlar için) açık mavi renkli. Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 377)

gög *Yeşil.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 92)

ġok *Mavi.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 710)

göğ *Yeşil*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 187)

göğ *Mavi.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 443)

göy *1. Gök. 2. Yeşil.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 255)

gömgō *Masmavi. Gök renginin yoğun şekli.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 357)

göğ *Taze, yeşil. (sebze)* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 257)

göğ *Gök, mavi*. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 214)

goklug *Yeşillik.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 418)

ġō *Yeşil.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 155)

gö *Mavi, masmavi*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 287)

göğ *Yeşil, yemyeşil.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 289)

göv *Mavi.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 294)

góv *Mavi renk*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 136)

gö *Mavi.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 241)

göy *1. Gök, sema. 2. Mavi.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 250)

göv *Sema, gök.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 227)

göv *Gök.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 248)

göy *Gök, sema.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 285)

gög *Yeşil.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy- Buran, 1994, 234)

gö (I) *Gökyüzü.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 243)

gö (II) *Mavi masmavi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 243)

gö (II) -2 *Yeşil, yemyeşil.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 243)

göğ *Yeşil, yemyeşil.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğ *Olmamış meyve, yeşil, ham.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

gök *Yeşil*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 125)

gö (1) *1. Gökyüzü. 2. Gök mavisi*. (Gösterir, 2015, 173a)

gö (2) *Olgunlaşmamış, ham meyve*. (Gösterir, 2015, 173a)

göğ (2) *1. Yeşil, yemyeşil. 2. Mavi.* (Gösterir, 2015, 174b)

gök *1. Mavi. 2. Yeşil.* (Gösterir, 2015, 175a)

göv *Mavi.* (Gösterir, 2015, 178a)

göy *Mavi.* (Gösterir, 2015, 178a)

göküz < ET (Uyg., MK) kögüz "Göğüs"; **Anad. Ağ.** göküz, göğüs, göks "*Göğüs.*"

DLT 285 **köküz** ***köküz*** *Göğüs*

EDPT 714a **kögüz** *Göğüs.*

DTSl 313b **köküz I**

TietzeL II (F-J)169b **göğüs göğüs/göks/göns** *Erkek ve kadında gövdenin üst kısmı.*

TarS Ø

DerS Ø

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

göküz *Göğüs.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 144)

gölermek < ET (MK) köler- "At tökezlemek, yere yıkılmak."; **Anad. Ağ.** gölermek "1. Hayvanın ipi ayağına ve boynuna dolaşarak kalkamayacak şekilde yere yıkılmak. 2. Hayvanların ayakları yukarı gelerek ölmek. 3. Hayvanlar çamura yatmak."

DLT 286 **köler-** ***at kölerdi*** *At karnının şişkinliğinden (ya da buna benzer şeyden dolayı) yıkılıp yere yayıldı.*

EDPT 720a **köler-** *At tökezlemek, yere yıkılmak.*

DTSl 314a **köler-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 2143b **gölermek (II)** *1. Hayvanın ipi ayağına ve boynuna dolaşarak kalkamayacak şekilde yere yıkılmak. 2. Hayvanların ayakları yukarı gelerek ölmek. 3. Hayvanlar çamura yatmak.*

DerS III (E-H) 2143b **gölermek (IV)** *Düşmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gölük, kölük < ET (Uyg., MK) kölük "Koşumlu hayvan."; **Anad. Ağ**. gölük, kölük "At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan binilen hayvan."

DLT 286 **kölük** ***kölük nēŋ*** *Âriyet, ödünç alınan şey* ***kölük*** *Yük hayvanı, yük yüklenebilen her hayvan*

EDPT 717b **kölük (gölök)** *Koşumlu hayvan.*

DTSl 314a **kölük**

TietzeL II (F-J) 257 **gölük** *Eşek, beygir gibi yük hayvanı, yük taşıyan ve binilen hayvan (eşek, katır vs.)*

HasEr 160b **gölük** *Yük hayvanı. (beygir, katır, eşek)*

bkz. (Ölmez, 2009, 257)

TarS III (E-İ) 1740 **gölük** *Eşek, beygir gibi yük hayvanı.*

DerS III (E-H) 2145b **gölük (I) golük***1. At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan. 2. Eşek yavrusu. 3. At, eşek, beygir, kısrak vb. hayvanların sürüsü.4. İnek yavrusu. 5. Büyükbaş hayvanlar 6. Hayvan yavrusu. 7. Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlar. 8. Boynuzsuz keçi. 9. Ağaçkakan kuşu. 10. Kısa boylu öküz.*

DerS IV (I-N) 2955b **kolük, külük** 1. *Boynuzlu olması gerektiği halde boynuzsuz ya da kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan. 2. Hayvan. 3. Kuyruklu koyun. 4. Yaşlı kısrak. 5. Eşek. 6. Dişi eşek. 7. Beygir, katır gibi yük hayvanları.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gölük *Sığır, manda gibi büyükbaş hayvan.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 473)

gölük *Eşek.* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 170)

gölük *At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan binilen hayvan*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 53)

külak *Yük yükletilen herhangi bir hayvan*. Denizli, Güney. (Manav, 2006, 678)

gölük *Yük hayvanı*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 255)

kölük *Boynuzu olmayan keçi.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 260)

golük *Binek hayvanlarına verilen genel ad.* Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 116)

ġolük *Eşek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 350)

gölüg *Binek hayvanı, at.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 205)

gölük *Yük taşıyan ve binilen at, eşek, beygir, katır vb hayvan*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 643)

goluk *At, kısrak.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 448)

kölük *Boynuzu olmayan hayvan.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 550)

gölük *At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 290)

gölük *Yük hayvanı*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 246)

gölük *Eşek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 139)

kölük *Boynuzlu olması gerektiği halde boynuzsuz veya kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 176)

gölük *At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 246)

kölüg *Bir keçi cinsi.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 486)

gölük *At, eşek, beygir vb. yük taşıyan ve binilen hayvan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 126)

kölük *Hayvan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 177)

külük *Boynuzlu olması gerektiği halde boynuzsuz ya da kırık ve kesik boynuzu olan hayvan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 182)

gölük *Eşek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 254)

gölük *At, eşek, katır gibi yük taşıyan ve binilen hayvan.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 402)

gölük *At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

kölük *Boynuzlu olması gerektiği halde, boynuzsuz ya da kısa ve kırık boynuzlu olan hayvan.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 106)

golük *At.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 182)

gölük *Yük taşıyan hayvanların genel adı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

kölük *Yük taşıyan hayvanların genel adı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 81)

gölük *At, eşek, katırın genel adı, gölük. –Hep bizim mânâ denizinde yüzmeyi, açılabildiği kadar açılmayı çok seven milletimiz inek, öküz, manda gibi hayvanlara sığır; koyun ve keçiye davar derken, ata, eşeğe ve katıra da bir ad vermemiş midir diye merak ederdim; meğer vermişler ve onlara da gölük demişler.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

golük *At, eşek*. (Gösterir, 2015, 170b)

gölük *1. At, eşek, katır gibi yük taşıyan ya da binilen hayvan. 2. Dişi eşek. 3. Büyükbaş hayvanlar.* (Gösterir, 2015, 176a)

kölük *1. Boynuzlu olması gerektiği halde olmayan, kısa ya da kırık boynuzlu hayvan. 2. Beygir, katır gibi yük hayvanları.* (Gösterir, 2015, 260a)

kulük (1) *Boynuzsuz küçükbaş hayvan*. (Gösterir, 2015, 264a)

gömeç < ET (Uyg.) kömeç "Külde pişirilmiş ekmek."; **Anad. Ağ.** gömbe, gömeç, gömme, gönbe "1. Mayalı ya da mayasız, yağlı ya da yağsız olarak yapılan bir çeşit kül pidesi, ekmeği. 2. Haşhaş tanesi karıştırılarak yapılan kalınca ekmek. 3. Saçta pişirilen ekmek. 4. Bayramlarda yapılan içi tahinli, dışı yağlı, mayalı ekmek. 5. Somuna benzer, tandırda pişirilen ekmek. 6. Mısır ya da buğday unundan yapılmış bir çeşit katmer."

DLT 287 **kömeç** ***kömeç*** *Küle gömülerek pişirilen çörek, gömeç*

EDPT 722a **kömeç** *Külde pişirilmiş ekmek.*

DTSl 314b **kömeç**

OTWF I 319 **kömäç**

TietzeL II (F-J) 171b **gömeç III/gümeç/kümeç** *Kül poğaçası, kül ekmeği.*

HasEr 166a **gümeç** *1. Külde pişirilen mayasız ekmek. 2. Bal peteği.*

TarS III (E-İ) 1741 **gömeç** *2. Kül poğaçası, kül ekmeği.*

DerS III (E-H) 2146b **gömbe (I) [gömeç (V) -1, gömme (I) -1, gönbe -1,2,3]** *1. Mayalı ya da mayasız, yağlı ya da yağsız olarak yapılan bir çeşit kül*

pidesi, ekmeği. 2. Haşhaş tanesi karıştırılarak yapılan kalınca ekmek. 3. Saçta pişirilen ekmek. 4. Bayramlarda yapılan içi tahinli, dışı yağlı, mayalı ekmek. 5. Somuna benzer, tandırda pişirilen ekmek. 6. Mısır ya da buğday unundan yapılmış bir çeşit katmer.

Ders IV (I-N) 2956b **kömbe (I)** *1. İki saç arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gömren < Kıpç. gömren "Ada soğanı."; **Anad. Ağ.** gömren "Yabanıl soğan."

Kıpç. **gömren** *Ada soğanı*. (İH) [KTS 87b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1980: 100 **gömiren, gömren**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS III (E-H) 4513a **gömren** *Yabanıl soğan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gömüldürük < ET (MK) kömüldürük "At göğüslüğü."; **Anad. Ağ.** gömüldürük "Madenden yapılmış kemer tokası."

DLT 287 **kömüldürük** ***kömüldürük*** *Gömüldürük, at göğüslüğü.*

EDPT 722b **kömüldürük** *At göğüslüğü.*

DTSl 314b **kömüldürük**

OTWF I 104 **kömüldrük**

TietzeL II (F-J) 172a **gömüldürük** *Palan ve eyer geri gitmesin diye hayvanların göğüslerine geçirilen göğüslük.*

HasEr 161a **gömüldürük** *1.Boyunduruğa geçiriken kısa değnek. 2. Eyerin geriye kaymaması için atların boyunlarından aşırılıp kolanlarına bağlanan kayış. Orta Türkçede kömüldürük olarak geçer. Eski Kıpçakçada da kömüldürük biçiminin kullanıldığını biliyoruz. Kıpçakçada yömüldürük olarak da geçer.*

TarS III (E-İ) 1745 **gömüldürük** *Palan ve eyer geri gitmesin diye hayvanların göğüslerine geçirilen göğüslük.*

DerS III (E-H) 2151a **gömüldürük** *Madenden yapılmış kemer tokası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gömülgen < Kıpç., EAT kömülgen "Şiddetli çamur."; **Anad. Ağ.** gömülgen "1. Sazlık, bataklık. 2. Çamurlu milli su."

Kıpç. **kömülgen** *Şiddetli çamur*. (Kİ) [KTS 157b]

TarS III (E-İ) 1746 **gömülgen** *1. Bataklık. 2. Çok gömülen, bataklık halinde olan.*

VEWT Ø

TietzeL 172a **gömülgen** *Bataklık. < gömül- + fiilden participium activum mânasında sıfat yapan –gen eki.*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2150b **gömülgen → gömük (I)** *1. Sazlık, bataklık. 2. Çamurlu milli su.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gön < ET (Uyg., MK) kön < AT *kōn "İşlenmemiş deri."; **Anad. Ağ.** gön "Hayvan derisi."

AT ***kōn** *Gön, deri, at derisi, ham deri*. (Tekin, 1995, 184)

DLT 292 **kōn** ***kōn*** *Gön, deri, özellikle atın olup buna* ***at kōni*** *denir. Ara sıra insan derisi için de kullanılır.* ***anıŋ kōni ḳurıdı*** *"Onun derisi kurudu, yani öldü" Benzetmeye dayalı mecaz yoluyla* ***tėwe kōni*** *"deve gönü" de denir. Bu kelime, henüz sepilenmemiş deriyi anlatır. Sepilendikten sonra ise ḳoġuş denir.*

EDPT 725a **kön** *İşlenmemiş deri.*

DTSl 314b **kön**

TietzeL II (F-J) 172b **gön** *İşlenmemiş deri.*

TarS III (E-İ) 1746 **gön** *Ham kösele, deri.*

HasEr 162a **gön** *1. Tabaklanmış deri. 2.Kösele.*

DerS III (E-H) 2151b **gön (I)** *1. Hayvan derisi. 2. Kösele. 3. Cilt, ten. 4. Tabaklanmış deri.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

göŋ *Hayvan derisi.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 357)

gón *Gön, deri.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 244)

ġóń *Derinin kılsız tarafı*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 540)

gön *Deri.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 259)

goñ *Hayvan derisi*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 770)

gön Deri. Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 477)

gön *Deri.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 710)

gön *Deri.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 53)

gön *Deri, hayvan derisi.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 154)

gön *Deri.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 187)

gön *Deri.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 255)

ġón *(<gön) Kösele.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 350)

göñ *Hayvan derisi.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 357)

ġóń *Deri.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 588)

gön *Hayvan derisi.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 146)

gön *Hayvan derisi*. Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 159)

göñ *Deri.* Kütahya Simav Ağzı. (Dinçay, 2009, 252)

gön *İşlenmemiş deri.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). Ordu, 2019, 644)

gon *Deri.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 418)

ġón *Derinin kılıfsız tarafı*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 540)

gön *Hayvan derisi.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 291)

gón *Tabakalanmış deri, hayvan derisi.* Rize, Türkçenin Hemşin Ağzı. (Kuyumcu, 2006, 610)

gón *Gön, deri*. Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 221)

gön *Hayvan derisi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 139)

gön *Deri.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 262)

gón *Deri.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 244)

gön *Deri.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 465)

gön *Hayvan derisi, Atın gönünü sattınız mı?* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 246)

gön *Yaş hayvan derisi.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 479)

ġón *Gön.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 137)

gön *İnek veya manda derisi.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 230)

gön *Deri.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

gön *Kösele, deri.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 111)

gón *İşlenmemiş deri*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 981)

gon *Deri.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

gön *Ölen hayvanın derisi.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 680)

gön *Deri.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

gon *Deri.* (Gösterir, 2015, 171a)

gön *Hayvan derisi, kösele*. (Gösterir, 2015, 176b)

gön *Kösele.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 93)

göresimek < ET (MK) körse- "Göresi gelmek, özlemek."; **Anad. Ağ.** göresimek, goresimek, göresmek, göresmeyh"Göreceği gelmek, özlemek."

DLT 94 **körse-** ***men anı körsedim*** *Benim onu göresim geldi Bunun aslı köügsedim biçimindedir. –gse- ekinde kural böyledir. Çıkış yeri dilin ucu ve dudak olan ünsüzlerin [/r/, /l/, /n/] bulunduğu fiilie, bir şeyi arzulama anlamı kazandırılmak istendiğinde fiilin köküne –gse- getirilir.* ***körser men körsemek***

EDPT 746b **körse-** *Göresi gelmek, özlemek.*

DTSL 318b **körügse?**

OTWF II 527 **körse-**

TietzeL II (F-J) 176b **görese- / göresi- / göres-** *Göreceği gelmek, özlemek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) (2159b-2160a) **göresimek [goresimek, göresmek, göresmeyh]** *Göreceği gelmek, özlemek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

göresmek *Göreceği gelmek, özlemek*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 93)

görklü < ET (Uyg., MK) körklüg "Güzel."; **Anad. Ağ.** görklü "Gösterişli, yakışıklı, göz alıcı (kimse)."

DLT 294 **körklüg** *Güzel, gülen.*

EDPT 743a **körklüg** *Güzel.*

DTSl 318a **körklüg**

OTWF I, 225 **körklüg**

TizetzeL II (F-J) 177a **görklü** *Güzel, iyi, hoş.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1777 **görklü, (görüklü)** *Güzel, temiz, iyi, mübarek, mukaddes, cazibeli, gösterişli.*

DerS III (E-H) 2161a **görkemli [görklü, görükemli]** *1. Gösterişli, yakışıklı, göz alıcı (kimse).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

göynümek, köynümek < ET (Uyg., MK) küń- / güń- "Yanmak, tutuşmak. Ekinlerin olgunlaşması."; **Anad. Ağ.** günümek, göynümek, köynümek "1.Yanmak. 2.Bir cismin ateşten yanmadan önce kızarmak, gevrekleşmek, suyunu kaybetmek, gevremek. 3.Ekinlerin, meyvelerin olgunlaşması."

DLT 319 **küy-** ***otuŋ küydi*** *Odun vb. yandı.*

EDPT 756a **küyün** bkz. 726b **küń- /güń-** *Yanmak, tutuşmak. Ekinlerin olgunlaşması.*

DTSl 324b **küy-**

TietzeL II (F-J) 272 **göyin- / göyün- /göyn-** *Yanmak.*

HasEr 164a **göynü- (göynük maddesi içinde)***Yanmak.*

bkz. (Ölmez, 2009, 256)

TarS III (E-İ) 1803 **göyünmek, (göynümek (I), göynemek, gövünmek, göyenmek)** *Yanmak.*

DerS III (E-H) 2131b **göğnemek [göynemek (III) -2]** *1. Olmak, olgunlaşmak. 2. İhtiyarlamak.*

DerS III (E-H) 2132a **göğnü (I) [göğnük (II), göğnümüş, göynü]** *İyice olmuş meyve.*

DerS III (E-H) 2132a **göğnük (I) [göğüntü (I), gönük (II), göynük (I)]** *Az yanmış, ateş karşısında renk değiştirmiş kumaş.*

DerS III (E-H) 2132b **göğnümek (II) [goyünmek, göğünmek (II), gönmek, gönümek (II), göynümek (II), göyünmek (I)]** *Yanacak derecede ısınmak, hafif sararmak.*

DerS IV (I-N) 2985b **köyünmek [köymek (II)]** *Yanmak, kavrulmak, kararmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

góyun- *Yanmak.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 244)
göynümek *İçin için yanmak.* (Gösterir, 2015, 172b)
göynü(t)- *Bir cismin ateşten yanmadan önce kızarmak, gevrekleşmek, suyunu kaybetmek, gevremek*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 710)
göğnü *İyice olmuş meyve.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 145)
göğnük *İyice olmuş meyve.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 145)

göğnümek *Toplandığı zaman sert olan meyveler kendi kendine fazla olgunlaşmak, yumuşamak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 145)

göğnemek *Olmak, olgunlaşmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 289)

göğnemek *İhtiyarlamak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 289)

göğnü *İyi olmuş meyve*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 289)

göğnük *Az yanmış, ateş karşısında renk değiştirmiş kumaş*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 289)

göynük *Yanık, fazlasıyla yanmış*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 294)

góyun- *Yanmak.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 244)

gō̄nük *İyice olmuş*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 237)

gō̄nümek *İyice olmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 238)

göğnemek *Olmak, olgunlaşmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğnemek *İhtiyarlamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğnü *İyice olmuş meyve*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğnük *Az yanmış, ateş karşısında renk değiştirmiş kumaş.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğnük *Üzüntüden ağlar duruma gelme*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğnümek *Olgunlaşmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğünmek *Toplandığı zaman sert olan meyveler kendi kendine fazla olgunlaşmak, yumuşamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 245)

göğün- *Ateşte her şeyin renginin artması.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 402)

günü- *Meyvelerin kendi kendine fazla olgunlaşması, yumuşaması.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 267)

gō *Olgunlaşmamış, ham. (meyve için).* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 976)

go *Olgunlaşmamış, ham.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

goynümek *Yanmaya yüz tutmak. "Galmadı sabrım, göynüdü içim."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 88)

góynumek *Olgunlaşmak.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 173)

göynümek *Yanmaya yüz tutmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 68)

göğünmek *Yanmaya, solmaya az kalmak*. (Gösterir, 2015, 175a)

göonmek *Ateşte yakın olma derecesine göre sarı, turuncu, kahverengi rengi alacak kadar yanmak üzere olmak. –Mendilimi zobanın üsdüne gor gomaz birden sarardı, sararmak şeyle dursun gızarmaya başladı amma ben hemen gaptım; niredeyse yanıcıydı yoorum, o misilli mendilim goönüp galdı eyle…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

göonük *İyice olgunlaşmamış. –Tomatislerin hepisi de yeni yeni göonüyor, gızarınca ben saa bir sepet salarım.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

göonük *Yanmaya yaklaşmış.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 170)

göynük *Hafif yanık*. (Gösterir, 2015, 172b)

göynümüş (2) *Yenemeyecek kadar fazla olgunlaşmış meyve.* (Gösterir, 2015, 172b)

göyünmek *Yanmak, için için yanmak*. (Gösterir, 2015, 178b)

köynümek *Ham koparılan meyvelerin konulduğu yerde olgunlaşması.* (Gösterir, 2015, 262b)

güynümek *Meyveler olmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 99)

gözgü, küzgü < ET (Uyg., MK) közŋü "Ayna."; **Anad. Ağ.** gözgü, küzgü "Ayna."

DLT 298 **közŋü** ***közŋü*** *Ayna*

EDPT 761b **közŋü** *Ayna.*

DTSl 321a **közgü**

TietzeL II (F-J) 219a **güzgü /gözgü/küzgü /küzkü** *Ayna.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 257)

TarS III (E-İ) 1819 **gözgü, (gözügü, gözüngü, gözigü)** *Ayna.*

DerS III (E-H) 2160b **görgü (I)** *Ayna.*

DerS III (E-H) 2181b **gözgü (I) [gözgeç, gözgör, gözünge, gözünkü, gözünke]** *Ayna.*

DerS IV (I-N) 3057 **küzgü [küzkü]** *Ayna.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında **gözgü** sözcüğü şu bölgelerde tespit edilmiştir:

gözgü *Ayna*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 187)

kúzgú *Ayna.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 509)

güzġu *Ayna.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 255)

ġuzġü *Ayna, gözgü.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 241)

güzgü *Ayna.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 251)

gözgü *Ayna.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 403)

güzgü *Ayna. –Cehiz giderken en önde Guran olmalı ki yavrım; dinine "dinayetine" bağlı, ahlakı namısı yerinde ossun, hayırlı evlatlar töresin; hemen arhasında da bir döl güzgü götürmeli ki bahtları açık ossun, günleri ağ ossun deyi…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 177)

gözgü *Ayna.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 94)

gözer < Kıpç., EAT gözer "Geniş delikli büyük kalbur"; **Anad. Ağ.** gözer "Buğday, toprak vb. şeyler elenen iri gözlü büyük kalbur."

Kıpç. **gözer** *Geniş delikli büyük kalbur.* (İH) [KTS 87b]

TarS III (E-İ) 1816 **gözer** *İri gözlü kalbur.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL II (F-J) 184b **gözer** *Buğday, toprak ve başka şeyler elenen iri gözlü büyük kalbur. < göze- fiilinin geniş zaman partisibinden nomen instrumenti*.

HasEr 164a **gözer** *Buğday, toprak gibi şeylerin elendiği iri gözlü kalbur. < göze- 'Buğday, toprak gibi şeyleri iri gözlü kalburdan geçirmek' + -r eki.*

Yerel ağızlarda tahılın taşını ayıklamaya yarayan iri gözlü kalbura taş gözeri adı verilir.

DerS III (E-H) 2180a **gözer** *Buğday, toprak vb. şeyler elenen iri gözlü büyük kalbur.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

gulun, kulun < ET (Uyg., MK) ḳulun "Bir yaşından küçük at, eşek yavrusu."; **Anad. Ağ.** gulun, kulun, gulin "At ve eşek yavrusu."

DLT 301 **ḳulun** ***ḳulun*** *tay, sıpa*

EDPT 622b **ḳulun** *Bir yaşından küçük at, eşek yavrusu.*

DTSl 465b **kulun I**

TietzeL IV (K-L) 428 **kulun/gulun** *(bir yaşından küçük olan) tay veya sıpa.*

HasEr 264b **kulun** *At yavrusu.*

bkz. (Ölmez, 2009, 257)

TarS IV (K-N) 2727 **kulun** *Tay.*

DerS III (E-H) 2193a **gulun (I) [gulin]** *At ve eşek yavrusu.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

kulun *Yeni doğmuş tay.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 147)
kulun *At ve eşek yavrusu.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 76)
gulun *Yeni doğmuş at yavrusu*. Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Erol, 2009, 420)
gulun *Yeni doğmuş tay.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 297)
gulun *At ve eşek yavrusu*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 251)
gulun *Yeni doğmuş tay*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 251)
ġulun *Yeni doğmuş tay.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 138)
gulun *Tay.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 239)
gulun *At yavrusu, tay.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 403)

ġulun *Kulun, at ve eşeğin yeni doğmuş yavrusu.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 511)

gurun *At ve eşek yavrusu.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 91)

gulun *At yavrusu.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 116)

gulun *At ve eşek yavrusu.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 69)

gunnacı, kunnacı < ET (MK) ḳulnacı "Tay doğurmak üzere olan kısrak, hayvanın doğurması."; **Anad. Ağ.** kunlacı, kunnacı, gunnacı "Gebe hayvan."

DLT 301 **ḳulnaçı** ***ḳulnaçı ḳısraḳ*** *Tay doğurmak üzere olan kısrak*

EDPT 624a **kulnaçı** *Kısrağın doğurması, yavrulaması.*

DTSl 461a **kulnaçı**

TietzeL IV (K-L) 429 **kulunlu/kulnacı/kunnacı /gunnacı** *Karnında yavrusu olan at, eşek ve başka hayvan.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2731 **kunlacı, (kunnacı, kulunlacı)** *Gebe.*

DerS III (E-H) 2196a **gunnacı** *Gebe hayvan.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gunnacı *Gebe hayvan.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

gunna *Kedi, köpek yavrusu.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

gunnacı *Doğum yapmak üzere olan hayvan.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 357)

ḳunlacı (kulunlu) *Karnında yavrusu olan at, eşek vb. hayvan; doğurması yaklaşmış hayvan.* Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 300)

ġunnacı *Doğum yapmak üzere olan hayvan.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 357)

gunna *Kedi, köpek yavrusu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 129)

gunnacı *Gebe hayvan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 129)

gunnacı *Dişi hayvan.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 228)

kunnacı *Gebe, doğuracak durumda olan.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 410)

gunnacı *Gebe at ve eşek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 69)

gunnacı *Gebe hayvan.* (Gösterir, 2015, 181a)

gunnamak < ET (MK) ḳulna- "Hayvanın doğurması."; **Anad. Ağ.** gunnamak, kulunlamak, goluŋlamak, gulunlamak, gunlamak "At, eşek vb. hayvanlar doğurmak."

DLT 301 **ḳulna-** ***ḳısraḳ ḳulnadı*** *Kısrak tay doğurdu* ***ḳulnar ḳulnamaḳ***

EDPT 623b **ḳulna-** *Hayvanın doğurması.*

DTSl 461a **kulna-**

OTWF II 441 **kulunla-**

TietzeL IV (K-L) 428 **kulunla-/gulunla-/kunna-/kurna-** *Yavrulamak. (at veya eşek hakkında)*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2732 **kunlamak** *Doğurmak.*

DerS III (E-H) 2196b **gunnamak** [**goluŋlamak, gulunlamak, gunlamak**] *1. At, eşek vb. hayvanlar doğurmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gunnamak *Doğurmak (Kedi, köpek).* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

ġunna- *Hayvanların doğurması.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 393)

ġunna- *Hayvanlar için kullanılan doğurma işi.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 357)

gunna- *Hayvanlar için yapılan doğurma işi.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 357)

gunna- *Kedi, köpek gibi hayvanların doğurmasına verilen genel bir ad.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 454)

ġunla- *Doğurmak.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 161)

ġunnacı *Doğuracak durumda olan hayvan, gebe hayvan.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 162)

ġunna- *Yavrulamak (hayvanlarda)* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 244)

gulunna- *Kulunla-, at için doğurma.* Erzurum İli Ağızları (Gemalmaz, 1995, 147)

gunnamak *1. Hayvan doğurmak. 2. İnsanlara söylenen bir hakaret sözü*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 255)

gullunnamak *(hayvan) doğurmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 251)

gunna- *At, eşek vb hayvanlar doğurmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 142)

ġunna- *Yavrulamak. (Hayvanlarda)* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 244)

gunnamak *At, eşek vb. hayvanlar doğurmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 129)

kulunlamax *At ve eşeğin doğum yapması*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 198)

gunnamak *Doğurmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 129)

gulunlamak *Atların yavrulaması.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 228)

ġulunna- *(hayvan) doğurmak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

gurunnamak *At ve eşek yavrulamak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 91)

gunnamah *At ve eşek yavrulamak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 69)

gunlamak *Kedi, köpeğin doğurması.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 173)

gunlamak → *Gunnamak*. (Gösterir, 2015, 181a)

gunnamak *Hayvanların doğum yapması.* (Gösterir, 2015, 181b)

gursak < ET (Uyg., MK) ḳuruġsaḳ “Mide, karın.”; **Anad. Ağ.** gursak “1. Kursak. 2. Mide. 3. Kalp. 4. Akıl. 5. Yemek borusu.”

DLT 306 **ḳuruġsaḳ** ***ḳuruġsaḳ*** *Mide. Kuş kursağına da* ***ḳuruġsaḳ*** *denir.*

EDPT 657b **ḳuruğsaḳ** *Mide, karın.*

DTSl 470a **kurugsak**

TietzeL IV (K-L) 444 **kursak I** *Mide, kuş taşlığı; yürek, kalp, rahim*.

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2740 **kursak** *Mide.*

DerS III (E-H) 2200b **gursak [gursaq -1, 2]** *1. Kursak. 2. Mide. 3. Kalp. 4. Akıl. 5. Yemek borusu.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

gursak “Mide, karın.” Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

gursaḫ *Kursak, miğde; akıl.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 148)
ġursaḳ *Mide, işkembe. Kuzularda işkembe küçük olduğundan kursak olarak biliniyor.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 711)

guyaş < ET (Uyg., MK) kuyaş “Güneşin yakıcı sıcağı, güneş.”; **Anad. Ağ.** guyaş “Güneş.”

DLT 309 **kuyaş** ***kuyaş*** *Güneşin kasıp kavuran sıcağı.*

EDPT 679a **kuyaş** *Güneşin yakıcı sıcağı, güneş.*

DTSl 464a **kuyaş**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS III (E-H) 2203b **guyaş** *Güneş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

guymak, kuymak < ET (Uyg., MK) kuy- "Dökmek, doldurmak."; **Anad. Ağ.** guymak, kuymak "Dökmek, doldurmak, koymak."

DLT 308 **ḳuy-** ***er küpke sūw ḳuydı*** *Adam küpe su döktü, suyu kaba boşalttı. Her türlü sıvı için böyle söylenir.* ***ḳuyar ḳuymaḳ at ḳuydı*** *At vb. ürktü* ***ḳuyar ḳuymaḳ***

EDPT 596a **kuḏ-** *Dökmek, doldurmak.*

DTSl 464a **kuy-**

TietzeL IV (K-L) 460 **kuy-** *Dökmek.*

bkz. (Ölmez, 2009, 258)

DerS Ø

TarS Ø

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Sinop bölgesinde aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

ġuy- *Dökmek, doldurmak, koymak.* Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. (Gümüş, 2017, 257)

ḳuy- *Dökmek.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 409)

ġuymaḫ *Koymak, dökmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 139)

guymaḫ *Gömmek, defnetmek, yerin altına gizlemek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 253)

guy- *1. Koymak. 2. Sıvı vs. dökmek.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 380)

guymak *Koymak, dökmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

ġuy- *Koymak, sıvı vb. dökmek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1010)

guy- Koymak. Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 420)

guz, kuz < ET (MK) ḳuz "Dağın güneşten korunan kuzey tarafı."; **Anad. Ağ.** kuz, guz "Güneş görmeyen yer, kuzey."

DLT 309 **ḳūz** ***ḳūz tāġ*** *Dağın gölgeli tarafı* ***ḳūz tāġ*** *Dağın gölgeli tarafı. Bu tarafa güneş ancak öğleden sonra vurur. Güneşin soluna düşer. Karı ve soğuğu eksik olmaz. Atasözü, ḳuzda ḳār egsümes, ḳōyda yāġ egsümes Dağın gölgeli tarafında kar, koyunda yağ eksik olmaz.*

EDPT 680b **ḳuz** *Dağın güneşten korunan kuzey tarafı.*

DTSl 475b **kuz II**

TietzeL IV (K-L) 464 **kuz** *Dağın şimal yanındaki, az güneş gören tarafı.*

HasEr 272a **kuz** *Gölgede kalan yer.*

bkz. (Ölmez, 2009, 258)

TarS IV (K-N) 2763 **kuz** *Güneş görmeyen serin yer.*

DerS III (E-H) 2204a **guz (I)** *Gölgelik, güneş almayan yer.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

guz *Güneş görmeyen yer, kuzey.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

guz *Kuzey.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 454)

guz *Kuz, güneş almayan bölge*. Isparta, Gelendost Ağzı. (Pektaş, 2017, 377)

ġuz *Kuzey, güneşi az gören yer.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 266)

ġuz *Gölgelik, güneş olmayan yer, kuz.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 754)

ġuzay *(<kuzey) Güneş almayan yer.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 393)

ġuz *Soğuk.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 132)

gúzlek *Yörüklerin sonbaharı geçirdiği yer*. Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 418)

guzañ *Kuzeye düşen gölge.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 420)

ġuz *Kuzeyde kalan.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 300)

kuz *Fazla güneş görmeyen yer.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 383)

guz *Gölgelik, güneş almayan yer*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 143)

ġuz *Kuzeyde kalan.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 253)

guz *Gölgelik, güneş almayan yer*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 253)

ġuz *Güneş almayan yer.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 139)

guz *Gölgelik, güneş olmayan yer.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 130)

guz *Güneş görmeyen, kuzey.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 130)

ḳuz *Gün görmeyen, gölgeli yer.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 251)

ġuz *Kuzeyde kalan.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

ġuz *Kuzey.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 176)

guz *Kuzey, güneşi az gören yer.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 266)

ġuz *Kuzey.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 726)

ġuz *Karşı taraf, tepenin güneş almayan tarafı, kuzeyi.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988, 310)

guz *Güneş almayan.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 70)

guz *Kuzey taraf; güneş almayan taraf, kuz. –Evin guz tarafına oturma odası düşürülür mü yav, gışın zabahlara gadar beyle zoba mı yahıcık!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 175)

kuz *1. Soğuk, güneş görmeyen yer. 2. Kuzey*. (Gösterir, 2015, 267a)

guz *Gölgelik, güneş almayan yer, batı.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 98)

kuz *Güneş görmeyen yer, gölgelik.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 140)

gümele < Kıpç., EAT gümele "Avcı evi."; **Anad. Ağ.** gümele "1. Avcı kulübesi. 2. Bağ ve bostana yapılan basit bekçi kulübesi. 3. Ahır."

Kıpç. **gümele** *Avcı evi.* (İH) [KTS 88b]

TarS III (E-İ) 1742 **gömele, (gümele, gömelte, gömelti, gümelte)** *Avcıların çalı çırpı veya taştan yaptıkları siper veya kulübe, evsin.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 166a **gümele** *Avcı kulübesi, bekçi kulübesi. Ağızlarda kümele olarak da geçer. Kökenini bilmiyoruz.*

DerS III (E-H) 2222a **güme (I) [gümele 1, 2, 3]** *1. Avcı kulübesi. 2. Bağ ve bostana yapılan basit bekçi kulübesi. 3. Ahır.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

günü < ET (Uyg., MK) küni "Kıskançlık, kıskanç, kuma."; **Anad. Ağ.** günü "Kıskançlık."

DLT 317 **küni** ***küni*** *Kuma. Atasözü, küniniŋ küline tegü yağı "Kuma, kumanın külüne bile düşmandır. Kumalar, aralarındaki düşmanlıktan dolayı külü birbirinin gözüne savururlar.*

EDPT 727a **küni** *Kıskançlıkla, kıskanç, (metaforik olarak) "Kuma".*

DTSl 327b **küni**

TietzeL II (F-J) 212a **güni / günü** *Kıskançlık, haset.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1873 **günü, (güni)** *Kıskançlık, haset.*

DerS III (E-H) 2231a **günü (I)** *Kıskançlık, haset.*

DerS III (E-H) 2231b **günücü [gunucü]** *Kıskanç (kimse).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

ġúnü *(<günü) Kıskançlık, çekememezlik, haset*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 393)

günü *Kıskançlık, haset.* (Gösterir, 2015, 186a)

günücü *Kıskanç kimse*. (Gösterir, 2015, 186a)

günü *Kıskançlık, haset.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 132)

günücü *Kıskanç (kimse).* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 132)

günücü *Kıskanç, çekememek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 132)

günücü *Kıskanç, çekememek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

günücü *(<günücü) Kıskanç, hasetçi*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 393)

günülemek, kunnemek < ET (Uyg.) künile- "Kıskanmak."; **Anad. Ağ.** kunnemek, günülemek, gönülemek, gunülemek, günnemek, günülimek, günüllemek "Çekememek, kıskanmak."

DLT Ø

EDPT 733a **künile-** *Kıskanmak.*

DTSl 327b **künile-**

OTWF II, 441 **künilä-**

TietzeL II (F-J) 212a **günile- /günüle-** *Kıskanmak, çekememek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1875 **günülemek** *Kıskanmak, çekememek, haset etmek.*

DerS III (E-H) 2231b **günülemek [gönülemek, gunülemek, günnemek (III), günülimek, günüllemek]** *Çekememek, kıskanmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

günüle- *Kıskanmak.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 878)
günülemek *Kıskanmak, haset etmek.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 243)
günüle- *Kıskanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 145)
günü- *Kıskanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 145)
günü *Kıskançlık, haset.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 145)
günüleme *Kıskanç.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 132)
günülemek *Kıskanmak, çekememek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 132)
gunülemek *Kıskanmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 228)
kunne- Kıskanmak. Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 188)
günülemek *Kıskanmak, çekememek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

gunülemek *Çekememek, kıskanmak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 90)

günülemek *Kıskanmak.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 116)

günülemek *Kıskanmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 70)

günülemek *Çekememek, kıskanmak.* (Gösterir, 2015, 186a)

güvegi, kiyev, kúyö < ET (Uyg., MK) küdegü "Damat, kızın eşi."; **Anad. Ağ.** kiyev, kúyö, güve, göveği, güva, güvegi, güyae, güyo "Damat, güvey."

DLT 311 **küḏegü** *Güveyi*

EDPT 703a **küdegü** *Damat, kızın eşi.*

DTSl 324a **küdegü**

TietzeL 218b **güyegü /göyegü/ güyegi /küvekü** *Düğünde evlenen erkek, ailede damat.*

HasEr 168b **güvey, güveyi** *1. Evlenmekte olan bir erkeğe düğün sırasında verilen ad. 2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre o kızın kocası, damat.*

Türk dillerinde akrabalık adları için bkz. (Li, 2019, 412) ***küdegü*** **Küde- "evlenmek" +gü olarak çözümlenen bu sözcük (Doerfer 1971, 298; EDPT, 703; Dankoff 1985, 113), "kızın kocası; evlenmekte olan erkek" anlamındadır ve günümüz Türk dillerinin bazısında "küçük kız kardeşin kocası; koca" anlamında da kullanılmaktadır. Bu sözcük, Uygurcada küdegü "güvey (kızın kocası) (EUTS, 120) biçiminde tespit edilmiştir.ḳızlı küdegülike törö toḳu ḳılmış bolġay "kıza (ve) güveye tören yapmış olacak" (TT VI, 44)*

TarS III (E-İ) 1887 **güyeğü** *Güvey, damat.*

DerS III (E-H) 2239b **güve (I) [göveği, güva, güvegi, güyae, güyo]** *Damat, güveyi.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

güve *Damat, güvey.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 290)

güvegi *Damat.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

gúvā *Güveyi, damat.* Yozgat, Sorgun. (Ümüt, 2006, 245)

güvegi *Güvegi.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 151)

güvegi *Damat.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 143)

ġuveg *Damat, güvey.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 199)

güvē *Güveyi, damat.* Çanakkale, Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (Doğar, 2015, 469)

gövü *Damat.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 187)

kiyev *Damat.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 100)

güvā *Damat.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 256)

güye *Güvey, damat*. Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 163)

güveyi *Damat.* Kütahya Simav Ağzı. (Dinçay, 2009, 252)

gövegi *Damat, güvey.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 161)

ġuvey *Damat.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 205)

gūvē *Güveyi.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 418)

gúvā *Damat.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 158)

kúyö *Damat, güvey.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 508)

ġūvā *Güveyi.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 151)

gúvá *Güveyi, damat.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 234)

ġúvē *Güvey.* Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 168)

güveyi *Güvey, damat*. Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 465)

güyo *Damat, güveyi*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 257)

güve *Damat, güveyi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 133)

güvegi *Güveği.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 287)

güve *Güveyi.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 249)

guve *Güveyi.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 229)

guyo *Güveyi.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 229)

guvey *Güveyi.* Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 186)

güvei *Damat.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 234)

gövegi *Güvey.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 403)

güve *Güveyi.* Edirne İli Ağızları. (Kalay, 1998, 262)

güveyi *Damat.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 193)

güvegi *Damat.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 242)

gövü *Güveyi.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 418)

güve *Güveyi.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 218)

guvē *Güveyi, damat.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 182)

güva *Damat.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 71)

güveyi *Damat.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 226)

guvā *Güvey, damat*. (Gösterir, 2015, 182b)

güvē *Güvey, damat.* (Gösterir, 2015, 182b)

guyō *Güvey, damat.* (Gösterir, 2015, 182b)

güyeğü *Güvey.* (Gösterir, 2015, 187b)

güvegi *Damat.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 99)

güymek, gütmek < ET (Uyg., MK) küd- "Beklemek."; **Anad. Ağ.** "1. Hayvan otlatmak. 2. Gözetlemek, bir işi ya da düşünceyi izlemek."

DLT 311 **küd̲- *ol meni küd̲ti*** *O, beni gözledi. Ol ḳoy küd̲ti Oğuz lehçesinde "O, koyunu güttü"* ***küd̲er küd̲mek***

EDPT 701a **küd-** *Beklemek.*

DTSl 324b **küd-**

TietzeL IV (K-L) 497 **küy- / güy-** *Beklemek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2781 **küymek** *Beklemek, sabretmek, teenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek.*

DerS III (E-H) 2242b **güymek (I)** *Dayanmak, beklemek, sabretmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

gütmek (I) *Hayvan otlatmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 257)

gütmek (II) *Gözetlemek, bir işi ya da düşünceyi izlemek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 257)

güymek *Dayanmak, beklemek, sabretmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 99)

haydamak < Çağ. hayda- "Dehlemek, çifte koşulan hayvanı sürmek."; **Anad. Ağ.** haydamak "Çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek."

Çağ. **hayda-** *Dehlemek, çifte koşulan hayvanı sürmek.* [ŞSL Ø, Senglah 323v.26 hayda-]

TarS Ø

VEWT Ø

TietzeL II (F-J) 280b **hayda-/hayde-** *(çifte koşulan hayvanı) sürmek, dehlemek. < hay de-/hayde-*

HasEr Ø

DerS III (E-H) 2316a **haydamak (I)** *Çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ıçkınmak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ıçkın- "Kaçmak, sıvışmak."; **Anad. Ağ**. ıçkınmak "Kurtulmak."

DLT 192 **ıçġın-** *ol ḳuşnı eligdin ıçġındı "O, kuşu elinden kaçırdı."*

EDPT 23a **ıçğın**- *Kaçmasına izin vermek.*

DTSl 216b **ıçgın-**

OTWF II 589 **ıçgın-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2456 **ıçkınmak** *2. Kurtulmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ıhlığ < Kıpç., Çağ., EAT ıḳlıḳ "Saz."; **Anad. Ağ.** ıhlığ "Bir çeşit saz."

Kıpç. **ıḳlıḳ** *Saz.* (KM) [KTS 101a]

Çağ. **ıḳlıġ** *Kemençe* [Senglah 106v.28]

TarS III (E-İ) 1934 **ıklık (ıklığ)** *Rebab, ayaklı kemani.*

VEWT 165a **iklig**

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2461b **ıhlığ** *Bir çeşit saz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ıldıramak, yıldırdamak < ET (Uyg, MK) yaltrı- "Parlamak, ışıldamak."; **Anad. Ağ.** ıldıramak, yıldırdamak"Işıldamak, parlamak."

DLT 552 **yalrıt-** ***kirşen anıŋ yüzin yalrıttı*** *Üstübeç vb. kadının yüzünü parlattı. Bir şeyi parlatan her türlü şey için böyle denir.* ***ol ḳumġanıġ yalrıttı*** *O, parıltı alıncaya kadar güğümün pasını cilaladı. Parıltısı olan herhangi bir şey için böyle denir. yalrıtur yalrıtmaḳ Son iki fiilde /y/ harfinin /a/ ünlülü olması [yani yalrıt-] /o/ ünlülü olmasından daha güçlüdür [yani yolrıt-]*

EDPT 923b **yaltrı-** *Parlamak, ışıldamak.*

DTSl 230a **yaltrı-**

OTWF II 481 **yaltrı-**

TietzeL II (F-J) 347a **ıldıra- /yıldıra-** *Parıldamak < ET yaltrı-*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1937 **ıldıratmak** *Parlatmak.*

DerS IV (I-N) 2465b **ıldıramak [ıldıramaḫ, ıldırdamak]** *1. Arasıra parlamak. 2. Çok hafif ışık vermek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

yıldırda- *Işıldamak, parlamak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 542)

ımızganmak < Harz., EAT ımızgan- "Uyuklamak."; **Anad. Ağ.** ımızganmak "Uyuklamak."

Harz. **ımızgan-** *Uyuklamak.* (NF)

TarS III (E-İ) 1946 **ımızganmak, (mızganmak)** *Uyuklamak, azacık uyumak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL II (F-J) 348b **ımızgan-/ımızlan-** *Uyuklamak. < ??*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2476b **ımızganmak (I)** *Uyuklamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ındır < Kıpç. ındır "Harman."; **Anad. Ağ.** ındır "Harman yeri."

Kıpç. **ındır** *Harman* (CC) [KTS 101b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: 656 **ındır** *Harman yeri.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2478 **ındır** *Harman yeri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ınrık < Kıpç. ınrıḳ "Zifiri karanlık."; **Anad. Ağ.** ınrık "Sabah karanlığı."

Kıpç**. ınrıḳ** *Zifiri karanlık* (İH) [KTS 101b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2480b **ınrık** *Sabah karanlığı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ır, yır I < ET (Uyg., MK) ır < AT *īr "Şarkı."; **Anad. Ağ.** ır, yır "Şarkı, türkü."

AT ***ır** *Şarkı, türkü, şiir*. (Tekin, 1995, 175)

DLT 593 **yır** ***yır*** *Şarkı ol yır yırladı O, şarkı söyledi Çoğu zaman bu kelime gazel anlamında kullanılır /y/ harfi atılaraj ır biçiminde de söylenir.*

EDPT 192b **ır** *Şarkı.*

DTSl 219b **ır**

TietzeL II (F-J) 350b **ır** *Türkü, şarkı.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 259)

TarS III (E-İ) 1952 **ır, (ıru, yır)** *Nağme, hava.*

DerS IV (I-N) 2481a **ır (I)** *Türkü, şarkı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki şekilleri tespit edilmiştir:

yır *Şarkı, türkü.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 104)

yırla- *Şarkı söylemek*. Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 104)

ır *Türkü.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 194)

ır *Türkü.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 117)

yır *Türkü, şarkı.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 227)

ır II < ET (MK) ır "Utanma bildiren bir sözdür."; **Anad. Ağ.** ır "Ar, utanç."

DLT 194 **ır** ***ır*** *Utanma bildiren bir sözdür. Adam utandı anlamında* ***er ır boldı*** *denir.*

EDPT 192b **ır** *Utanma bildiren bir sözdür. (Muhtemelen Ar. "ar" ile bağlantılı.)*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2481a **ır (II)** *Ar, utanç.*

"ır"köken olarak Arapça olsa bile, eskicil biçim korunduğu için ve Anadolu ağızlarında bu haliyle yaşadığı için sözcüğü çalışmamıza aldık.

ırak < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) ırak “Uzak.”; **Anad. Ağ.** ırak, ıraḫ, irağ, iraḫ, irak “Uzak.”

DLT 593 **yırāḳ** ***yırāḳ yėr*** *Uzak, ırak yer. Uzak hısımlara vb. da böyle denir.* Şu şiirde geçer,

uġrağım kendü **yırāḳ**

bulnadı meni ḳaraḳ

“Arzum çok uzak; ama sevgilinin göz bebeği beni tutsak etti ve yolumdan alıkoydu”

EDPT 214a **ırak** *Uzak.*

DTSl 219b **ırak**

OTWF I 233 **ırak**

TietzeL II (F-J) 351a **ırak/yırak** *Uzak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1953 **ırak, (ırağ, ıraḫ, yırak)** *Uzak.*

DerS IV (I-N) 2481b **ırak [ıraḫ, irağ, iraḫ, irak]** *Uzak.*

iraḫ *Uzak*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 318)
ırāḳ *Uzak.* Afyon-Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı. (Solmaz, 2007, 281)
iraḫ *Uzak.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 602)
ırak *Uzak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Yıldırım, 2007, 301)
ırak *Uzak. Eski Türkçede “ırak” uzak anlamındadır.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 714)
ırak *Uzak.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 903)
iraḫ *Uzak.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 178)
ıraḳ *Uzak.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 386)
ırak *Uzak.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 155)
ıraḫ *Uzak.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)
ırak *Uzak.* Denizli’nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 87)
ıraġ *Irak, uzak*. Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 238)
iraḫ *Irak, uzak.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 238)

ırā *Irak, uzak.* Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 476)

irağ *Uzak.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 446)

ırak *Uzak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 261)

ırak *Uzak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 156)

ıraḳ *Uzak.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 202)

ırak *Uzak.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 132)

ırak *Uzak.* Kütahya Domaniç Ağzı. (Bekar, 2011, 280)

ıraḫ *Uzak.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 158)

ıraḳ *Uzak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 331)

ıraḫ *Uzak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 339)

iraḫ *Irak, uzak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 218)

ıraḳ *Uzak.* Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. (Gümüş, 2017, 259)

ıraḫ *Uzak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 153)

ıraḫ *Uzak*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 237)

ırax *Uzak.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 510)

ırak *Uzak.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 435)

ıraḫ *Irak, uzak*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 142)

ırak *Uzak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 146)

ıraḫ *Irak, uzak.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 196)

ıraḫ *Uzak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 246)

irağ *Uzak, ırak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 247)

ıraḫ *Uzak, ırak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 291)

ıraḫ *Uzak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 256)

ıraḫ *Uzak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 237)

iraḫ *Irak, uzak. (Uzak kelimesi de kullanılır. iraḫ, fazla uzaklık ifadesi taşır.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 111)

ırā *Uzak, ırak, daha yaşlı.* Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 187)

ıraḫ *Irak, uzak.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 159)

ıraḫ *Uzak.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 243)

ırağ *Irak, uzak, irağ.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 261)

ıraḫ *Irak, uzak.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1042)

ırah *Uzak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 99)

ırak, *Uzak.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 263)

ıraḫ *Uzak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 228)

ırak *Uzak.* (Gösterir, 2015, 211a)

ıramak < ET (MK) ıra- "Uzaklaşmak, uzak durmak."; **Anad. Ağ.** ıramak "Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak."

DLT 593 **yıra-** ***yıradı nēŋ*** *Bir şey uzaklaştı, uzak düştü* ***yırar yıramaḳ***

EDPT 198a **ıra-** *Uzaklaşmak, uzak durmak.*

DTSl 268a **yıra-**

OTWF I 233 **ıra-**

TietzeL II (F-J) 350b **ıra-** *Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1959 **ıramak, (yıramak)** *Uzaklaşmak, ayrılmak, uzakta kalmak, uzamak.*

DerS IV (I-N) 2482a **ıramak** *1. Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

ıra- *Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 345)

ıra- *Uzaklaşmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 434)

ırıl- *Uzaklaşmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 435)

ıraḫmaḳ *Uzaklaşmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 291)

ıramak *Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak.* (Gösterir, 2015, 211a)

ırmak *1. Uzaklaştırmak, ayırmak, kovmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 332)

ırılmak *Ayrılmak, uzaklaşmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 146)

ırılmak *Kaçıp gitmek, uzaklaşmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 291)

ırıl- *Uzaklaşıp gitmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 292)

yıramak *Uzaklaşmak, ıramak.* (Gösterir, 2015, 419b)

ırgamak < ET (MK) ırga- "Sallamak, silkelemek."; **Anad. Ağ.** ırgamak "Sarsmak, sallamak."

DLT 194 **ırga-** ***ol yıġaç ırgadı*** *O, meyvesini düşürmek için ağacı vb. silkeledi* ***ırġar ırġamaḳ***

EDPT 217b **ırga-** *Sallamak, silkelemek.*

DTSl 220a **ırga-**

OTWF II 660 **ırga-**

TietzeL II (F-J) 351b **ırga-** *Sarsmak, sallamak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1959 **ırgalamak, (ırgamak, ırkalamak, ığramak, ığralamak)** *1. İki yana hafif hafif sallamak.*

DerS IV (I-N) 2484a **ırgamak** *Sarsmak, sallamak.*

DerS IV (I-N) 2485a **ırgamak** *1. Çabuk olmak, davranmak. 2. [ırgalamak]*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe *ırla-* şeklinde rastlanır: **ırla-** Sarsmak, sallamak. Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 178)

ırganmak < ET (MK) ırgan- "Sallanmak, sarsılmak."; **Anad. Ağ.** ırganmak "Kıpırdanmak, sarsılmak."

DLT 194 **ırġan-** ***yıġaç ırġandı*** *"Ağaç ırgalandı." Ve başka her şey de.* ***ırġanur ırġanmaḳ***

EDPT 217b **ırgan-** *Sallanmak, sarsılmak.*

DTSl 220a **ırgan-**

OTWF II 601 **ırgan-**

TietzeL II (F-J) 351b **ırgan-** *Kıpırdanmak, sarsılmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1961 **ırgalanmak, (ıranmak, ırganmak, ığranmak, ırkanmak)** *Sallanmak, kımıldanmak, hiraman olmak.*

DerS IV (I-N) 2485a **ırganmak** *1. [-ırgalanmak] 2. Kıpırdanmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ırlamak, yırlamak ET (Uyg., MK) ırla- "Şarkı söylemek."; **Anad. Ağ.** ırlamak, yırlamak "Şarkı, türkü söylemek."

DLT 593 **yırla-** ***er yırladı*** *Adam bir şarkı söyledi* ***yırlar yırlamaḳ***

EDPT 230a **ırla-** *Şarkı söylemek.*

DTSl 220a **ırla-**

TietzeL II (F-J) 352b **ırla-** *Şarkı, türkü söylemek, taganni etmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1965 **ırlamak, (yırlamak)** *Şarkı söylemek, tağanni etmek.*

DerS IV (I-N) 2488b **ırlamak (II)** *Şarkı, türkü söylemek.*

DerS VI (U-Z) 4276a **yırlamak [yırramak]** *1. Şarkı, türkü söylemek. 2. Koşuk okumak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe Elazığ ağzında aşağıdaki şekilde rastlanılmıştır:

yırlamaḫ *Türkü söylemek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 228)

ısırga < Kıpç., Çağ. ısırḳa “Küpe.”; **Anad. Ağ.** ısırga “Küpe.”

Kıpç. **ısırḳa** *Küpe* (KFT, TZ) [KTS 102b]

Çağ. **ısırġa** [<ıs-ır-ġa] *Küpe.* [Niyâzî 946; Senglah 104v.22]

TarS Ø

VEWT 419a ısırga

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2492 **ısırga** *Küpe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ısıtma < Çağ., EAT ısıtma, ısıtmak “Sıtma, hastalık ateşi.”; **Anad. Ağ.** ısıtma “Sıtma hastalığı.”

Çağ. **ısıtma** *Sıtma, hastalık ateşi*. (MKb, BV, FK) [ŞSL 92 ısıtmak, Senglah 104v.22 ısıtma]

TarS III (E-İ) 1975 **ısıtma** *1. Sıtma. 2. Hastalık ateşi.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL II (F-J) 353b **ısıtma/sıtma** *Yüksek vücut harareti, sıtma hastalığı. < ısıt- fiilinin kısa mastarı.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2492b **ısıtma** *Sıtma hastalığı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ışanmak < Kıpç., Çağ. ışanmak “Güvenmek, inanmak, tevekkül etmek.”; **Anad. Ağ.** ışanmak “Güvenmek.”

Kıpç. **ışanmak** *Güvenmek, inanmak, tevekkül etmek.* (CC, TZ) [KTS 102b]

Çağ. **ışan-** [Senglah 105r.22]

TarS Ø

VEWT 174b **ışan-**

ESTY, 1974: 673 **ışan-** *İnanmak, güvenmek.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2495 **ışanmak** *Güvenmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ışgın < ET (MK) ışġun "Işgın, bitki sürgünü."; **Anad. Ağ.** ışgın, ıçgın, ışkın "1. Bir yıllık ağaç sürgünü. 2. Kayalık yerlerde ve dağlarda yetişen yenilebilir bir çeşit ot."

DLT 195 **ışġun** ***ışġun*** *Işkın otu*

EDPT 259a **ışgun** *Işgın, bitki sürgünü.*

DTSl 220b **ışgun**

TietzeL II (F-J) 359a **ışkın/ ışgın** *Bir senelik ağaç sürgünü.*

HasEr 184b **ışkın** *Kalın köklü, sarımsı çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki.*

TarS III (E-İ) 1992 **ışkın** *Filiz, sürgün.*

DerS IV (I-N) 2495b **ışgın [ıçgın, ıçkın -1, ışkın -1, 2]** *1. Bir yıllık ağaç sürgünü. 2. Kayalık yerlerde ve dağlarda yetişen yenilebilir bir çeşit ot.*

- DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

ıçkın *Taze filiz, bahar aylarında sarp kayalıklarda yetişen ekşimsi bir yiyecek, kökü tıpta kullanılan bir çeşit bitki.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 117)

ışgın *Bir yıllık ağaç sürgünü, bitkilerin taze filizi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 117)

ıymak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ıd̲-, ıt- "Göndermek, gitmesine izin vermek, ayrılmak, salmak."; **Anad. Ağ.** ıymak "Göndermek, salmak, İnce ince dökmek."

DLT 192 **ıd̲-** *Göndermek*

EDPT 37b-38a **ıd̲-** *Göndermek, gitmesine izin vermek, ayrılmak, salmak.*

DTSl 217a **ıd-**

TietzeL II (F-J) 432a **iy-** *Göndermek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) **ıymak (II)** *İnce ince dökmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekilde rastlanılır,

ıy- *Iymak, dokuma tezgahında halı, kilim vb. şeylerin iplerini yerleştirmek, germek, ip çözmek.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 271)

iy- *Göndermek.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 385)

ıymak *Dokuma tezgahında halı, kilim vb. şeylerin iplerini yerleştirmek, germek, ip çözmek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 285)

ıymak *Sermek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 285)

ıymak *Dokuma tezgahında halı, kilim vb. şeylerin iplerini yerleştirmek ve germek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 100)

ıymek *Halı, kilim gibi eşyaların ipliklerini germek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 285)

ızgar < Kıpç., EAT ızġar "Hasis, pinti, kötü huylu."; **Anad. Ağ.** ızgar "Cimri."

Kıpç. **ızġar** *Hasis, pinti, kötü huylu*. (İH) [KTS 103a]

TarS III (E-İ) 1993 **ızgar, (ızkar)** *Cimri, hasis, bahil.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL II (F-J) 360a **ızgar** *Cimri. < ???*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2500 **ızgar** *1.Cimri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

içeği < Kıpç., Çağ., EAT içek "Bağırsak."; **Anad. Ağ.** içeği "Bağırsak."

Kıpç. **içek** *Bağırsak.* (EK) [KTS 105b]

Çağ. **içek** *Bağırsak.* [ŞSL 81]

VEWT Ø

ESTY, 1974: 392 **içeği**

TietzeL 365a **içegü/içeği** *Bağırsaklar*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 1998 **içeğü** *Karın içindeki organlar ve bağırsaklar.*

DerS IV (I-N) **içeği [içeği]** *Bağırsak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

içilik < ET (MK) içlik "Eyer astarı." **Anad. Ağ.** içilik "Semer altına konulan keçe örtü."

DLT 198 **içlik** ***içlik*** *Eyer keçesi.*

EDPT 26b **içlik** *Eyer astarı.*

DTSl 202b **içlik**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2506b **içilik** *Semer altına konulan keçe örtü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

iğ < ET (Uyg., MK) ig < AT *īg "Hastalık."; **Anad. Ağ.** iğ "Hastalık, dert."

AT ***īg** *Hastalık*. (Tekin, 1995, 182)

DLT 198 **ig** ***ig*** *Hastalık.*

EDPT 98b **ig** *Hastalık.*

DTSl 203b **iğ II**

TietzeL II (F-J) 371b **iğ III** *Hastalık.*

HasEr 187b **iğ** *Hastalık.*

TarS III (E-İ) 2014 **iğ (I)** *Verem, inceağrı.*

DerS IV (I-N) 2509b **iğ (I)** *Hastalık, dert.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

iğ *Hastalık, çok düşünmekten ruh sağlığının bozulması.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 710)

Aynı kelimeden fiil de türetilmiştir,

iğdiç < ET (KB) iğdiş "Terbiye edilmiş hayvan."; **Anad. Ağ.** iğdiç "1. Burulmuş hayvan. 2. Erkek at."

DLT Ø

EDPT 103a **iğdiş** *Terbiye edilmiş hayvan.*

DTSl 204a **iğdiş**

OTWF I 262 **igdiş**

TietzeL II (F-J) 371b **iğdiş** *Hadım edilmiş hayvan. (bilhassa at)*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2510a **iğdiç** *1. Burulmuş hayvan. 2. Erkek at.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

iğlek, ilek < Kıpç. ilek "İncir."; **Anad. Ağ**. iğlek, ilek "Baba incir, erkek incir."

Kıpç. **ilek** *İncir*. (Kİ) [KTS 109a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL II (F-J) 372a **iğlek** *Baba incir, erkek incir.*

HasEr 187b **iğlek, ilek** *Erkek incir. Yerel ağızlarda ilikçe 'aşılamak için dişi incir ağacına asılan erkek incir' olarak geçer. Bu biçim ile iğlek (>ilik) arasında büyük bir benzerlik göze çarpar. Ancak verilerin azlığı dolayısıyla bu biçimlerin birleştirilmesi kolay değildir. Yerel olarak incir ağacına verilen hilik adı ile iğlek (>ilek) biçimi arasındaki benzerlik de düşündürücüdür. Bu adın başındaki h- sonradan türemiştir. Ağızlarda erkek incire top adı da verilir.*

DerS IV (I-N) 2511b **iğlek (I) [ilek (I)]** *Baba incir, erkek incir*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

igilik < ET (Uyg., MK) iglig "Hasta, hastalıklı."; **Anad. Ağ.** iğilik "Zayıf, hastalıklı, cılız."

DLT 199 **iglig** ***iglig*** *Hasta.*

EDPT 106a **iglig** Hastalık.

DTSl 205a **iğlik**

TietzeL I (A-E) 696b **eğlik / iylek / iğli** Zayıf, hastalıklı, cılız, perişan.

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2020 **iğlü** *Dertli, gamlı.*

DerS IV (I-N) 2512b **iğilik** *1. Zayıf, hastalıklı, cılız (insan, hayvan ve bitki için) 2. Kavun, karpuz gibi meyvelerde görülen bir çeşit hastalık.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında bu sözcüğe rastlanılamamıştır.

iğlemek < ET (MK) iğle- "Hasta olmak."; **Anad. Ağ.** iğlemek "Eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak."

DLT 199 **igle-** ***er igledi*** *Adam vb. hastalandı.*

EDPT 107a **iğle-** *Hasta olmak.*

DTSl 205a **iğle- I**

OTWF II 437 **iglä-**

TietzeL II (F-J) 371b **iğle-/iğlen-** *Hastalanmak, verem olmak, zayıflamak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2020 **iğlemek, (iylemek)** *Hastalanmak, hastalık getirmek.*

DerS IV (I-N) 2512a **iğlemek (I)** *2. Eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak.*

• *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe Antalya ağzında rastlanılmıştır.

iğle- *Hastalanmak, düşünceden hastalanmak*. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 714)

ilenç < ET (KB, MK) ilenç "Kınama, ayıplama."; **Anad. Ağ.** ilenç, ilinç "Beddua."

DLT 200 **ilenç** ***ilenç*** *Görüşünün yanlışlığı belli olan bir konuda görüş belirten kişiyi kınamak.*

EDPT 147b **ilenç** *Kınama, ayıplama.*

DTSl 207b **ilenç**

TietzeL II (F-J) 384b **ilenç** *Beddua.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2038 **ilenç, (yilenç)** *1.Beddua. 2. Azarlama.*

DerS IV (I-N) 2520b **ilenç [ilenti, ilinç]** *Beddua.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

ilinç *Beddua.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 289)

ilenç *Beddua.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 149)

ilenmek < ET (MK) ilen- "Kınamak, kabahat bulmak, ayıplamak."; **Anad. Ağ.** ilenmek "Beddua etmek."

DLT 200 **ilen-** ***ol aŋar ilendi*** *O, onun işine güvendiği ve güvendiği gibi çıkmadığı için ayıpladı. Melamet için de ilenç denir.* ***ilenür ilenmek***

EDPT 148a **ilen-** *Kınamak, kabahat bulmak, ayıplamak.*

DTSl 207b **ilen-**

OTWF II 599 **ilän-**

TietzeL II (F-J) 348a **ilen-** *Beddua etmek.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2039 **ilenmek, (ilenç etmek, ilenç vermek, ileniş etmek)** *Beddua etmek, küfretmek, kötü söylemek.*

DerS IV (I-N) 2521a **ilenmek** *Beddua etmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

ilen- *Şikayet etmek, yakınmak*. Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 148)

ilen- *Birinin kötü bir duruma düşmesi dileğini gönlünden geçirmek veya açıkça söylemek, beddua etmek*. Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 387)

ilenmek *Beddua etmek*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 759)

ilenmek *Beddua etmek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 289)

ilenmek *Beddua etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 149)

ilen- *Beddua etmek.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 461)

ilersük < ET (MK) ilersük "Şalvar uçkuru, don bağı, bel kemeri."; **Anad. Ağ.** ilersük, ilersik "Don uçkuru."

DLT 200 **ilersük** ***ilersük*** *Şalvar uçkuru, don bağı.*

EDPT 151b **ilersük** *Şalvar uçkuru, don bağı, bel kemeri.*

DTSl 207b **ilersük**

OTWF I 158 **ilärsik**

TietzeL Ø

HasEr 189a **ilersik** *Uçkur.*

DerS IV (I-N) 2521b **ilersik [ilersük]** *Don uçkuru*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ini < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) ini "Küçük erkek kardeş."; **Anad. Ağ.** ini "Kayınbirader."

DLT 202 **ini** ***ini*** *Yaşça küçük erkek kardeş*

EDPT 170a **ini** *Küçük erkek kardeş.*

DTSl 210b **ini**

TietzeL II (F-J) 399b **ini** *Erkek kardeş, kayın birader.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 260)

bkz. (Li, 2019, 201) **ini**

TarS III (E-İ) 2084 **ini (II)** *Küçük kardeş.*

DerS IV (I-N) 2544a **ini** *Kayınbirader.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde görülür,

ini *Bir kadının kocasının kardeşi.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 197)

ini *Kardeş, küçük kardeş.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 466)

ini *İni, kocanın erkek kardeşi.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 764)

ipar < Kıpç. ipar~yıpar < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yıpar "Misk"; **Anad. Ağ.** ipar "Yüksek dağların kar tutmayan yerlerinde yetişen bir çeşit dikenli otun, kurusa bile kokusu uzun zaman gitmeyen sarımtırak çiçekleri, misk, anber."

DLT 592 **yıpar** *Misk.*

EDPT 878b **yıpar** *Misk.*

krş. Kıpç. **ipar** *Misk* (Kİ) [KTS, 113a]

TarS Ø

VEWT 201b **ipar**

ESTY 1974: Ø

TietzeL II (F-J) 403a **ipar** *Yüksek dağların kar tutmayan yerlerinde yetişen bir çeşit dikenli, kokusu uzun zaman gitmeyen sarımtırak çiçekleri, misk, amber.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2546 **ipar** *Yüksek dağların kar tutmayan yerlerinde yetişen bir çeşit dikenli otun, kurusa bile kokusu uzun zaman gitmeyen sarımtırak çiçekleri, misk, anber.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

irkinmek < ET (MK) irkin- "Birikmek, biriktirmek"; **Anad. Ağ.** irkinmek "Para biriktirmek."

DLT 203 **irkin-** *ol özine nēŋ irkindi "O, kendisi için mal irkti."*

EDPT 227a **irkin-** *Birikmek, biriktirmek.*

DTSl 212a **irkin-**

TietzeL II (F-J) 407b **irkil-/ilkil- I** *Birikmek, toplanmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2092 **irkilmek** *1. Birikmek, toplanmak, yığılmak. 2. Çekinmek, tereddüt etmek, duraklamak.*

DerS IV (I-N) 2553a **irkinmek** *Para biriktirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

irkmek < ET (MK) irk- "Toplamak, birleştirmek, bir araya gelmek."; **Anad. Ağ.** "Para biriktirmek. Halk toplanmak."

DLT 203 **irk-** ***er tavar irkti*** *Adam mal vb topladı* ***irker irkmek***

EDPT 221a **irk-** *Toplamak, birleştirmek, bir araya gelmek.*

DTSl 212a **irk-**

TietzeL 407b **irk- II/ilk**- *Biriktirmek, yığmak.*

HasEr Ø

TarS III (E-İ) 2094 **irkmek** *Biriktirmek, yığmak.*

DerS IV (I-N) 2531b **irkmek** *Biriktirmek, toplamak.*

DerS IV (I-N) 2553a **irkilmek (I) [ırkilmek]** *1. Halk toplanmak.*

DerS IV (I-N) 2553a **irkinmek** *Para biriktirmek.*

DerS IV (I-N) 2553 **irkinti (I) [ilkinti (I), ilkintü, irkilti]** *Birikinti, toplantı (su vb. şeyler için)*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ivriḫ < ET (MK) ıwrıḳ Ar. ıbrık "İbrik, imzikli bardak."; **Anad. Ağ.** ibrik "İbrik, su kabı."

DLT 196 **ıwrıḳ** ***ıwrıḳ*** *İbrik, imzikli bardak. Bu kelime söyleyiş, hem anlam bakımından Arapçaya uygun düşmüştür; ancak /b/ ünsüzü Türkçesinde /w/ olmuştur. Şu dörtlükte geçer,*

ıwrıḳ başı ḳazlayu
saġraḳ tolu közleyü
saḳınç ḳuḏı kizleyü
tün kün bile sevnelim

"İbriğin başı kaz gibi dik. Kadeh, pınar gibi dolu. Öyleyse sıkıntıyı altına gömelim ve gece gündüz sevinelim."

CTD 62-3 **iwriq**

EDPT Ø

DTSl 221b **ıvrıḳ** *Sürahi, ibrik "ıvrıḳ başı ḳazlaġu"; "köglär ḳamuġ tüzüldi/ ıvrıḳ idiş tizildi".*

TietzeL II (F-J) 363a **ibrik** *Su kabı, hela ibriği.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2573b **ivriḫ** *İbrik.*

DerS IV (I-N) 2483b **irbik** *Su kabı, ibrik.*

Sözcük köken olarak Arapça olsa bile, eskicil biçim korunduğu için ve Anadolu ağızlarında bu haliyle yaşadığı için çalışmamıza alınmıştır.

kabak I < Çağ kabak "Yamaç, ön, ön taraf."; **Anad. Ağ.** "Ön, karşı."

Çağ. **kabak** *İleri, ön, huzur*. [ŞSL 111 kabak]

DerS IV (I-N) 2579a **kabak (II)** *Yamaç, ön, ön taraf.*

TarS Ø

VEWT 228b **kabak**

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir:

kabak *Yamaç, ön, ön taraf.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019: 67)

ġabaḫ *Ön, karşı.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010: 157)

ġabaḫ *Ön, önce*. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010: 438)

gabax *1. Gabak, önce. 2. Gabak, ön, taraf.* Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük). (Oğur, 2019: 288)

gabağ-gabax *Ön, önce, evvel zaman.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015: 528)

kabak II < Kıpç., EAT ḳabaḳ "Boynuzsuz koç"; **Anad. Ağ.** kabak "1. Kısa boynuzlu hayvan. 2. Boynuzsuz hayvan."

Kıpç. **ḳabaḳ (I)** *Boynuzsuz koç* (İH) [KTS 121a]

TarS IV (K-N) 2145 **kabak (III)** *Boynuzsuz koyun.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) **kabak VII** *Kısa boynuzlu hayvan.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2579a **kabak (I)** *1. Kısa boynuzlu hayvan. 2. Boynuzsuz hayvan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaban < Çağ., Kıpç. kaban"Erkek domuz." **< Mo. xabang**; **Anad. Ağ.** kaban "Azılı erkek domuz."

Çağ. **kaban** *Erkek domuz.* [Niyâzî 950; Senglah 265r.21 kaban]

Kıpç. **kaban** *Erkek domuz.* [KTS 121a]

TarS Ø

VEWT 216a: Mo. **kaban**

ESTY 1997: 164 **kaban**

TietzeL IV (K-L) 29 **kaban** *Azılı erkek domuz. < Çağ !! krş. Mo. kaban*

Lessing 895b **xabang** *Vahşi erkek domuz.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2582a **kaban III** *Azılı erkek domuz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kabırcak < ET (MK) kabırçak "Kap, sandık, kutu, tabut."; **Anad. Ağ.** kabırcak "Tahıl konmak için yapılan kapaklı tahta kutu."

DLT 220 **ḳapurçaḳ** ***ḳapurçaḳ*** *Kap, sandık, tabut. Bu genellikle ölü tabutu anlamında kullanılır.*

EDPT 586b **kabırçak** *Kap, sandık, kutu, tabut.*

DTSl 399b **kabırçak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2148 **kaburcak, (kaburcuk, kapurçak)** *Koku kutusu, küçük mis kutusu, kutu.*

DerS IV (I-N) 2584a **kabırcak** *Tabut.*

DerS IV (I-N) 2637b **kapurcak** *1. Tahıl konmak için yapılan kapaklı tahta kutu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaçan < ET (Uyg., MK) kaçan "Ne zaman?"; **Anad. Ağ.** kaçan, haçan "Ne zaman."

DLT 207 **ḳaçan** ***ḳaçan*** *Ne vakit anlamında bir edat.* ***ḳaçan keldiŋ*** *Ne vakit geldin? Bazen –seydi anlamına gelir.* ***ḳaçan barsa-sen*** *"Gitmiş olsaydın, giteydin" bazen de "-dığı zaman, dığında" anlamında kullanılır; ama ilk anlamı birincisidir.*

EDPT 592a **kaçan** *Ne zaman?*

DTSl 400b **kaçan**

OTWF I, 92 **kaçan**

TietzeL IV (K-L) 36 **kaçan** *Ne zaman?*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 258)

TarS IV (K-N) 2150 **kaçan, (ḫaçan)** *Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vaktaki, nasıl, ne suretle, ne vakit.*

DerS IV (I-N) **kaçan (V)** *Ne zaman, ne vakit?*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük şu şekilde görülmektedir,

ḫaçan *Ne zaman.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 200)

haçan *Mademki.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 57)

haçan *Ne vakit, ne zaman. Ne çabuk, çok çabuk, çabucak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 260)

ḳaçan *Kaç zamanndır.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 511)

ḫaçan *Ne zaman.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 140)

haçan *Ne vakit, ne zaman.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 256)

haçan *Ne zaman, ne vakit.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 242)

haçan *Ne vakit, ne zaman.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 251)

haçan *Ne vakit.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 233)

haçan *Ne çabuk.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 347)

haçan *Ne zaman, ne zamanki.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 319)

haçan *1. Madem, madem ki. 2. Ne zaman ki.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 513)

haçan *Mademki.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 267)

haçan *Madem, mademki.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 261)

kaçan *Ne zaman, ne vakit.* (Gösterir, 2015, 222b)

kadamak < ET (MK) ḳaḏu- "Dikmek, dikiş yapmak."; **Anad. Ağ.** kadamak, kadamağ, kadamaḫ "Sıkıştırmak, bağlamak, kabaca dikmek."

DLT 211 **ḳaḏu-** ***ol tōnuġ ḳaḏudı*** *O, elbisenin dikişi veya dikiş yerini sıkı dikti* ***ḳaḏur ḳaḏumaḳ***

EDPT 596b **ḳaḏu-** *Dikmek, dikiş yapmak.*

DTSl 405a **kadu-**

OTWF II 475 **kadu-**

TietzeL IV (K-L) 40 **kada-/ gada-** *Teğellemek, sıkıştırmak, sıkıca bağlamak, kısaltmak.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2157 **kadanmak** *Pekişmek, yerleşip kalmak.*

DerS IV (I-N) 2590a **kadamak (I) [kadamağ, kadamaḫ (II)]** *Teğellemek, iri iri dikmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

kadamak *Sıkıştırmak, bağlamak*. Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 67)

ġadan- *(-kadanmak) vücudu kımıldatamamak, bir taraftan bir tarafa dönememek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 377)

kadamak İki şeyi birbirine çivi ile birleştirmek. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 154)

gadamak Sıkıştırmak, bağlamak, kabaca dikmek. Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 72)

kadamak *Teyellemek, iri iri dikmek*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 343)

kadamak *Hayvanı bir yere kısa ve sıkı bağlamak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 343)

kadanmak *Kısa iple bağlama, hayvan çok hareket edememek*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 343)

kadanmak *Yorulmak, tıkanmak, takılıp kalmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 343)

kada- *Hayvanı bir yere kısa ve sıkı bağlamak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 164)

kadamak Teyellemek, iri iri dikmek. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 296)

kadamak *Hayvanı bir yere kısa ve sıkı bağlamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 296)

kadanmak *Kısa iple bağlanan hayvan çok hareket edememek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 296)

kadanmak *Yorulmak, tıkanmak, takılıp kalmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 296)

ḳada- *(Tahtayı) çivi ile, (bezi) iğne ile sathi bir şekilde iliştirmek. İki elini kadadı, mecbur etti.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 119)

ḳadan- *1. (Tahta) çivi ile, (bez) iğne ile sathi bir şekilde iliştirmek. 2. Yorulup kalmak. (adam)* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 120)

kadamak *İri iri kaba kaba dikmek*. (Gösterir, 2015, 223a)

kadak (1) *Tapan sapını ağaca bağlayan ağaç çivi.* (Gösterir, 2015, 223a)

ġadamaḫ *Seyrekçe dikmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 77)

kağşamak < ET (Uyg., MK) ḳoġşa- "Yumuşak hale gelmek, zayıflamak."; **Anad. Ağ.** kağşamak, gağşamak "1. Eskimek, yığılmaya yüz tutmak (yapı için). 2. Herhangi bir şey ek yerlerinden ayrılmak, oynamak. 3. Parça parça olmak, dağılmak, yıkılmak, kırılmak. 4. Çürüyerek yumuşamış kayalar yerinden gürültü ile kaymak."

DLT 272 **ḳoġşa-** ***ḳatıġ nēŋ ḳoġşadı*** *Katı şey gevşedi* ***ḳoġşar ḳoġşamaḳ***

EDPT 613b **koğşa-** *Yumuşak hale gelmek, zayıflamak.*

DTSl 452b **kogşa-**

TietzeL IV (K-L) 52 **kağşa-/ koğşa-** *Eskimek, yıkılmaya yüz tutmak; ek yerlerinden ayrılmak, oynamak; parça parça olmak, dağılmak; ihtiyarlamak, zayıflamak, kuvvetle düşmek.*

HasEr Ø

TarS III (K-N) 2162 **kağşamak, (kaḫşaşma kaḫşamak)** *Bir şeyin parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmek.*

DerS IV (I-N) 2597b **kağşamak (I) [kağşamak, kakşamak -2, kavşamak (II), koğşamak]** *1. Eskimek, yığılmaya yüz tutmak (yapı için). 2. Herhangi bir şey ek yerlerinden ayrılmak, oynamak. 3. Parça parça olmak, dağılmak, yıkılmak, kırılmak. 4. Çürüyerek yumuşamış kayalar yerinden gürültü ile kaymak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekilleri görülür,

gahşama *Eşya eskimek, yırtılacak hale gelmek. "Misafir odasının mahadı eyice gahşamış."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 73)
gağşamak *Gevşemek, dağılmak, yıpranmak*. (Gösterir, 2015, 148b)
gağşamak *Gevşemek, dağılmak, yıpranmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 243)
gağşatmak *Gevşetmek, yumuşatmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 243)
kağşamak *Eskimek, yıkılmaya yüz tutmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 297)
kağşamak *Parça parça olmak, dağılmak, yıkılmak, kırılmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 297)
gahşamak *Eşya eskimek, ek yerleri oynar ve ses çıkarır hale gelmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 73)
gahşatmak *Alt üst etmek, karıştırmak. "Temüzlük içün evi gahşatdıyduh gaybetdu,müz şeyleri bulduh.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 73)
gağşatmak *Gevşetmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 206)
gağşatmak 2 *Yumuşatmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 206)
kağşamak (1) *1. Yapının eskiyip yıkılmaya yüz tutması.* (Gösterir, 2015, 224a)

kaḫırmak < ET (KB) kakır- < AT *ḳāḳır- Balgam çıkarmak; **Anad. Ağ.** kaḫırmak, kağırmak "Öksürerek balgam çıkarmak."

AT ***ḳāḳır-** *Öksürüp balgam tükürmek*. (Tekin, 1995, 173)

DLT Ø

EDPT Ø

DTSl 422a **kakır-** Tükürmek, balgam çıkarmak.

OTWF II 466 **kakır-**

TietzeL IV (K-L) 102 **kanır- II /kağır-** *Öksürerek balgam çıkarmak.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2162 **kağırmak (I)** *Balgam çıkarmak için öksürmek.*

DerS IV (I-N) **kağırmak (II)** *Öksürerek balgam çıkarmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

ġaḫırmaḫ *Balgam çıkarmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 206)

ġaḫrıḫ *Balgam*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 206)

kak I < ET (MK) ḳaḳ "Kurutulmuş şeyler."; **Anad. Ağ.** kak, kağ, kakı "Meyve kurusu."

DLT 212 **ḳaḳ** ***ḳaḳ*** *Meyve kurusu erük ḳaḳı Erik kurusu vb. ḳaḳ et Kurutulmuş et. Kurumuş olan her şeye böyle denir.* ***ḳāḳ*** *Şeftali vb. kurusu*

EDPT 608b **kak/ka,k** *Kurutulmuş şeyler.*

DTSl 421b **kak I**

TietzeL IV (K-L) 58 **kak (I)** *Meyve kurusu, kurutulmuş meyve.*

TarS IV (K-N) 2163 **kak (I)** *1. Elma, armut, kayısı gibi meyvaların kurusu. 2. Kadit, yeni kurutulmuş et.*

DerS IV (I-N) 2599b **kak (I) [kağ (I), kah (I), kakı (I) -2]** *Meyve kurusu.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kak II < ET (MK) kak “Gölcük.”; **Anad. Ağ.** kak “Dağ ve kayalardaki oyuklarda bulunan su birikintisi.”

DLT 212 **ḳaḳ** ***ḳaḳ*** *Gölcük.*

EDPT 608b **kak I** *Gölcük.*

DTSl 422a **kak III**

TietzeL Ø

HasEr 201a **kak** *Kaya veya ağaç oyuklarında su birikintisi.*

TarS IV (K-N) **kak (II), (kaklık)** *Kırlarda içine su biriken çukur.*

DerS IV (I-N) 2600a **kak II** *Dağ ve kayalardaki oyuklarda bulunan su birikintisi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kakımak < ET (Uyg., MK) ḳaḳı- “Sinirlenmek, kötü muamele etmek, zarar vermek.”; **Anad. Ağ.** kakımak “Öfkelenmek, darılmak, kızmak.”

DLT 212 **ḳaḳı-** ***ol andın ḳaḳıdı*** *O, ona kızdı, yaptığından rahatsız oldu* ***ḳaḳır ḳaḳımaḳ*** *Argu lehçesinde* ***ḳaḳıyur*** *biçiminde söylenir Onlar bu türden fiillerin geniş zaman kipini, geride /u/ ile uyumlu ünlüler geçmediği halde kurala aykırı olarak /u/ ünlüsü ile okurlar. Bu, onların dilindeki bir zayıflıktır.*

EDPT 609b **kakı-** *Sinirlenmek, kötü muamele etmek, zarar vermek.*

DTSl 422a **kakı-**

OTWF I 190 **kakı-**

TietzeL IV (K-L) 59 **ḳaḳı-** *Kızmak, öfkelenmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2166 **kakımak, (kaḫımak)** *1. Öfkelenmek, kızmak. 2. İtiraz etmek, karşı gelmek. 3. Azarlamak, tekdir etmek.*

DerS IV (I-N) 2603b **kakımak [kakınmak -2]** *Öfkelenmek, darılmak, kızmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün türemiş şekilleri görülür,

kakımak *Öfkelenmek, darılmak, kızmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 344)

kakımak *Öfkelenmek, darılmak, kızmak*. (Gösterir, 2015, 224b)

ḳaḳınç *Birinin utanılacak bir şey yapan birine öfkelenmesi durumunda, o olayı kullanarak kötü söz söylemesi, yüze vurması, başa kakması.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 716)

kaklamak < Kıpç., EAT kakla- "Kurutmak." ; **Anad. Ağ.** kaklamak "Kurutmak için meyveleri çizmek ya da parçalara ayırmak."

Kıpç. **kakla-** *Kurutmak.* (İH, TZ) [KTS, 124]

TarS IV (K-N) 2174 **kaklamak** *1. Pastırma yapmak. 2. Kurutmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2605a **kaklamak (I)** *Kurutmak için meyveleri çizmek ya da parçalara ayırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaksımak I < ET (MK) kaksı- "Kurumak, kurumaya yüz tutmak."; **Anad. Ağ.** kaksımak "Acımak, kokmak, bozulmak (yiyecekler için)."

DLT 213 **ḳaḳsı-** *et ḳaḳsıdı Et kurudu, kadit oldu etin kuruması yaklaştı.*

EDPT 613a **kaksı-** *Kurumak, kurumaya yüz tutmak.*

DTSl 422b **kaksı-**

OTWF II 534 **kaksı-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2607a **kaksımak [kansımak]** *Acımak, kokmak, bozulmak (yiyecekler için).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaksımak II < Kıpç. ḳaḳsı- "Kokmak, bozulmak"; **Anad. Ağ.** kaksımak "Acımak, kokmak, bozulmak (yiyecekler için)."

Kıpç. **ḳaḳsı-** *Kokmak, bozulmak* (TZ) [KTS 124a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY 1997: 222 **kaksı-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2607a **kaksımak** *Acımak, kokmak, bozulmak (yiyecekler için).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kalamak < ET (MK) ḳāla- "Koymak, bırakmak, yığmak, istiflemek."; **Anad. Ağ.** kalamak "Sobaya ya da ocağa odun koyup yakmak."

DLT 213 **ḳāla-** *Yığmak, doldurmak.*

EDPT 617b **kala-** *Koymak, bırakmak, iteklemek, atmak.*

TietzeL II (F-J) 94a **gala-/kala-** *Sobaya ya da ocağa odun koyup yakmak.< ET kala-*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2609b **kalamak** *Sobaya ya da ocağa odun koyup yakmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kalgımak < Çağ., Kıpç., EAT ḳalġı- "Kalkmak. (Balık için) batıp çıkmak, oynamak. Hoplamak, zıplamak"; **Anad. Ağ.** kalgımak "Öfkeyle kalkmak."

Çağ. **ḳalġı-** *Kalkmak.* [Senglah 275r.27 kalgı-]

Kıpç. **ḳalḳı-** *1. (Balık için)batıp çıkmak, oynamak. 2. Hoplamak, zıplamak. (İH)* [KTS 124b]

TarS IV (K-N) 2188 **kalkımak, (kalgımak)** *Sıçramak, hoplamak, kalkmak.*

VEWT Ø

ESTY 1997: 232 **kalgı-**

TietzeL IV (K-L) 76 **kalgı-/kalğu-** *Öfkeyle kalkmak, aniden kalkmak, sıçramak, hoplamak.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2610a **kalgımak** *Öfkeyle kalkmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kalın < ET (Uyg., MK) ḳalıŋ "Gelin için verilen kıymet, para. Mehir."; **Anad. Ağ.** kalın, galın "Başlık parası."

DLT 214 **ḳalıŋ** ***ḳalıŋ*** *Mehir, kalın. Atasözü,* ***ḳalıŋ bėrse ḳīz alır kerek bolsa ḳīz alır*** *Adam başlık verirse bakire gelin alır, bir şeye ihtiyaç duyarak arayan kişi pahalıya alır. Şu dörtlükte geçer,*

bėrdim saŋa ***ḳalıŋ***

amdı munı alıŋ

emgek meniŋ biliŋ

uġrar tüŋür barġalı

"Güvey kaynatasına, Sana başlık veriyorum, [şimdi] bunu al; ama şunu da bil ki ben bu malı bir araya getirmek için çok emek çektim der. Kaynata da gitmek üzere olduğunu söyler."

EDPT 622a **ḳalıŋ** *Gelin için verilen kıymet, para. Mehir.*

DTSl 412a **kalıŋ I**

TietzeL IV (K-L) 77 **kalın III** *Mehri muaccel, evlenilecek erkek tarafından kız tarafına pazar günü götürülen armağan.*

HasEr 202b **kalın2** *Gelin olacak kıza erkeğin verdiği para veya armağan, ağırlık. Ağızlarda galın biçimi de kullanılır.*

bkz. (Ölmez, 2009, 261)

TarS IV (K-N) 2185 **kalıñ (I), (kaluñ)** *Mehri muaccel.*

DerS IV (K-L) 2610a **kalın götürmek** *Evlenecek erkek tarafından kız tarafına armağan götürmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

ḳalın *Başlık parası*. Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 144)

galın *Başlık parası.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 314)

ġalın *(<kalın) evlenme töreninin başlayacağı Pazartesi günü oğlan evinden kız evine gönderilen elbise, takı vs. hediyeler*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 378)

ġalın *Evlenecek erkeğin kız tarafına verdiği para.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 355)

ġalın *Başlık parası.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 123)

galın *Erkek tarafından kız tarafına verilen para vesaire.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 280)

kalın *oğlanın kız tarafına verdiği para ve eşya vb.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 191)

kalın *Çeyiz, başlık.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy-Buran, 1994, 235)

kalın *Başlık parası.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 407)

kalın *Çeyiz, başlık.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 194)

ġalıñ *Kalın, düğün sırasında oğlan tarafından kız tarafına giden hediyeler.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 676)

galın ***Başlık parası;*** *düğün hediyesi olarak verilen altın vesair mücevherat. – Get herif bu gadar da olmaz kele, beyle de galın istenirmişmiş; yok şu gadar bilezik, iki tane toplu, iki tane gerdanlık bir tane kemer, yedi sülalesine elbiselik, gıza on gat elbise, çamaşır, daha neler neler…Buldukça bunuyorlar gı!..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 143)

galın malı *Başlık parasıyla alınan bağ, bahçe ya da hayvan. (Gösterir, 2015, 149b)*

ḳalıñ *Başlık, gelinin çeyizi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 123)

kamrık < Harz. ḳamruḳ "Taşak."; **Anad. Ağ.** kamrık "Böğür, kasık üstü."

Harz. **ḳamruḳ** *Taşak.* (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2617b **ḳamrık** *Böğür, kasık üstü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kancık < ET (MK) ḳançıḳ "Dişi köpek."; **Anad. Ağ.** kancık, gancık "Dişi, dişi kedi ve köpek."

DLT 218 **ḳançıḳ** ***ḳançıḳ*** *"Kancık, dişi köpek." Bir kadına sövüldüğü zaman, dişi köpeğe benzetilerek* ***ḳançıḳ*** *denir.*

EDPT 634b-635a **kançık** *Dişi köpek.*

DTSl 418a **kançık**

OTWF I 107 **kançuk**

TietzeL IV (K-L) 97 **kancık I /koncuğ** *Dişi (hayvanlar hakkında); dişi köpek, dişi eşek.*

HasEr 206b **kancık** *Dişi köpek.*

TarS Ø

DerS IV (K-L) 2620b **kancuğ** *Dişi hayvan.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

gancıx *Dişi, dişi kedi ve köpek*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 178)

ġancıġ *Dişi.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 418)

ġancıḳ *Kadın, dişi.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 463)

ḳancıḳ *Dişi hayvan*. Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 466)

gancık *Dişi (insan veya hayvan için).* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 210)

gancıg *Kancık, sözünde durmayan, oynak.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 270)

gancuh *Kancık, dişi manda.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 140)

kancık *Dişi.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 407)

ġancıḫ *Kancık, dişi.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 415)

gancık *Kancık, dişi.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 455)

gancık *Dişi.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 144)

gancuḫ *Dişi, kancık, dişi manda.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 79)

kandalay < Kıpç. ḳandala "Tahta kurusu, beşik biti"; **Anad. Ağ.** kandalay "Tahtakurusu."

Kıpç. **ḳandala** *Tahta kurusu, beşik biti*. [KTS 125b]

TarS Ø

VEWT 229b **kandalay**

ESTY 1997: 253 **kandala**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2621b **kandalay [kandağay, kandalar, kandalayan]** *Tahtakurusu.*

bkz. (Bläsing, 2016: 149)

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kanırmak < < ET (MK) ḳoŋur- "Kökünden sökmek, söküp çıkarmak, kavlatmak."; **Anad. Ağ.** kanırmak, kağırmak, kağırtmak, kanırtmak, ganırmak, gağırmak "Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükmek. Geriye bükmek."

DLT 277 **ḳoŋur-** ***er yıġaç ḳoŋurdı*** *"Adam ağacı vb. söktü, kanırdı." Rüzgar bir şeyi söktüğünde de böyle denir.* ***ḳoŋrur ḳoŋurmaḳ***

EDPT 640a **koŋur- (koŋor-)** *Kökünden sökmek, söküp çıkarmak, kavlatmak.*

DTSl 456b **koŋur-**

TietzeL IV (K-L) 101 **kanır- (I) kangır- / ganır-** *Geriye bükmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2232 **kañırmak, (kağırmak (II))** *Ayırırcasına bükmek.*

DerS IV (I-N) 2625a **kanırmak (I) [kağırmak (I), kağırtmak -2, kanırtmak (II)]** *Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ġañırt- *1. İncitmek, burkmak, "Ayağını* ***ġañırtmış****." 2. Bir şeyi kaldıraçla yerinden kaldırmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 262)

ġañırmak *Geriye bükmek*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 745)

ġanır- *(<kanırmak) ağır bir şeyi kaldırmak için bir aletle zorlamak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 378)

gağırmak *Bastırmak, zorlamak, bükerek kaldırmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 243)

kağırtmak *Bükmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 344)

kanrıl- *Arkaya eğilmek, yaslanmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 166)

ḳağırmak *Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükmek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 67)

gağırmak *Bastırmak, zorlamak, bükerek kaldırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 206)

kağartmak *Zorlayarak bükmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 296)

ġanırmaḫ *Güç kullanarak eğmek, ayırmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 132)

ganırtmak *Bükmek veya yerleştirmek için dayanmak, eğmek, aralamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 111)

kağırmak *Eymek, bükmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 155)

gaŋrılmak *Yatmak, devrilmek, yıkılmak, eğrilmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 222)

gañrılmag *Yamulmak, yana veya arkaya doğru yaslanmak.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 270)

ganırtmak *Bükmek veya yerleştirmek, dayanmak, eğmek, aralamak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 288)

kanırmak *Eğmek, bükmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 293)

ganırmak *Bir şeyi kaldıraçla yerinden ayırmak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 74)

gağırmak *Bastırmak, zorlamak, bükerek kaldırmak.* (Gösterir, 2015, 148b)

ganırmak *Bir şeyi kaldıraçla yerinden kaldırmak ya da eğerek kırmak.* (Gösterir, 2015, 151a)

ganırtmak *Kıracak kertede zorlamak, bükmek*. (Gösterir, 2015, 151a)

kağırmak *Güç kullanarak bir şeyi geri bükmek.* (Gösterir, 2015, 223b)

kanırmak *Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükmek.* (Gösterir, 2015, 226)

kanrılmak *Arkaya eğilmek, yaslanmak*. (Gösterir, 2015, 227a)

karaca < karı+ca < ET (Uyg., MK) ḳarı "Ön kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı."; **Anad. Ağ.** karaca "Koldaki kas kitlesi, bazu, pazı."

DLT 223 **ḳarı** ***ḳarı*** *"Kol arşını." ḳarı "Bez ölçülen arşın." Bu kelime, bir önceki* ***ḳarı*** *kelimesinden alınmıştır. Bu madde, anlam yönünden Arapçaya uygun düşmüştür; çünkü kolun arşını ile kumaş ölçülen arşın her iki dilde de tek bir kelime ile karşılanmıştır.*

EDPT 644b **karı** *Ön kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı.*

DTSl 426b **karı I**

TietzeL IV (K-L) 139 **karıca / karaca** *Koldaki kas kitlesi, bazu, pazı. < ET karı*

HasEr 210b **karaca** *Üst kol.*

TarS IV (K-N) 2254 **karaca** *Bazu.*

DerS IV (K-L) 2640a **karaca (II)** *1. Koldaki kas kitlesi, pazı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karagan < ET (MK) karakan "Bir ağaç veya çalı türü."; **Anad. Ağ.** karağan, karağı, karahan, karan "1. Fırça gibi kullanılan sert tüylü bir bitki. 2. Yapışkan ve kokulu yaprağı olan, bodur funda boyunda dikensiz bir bitki."

DLT 221 **ḳaraḳan** ***ḳaraḳan*** *Bir dağ ağacı türü.*

EDPT 657b **karağan** *Bir ağaç veya çalı türü.*

OTWF I 86 **karagan**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) IV (I-N) 2645a **karağan [karağı (II), karahan -1, karan -2]** *1. Fırça gibi kullanılan sert tüylü bir bitki. 2. Yapışkan ve kokulu yaprağı olan, bodur funda boyunda dikensiz bir bitki.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karagu < ET (Uyg., MK) karagu "Kör."; **Anad. Ağ.** karağı "Güneş battıktan sonra göz görmeme hastalığı, tavukkarası."

DLT 221 **ḳarağu** ***ḳarağu*** *Kör.*

EDPT 656a **karagu** *Kör.*

DTSl 424a **karagu I**

OTWF I 164 **karagu**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2270 **karañu, (karağu, karanuğ, karañuluḫ, karañılık, karañuluk)** *Karanlık.*

DerS IV (I-N) 2645b **karağı (IV)** *Güneş battıktan sonra göz görmeme hastalığı, tavukkarası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karakuş < Kıpç. ḳaraḳuş "Kartal, tavşancıl."; **Anad. Ağ**. karakuş "Kartal."

Kıpç. **ḳaraḳuş** *Kartal, tavşancıl* (BM, DM, KK, TA) [KTS 127a]

TarS Ø
VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) 125 **karakuş** *Kartal. kara +kuş < ET ḳaraḳuş*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2649b **karakuş (II)** *1. Kartal.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karamak < Çağ. kara-"Bakmak." **< Mo. ḫara-**; **Anad. Ağ.** "Bakmak."

Çağ. **kara-** *Bakmak.* [Senglah 268r.20 kara-]

TarS Ø
VEWT 235b~ Mo. **kara-**
ESTY 1997: 288 **kara-**

TietzeL Ø

Lessing 932a **xara-** *Bakmak, izlemek.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2651a **karamak (II)** *İyi görmek için dikkatle bakmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün şu bölgelerde görüldüğü tespit edilmiştir:

kara- *Bakmak.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014: 130)

ḳara- *Bakmak.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018: 99)

kara- *Bakmak.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı: Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016: 399)

karamık < ET (MK) karamuk "Buğday içindeki karaca tohum taneleri"; **Anad. Ağ.** karamık "Saçma büyüklüğünde meyveleri olan dikenli bir bitki, çalı."

DLT 222 **ḳaramuḳ** ***ḳaramuḳ*** *Buğday içindeki karaca tohum taneleri.*

EDPT 660b **karamuk** *Buğday içindeki karaca tohum taneleri.*

DTSl 424b **karamuk**

OTWF I 100 **karamuk**

TietzeL IV (K-L) 126 **karamuk/karambuk** *Ekin tarlalarında biten, çiçeği pembe mor renkte zararlı bir bitki.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2268 **karamuk** *1. Tarlada buğday aralarında biten, anasona benzer, söbüce siyah ve acı bir tohum.*

DerS IV (I-N) 2651b **karamık (I)** *Saçma büyüklüğünde meyveleri olan dikenli bir bitki, çalı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karavaş / karabaş < ET (MK) ḳarabaş "Hizmetçi, cariye."; **Anad. Ağ.** karavaş, karaveş "Cariye, odalık."

DLT 221 **ḳara baş** ***ḳara baş*** *Kölelere verilen ad. Erkeği ve dişiyi kapsar. Siyah baş anlamındadır.*

EDPT 644a **karabaş** *Hizmetçi, cariye.*

DTSl 424a **karabaş**

TietzeL IV (K-L) 132 **karavaş / karabaş** *Cariye, odalık; kadın hizmetçi; hiç evlenmemiş yaşlı kadın halayık.*

HasEr 211b **karavaş** *Cariye, odalık.*

bkz. (Ölmez, 2009, 255)

TarS IV (K-N) 2279 **karavaş** *Cariye, hizmetçi.*

DerS IV (I-N) 2654b **karavaş [karaveş]** *Cariye, odalık.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

karavaş *Cariye, odalık.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 158)

garavaş *Kadın hizmetçi.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 248)

kargamak < ET (MK) ḳarġa- "Lanet, beddua, küfür, küfretme."; **Anad. Ağ.** kargamak, kargımak, karğamak "Beddua etmek, ilenmek."

DLT 222 **ḳarġa-** ***teŋri anı ḳarġadı*** *Allah ona lanet etti."* ***ḳarġar ḳarġamaḳ***

EDPT 655a **karğa-** *Lanet, beddua, küfür, küfretme.*

DTSl 426a **karga-**

OTWF I 262 **karga-**

TietzeL IV (K-L) 136 **karga-** *Hor görmek, beddua etmek, lanet okumak.*

HasEr Ø

DerS IV (K-L) 2659b **kargamak [kargımak, karğamak]** *İlenmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

ḳarga- *Beddua etmek.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 428)

kargın < kar+gın < ET (MK) "Nehrin taşması, kabarması."; **Anad. Ağ.** kargın "1. Suların çoğalarak taşmış, kabarmış durumu. 2. Erimiş buz ve kar parçalarının oluşturduğu akarsu. 3. Taşmış akarsuların toprak üzerindeki donmuş durumu. 4. Karla karışık yağan yağmur. 5. Çağlayan. 6. Kaynak. 7. Ark, su birikintisi. 8. Bataklık."

DLT 220 **ḳar-** ***er suwḳa ḳardı*** *"Su adamın boğazına durdu* ***suw arıḳtın ḳardı*** *"Su kışın arktan taştı." Bu, su ve kar buz tutunca arkın suyunun buz üzerine çıkarak taşmasıdır.* ***ḳarar ḳarmaḳ***

EDPT 643a **kar-** *Nehrin taşması, kabarması.*

DTSl 422b **kar- III**

TietzeL IV (K-L) 144 **karkın/kargın** *Suların çoğalarak taşmış, kabarmış durumu.< ET kar-*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (K-L) 2660b **kargın (I) [kargun]** *1. Suların çoğalarak taşmış, kabarmış durumu. 2. Erimiş buz ve kar parçalarının oluşturduğu akarsu. 3. Taşmış akarsuların toprak üzerindeki donmuş durumu. 4. Karla karışık yağan yağmur. 5. Çağlayan. 6. Kaynak. 7. Ark, su birikintisi. 8. Bataklık.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kargış < ET (MK) ḳarġış "Beddua, lanet okuma."; **Anad. Ağ.** kargış, karğış, karış "Beddua, ilenç."

DLT 223 **ḳarġış** ***ḳarġış*** *"Lanet." teŋri ḳarġışı anıŋ üze "Allahın laneti onun üzerine olsun." Bazen bu kelime, sıfat olarak kullanılır ve* ***ḳarġış kişi*** *"Melun, lanetli kişi" denir.*

EDPT 654b **karğış** *Beddua, lanet okuma.*

DTSl 426a **kargış**

OTWF I 266 **kargış**

TietzeL IV (K-L) 138 **kargış/ karış** *Beddua, lanet.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2292 **kargış, (karış, karkış)** *Beddua, ilenç, lanet.*

DerS IV (K-L) 2661b **kargış [karğış, karış, karkış]** *İlenç, bedddua.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

ḳarġış *Beddua, ah, ilenme*. Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 407)
karış *İlenç, beddua.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 167)
kargış *Beddua.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 400)
ġarġış *Beddua.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 440)
gargış *Beddua.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 390)
garğış *Kargış, beddua.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 120)

ġarğış *Beddua.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

ġargış *Beddua.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 440)

ġarış *Beddua.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 240)

ġarış *Beddua, ilenç.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 254)

garğış *Beddua.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 139)

gargış *Beddua, ilenç*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 183)

garkış *Beddua.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 531)

gargış *Beddua.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 248)

garış *1. Karış. 2. İlenç, beddua.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 75)

garış *Beddua.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 81)

gargış vermek *Saygısızca cevap vermek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 80)

garış vermek *Beddua etmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 81)

karı < ET (Uyg., MK) karı

DLT 223 **karı** ***karı*** *Yaşlı olan her şey.* ***ḳarı er*** *Yaşlı adam.* ***ḳarı at*** *Yaşlı koca at vb.*

EDPT 644b karı Yaşlı.

DTSl 426b **karı II**

TietzeL IV (K-L) 138 **karı** *İhtiyar, yaşlı (kadın hakkında), (pek nadiren) eski, köhne < ET karı*

HasEr Ø

DerS IV (K-N) 2662a **karı** *Yaşlı, eski.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanılmıştır:

garı *Yaşlı kadın.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 214)

ġaruḳ *Yaşlı.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 345)

garı *Yaşlı, ihtiyar.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 248)

garı *İhtiyarlamış kadın.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 204)

ġarı *Yaşlı kadın.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 252)

karıkmak < ET (MK) ḳarıḳ- "Kardan etkilenmek."; **Anad. Ağ.** karıkmak "1. Güneşli havada kara bakmaktan göz ağrımak. 2. Ses kısılmak."

DLT 223 **ḳarıḳ-** ***er közi ḳarıḳtı*** *"Adamın gözü kardan kamaştı."* ***ḳarıḳar ḳarıḳmaḳ*** *Bu kelime kar sözünden alınmıştır, fiili* ***ḳārıḳtı****dır, nakıstı. ḳaraḳ "Göz bebeği" kelimesinden gelirse fiili, sahih olur.* ***ḳarıḳar ḳarıḳmaḳ***

EDPT 655a **karık-** *Kardan etkilenmek.*

DTSl 427b **karık-**

TietzeL IV (K-L) 139 **karık- I / karıḫ I** (*güneşli havada kara bakmaktan göz) ağrımak.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2299 **karıkmak, (karkırmak)** *Fazla, ışıktan göz yorulup iyi görememek.*

DerS IV (K-L) 2663a **karıkmak (I)** *1. Güneşli havada kara bakmaktan göz ağrımak. 2. Ses kısılmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karılmak < Kıpç. ḳarıl- "Sesi kısılmak."; **Anad. Ağ**. karılmak "Sesi kısılmak."

Kıpç. **ḳarıl- (I)** *Sesi kısılmak* (TZ) [KTS 128b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2663a **karılmak (II)** *2. Ses kısılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

karımaḫ < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ḳarı- < AT *ḳārı- "İhtiyarlamak, yaşlanmak."; **Anad. Ağ.** karımak, garımak "Kocamak, yaşlanmak"

AT *ḳārı-*Yaşlanmak, kocalmak*. (Tekin, 1995, 173)

DLT 223 **ḳarı-** ***er ḳarıdı*** *"Adam vb. kocadı, yaşlandı"* ***ḳarır ḳarımaḳ.*** *Atasözü,* ***arslan ḳarısa sıçġan ütin küḏezür*** *Arslan kocayınca yakalamak için sıçan deliğini gözler." Bu atasözü büyük işleri başaramayıp küçük işlerle kendisini avutan yaşlılar hakkında kullanılır.*

EDPT 645b **karı-** *İhtiyarlamak, yaşlanmak.*

DTSl 426b **karı-**

TietzeL IV (K-L) 139 **karı- (I)** *Kocamak, yaşlanmak. (Kişiler hakkında).*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2302 **karımak** *İhtiyarlamak, yaşlanmak.*

DerS IV (I-N) 2663b **karımak (I) [karımaẖ]** *1. Kocamak, yaşlanmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanılmıştır:

karı- *Kocamak, yaşlanmak*. Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 143)
garısımak *(kadın) yaşlanmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 253)
garımak *Tarlada ürünler fazlaca olgunlaşıp kendiliğinden dökülmek, boşa gitmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 252)
karımak (2) *Yaşlanmak, ihtiyarlamak*. (Gösterir, 2015, 231a)

karmak < ET (MK) kar- "Taşmak, boğulmak."; **Anad. Ağ.** karmak "Bentin ya da arkın suyu çoğalmak, taşmak."

DLT 220 **ḳar-** ***er suwḳa ḳardı*** *Su, adamın boğazına durdu. sūw arıḳtın ḳardı Su, kışın arktan taştı.*

EDPT 643a **kar-** *Taşmak, boğulmak.*

DTSl 426b **kar-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2315 **karmak (II), (karılmak (II))** *Su, önündeki set dolayısıyla birikip kabarmak.*

DerS IV (I-N) 2666b **karmak (II)** *Bentin ya da arkın suyu çoğalmak, taşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kartımak < Harz. karta- "Yaşlanmak, ihtiyarlamak."; **Anad. Ağ.** kartalmak "İhtiyarlamak, kartlaşmak."

Harz. **karta- II** *Yaşlanmak, ihtiyarlamak.* (KE)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2671a **kartımak** *İhtiyarlamak, kartlaşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaşanmak < ET (Uyg., MK) kaşan- "İşemek(at hakkında)."; **Anad. Ağ.** kaşanmak "At, eşek işemek."

DLT 228 **ḳaşan-** *at ḳaşandı at işedi.*

EDPT 673b- 674a **kaşan-** *İşemek(at hakkında).*

DTSl 431b **kaşan-**

OTWF II 603 **kaşan-**

TietzeL IV (K-L) 163 **kaşan-** *İşemek (atlar hakkında).*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2328 **kaşanmak** *(Büyük baş hayvanlar) işemek.*

DerS IV (I-N) 2679b **kaşanmak [kaşanmaḫ]** *At, eşek işemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaşka < ET (MK) ḳaşġa "Bir hayvanın koyu gövdesi ve beyaz başı veya alnın üzerindeki beyazlık."; **Anad. Ağ.** kaşka "Hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke ve alnı beyaz lekeli olan hayvan."

DLT 228 **ḳaşġa** ***ḳaşġa ḳōy*** *Başı ak, bedeninin kalanı koyu olan koyun. ḳaşġa at Yüzü ak, gözlerinin çevresi kara olan at. Başının ortası ak olan deveye de böyle denir.*

EDPT 671b **kaşga** *Bir hayvanın koyu gövdesi ve beyaz başı veya alnın üzerindeki beyazlık.*

DTSl 431b **kaşga**

TietzeL IV (K-L) 164 **kaşka I** *Hayvanların alnındaki beyazlık.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2329 **kaşga** *Beyaz tüylü, kıllı.*

DerS IV (I-N) 2681a **kaşka (I)** *Hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke ve alnı beyaz lekeli olan hayvan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kav < Kıpç., EAT ḳav "Yılanların çıkardıkları beyaz kabuk."**< ET kab** "Deri torba, tulum"; **Anad. Ağ**. kav "Yılan gömleği."

Kıpç. **ḳav II** *Yılanların çıkardıkları beyaz kabuk* (Kİ) [KTS 132a]

TarS IV (K-N) 2356 **kav (II)** *Kavlamış yılandan çıkan deri.*

VEWT 214b kav

TietzeL IV (K-L) 173 **kav I** *Yılan gömleği. < ET kab 'Deri torba, tulum.'*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2687 **kav (I)** *Yılan gömleği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kavuk < ET (Uyg., MK) ḳavuḳ "Sidik torbası, idrar kesesi."; **Anad. Ağ.** kavuk, kavık, kavluk "Sidik torbası (insan ve hayvanlarda)."

DLT 232 **ḳavuḳ** ***ḳavuḳ*** *Mesane, idrar torbası."* ***ḳawuḳ*** *biçiminde de söylenir.*

EDPT 583b **kavuk** *Sidik torbası, idrar kesesi.*

DTSl 438a **kavuk**

TietzeL IV (K-L) 179 **kavuk (I) /gavuk** *Sidik torbası.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2361 **kavuk, (kavık)** *1. Mesane, sidik torbası. 2. İçi boş şey.*

DerS IV (I-N) 2694a **kavuk (I) [kavık]** *Sidik torbası (insan ve hayvanlarda).*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kavurga < ET (MK) ḳawurġa "Kavrulmuş buğday."; **Anad. Ağ.** kavurga, kavırga, kavırğa, kavırka, kavurğa, kavurka "1. Ateşte kavrulmuş tahıl. 2. Kabuğu alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılmış yiyecek. 3. Kurutulmuş ekmek. 4. Meyve kurusundan yapılan un."

DLT 212 **ḳağurmaç** ***ḳağurmaç*** *Kavurma, kavrulmuş buğday. /w/ ile* ***ḳawurmaç*** *da aynı anlamdadır.*

EDPT 613a **kağurmaç/ kawurğa** *Kavrulmuş buğday.*

DTSl 438a **kawurmaç**

OTWF I 319 **kağurmaç**

TietzeL IV (K-L) 180 **kavurga** *Ateşte kavrulmuş tahıl; kabuğu alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılan yiyecek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2363 **kavurga, (kavurka)** *Kavrulmuş buğday, mısır, nohut gibi şeyler.*

DerS IV (I-N) 2694b **kavurga (I) [kavırga, kavırğa, kavırka, kavurğa, kavurka]** *1. Ateşte kavrulmuş tahıl. 2. Kabuğu alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılmış yiyecek. 3. Kurutulmuş ekmek. 4. Meyve kurusundan yapılan un.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu bölgelerde rastlanılmıştır:

ḳavurga *Tahılların kızartılmışı < kavurga "ateşte kavrulmuş tahıl, kabuğa alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılmış yiyecek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 70)

kavurga *Ateşte kavrulmuş tahıl*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 168)F

kavurga *Ateşte kızartılmış tahıl.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 161)

kavurga *Buğday veya mısırın saçta kavrulması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 161)

kavurga *Buğdayın kavrulmuşu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 161)

ḳavırġa *Kavrulmuş çerez (mısır vb.)* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 121)

kavurga *Buğday ve mısırın saçta kavrulması.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 293)

kavurga *Ateşte kavrulmuş tahıl*. (Gösterir, 2015, 234a)

kavuz << ET (Uyg., MK) kovı ""kovuk" ve "kovğa" kelimeleriyle bağlantılı anlam. Ağaç kovuğu, kabuk, oyuk."; **Anad. Ağ.** kavız, kavuz "1. Tahıl kabuğu, kapçık. 2. İçi çürük, iç tutmamış tahıl ve meyve."

DLT 282 **ḳowı** ***ḳowı yıġaç*** *"Kof ve çürümüş ağaç. Bazen /v/ ile ḳovı biçiminde de söylenir.* ***ḳowı er*** *Argu lehçesinde "Talihsiz, bahtsız adam." Atasözü,* ***ḳowı er ḳutuġḳa kirse yel alır*** *Bahtsız adam kuyuya girse sıkıntıya düşsün diye yel onu kuyudan çıkarır."*

EDPT 581a **kovı** *"kovuk" ve "kovğa" kelimeleriyle bağlantılı anlam. Ağaç kovuğu, kabuk, oyuk.*

DTSl 461b **kovı**

TietzeL IV (K-L) 181 **kavuz I/ kavız** *İçi boş kabuklu yemiş; iç tutmamış çürük buğday, kapçıklı tane.*

HasEr 220b **kavuz** *1. Buğday, arpa, yulaf, çavdar, pirinç gibi ekinlerin başağında başakçıkları veya çiçeği saran kabuk.*

TarS IV (K-N) 2365 **kavuz** *Çeç elenirken kalburda kalan kapçıklı tane.*

DerS IV (I-N) 2690a **kavız (I) [kaviz]** *1. Tahıl kabuğu, kapçık. 2. İçi çürük, iç tutmamış tahıl ve meyve.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kay < ET (MK) ḳaḏ "Kar fırtınası, insan öldüren bora."; **Anad. Ağ.** kay "Yağmur, yaz yağmuru."

DLT 208 **ḳaḏ** ***ḳāḏ*** *İnsan öldüren bora, tipi.*

EDPT 593a **kaḏ** *Kar fırtınası, tipi.*

DTSl 404a **kaḏ**

TarS IV (K-N) **kay, (kayı (I))** *Yağmur, sağanak, bora.*

VEWT Ø

TietzeL IV (K-L) 181 **kay** *Yağmur, sağanak. < ET ḳaḏ 'Tipi'.*

HasEr 220b **kay** *Yağmur, yaz yağmuru. Yerel ağızlarda kay 'Yağmurdan önce esen şiddetli yel' olarak da geçer. Orta Türkçede 'kar fırtınası, tipi' olarak geçer. Eski Kıpçakçada da kay biçimi kullanılır. Eski ve yeni diyalektlerde kullanılan biçimlerin tanıklığına göre, Ana Türkçe kad biçiminden geldiği anlaşılıyor.*

DerS IV (I-N) 2696b **kay (I)** *1. Yağmur, yaz yağmuru.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kayır < ET (MK) kayır "Kum."; **Anad. Ağ.** kayır "1. Kalın kum. 2. İnce kum. 3. Taşlı toprak. 4. Tabaka tabaka olan sert ve sarı toprak. 5. Verimsiz toprak. 6.Çakıl taşı. 7. İri taş."

DLT 235 **ḳayır** ***ḳayır*** *Türklerin genelinin lehçesinde "içine ayak batan yumuşak topraklı yer" Oğuzlar ḳayır diye kuma derler.*

EDPT 678b **kayır** *Kum.*

DTSl 407b **kayır**

TietzeL IV (K-L) 186 **kayır** *Kalın kum.*

HasEr 222a **kayır** *1.Kalın kum. 2. İnce kum.*

TarS IV (K-N) 2373 **kayır** *Kum, kalın kum, çakıl.*

DerS IV (I-N) 2701b **kayır** *1. Kalın kum. 2. İnce kum. 3. Taşlı toprak. 4. Tabaka tabaka olan sert ve sarı toprak. 5. Verimsiz toprak. 6.Çakıl taşı. 7. İri taş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kayıtmak < ET (Uyg., MK) ḳaḏıt- "Geri dönmek, dönmek."; **Anad. Ağ.** kayıtmak "Geri dönmek."

DLT 210 **ḳadıt-** ***er barır erken ḳadıttı*** *"Adam yönelmiş giderken gittiği yönden geri dönüp kaçındı.* ***ḳadıtar ḳadıtmaḳ*** *Adam soğuktan ölüp buz kesildiğinde de* ***er tumluġḳa ḳadıttı*** *denir. Aynı şekildedir.* ***ḳadıtar ḳadıtmaḳ***

EDPT 597a **kaḏıt-** *Geri dönmek, dönmek.*

DTSl 407b **kayıt-**

OTWF II 537 **kadıt-**

TietzeL IV (K-L) 185 **kayıd- /kayıt-** *Geri dönmek, geri çekilmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2385 **kayıtmak** *Geri dönmek, avdet etmek.*

DerS IV (I-N) 2703a **kayıtmak** *1. Geri dönmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında sözcük aşağıdaki ağız çalışmalarında tespit edilmiştir:

qayt- *Dönmek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 130)

qeyt- *Geri dönmek.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 532)

gayıtmaḫ *Geri dönmek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 249)

kaykı < Çağ., EAT ḳayḳı "İçeriye batık, bükük."; **Anad. Ağ.** kaykı "Arkaya doğru eğik, eğri."

Çağ. **ḳayḳı** *İçeriye batık, bükük.* (ŞecTer)

TarS IV (K-N) 2385 **kaykı** *Dik olmayan, meyilli, sarkık.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV(I-N) 2703b **kaykı (I)** *Arkaya doğru eğik, eğri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kayrak < ET (MK) ḳa̱draḳ "Dağın büklümleri ve kıvrımları.Bileği taşı."; **Anad. Ağ.** kayrak "1. Taşlı, kumlu, ekime elverişli olmayan toprak. 2. Yassı, düz, tabaka halinde taş. 3. Biley taşı. 4. Döşeme taşı."

DLT 210 **ḳadraḳ** ***ḳadraḳ*** *"Dağın büklümleri ve kıvrımları." Bundan alınarak* ***ḳat ḳadraḳ*** *"Büklüm ve kıvrım." denir.*

EDPT 604a **ka̱drak** *(MK) Dağın büklümleri ve kıvrımları; bileği taşı.*

DTSl Ø

OTWF I 233 **kadrak**

TietzeL IV (K-L) 189 **kayrak/kayrak taşı** *Yassı, düz, tabaka halinde taş.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2387 **kayrak** *Döşeme taşı.*

DerS IV (I-N) 2707a **kayrak** *1. Taşlı, kumlu, ekime elverişli olmayan toprak. 2. Yassı, düz, tabaka halinde taş. 3. Biley taşı. 4. Döşeme taşı.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kaytarmak < ET (MK) kaytar- "Döndürmek, çevirmek."; **Anad. Ağ.** kaytarmak, kayıtmak "Geri döndürmek, çevirmek"

DLT 236 **ḳaytar-** *ol atıġ ḳaytardı O, atı yönlendiği yerden döndürdü.*

EDPT 675a **kaytar-** *Döndürmek, çevirmek.*

DTSl 408a **kaytar-**

TietzeL IV (K-L) 190 **kaytar- I** *Geri çevirmek, döndürmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2387 **kaytarmak, (kayturmak)** *Çevirmek, döndürmek, iade etmek.*

DerS IV (I-N) 2709b **kaytarmak (II)** 1. *Geri döndürmek, çevirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

keleci < ET (MK) keleçü "Konuşma, sohbet."; **Anad. Ağ.** keleci "Sözleşme, anlaşma."

DLT 242 **keleçü** ***keleçü*** *Oğuz lehçesinde "söz, konuşma."*

EDPT 716b **keleçü** *Konuşma, sohbet.*

DTSl 296a **keleçü**

TietzeL IV (K-L) 211 **keleci** *Söz, haber, anlatış, hikâye.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2398 **keleci, (geleci)** *Söz, lakırdı.*

DerS IV (I-N) 2727a **keleci** *Sözleşme, anlaşma.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

keler < ET (MK) keler "Kertenkele."; **Anad. Ağ.** keler "Kertenkele."

DLT 242 **keler** ***keler*** *Kertenkele.*

EDPT 719b **keler** *Kertenkele.*

DTSl 296a **keler**

TietzeL IV (K-L) 213 **keler II** *Kertenkele.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2494 **keler** *Bir çeşit kertenkele, yılan ebesi.*

DerS IV (I-N) 2730a **keler** Kertenkele.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kelik < Kıpç. kelik "Avcı kulübesi."; **kelik** "Bağ evi, kulübe."

Kıpç. **kelik (I)** *Avcı kulübesi* (İH) [KTS 137a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2734a **kelik (II)** *Bağ evi, kulübe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

keme < Harz. keme "Fare."; **Anad. Ağ.** keme, geme "Fare, büyük iri fare, bir çeşit köstebek, sincap."

Harz. **keme** *Fare.* (KE)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY 1997: Ø

TietzeL II (F-J) 126b **geme/keme** *Büyük fare. < ??*

HasEr 229a **keme 1** *Büyük sıçan. Ağızlarda geme olarak da geçer. Kökenini bilmiyoruz.*

DerS III (E-H) 1986a **geme (I)** *1.Fare. 2. Bir çeşit köstebek.*

DerS IV (I-N) 2738b **keme (I)** *1. Büyük iri fare. 2. Sincap.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kenneşmek < ET (Uyg., MK) kėŋeş- "Danışmak, tartışmak, tavsiye almak."; **Anad. Ağ.** kenneşmek " 2. Danışmak, konuşmak."

DLT 255 **kėŋeş-** *Ol maŋa kėŋeşdi "O, bana danıştı."*

EDPT 734b **kėŋeş-** *Danışmak, tartışmak, tavsiye almak.*

DTSl 299a **kėŋeş-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) **keñeşmek** *Müşavere, müzakere etmek, istişare etmek.*

DerS IV (I-N) 2745a **kenneşmek** *2. Danışmak, konuşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

keriş < Kıpç. keriş "Tepe."; **Anad. Ağ.** keriş "Yokuş, tepe."

Kıpç. **keriş (II)** *Tepe* (Kİ) [KTS 139b]

EDPT 747a **keriş** *At sırtı.*

TarS Ø

VEWT Ø

TietzeL Ø

HasEr 154b **geriş** *Dağların ve tepelerin üst kısmı, sırt. Ağızlarda keriş 1.alan 2.yokuş, tepe olarak kullanılır. Yer adı olarak da geçer. Uygurcadan başlayarak kullanılır. Orta Türkçede keriş 'atın sırtı' olarak geçer. Oğuzcada ise 'dağ tepesi' anlamında kullanılır. Kıpçakçada ise 'tepe' olarak geçer. Clauson'un yazdığı gibi ger- (<ker-) kökünden geldiği anlaşılıyor.*

DerS IV (I-N) 2755b **keriş (I)** *2. Yokuş, tepe.*

DerS III (E-H) 2003a **geriş (I)** *1. Dağların ve tepelerin üst kısmı, sırt. 2. Büyük dağ.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kerki < ET (MK) kerki "Nacak, keser."; **Anad. Ağ.** kerki "Keser."

DLT 249 **kerki** ***kerki*** *Keser, dülger keseri.*

EDPT 741b **kerki** *Nacak, keser.*

DTSl 301a **kerki**

TietzeL IV (K-L) 236 **kerki I** *Keser.*

HasEr 233b **kerki** *Keser. Daha çok yerel ağızlarda kalmıştır. Orta Türkçeden başlayarak kullanılır. Eski Kıpçakçada da kerki keser olarak geçer.*

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2756a **kerki (II)** *Keser.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kerneşmek < Harz. kerniş- "Husumetleşmek."; **Anad. Ağ.** kerneşmek "1. Kavga etmek için nedenler çıkarmak. 2. Küçümseyerek uğraşmak."

Harz. **kerniş-** *Husumetleşmek.* (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2757a **kerneşmek (I)** *1. Kavga etmek için nedenler çıkarmak. 2. Küçümseyerek uğraşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kersen < Kıpç. kersen "Ağaçtan hamur teknesi"; **Anad. Ağ.** kersen "İçinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaç tekne."

Kıpç. **kersen** *Ağaçtan hamur teknesi* (Kİ) [KTS 140a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY 1997: 53 **kersen**

TietzeL IV (K-L) 238 **kersen/kersan/kerser** *İçinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaç tekne. < ?? krş. Az. Tk. kärsän 'küçük tekne'.*

HasEr 233b **kersen** *Ağaç tekne. Eski Kıpçakçada kersen olarak geçer. Farsça kārsān ile kersen arasındaki benzerlik düşündürücüdür. Nogayca ve Tatarcada kullanılan biçimler açıklanmaya muhtaçtır. Türkçede dar bir alanda kalmıştır. Dilimizde kersen yerine daha çok tekne kullanılır.*

DerS IV (I-N) 2757b **kersen** *İçinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaç tekne.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kerti < ET (Uyg., MK) kertü "Doğru, hakiki, gerçek."; **Anad. Ağ**. kerti "Doğru."

DLT 256 **kėrtü** ***kėrtü*** *"Yemin." kėrtü Gerçeklik ve doğruluk yeri. Ölen adam hakkında ol kėrtü yerde ol "O, doğruluk yerindedir. Ona bühtan atılması caiz değildir." denir. Bundan alınarak ol teŋrüke kėrtündi "O, Allah'a inandı, peygamberini doğruladı." denir.*

EDPT 738b **kėrtü** *Doğru, gerçek.*

DTSl 302a **kėrtü**

TarS Ø

TietzeL IV (K-L) 322 **kertü II** *Gerçek, hakiki, doğru' < ET kertü.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2758a **kerti (III)** *Doğru.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kertme < Kıpç. kertme "Armut."; **Anad. Ağ.** kertme "Armut."

Kıpç. **kertme (II)** *Armut* (CC, TA) [KTS 140a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2759b **kertme (II)** *Armut.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kertmek < ET (MK) kert- "Kesmek, yontmak, kırmak."; **Anad. Ağ.** kertmek "Yontmak, çizmek, kertik yapmak"

DLT 249 **kert-** *ol yıġaç kertti O, tahtayı vb. kertti. ol ḳulın boynı kertti "O, kölesinin boynunu kertti."*

EDPT 738b **kert-** *Kesmek, yontmak, kırmak.*

DTSl 301a **kert-**

TietzeL IV (K-L) 238 **kert- I** *Yontmak, çizmek, bir şeyin kenarında çentik açmak, çentmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2760a **kertmek (I)** *Yontmak, çizmek, kertik yapmak.*

DerS IV (I-N) 2759a **kertilmek (I)** *1. Kesilmek. 2. Çentilmek, pürüzlemek. 3. Kırılmak. 4. Eskimek, bayatlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kertük < ET (MK) kertük "Ağaçta açılan kertik, kazıntı."; **Anad. Ağ.** kertük, kertik "Kertik."

DLT 249 **kertük / kertik** ***kertük*** *Ağaçta açılan kertik, kazıntı kertük kemrük Kertikler ve gedikler kertik Ekmek vb. şeylerin sayısını bilmek için tahta parçasına kazınan kertik, çetele.*

EDPT 739a **kertük** *Ağaçta açılan kertik, kazıntı.*

DTSl 301b **kertik**

OTWF I 235 **kärtök**

TietzeL IV (K-L) 239 **kertük kertik** *Kertilmiş yer, gedik, çentik.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2760a **kertük [kertig]** *Kertik.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kesek < ET (MK) kesek "Parça, toprak parçası."; **Anad. Ağ.** kesek "Belin ya da çapanın çıkardığı nemin etkisiyle oluşmuş, sıkışmış iri toprak parçası."

DLT 250 **kesek** ***kesek*** *Bir şeyin parçası.* ***bir kesek ötmek*** *"Bir parça ekmek."*

EDPT 749b **kesek** *Parça, toprak parçası.*

DTSl 302b **kesek**

OTWF I 40 **käsäk**

TietzeL IV (K-L) 242 **kesek** *Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 261)

TarS IV (K-N) 2444 **kesek** *1. Parça, kıta. 2. Saban veya belin çıkardığı iri toprak parçası.*

DerS IV (I-N) 2762a **kesek** *1. Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası. 2. Geri kalan parça, artık.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

kesek *Belin ya da çapanın çıkardığı nemin etkisiyle oluşmuş, sıkışmış iri toprak parçası.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 390.)

kesaḳ *Toprak topağı, kesek.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 203)

kesek *Belin ya da çapanın çıkardığı nemin etkisiyle oluşmuş, sıkışmış iri toprak parçası.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

kesek *1. Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası. 2. Küçük odun ve çalı parçaları.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 273)

kesek *Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 180)

kesek *Parça.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 310)

kesek *Parça.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 220)

kesek *Katılaşmış toprak parçası.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 171)

kesek *Parça.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 144)

kesek *Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 167)

kesek *Taş parçası.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 262)

kesek *Katılaşmış toprak parçası.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 249)

kesek *Kuru toprak parçası.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 293)

kesek *Kuru iri toprak parçası.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 148)

kesek *Mezra.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 244)

kesek *Kerpiç kırıntısı, parçası.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 421)

kesek *Belin çıkardığı iri toprak parçası.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 294)

kesek *1. Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası. 2. Küçük odun ve çalı parçaları.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 273)

kesek *Kesek, belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru iri toprak parçası.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1078)

kesek *Tarlada taşlaşmış toprak parçaları.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 103)

keseg *Sıkışmış kuru, iri toprak parçası, kesek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 416)

kesek *Tarlalarda çok sertleşmiş durumda bulunan toprak parçası.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 80)

kesek *1. Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası. 2. Bütünün parçaları, parça.* (Gösterir, 2015, 241a)

kesek *Kuru iri toprak parçası.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 129)

kesinmek < ET (MK) kesin- "Kendisi için kesmek."; **Anad. Ağ.** kesinmek "Elbise biçtirmek, dikinmek."

DLT 250 **kesin-** *ol özine et kesindi O, kendisi için et kesindi.*

EDPT 751a-751b **kesin-** *Kendisi için kesmek.*

DTSl 302b **kesin-**

TietzeL IV (K-L) 246 **kesin-** *Elbise biçtirmek, dikinmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2766a **kesinmek** *Elbise biçtirmek, dikinmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kete < Kıpç., EAT kete "İçi kızartılmış unla doldurulmuş bir tür yağlı ekmek."; **Anad. Ağ.** kete "1. Yağlı, mayalı ya da mayasız hamurdan yapılıp külde pişirilen çörek."

Kıpç. **kete** *İçi kızartılmış unla doldurulmuş bir tür yağlı ekmek.* (Kİ) [KTS 141b]

TarS IV (K-N) 2457 **kete** *Külde pişmiş çörek; şekerli çörek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) 252 **kete** *Yağlı hamurdan yapılıp külde pişirilen çörek. krş. Az. Tk. kätä Fakat menşei belli değil.*

HasEr 235a **kete** *Yağlı, mayalı veya mayasız hamurdan yapılan, külde pişirilen çörek. Ağızlarda mayalı veya mayasız hamurdan yapılan kül pidesi olarak kullanılır. < Erm. ga'tay*

DerS IV (I-N) 2774a **kete (I)** *1. Yağlı, mayalı ya da mayasız hamurdan yapılıp külde pişirilen çörek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kığırmak < ET (Uyg., MK) ḳıḳır- < AT *ḳīḳır- "Bağırmak, haykırmak, çığlık atmak."; **Anad. Ağ.** kığırmak "1. Çağırmak, davet etmek. 2. Koyun ve keçileri çağırmak."

AT ***ḳīḳır-** *Bağırmak, çağırmak.* (Tekin, 1995, 176)

DLT 259 **ḳıḳır-** ***er ḳıḳırdı*** *"Adam yüksek sesle birisini ve başkasını çağırdı"* ***ḳıḳrar ḳıḳırmaḳ*** *Şu dörtlükte geçer,*

ḳuḏı ***ḳıḳrıp*** *uġuş terdim*

yaġı ḳāru kiriş ḳurdum

toḳış içre uruş bėrdim

eren körüp başı tığdı

"Dağın tepesinden aşağıya bağırarak oymağı topladım. Düşmana karşı yayımı kurdum, onunla savaştım. Benim askerimi görünce boynunu eğdi ve kaçtı."

EDPT 612a **kıkır-** *Bağırmak, haykırmak, çığlık atmak.*

DTSl 445a **kıkır-**

OTWF II 562 **kıkır-**

TietzeL IV (K-L) 260 **kıġır-** *Çağırmak, davet etmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2473 **kığırmak** *Çağırmak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.*

DerS IV (I-N) 2791a **kığırmak (I)** *1. Çağırmak, davet etmek. 2. Koyun ve keçileri çağırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Çorum ağzında görülür,

kığırmak *Çağırmak, yollamak*. (Gösterir, 2015, 244b)

kındıra < Kıpç. ḳındıra "Sazlık cinsinden bir ot."; **Anad. Ağ.** kındıra "1. Sulu yerlerde biten ince uzun yapraklarının kenarları keskin, ucu diken gibi, koyu renkli bir çeşit çayır otu. 2. Bir çeşit kamış. 3. Hasırotu. 4. Zurna yapmaya yarayan bir çeşit kamış. 5. Sazdan yapılan sapan."

Kıpç. **ḳındıra** *Sazlık cinsinden bir ot* (İH) [KTS 144a]

TarS IV (K-N) 2492 **kındıra, (kandıra)** *Saz nevinden bir ot, hasır otu.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) 270 **kındırga/kındırğa** *İğne gibi tepesi olan, çorak yerlerde yetişen yapraksız bir ot; çayır otuna benzer derin köklü bir bitki.*

OTWF I 83-85 bkz. *–ġa eki için.*

HasEr 237a **kındıra** *Sulak yerlerde yetişen, ince uzun yapraklarının uçları keskin, koyu renkli bir tür çayır otu. Kökenini bilmiyoruz.*

DerS IV (I-N) 2809b **kındıra** *1. Sulu yerlerde biten ince uzun yapraklarının kenarları keskin, ucu diken gibi, koyu renkli bir çeşit çayır otu. 2. Bir çeşit kamış. 3. Hasırotu. 4. Zurna yapmaya yarayan bir çeşit kamış. 5. Sazdan yapılan sapan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kındırmak < ET (Uyg.) ḳıntur- "Teşvik etmek, tahrik etmek."; **Anad. Ağ.** kındırmak "Kışkırtmak."

DLT Ø

EDPT 636a **kıntur-** *Arzu uyadırmak, kışkırtmak.*

TarS IV (K-N) 2493 **kındırmak, (kındurmak)** *Tahrik, teşvik, tergip etmek.*

VEWT Ø

TietzeL IV (K-L) **kındur-/kındır II** *Kandırmak, inandırmak, kışkırtmak. < ET ḳıntur-.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2811a **kındırmak (II)** *2. Kışkırtmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kıptı < ET (MK) kıftu "Makas."; **Anad. Ağ. kıptı** "Makas, makas ucu."

DLT 258 **ḳıfto** ***ḳıfto*** *Çigil lehçesinde makas.*

EDPT 582a **kıftu** *Makas.*

DTSl 240b **kıftu**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2815a **kıptı (I)** *Makas, makas ucu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kırgı < Kıpç. ḳırġı "Atmaca."; **Anad. Ağ.** kırgı "1. Şahin kuşu. 2. Atmaca."

Kıpç. **ḳırġı** *Atmaca* (BM, TZ) [KTS 144b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

bkz. (Ölmez, Z., 2014, 731)

HasEr 237b **kırgıy<kırguy** *Atmaca. Yerel ağızlarda kırgı 'şahin' ve 'atmaca' olarak saklanmıştır. Orta Türkçede kırguy olarak kullanılır. Eski Kıpçakçada kırgı biçimi geçer. Moğolca kirğui Türkçeden geçmiştir. Farsçada da Türk dillerinden kalma bir alıntı olarak saklanmıştır.*

DerS IV (I-N) 2822b **kırgı (II)** *1. Şahin kuşu. 2. Atmaca.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kırgıl I < ET (MK) kırgıl "Yaşı ilerlemiş adam."; **Anad. Ağ.** kırgıl "Kır saçlı insan ya da kır tüylü hayvan."

DLT 262 **ḳırġıl** ***ḳırġıl er*** *Orta yaşlı adam.*

EDPT 654a **kırgıl** *Yaşı ilerlemiş adam.*

DTSl 446a **kırgıl**

OTWF I 98 **kırgıl**

TietzeL Ø

TietzeL IV (K-L) 278 **kırgıl** *Kır saçlı insan, kır tüylü hayvan; sakalına, saçına ak düşmüş, kıranta.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2504 **kırgıl, (kırkıl)** *1. Saçına, sakalına ak düşmüş, kıranta. 2. Yarısı ak, yarısı siyah olan saç, sakal.*

DerS IV (I-N) 2819a **kırgıl (II)** *Kır saçlı insan ya da kır tüylü hayvan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kırgıl II < ET (MK) kırguy "Atmaca."; **Anad. Ağ.** kırgıl "1.Şahin kuşu 2. Atmaca."

DLT 262 **ḳırġuy** *Atmaca.* ***çipek ḳırġuy*** *Delice doğan.*

EDPT 654b **kırguy** *Atmaca.*

DTSl 446a **kırguy**

TietzeL Ø

HasEr 237b **kırgıy<kırguy** *Atmaca. Yerel ağızlarda kırgı şahin ve atmaca olarak saklanmıştır. Orta Türkçede kırguy olarak kullanılır. Eski Kıpçakçada kırgı biçimi geçer.*

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2822b **kırgıl (II)** *1.Şahin kuşu 2. Atmaca.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kırnak < ET (MK) kırnak "Genç kız."; **Anad. Ağ.** kırnak "1. Çalımlı, süslü gezen (kimse). 2. Güzel, titiz, çevik. 3. Boyu posu yerinde olan. 4. Cilveli, oynak kadın."

DLT 262 **ḳırnaḳ** ***ḳırnaḳ*** *Yapāḳu, Ḳāy, Çömül, Basmıl, Oġuz, Yemēk ve Ḳıfçāḳ lehçelerinde "genç kız."*

EDPT 661b **kırnak** *Genç kız.*

DTSl 446b **kırnak**

TietzeL IV (K-L) 284 **kırnak I** *Cariye, halayık.*

HasEr 239a **kırnak** *Cariye. Yerel ağızlarda güzel kız ya da kadın olarak da geçer. Bundan başka ağızlarda "çalımlı, güzel, titiz, çevik, becerikli ve oynak kadın" gibi anlamlarda da kullanılır.*

TarS IV (K-N) 2513 **kırnak** *Cariye, halayık.*

DerS IV (I-N) 2835b **kırnak (I)** *1. Çalımlı, süslü gezen (kimse). 2. Güzel, titiz, çevik. 3. Boyu posu yerinde olan. 4. Cilveli, oynak kadın*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kısarlamak < Harz., EAT ḳısarla- "Sıkıştırmak."; **Anad. Ağ.** kısarlamak "Toplamak, bağlamak, kımıldamayacak duruma sokmak."

Harz. **ḳısarla-** *Sıkıştırmak*. (ME)

TarS IV (K-N) 2517 **kısarlamak** *1. Muztar etmek, muftakır bırakmak, muhtaç etmek. 2. Kıstırmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2841a **kısarlamak (II)** *1. Toplamak, bağlamak, kımıldamayacak duruma sokmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kısırganmak < ET (MK) kısırkan- "Müsrif olmamak, harcamaktan çekinmek."; **Anad. Ağ.** kısırganmak "Esirgemek, bir şeyi vermekten çekinmek."

DLT 265 **ḳısırḳan**- *er tawarın ḳısırḳandı Adam malını korumakta titiz davrandı ve harcamaktan korktu.*

EDPT 669a **kısırkan-** *Müsrif olmamak, harcamaktan çekinmek.*

DTSl 448a **kısırkan-**

TietzeL IV (K-L) 287 **kısırgan-** *Esirgemek, bir şeyi vermekten çekinmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2843a **kısırganmak** *Esirgemek, bir şeyi vermekten çekinmek*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kızgı < Harz., Çağ. ḳızıġ "Sıcaklık, ısı."; **Anad. Ağ.** kızgı "Güneş sıcaklığı, ısı."

Harz. **ḳızıġ** *Sıcaklık, ısı.* (KE)

Çağ. **ḳızıḳ** *Sıcaklık, ısı.* [ŞSL, 132 kızık; Senglah 296v.8 kızığ]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2863b **kızgı (I)** *Güneş sıcaklığı, ısı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kibik < Kıpç. kibik "Gibi."; **Anad. Ağ.** kibik "Gibi."

Kıpç. **kibik (II)** *Gibi.* (DM, KK) [KTS 147b]

TarS Ø

VEWT 244b **kibik**

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2870a **kibik** *Gibi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kindik < Kıpç. kindik "Göbek."; **Anad. Ağ.** kindik "İnsan göbeği."

Kıpç. **kindik** *Göbek.* (CC, Kİ, TZ) [KTS 149a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2874a **kindik (I)** *İnsan göbeği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kirde < Kıpç., EAT kirde "Pasta, pide."; **Anad. Ağ.** kirde "Mayasız hamurdan yapılan içi haşhaşlı ya da peynirli pide."

Kıpç. **kirde** *Pasta, pide* (CC, GT) [KTS 149b]

TarS IV (K-N) 2573 **kirde** *Tandır ekmeği, pide.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2877a **kirde (II)** *Mayasız hamurdan yapılan içi haşhaşlı ya da peynirli pide.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kirmen < Kıpç. kirmen "Kirmen, ip eğirmeye yarayan alet."; **Anad. Ağ.** kirmen "Elde yün eğirmeye yarayan araç."

Kıpç. **kirmen** *Kirmen, ip eğirmeye yarayan alet.* (BV) [KTS 150a]

TarS IV (K-N) 2577 **kirmen, (kirman)** *Elde yün eğirdikleri alet.* VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) 237 **kerman/ kermen/kirman/kirmen/german/germen/ girman/girmen** *Elde yün eğirmeye yarayan alet.*

HasEr 245b **kirmen** *(>kirman) Elde yün eğirmeye yarayan tahtadan yapılmış ağaç, iğ. Dilimizde eğirmen olarak geçer. Buna göre eğir- kökünden geldiği anlaşılıyor. eğir- + -men eki. Ağızlarda kullanılan eğirmen'in başındaki e-sesi düşmüştür.*

DerS IV (I-N) 2881a **kirmen** *Elde yün eğirmeye yarayan araç*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kirşan < ET (MK) kirşen "Üstübeç."; **Anad. Ağ.** kirşan, kirişan "Üstübeç, allık, pudra."

DLT 271 **kirşen *kirşen*** *Üstübeç.*

EDPT 747b **kirşen** *Üstübeç.*

DTSl 309b **kirşen**

TietzeL IV (K-L) 322 **kirşend/kirşan** *Üstübeç, allık, pudra.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2882b **kirşan** *Üstübeç, allık, pudra.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kiyiz < ET (Uyg., MK) kiḏiz "Keçe, keçeden yapılmış örtü, çul."; **Anad. Ağ.** kiyiz "Keçe."

DLT 269 **kiḏiz** *Keçe.*

EDPT 707a **kiḏiz** *Keçe.*

DTSl 306b **kiḏiz**

TarS Ø

VEWT 245a **kiyiz**

ESTY 1997, 66: **kiyiz**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2889a **kiyiz** *Keçe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koçam < ET (MK) kuçam "Bir kucak dolusu şey."; **Anad. Ağ.** kocam "İki kolun sarabildiği kadar, bir kucak (çalı vb. şeyler için)"

DLT 299 **ḳuçam** *bir ḳuçam nēŋ Bir kucak eşya.*

EDPT 591b **kuçam** *Bir kucak dolusu şey.*

DTSl 463a **kuçam**

OTWF I 297 **kuçam**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2894b **koçam** *1. [→koşam -1] 2. [→koçam -2] 3. İki kolun sarabildiği kadar, bir kucak (çalı vb. şeyler için)*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koçhar < Çağ. koçḳar "Koçluk, koç olma durumu." < ḳoç+ŋar; **Anad. Ağ.** koçkar "1.Yaban koyunu. 2. Bir yaşındaki erkek koyun, tohlu. 3. Koç."

Çağ. **ḳoçḳar** *Koçluk, koç olma durumu*. [Niyâzî 963; Hauenschild 110; ŞSL 132 kočkar; Senglah 283v.28 koçğar]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 248b **koçkar** *Dövüş için yetiştirilmiş iri koç. Orta Türkçede koçŋar olarak geçer. Eski Kıpçakçada koçkar biçimi kullanılır. Bkz. "koç". Türkçeden Farsçaya ve diyalektlerine de geçmiştir.*

DerS IV (I-N) 2895b **koçhar [koçgar]** *1.Yaban koyunu. 2. Bir yaşındaki erkek koyun, tohlu. 3. Koç.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koğlamak < Kıpç. kovla- "İftira etmek, arkasından söz söylemek"; **Anad. Ağ.** koğlamak, kovlamak "Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek."

KTS 155 **ḳovla-** *İftira etmek, arkasından söz söylemek.*

TietzeL IV (K-L) 383 **kovla- /koğla-/koğula-** *Gammazlık etmek, gıybet etmek, arkadan çekiştirmek.*

TietzeL IV (K-L) 383 **kovla- /koğla-/koğula-** *Gammazlık etmek, gıybet etmek, arkadan çekiştirmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2678 **kovlamak , (koğlamak, koğulamak)** *Gammazlık etmek, gıybet etmek.*

DerS IV (I-N) 2903a **koğlamak [koğulamak, kovlamak]** *Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koğlamak *Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 174)

koğlamak *Bir insanın ayıbını, noksanını, fena ahlakını saymak, aleyhinde bulunmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 174)

koğlamak *Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek.* (Gösterir, 2015, 256)

goğ(v)laşmak *Dedikodu yapmak. –Şeherin niresinde dar sohak varsa, gedin bahın, garşılıklı gapılardan iki avratçıhıp gendi eşiklerine oturmuşlar goğlaşıyorlardır. Bu gadar govu nireden bulurlar aanamadım getdi…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 166)

koğşak < ET (Uyg., MK) koğşak "Gevşek, zayıf."; **Anad. Ağ.** kağşak, kagşak, kağaşak, kahşak, koğşak "Eskimiş, gevşemiş, yıkılmaya yüz tutmuş eşya, yapı."

DLT 273 **ḳoğşaḳ** ***ḳoğşaḳ*** *nēŋ Gevşek ve dayanıksız olan şey.*

EDPT 613b **kogşak** *Gevşek, zayıf.*

DTSl 452b **koğşak**

OTWF I 238 **koğşak** *"koğşa-k (gevşek hale gelmek)"*

TietzeL IV (K-L) 52 **kağşak** *Eskimiş, gevşemiş, yıkılmaya yüz tutmuş.<kağşa- +geçişsiz fiilden, particium activum (etken sıfat fiil, aktif partisip) manasında sıfat yapan –k eki, b. akık.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2162 **kağşak** *Kağşamış, parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmiş.*

DerS IV (I-N) 2597a **kağşak (I) [kagşak, kağaşak, kahşak -2, koğşak]** *Eskimiş, gevşemiş, yıkılmaya yüz tutmuş eşya, yapı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koldaş < ET (MK, KB) koldaş "Arkadaş."; **Anad. Ağ.** koldaş "Bir işi beraber yapan kimseler, ortak."

DLT 274 **ḳoldaş** ***ḳoldaş*** *Yâver. Bu ancak büyüklerin uşakları için kullanılır.*

EDPT 619a **koldaş** *Arkadaş.*

DTSl 454a **koldaş**

OTWF I 119 **koldaş**

TietzeL IV (K-L) 347 **koldaş** *Yardımcı, muavin, ortak, arkadaş.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2617 **koldaş** *Yardımcı, muavin, arkadaş.*

DerS IV (I-N) 2911a **koldaş** *Bir işi beraber yapan kimseler, ortak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

konak < ET (Uyg., MK) ḳonaḳ "Zeminde oluşan bir şey, konak."; **Anad. Ağ.** konak, koğaḫ, koğak "1. Saçtaki kepek. 2. Küçük bebeklerin başlarındaki kepek tabakası. 3. Cilt üzerinde kalan çıban ya da çiçek hastalığı izi. 4. Yaraların sert kabuğu. 7. Darı içinde bulunan kepek ve kabuk."

DLT 276 **ḳonaḳ** ***ḳonaḳ*** *"Bir çeşit kaba darı." Atasözü,* ***ḳonaḳ başı sedreki yeg*** *"Darı başağının seyrek taneli olanı sık olanından iyidir." Çünkü daneler*

seyrek olursa daha kalın ve büyük olur, sık olursa daha ince ve küçük olur. Bu atasözü, amacına ulaşabilmek için az emek harcamak isteyen kimseye söylenir.

EDPT 637a **konak** *Zeminde oluşan bir şey, konak.*

DTSl 455b **konak**

TietzeL IV (K-L) 357 **ḳoŋaḳ /ḳoŋuḳ (halk ağzı) konak/konuk/konak I** *Saçtaki kepek; bebeklerin kaşlarında görülen kepek tabakası.*

HasEr251a **konak** *Kundak çocuklarının başlarında oluşan kepek tabakası*.

TarS IV (K-N) 2627 **koñak, (koñrak, kolak (II))** *Başta saç aralarında olan kepek.*

DerS IV (I-N) 2916a **konak (I) [koğaḫ, koğak -1, 2; konğak]** *1. Saçtaki kepek. 2. Küçük bebeklerin başlarındaki kepek tabakası. 3. Cilt üzerinde kalan çıban ya da çiçek hastalığı izi. 4. Yaraların sert kabuğu. 7. Darı içinde bulunan kepek ve kabuk.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koñur < ET (MK) ḳoŋur "Koyu kestane rengi."; **Anad. Ağ.** koŋur, koğur, konur "1. [-koğur (I) -1] 2. Açık sarı, boz, bozla sarı arası (öküz için) 3. [-koğur (I) -3] 4. [-koğur (I) -2] 5. Her yanı siyah, yalnız belkemiği boyunca olan tüyleri sarı inek ya da öküz."

DLT 277 **ḳoŋur *ḳonur ḳoy*** *Kestane renginde koyun veya başkası)*

EDPT 639b **koŋur** *Koyu kestane rengi.*

DTSl 456a **koŋur**

TietzeL IV (K-L) 365 **ḳoŋur / konur I / gonur** *Açık sarı, boz, bozla sarı arası; yanık al renginde olan.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2648 **koñur** *Yanık al, yağızımsı al.*

DerS IV (I-N) 2919b **konur (I)** *1. [-koğur (I) -1] 2. Açık sarı, boz, bozla sarı arası (öküz için) 3. [-koğur (I) -3] 4. [-koğur (I) -2] 5. Her yanı siyah, yalnız belkemiği boyunca olan tüyleri sarı inek ya da öküz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanılmıştır:

koğur *Sarı ile siyah karışımı bir renk, koyu kumral, kestane rengi*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 372)

konur *Sarı ile siyah karışıı bir renk, koyu kumral, kestane rengi.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 373)

konur *Sarı ile siyah karışımı bir renk, koyu kumral, kestane rengi.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 175)

gonur *Siyah-beyaz renk.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 85)

kopmak < ET (Uyg., MK) ḳop- "Koşmak, uçmak, yerinden kalkmak, hareket etmek."; **Anad. Ağ.** kopmak "Koşmak, hızlı gitmek."

DLT 277 **ḳop-** ***er yoḳaru ḳopdı*** *Adam yerinden kalktı. tüpi ḳopdı Rüzgar esti. ḳuş ḳopdı Kuş vb. havalandı.*

EDPT 580a **kop-** *Kalkmak, ayaklanmak, yükselmek.*

DTSl 456b **kop-**

TietzeL IV (K-L) 367 **kop-** *Kalkmak, ortaya çıkmak, zuhur etmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2652 **kopmak** *1. Ayağa kalkmak, haşrolmak. 2. Meydana çıkmak, zuhur etmek, neş'et etmek, çıkmak.*

DerS IV (I-N) 2922a **kopmak** *1. Koşmak, hızlı gitmek. 2. Kalkmak, ayrılmak, çıkmak, gitmek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Çorum ağzında şu şekilde görülür,

kopmak *Koşmak, hızlı gitmek*. (Gösterir, 2015, 257b)

kopuşmak < ET (MK) kopuş- "Kalkışmak, ayağa kalkmakta yarışmak."; **Anad. Ağ.** kopuşmak "Koşuşmak, seğirtmek."

DLT 278 **kopuş-** *ol menin birle ḳopuşdı "o, benimle ayağa kalkmakta yarış etti." Yardımlaşmak da böyledir.*

EDPT 588a **kopuş**- *Kalkışmak, ayağa kalkmakta yarışmak.*

DTSl 457a **kopuş-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2923a **kopuşmak (I)** *Koşuşmak, seğirtmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

korum < ET (Uyg., MK) korum "İri kaya veya kaya yığını."; **Anad. Ağ.** korum "1. Dağların sarp yamaçlarındaki düzlükler. 2. Uçurumlarda ancak keçilerin geçebileceği basamak gibi setler."

DLT 280 **ḳorum** ***ḳorum*** *Kaya.*

EDPT 660a **korum** *İri kaya veya kaya yığını.*

DTSl 460a **korum**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) **korum** *1. Dağların sarp yamaçlarındaki düzlükler. 2. Uçurumlarda ancak keçilerin geçebileceği basamak gibi setler.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kotak < Kıpç. ḳotaḳ "Taşak, yumurtalık."; **Anad. Ağ.** kotak "Erkeğin cinsiyet organı."

Kıpç. **ḳotaḳ** *Taşak, yumurtalık*. (TZ) [KTS 155a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2936b **kotak (II)** *Erkeğin cinsiyet organı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kotarmak < Kıpç., EAT ḳotar- "Yemeği servis yapmak. Yemeği tabağa servis yapmak. Yemeği bir kaptan diğer kaba dökmek. Boşaltmak, tahliye etmek. Yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak." **< ET kutur**-; **Anad. Ağ.** kotarmak "Bir kaptan başka bir kaba yemek boşaltmak, yemeği kaplara dağıtmak."

Kıpç. **ḳotar-** *Yemeği servis yapmak. Yemeği tabağa servis yapmak. Yemeği bir kaptan diğer kaba dökmek.* (KM, CC, EZ) [KTS 155a]

EDPT 605a **kutur-** *Boşaltmak.*

TarS IV (K-N) 2674 **kotarmak, (kortarmak)** *1. Boşaltmak, tahliye etmek. 2. Yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak.*

VEWT Ø

ESTY 2000, 85: **kotar-**

TietzeL IV (K-L) 381 **kotar- / kurtar- IV** *Boşaltmak, yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak < ET kutur- Boşaltmak.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2937a **kotarmak (I)** *1. Bir kaptan başka bir kaba yemek boşaltmak, yemeği kaplara dağıtmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kotaz < ET (MK) kotuz "Yaban sığırı."; **Anad. Ağ.** kotaz "Yaban mandası."

DLT 281 **ḳotuz** ***ḳotuz*** *Yaban sığırı.*

EDPT 608a **kotuz** *Yaban sığırı.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2937b **kotaz** *Yaban mandası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kotur < ET (Uyg., MK) kotur "Sıraca, kabuk, uyuz, kaşıntı."; **Anad. Ağ.** kotur "1.Uyuz hastalığı (insanlarda ve hayvanlarda)."

DLT Ø

EDPT 604a **kotur** *Sıraca, kabuk, uyuz, kaşıntı.*

DTSl 461a **kotur**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) **kotur (I)** *1.Uyuz hastalığı (insanlarda ve hayvanlarda).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

koyan < ET (Uyg.) ḳoyan

DLT Ø

EDPT 678a koyan Tavşan.

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2942b **koyan** *Tavşan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köbelek < Kıpç., Çağ. köbelek "Kelebek."; **Anad. Ağ.** köbelek "Tahıllara dadanan bir çeşit küçük kelebek."

Kıpç. **köbelek (I)** *Kelebek* (CC) [KTS 156a]

Çağ. **köpelek** [Senglah 302r.28]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2947b **köbelek (III)** *Tahıllara dadanan bir çeşit küçük kelebek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kömek < Harz. Çağ. kömek, kümek "Yardım."; **Anad. Ağ.** kömek "Yardım."

Harz. **kömek** *Yardım.* (KE)

Çağ. **kömek, kümek** *Yardım, inayet, himmet*. [Niyâzî 967; ŞSL 141 kümek, Senglah 309v.5 kümek]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY 1997: 98 **kömek**

TietzeL IV (K-L) 393 **kömek** *Yardım. < Çağ. kömäk Yardımcı kıt'a.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2957b **kömek** *Yardım.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köncek < Kıpç. köncek "Don, pantolon; pelerin gibi omuza alınan bir elbise."; **Anad. Ağ.** köncek "Uzun paçalı don, şalvar, don."

Kıpç. **köncek** *1. Don, pantolon* (CC, Gİ, KF, KFT, KK, TA, TZ) *2. Pelerin gibi omuza alınan bir elbise* (DM, İM) [KTS 157b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2959b **köncek (I)** *Uzun paçalı don, şalvar, don*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köpçek < ET (MK) köpçük "Eğer yastığı."; **Anad. Ağ.** köpçek "Eğerin içi yün dolu yumuşak yeri."

DLT 293 **köpçük** ***köpçük*** *Oğuz lehçesinde eğer yastığı.*

EDPT 688a **köpçük** *Eğer yastığı.*

DTSl 317a **köpçük**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2693 **köpçük** *Eyer yastığı.*

DerS IV (I-N) 2961a **köpçek (III)** *Eğerin içi yün dolu yumuşak yeri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köpen < ET köpen "Deve boyunduruğu altına yerleştirilen kumaş; örtü."; **Anad. Ağ.** "1. Deve çulu. 2. Kıldan dokunmuş çul, kaba yünden yapılmış giysi."

DLT 293 **köpen** *Oğuz lehçesinde deve çulu, teğelti vb. binek hayvanlarıyla ilgili aletler.*

EDPT 689b **köpen** *Deve boyunduruğu altına yerleştirilen kumaş; örtü.*

DTSl Ø

TietzeL IV (K-L) 345 **kolapana/köpene/köpen** *Pamuklu çocuk bezi, paçavra. (Tietze kolopano sözcüğünü Yunanca ile bağlar <Yun. kolopano)* ***köpen*** *Deve çulu.*

HasEr 258 **köpen** *Deve çulu. Yerel ağızlarda "kaba kumaş, eski bez paçavra, kundak bezi, çocuk bezi" olarak da kullanılır. Eski sözlüklerde de "deve çulu" olarak geçer.*

TarS IV (K-N) 2693 **köpen** *Deve çulu.*

DerS IV (I-N) 2961b **köpen (I)** *1. Deve çulu. 2. Kıldan dokunmuş çul, kaba yünden yapılmış giysi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köpümek < ET (MK) kübi- "Yorgan gibi dikmek, sırımak."; **Anad. Ağ.** köpümek "Yorgan, şilte, yatak gibi şeyleri kalın ve aralıklı, sıkıca dikmek."

DLT 293 **köpi-** *ol tōn köpidi O, elbiseyi (yorgan gibi) dikti.*

EDPT 687b **kübi-** *Yorgan gibi dikmek, sırımak.*

DTSl 311a **köbi-**

OTWF II 537 **köpi-**

TietzeL Ø

HasEr 259a **köpülemek** *Yorgan, yastık veya şilteyi kalın ve aralıklı dikişle dikmek.*

TarS IV (K-N) 2694 **köpümek** *Hırka ve yorgan gibi şeyleri aralıklı dikmek.*

DerS IV (I-N) 2962b **köpümek** *Yorgan, şilte, yatak gibi şeyleri kalın ve aralıklı, sıkıca dikmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kösmek < ET (MK) kös- / kösül- "Ayakları uzatarak gerilmek."; **Anad. Ağ.** kösmek "1. Ayağını uzatmak. 2. İnsan olduğu yere yıkılıp kalmak."

DLT 295 **kösül-** ***er ad̲aḳ kösüldi*** *"Adam ayağını uzattı."* ***kösülür kösülmek*** *Atasözü,* ***yoġurḳanda artuḳ ad̲aḳ kösülse üşiyür*** *"Yorgandan ziyade ayak uzarsa üşür." Bu atasözü, haddini geçmemesi tavsiye edilen kimse için söylenir.*

EDPT 748b **kös-**, 750a **kösül-** *Ayakları uzatarak gerilmek.*

DTSl 319a **kösül-**

OTWF II 689 **kösül-**

TietzeL IV (K-L) 401 **kös-** *Ayağını uzatmak, ağacı eğmek, devirmek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2702 **kösülmek, (kösilmek)** *Uzanmak, ayağını uzatmak.*

DerS IV (I-N) 2974b **kösmek (I)** *1. Ayağını uzatmak. 2. İnsan olduğu yere yıkılıp kalmak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

köşek < Çağ., Kıpç., EAT köşek < AT *kōşek "Yavru hayvan, deve yavrusu."; **Anad. Ağ.** köşek, koşak, koşşek, köçek, köçek, körşek, köşkek, köşseyh, köşşek, küçek "Bir yaşına kadar deve yavrusu"

AT ***kōşek** *Deve yavrusu*. (Tekin, 1995, 184)

TietzeL IV (K-L) 403 **köşek** *Bir yaşından küçük deve yavrusu.*

HasEr 262a **köşek** *Deve yavrusu*.

TarS IV (K-N) 2703 **köşek, (köçek)** *Deve yavrusu.*

DerS IV (I-N) 2980a **köşek (I)** *Deve yavrusu.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

köşek *1. Torun. 2. Deve yavrusu.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 428)

köşek *Bir yaşına kadar deve yavrusu.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 718)

köşek *Köçek, deve yavrusu*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 539)

köşek *1. Torun. 2. Deve yavrusu.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 428)

kóşşek *(köşşek) Deve yavrusu.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 453)

köşek *Deve yavrusu.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 458)

köşşek *Deve yavrusu.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 550)

kóşek *Deve yavrusu*. Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2014, 276)

köşek *Deve yavrusu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 177)

köşek *Deve yavrusu.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 118)

köşek *Deve yavrusu*. Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 311)

köşek *Deve yavrusu.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004, 276)

kötürge < ET (MK) kötürgü "Taşıt, nakil aracı."; **Anad. Ağ.** kötürge "1.Kaldıraç. 2. Mancınık."

DLT 297 **kötürgü** ***kötürgü*** *Taşıt*.

EDPT 706b **kötürgü** *Taşıt, nakil aracı.*

DTSl 320a **kötürgü**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2983b **kötürge (I) [kötürge, kötürğe]** *1.Kaldıraç. 2. Mancınık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

közegü < ET (MK) közegü "Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri."; **Anad. Ağ.** köseği, kösa, köse, kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösgi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü "1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop."

DLT 297 **közegü** ***közegü*** *"Köseği." Atasözü,* ***közegü uzun bolsa elig küymes*** *"Köseği uzun olunca el yanmaz." Bu atasözü, çoluğu çocuğu çalışıp kendisi refah içinde olan kimse hakkında söylenir.*

EDPT 759b **közegü** *Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri.*

DTSl 321a **közegü**

TietzeL IV (K-L) 401 **köseği** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış tahta.*

HasEr 260b **köseği** *1.Ateş karıştırmaya yarayan odun ya da demir. 2. Ucu yanmış odun, eğsi.*

bkz. (Ölmez, 2009, 263)

TarS IV (K-N) 2698 **köseği, (köseğü)** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun.*

DerS IV (I-N) 2972a **köseği [kösa, köse (I) -1, 2; kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü]** *1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop.*

DerS IV (I-N) 2986a **közegü** *Maşa.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir.

kösegi *Yarı yanmış odun*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 319)

kösövi *Tandır karıştırmaya yarayan uzun odun.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 76)

kösevi *Uzun ağaç.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 181)

kösövü *1. Yarı yanmış odun parçası. 2. Tandır veya fırında ateş karıştırmaya yarayan uzun çubuk.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 198)

kösā *Ucu yanmış odun parçası*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 260)

ḳóssē *(<köseği) ocak karıştırılan bir ucu yanmış dal.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 453)

kösē *Fırınları karıştırmak için kullanılan ve külleri çekmeye yarayan sapının uzunşuğu 1 metre, kıvrık olan ucunun uzunluğu 10 cm civarında olan üçgen bir demir.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 193)

kösenği *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 193)

kösöğü *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 170)

köse *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 326)

köseği *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 177)

kösevi *Tandırın alevini arttırmak için ateşin içindeki odunları karıştırmak için kullanılan tahtadan sopa.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 184)

ösevü *Ucu yanmış odun parçası.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 372)

ösō *Ucu yanık odun.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 149)

köse *Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 178)

köseği *Ateş karıştırmaya yarayan iki ucu yanmış odun, tahta*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 178)

köseği *Ocağı karıştırmaya yarayan deynek veya demir*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 178)

kösev *Ucu yanmış odun.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 260)

kösegi *Yanmış odun parçası.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 235)

kösee *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun, köseği.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 410)

köseği *Yarım yanmış odun parçası.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 196)

kösövü *Fazlaca yanmış.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 422)

kösa *Ucu yanmış odun.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 107)

kösevi *Tandırda ateş karıştırmaya yarayan ince uzun sopa.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 432)

ösea *Yanmış odun.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 262)

kösea *Kor halinde odun parçası.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 224)

kösa → *Köseği.* (Gösterir, 2015, 261a)

köseği *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun*. (Gösterir, 2015, 261b)

köseği *Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun; yanmış, kararmış şey; yarı yanmış odun.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 138)

kucmak < ET (Uyg., MK) kuç- < AT *kūç- "Sarılmak, kucaklaşmak."; **Anad. Ağ.** kucmak, koçmak, kocmak "Kucaklamak."

DLT 299 **ḳuç-** ***ol mėni ḳuçtı*** *"O beni kucakladı, bana sarıldı."*

EDPT 590a **kuç-** *Sarılmak, kucaklaşmak.*

DTSl 463a **kuç-**

TietzeL IV (K-L) 413 **kuç- /kuc-/koç-** *Kucaklaşmak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2896a **koçmak [kocmak, kucmak]** *1. Kucaklamak, kucaklaşmak, sarılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekilde rastlanılmıştır:

gucmaḫ *Kucaklamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 253)

ġuç et- *Kucaklamak.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 418)

gucuşmaḫ *Kucaklaşmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 94)

kula < ET (Uyg., MK) kola-kula "Kula at [kula=gövdesi sarı, kuyruğu ve alt kısmı koyu renkte olan at.]; **Anad. Ağ.** kula, kule "Vücudu koyu sarı, kuyruğu ile yelesi siyah olan at."

DLT 274 **ḳola** ***ḳola at*** *Kula at [kula=gövdesi sarı, kuyruğu ve alt kısmı koyu renkte olan at.]*

EDPT 617a **kula** *Kula at.*

DTSl 464b **kula**

TietzeL IV (K-L) 421 **kula** *Bir at rengi (sarı ile kızıl arası ve yele, kuyruk ile ayakların alt ucu siyah)*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 2994a **kula (I) [kule (II) -1]** *1.Kumral. 2. Sarışın, mavi gözlü. 3.Vücudu koyu sarı, kuyruğu ve yelesi siyah olan at. 4. Siyaha yakın bir renk.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe Çorum ağzında rastlanmaktadır,

kula *2. Vücudu koyu sarı, kuyruğu ile yelesi siyah olan at*. (Gösterir, 2015, 263b)

kulan < ET (MK) ḳulan "Vahşi eşek."; **Anad. Ağ.** kulan "İki üç yaşında dişi tay, kısrak."

DLT 300 **ḳulan** ***ḳulan*** *Yaban eşeği*

EDPT 622b **kulan** *Vahşi eşek.*

DTSl 465a **kulan**

TietzeL IV (K-L) 425 **kulan** *İki üç yaşında dişi tay; kısrak; vahşi at ve eşek yavrusu.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2610 **kolan (I)** *Yaban eşeği.*

DerS IV (I-N) 2996a **kulan** *İki üç yaşında dişi tay, kısrak.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kulun < ET (Uyg., MK) ḳulun "Bir yaşından küçük at ve eşek yavrusu, sıpa ya da tay."; **Anad. Ağ.** kulun "1. At ve eşek yavrusu. 2. İki üç yaşında kısrak."

DLT 301 **ḳulun** ***ḳulun*** *Tay, sıpa*

EDPT 622b **kulun** *Bir yaşından küçük at ve eşek yavrusu, sıpa ya da tay.*

DTSl 465b **kulun**

TietzeL IV (K-L) 428 **kulun/gulun** *(Bir yaşından küçük olan) Tay veya sıpa.*

HasEr 264b **kulun** *At yavrusu.*

bkz. (Ölmez, 2009, 264)

TarS IV (K-N) 2727 **kulun** *Tay.*

DerS IV (I-N) 2998a **kulun** *1. At ve eşek yavrusu. 2. İki üç yaşında kısrak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında yeni taranan ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki şekilleri tespit edilmiştir:

kulun *At ve eşek yavrusu*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 180)
kurik *Eşek yavrusu, sıpa*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 170)
ġulun *Doğum, yavru.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 392)
gulun *Yeni doğmuş at yavrusu.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 420)
kulun *At ve eşek yavrusu*. (Gösterir, 2015, 264a)

kumgan < ET (MK) ḳumġan "İbrik."; **Anad. Ağ.** kumgan "İbrik."

DLT 302 **ḳumġan** ***ḳumġan*** *Bakır ibrik, bakır şişe, güğüm.*

EDPT 627b **kumgan** *İbrik, su şişesi.*

DTSl 466a **kumgan**

TarS Ø

TietzeL IV (K-L) 431 **kumgan/kuman** *İbrik < ET kumgan.*

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 2999b **kuman (I) [koman (I), kumgan]** *İbrik.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kunnamak < ET (MK) ḳulunla- / kulna- "Kısrağın doğurması."; **Anad. Ağ.** kunnamak, kunlamak "Hayvanlar doğurmak."

DLT 301 **ḳulna-** ***ḳısraḳ ḳulnadı*** *"Kısrak tay doğurdu."* ***ḳulnar ḳulnamaḳ***

EDPT 623b **kulna-** *Kısrağın doğurması.*

DTSl 465a **kulna-**

OTWF II 441 **kulunla-**

TietzeL IV (K-L) 428 **kulunla- / gulunla- / gunna- / kurna-** *Yavrulamak (at veya eşek hakkında)*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2732 **kunlamak** *Doğurmak.*

DerS IV (I-N) 3003a **kunnamak [kunlamak]** *Hayvanlar doğurmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün aşağıdaki şekilleri görülmektedir,

ḳunna- *Hayvanların doğum yapması.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 300)

kunna- *Hayvanların doğum yapması.* Sivas, Divriği. (Yelok, 1999, 300)

kunla- *Hayvanlar yavrulamak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 178)

kunnacı *Karnında yavrusu olan at, eşek vb.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 178)

kumnamak *Tek tırnaklı hayvanların doğurması.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 180)

kunnamak *Yavrulamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 180)

kunnamak *Yavrulamak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 295)

kulunlamak *Hayvanlar doğurmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 328)

kulunlu *Karnında yavrusu olan at, eşek vb. hayvan*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 381)

kulunnacı *Karnında yavrusu olan at, eşek vb hayvan.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 381)

kulunlamak *Gunnamak.* (Gösterir, 2015, 264a)

kurud, kurut < ET (Uyg., MK) ḳurut "Kurutulmuş bir çeşit peynir."; **Anad. Ağ.** kurut "Kurutulmuş süzme yoğurt; keş, çökelek."

DLT 306 **ḳurut** ***ḳurut*** *Keş, yağı alınmış yoğurttan yapılan peynir, çökelek.*

EDPT 648a **kurut** *Kurutulmuş bir çeşit peynir.*

DTSl 470b **kurut**

OTWF I 309 **kurut**

TietzeL IV (K-L) 447 **kurud/kurut** *Kurutulmuş süzme yoğurt; keş, çökelek.*

HasEr 270a **kurut** *Kurutulmuş süt ürünü.*

TarS IV (K-N) 2749 **kurut** *Kaynatılıp suyu alınan ayran kurusu, yoğurt kurusu, keş.*

DerS IV (I-N) 3013a **kurut (I)** *1. Kurutulmuş süzme yoğurt. 2. Çökelek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kusgun < Kıpç., EAT ḳusġun "Atın kuyruğu altından geçirilen kayış; eyer, semer ve palanın arkasında bulunan ve kuyruk altından geçirilen kuşak." < kuyuşkun~ kuyuşkan? (Eren, 1999, 270b); **Anad. Ağ.** kusgun "Eyere bağlı olup hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış, urgan."

Kıpç. **ḳusġun** *Atın kuyruğu altından geçirilen kayış*. (Kİ) [KTS 165a]

TarS IV (K-N) 2750 **kuskun, (kusgun)** *Eyer, semer ve palanın arkasında bulunan ve kuyruk altından geçirilen kuşak.*

VEWT 239b **kuskun**

ESTY Ø

TietzeL IV (K-L) 451 **kuskun** *Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış; şalvarın arkasında bulunan ve kuşağa bağlanan ip; don paçası; bebek bezi; kadınların adet bezi*

HasEr 270b **kuskun** *Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış. Kaşgarlı Mahmud'a göre Orta Türkçe kudurgun adı geçer. Orta Türkçe kudurgun ile Mo. kudurga arasındaki benzerlik düşündürücüdür. Türkçe kuskun biçimine karşılık diyalektlerde guşgun, kuyuşkan gibi -ş-'li biçimlerin geçtiği göze çarpıyor. Türkçe kuskun ile (<*kuyuşkun~kuyuşkan) biçimleri arasındaki bağ ses bakımından açıklanmaya muhtaçtır.*

DerS IV (I-N) 3014b **kusgun** *Eyere bağlı olup hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış, urgan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kutan < Kıpç., Çağ. ḳutan "Bir kuş."; **Anad. Ağ**. kutan "Saka kuşu."

Kıpç. **ḳutan** *Bir kuş* (TZ) [KTS 165b]

Çağ. **ḳutan** [Senglah 283r.21]

TarS Ø

VEWT 284b **kutan**

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 3018a **kutan (II)** *Saka kuşu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kükrek < ET (MK) kökrek "Gök gürültüsü."; **Anad. Ağ. kükrek** "1. Kasırga. 2. Sis."

DLT 313 **kükrek** *Gürleme.*

EDPT 712b **kökrek** *Gök gürültüsü.*

CTD 568 kökräg

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 3027a **kükrek (I)** *1. Kasırga. 2. Sis.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

künilik < ET (KB) könilik "Doğruluk, dürüstlük."; **Anad. Ağ.** künilik "Adalet, doğruluk."

DLT Ø

EDPT 732b **könilik** *Doğruluk, dürüstlük.*

DTSl 315b **könilik**

OTWF I 121: +lXk

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 3039b **künilik** *Adalet, doğruluk.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kürdükmek < Kıpç., EAT kürdük- "Didinmek, çırpınmak, kıvranmak."; **Anad. Ağ.** kürdükmek "Kedi çiftleşek istemek, kızana gelmek."

Kıpç. **kürdük-** *Didinmek, çırpınmak, kıvranmak* (İH) [KTS 169a]

TarS IV (K-N) 2775 **kürdimek, (kürdükmek)** *Dişi hayvan erkek istemek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS IV (I-N) 3044b **kürdükmek** *Kedi çiftleşek istemek, kızana gelmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kürt < ET (MK) kürt "Kayın ağacı."; **Anad. Ağ.** kürt "Dağlık ve kayalık yerlerde yetişen, siyah üzüm gibi meyveleri olan sağlam kerestelik bir çeşit ağaç."

DLT 318 **kürt** *Kayın ağacı.*

EDPT 738a **kürt** *Kayın ağacı.*

DTSl 329a **kürt** *Dağlık ve kayalık yerlerde yetişen, siyah üzüm meyveleri olan kerestelik bir ağaç.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS IV (I-N) 3047b **kürt (I)** *Dağlık ve kayalık yerlerde yetişen, siyah üzüm gibi meyveleri olan sağlam kerestelik bir çeşit ağaç.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

kürtük < ET (Uyg.) kürtük "Rüzgârla oluşan kar yığını, aşırı kar."; **Anad. Ağ.** kürtük, kurtuk, kürdük, kürtük "Kuytu yerlere toplanmış kar ya da kum yığını.2. Çığ."

DLT Ø

EDPT 739a **kürtük** *Rüzgârla oluşan kar yığını, aşırı kar.*

DTSl Ø

TietzeL IV (K-L) 488 **kürtük/kürtün I** *Kuytu yerlere toplanmış kar yığını; yeni yağan yumuşak kar; sertleşmiş, buz tutmuş kar.*

HasEr 276a **kürtün2** *Rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını. Yerel ağızlarda kürtük olarak da geçer.*

TarS Ø

DerS IV (I-N) 3047b **kürtük (I) [kurtuk, kürdük (I), kürtük]** *1. Kuytu yerlere toplanmış kar ya da kum yığını.2. Çığ.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

küymek < ET (Uyg., MK) küḏ- "Beklemek."; **Anad. Ağ.** küymek"Gözlemek, beklemek"

DLT 311 **küḏ-** ***ol meni küḏti*** *"O, beni gözledi,* ***ol ḳōy küḏti*** *Oğuz lehçesinde "O, koyunu vb. güttü."* ***küḏer küḏmek***

EDPT 701a **küḏ-** *Beklemek.*

DTSl 324b **küd-**

TietzeL IV (K-L) 497 **küy-/güy-** *Beklemek.*

HasEr Ø

TarS IV (K-N) 2781 **küymek** *Beklemek, sabretmek, teenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek.*

DerS IV (I-N) **küymek (I)** *1. Gözlemek, beklemek.*

- DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekildedir,

küymek *Gözlemek, beklemek*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 183)

oba < ET (MK) oba "Sosyal topluluk ismi. Oymak, kabile, geniş aile."; **Anad. Ağ.** oba "Çadır, geçici süreyle konaklanan yer"

DLT 359 **opa** ***opa*** *Oğuz lehçesinde oba*

EDPT 5b **oba** *Sosyal topluluk ismi. Oymak, kabile, geniş aile.*

DTSl 362a **oba**

TietzeL VI (O-R) 100 **oba I** *Bir çadırda yaşayan göçebe ailesi, kabile, oymak; çadırlardan meydana gelen beş on evli köy; büyük çadır, mahalle.*

HasEr 303a **oba** *1. Çadır halkı, göçebe ailesi. 2.Büyük göçebe çadırı. 3.Beş on evlik köy. 4. Göçebelerin bir süre için konakladıkları yer. Anadolu ağızlarında komşu, yabancı olarak da kullanılır. Yaz otlağı anlamına da gelir. Anadolu'da yer adlarında yaygın olarak geçer.*

TarS V (O-T) 2903 **oba** *1. Oymak, boy, kabile, göçerevli kabile, beş on çadırdan mürekkep göçebe oymağı.*

DerS V (O-T) 3261a **oba IV** *Beş on evli köy.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

oba *Çadır, geçici süreyle konaklanan yer*. Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 200)

oba *Bir soydan kimselerin oluşturduğu topluluk, kalabalık.* (Gösterir, 2015, 294b)

oba *Çadır, geçici süreyle konaklanan yer; yazın hayvanlarla çıkılan yayla, yaylak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 159)

obrulmak < Kıpç., EAT obrul- "(Toprak ya da tepe) çökmek, oyulmak, göçmek; çukurlaşmak; yerinden oynamak, sarsılmak."; **Anad. Ağ**. obrulmak "1. Yer kaymak, çökmek. 2. Yer çöküp koni biçiminde çukurlaşmak."

Kıpç. **obrul-** *(Toprak ya da tepe) çökmek, oyulmak, göçmek* (İH) [KTS 203a]

TarS V (O-T) 2906 **obrulmak** *Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak; yerinden oynamak, sarsılmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R) 102 **obrul-** *Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3263a **obrulmak** *1. Yer kaymak, çökmek. 2. Yer çöküp koni biçiminde çukurlaşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

od < ET (Orh. Tü., Uyg.) od < AT *hōt "Ateş."; **Anad. Ağ.** od, ot "Ateş."

AT ***hōt** *Ateş, od.* (Tekin, 1995, 177)

DLT 362 **ōt** ***ōt*** *"Ateş." Atasözü,* ***ōt tėse ȧġız küymes*** *"Ateş demekle ağız yanmaz." Bu atasözü, söylediği bir sözden dolayı özür dileyen kişi hakkında kullanılır.*

EDPT 34b **ot** *Ateş.*

DTSl 372b **ot I**

TietzeL VI (O-R) **od** *Ateş.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 2909 **od** *Ateş.*

DerS Ø

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki ağız çalışmalarında tespit edilmiştir:

ot *Ateş.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 132)

od *Sıcaklık, alev.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 769)

od *Ateş*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 263)

ot *Alev, ateş.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 629)

ofutmak < Kıpç. ofut- "Azametle başını kaldırarak geçmek"; **Anad. Ağ.** ofutmak "1. Darılmak. 2. Başı havada gezmek, çevreye aldırmadan davranmak. 3. Başı kaldırıp boynu uzatarak belirli bir noktaya bakmak."

Kıpç. **ofut-** *Azametle başını kaldırarak geçmek*. (İH) [KTS 203a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3268b **ofutmak (I)** *1. Darılmak. 2. Başı havada gezmek, çevreye aldırmadan davranmak. 3. Başı kaldırıp boynu uzatarak belirli bir noktaya bakmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ogan < ET (MK) ugan "Tanrı."; **Anad. Ağ. oğan, oğun** "Tanrı."

DLT 516 **uġan** ***uġan*** *Her şeye gücü yeten, kadir.* ***uġan teŋri*** *Kadir Allah.*

EDPT 87b **ugan** *Tanrı.*

DTSl 607a **ugan**

OTWF I 383 **ugan**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3269a **oğan [ogun]** *Tanrı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oğ < Kıpç. oġ "Boş, halvet."; **Anad. Ağ.** oğ "Kalabalık olmayan yer."

Kıpç. **oġ** *Boş, halvet* (Kİ) [KTS 203a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3268b **oğ (I)** *Kalabalık olmayan yer.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oğru < ET (Uyg., MK) oġrı "Hırsız."; **Anad. Ağ.** oğru, uğru, ugri, uğrulayıcı "Hırsız."

DLT 353 **oġrı** ***oġrı*** *"Hırsız, uğru."*

EDPT 90a **oğrı** *Hırsız.*

DTSl 364a **ogrı**

TietzeL VI (O-R) 116 **oğrı/oğru** *Hırsız.*

HasEr 421b **uğru** *Hırsız.*

TarS VI (U-Z) **uğru** *Hırsız.*

DerS V (O-T) 3271a **oğru (I) [oğrı]** *Hırsız.*

DerS VI (U-Z) 4029b **uğru (I) [ugri, uğru]** *Hırsız, yolkesen.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanmıştır,

oğru *Hırsız.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 196)

uğru *Hırsız.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 255)

oğru *Hırsız.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 255)

uğurru/oğru *Hırsız.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

uğru *1. Hırsız, yol kesen. 2. Uğursuzluk, kötülük.* (Gösterir, 2015, 387b)

uğru *Hırsız, düşman askeri.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 213)

oğunmak < Kıpç. oġun- "Bayılmak."; **Anad. Ağ.** oğunmak "Çok ağlamaktan güçsüz kalmak, bayılır gibi olmak, bayılmak."

Kıpç. **oġun-** *Bayılmak* (Kİ) [KTS 203b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R)119 **oğun- I** *Bayılmak, soluğu kesilmek, tıkanmak; sancıdan kıvranmak, sızlanmak*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3272b-3273a **oğunmak (I)** *2. Çok ağlamaktan güçsüz kalmak, bayılır gibi olmak, bayılmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oğurlamak < ET (Uyg., MK) oġurla- / oġrıla- "Çalmak."; **Anad. Ağ.** oğurlamak, uğurlamak "Çalmak."

DLT 353 **oġrıla-** ***ol nēŋ oġrıladı*** *"O, bir şey çaldı." Halk bunun /r/ ünsüzünü sakin olarak söyler [yani oğurla-] ama bu yanlıştır.* ***oġrılar oġrılamaḳ***

EDPT 94a **oğurla- /oğrıla-** *Çalmak.*

DTSl 364a **ogrıla-**

TietzeL VI (O-R) 116 **oğrula- /oğurla-** *Çalmak, saklamak, gizlemek.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 3914 **uğrulamak, (uğurlamak)** *Çalmak.*

DerS V (O-T) 3273b **oğurlamak [oğarlamak; oğorlamak]** *Çalmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

oğurla- *Çalmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 195)

oğurru-<oğurlamaġ *Çalmak, gizlice almak.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 451)

oğrulamak *Çalmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 196)

uğurlamak *Çalmak, aşırmak*. (Gösterir, 2015, 387b)

oḫşamak < ET (Uyg., MK) oḫşa- "Benzemek, andırmak."; **Anad. Ağ.** okşamak, oḫşamak "Benzemek, andırmak."

DLT 355 **oḫşa-** ***bir neŋ bīrke oḫşadı*** *"Bir şey öbürüne benzedi."*

EDPT 97a **oḫşa-** *Benzemek, andırmak.*

DTSl 374b **oxşa-**

TietzeL VI (O-R) 122 **ohşa- I** *Benzemek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 2939 **oḫşamak, (oğşamak)** *1. Okşamak, taltif etmek. 2. Benzemek.*

DerS V (O-T) 3275a **oḫşamak (I) [okşamak]** *Benzemek, andırmak.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

oḫşa- *Okşa-, benze-.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 325)

uşa- *Benzemek.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 138)

oḫşamaḫ *Benzemek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 255)

oḫşamaḫ *Benzemek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 299)

oḫşa- *Benzemek.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 267)

oḳşa- *Benzemek, andırmak.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 484)

oḫşamaḫ *Benzemek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 159)

okramak < ET (MK) okra- "Atın yemi görünce kişnemesi."; **Anad. Ağ.** okramak "2. Yem isteyen at, koyun, keçi vb. hayvanlar bağırmak, kişnemek."

DLT 356 **oḳra-** ***at oḳradı*** *At, yem istediğini belli etmek için hafifçe kişnedi.*

EDPT 92a **okra-** *Atın yemi görünce kişnemesi.*

DTSl 369b **okra-**

TietzeL VI (O-R) 129 **okra-** *Mırıltı şeklinde kişnemek, bir şeye karşı çok istek duymak; yem isteyen hayvanların ses çıkarması.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 2945 **okramak** *1. (At) mırıltı şeklinde kişnemek. 2. İçin için inlemek.*

DerS V (O-T) 3277b **okramak** *2. Yem isteyen at, koyun, keçi vb. hayvanlar bağırmak, kişnemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oku < ET (Uyg.) okığ "Çağrı, davet."; **Anad. Ağ.** oku "1. Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı. 2. Armağan."

DLT Ø (okığ Ø); krş. DLT 357**oḳut** ***oḳut*** *Yemeğe ya da beyin yanına çağırma, davet.*

EDPT 83a **okığ** *Çağrı, davet.*

DTSl Ø

TietzeL VI (O-R) 125 **okı/oku** *Davet, küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 266)

TarS Ø

DerS V (O-T) 3277b **oku** *1. Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı. 2. Armağan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir.

oku *Düğün sahiplerinin eş ve dostlarını çağırmaları, davetiye.* Afyon Bolvadin, Çay, Çobanlar. (Solmaz, 2007, 284)

oxu *Davetiye.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 385)

oku *Davetiye.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 385)

oku *Düğün davetiyesi.* Kütahya ve Yöresi Ağızları (Gülensoy, Tuncer, 1998, 251)

oḳu *Düğün için yapılan sözlü davet.* Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 479)

oḳu *Düğünden önce düğün sahibi tarafından dağıtılan ve davetiye yerine geçen havlu, gömlek, vb. şeyler.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 684)

oku *Düğün veya sünnet öncesi davetiye yerine dağıtılan mendil, çorap vb.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

oḳu *Davetiye.* Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 514)

oḫu *Oku, küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 484)

oḳu *Çağrı, daha çok düğünler için yapılan davet.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 722)

oḳu *Oku, davetiye.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 468)

oḳu *Davetiye.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 395)

oḳu *Düğün sahiplerinin eş ve dostlarını çağırmaları, davetiye*. Afyon-Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı. (Solmaz, 2007, 284)

oḫu *Küçük hediyelerle yapılan düğün daveti*. Afyon-Dinar ve Evciler Yöresi. (Uysal, 2007, 518)

okucu, oḫucu < ET (KB) okıçı "Davetçi."; **Anad. Ağ.** okucu "1. Düğüne çağrı yapan (kimse). 2. Düğüne dışardan gelen yabancı."

DLT Ø

EDPT 80a **okıçı** *Davetçi.*

DTSl 369a **okıçı**

OTWF I 115 **okıtçı**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 266)

TarS V (O-T) 2952 **okuyucu, (okuycu, okucu)** *Davetçi.*

DerS V (O-T) 3277b **okucu** *1. Düğüne çağrı yapan (kimse). 2. Düğüne dışardan gelen yabancı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oḫucu *Düğün davetiyesi dağıtan.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 198)

ohici *Okuyucu, düğüne davet için dolaşan kişi.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 147)

ohuyucu *Ahaliyi düğüne davet eden kişi.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 88)

ohuyucu *Düğüne davet eden kadın. "Ohuyucuyu gördün mü düğün başladı demekdür."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 117)

okuucu *Okuyucu, davet eden, nişana düğüne davetli olanları çağıran görevli.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 327)

oḫuyucu *Düğün ve nişan törenleri için davetiye taşıyan dağıtan kimse.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 159)

okutucu *Düğüne davet eden kişi.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 180)

oḫucu *Düğün ve nişan törenleri için davetiye taşıyan kimse.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 200)

oḫuyucu *Düğün çağrıcısı. (genellikle kadın)* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 281)

oḫuyucu *Okuyucu, düğüne çağrı yapan kimse.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 300)

oḫucu *Düğüne çağrı yapan küçük kız veya kadın*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 195)

oḫuyucu *Düğüne çağrı yapan küçük kız veya kadın*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 195)

oḫuyucu *(<okuyucu) Düğüne veya yemeğe davet için dolaşan çağırıcı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 473)

oḫuyculuḫ *(okuyuculuk) okuyucuya verilen hediye*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 473)

oḫuyucu *İnsanları düğün vs. gibi davetli, toplantılara davet eden kimse.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 251)

okucu *Düğün davetlisi, kendisine oku verilmiş olan.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

oḳucu *Düğün sahibi tarafından oku verilmiş kimse*. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 661)

oḫuyucu *İnsanları düğün vs. gibi davetli toplantılara davet eden kimse.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 251)

ohuntucu *Düğünlerde davet edilecek kişilere haber vermek için okuntu dağıtan kimse. –Düünü dernea olacaklar, birgaç gün evvelinden olur, ohuntucu gadını çaarırlardı eve, Fadime bacı mı olur, Imıhanı bacı mı, Arzı bacı mı galan hangisi boşsa, önce bir torbaya keatli şeker doldururlardı; soona ohuntucuya, şuna şuna vericin diye tek tek çaarılacakların adı söylenir, bilmiyorsa evi tarif edilirdi; o da bir diinemeye beller, hepsini de tek tek götürüp verirdi. Soona da çorap, havlu, köynek, gumaş daadılacaklar tarif edilir, onları götürürdü…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 256)

oḫuyucu gezmek *Bir merasimden önce davetlileri evlerine giderek ziyaret etmek.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 251)

oḫuyucu gezmek *Bir merasimden önce davetlileri evlerine giderek davet etmek.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 251)

okumak < ET (Orh. Tü., Uyg, MK) okı- "Yüksek sesle çağırmak, davet etmek. Okumak."; **Anad. Ağ.** okumak "Düğüne, mevlide ya da herhangi bir toplantıya çağırmak."

DLT 356 **oḳı- oḳır oḳımak** *Ol meni oḳıdı. O beni çağırdı.*

EDPT 79a **okı-** *Yüksek sesle çağırmak, davet etmek. Okumak.*

DTSl 369a **okı-**

TietzeL VI (O-R) 125 **okı- I / oku- I** *Yüksek sesle ilan etmek; çağırmak, davet etmek.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 266)

TarS V (O-T) 2947 **okumak, (okumak, oḫumak)** *1. Çağırmak, davet etmek. 2. Söylemek, demek. 3. Anmak, yadetmek. 4. Okumak.*

DerS V (O-T) 3278a **okumak** *Düğün, mevlid vb yerlere çağırmak.*

DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

oku- *Düğüne, mevlide ya da herhangi bir toplantıya çağırmak.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 111)

oku- *Düğünden önce kapı kapı dolaşılarak şeker, bisküvi ve leblebi gibi şeyler dağıtılarak yapılan düğüne davet etme biçimi*. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 463)

oḫu- *Çağır-, davet et-*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 325)

oku- *Davet etmek*. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 220)

oku- *Düğüne çağırmak, davet etmek.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 484)

oḳu- *Düğüne, mevlide ya da herhangi bir toplantıya çağırmak.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 119)

oku- *Düğünden önce kapı kapı dolaşılarak şeker, bisküvi ve leblebi gibi şeyler dağıtılarak yapılan düğüne davet etme biçimi.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 463)

oḳu- *(köyü) okumak, bir haberi köydeki insanlara duyurmak, herkese haber vermek.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 316)

oḳu- *Davet etmek.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 552)

oḳula- *Davet etmek, çağırmak*. Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 468)

oḫu- *Çağır-, davet et-*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 491)

okumak *Düğün, mevlit vb yerlere çağırmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 361)

oḫumaḫ *Okumak, düğüne davet etmek.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 147)

okumak *Düğün, mevlit vb yerlere çağırmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 414)

okumak *Düğüne çağırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 197)

okumak *Düğüne davet, bir toplantıya, ziyafete davet etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 197)

oxu- *Çağırmak, davet etmek.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 385)

oḫumaḳ *Davet etmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 244)

okumag *Okumak, mevlide, nişana, düğüne davet etmek, çağırmak.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 327)

oḫumaḫ *Davet etmek.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 255)

okumak *Çağırmak, davet etmek*. (Gösterir, 2015, 296b)

oḫu- II *Düğüne çağırmak, davet etmek.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1139)

oḳu- *1. Davet etmek. 2. Beğenmek, saygı göstermek.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 484)

okumak *Düğüne, ziyafete davet etmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 297)

oḫumaḫ *Çağırmak, davet etmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 159)

okummag (I) *Okunmak, davetli olup çağrılmak*. Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 327)

oḳu- *Davet etmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Yıldırım, 2007, 303)

oḳu eled- *Düğünlerde verilen davetiyelerin karşılığı olarak düğün sahibine verilen hediye.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 395)

oxula- *Davetiye çıkarmak, çağırmak*. Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 385)

- **oku-** fiilinden türemiş isim şekillerine de ağızlarda sıklıkla rastlanır:

oḫuntu *Düğün davetiyesi*. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 274)

okuntu *İnsanları düğüne davet etmek için kullanılan havlu, mendil gibi şeyler. Oku, düğün davetiyesi.* Afyon, Emirdağ. (Örnekkol, 2006, 395)

okuntu *Düğün sahibi tarafından düğüne çağırmak amacıyla davetlilere verilen hediye, şeker.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 111)

oḫuntu *Davetiye. Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 364)

oḫuntu *Düğün davetiyesi*. Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 111)

okuntu *Davetiye.* Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 151)

okuntu *İnsanları düğüne davet etmek için kullanılan havlu, mendil gibi şeyler, düğün davetiyesi.* Afyon-Emirdağ (Örnekkol, 2006, 395)

oḳuntu *Düğün davetiyesi*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012, 777)

oḫuntu *Davetli.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 325)

oḫuntu *Davetiye.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314)

oḳuntu *Okuntu, düğün davetiyesi.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 376)

oḳuntu *Davetiye.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 838)

oḳuntu *Düğün sahibi tarafından düğüne çağırmak amacıyla davetlilere verilen hediye, şeker.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 119)

oḳuntu *Davetiye.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 544)

oḫuntu *Davet için gönderilen eşya.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 252)

okuntu *Düğünlerde davetiye olarak dağıtılan hediye*. Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 675)

okuntu *Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı, davetiye.* (Gösterir, 2015, 296b)

okuntu *Düğün davetiyesi yerine kullanılan çay, çorap, yazma, altın gibi ürünler*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 263)

oḫuntu *Düğün davetiyesi*. Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 111)

oḫuntu *Davetiye. Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 364)

oġuntu *Davetiye.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 592)

oḳundu *Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı*. Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 203)

okuntu *Davetiye.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 425)

oḫuntu *Okuntu, davetiye*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 552)

oḫuyuntu *Davetiye.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 160)

oḫuntu *Davetiye.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 414)

okuntu *Davetiye*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 225)

oḫuntu *Düğün çağrısı ile birlikte gönderilen armağan*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 195)

okuntu *Davetiye.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 196)

oḫuyuntu *Düğün davetiyesi*. Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 250)

oḫuntu *Düğünlerde evlenen çifte verilen para ya da altın.* Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 174)

oḳuntu *Düğünlerde dağıtılan ve davetiye yerine geçen şeker, üzüm vb. şeyler.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 468)

oḫuntu *Davetiye.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 97)

oḫuntu *Okuntu, düğün ve nişan hediyesi.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 491)

oḫuntu *Davetiye.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 148)

okuntu *Düğün çağrısı, davetiye.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 197)

oḫuntu *Ohuculara verilen bahşiş.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 200)

oḫuntu *Ohuculara verilen bahşiş.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 159)

oḫuntu *Davet.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 299)

oḫuntu *Davet, düğün şekeri.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 244)

oḳuluḳ *Düğünlerde davetiye yerine dağıtılan tavuk, sigara vb. şeyler.* Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 189)

okundu *Davetiye.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 385)

oḳuntu *Düğün davetiyesi.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 484)

oḳuculuk *Düğüne çağrı yapma.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 181)

oġuntu *Davetiye.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 592)

oḳuntu *Düğüne davet için gönderilen hediye.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 313)

okundu *Davetiye, düğün davetiyesi.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 813)

oḫuyuntu *Okuyuntu, küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı, veya düğüne çağrılmış olan kimse, davetli.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1141)

ohuntu *Düğün çağrısı ile birlikte gönderilen armağan.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 117)

oḫuma *Düğün davetiyesi, düğüne davet için gönderilen hediye.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 233)

ohuntu *Düğün, nişan gibi önemli kutlamalara davet edileceklere gönderilen şeker, havlu, mendil, gömlek gibi şeylerin genel adı. Okuntu. –Esgiden adama verdiin gıymata göre ohuntu salarmışsın, kimine iki şeker, kimine de çorap koynek; adam beylece nirede duracaanı bilir; ya şinci, herkişe aynı davetiye salınıyor; niye herkiş aynı mı ki?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 256)

omaca < Çağ., EAT omaca "Kuyruk kemiği, uyluk kemiği."; **Anad. Ağ.** omaca "1. Belkemiği. 2. Uyluk kemiği. 3. İri kemik. 4. Elmacık kemiği. 6. Kalça kemiği."

Çağ. **omaça** Kuyruk kemiği. [Senglah 86v.19 omaça]

TarS V (O-T) 2979 **omaca kemiği, (omaca)** *Uyluk kemiği.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R) 148 **omaca (kemiği)** *Uyluk kemiği.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3281a **oma II [omaca (I)]** *1. Belkemiği. 2. Uyluk kemiği. 3. İri kemik. 4. Elmacık kemiği. 6. Kalça kemiği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

omrav < Kıpç. omrav "Köprücük kemiği"; **Anad. Ağ.** omrav "Omurga."

Kıpç. **omrav** *Köprücük kemiği* (TZ) [KTS 205a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: 453 **omrav**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3282a **omrav** *Omurga.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oñ < ET (Uyg., MK) oŋ "Sağ."; **Anad. Ağ.** oŋ "Sağ, sağ taraf."

DLT 358 **oŋ** ***oŋ*** *Sağ.*

EDPT 166b **oŋ** *Sağ.*

DTSl 367b **oŋ II** Sağ.

TietzeL VI (O-R) Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3282b **oñ (I)** *Sağ.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu bölgelerde tespit edilmiştir:

oŋ *Sağ.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 132)

oŋ *Sağ, sağ taraf.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 626)

oŋ *1. Sağ. 2. İyi, güzel varlık.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 431)

oñat < Kıpç., EAT oñat "Akıllı, uslu kimse."; **Anad. Ağ.** oŋat "1. İyi, güzel, düzgün. 2. İyi yaradılışlı; namuslu."

Kıpç. **oñat** *Akıllı, uslu kimse* (Kİ) [KTS 205a]

TarS V (O-T) 2987 **oñat, (uñat)** *Doğru, uygun, iyi, mükemmel, lâyıkıyle, tamamm, muvafık.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R) **oŋad/oŋat/onat** *Doğru, uygun, iyi, güzel, sıhhatli < oŋ-a-d.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3284a **oñat (I)** *1. İyi, güzel, düzgün. 2. İyi yaradılışlı; namuslu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

oñmak < ET (Uyg., MK) oŋ- "İyileşmek, düzelmek."; **Anad. Ağ.** oŋ-, on- "İyileşmek, düzelmek. Afiyet, sıhhat bulmak."

DLT 359 **oŋul-** ***sökel oŋuldı*** *"Hasta iyileşti." Īş oŋuldı "Karışık iş düzeldi."* ***oŋulur oŋulmaḳ***

EDPT 169a **oŋ-** bk. **on-** *İyileşmek.*

EDPT 168b **on-** *İşi iyi gitmek, iyileşmek, zenginleşmek, rahata kavuşmak.*

DTSl 367b **oŋ-**

OTWF 669 **oŋul-** *Erdal, Clauson'un* ***on-*** *şeklinde verdiği sözcüğün* ***u-n-*** *ile bağlantılı olduğunu belirtir.*

TietzeL VI (O-R) **oŋ- /on- I** *İyileşmek, şifa bulmak, rahata kavuşmak; tamir edilmek, düzeltilmek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 2994 **oñmak, (oñmağ, uñmak)** *İyileşmek, şifa, salâh bulmak, uygun olmak, uygun gelmek, iflâh olmak, feyz ve bereket bulmak, düzelmek.*

DerS V (O-T) 3286a **oŋmak [oŋmag (I)]** *1. Rahata kavuşmak, mutlu olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcük ve türevleri aşağıdaki gibidir:

onmak *İyileşmek.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 263)
on- *(<onmak) Zenginleşme, hastalıklar şifa bulmak, yükselmek, ilerlemek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 474)
oñ- *İyi duruma gelmek.* Kütahya Domaniç Ağzı. (Bekar, 2011, 281)
oŋmaḫ *Afiyet, sıhhat bulmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 255)
oŋmaḳ *Saadet ve servete nail olmak, ferah olmak, layık olmak, yaramak, yakışmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 244)
uŋmaḳ *Şefayab olmak, terakki etmek, selaha yüz tutmak, iyileşmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 260)
oŋ- *Onmak, huzur bulmak, mutlu olmak.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 182)

oŋ- *Tamir edilmek.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 512)

oŋ- *Onmak, düzelmek.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 739)

ongar- *İyileştirmek, düzeltmek, onarmak*. Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 215)

oŋar- *Hastalığı, yarayı iyileştirmek. Bozulmuş, eskimiş bir şeyi düzeltip işler veya kullanılır hale getirmek, tamir etmek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 76)

onmak *Rahata kavuşmak, mutlu olmak, varlık edinmek.* (Gösterir, 2015, 298a)

onulmak *İyileşmek.* (Gösterir, 2015, 298a)

oram < Harz. oram "Sokak."; **Anad. Ağ.** oram "Sokak."

Harz. **oram** *Sokak.* (NF)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3288a **oram (I)** *Sokak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

otacı < ET (Uyg., MK) otacı "Doktor."; **Anad. Ağ.** otacı, otçu "1.Doktor. 2. Ev ilacıyla göz hastalığını iyileştiren göz doktoru."

DLT 362 **otaçı** *Tabip.*

EDPT 44a **otaçı** *Doktor.*

DTSl 373b **otaçı**

OTWF I 140 **otaçılık**

TietzeL VI (O-R) 172 **otacı/otçu** *Hekim, tabip.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3028 **otcu, (otacı)** *Hekim, tabip; attar.*

DerS V (O-T) 3294b **otacı [otçu -1,2]** *1.Doktor. 2. Ev ilacıyla göz hastalığını iyileştiren göz doktoru.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

otamak< ET (Uyg., MK) ota- "Şifalı bitki ile tedavi etmek."; **Anad. Ağ.** otamak "1. Hastalığı geçmek, iyi olmak. 2. Hastalığı iyileştirmek."

DLT 362 **ota-** *emçi aŋar ot otadı Oğuz lehçesinde "Hekim onu ilaçla tedavi etti."*

EDPT 42b **ota-** *Şifalı bitki ile tedavi etmek.*

DTSl 373a **ota-**

OTWF II 422 **ota-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3029 **otlamak, (otalamak)** *1. İlaçlamak, ilaç yapmak, tedavi etmek.*

TarS V (O-T) 3025 **otalanmak** *İlaçlanmak, tedavi olunmak.*

DerS V (O-T) 3295a **otamak** *1. Hastalığı geçmek, iyi olmak. 2. Hastalığı iyileştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

otarmak < ET (MK) otġar- "Hayvanları otlatmak"; **Anad. Ağ.** otarmak "Hayvanları otlatmak"

DLT 362 **otġar-** ***[ol] at otġardı*** *"O, at veya başkasını otlattı."* ***otġarur otġarmaḳ***

EDPT 48a **otğar-** *Hayvan otlatmak.*

DTSl 373b **otgar-**

TietzeL VI (O-R) 172 **otar- I** *Hayvanları otlatmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 267)

TarS V (O-T) 3025 **otarmak** *Hayvanı yaymak, otlatmak, doyurmak.*

DerS V (O-T) 3295a **otarmak (I) [otarmaḫ]** *1. Ot toplamak. 2. Hayvanları otlatmak.*

otarmak *Hayvanları otlatmak*. (Gösterir, 2015, 299b)

otarmaḫ *Otlatmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 160)

öçmek < ET (Uyg., MK) öç- "Sönmek, bitmek."; **Anad. Ağ.** öçmek "Sönmek, Ateş öçüyor."

DLT 366 **öç-** *ōt öçdi Ateşin alevi söndü. erniŋ öpkesi öçdi Adamın öfkesi geçti, er tīnı öçdi Adamın soluğu kesildi. Bunların hepsinin geniş zamanı ve fiil adı.*

EDPT 19b **öç-** *Sönmek, bitmek.*

DTSl 376a **öç-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3049 **öçürmek, (üçürmek)** *Söndürmek.*

DerS V (O-T) 3311b **öçmek** *Sönmek, Ateş öçüyor.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ögendire < Kıpç., EAT ögendire "Öküzü sürmeye yarayan ucu çivili ağaç, Sığır sürmeye yarayan ucu sivri değnek."; **Anad. Ağ.** ögendire "Hayvanları dürtmekte kullanılan ucu bizli değnek, üvendire."

Kıpç. **ögendire** *Öküzü sürmeye yarayan ucu çivili ağaç.* (İH) [KTS 209a]

TarS V (O-T) 3057 **öğendire** *Sığır sürmeye yarayan ucu sivri değnek.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R) 248 **övendire I/ögendire/ögündüre/örende/örgendire I** *Hayvan dürtmeye yarayan ucu bizli değnek.< Yun. vukendreá*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3317a **öğendere, öğendire** *Hayvanları dürtmekte kullanılan ucu bizli değnek, üvendire.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ögrümük < Kıpç. öğrümük "Salıncak."; **Anad. Ağ**. ögrümük "Beşiğin üstündeki, beşiği tutup sallamaya yarayan ince tahta."

Kıpç. **öğrümük** *Salıncak*. (Kİ) [KTS 209a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3320a **ögrümük** *Beşiğin üstündeki, beşiği tutup sallamaya yarayan ince tahta.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

öğür < ET (Uyg., MK) öğür "Hayvan sürüsü. Evcil. Arkadaş, yoldaş."; **Anad. Ağ.** ögür, övür, öyür "1. Aynı yaşta olanlar, yaşıt. 2. Arkadaş, dost, eş. 3. Birbirine benzeyen, aynı türde olan. 4. Birbirinden ayrılmayan, birbirine alışık, yakın (insan ya da hayvan)."

DLT 369 **ögür** ***ögür*** *Sürü, koyun, geyik, bağırtlak kuşu, toy kuşu, deve gibi hayvan ve kuş sürüleri*

EDPT 112a **öğür** *Hayvan sürüsü. Evcil. Arkadaş, yoldaş.*

DTSl Ø

OTWF I 333 **ögür**

TietzeL VI (O-R) 205 **öğür I / övür** *Ehlileşmiş hayvan; sürü; alışılmış, aynı yaşta, aynı boyda olan (kimse), yadırganmaz, dost.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3323b **öğür (II) [övür (I) -1, öyür (I)]** *1. Aynı yaşta olanlar, yaşıt. 2. Arkadaş, dost, eş. 3. Birbirine benzeyen, aynı türde olan. 4. Birbirinden ayrılmayan, birbirine alışık, yakın (insan ya da hayvan).*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

öğüş < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) üküş "Çok."; **Anad. Ağ.** öğüş "Çok."

DLT 534 **üküş** ***üküş nēŋ*** *Çok nesne. Atasözü, tirig esen bolsa taŋ üküş körür "Kişi esenlik içinde bir hayat sürerse şaşılacak çok şeyler görür" anlamındadır.*

EDPT 118a **üküş** *Çok.*

DTSl 624a **üküş**

OTWF I 253 **üküş**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3069 **öğüş (II), (öküş, yöğüş)** *Çok.*

DerS V (O-T) 3325b **öğüş (II)** *Çok.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ök I < ET (Uyg., MK) ög "Düşünce, derin düşünce. Akıl ve anlayış"; **Anad. Ağ.** ök "Akıl."

DLT 367 **ög** *Akıl ve anlayış. Akıllı, anlayışlı ve yaşlı başlı kimselere öge denir.*

EDPT 99a **ög 2** *Düşünce, tefekkür, derin düşünce. Akıl, anlayış.*

DTSl 378b **ög I**

TietzeL VI (O-R) 199 **ög I** *Akıl, hatır, zihin.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3052 **öğ, (ök)** *Akıl, hatır, zihin.*

DerS V (O-T) **ök (VII)** *Akıl.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ök II < ET (Orh. Tü., Uyg.) ög "Anne."; **Anad. Ağ.** ök "1. Anne. 2. Anne ve baba."

DLT Ø

EDPT 99a **ög I** *Anne.*

DTSl 378b **ög II**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3326b **ök (I)** *1. Anne. 2. Anne ve baba.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ökeç < Kıpç., EAT ökeç "Üç yaşındaki koyun."; **Anad. Ağ.** ökeç, öğeç "Bir yaşından dört yaşına kadar erkek koyun, koç. İki yaşına kadar erkek keçi."

Kıpç. **ökeç** (TA) [KTS 209a]

TarS V (O-T) 3056 **öğeç, (öveç)** *İki, üç yaşlarında erkek koyun ve keçi.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL VI (O-R) 201 **ögeç/öveç/ökeç/öneç** *İki üç yaşlarında koç veya teke < ög 'Orta yaşı bulup büyümüş hayvan'+küçültme eki –eç.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3316a **öğeç, ökeç** *1. Bir yaşından dört yaşına kadar erkek koyun, koç. 2. İki yaşına kadar erkek keçi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ölet < ET (Uyg., MK) ölüt "*Öldürme, cinayet. Salgınla gelen ani ölüm.*"; **Anad. Ağ.** ölet "1. Öldürücü hastalık, salgın. 2.Veba. 3. Kolera."

DLT 371 **ölüt** ***ölüt*** *Savaş, çarpışma. Öldürene ölütçi (kâtil) denir.*

EDPT 130a **ölüt** *Öldürme, cinayet. Salgınla gelen ani ölüm.*

DTSl 384b **ölüt**

OTWF I 314 **ölüt**

TMEN II, s. 162 § 618 **ölet**

TietzeL VI (O-R) 216 **ölet** *Öldürücü salgın hastalık.*

HasEr 316a **ölet** *"Öldürücü hastalık salgını, kıran" olarak geçer. Eski kaynaklarda da ölet "kırgın, kıran" olarak geçer. Orta Türkçede ölüt olarak geçer.*

TarS V (O-T) 3079 **ölet** *Salgın halindeki ölüm, kırgın, kıran.*

DerS V (O-T) 3333a **ölet** *1. Öldürücü hastalık, salgın. 2.Veba. 3. Kolera.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

örk < Çağ, Osm. öre, örük, örk < ET (MK, KB) örk "Kuzunun çenesi altından geçirilerek bağlanan yular ve otlaması için ata bağlanan uzunca urgan."; **Anad. Ağ.** örk, örken "Hayvanın hareketlerini önlemek amacıyla bağlamaya yarayan dokuma uzun kolan, ip. Hayvanın bir yerde otlamasını sağlayan ip."

DLT 374 **örk** ***örk*** *Kuzunun çenesi altından geçirilerek bağlanan yular ve otlaması için ata bağlanan uzunca urgan.*

EDPT 221a **örk** *Hayvanı bağlamaya yarayan ip, yular.*

DTSl 389a **örk**

TietzeL VI (O-R) 233 **örken** *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip, yular; semeri bağlamaya yarayan enli kuşak, kolan.*

HasEr 317b **örk** *Hayvanları çayıra bağlamaya yarayan kalın ip.*

TarS V (O-T) 3116 **örk, (örük)** *Hayvanın ayağına bağlanan ip.*

DerS V (O-T) 3349a **örk (I) [örkan, örken (I) -3]** *1. Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip ya da zincir. 2. Hayvanı çayıra bağlamaya yarayan ucu halkalı demir kazık.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

örḳ *Hayvanın hareketlerini önlemek amacıyla bağlamaya yarayan dokuma uzun kolan, ip. Hayvanın bir yerde otlamasını sağlayan ip.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 723)

örk *Hayvanları tarlaya bağlamaya yarayan uzun ip.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 263)

örk *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip ya da zincir.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 426)

örk *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip veya zincir.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 199)

örk *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip ya da zincir.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 371)

örk *Hayvan bağlanan ip, hayvanı kazığa bağlamaya yarayan ip.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 371)

örk *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip ya da zincir.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 202)

örk *Hayvan bağlanan ip ve kazık.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 352)

örk *Hayvanları bağlamak için yere çakılan kazık ve hayvanın bağlandığı kalın ip.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 484)

örk *Dana ve buzağıların boynuna takılan elde örülen kalınca ip.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 121)

örük *Hayvanları bağlamakta kullanılan bir çeşit ip, urgan.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 89)

örk *Otlaması için hayvanları bir yere bağlamaya yarayan kazık.* (Gösterir, 2015, 304b)

örken *Örme veya dokuma urgan, ip.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 723)

örken *Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip, urgan, halat ya da zincir.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 164)

örklemek < ET (MK) örkle- "Kösteklemek, bağlamak (bir atı vs.)"; **Anad. Ağ.** örklemek, örüklemek "Hayvanın ayağından veya başından uzun bir iple bağlayarak sabit bir yere bağlamak."

DLT 374 **örkle-** ***ol atıġ örkledi*** *"O, atı köstekledi."* ***örkler örklemek***

EDPT 226b **örkle-** *Kösteklemek, bağlamak (bir atı vs.)*

DTSl 389a **örkle-**

OTWF I 429: +lA-

TietzeL VI (O-R) 233 **örkle-/örükle-** *Hayvanı otlaması için uzunca bir iple çayıra bağlamak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3117 **örklemek, (örüklemek)** *Hayvanın ayağını iple bağlamak.*

DerS V (O-T) 3350a **örklemek [örüklemek (I) -1]** *Hayvanı otlaması için uzunca bir iple çayıra bağlamak.*

oruḳlemek *Bağlamak.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 252)

örkle- *Hayvanın ayağından veya başından uzun bir iple bağlayarak sabit bir yere bağlamak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 723)

óḳle- *(<örklemek) hayvanı başından veya ayağından bir ucu sabit iple atlayabilmesi için bağlamak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 474)

örklemek *Otlaması için hayvanı uzun bir iple bağlamak*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 217)

örklemek *Hayvanı iple çayıra bağlamak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 424)

óḳlemek *Örklemek, hayvanı uzunca bir ipe bağlamak*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 225)

ökle- *Bir yere bağlamak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 469)

öklemek *Hayvanı kaçmaması için bir yere bağlamak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 369)

örklemek *Hayvanı iple kazığa bağlamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 371)

óḳlemek *Örklemek, hayvanı uzunca bir ipe bağlamak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 148)

örklemek *Hayvanı otlaması için uzun bir iple çayıra bağlamak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 202)

örkle- *Hayvanı otlakta iple kazığa bağlamak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 352)

örklemek *Hayvanı çayıra uzun iple bağlamak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 297)

örkle- *Otlaması için hayvanı uzun iple bağlamak*. Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 484)

örklemek *At, eşek, sığır gibi hayvanların kalın sicimle bir yere bağlanması. – Seni de şo gatır gimi bir yere örklemek gerek ki ırahat durasın; ulan heç mi ırahat duracaan yok senin?* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 261)

örklemek *Hayvanı otlaması için uzunca bir iple çayıra bağlamak.* (Gösterir, 2015, 304)

örük < ET (Uyg., MK) örüg "Dinlenme, istirahat, sakin, huzurlu."; **Anad. Ağ.** örük, örü, örek, ören "Kırda hayvanların yattığı yer."

DLT 375 **örüg** ***örüg*** *Bir yerde bir süre kalmak. "Asker, ayrılmadan ve savaşmadan karargâhta on gün bekledi" anlamında sü ōn kün örüg boldı denir. Bir bey veya bir topluluk bir yerde bir süre bekleyince de böyle denir.*

EDPT 222b **örüg** *Dinlenme, istirahat, sakin, huzurlu.*

DTSl 391b **örüg I**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3120 **örü (II), (ürü)** *Otlak, yaylım, mera.*

DerS V (O-T) 3354b **örük (V)** *Kırda hayvanların yattığı yer.*

DerS V (O-T) 3354b **örük (VI)** *Baharda çayıra bırakılan dişi hayvanların bir erkek (at) hayvanın yönetiminde otlamaları.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

örünç < ET (MK, KB) urunç "Rüşvet."; **Anad. Ağ**. örünç "Rüşvet."

DLT 524 **urunç** ***urunç*** *Rüşvet*.

EDPT 234b **urunç** *Rüşvet.*

DTSl 615b **urunç**

OTWF I 47 **urunç**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3356b **örünç** *Rüşvet.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ösmek < Kıpç., Çağ. ös- "Yetişmek, gelişmek." < Mo. **ös-**; **Anad. Ağ.** ösmek "Büyümek, boyu uzamak."

Kıpç. **ös-** *Yetişmek, gelişmek* (CC) [KTS 212b]

Çağ. **ös-** [Senglah 74v.24], Clauson Mo. sözcükler listesinde bu sözcüğü vermemiştir. Sözlükte de "ma'luf şöden ve 'adet kerden (dostluk etmek, alışmak)" biçiminde tanımlanmıştır.

TarS Ø

VEWT 376a~Mo. **ös-**

Lessing 645a **ös-** *Gelişmek, büyümek.*

ESTY, 1974: 552 **ös-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3357b **ösmek (I)** *Büyümek, boyu uzamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ötmek < ET (Uyg., MK) öt- "Geçmek."; **Anad. Ağ**. ötmek "Geçmek."

DLT 376 **öt-** ***oḳ keyikten ötti*** *"Ok geyiği (vb.) delip geçti.". Bir şeyi delip geçen her nesne için böyle denir. ḳarın ötti "Karın ishal oldu."*

EDPT 39a **öt-** *Geçmek.*

DTSl Ø

TietzeL VI (O-R) 239 **öt- I** *Geçmek, nüfuz etmek, aşmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3134 **ötmek (I)** *Geçmek, aşmak.*

DerS V (O-T) Ø

- *Derleme Sözlüğü*nde kaydedilmeyen sözcüğe Anadolu ağızlarıyla yapılmış yeni ağız çalışmalarında rastlanır:

öt- *Geçmek.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 435)
öt- *Geçmek, bir yerden başka bir yere geçmek.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı. (Kırgız, 2009, 644)
öt- *Geçmek.* Muğla ve Yöresi Ağızları (Akar, 2013, 469)

ötünmek < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ötün- "Bir ricayı ya da isteği talep etmek, dilemek."; **Anad. Ağ.** ötünmek "Yalvarmak, dilemek."

DLT 378 **ötün-** ***ol ḫanḳa ötüg ötündi*** *"O, hana (veya başkasına) ricada bulundu." Aslı* ***ötgündi*** *"İşittiği gibi hikaye etti."dir.* ***ötnür ötünmek***

EDPT 62a **ötün-** *Bir ricayı ya da isteği talep etmek, dilemek.*

DTSl 393b **ötün-**

OTWF I 199 **ötün-**

TietzeL VI (O-R) 246 **ötün-** *Bağırıp çağırmak, söylenmek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3138 **ötünmek** *Şefaat istemek, niyaz etmek.*

DerS V (O-T) 3361a **ötünmek** *Yalvarmak, dilemek.*

ötürmek < ET (Uyg., MK) ötgür- "Geçirmek, geçmesine neden olmak."; **Anad. Ağ.** ötürmek "İshal, sürgün olmak."

DLT 376 **ötgür-** ***ötrüm ḳarın ötgürdi*** *"Ötürtecek nesne-müshil- karnı ötürttü, sürdürdü.* ***ol ewke bitig ötgürdi*** *"O, eve mektup ulaştırdı. Bir şeyi bir öte geçiren kimse için de böyle denir.*

EDPT 52b **ötgür-** Bu eylem, öt- ile bağlantılıdır. *Geçirmek, geçmesine neden olmak.*

DTSl 392b **ötkür-**

OTWF II 719 **ötür-**

TietzeL VI (O-R) 246 **ötür- I** *Geçirmek, atlamak, bertaraf etmek, unutmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 268)

TarS V (O-T) 3138 **ötürmek** *1. Geçirmek. 2. Terk etmek, bertaraf etmek, unutmak.*

DerS V (O-T) 3361a **ötürmek (I)** *İshal, sürgün olmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan kaynaklarda sözcüğün aşağıdaki şekillerde geçtiği tespit edilmiştir:

ötürmek *1. İshal olmak. 2. (mec) Çok şımarmak.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 395)

ötürmek *İshal olmak*. Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 675)

ötür- *İshal olup dışkının cıvık olması.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 481)

ötürmek *İshal, sürgün olmak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 218)

ötürmek *Barsak bozulması, ishal, sürgün.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 298)

ötür- *İshal olma durumu*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 556)

ötürmek *İshal, sürgün olmak*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 426)

ötür- *İshal olmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 200)

ötürmek *İshal, sürgün olmak, Çocuk ötürük olmuş, ortalığa oturur durur.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 373)

ötür- *İshal olmak.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları (Günşen, 2000, 491)

ötürmek *Bağırsak bozulmak, sürgün olmak*. Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötürmek *İshal olmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötürmek *İshal olmak, hayvanlarda daha çok kullanılır.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötürmek *İshal, sürgün olmak*. (Gösterir, 2015, 306a)

ötürmek *Geçirmek, teşyi etmek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 271)

ötürmek *İshal, sürgün olmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 165)

ötürük < ET (Uyg.) ötürük "İshal, ishalden acı çekme."; **Anad. Ağ.** ötürük, ötürek, ötrek, ötürüg, ötürek olmak, ötürgeç olmak, ötürük olmak, ötürük tutmak "Sürgün, ishal."

DLT Ø

EDPT 70a **ötürük** *İshal, ishalden acı çekme.*

DTSl Ø

TietzeL VI (O-T) 247 **ötürek/ötürük** *Sürgün, ishal.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 268)

TarS V (O-T) 3138 **ötrük, (ötürük)** *İshal.*

DerS V (O-T) 3361b **ötürük (I) [ötrek, ötrük, ötürek, ötürüg, ötürek olmak, ötürgeç olmak, ötürük olmak, ötürük tutmak]** *1. Sürgün, ishal.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe şu ağızlarda rastlamak mümkündür,

ötürük *İshal, amel. –Mübaşir Recep Güler, bisikletten düşüp bacağı kırılınca tedavi için Muğla'ya oğlu Doktor Behzat Güler'in yanına götürülmüştü. Hastahanede yatarken masasına, yarısını akşam, diğer yarısını da sabah uyanınca içsin diye iki litre süt bırakılmış; fakat Recep amca, bunu bir akşamlık sanarak hepsini bir defada dikip kafasına içmiş ve tabii ishal olmuş… Bacağı henüz tam olarak iyileşmediğinden yardımsız tuvalete gidemiyormuş; hemşirelerden yardım istemek için, "Gızım ötürük oluksum, baa bir el verin de abdeseaneye gadar gedim.." demiş; Muğlalı hemşireler ötürükten ne anlasın; onların öylece bakmalarından bir şey anlamadıklarını anlayıp bu sefer de "Yav ötürükden aanamadınız elleham, amel oluksum gızlar amel" demiş…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 262)

ötürük *Hayvanın ishal olması*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 205)

ötürek *İshal.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 133)

ötürük *İshalli hastalık*. Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 208)

ötürük *İshal.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 352)

ötürük *İshal.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 414)

ötürük *İshal.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 273)

ötürük *İshal, amel.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 235)

ötrek *İshal, sürgün olmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötrük *İshal, sürgün olmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötürekli *İshal olan.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 203)

ötürek *İshal.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 556)

hötürük *Sürgün, ishal.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 328)

ötürek *Sürgün, ishal.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 426)

ötürekli *İshalli (insan ya da hayvan)* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 426)

ötürük *Sürgün, ishal*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 426)

ötürek *Sürgün, ishal.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 200)

ötürek *Sürgün, ishal*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 373)

ötürekli *İshalli.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 373)

ötürek *Bağırsak bozukluğu, sürgün.* (Gösterir, 2015, 306a)

ötürük *Sürgün, ishal.* (Gösterir, 2015, 306a)

ötürük *İshal, sürgün.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 165)

öyük < ET (MK, KB) öyük "Höyük, suni tepe."; **Anad. Ağ.** öyük "Toprak tepe, höyük."

DLT 378 **öyük** ***öyük yėr*** *"Bataklık kum, suda vb. yerlerde basıldığı zaman ayağın içine gömüldüğü ve güçlükle çıkarılabildiği yerler.*

EDPT 271b **öyük 2** *Höyük, suni tepe.*

DTSl Ø

TietzeL VI (O-R) 252 **öyük** *Toprak tepe.*

HasEr 181a **höyük<öyük** *Toprak yığını, yapma tepe.*

TarS VI (U-Z) 4129 **üyük, (hüyük)** *1. Üst üste toprak yığılarak meydana gelmiş olan ve kazı ile içerisinden eski eserler çıkarılan yapma tepecik.*

DerS V (O-T) 3368b **öyük** *Toprak tepe, höyük.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

özen < Kıpç. özen "Nehir."; **Anad. Ağ.** özen "Dere, çay, ırmak."

Kıpç. **özen (II)** *Nehir* (Kİ, TZ) [KTS 214a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3369b **özen (III), öz (I)** *2. Dere, çay, ırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

özlek < ET (MK, KB) ödleg "Zaman, öğle vakti, öğlen"; **Anad. Ağ.** özlek "Zaman."

DLT 367 **ödleg** ***ödleg*** *Zaman.*

EDPT 55b-56a **ödleg** *Zaman, öğle vakti, öğlen.*

DTSl 377b **ödlek**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3374a **özlek (I)** *Zaman.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

purtarmak < Harz., EAT purtar- "Buruşmak, yüzü ekşimek."; **Anad. Ağ.** purtarmak "Yüzü gülmemek, surat asmak."

Harz. **purtar-** *Buruşmak, yüzü ekşimek.* (ME)

TarS I (A-B) 711 **burtarmak, (yüz purtarmak, yüz burtarmak)** *1.Yüzünü buruşturmak. 2.Buruşmak.*

VEWT Ø

ESTY, 1978: Ø

TietzeL I (A-E) 399a **burtar-/purtar-** *Buruşturmak < burt- fiilinin causativum hali.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3490b **purtarmak [portarmak, purtartmak]** *Yüzü gülmemek, surat asmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

pürlenmek < ET (MK) bürlen- "Bir şeyin bükülmesi ya da yuvarlak şekil alması. Filizlenmek, filiz sürmek." **Anad. Ağ.;** pürlenmek "Filizlenmek, yeşermek, tomurcuklar patlamak, açılmak."

DLT 134 **bürlen-** ***yıġaç bürlendi*** *Ağaç yeni dal çıkardı.*

EDPT 366a **bürlen- (bür- fiilinden)** *Bir şeyin bükülmesi ya da yuvarlak şekil alması*. Filizlenmek, filiz sürmek.

DTSl 133a **bürlen-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3208 **pürlenmek** *Dalların uçları yapraklanmak.*

DerS V (O-T) 3500 b **pürlenmek (III)**

DerS V (O-T) 3501b **[pürlenmek (III)]** *1. Filizlenmek, yeşermek. 2. Tomurcuklar patlamak, açılmak.*

saçı < ET (Uyg.) saçıġ "Etrafa birşeyler saçmak, düğün hediyesi, saçı."; **Anad. Ağ.** saçı, saçu "1. Düğün armağanı. 2. Gelinin başına saçılan şeker, arpa ve para gibi şeyler. 3. Düğün çağrısı olarak gönderilen kibrit. 4. Armağanlar gelinin başı üstünde tutulan tepsiye konularak yüksek sesle konuklara gösterme geleneği."

DLT Ø

EDPT 796a **saçığ** *Etrafa birşeyler saçmak, düğün hediyesi, saçı.*

OTWF I 200 **saçıg**

DTSl 479b **saçıg**

TietzeL VII (S-Ş)122 **saçı/saçu** *Bahşiş, hediye, düğün armağanı*.

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 269)

TarS V (O-T) **saçu, (saçı)** *Bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması adet olan inci, maden para, şeker, hububat gibi şeyler.*

DerS V (O-T) 3510b **saçı** *1. Düğün armağanı. 2. Gelinin başına saçılan şeker, arpa ve para gibi şeyler. 3. Düğün çağrısı olarak gönderilen kibrit. 4. Armağanlar gelinin başı üstünde tutulan tepsiye konularak yüksek sesle konuklara gösterme geleneği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

saçı *Düğünlerde para ve çerez atmak*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 928)

saçı *Düğün armağanı*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 210)

saçı saç- *Gelinin başına saçılan şeker, arpa ve para gibi şeyler*. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 211)

saçı *Gelinin başına saçılan şeker, arpa ve para gibi şeyler.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 398)

saçu *Düğün çağrısı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 398)

saçu *Yeni evlenenlere verilen hediye*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 398)

saçu *Yeni evlenenlere verilen hediye*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 150)

saçı *Düğün armağanı.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 213)

saçı *1. Gelinin başına serpilmesi alışkanlık haline gelmiş olan para vb. şeyler. 2. Geline verilen hediye. Saçı dağıt- Düğüne davet amacıyla okuntu salmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 416)

saçi *Düğünde komşular tarafından kıza verilen hediye.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 396)

saçı *Düğünlerde gelen hediye.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 565)

saçı *Düğünlerde davetlilerin getirdikleri hediye.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 238)

saçı *Düğünlerde verilen para ya da armağan.* (Gösterir, 2015, 323a)

sağalmak < Çağ., EAT sagıl-, sağal- "Sağlığa kavuşmak, hastalıktan kurtulmak, iyileşmek."; **Anad. Ağ.** sağalmak "Hastalık ya da yara iyileşmek. Canlanmak, dirilmek."

Çağ. **sagıl-, sağal** *Sağlığa kavuşmak, iyileşmek*. [ŞSL 164 sagılmak; Senglah 231r.26 sağal-]

TarS V (O-T) 3224 **sağalmak** *Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak, iyileşmek*.

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 134 **sağal-/sağıl- I** *İyileşmek; heilen, aufkommen < sag II*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3514b **sağalmak (I) [sağalmaḫ, sağılmak]** *1. Hastalık ya da yara iyileşmek. 2. Canlanmak, dirilmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sağaltmak < Harz., Çağ., EAT sağalt- "Düzeltmek. 1. Hastalığı iyileştirmek. 2. Sağlamlaştırmak, tahkim etmek."; **Anad. Ağ.** sağaltmak "Yara ya da hastalığı emle iyileştirmek."

Harz. **sağalt-** *Düzeltmek*. (ME)

Çağ. **sağalt-** [ŞSL Ø; Senglah 231v.14 sağalt-]

TarS V (O-T) 3226 **sağaltmak** *1. Hastalığı iyileştirmek. 2. Sağlamlaştırmak, tahkim etmek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3514b **sağaltmak [sağıltmak]** *Yara ya da hastalığı emle iyileştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sağın < ET (MK) sagın "Sağmal."; **Anad. Ağ.** sağan, sağın "Sağmal hayvan"

DLT 384 **sağınlıġ *er*** *Sağmal hayvanı olan adam.*

EDPT 811b **sağın** *Sağmal.*

DTSl 480b **sagın-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 269)

TarS V (O-T) 3230 **sağılurca, (sağılu, sağma)** *Sağılır durumda, sütlü, süt veren.*

DerS V (O-T) 3515a **sağan (I), sağın** *Sağmal hayvan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sağım < ET (MK) sagım "Sağılan, sağımlık."; **Anad. Ağ.** sağım "Süt sağma zamanı."

DLT 384 **sağım** *bir sağım süt Bir sağımlık süt, bir defada sağılan süt.*

EDPT 811a **sagım** *Sağılan, sağımlık.*

OTWF I 297 **sagım**

DTSl 480b **sagım**

TietzeL VII (S-Ş) 137 **sağım sıkım** *Süt sağma.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3230 **sağım** *Sağma.*

DerS V (O-T) 3515b **sağım** *Süt sağma zamanı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sağışlamak < Kıpç., EAT sağışla- "Saymak, hesaplamak, hesap etmek, düşünmek, addetmek."; **Anad. Ağ.** sağışlamak "Sayı saymak."

Kıpç. **sağışla- (III)** *Saymak, hesaplamak*. (DM, KK) [KTS 222b]

TarS V (O-T) 3238 **sağışlamak** *1. Hesap etmek, düşünmek, addetmek. 2. Tadat etmek, saymak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VI (S-Ş) 139 **sağışla-** *Saymak. < sağış 'saymak; ils comptérent.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) ekler 4663b **sağışlamak** *Sayı saymak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sağrak < ET (MK) sagrak "Bir şey içmek için kullanılan kap ya da kâse. Bardak, kadeh."; **Anad. Ağ.** sağrak "Ağaçtan yapılmış yağ kabı. Bardak, kadeh."

DLT 385 **saġraḳ** ***saġraḳ*** *Bir şey içmek için kullanılan kap ve kâse.*

EDPT 815b **sagrak** *Bir şey içmek için kullanılan kap ya da kâse. Bardak, kadeh.*

DTSl 481a **sagrak**

TietzeL VII (S-Ş) 142 **sağrak/suğrak** *Çağ. Kadeh, bardak. < ETk. sagrak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3242 **sağrak, (suğrak)** *Kadeh, bardak, sürahi, maşrapa, tas.*

DerS V (O-T) 3516b **sağrak (I)** *Ağaçtan yapılmış yağ kabı.*

DerS V (O-T) 3516b **sağrak (III)** *Bardak, kadeh.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sak < ET (MK, KB) sak "Uyanık, alarm halinde, tetikte."; **Anad. Ağ.** sak "Uykusu hafif, en ufak bir seste hemen uyanan."

DLT 385 **saḳ** ***saḳ saḳ*** *"Kaleleri, hisarları ve atları düşmandan korumak konusunda uyanıklığı emretmek için nöbetçinin askerlere söylediği bir sözdür."* ***saḳ saḳ*** *"Uyanık olun" denir. Akıllı ve uyanık olan adama* ***saḳ er*** *denir.*

EDPT 803b **sak** *Uyanık, alarm halinde, tetikte.*

DTSl 485b **sak**

TietzeL VII (S-Ş) 149 **sak I** *Uyanık, dikkatli.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 269), (Ölmez, 1998, 45)

TarS V (O-T) 3250 **sak (I)** *Müteyakkız, uyanık, çabuk duyan, tetikte, ihtiyatlı.*

DerS V (O-T) 3518b **sak (I)** *Uyanık, tetikte. 2. Uykusu hafif kimse.*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekilde tespit edilmiştir:

saḳ *Uykusu hafif, en ufak bir seste hemen uyanan.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 726)

sah *Uyanık.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 210)

sak *Uykusu hafif.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 214)

sak durmak *Saklanmak, gizlenmek, dikkatli, tedbirli olmak. –Ben gelenaçir burada sak durucun; bak soona çıhıp geziyim meziyim deme; valla biri görür haber verir de ondan soona ipin ucunu nasıl bulursan bul…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 108)

sak *Uykusu hafif kimse.* (Gösterir, 2015, 325a)

sakandırık < ET (MK) sakalduruk "Boyna bağlanan yular. İbrişimden örtülüp külaha takılan bir ip. Külah, düşmemesi için bununla çene altından bağlanır."; **Anad. Ağ.** sakandırık, sakandırak "Şapka ya da başlığın çene altından bağlanan bağı. Öküz ya da manda başlığının çene altına gelen bölümüne konan dişli demir."

DLT 385 **saḳalduruḳ** ***saḳalduruḳ*** *İbrişimden örtülüp külaha takılan bir ip. Külah, düşmemesi için bununla çene altından bağlanır.*

EDPT 810b 811a **sakalduruk** *Boyna bağlanan yular.*

OTWF I 104 **sakalduruk**

DTSl 486a **sakalduruk**

TietzeL VII (S-Ş) 152 **sakanduruk** *Baş giysilerinde çene bağı; Schmuckgegenstand?<Orta Türkçe* ***sakalduruk***

HasEr 351a **sakandırık** *Baş giysilerinde çene bağı. Orta Türkçede sakalduruk olarak geçer.*

TarS V (O-T) 3252 **sakandırık, (sakanduruk)** *Gerdanlık, kılâde.*

DerS V (O-T) 3520a **sakandırak (I) [sakandırık]** *Şapka ya da başlığın çene altından bağlanan bağı.*

DerS V (O-T) 3520a **sakandırak (II) [sakandırık (II)]** *Öküz ya da manda başlığının çene altına gelen bölümüne konan dişli demir.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sakırga < ET (MK) sakırku "Kene."; **Anad. Ağ.** sakırga, sahırka "Kene."

DLT 386 **saḳırḳu** ***saḳırḳu*** *Kene.*

EDPT 816b **sakırku** *Kene.*

DTSl 486a **sakarku**

TietzeL VII (S-Ş) 154 **sakırga** *Kene.*

HasEr 351a **sakırga** *Kene.*

TarS V (O-T) 3256 **sakırga** *Kene.*

DerS V (O-T) 3521b **sakırga (I) [sakırğa]** *Kene.*

DerS V (O-T) 3517b **sahırka** *Küçük hayvanların derisine yapışıp kanını emen parazit.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sakış < ET (Uyg., MK) sakış "Sayma, sayı, düşünme, hesaplama."; **Anad. Ağ.** sakış "Fikir, düşünce."

DLT 386 **saḳış** *Saymada, saymaya devam ederken.*

EDPT 816b **sakış** *Sayma, sayı, düşünme, hesaplama.*

OTWF I 271 **sakış**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3233 **sağış** *Sayı, adet, miktar, hesap.*

DerS V (O-T) 3521b **sakış** *Fikir, düşünce.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sançmak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) sanç- "Batırmak, delmek."; **Anad. Ağ.** sançmak, sanıçmak "1. Saplamak, batırmak. "İğneyi iğneliğe sancıver oğlum."

DLT 388 **sanç-** ***ol anı biçekin sançtı*** *"O, onu bıçakladı, bıçakla vb. sapladı"* ***beg yağısın sançtı*** *"Bey düşmanını bozguna uğrattı."* ***sançar sançmaḳ***

EDPT 835b **sanç-** *Batırmak, delmek.*

DTSl 483b **sanç-**

TietzeL VII (S-Ş) 179 **sanç-** *Batırmak, saplamak, sançmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3300 **sançmak, (sancımak)** *Saplamak.*

DerS V (O-T) 3357b **sançmak [sançmak -1, 2; sanıçmak]** *1. Saplamak, batırmak. "İğneyi iğneliğe sancıver oğlum."*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekilde tespit edilmiştir:

sanç- *Sançmak, saplamak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 816)

sancıl- *Sancılmak, saplanmak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 816)

sanç- *Isırmak, sokmak.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 182)

sanç- *Sapla-, batır-*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 547)

sançmah *Arı, yılan vb. hayvanların ısırması.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 319)

sanç- *Sapla-*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 494)

sanç- *1. Yılan, arı ve başka böceklerin sokması. 2.Yaranın içten içe sızlaması.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 565)

sanç- *Saplamak, batırmak.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 493)

sançılmak *Batmak, saplanmak.* (Gösterir, 2015, 327b)

sancımak *Saplamak.* (Gösterir, 2015, 327b)

sançmaḫ *Saplamak, batırmak, sokmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 181)

sandıramak < ET (MK) sanrı- / sandrı- "Sayıklamak, anlamsız şeyler söylemek."; **Anad. Ağ.** sandıramak "Uyku ya da hastalık nedeniyle söylenmek, sayıklamak."

DLT 388 **sandrı-** *Sayıklamak, anlamsız şeyler söylemek.*

DLT 389 **sanrı-** ***esrük sanrıdı*** *Sarhoş sayıkladı, anlamsız şeyler söyledi. Bunun aslı* ***sandrıdı*** *biçimindedir.*

EDPT 837a **sandrı-** *Sayıklamak, kendi kendine konuşmak, sapıtmak.*

DTSL 484a **sandırı-**

TietzeL VII (S-Ş) Ø 175 krş. **samra-** *Sayıklamak.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3512a **sandıramak** *1. Sözü ağzında gevelemek, şaşırıp sözü uzatmak, istediğini tam anlatamamak. 2. Sayıklamak, uykuda konuşmak. 3. Bir sözü sık sık yinelemek. 4. Yazıyı güçlükle okumak, kekelemek.*

sanduvaç < ET (MK, KB) sanduvaç "Bülbül."; **Anad. Ağ.** sanduvaç, sanduğaç "*Bülbül.*"

DLT 388 **sanduvaç** ***sanduvaç*** *Bülbül.*

EDPT 837a **sanduvaç** *Bülbül.*

DTSl 484b **sanduvaç**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3538b **sanduvaç [sanduğaç]** *Bülbül.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sapçak < Kıpç. sapçaḳ "Süt konulan bakır kulplu kap."; **Anad. Ağ.** sapçak "Saplı su tası, maşrapa."

Kıpç. **sapçaḳ** *Süt konulan bakır kulplu kap*. (İM, Kİ) [KTS 227a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3543b **sapçak** *Saplı su tası, maşrapa*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sasık < ET (Uyg., MK) sasıġ "Pis kokulu."; **Anad. Ağ.** sası, sasık, sasuk, susu "Kokmuş, bayatlamış."

DLT 394 **sasıġ** *Kokmuş şey.*

EDPT 856a **sasığ** *Pis kokulu.*

OTWF I 200 **sasıg**

DTSl 490a **sasık**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 270)

TarS V (O-T) 3324 **sası** *1. Fena, murdar. 2. Pis kokulu.*

DerS V (O-T) 3351a **sası (I) [sasık (I), sasuk (I)]** *Tatsız, tuzsuz (yiyecek).*

DerS V (O-T) 3551b **sasık (III) [sası (IX), sassı]** *Kokmuş, bayatlamış.*

DerS V (O-T) 3551b **sasısını almak** *Çürük ya da fena kokulu sebzelerin kokularını, haşlayıp suyunu süzerek gidermek.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

sası *Tatsız, yavan*. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 397)

sasuk *Tatsız, tuzsuz yiyecek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 281)

sası *Soğan, sebze veya yellenme sonucu çıkan pis koku.* Kayseri, merkez. (Bayraktar, 2000, 492)

sasıḫ *Çok pis kokan.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 492)

sasıḳ *Kötü kokan.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 670)

sasık *Tatsız, tutsuz yiyecek*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 403)

sası *Sözünü bilmeyen, densiz, bayat şey.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 217)

sası *Tatsız, tuzsuz (yiyecek)* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 217)

sası *Çürük yumurtanın, yellenmenin pis kokusu. sası sası Pis kokan küf, çürük, yellenme kokusu.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 342)

sası *Tatsız, tuzsuz (yiyecek), kokmuş.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 417)

sasuk *Tatsız, tuzsuz. (yiyecek)* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 281)

sası *Tatsız, tuzsuz (yiyecek).* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 126)

sası *Tadı olmayan yiyecek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 96)

sasımış *Kokusu değişmeye başlamış, kokmuş. –Bak gızım adama bir yol derler, hadi bilemedin iki yol… Saa dedim ki zalatayı yapdıkdan soona enara bekleyiciysen, suvanını hemen doğrama; tam yedirecean zaman doğra; yoosam suvan sasıdır.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 282)

sası *1.Tatlımsı, acımsı bir tat. 2.Tatsız, tuzsuz yiyecek.* (Gösterir, 2015, 329b)

sasımak < ET (Uyg., MK) sası- < AT *sāsı- "Kokuşmak."; **Anad. Ağ.** sasımak "Bozulmak, küflenmek, kokmak."

AT ***sāsı-** *Fena kokmak*. (Tekin, 1995, 174)

DLT 394 **sası-** ***sasıdı nēŋ*** *Bir şey kokuştu.*

EDPT 855b **sası-** *Pis kokulu olmak, kokuşmak.*

DTSl 490a **sası-**

TietzeL VII (S-Ş) 205 **sası-** *Bozulup kötü kokmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3324 **sasımak** *Bozulup kokmak, fena kokmak.*

DerS VI (U-Z) 4675a **sasımak** *Bozulan yemek kötü kokmak.*

*Derleme Sözlüğü*nde rastlanmayan sözcük, DerS dışında taranan yeni ağız çalışmalarında şu şekillerde görülür,

sası- *kokmak.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 324)

sası- *Kötü kokmak, kokuşmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 212)

sasımak *Bozulmak, küflenmek, kokmak*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 265)

sası- *Çok pis kokmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 492)

say < ET (Uyg., MK) say "Taşlarla kaplı yer."; **Anad. Ağ.** say "1. Düz, tabaka biçiminde ince, yassı taş. 2. İri büyük kaya. 3. Dik, kayalık taşlık yer. 4. Ekime elverişsiz, altında taş, kum ve kil tabakası bulunan toprak. 5. Tarla sürerken ayrılan eni dar, boyu uzun evlek.6. Kır, düz olmayan yerler. 7. Alçı taşı. 8. Çay kıyılarında giysi yıkanan kulübe. 9. Akarsu kıyılarında üstünde giysi yıkanan büyük düz taş."

DLT 397 **sāy** ***sāy*** *Kara taşlık.*

EDPT 858a **say** *Taşlarla kaplı yer.*

DTSl 481b **say**

TietzeL VII (S-Ş) 216 **say I/saya** *Büyük taş.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3347 **say** *1. Cilalı, parlak. 2. Dibi yere gömülü kaygan kaya.*

DerS V (O-T) 3558b **say (I)** *1. Düz, tabaka biçiminde ince, yassı taş. 2. İri büyük kaya. 3. Dik, kayalık taşlık yer. 4. Ekime elverişsiz, altında taş, kum ve kil tabakası bulunan toprak. 5. Tarla sürerken ayrılan eni dar, boyu uzun*

evlek.6. Kır, düz olmayan yerler. 7. Alçı taşı. 8. Çay kıyılarında giysi yıkanan kulübe. 9. Akarsu kıyılarında üstünde giysi yıkanan büyük düz taş.

Derleme Sözlüğü dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

say *Düz tabaka biçiminde < ET. say "kara taşlık biçiminde."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 97)

say *Ekime elverişsiz, altında taş, kum ve kil tabakası bulunan toprak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 404)

say *Uçurum yer, kayalık yamaç, ekime elverişsiz toprak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 404)

say *Düz, tabaka biçiminde ince, yassı taş.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları (Koca, 2015, 281)

say *Kır, yüksek düzlük arazi.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 126)

sayru < Kıpç., EAT sayru "Hasta."; **Anad. Ağ.** sayru "Hasta."

Kıpç. **sayru** *Hasta* (BM) [KTS 230a]

TarS V (O-T) 3351 **sayru, (sayrı)** *Hasta.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 222 **sayru/sayrı** *Hasta, krank.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3563a **sayru** *Hasta.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

sayrı *Hasta.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996: 274)

sayrı *Hasta.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011: 548)

sayrı *Hasta.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 265)

sayrı *Hasta.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995: 304)

sayrı *Hasta.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 417)

sağrı *Hasta, sayrı.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006: 487)

sayrı *Hasta.* Sakarya İli Ağızları. (Öçalan, 2004: 278)

sayru *Hastalık.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011: 127)

seğirtmek < ET (MK, KB) sekrit- < AT *sēkri- "Koşmak, atlamak, ilerlemek."; **Anad. Ağ.** seyirtmek, sağirtmek, segirtmek, segürtmek, seğertmek, seğitmek, seğurtmek, sērtmek, seyidmek, seyitmek, siyirtmek, siyitmek "Koşmak."

AT ***sēkri-** *Sıçramak, koşmak, seğirmek, seğirtmek*. (Tekin, 1995, 181)

DLT 402 **sėkrit-** ***ol atın arıḳtın sėkritti*** *"O, atını arktan vb. sıçrattı." Sėkritür ol bitig oḳır erken sėkritti "O, kitap veya Kur'an okurken satır atladı.* ***sėkritmek***

EDPT 822b **sekrit- sekirt-** *Koşmak, atlamak, ilerlemek.*

OTWF II 540 **sekrit-**

DTSl 494b **sekirt-**

TietzeL VII (S-Ş) 233 **segird-/segirt-/seyirt-** *Sıçrayarak yakın bir yere doğru koşmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3366 **seğirtmek** *1. Koşmak. 2. Yürümek. 3. Koşturmak.*

DerS V (O-T) 3598b **seyirtmek [seyirtmek, sağirtmek, segirtmek, segürtmek, seğertmek**, **seğitmek, seğurtmek, sērtmek, seyidmek, seyitmek, siyirtmek, siyitmek]** *Koşmak.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekildedir,

seğirt- *Koşmak, yetişmek*. Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 397)

segird- *Hemen koşmak.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 255)

segürt- *Koşmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 97)

segürtmek *Koşmak.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 183)

sērt *Koşmak, yetişmek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 281)

süğürtmek *Koşmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 676)

seyirtmek *Dolaşıp gelmek.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 776)

seğirt- *Koşmak*. Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 427)

séért- *Hızlı olmak, koşmak*. Samsun Alaçam Ağzı. (Kemik, 2019, 227)

seğer-/seğert- *Koşmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 213)

seürd *Seğirtmek, koşmak*. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 241)

seird- *Seğirtmek, koşmak*. Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 289)

seyirt- *Koşmak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 469)

seyit- *Koşmak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 469)

sērtmek *Seğirtmek, koşmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 408)

seyitmek *Koşmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 409)

sērtmek *Seğirtmek, koşmak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 151)

seğirtmek *Koşmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 218)

seyirtmek *Koşmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 221)

seyirtmek *Koşmak, hızlı yürümek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 221)

segirt- *Saldırmak, koşmak.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 200)

seğirtmek *Seğirtmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 304)

sevürtmek *Seğirtmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 304)

süyürtmek *Koşmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 306)

segürt- *Seğirtmek.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 275)

seyirmek *Koşmak, seyirtmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 252)

sērtmek *Seğirtmek.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 253)

seyit- *Koşmak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 354)

seyirtmek *Koşarak gitmek, hızla uzaklaşmak.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 344)

segirt- *Koş-, hemen koş-*. Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 273)

segir- *Koşmak.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 247)

segürt- *Koşmak.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 425)

seğirtmek *Koşmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 299)

siğert- *Seğirtmek.* Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları. (Yıldırım, 2006, 488)

seğirt- *Seğirtmek, koşmak*. Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 320)

sert- *Seğirtmek, koşmak*. Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 324)

seğid- *Seğirtmek, koşmak*. Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 314)

seğirt- *Fırlayıp gitmek*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 530)

sērt- *Koşmak, yetişmek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 281)

seirt- *Seğirtmek, koşmak.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988, 314)

segirt- *Hızlı hareket etmek, koşmak*. Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 498)

seğirtmek *Koşmak.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 122)

seirt- *Koşmak.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 190)

segürtmek *Koşmak, yetişmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 97)

seyirtmek *Koşmak, yetişmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 97)

siyit- *Koş-*. Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 463)

seartmek *Bir şeye, birden saldırırcasına atılmak; aniden kovalamaya, takibe başlamak. –Uzakdan düunün sesini duyunca birden seartdin ha, acele etme guzum, derdin halaysa, çekecek yer tükenmez, yok garı-gıza bahmaysa şimdiden dek dur derim…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 283)

saartmek *Koşmak, yetişmek*. (Gösterir, 2015, 322b)

seertmek *Koşmak*. (Gösterir, 2015, 332b)

seğertmek *Koşmak.* (Gösterir, 2015, 332a)

seğirtmek *Koşmak.* (Gösterir, 2015, 332b)

sekirtmek *Koşmak.* (Gösterir, 2015, 333a)

seyirtmek *Koşmak.* (Gösterir, 2015, 336a)

seğirtmek *Saldırmak, koşmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 182)

sekü < Kıpç., EAT sekü "Peyke, kanepe; kapı önlerine oturmak için ayrılan yer; yerden biraz yüksek sedir, peyke şeklinde oturacak yer."; **Anad. Ağ.** seki ". Sedir, kerevet. Tahta karyola, divan."

Kıpç. **sekü** *1. Peyke, kanepe* (BM, İM) *2. Kapı önlerine oturmak için ayrılan yer.* (TA) [KTS 231a]

TarS V (O-T) 3372 **seki (I), (sekü)** *Yerden biraz yüksek sedir, peyke şeklinde oturacak yer.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 237 **seki II/sekü** *Seki, kerevet. < Orta Tü. sekü > Mac. szék 'a chair, a seat'*

HasEr 359a **seki** *1. Ormanlık, kayalık yerlerde merdiven basamağı biçiminde düzlük. 2. Toprağın kayıp akmasını önlemek için çekilen duvar. 3. Merdiven, merdiven basamağı. 4. Oturmak için evlerin önünde kullanılan taş; oturmak için yapılan set; 5. Alçak ayaklı iskemle. 6. Kerevet, karyola. Orta Türkçede sekü olarak geçer. Eski Kıpçakçada da sekü biçimi kullanılır. Macarca szék biçimi eski bir Türk dilinden alınmıştır.*

DerS V (O-T) 3571a **seki (III) [sekü (I)]** *1. Sedir, kerevet. 2. Tahta karyola, divan.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

selki < Kıpç., EAT selki "Sölpük, gevşek (adam)"; **Anad. Ağ.** selki "Sorumsuz, dikkatsiz."

Kıpç. **selki** *Sölpük, gevşek (adam)* (İH) [KTS 231b]

TarS V (O-T) 3378 **selgi** *Sölpük, gevşek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3579a **selki** *Sorumsuz, dikkatsiz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

senek < ET (MK) seŋek "Su kabı, kavanoz."; **Anad. Ağ.** senek, seğek, señeyh, senğek, senik, sinek, sinğek, sinyek "1. Çam ağacından oyularak yapılan su kabı, tahta testi. 2. Toprak su testisi, küp. 3. Bakır güğüm."

DLT 400 **seŋek** *Oğuz lehçesinde bardak, testi.*

EDPT 838a **seŋek** *Su kabı, kavanoz.*

DTSl 495b **seŋek**

TietzeL VII (S-Ş) 259 **senek/seŋek** *Su testisi; Wasserkrug<Orta Tü. seŋek "ağaçtan oyulmuş su kabı"*

HasEr 361a **senek** *Çam ağacından yapılmış su kabı, bardak.*

TarS V (O-T) 3384 **señek** *Ağaçtan veya topraktan yapılmış su kabı, desti.*

DerS V (O-T) 3583a **senek (I) [seenk, seğek -1, señeyh, senğek, senik (II), sinek (I), sinğek, sinyek]** *1. Çam ağacından oyularak yapılan su kabı, tahta testi. 2. Toprak su testisi, küp. 3. Bakır güğüm.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

senir < ET (Uyg., MK) seŋir "Dağın yatay veya dikey çıkıntı kısmı."; **Anad. Ağ.** senir, senğir "İki dağ arasındaki sırt."

DLT 400 **seŋir** ***seŋir*** *Dağ çıkıntısı, dağ burnu. Duvarın ucuna da böyle denir.*

EDPT 840b **senir** *Dağın yatay veya dikey çıkıntı kısmı.*

DTSl 495b **seŋir I**

TietzeL Ø

HasEr361b **senir** *İki dağ arasındaki sırt. Eski Türkçeden başlayarak kullanılır. Orta Türkçede seŋir 'dağ çıkıntısı, dağ burnu, herangi bir duvarın ucu' olarak geçer. Eski Kıpçakçada da seŋir 'tepe, dağ' anlamında kullanılır.*

TarS Ø

DerS V (O-T) 3584a **senir [senğir]** *İki dağ arasındaki sırt.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

senit < Kıpç. senit "Bir tür tahta."; **Anad. Ağ.** senit "Ekmek tahtası, et tahtası."

Kıpç. **senit** *Bir tür tahta*. (KM) [KTS 232a]

TarS Ø

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 259 **senid** *Ekmek tahtası.*

HasEr 361b **senit** *Hamur tahtası. Eski Kıpçakçada geçen senit biçimi düşündürücüdür.*

DerS V (O-T) 3584b **senit [sekmen (IV)-3, semen (I), sement, semet (I), senedi, senet, seyit]** *1. Ekmek tahtası. 2. Et tahtası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sergen < Kıpç., EAT sergen "Raf, kurutmak için meyve serilen yer."; **Anad. Ağ.** sergen "Mutfak rafı, odalarda tavana yakın konulan raf."

Kıpç. **sergen** *Raf* (TZ) [KTS 232a]

TarS V (O-T) 3392 **sergen** *Raf, kurutmak için meyve serilen yer.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 268 **sergen** *Raf, ambar, tahıl kurutulan yer; Wandbrett.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3589b **sergen (I)** *1. Mutfak rafı. 2. Odalarda tavana yakın konulan raf.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

serinmek < ET (Uyg.) serin- "Sabırlı olmak."; **Anad. Ağ.** serinmek "Sabırla beklemek."

DLT Ø bkz. 400 **ser-** ***ol serdi*** *O bir işe sabretti, tahammül gösterdi.*

EDPT 854a **serin-** *Sabırlı olmak.*

DTSl 696b **serin-**

OTWF II 672 **särin-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3591b **serinmek (II)** *Sabırla beklemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sığın < ET (Irk Bitig, MK) sīġun

DLT 406 **sīġun** *Erkek geyik.*

EDPT 811b **sığun** *Erkek geyik.*

bkz. **sıgun** *Erkek geyik*. (Tekin, 2013, 60)

DTSl 503a **sıgun**

TietzeL VII (S-Ş) 304 **sığın II** *Yabani geyik, sığır. < ET sıgun*

HasEr 363b **sığın** *Ala geyik. Eski çağlardan başlayarak kullanılır. Kaşgarlı Mahmud'a göre, Orta Türkçede sığun olarak geçer. Eski Kıpçakçada da sığın biçimi kullanılır.*

DerS V (O-T) 3605a **sığın (I)** *1. Bir çeşit geyik, karaca.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sındı < ET (MK) sındu < ? Çinc. 剪刀 Jiǎndāo "Makas."; **Anad. Ağ.** sındı, sındu, sundu "Makas."

DLT 407 **sındo *sındo*** *Oğuz lehçesinde sındı, makas.*

EDPT 836b **sındu** *Makas.*

OTWF I 361 **sındı**

DTSl 504a **sındı**

TietzeL VII (S-Ş) 320 **sındı/sındu** *Makas, terzi makası.*

HasEr 364b **sındı < sındu** *Makas.*

bkz. (Ölmez, 2009, 270)

TarS V (O-T) 3434 **sındı, (sındu)** *Makas.*

DerS V (O-T) 3612a **sındı [sındu, sundu]** *Makas.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

sındı *Makas.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 727)

sındı *Makas*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 777)

sındı *Makas.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 265)

sındı *Makas.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 495)

sındı Makas. Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 161)

sındı *Makas, bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklenmiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş arasına yerleştirilen herhangibir şeyi kesmeye yarayan araç.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 215)

sındı *Makas.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 495)

sındı *Makas.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 222)

sındı *Makas.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 305)

sındu *Makas.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 253)

sındı *Makas.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 387)

sındı *Makas.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 560)

sundı *Makas.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 566)

sındı *Makas.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1207)

sındı *Makas.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 745)

sındı *Makas.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 285)

sındı *Makas.* (Gösterir, 2015, 337b)

sindi *Makas.* (Gösterir, 2015, 341b)

sınıḫ < ET (Uyg., MK) sınuk "Kırılmış, kırık."; **Anad. Ağ.** sınık, sınıḫ, sınuk "Kırık, çıkık."

DLT 408 **sıŋuḳ** ***sıŋuḳ nēŋ*** *"Kırık şey" Oğuzlar buna* ***sınuḳ*** *derler. Kural, oğuzların söyleyişini destekler; çünkü kelimenin aslı sındı"Kırıldı" olup bunda geniz sesi yoktur.*

EDPT 837b **sınuk** *Kırılmış, kırık.*

DTSl 504a **sınuk**

OTWF I 170 **sınok**

TietzeL VII (S-Ş) 321 **sınık/sınuk** *Kırık; utangaç, kırgın; içi boş.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 271)

TarS V (O-T) 3441 **sınık, (sınuk)** *1. Kırık. 2. Mağlup, münhezim.*

DerS V (O-T) 3613b **sınık (I)** *Kırık, çıkık.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

sınık *Kırık.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 261)

sınıḫ *Kırık.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 454)

sınık *Gönlü kırık. –Bak saa tembah ediyom; bu göonü sınık gızımın her dediini yapıcın ha…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 286)

sınık 1. *Kırık, çıkık.* (Gösterir, 2015, 337b)

sınıkçı *Kırık çıkık işleriyle uğraşan kişi. –Sinanların Hüseyin ağa vardı Elbistan'ın en meşhur sınıkçısı… Gendisi eski bir subaydır, üstelik madalyalı gazilerdendir…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 286)

sınıkçı *Kırık ve çıkıkları tedavi eden kişi.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 274)

sınıxçı *Kırıkçı, çıkıkçı*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 210)

sınıḫçı *Kırık ve çıkıklara bakan halk hekimi.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 215)

sınıkçı *Kırık, çıkıkçı.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 418)

sınıḫçı *Kırık, çıkıkçı.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 425)

sınıḫçı *(<sınıkçı) Kırık-çıkıkçı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 495)

sınıkçı *Kırık çıkık bağlayan kimse.* (Gösterir, 2015, 337b)

sınmak < ET (Uyg., MK, KB) sın- "Kırılmak."; **Anad. Ağ.** sınmak "1. Patlatmak, ezmek. 2. Kırmak (yumurta vb için)."

DLT 404 **sī-** ***ol otuŋ sīdı*** *"O, odunu vb. kırdı." Ol süni aīdı "O, orduyu bozguna uğrattı."* ***sīr sīmaḳ***

EDPT 833b **sın-** *Kırmak, kırılmak.*

OTWF II 613 **sın-**

DTSl 503b **sın-**

TietzeL VII (S-Ş) 290 **sı-** *Kırmak, koparmak; tahrip etmek, yok etmek, bozmak, vurmak; gereğini yapmamak hiçe saymak; reddetmek; savaşta yenmek, galip gelmek.* TietzeL VII (S-Ş) 318 **sın- I** *Kırılmak, parçalanmak; yenilmek, zayıf düşmek; kaybolmak, bozulmak; korkmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3448 **sınmak** *1. Kırılmak, parçalanmak, münkesir olmak. 2. Zayıf düşmek, aciz kalmak. 3. Yenilmek, mağlup, münhezim olmak. 4. Zayi olmak, kaybolmak. 5. Bozulmak.*

DerS V (O-T) 3614b **sınmak (I)** *Kırılmak.*

DerS V (O-T) 3613a **sındırmak (IV)** *Kırmak, akıtmak.*

DerS V (O-T) 3603b **sıdırmak [sıdıvermek, sımak (III), sidırmak]** *1. Patlatmak, ezmek. "Çıbanı sıdırdı." 2. Kırmak (yumurta vb için).*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

sın- *Kırılmak.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 134)

sın- *Kırılmak, bozulmak, bitmek*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 495)

sınmak (1) *Kırılmak.* (Gösterir, 2015, 337b)

sınmaḫ *Kırılmak, parçalanmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 275)

sınmaḫ *Kırılmak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 261)

sındır- *Kırılmak.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 134)

sındır- *Kırmak.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 134)

sındır- *Kırmak, bozmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 495)

sındırmak *Kırmak.* (Gösterir, 2015, 337b)

sırga < Kıpç. sırġa "Küpe."; **Anad. Ağ.** sırga "Küpe."

Kıpç. **sırġa** *Küpe.* (DM, Kİ) [KTS 235b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 333 **sırga** *Az. Küpe < ısır- + fiilden çeşitli mânada isim yapan –ge eki.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3617b **sırga (I) [sırğa (I)]** *Küpe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sırımak < ET (MK) sırı- "Yorgan yapmak, yorgan dikmek."; **Anad. Ağ.** sırımak, sırınlamak "Yorgan, şilte vb iri iri aralıklı dikmek."

DLT 408 **sırı-** ***ol kiḏiz sırıdı*** *"O, keçeyi Türkmenlerin göçebe çadırlarına astıkları örtü ve duvar perdeleri gibi sık dikişle dikti.*

EDPT 845a **sırı-** *Yorgan yapmak, yorgan dikmek.*

DTSl 505b **sırı-**

TietzeL VII (S-Ş) 334 **sırı-** *Sağlamca dikmek; yorgan, şilte vb. iri iri, aralıklı dikmek, özensiz dikmek, yamamak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 271)

TarS V (O-T) 3460 **sırımak** *Sağlamca dikmek.*

DerS V (O-T) 3618a **sırımak (I)** *1. Yorgan, şilte vb. iri iri, aralıklı dikmek. 2. Sağlam ve sıkıca dikmek, çitimek. 3. Özensiz dikmek, iliştirmek. 4. Yamamak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde görülür,

sırı- *Sağlam ve sıkıca dikmek, çitimek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 215)

sırı- *Yorgan, şilte vb iri iri aralıklı dikmek.* Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 212)

sırı- *Yorgan veya şilteyi aralıklı dikme işlemi*. Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 397)

sırı- *Yorgan köpümek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 418)

sırı- *Teğel biçiminde dikiş. Yorgan yüzünü geçirmek için yapılan dikiş. Yorgan sırımak.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 568)

sırıtmak < ET (MK) sırıt- "Sık dikişle dikmek, sırtımak."; **Anad. Ağ.** sırıtmak "1. Sıkıca diktirmek. 2. Aralıklı, iri dikişle diktirmek."

DLT 409 **sırıt-** *ol ḳızḳa kiḏiz sırıttı O, kıza keçeyi sıkıca diktirdi. Bu, elbisenin köpülenmesi gibidir.*

EDPT 847a **sırıt-** *Sık dikişle dikmek, sırtımak.*

DTSl 505b **sırıt-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3461 **sırıtmak** *Dikmek.*

DerS V (O-T) 3619a **sırıtmak (II)** *1. Sıkıca diktirmek. 2. Aralıklı, iri dikişle diktirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sırsır < Kıpç. sırsır "Cırcır böceği."; **Anad. Ağ.** sırsır "Ağustosböceği."

Kıpç. **sırsır** *Cırcır böceği* (İH) [KTS 235b]

TarS Ø

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3620b **sırsır** *Ağustosböceği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sıypamak < Kıpç. sıpa-, Çağ. sıypa- "Okşamak, sıvazlamak."; **Anad. Ağ.** sıypamak "Elle okşar gibi dokunmak, sıvazlamak."

Çağ. **sıypa-***Okşamak, sıvazlamak*. (ŞecTer) bkz. (Ölmez, Z., 2016, 428a)

Kıpç. **sıpa-** *Sıvazlamak, okşamak*. (CC) bkz. (Argunşah ve Güner, 2015: 813)

TarS Ø

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3628b **sıypamak** *Elle okşar gibi dokunmak, sıvazlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sile < EAT sile "Ağzına kadar dolu."; **Anad. Ağ.** sile "Ağzına değin dolu, tam."

TarS V (O-T) 3469 **sile** *Silme, ağzına kadar dolu, lebalep*.

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 358 **sile** *Silme, ağzına kadar, tam.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3635a **sile (I)** *Ağzına değin dolu, tam.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

siymek < ET (Uyg., MK) sid- < AT *sīḏ- "İşemek."; **Anad. Ağ.** siymek, siğmek, sīmek, sivmek, siyemek, siymeyh "Hayvanların işemesi, sidiklemesi"

AT ***sīḏ-*** *Siymek.* (Tekin, 1995, 183)

DLT 410 **sīḏ-** ***er sīḏti*** *Adam vb. İşedi.*

EDPT 799a **sid-** *İşemek.*

DTSl 499a **sid-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3652b **siymek (I) [siğmek (I), sīmek, sivmek (II), siyemek, siymeyh]** *1. Hayvan işemek, sidiklemek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

siymek (1) *Hayvanların işemesi, sidiklemesi*. (Gösterir, 2015, 343a)

soğulmak < ET (Uyg., MK) suġul- "Boşalıncaya dek bir şeyden sıvı çekmek."; **Anad. Ağ.** soğulmak "Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek."

DLT 421 **suġul-** ***sūw suġuldı*** *"Su çekildi." Süt çekilir, azalırsa yine böyle denir.* ***suġlur suġulmaḳ***

EDPT 809b **suğul-** *Boşalıncaya dek bir şeyden sıvı çekmek.*

DTSl 513a **sugul-**

OTWF II 615 **sugul-**

TietzeL VII (S-Ş) 400 **soğul-/sovul-** *Su, solucan vb. derine inerek kaybolmak; azalmak, suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak, kurumak; solmak, sönmek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3494 **soğulmak, (soğalmak)** *1.Suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak, feri gitmek, solmak, nuru sönmek. 2. Darlaşıp çukurlaşmak.*

DerS V (O-T) 3658a **soğulmak [sogulmak]** *Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek.*

Derleme Sözlüğü dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

sogulmak *Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek. soġul- "su toprağa sızıp kaybolmak, (su, süt) çekilmek, azalmak."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 99)

soğulmak *Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 471)

sokranmak < Kıpç., Çağ., EAT soḳran- "Ağzı içinden anlaşılmaz söz söylemek, homurdanmak."< sokur+a-n-; **Anad. Ağ.** sokranmak "Söylenmek, homurdanmak, gönülsüz iş yapmak."

Kıpç. **soḳran-** *Ağzı içinden anlaşılmaz söz söylemek* (İH) [KTS 239a]

Çağ. **soḳran-** *Homurdanmak*. [Senglah 245r.16]

TarS V (O-T) 3502 **sokranmak** *Homurdanmak, söylenmek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 404 **sokran-/sohran-** *Sokurdanmak, homurdanmak, söylenmek.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3660b **sokranmak** *Söylenmek, homurdanmak, gönülsüz iş yapmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

sokranmak *Gönülsüz iş yaparken kendi kendin söylenmek, homurdanmak*. (Gösterir, 2015: 344a)

soku < ET (MK) soḳu "Havan, soku, dibek."; **Anad Ağ.** soku, sohu, soko "Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek"

DLT 414 **soḳu** ***soḳu*** *Havan, soku, dibek. Aslı /ḳ/ ünsüzünün ikizleşmesiyledir. [yani* ***soḳḳu****]. Sonradan hafifletilmiştir. Nitekim baḳu "Tepe, yüksekçe yer" kelimesinin aslı da ikizlemelidir. [****baḳḳu*** *biçiminde]. yaḳu "Yağmurluk" kelimesinin aslı da* ***yaġḳu****dur. Bu, "O zaman şaşıp kalırdınız" ayetindeki fiil gibi olup aslı fa-ẓaliltum biçiminde iken hafifletilmiştir.*

EDPT 805b **soḳu** *Havan, soku, dibek.*

DTSl 509a **soku**

TietzeL VII (S-Ş) 405 **soku /sohu** *Taş dibeğin tokmağı.*

HasEr 373a **soku** *Taş dibek.*

bkz. (Ölmez, 2009, 272)

TarS V (O-T) 3502 **soku, (soku taşı)** *1. Taş dibeğin tokmağı. 2. Havan, büyük taş dibek.*

DerS V (O-T) 3661b **soku (I) [sohu, soko (II)]** *1. Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek. 2. Dibekte, havanda dövme işini yapan tokmak.*

Derleme Sözlüğü dışında sözcüğe Çorum ağzında aşağıdaki şekilde rastlanır:

soku (1) *Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek.* (Gösterir, 2015, 344a)

soku *İçinde bulgur, kuru dut vs. dövülen büyük oyuk taş.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 187)

sokum, soḫum < Kıpç., Harz., EAT soḳum "Lokma, parça."; **Anad. Ağ.** sohum, soḫum, sokum "Lokma."

Kıpç. **soḳum** *Lokma, parça* (BM, TA, TZ) [KTS 239a]

Harz. **soḳum** *Sokum, lokma.* (KE)

TarS V (O-T) 3503 **sokum** *Lokma, ağıza bir defada sokulan yiyecek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 406 **sokum/sohum** *(yiyecek için) lokma, bir ısırımlık yiyecek.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3659a **sohum, soḫum (I) [sok (I), sokum]** *1. Lokma.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sokur < Çağ., Kıpç., EAT soḳur "Kör, tek gözlü, şaşı." **< Mo. soxur**; **Anad. Ağ.** sokur "Kör."

Kıpç. **soḳur** *Kör, tek gözlü, şaşı* (CC, İH, KK, MG, TZ) [KTS 239a]

Çağ. **soḳur** *Suyu çekilmiş yer, susuz kuyu*.[Senglah 245r.22]

TarS V (O-T) 3504 **sokur** *Tek gözlü.*

VEWT 426b:~Mo. **sokur**
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 406 **sokur** *Tek gözlü, kör; köstebek. < Mo. sokur*

Lessing 730a **soxur** *Kör.*

HasEr 373b **sokur** *1. Kör. 2. Köstebek. Moğolcadan alındığı anlaşılıyor.*

DerS V (O-T) 3662a **sokur (I)** *Kör.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

songur < Çağ.; Kıpç. sonġġur "Doğan, şahin türünden bir kuş." Mo. şoŋḳar < MK suŋḳur < ET sıŋḳur < *sioŋḳor; **Anad. Ağ.** songur "Şahin."

Kıpç. **sonġġur** *Doğan, şahin türünden bir kuş* (CC) [KTS 239b]

Çağ. **sonġar** [<Mo. singhur, şonghur] *Şahin kuşu*. [Niyâzî 997; Hauenschild 123]

TMEN I 360, §: 267

bkz. (Ölmez, Z., 2014, 732)

TarS Ø

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 488 **sungur/songur** *Doğana benzer yırtıcı avcı kuş, kişi adı olarak da kullanılır, doğanların başı. < ET sıŋḳur*

HasEr 377b **sungur** *Doğana benzeyen yırtıcı, avcı kuş. ET sıŋḳur*

DerS V (O-T) 3666a **songur (I)** *Şahin.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sorkun < Kıpç., EAT sorḳun "Uzun salkım söğüt, sorgun ağacı."; **Anad. Ağ.** sorkun, sorhun, sorḫun, sorğun "Çalıya benzer bir çeşit söğüt."

Kıpç. **sorḳun** *Uzun salkım söğüt, sorgun ağacı* (İH, Kİ) [KTS 239b]

TarS V (O-T) 3513 **sorkun, (sorgun, sorḫun)** *Sultani söğüt.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 430 **sorgun II** *Uzun salkım söğüt.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3667b **sorkun, sorhun, sorḫun, sorğun** *Çalıya benzer bir çeşit söğüt.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

soya < *soyā < ET (MK) soyaġu "Horozun bacağı üzerindeki mahmuzu."; **Anad. Ağ.** soya "1. Horoz mahmuzu. 2. Yırtıcı kuş pençesi. 3. Şahin."

DLT 417 **soyaġu *soyaġu*** *Horozun ayağındaki mahmuz.*
EDPT 859b **soyagu** *Horozun bacağı üzerindeki mahmuzu.*
DTSl 513b **suyagu**
TietzeL Ø
HasEr Ø
TarS Ø
DerS V (O-T) 3670b **soya (VII)** *1. Horoz mahmuzu. 2. Yırtıcı kuş pençesi. 3. Şahin.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

söbü < ET (MK) supı, subı "Koni biçiminde, gittikçe incelen."; **Anad. Ağ.** söbe, söbü, sübe "Yumru şeklinde olan"

DLT 423 **supı supı** *"Uzun, sivri olan herhangi bir şey." Birinin başı yuvarlak olmazsa supı baş "Söbe kafa" denir.*

EDPT 784b **subı** *Koni biçiminde, gittikçe incelen.*

DTSl 509b **söbi**

TietzeL VII (S-Ş) 439 **söbe/söbü** *Yumurta biçiminde, oval, sivri.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3530 **söbek (I), (söbeke, söbü, söbe, söbeki)** *Beyzî, yumurta biçiminde.*

DerS V (O-T) 3673b **söbe (I) [söbü (I) sübe (I)]** *Yumurta biçimi, oval.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe şu şekillerde rastlanılmıştır:

söbe *Yumru şeklinde olan.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 366)

söbü *Yuvarlağın iki uçtan uzatılmış şekilde, fasülye çekirdeği görünümünde.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 728)

söbe *Yumru şeklinde olan.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 366)

söbe *Yumurta biçimi, oval*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 242)

söbe *Yuvarlak, oval*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 218)

söbe *Yumurta biçimi, oval.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 227)

söbü *Yumurta biçimi, oval.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 130)

söbe *Yuvarlak, köşeli olmayan.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 100)

söbe *Yumurta gibi elips şeklinde olan, beyzi. –Anamgil bişirdiği söbe söbe ekmeklere dearmi diyorlar; halbısaaki dearmi deyicilerse şeklini niye söbe yapıyorlar; yok söbe yapıcılarsa o zaman niye dearmi diyorlar aanamadım getdi…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 292)

sökel < ET (MK) sökel "Hasta."; **Anad. Ağ.** sökel "Hasta."

DLT 418 **sökel** ***sökel*** *Oğuz lehçesinde hasta.*

EDPT 820b **sökel** *Hasta.*

DTSl 510a **sökel**

TietzeL VII (S-Ş) 444 **sökel** *Hasta, bitkin; ateşli hastalık, humma.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3534 **sökel** *Hasta.*

DerS V (O-T) 3677b **sökel** *1. Humma, ateşli bir hastalık. 2. Güçsüz, düşkün. 3. Tifo. 4. Zatürree. 5. Sakat. 6. Öldürücü grip. 7. Hastaya ayrılan yiyecek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

sökel *Hasta.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 548)

sókel *Hasta.* Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 312)

sökel *Hasta, hastalık.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 428)

sökel *Güçsüz, düşkün.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 474)

sökel *Hasta.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 253)

sökel *Hastalık.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 254)

söker *Hasta gibi, güçsüz*. Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 346)

sökel *1. Ateşli bir hastalık, humma. 2. Sakat. 3. Bedende yara ya da çıban oluşturan geçici ateşli hastalıkların tümü.* (Gösterir, 2015, 346b)

sökellik < Harz. Kıpç., EAT sökellik "Hastalık."; **Anad. Ağ.** sökellik "Hastalık."

Harz. **sökellik** *Hastalık*. (NF, KTef)

Kıpç. **sökellik** *Hastalık*. (KM, Kİ) [KTS 240b]

TarS V (O-T) 3535 **sökellik** *Hastalık.*

HasEr Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 445 **sökellik** *Ateşli hastalık < sökel +-lik sıfattan isim yapım eki.*

DerS V (O-T) 3678a **sökellik** *Hastalık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

söl < ET (MK) söl "Etin suyu, lenfa."; **Anad. Ağ.** söl "Etin kanlı suyu."

DLT 419 **söl** ***söl*** *Ette ve ağaçtaki yaşlık. söllüg et İyi pişmemiş, üzerinde kan izleri kalmış et. Atasözü, söğüt söliŋe ḳaḏıŋ ḳasıŋa Söğüde tazelik, kayına sertlik yaraşır.*

EDPT 824b **söl** *Etin suyu, lenfa.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3679a **söl** *Etin kanlı suyu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

söykenmek < Kıpç., EAT söyken- "Sırtına dayamak."; **Anad. Ağ.** söykenmek "Uzanmak, yatmak, yaslanmak."

Kıpç. **söyken-** *Sırtını dayamak* (İH, İN, TZ) [KTS 241b]

TarS V (O-T) 3539 **söykenmek, (söykünmek, söykelenmek, söykeğilenmek)** *Dayanmak, yaslanmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 449 **söyken-/söygen-/söygün-/söykün-** *Bir şeye/yere dayanmak, yaslanmak; güvenmek < söyke-*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3685a **söykenmek (I)** *1. Uzanmak, yatmak, yaslanmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

söyündümek < Kıpç., EAT seyündür- "Söndürmek."; **Anad. Ağ.** söyündümek "Söndürmek."

Kıpç. **seyündür-** *Söndürmek* (TA) [KTS 233b]

TarS V (O-T) 3544 **söyündürmek** *Söndürmek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 447 **söndür-/söyindür-/söyündür-** *Söndürmek; yok etmek, ortadan kaldırmak; sakinleştirmek < sön-I ET söndür- 'to extinguish (a fire) etc'*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3686b **söyündümek** *1. Söndürmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

söyünmek < Kıpç., EAT seyün- "Sönmek, parlaklığı gitmek." **< AT *sön̄-; Anad. Ağ.** sövünmek "Sönmek."

AT *sön̄- *Sönmek.* (Tekin, 1995, 184)

Kıpç. **seyün-** *Sönmek* (Kİ) [KTS 233b]

EDPT 834a **sön-** *Sönmek, gözden kaybolmak.*

TarS V (O-T) 3547 **söyünmek, (söğünmek, sövünmek)** *Sönmek, parlaklığı gitmek.*

VEWT 430b **söyün-**
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 445 **sön-I/söyin-/söyün-/soyun-III** *Ateş soğumak; parlaklık kaybolmak; azalarak yok olmak; duygunun sıcaklığı azalmak.*

HasEr Ø

DerS V (O-T) **sövünmek [söğünmek, sönmek, söyünmek]** *Sönmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

suduk < ET soḏuk "Tükürük"; **Anad. Ağ. suduk** "Salya."

DLT 421 **suduk** *Tükürük.*

EDPT 800a **soḏuk** *Tükürük.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3690a **suduk** *Salya.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

susak < ET (MK) susġaḳ "Kova, kepçe."; **Anad. Ağ.** susak "Ağaçtan oyulmuş su kabı."

DLT 424 **susġaḳ** ***susġaḳ*** *Karluk, Kıfçak kabileleri ile göçebe olan bütün Türk kabilelerinin lehçesinde "daldırılarak su vb. şeyler alınan alet [maşraba, kepçe vb.]*

EDPT 856a **susġaḳ** *Kova, kepçe.*

DTSl 514b **susgak**

OTWF I 391 **susgak**

TietzeL VII (S-Ş) 495 **susak I** *"ağaç kova" < Etk. sus- 'su içmek' + fiilden isim yapım eki –gak*

HasEr 378a **susak** *Ağaçtan oyulmuş su kabı.*

TarS V (O-T) 3586 **susak** *Tahta kova, su kabı, maşrapa, çomça.*

DerS V (O-T) 3701b **susak (I)** *1. Ağaçtan oyulmuş su kabı, ağaç maşrapa. 2. Su kabağından oyulmuş maşrapa. 3. Kuyudan su çekmeye yarayan her çeşit kova ya da testi. 4. Topraktan yapılmış su bardağı. 5. Süzgeçli bahçe kovası, bahçıvan kovası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

suvarmak < ET (MK) suwgar- "Sulamak."; **Anad. Ağ.** suvarmak "Bitki ve hayvanı sulamak."

DLT 425 **suwġar-** ***ol at suwġardı*** *"O, atı vb. suvardı."* ***suwġarur suwġarmaḳ***

EDPT 786b **suwgar-** *Sulamak.*

DTSl 515b **suvgar-**

TietzeL VII (S-Ş) 499 **suvar-** *Sulamak, su vermek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3594 **suvarmak, (sıvarmak)** *Sulamak, su vermek.*

DerS V (O-T) 3704b **suvarmak** *Sulamak, su içirmek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük şu bölgelerde tespit edilmiştir:

suvar- *Sulamak.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 221)

suvar- *Bitki ve hayvanı sulamak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 499)

suvarmak *Sulamak.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 244)

sıvarmak *Tarla sulamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 411)

suvar- *Su vermek (tarlaya, hayvana) Urfa ağzında sula- mastarı varsa da bu daha çok su serpmek manasında kullanılır.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 133)

suvar- *Sulamak, su vermek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 419)

suve- *Sulamak, hayvanlara su içirmek.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 332)

suvar- *Sulamak.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 470)

suvar- *Sulamak*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 539)

suvar- *Hayvana veya bitkiye su vermek, su içirmek.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 512)

suvarmak *Hayvanları sulamak. –Şo eynin üstündea yalakda davarı suvarırken iki gurt edrafımızda dönmeye başlamasıı…Epey seslenmedim biliyoo; onlar gendilerini rahat sansınlar deyi… Soona birden gıraanda otlayan goyuna atıldılar; ben de pompalıynan arha arhaya gümülettim amma…Goyunu da vurduysam gurtların ikisini de gebertdim ya!...* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 295)

suvarmaḫ *Sulamak, su içirmek*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 190)

suyurgatmak < Kıpç. soyurga- < ET tsoyurka- "Acımak, merhamet etmek."; **Anad. Ağ.** "suyurgatmak" "Yüzüne karşı övülmek, armağan ya da ödül almak."

DLT Ø

EDPT 556a **tsoyurka-** *Nazik, kibar, merhametli olmak.*

DTSl 583 **tsuyurqa-** *Acımak, merhamet etmek.*

OTWF II 462 **tsoyurka-** *Birine acımak, merhamet etmek.*

TietzeL VII (S-Ş) 500 **suyurga-/soyurga-** *İhsanda bulunmak, bağışlanmak. < ETk. tsoyurka- < Çinc. tzu "kind, merciful". Yalnız birkaç fiilde rastlanan denominal –ırga- genişlemesi. bkz. azırga-*

HasEr Ø

TarS 36044 **suyurgamak** *Taltif etmek, ihsanda bulunmak.*

DerS V (O-T) 3706a **suyurgatmak** *Yüzüne karşı övülmek, armağan ya da ödül almak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

süğüm < Kıpç., EAT sügüm "Bir sele uzunluğunda iplik ve benzeri."; **Anad. Ağ.** süğüm, süyüm "Bir sap iplik, kol gerilişiyle kirmene sarılacak yün."

Kıpç. **sügüm (I)** *Bir sele uzunluğunda iplik ve benzeri* (İH, TZ) [KTS 244b]

TarS V (O-T) 3640 **süyüm** *İplik teli, sap.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3731b **süyüm (I) [süğüm (I)]** *Bir sap iplik, kol gerilişiyle kirmene sarılacak yün.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

süksün < Kıpç., EAT süksün "Omuz başı, dal."; **Anad. Ağ.** süksün "1. Ense. 2. Eğri boyunlu."

Kıpç. **süksün** *Omuz başı, dal* (İH) [KTS 244b]

TarS V (O-T) 3637 **süksün** *Boyun kökü, ense.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL VII (S-Ş) 505 **süksün /sügsün/süysün** *Omuz başı, ense; amigdala*.

HasEr 378b **süksün** *Ense. Eski Kıpçakçada süksün olarak geçer. Kökünü bilmiyoruz.*

DerS V (O-T) 3709a **süksün** *1. Ense. 2. Eğri boyunlu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sümek < Kıpç. sümek “Sömek, mısır sömeği”; **Anad. Ağ.** sömek, sümek “Taneleri alınmış mısır koçanı.”

Kıpç. **sümek** *Sömek, mısır sömeği* (BV) [KTS 244b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3680a **sömek (I) sümek (III)** *1. Taneleri alınmış mısır koçanı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

sümüh < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) süŋük “Kemik.”; **Anad. Ağ.** sümük, süğük, sümüyh, süyek “Kemik.”

DLT 427 **süŋök** ***süŋök*** *“Kemik.”Atasözü,* ***ed̲gü er süŋöki erir atı ḳalır*** *“İyi adamın kemiği toprakta çürür, ama namı yürür.” Bu atasözü, iyilik etmesi öğütlenen kişiye söylenir.*

EDPT 838b **süŋük** *Kemik.*

DTSl 517b **süŋük**

TietzeL VII (S-Ş) 514 **süŋük /söŋük/sümük II** *Kemik.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 273)

TarS V (O-T) 3622 **süñük** *Kemik.*

DerS V (O-T) 3715a **sümüh, sümük (I) [süğük, sümüyh]** *Kemik.*

DerS V (O-T) 3730b **süyek** *Kemik.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanmaktadır,

sümüh *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 454)

sümüh *Kemik.* Iğdır ve Nahcıvan Ağzının Karşılaştırılması. (Kurtbeyoğlu, 2011, 316)

sümüğ *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 454)

sümüh *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 454)

sünük- sümük *Kemik*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 500)

süyek *Kemik.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 449)

sümük *Kemik.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 262)

sümik *Kemik.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 134)

süsmek < ET (Uyg., MK) süs- "Tos vurmak, kakmak."; **Anad. Ağ.** süsmek "Toslamak, boynuz vurmak."

DLT 430 **süs- *ūd süsdi*** *"Oküz vb. süstü.* ***süser süsmek***

EDPT 855b **süs-** *Tos vurmak, kakmak.*

DTSl 518b **süs-**

TietzeL VII (S-Ş) 527 **süs- I** *Boynuzlarıyla vurmak, itmek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3637 **süsmek** *Sivri bir şeyle dürtmek, hayvan boynuzu ile vurmak, boynuzlamak.*

DerS V (O-T) **süsmek (I)** *1. Toslamak, boynuz vurmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekildedir,

süş- *Boynuz atmak. [önüme gelīse süşen, arkama gelīse çışan].* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 470)

süsmek *Toslamak, boynuz vurmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 422)

süsmek *Hayvanların boynuzları ile karşısındakini dürtmesi, itelemesi.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 422)

süsmek *Boynuzuyla vurmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 232)

süsmek *Toslamak, boynuz vurmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 232)

süs- *Boynuzu ile hayvanın saldırması*. Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 277)

süsmek *Boynuzla vurmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 300)

süsmek *Hayvanların boynuzla vurması. –En ahıllı dediğim ala öküz, öteki öküzü gaşaalarken, arhamdan hıscalamak gelip gaba yerime süsmesii, valla beni havaya hobladıp iki metre fırlattı, hınzır…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 297)

süsmek (2) *Toslamak, boynuz vurmak*. (Gösterir, 2015, 352a)

süveltmek < Kıpç., EAT süvelt- "Sivriltmek, dikmek, dorutmak."; **Anad. Ağ.** "Sivriltmek, yontmak."

Kıpç. **süvelt-** *Sivriltmek, dikmek, dorutmak* (İH) [KTS 246b]

TarS V (O-T) 3538 **söveltmek** *Sivriltip uzatmak.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3730 **süveltmek** *Sivriltmek, yontmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

şaklamak < Kıpç. şaḳla- "İkiye ayırmak."; **Anad. Ağ.** şaklamak "Bölmek, parçalamak."

Kıpç**. şaḳla- (II)** *İkiye ayırmak (İH)* [KTS 249b]

TarS Ø

TietzeL Ø

VEWT Ø
ESTY Ø
Tietzel Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3739a **şaklamak** *Bölmek, parçalamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

şişek < ET (MK) tişek "İki yaşındaki koyun."; **Anad. Ağ.** şişek, şişak, şişşek, şüşek "Bir yaşını doldurmuş erkek koyun."

DLT 476 **tişek** ***tişek*** *Şişek, iki yaşındaki koyun*

EDPT 563b **tişek** *İki yaşındaki koyun.*

DTSl 563b **tişek**

OTWF I 163 **tişek**

VEWT 424a **şişek**

TietzeL VII (S-Ş) 623 **şişek** *İki yaşında koyun.*

HasEr 388b **şişek** *iki yaşında koyun.*

TarS V (O-T) 3669 **şişek** *İki yaşında koyun.*

DerS V (O-T) 3788a **şişek [şişak, şişşek, şüşek]** *1. 1-2 yaşında koyun. 2. Kuzulama dönemine girmiş ya da doğurmuş sütlü koyun. 3. 1-2 yaşında erkek koyun. 4. Enenmiş koç. 5. Doğurmamış genç manda.*

şişek *Bir yaşını doldurmuş erkek koyun.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 367)

şişek *Yavrulayacak durumagelmiş koyun*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 157)

şişek *Koyunun yavrusu*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 550)

şişek *İki yaşında olan koyuna verilen ad.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 723)

şişek *1-2 yaşındaki koyun.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 184)

şişek *Bir yaşında dişi koyun*. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 469)

şişek *Bir iki yaşında koyun*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 250)

şişek *Toklu biraz büyüdükten sonra verilen ad.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 562)

şişek *1-2 yaşında koyun*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 486)

şişek *Kuzulama dönemine girmiş dişi koyun.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 486)

şişek *Yeni kuzulayan koyun*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 230)

şişek *İkinci yaşına basan idiş edilmiş koç*. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 694)

şişek *Yeni kuzulayan koyun.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 153)

şişek *Yeni kuzulayan koyun.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 430)

şişek *Genç dişi koyun.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 278)

şişek *Bir yaşından sonra dişi tokluya verilen ad.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 237)

şişek *Kuzulama dönemine girmiş dişi koyun.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 355)

şişek *6 aylıkla iki yaş arasındaki dişi koyun.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 134)

şişeyh *Bir yaşından yukarı koyun.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 295)

şüşek *Üç yaşına girmiş koyun.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 160)

şüşek *Bir yaşında dişi koyun.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 184)

şişek *İki yaşında yavrulamamış koyun.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 396)

şişek *Bir yaşından yukarı koyun.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 426)

şişek *Bir veya iki yaşında dişi koyun.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 315)

şişek *Bir iki yaşında koyun.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 283)

şişek *Bir iki yaşında koyun.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1238)

şişek *Kuzu doğurma yaşına gelen koyun.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 747)

şişek *Bir yılını tamamlamış olan dişi koyun.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 263)

şişek *Kuzulama dönemine girmiş ve doğurmuş koyun*. Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 134)

şişek *Bir yaşında kuzu.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 123)

şüşek *Bir yaşında koyun.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 105)

şişek *Sütlü koyun.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 243)

şişek *İki yaşında dişi koyun.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 303)

şüşek *Üç yaşına girmiş koyun.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 198)

tal < Kıpç. tal "Söğüt."; **Anad. Ağ**. tal "Söğüt."

Kıpç. **tal (II)** *Söğüt* (GT) [KTS 259b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3814a **tal (I)** *2. Söğüt.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tamu < ET (Uyg., MK) tamu "Cehennem"; **Anad. Ağ.** tamu "Cehennem."

DLT 437 **tamu** *Cehennem.*

EDPT 503a **tamu** *Cehennem*

DTSl 531a **tamu, tamug**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3711 **tamu** *Cehennem.*

DerS V (O-T) 3820a **tamu [tama, tamo, tamuğ]** *Cehennem.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tanlamak < ET (Uyg., MK) taŋla- "Şaşırmak."; **Anad. Ağ.** tanlamak, danlamak, dañlamak, dañnamah, dañnamak "Şaşmak. 2. Ayıplamak, kınamak."

DLT 439 **taŋla-** ***er īşıġ taŋladı*** *Adam işe şaşıp kaldı taŋlar taŋlamaḳ*

EDPT 521a **taŋla- 2** *Tuhaf bulmak, şaşırmak.*

DTSl 533a **taŋla-**

TietzeL I (A-E) 556b **dan/ tan II** *Şaşma, şaşılacak şey.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 274) **tanla-** *Şaşırmak. (taŋla- Hayret etmek, şaşmak, garip bulmak; şaşırtmak) Köken, ET taŋla-*

TarS II (C-D) 1001 **dañlamak, (tañlamak)** *1. Taaccüp etmek, şaşmak, garip bulmak. 2. Şaşırtmak.*

DerS V (O-T) 3823a **tanlamak** *4. Şaşırmak.*

DerS II (C-D) 1362a danlamak 1. Şaşmak.

- DerS dışında taradığımız yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tansık < ET (Uyg., MK) taŋsuḳ "Zarif, lâtif, nadir, kıymetli şeyler."; **Anad. Ağ.** tansık "Değerli."

DLT 440 **taŋsuḳ** ***taŋsuḳ nēŋ*** *Çok hoş, ender bulunan şey. Tadı mükemmel olduğu için adamın ara sıra bulabildiği yemeğe* ***taŋsuḳ aş*** *denir.*

CTD 611 **taŋsuḳ**

EDPT 525b **taŋsuḳ** *Mükemmel, değerli, nadir şey.*

OTWF I 157 **taŋsok**

DTSl 533a **taŋsuḳ**

TarS II (C-D) 1007 **dañsuk, (tañsuk, tañsık, tañsak, dañsık, dañsuḫ)** *1. Acayip, tuhaf, şaşılacak. 2. Garip, acip şey.*

TietzeL I (A-E) 560a **dansuk/tansuk** *Şaşılacak şey. < ET tansuḳ*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3823b **tansık** *Değerli.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tapılmak < ET (MK) tapıl- "Bulunmak."; **Anad. Ağ.** tapılmak "Bulunmak."

DLT 441 **tapıl-** ***tapıldı nēŋ*** *Nesne bulundu, saklanmış şey bulundu.*

EDPT 439b **tapıl-** *Bulunmak.*

DTSl Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3741 **tapılmak** *Bulunmak.*

DerS VI (U-Z) 4740b **tapılmağ** *Bulunmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tapmak < ET (Uyg., MK) tap- "Bulmak."; **Anad. Ağ.** tapmak "Bulmak."

DLT 440 **tap-** ***ol nēŋni taptı*** *"O, yiten eşyayı buldu." tapar tapmaḳ*

EDPT 435b **tap- 2** *Bulmak.*

DTSl 533b **tap-**

TietzeL VIII (T-V) 108 **tap- I** *Bulmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3743 **tapmak** *3. Bulmak, haiz olmak.*

DerS V (O-T) 3830a **tapmak (I)** *1. Bulmak. 2. Kapmak.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda tap- fiili şu şekillerde kaydedilmiştir,

tap- *Bulmak.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 889)

tap- *Bulmak.* Bandırma İlçesine Bağlı Orhaniye Köyünde Yaşayan Kırım Tatarlarının Ağzı. (Ateş, 2014, 136)

tap- *Bulmak*. Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 103)

tap- *Bulmak.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 455)

tap- *Bulmak.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 452)

tap- *Bulmak.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 546)

tapmaḫ *Bulmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 279)

tap- *Bulmak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 279)

tapşurmak < ET (Uyg., MK) tapşur- "Teslim etmek, emanet etmek."; **Anad. Ağ.** tapşırmak "Tapşırmak, teslim etmek, bırakmak, vermek, emanet etmek."

DLT 442 **tapşur-** *Teslim etmek.*

EDPT 447a **tapşur-** *Emanet etmek, teslim etmek.*

TietzeL I (A-E) 545a **dafşur- / dapşur-** *Tevdi etmek, emanet etmek.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3744 **tapşırmak, (tapşurmak, dapşırmak, dapşurmak, tapışdurmak)** *Teslim etmek, tevdi etmek, emanet etmek.*

DerS V (O-T) 3831a **tapşırmak (I)** *1. Korumak için alınan bir şeyi geri vermek. 2. Sunmak. 3. Bağışta bulunmak. 4. Ulaştırmak, yetiştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

tapşur- *Tapşırmak, teslim etmek, bırakmak, vermek, emanet etmek*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 889)

tapşurmax *Münasip görmek*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 213)

tapşır- *Yerine getirmek, ısmarlamak*. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 455)

tartmak < ET (Uyg., MK) tart- "Çekmek."; **Anad. Ağ.** tartmak "Çekmek."

DLT 445 **tart-** ***ol yıp tarttı*** *"O, ipi vb. çekti, uzattı." Çekilen her şey için böyle söylenir.*

EDPT 534b **tart-** *Çekmek.*

DTSl 538b **tart-**

TarS II (C-D) 1016 **dartmak (I), (tartmak (I))** *Çekmek.*

VEWT Ø

TietzeL I (A-E) 565a **dart-/tart-** *Çekmek, sürüklemek, teraziye koyup ağırlığını tayin etmek. < ET tart-*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3838a **tartmak (II)** *Çekmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

taylak < Kıpç. taylaḳ "Deve yavrusu."; **Anad. Ağ.** taylak "Deve yavrusu."

Kıpç. **taylaḳ** *Deve yavrusu*. (TZ) [KTS 266b]

TarS V (O-T) 3781 **taylak** *Henüz yük vurulmamış genç deve.*

VEWT Ø
ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr 399a **taylak** *At veya deve yavrusu. < tay 'at yavrusu + -lak eki*.

DerS V (O-T) 3854b **taylak (I)** *7. Deve yavrusu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tek < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) teg "Gibi."; **Anad. Ağ.** tek "Gibi."

DLT 453 **tēg** ***tēg*** *Benzetme kelimesi.*
EDPT 475a **teg** *Gibi.*
DTSl 546b **teg**
TietzeL I (A-E) 580a **dek/tek** *Gibi.*
HasEr Ø
TarS V (O-T) 3785 **tek (I), (dek (VI), teki)** *Gibi.*
DerS V (O-T) 4749a **tek** *1. Gibi. 2. Değin.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

teprenmek < ET (Uyg., MK) tepren- "Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak."; **Anad. Ağ.** teprenmek, tepreşmek "Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak."

DLT 459 **tepren-** ***teprendi nēŋ*** *"Bir şey kıpırdadı."* ***teprenür teprenmek***

EDPT 444a **tepren-** *Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak.*

OTWF II 618 **tepren-**

DTSl 546a **tebren-**

TietzeL I (A-E) 591a **depren- I/deperen-** *Hareket etmek, kımıldamak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1095 **deprenmek** *Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.*

DerS V (O-T) 3857b **tebrenmek [teprenmek (II)] tebreşmek** *Titreşmek.*

Derleme Sözlüğü dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde kaydedilmiştir,

tepren- *Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 889)

terpenmek *Deprenmek, kımıldamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 280)

tepren- *Deprenmek, kımıldamak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 136)

teprenmek *Silkinmek, kıpırdanmak, hareket etmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 203)

tepretmek < ET (Uyg., MK) tepret- "Kımıldatmak, sallamak, hareket ettirmek."; **Anad. Ağ.** tepretmek, depretmek "Kımıldatmak, yerinden oynatmak."

DLT 459 **tepret-** ***ol tepretti nēŋni*** *O, bir şeyi kımıldattı.*

EDPT 444a **tepret-** *Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak.*

DTSl 546b **tebret-**

TietzeL I (A-E) 591b **depret-/debret-/tepret-** *Harekete getirmek, silkmek, sallamak, titretmek.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1097 **depretmek** *Kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek.*

DerS Ø

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

depretmek *Eşelemek, uyandırmak, ortaya çıkarmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 158)

tepret- *Kımıldatmak, yerinden oynatmak. (ağır bir şeyi)* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 137)

tepretmek *Sarsmak, silkmek, harekete geçirmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 203)

tevek < Çağ., tekak, tekek; EAT değek "Asma ve hıyar ve kabak emsalinin sürdüğü uzun kollar. Asma filizi, asma kütüğü, asma dalı."; **Anad. Ağ.** tevek, devek "Asma, kavun, karpuz vb. bitkilerin sürgünü veya dalı, tevek."

Çağ. **tekak** *Asma ve hıyar ve kabak emsalinin sürdüğü uzun kollar.* [ŞSL183; Senglah 157v.26 tekek]

TarS II (C-D) 1035 **değek, (teğek, tevek, devek, diğek)** *Asma filizi, asma kütüğü, asma dalı.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VIII (T-V)119 **tefek/tevek/tiyek/tüyek** *Asma dalı, üzüm kütüğü < *teğ 'asma, bitki dalı' + ek küçültme eki.*

TietzeL I (A-E) 576b **değek/devek/tevek/tefek/*tiyek*** *Asma kütüğü ve çubuğu; asma, karpuz, kavun, kabak vs. bitkilerin dalları.*

HasEr 405b **tevek** *1. Asma, kavun, karpuz gibi bitkilerin dalı. 2. Asma, kavun, karpuz gibi bitkilerin yaprağı. 3. Asma kütüğü. Ağızlarda teğek, teyek ve devek biçimleri de kullanılır. Eski kaynaklarda teğek (>değek), tevek (>devek) olarak geçer. < teğ 1. Asma; 2. Bitki dalı + -(e)k küçültme eki. Yalnız teğ kökünün eski kaynaklarda geçmemesi düşündürücüdür.*

bkz. (Ölmez, 2009: 275) **tevek bas-** *"Üzüm yaprağını küplerde tuzlu suyla saklamak."*; **teyek** "*Asma dallarının uç kısımları"*

DerS II (C-D) 1441b **devek** *1. [-deveklik] 2. Asma kütüğü ve çubuğu, tevek. 3. Üzüm salkımı. 4. Filiz. 5. Fasulye, kabak, bostan gibi bitkilerin sebze ve meyvesi alındıktan sonra kalan kısmı, gövdesi.*

- DerS dışındaki yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

tevek *Kavun, karpuz, hıyar vb. bitkilerin yaprakları.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013: 368)

tevek *Domates, salatalık, kabak vs. gibi bitkilerin bitkilerin bitki kısmına verilen genel ad.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012: 257)

tevek *Bitki kök ve yaprakları*. Aksaray ve Yöresi Ağızları. (Doğan, 2012: 782)

tevek *Tevek, asmanın dalı ve yaprağı.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019: 391)

tegek *Otsu bitkilerin kökü.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008: 214)

tiyek *Üzüm asmasının dalı*. Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006: 677)

tevek *Domates, salatalık, kabuk vs. gibi bitkilerin bitki kısmına verilen genel ad.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012: 257)

tevek *Kavun, karpuz, hıyar vb. bitkilerin yaprakları.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014: 368)

telek *Sıralanmış asma yapraklarının bir dizisine verilen ad.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014: 183)

telekle- *Asma yapraklarını sıralamak*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014: 183)

tevek *Asma.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014: 183)

tevek *Asma, kavun, karpuz, kabak vb . bitkilerin dalları.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 441)

tevek *Kabakla hıyarın sapına verilen ad.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014: 230)

tevek *Kabağın ve asma ağacının sürgünü ve toprağa kadar bağlanan uzun kısmı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 441)

tevek *Asma, kabak, karpuz vb. bitkilerin dal ve yaprakları.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 246)

tevek *Asma, kavun, karpuz, kabak vb. bitkilerin dalları.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 246)

tevek *Üzümün toplu bulunduğu sak, yani dal ve yaprakları.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 264)

devek *1. Üzüm asması. 2. Nebat dalları.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994: 214)

tevek *Asma.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001: 356)

tiyek *Üzüm kütüğü.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945: 137)

tevek *Uzayıp giden kabak, hıyar yaprakları.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990: 584)

tevek *Bostan yaprağı.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004: 302)

tevek *Asma dalı, asma kütüğü.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 285)

devek *Asma kütüğü ve çubuğu.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009: 825)

devek *Asma, kavun, karpuz vb. bitkilerin sürgünü veya dalı, tevek.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019: 257)

tefek, tevek *Ağaç ya da asma filizi.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010: 244)

tiyek *Üzüm veren bitkinin (asmanın) her biri. –Albıstan bağlık bostanlık amma gardaşım soğuk da…Mecburen her sene tiyekler sonbaharda tek tek budanır, soona da topraa kömülür. Kömmezsen donar soona…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 315)

devek *Asma kütüğü, tevek.* (Gösterir, 2015: 104b)

tevek *1. Asma kütüğü. 2. Asma, kavun, karpuz, kabak gibi bitkilerin dalları*. (Gösterir, 2015: 372b)

tevek *1. Asma, kavun, karpuz gibi bitkilerin dalları. 2. Üzüm kütüğü.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008: 204)

tėyin < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) tėyiŋ "Sincap."; **Anad. Ağ.** tėyin, teyin, deyin, değin "Sincap."

DLT 454 **tegiŋ** *Samur*

EDPT 569a **teyiŋ (?tėyiŋ)** *Sincap.*

DTSl 549b **teyiŋ**

TietzeL I (A-E) Ø

HasEr 107a **değin** *Sincap. Yerel ağızlarda daha çok teyin (ve teğin) olarak geçer.*

bkz. (Ölmez, 2009, 248)

TarS V (O-T) 3797 **teyin, (teyün, tiyin)** *Sincap.*

DerS II (C-D) 1446b **deyin, deyin (II) [değin]** *Sincap.*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

deyin *Sincap.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 413)

deyin *Sincap.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 397)

deyin *Sincap.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 171)

deyin *Sincap*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 151)

teyin *Sincap.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 441)

teyin *Sincap.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 356)

tėyin *Sincap.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 584)

teyin *Sincap.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 285)

tein *Sincap.* (Gösterir, 2015, 368a)

tiği *Sincap*. (Gösterir, 2015, 376a)

tiğin *Sincap.* (Gösterir, 2015, 376a)

değin *Sincap*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 52)

deyin *Sincap.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 54)

tezmek < ET (Uyg., MK) tez- "Kaçmak, uçmak, uzaklaşmak."; **Anad. Ağ.** tezmek "Kaçmak, uzaklaşmak. Bulunduğu yerden veya sürüden ayrılıp uzaklaşmak."

DLT 464 **tez-** ***keyik tezdi*** *"Yaban hayvanı kaçtı."* ***tezer tezmek***

EDPT 572a **tez-** *Kaçmak, uçmak, uzaklaşmak.*

DTSl 557b **tez-**

TietzeL VIII (T-V) 186 **tez-** *Kaçmak; fliegen.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 275)

TarS V (O-T) 3797 **tezikmek** *Sıçramak.*

DerS V (O-T) 3909a **tezmek** *4. Kaçmak. 5. Gezmek sözcüğüyle birlikte kullanıldığında gezip tozmak anlamını verir.*

DerS V (O-T) 3908a **tezmek** *1. Bulunduğu yerden ya da sürüden ayrılıp uzaklaşmak (insan ya da hayvan için). 2. Yolunu şaşırmak. 3. İzini kaybetmek. 4. Koşmak. 5. İşten soğumak, usanmak, tembellik ve haylazlık yapmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında yapılan ağız çalışmalarda sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

tez- *Kaçmak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 261)

tezmek *Kaçmak, sıvışmak*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 215)

tezmek *Kaçmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 500)

tez- *Bulunduğu yerden veya sürüden ayrılıp uzaklaşmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 230)

tezmek *Kaçmak, firar etmek.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 280)

tez- *Haber vermeksizin kaçıp gitmek.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 309)

tezdir- *Elinden kaçırmak, yıldırıp kaçırmak.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 309)

tezmek *Kaçmak, işten kaçmak.* Bulunduğu yerden ya da sürüden kaçıp uzaklaşmak. Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 161)

tez- *Başını alıp gitmek (hayvanlar için kullanılır.)* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 238)

tezmek *Başını alıp gitmek (hayvanlar için kullanılır)* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 200)

tezik- *Kaybolmak, yitmek.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 315)

tezikmek *Bulunduğu yerden ya da sürüden ayrılıp uzaklaşmak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 136)

tezmek *Buzağı ya da dana kaçmak.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 136)

tezmek *Hayvan bulunduğu yerden uzaklaşmak, hızla koşmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 108)

tezmek *Yoldan çıkmak, kötü yola düşmek, kanunsuz kuralsız, ahlaksız hayat yaşamak. –Aman yavrılarım getdiğiniz yerlere, gonuşduunuz adamlara dikkat edin soona sizi tezdirirler de şeytan çarpmışa dönersiz, Allah gorusun.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 313)

tezmek *Kaçmak, işten kaçmak, bulunduğu yerden ayrılmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 205)

tike < ET (MK) tikü "Bir parça."; **Anad. Ağ.** tike, tika, tiki "1. Parça, lokma, dilim (genellikle et, ekmek, peynir vb. için). 2. Azıcık."

DLT 473 **tikü** ***bir tikü et*** *Bir parça et. Aslında /k/ ünsüzü ikizlemelidir yani tikkü. Bu da öbürleri gibi hafifletilmiştir.*

EDPT 478b **tikü** *Bir parça.*

DTSl Ø

TietzeL VIII (T-V) 213 **tike** *Kuşbaşı, lokma, parça, azıcık.*

HasEr 408a **tike** *1. (et, ekmek, peynir vb. için) parça, lokma, dilim. 2. Az, azıcık.*

TarS II (C-D) 1142 **dike, (tike)** *Kuşbaşı büyüklüğündeki et parçası.*

DerS V (O-T) 3931b **tike [tika, tiki]** *1. Parça, lokma, dilim (genellikle et, ekmek, peynir vb. için). 2. Azıcık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tohtamak < Çağ. toḫta-, tuḫta-; EAT toḫtamak "Tebaiyet etmek. Sebat etmek, durmak, devam etmek, pâydar olmak."**< Mo. togta-**; **Anad. Ağ.** tohtamak, toktamak "Dinlenmek, rahatlamak, serinlemek."

Çağ. **toḫta-, tuḫta-** [Niyâzî 1018; ŞSL 195 tuxtamak; Senglah 169v.20 toxta-]

TarS V (O-T) 3813 **toḫtamak (I)** *1. Tebaiyet etmek. 2. Sebat etmek, durmak, devam etmek, pâydar olmak.*

VEWT 485b:~Mo. **togta-ga**

ESTY Ø

Lessing 815a **togta-**

TietzeL VIII (T-V) 227 **tohta-/tokta-/tokda-** *Sebat etmek, durmak, devam etmek; beleiben, sich ausruhen, still sein'*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3945a **tohtamak, toktamak** *Dinlenmek, rahatlamak, serinlemek.*

Derleme Sözlüğü dışında taradığımız ağız çalışmalarında sözcüğün şu şekillerine rastladık:

tohta- *Sıkıntıdan kurtulmak, sakinleşmek.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015: 286)

tohtaşmak *Dinlenmek, rahatlamak, serinlemek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 446)

tohtaşmak *Islah olmak, haylazlıktan vazgeçmek.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017: 446)

toklu < ET (MK) toklu "Birkaç aylık kuzu."; **Anad. Ağ.** toklu, toḫlu "Bir yaşını geçmiş kuzu yavrusu."

DLT 481 **toḳlı** ***toḳlı*** *Altı aylık kuzu.*

EDPT 469a **toklı** *Birkaç aylık kuzu.*

DTSl 577a **toklı**

TietzeL VIII (T-V) 232 **tokla/toklar/toklu** *Oğlak; altı aylıktan bir yaşına kadar olan erkek kuzu. Orta Türkçe* ***toklı*** *"altı aylık kuzu"*

HasEr 410a **toklu** *Altı aylıktan bir yaşına kadar olan erkek kuzu.*

TarS V (O-T) 3814 **toklu , (toḫlu)** *Bir yaşında erkek koyun.*

DerS V (O-T) 3950a **toklu (I) [tohlu (I)]** *1. Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu. 2. İki yaşındaki kuzu.*

toklu *Burulmuş koyun.* Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 157)

toklu *Bir yaşını geçmiş kuzu yavrusu*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 552)

toḫlu *İki yaşındaki kuzu.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 368)

toḫlu *Koç.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004,108)

toḫlu *Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 321)

toḳlu *Altı ayını geçmiş ve kırkılmış kuzu.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 729)

toḳlu *Bir yaşındaki kuzu.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 842)

toḫlu *Altı ay ile on iki ay arasındaki kuzu.* Bayburt İli Ağızları Sözvarlığı. (Memiş, 2019, 108)

toḳlu *Burulmuş koyun*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 157)

toklu *Bir yaşını geçmiş kuzu yavrusu.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 552)

toxlu *Aşım zamanına ermemiş koç.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 216)

toḫlu<toklu *Toklu, bir yıllık kuzu*. Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 483)

toklu *Altı aylıkla bir yaş arası kuzu.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 286)

toklu *Bir yaşını doldurmuş koyun.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 266)

toḫlu *Koç.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 112)

toḫlu *İki yaşındaki kuzu*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 368)

toḳlu *Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 261)

toḫlu *Bir yaşındaki erkek koyun, erkek kuzu, toklu*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 184)

toḫlu *Toklu, kuzu biraz büyüdükten sonra verilen ad.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 563)

toḫlu *Koç.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 162)

toḫlu *Toklu, altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 504)

toḫlu *Toklu, altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu*. Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 231)

toḫlu *Altı aylık ile bir yaş arasındaki kuzu.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 231)

toḫlu *Bir yaşındaki erkek koyun.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 242)

toḫlu *Koyun türü.* Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 178)

toḫlu *Toklu, iki yaşında koyun*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 499)

toḫlu *Toklu, altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 154)

toklu *6 ay bir yaş arasındaki kuzu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 196)

toklu *Bir yaşından sonra kuzuya verilen ad.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 196)

toklu *İki yaşındaki kuzu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 249)

toḫlu *Bir yılını tamamlamış erkek koyun.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 265)

toḳlu *1. Yaşlı erkek koyun. 2.Bir ot nevi. 3. Bir yaşındaki kuzu.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 259)

toḫlu *Toklu.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 238)

toklu *Toklu, küçükbaş hayvan.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 388)

toḫlu *Koç.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 200)

toḫlu *İki yaşında kuzu.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

toḫlu *Bir yaşını doldurmuş koyun.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 427)

toklu *6 ay 1 yaş arası erkek kuzu.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 302)

toḳlu *Bir yaşındaki kuzu.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 211)

toklu *Toklu, bir yıllık kuzu.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 315)

toḫlu *Toklu, altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1263)

tohlu *Toklu, yaşına değmiş kuzu. "Eyle bir devürdeyük ki tohlu gocunan yarışıyor."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 137)

toḫli *Toklu, bir yıllık kuzu.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 537)

toklu *Altı ayını bitirmiş kuzu.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 124)

tohlu *Toklu, yaşına gelmiş kuzu.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 109)

toḫlu *Toklu, koç, bir yaşında erkek kuzu.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 245)

toklu *1. Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu. 2. Koç, koyun.* (Gösterir, 2015, 378a)

toklu *Erkek kuzu. Altı ayla bir yaş arası erkek kuzu.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 207)

tokumak < ET toḳı- (Orh. Tü., Uyg., MK) toḳı- "Vurmak, çalmak. Dövmek. Dokumak."; **Anad. Ağ.** tokumak "Ağaçtaki meyveyi toplamak için sırıkla vurarak düşürmek."

DLT 480 **toḳı-** ***ol ḳapuġ toḳıdı*** *O, kapıyı çaldı, ol ḳulın toḳıdı Oğuz lehçesinde "O, kölesini dövdü." Öbür Türkler urdı toḳıdı diye iki kelimeyi bir arada söylerler.* ***temürçi ḳılıç toḳıdı*** *Demirci kılıç (bıçak vb) dövdü* ***er böz toḳıdı*** *Adam bez vb. dokudu* ***anı suw toḳıdı*** *Akan su onu boğup sürükledi,* ***erni yel toḳıdı*** *Adamı cin çarptı toḳır toḳır*

EDPT 467a **tokı-** *Vurmak, çalmak. Dövmek. Dokumak.*

DTSl 576b **tokı-**

OTWF II 468 **tokı-**

TietzeL I (A-E) 638a **dokı- I /tokı- / doku- I / toku-** *Vurmak, kakmak, çalmak.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1196 **dokumak, (tokumak)** *1. Vurmak, birbirine geçirmek. 2. Çakmak, kakmak.*

DerS V (O-T) 3947b **toḫumak** *Dokumak.*

DerS V (O-T) 3953b **tokutmak (II) [tokumak]** *Ceviz, pestil eriği vb. meyveleri sırıkla vurup düşürmek.*

DerS II (C-D) 1541a **dokumak (II)** *Ağaçtaki meyveyi toplamak için sırıkla vurarak düşürmek.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

toñra < ET (MK) toŋra "Vücuttaki kir."; **Anad. Ağ.** toñra "Deri üzerinde biriken kir tabakası, el ve ayaklardaki kirli çatlaklar."

DLT 483 **toŋra** ***toŋra*** *Bedendeki kir.*

EDPT 524a **tonra, töŋre** *Vücuttaki kir.*

DTSl 575a **toŋra-**

TietzeL VIII (T-V) 239 **tonra** *Deri üzerinde biriken kir tabakası; el ve ayaklardaki kirli çatlaklar.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3962b **toñra** *Deri üzerinde biriken kir tabakası, el ve ayaklardaki kirli çatlaklar.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

topalan < Kıpç. topalan "Kalın bağırsağa arız olan bir hastalık."; **Anad. Ağ.** topalan "Hazımsızlıktan ileri gelen mide ve karın ağrısı."

Kıpç. **topalan** *Kalın bağırsağa arız olan bir hastalık* (İH) [KTS 280b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3964b **topalan (I)** *1. Hazımsızlıktan ileri gelen mide ve karın ağrısı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tor < ET(Uyg., MK) tor < AT *tōr "Kuşları ya da balıkları yakalamaya yarayan ağ."; **Anad. Ağ.** tor "1. İnce örgülü balık ağı. 2. İnce balık ağı gibi örülmüş para kesesi. 3. Saman taşırken kağnı arabasına takılan ot ve kendirle örülmüş ağ."

AT ***tōr** *Ağ, tuzak*. (Tekin, 1995, 178)

DLT 484 **tōr** ***tōr*** *Tuzak, fak; kuş ve balık avlanan ağ.*

EDPT 528b **tor** *Kuşları ya da balıkları yakalamaya yarayan ağ.*

DTSl 578a **tor**

TietzeL VIII (T-V) 247 **tor III** *Sık gözlü ağ.*

HasEr 413a **tor** *Sık gözlü ağ.*

bkz. (Ölmez, 2009, 275)

TarS V (O-T) 3828 **tor (II)** *1. Ağ, şebeke, tuzak. 2. Elbise veya örgülerde çorap koncunun ağzı gibi büzülen kısım. 3. Ağ gibi seyrek örgülü bir cins dokuma.*

DerS V (O-T) 3969a **tor (II)** *1. İnce örgülü balık ağı. 2. İnce balık ağı gibi örülmüş para kesesi. 3. Saman taşırken kağnı arabasına takılan ot ve kendirle örülmüş ağ.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

torlak < Kıpç., EAT torlaḳ "Hor görülen, garip kimse; acemi; akılsız kimse. Genç, acemi, toy. Parlak, güzel, tüysüz oğlan."; **Anad. Ağ.** torlak, tor "Toy, işe alışkın olmayan (insan ya da hayvan için). Aptal."

Kıpç. **torlaḳ** *Hor görülen, garip kimse; acemi; akılsız kimse* (Kİ) [KTS 281a]

TarS V (O-T) 3829 **torlak (II)** *1. Genç, acemi, toy. 2. Parlak, güzel, tüysüz oğlan.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL VIII (T-V) 250 **torlak I** *Toy, genç. < tor I + lak küçültme eki.*

HasEr 414b **torlak** *1. Genç, toy. 2. Güzel, yakışıklı. 3. Evcilleşmemiş, alışmamış. 4. Çıplak, donsuz. 5. Derviş. < tor 'toy, yabani' + lak küçültme eki.*

DerS V (O-T) 3968a **tor (I) [torlak (I)]** *1. Toy, işe alışkın olmayan (insan ya da hayvan için) 5. Aptal.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

toy < Çağ., Harz., Kıpç., EAT toy "Şenlik, şölen, ziyafet, düğün."; **Anad. Ağ.** toy "Düğün."

Harz. **toy** *Düğün, ziyafet*. (KE)

Kıpç. **toy** *Düğün, şölen, şenlik.* (CC, İH, İM, KFT, Kİ) [KTS 281b]

Çağ. **toy** *Toy, ziyafet*. [Niyâzî 1021; Senglah, 188r.10]

TarS V (O-T) 3832 **toy (I)** *Şenlik, şölen, ziyafet.*

TietzeL VIII (T-V) 257 **toy I** *Düğün.*

ESTY Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3977a **toydüğün** *Gösterişli, yemekli düğün.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

toy *Düğün*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 327)

toy *Düğün.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 914)

toy *Düğün, şölen, eğlence*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 328)

töy *Şölen.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 108)

toy *Düğün.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 180)

toy *Düğün, toplantı*. Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 96)

toy *Davul, zurna, düğün*. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 456)

toy *Düğün.* Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 259)

toy *Şenlik, düğün.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 242)

toy *1. Gençlerin toplanarak dans tertip etmeleri. 2. Düğün.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 462)

toy *Düğün.* Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 185)

toy *Düğün.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 551)

toy *Düğün.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 739)

tölemek < ET (MK) töle- "Yavrulamak."; **Anad. Ağ.** tölemek, töremek, türemek "1.Büyümek. 2. Çoğalmak."

DLT 487 **töle-** ***ḳoy töledi*** *Oğuz lehçesinde "koyun yavruladı."*

EDPT 492b **töle-** *Yavrulamak.*

OTWF II 425 **töle-**

DTSl 579b **töle- I**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3985b **töremek [tölemek (I) türemek]** *1.Büyümek. 2. Çoğalmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tör < ET (MK, KB) tör < AT *tōr "Çadırda veya odada başköşe, en saygın yer."; **Anad. Ağ.** tör "Evde ya da odada saygıdeğer kişilerin oturduğu başköşe."

AT ***tōr** *Çadırın baş köşesi*. (Tekin, 1995, 184)

DLT 488 **tör** ***tör*** *Başköşe.*

EDPT 528b **tör** *Çadırda veya odada başköşe, en saygın yer.*

DTSl 580b **tör I**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3985a **tör** *Evde ya da odada saygıdeğer kişilerin oturduğu başköşe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tuluk < ET (Uyg., MK) tulkuk "Şişirilmiş hayvan derisi, torba."; **Anad. Ağ.** tuluk, tuluğ, tuluḫ "Yayıkların yayıldığı deri. İçine yoğurdun dökülerek, bişekle dövülerek tereyağı çıkartılan eyileştirilmiş teke derisi."

DLT 492 **tulḳuḳ** ***tulḳuḳ*** *Şişirilmiş tulum, tuluk.*

EDPT 496b **tolkuk** *Şişirilmiş hayvan derisi, torba.*

DTSl 573a **tolkuk**

TietzeL VIII (T-V) 270 **tuluğ/tuluh** *Tulum.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2002: 196)

TarS V (O-T) 3850 **tuluk, (tulguk, tulkuk, dulkuk, duluk)** *Tulum.*

DerS V (O-T) 3990a **tuluk (I) [tuluğ, tuluḫ]** 1. *Pekmez, peynir, yağ vb şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum. 2. Ağaç yayık.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

tuluġ *Tuluk, hayvan derisinin şişirilmiş hali.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 393)

tuluḳ *Yayıkların yayıldığı deri. İçine yoğurdun dökülerek, bişekle dövülerek tereyağı çıkartılan eyileştirilmiş teke derisi.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 729)

tuluḫ *Peynir, yağ gibi gıdaların içine konulduğu tulum.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 223)

tuluḫ *1. İçerisine peynir konulan yahut yayık olarak kullanılan koyun postu. 2. Sıcak su torbası.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 439)

tuluḫ *Pekmez, peynir, yağ vb. şeyleri koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri tulum.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 319)

tulux *Deri torba, peynir torbası*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 216)

tuluḳ *Pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum*. Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 799)

tuluḳ *Tulum, hayvanın önü yarılmadan çıkmış derisi.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 263)

tuluḫ *Tuluk, içine peynir, yağ, vb konulan deri tulum.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 456)

tuluḳ *Peynir, yağ gibi şeyler koymaya yarayan deri, tulum*. Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 210)

tuluh *Genelde süt ürünleri için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 186)

tuluk *1. Tulum. 2. Şişman.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 269)

tuluh *Tulum.* Kars, Kağızman Yerli Ağzı. (Sebni, 2010, 157)

tuluḫ *(<tuluk) Tulum. Önü yarılmadan bütün halinde çıkarılan küçükbaş hayvan derisi. Bu deri bazı yiyecek maddelerinin korunmasında kullanılır*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 521)

tuluġ *Tulum. Peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan deri tulum.* Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 315)

tuluk *Tulum, bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi*. Konya Hadim İlçesi Ağzı. (Duran, 2019, 287)

tuluḫ *Deriden yapılan yayık*. Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 185)

tuluḳ *Hayvan derilerinin işlenmiş hali.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 564)

tuluḳ *Tulum, koyun derisinden yapılan deri torba.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 564)

tuluḫ *Yoğurdu korumada kap olarak kullanılan önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 162)

tuluk *Küçükbaş hayvanların derisinden oluşan torba.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 252)

tuluk *Pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 252)

tuluḫ *Su, peynir vesaire doldurmaya mahsus deriden torba.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 310)

tuluk *Tulum.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 358)

tuluḫ *Tuluk, hayvanların sidik torbası, tulum.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 315)

tuluk *Pekmezi peynir, yağ vb şeyler koymaya yarayan hayvan derisi.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 398)

tuluh *Küçükbaş hayvan derisi tulum çıkarılarak yapılmış su, ayran ve tulum peyniri konulan kap, yayık olarak da kullanılır.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 162)

tuluḫ *İçerisine peynir konan koyun postu, tuluk.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

tuluḫ *Yüzülerek çıkarılmış deri.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 427)

tuluk *Küçükbaş hayvanların derisinden oluşan torba.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 302)

tuluğ *Tuluk, deriden terbiye edilerek yapılmış su kabı.* Karaman ve Yöresi Ağızları. (Koraş, 1992, 315)

tuluk *İçinde peynir yapılan deri, tulum.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 552)

tuluḳ *Tuluk, içine peynir, pekmez, yağ vb. şeyler koymaya yarayan deriden yapılmış tulum.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1268)

tuluh *Yağ veya peynir koymaya yarayan deri tulum.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 138)

tuluḫ *İçine peynir koymaya yarayan deri tulum.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 541)

tuluḫ *Bütün halinde çıkarılmış keçi derisinden yapılan yayık; testi, peynir küpü, süzme yoğurt çömleği yerine kullanılan tulum.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 246)

tuluk *Küçükbaş hayvan derisi terbiyelenip kol ve ayakları bağlanarak elde edilen ve içine, boğaz kısmından su, pekmez, yağ, çökelek, peynir gibi şeylerin konulduğu deri kap. –Şimdi burada iki eliyle iki bekmez tuluu dutan adamın heykâdını aanatmanın sırası geldi amma ne çare ki heç olabilemez.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 318)

tuluk (1) *Pekmez, peynir, yağ gibi şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri tulum.* (Gösterir, 2015, 383b)

tummak < Çağ. tum- "Batmak, suya dalmak, gözden kaybolmak."; **Anad. Ağ.** tummak "Suya batmak, dalmak."

Çağ. **tum-** *Batmak, suya dalmak, gözden kaybolmak*. [Senglah 185r.11 tum-]

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL I (A-E) 659a **dum-** *Batmak, suya dalmak, gözden kaybolmak*.

TarS Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3993b **tummak (I) [tumulmak]** *Suya batmak, dalmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük şu şekilde tespit edilmiştir:

tum- *Gizlenmek, koparmak*. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996: 267)

tum- *Suya dalmak.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013: 269)

tummak *Suya batmak, dalmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998: 253)

tummak *Dolmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995: 310)

dum- *Suya batmak, dalmak*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000: 398)

tummak *Suya dalmak, tamamen batmak. –Gördüm gördüm de ırahmetlik şair Seyit Ahmet Kutuzman gadar suya tuman adam görmedim yoorum.*

Gıralların orada belki yüz metre suyun içinde getdiydi. Buna M. Emin Ersoy, Ahmet Karababa, Fahri Köker, Mustafa Doğan gimi birçok arhadaş da şahitdir. Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006: 318)

tunuk < Kıpç. tunuḳ "Bulutlu, sisli, kapalı."; **Anad. Ağ.** tunuk "Puslu, kapalı hava."

Kıpç. **tunuḳ** *Bulutlu, sisli, kapalı*. (İH) [KTS 284a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3995a **tunuk** *2. Puslu, kapalı hava.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

turgay < Çağ. Kıpç., EAT turġay "Serçe gibi küçük kuş, tongar kuşu."< ET (MK); **Anad. Ağ.** turgay "Serçe."

Kıpç. **turġay** *Serçe gibi küçük kuş, tongar kuşu* (BV, İH) [KTS 284b]

Çağ. turġay [Senglah, 172v.11]

krş. DLT 484 torıga

EDPT 541b torıga

TarS V (O-T) 3856 **turgay** *Çayır kuşu, toygar.*

VEWT 490a turgay

TietzeL VIII (T-V) 276 **turgay kuşı/tuyğar** *Tarla kuşu < ET torıga 'a sky-lark'*

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3996b **turgay** *Serçe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

turluk < Kıpç. turluḳ "Çadırların üzerine örtülen örtü"; **Anad. Ağ.** turluk "Çadır üzerine örtülen keçe."

Kıpç. **turluḳ** *Çadırların üzerine örtülen örtü* (Kİ) [KTS 284b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS V (O-T) 3997a **turluk** *3. Çadır üzerine örtülen keçe.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

turma < ET (MK) turma "Turp."; **Anad. Ağ.** turma "Turp."

DLT 495 **turma** ***turma*** *Turp. Havuca sarıg turma "sarı turp" denir.*

EDPT 549b **turma** *Turp.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS V (O-T) 3997a **turma (I)** *Turp.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tutmaç < ET (MK) tutmaç "Türkler tarafından iyi bilinen, unla- hamurla yapılan, şehriye-erişte-makarna türü bir yemek."; **Anad. Ağ.** tutmaç "1. Küçük, dört köşe kesilerek kurutulmuş hamur ve mercimekle pişirilen bir çeşit yoğurtlu çorba. 2. Kurumuş yufka. 3. Kesilmiş hamur içine kavurma konularak yapılan bir çeşit çorba."

DLT 499 **tutmaç** ***tutmaç*** *Türklerin tanınmış bir yemeği.*

EDPT 457a **tutmaç** *Türkler tarafından iyi bilinen, unla- hamurla yapılan, şehriye-erişte-makarna türü bir yemek.*

OTWF I 234 **tutmaç**

DTSl 592b **tutmaç**

TietzeL VIII (T-V) 283 **tutmaç / tutmaç** *Küçük, dört köşe kesilmiş hamurdan yoğurtlu mercimekli yemek.*

HasEr 419b **tutmaç** *Dört köşe kesilmiş küçük hamur parçalarından yapılan yoğurtlu çorba. Ağızlarda dutmaç olarak da kullanılır. Orta Türkçede tutmaç olarak geçer. Eski Kıpçakçada da tutmaç biçimi kullanılır.*

TarS V (O-T) 3862 **tutmaç** *Yoğurtlu erişte çorbası.*

DerS V (O-T) 4002a **tutmaç** *1. Küçük, dört köşe kesilerek kurutulmuş hamur ve mercimekle pişirilen bir çeşit yoğurtlu çorba. 2. Kurumuş yufka. 3. Kesilmiş hamur içine kavurma konularak yapılan bir çeşit çorba.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tutuk < EAT tutuḳ "Çadır örtüsü. Kapalı, kasvetli gökyüzü. Dili tutulmuş. Felce uğrayıp sakatlanmış."; **Anad. Ağ.** tutuk "Gelin duvağı."

TarS II (C-D)1291 **dutuk , tutuk** *Perde, peçe, yaşmak, duvak.*

TietzeL I (A-E) 666b **dutuk/tutuk** *Perde, gelin duvağı.*

VEWT Ø

ESTY Ø

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1291 **dutuk (I) (tutuk (I))** *Perde, peçe, yaşmak, duvak.*

DerS II (C-D) 4001a **tutuk (III)** *Gelin duvağı.*

- DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tülemek < ET (MK) tüle- "Tüy dökmek, tüy değiştirmek."; **Anad. Ağ.** tülemek "Kuş, tavuk vb. kanatlı hayvanlar tüy değiştirmek."

DLT 504 **tüle-** *at tüledi At vb. tüyünü döktü; kışlık tüyünü döküp yeni tüy çıkardı.*

EDPT 492b **tüle-** *Tüy dökmek, tüy değiştirmek.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3869 **tülemek** *Tüy değiştirmek.*

DerS V (O-T) 4009 **tülemek (I)** *Kuş, tavuk vb. kanatlı hayvanlar tüy değiştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tükel < ET (Uyg., MK) tükel "Tam, tastamam, büsbütün."; **Anad. Ağ.** tükel "Tam, bütün."

DLT 504 **tükel** ***tükel*** *Tamam, bütün. Tam, eksiksiz olan şeye* ***tükel*** *denir.* ***tükel alġıl*** *Tamamını, hepsini al*

EDPT 480b **tükel** *Tam, tastamam, büsbütün.*

DTSl 595b **tükel**

TietzeL I (A-E) 670a **dükel/tükel** *Tam, bütün, eksiksiz.*

HasEr Ø

TarS II (C-D) 1306 **dükeli, (tükeli, dükel, düğeli)** *Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.*

DerS IV (O-T) 4006a **tükel** *Tam, bütün.*

DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

tün < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) tün < AT *tū̄n "Gece."; **Anad. Ağ.** tün "Gece."

AT ***tū̄n** *Gece.* (Tekin, 1995, 185)

DLT 505 **tün** ***tün*** *Gece.*

EDPT 513a **tün** *Gece.*

DTSl 597a **tün I**

TietzeL Ø

HasEr 420b **tün** *Gece.*

TarS II (C-D) 1312 **dün** *Gece.*

DerS V (O-T) 4013b **tün** *Gece.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ugut < Kıpç., EAT uġut "Keşkek, lâpa."; **Anad. Ağ.** ugut "Çimlenmiş buğdayın kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit yemek, tatlı."

Kıpç. **uġut** *Keşkek, lâpa* (İH) [KTS 291b]

TarS VI (U-Z) 3930 **uğut (I)** *İri üğütülmüş un.*

VEWT Ø

ESTY, 1974: Ø

TietzeL Ø

HasEr 422b **uğut** *Çimlenmiş buğdayın kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit yemek. Räsänen (V 510b) Türkçe oğ- (>uv-) kökünün türevleri arasında saymıştır.*

DerS V (O-T) 4033a **uğut (I)** *1. Çimlenmiş buğdayın kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit yemek, tatlı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ulmak < ET (MK) ul- "Dağılmak."; **Anad. Ağ.** ulmak, ulumak "İncelip kırılmak, eskiyip üzülmek, parçalanmak."

DLT 519 **ul-** ***et bışıp uldı*** *"Et pişip dağıldı." Üzerinden çok zaman geçtiği için eskiyerek yıpranan ve yırtılan elbiseye de böyle denir.*

EDPT Ø

DTSl 608a **ul-** *Yıpranmak, bozulmak. Ezilip dağılmak. "et bışıp uldı".*

TietzeL VIII (T-V) 324 **ul-/ulu-** *Çürümek, ezilmek. < Orta Türkçe ul- 'eriyecek ve dağılacak hale gelmek'*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4036a **ulmak [ulumak]** *2. İncelip kırılmak, eskiyip üzülmek, parçalanmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

umunmak < ET (Uyg., MK) umun- "İstemek, talep etmek, dua etmek."; **Anad. Ağ.** umunmak "1. Özenmek. 3. İstemek, dilemek."

DLT 522 **umun-** *men teŋridin umundum Ben, Allah'a umutlandım.*

EDPT 162a **umun-** *İstemek, talep etmek, dua etmek.*

OTWF I 213 **umun-**

DTSl 612a **umun-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 3959 **umsundurmak, (umundurmak)** *Ümide düşürmek.*

DerS VI (U-Z) 4039a **umunmak** *1. Özenmek. 3. İstemek, dilemek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

uruk < ET (MK) urıġ *"Tohum, kök, öz. Tohum, kök, öz. Soy sop; ata, ced.";* **Anad. Ağ.** uruk *"Oba, aile."*

DLT 523 **uruġ** ***uruġ*** *Tohum. Ekim için tohuma da uruġ denir. "Tohum ekti" anlamında* ***uruġ ekti*** *denir. Akraba da buna benzetilerek* ***uruġ tarıġ*** *denir.*

EDPT 214b **uruğ** *Tohum, kök, öz. Soy sop; ata, ced.*

OTWF I 213 **urug**

DTSl 615a **urug**

TietzeL VIII (T-V) 341 **urug/uruh/uruk/urık** *Soy sop.*

HasEr Ø

Türk dillerinde akrabalık adları için bkz. (Li, 2019, 64), ***uruġ ~ uruḳ*** *Aslen, "tohum, çekirdek, tane" anlamında somut bir ad olan bu sözcük, "zürriyet, soy, nesil, torunlar, döl, klan" gibi mecazi anlamlara sahiptir (EDPT, 214). Bu sözcük, Orhon Yazıtları'nda "dölsüz bırakmak, zürriyetsiz bırakmak" anlamındaki uruġsırat- eyleminin yapısında bulunur. türük bodun ölüreyin uruġsıratayın tir ermiş "Türk halkını öldüreyim, neslini yok edeyim der imiş." (Kül Tigin Yazıtı, D110). Uygurcada ise uruġ "nesil, kuşak, soy, torunlar; tohum, ekin" biçiminde tespit edilmiştir:alḳınçuḳa tegi burḳanlar uruġı üzülmez "son(un)a kadar Budaların soyu kesilmez" (TT VI, 31-32)*

krş. Çağ. *Boy, oba.*

TarS VI (U-Z) 3976 **uruk** *1. Irk, soy, sülâle, hanedan, aile, nesil.*

DerS VI (U-Z) 4043b **uruk** *Oba, aile.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında bu sözcüğe rastlanılamamıştır.

uruncak < ET (Uyg., MK) urunçak "Emanet, rehin."; **Anad. Ağ.** urunca, uruncak "Saklam, emanet."

DLT 524 **urunçaḳ** ***urunçaḳ*** *Emanet. Bu kelime urunçāḳ biçiminde dahi söylenebilir.*

EDPT 236b **urunçak** *Emanet, rehin.*

OTWF I 46 **urunçak**

DTSl 615b **urunçak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4044a **urunca [uruncak]** *Saklam, emanet.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

uşak < ET (Uyg., MK) uvşak "Ufak, küçük, çocuk."; **Anad. Ağ.** uşak, uşaḫ "Çocuk, evlat."

DLT 526 **uşaḳ** ***uşaḳ nēŋ*** *"Küçük şey." Bundan alınarak küçük çocuklara uşaḳ oğlan denir. "Odun kırıntıları" anlamında* ***uşaḳ ōtuŋ*** *denir. Bu kelime teklik anlamda değildir, çokluk anlamlıdır.*

EDPT 16a **uvşak** *Ufak, küçük, çocuk.*

OTWF I 48 **uvşak**

DTSl 619b **uvşak**

TietzeL VIII (T-V) 348 **uşak/uşag** *Küçük çocuk; çocuk; küçük, ufak; kind.*

HasEr Ø

DerS Ø

TarS VI (U-Z) 3995 **uşak** *1. Ufak, düşük. 2. Çocuk.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

uşak *Erkek çocuğu, erkek hizmetçi.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 275)
uşāḳ *Çocuk, küçük yaştaki evlat.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 317)
uşak *Çocuk.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 110)
uşaḫ *Çocuk.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 180)
uşaḫ *Çocuk*. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)
uşaḳ *Çocuk.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 661)
uşaḫ *Çocuk.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 152)
uşaḫ *Çocuk*. Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 439)
uşaḫ *Uşak, hizmetçi; çocu evlat*. Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 320)
uşax *Çocuk.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 217)
uşak *Çocuk.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 264)
uşak *Çocuk.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 457)

uşah *Çocuk, evlat.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 187)

uşaḫ *(<uşak) Çocuklar*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 530)

uşaġ *Erkek evlat.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 593)

uşaḫ *Çocuk.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)

uşah *Çocuk.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 231)

uşaḳ *Çocuk.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 172)

uşak *Çocuk.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 226)

uşak *Çocuk.* Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 175)

uşa *Uşak, Çocuk*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 315)

uşaḫ *Çocuk.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 185)

uşak *Çocuk. Balıkesir Manyas Türkmen Ağzı.* (Kandemir, 2006, 207)

uşaġ *Çocuk, evlat, uşak.* Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Özden, 2014, 210)

uşā(k) *Uşak, çocuk*. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 565)

uşak *Çocuk.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 514)

uşaḫ *Adam.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 232)

uşā *Uşağı, çocuğu*. Samsun Alaçam Ağzı. (Kemik, 2019, 227)

uşah *Uşak, çocuk.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 236)

uşaḫ *Çocuk.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 242)

uşaḫ *Uşak.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 299)

uşaḳ *Erkek ve kız çocuk*. Zonguldak Merkez Ağzı. (Çamurcu, 2011, 330)

uşak *Çocuk.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 268)

uşaḫ *Çocuk, evlat.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 500)

uşak *Çocuk, küçük bir topluluğa hitap ederken de söylenir.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 256)

uşaḫ *Uşak, çocuk, hizmetçi.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 206)

uşaḫ *Çoluk, çocuk.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 283)

uşaḫ *1. Delikanlı, çeteye iştirak edenler. 2. Umumiyetle çocuk, evlat.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 266)

uşaḳ *Çocuk, evlat.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 310)

uşaḫ *Çocuk.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 282)

uşaḳ *Erkek çocuk.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 357)

uşaḫ *Çocuk. (Daha çok erkek çocuk manasında kullanılır.) [Çocıḫ "çocuk" kelimesi çok az kullanılır.]* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 140)

uşaḫ *Uşak, çocuk; çağırma sözü olarak, arkadaşlar.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 319)

uşah *Çocuk.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 238)

uşaḫ *Çocuk.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

uşaḫ *Çocuk, kız ve erkek evlat.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 250)

uşaḫ *Çocuk.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 269)

uşaḫ *Çocuk, evlat.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 428)

uşaḫ *1. Çocuk. 2. Genç erkekler. 3. Arkadaş. 4. Ev halkı. 5. Evin hanımı.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 587)

uşak *Çocuk.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 555)

uşak *Çocuk.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 584)

uşak *Çocuk.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 750)

uşah *Çocuk. "Uşahların her biri bir yere,tdi, bizde aha beyle dımdızlah galduh."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 140)

uşah *Uşak, çocuk.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 546)

uşah *Çocuk.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 111)

uşak *Çocuk. –Damın gırağında oynaman uşaklar, düşersiiz soona Allah etmeye…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 323)

uşaḫ *Adam.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 156)

uşaḫ *Uşak, hizmetçi, çocuk.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 214)

uşak *3. Erkek çocuk, hizmetçi*. (Gösterir, 2015, 390a)

utmak < ET (Uyg., MK) ut- "Kazanmak; kumarda, oyunda yenmek."; **Anad. Ağ.** ütmek, udmak, utmak, utmek "Kumarda veya oyunda kazanmak."

DLT 526 **ut-** ***ol anı uttu*** *"O, oyunda vb. onu üttü, yendi." utar utmaḳ Oğuz lehçesinde.*

EDPT 38b **ut-** *Kazanmak; kumarda, oyunda yenmek.*

DTSl 617b **ut-**

TietzeL VIII (T-V) 350 **ut-** *Oyunda vb. yenmek; besiegen, im Spiel gewinnen.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 277)

TarS VI (U-Z) 4005 **utmak, (ütmek)** *1. Yenmek, oyunda kazanmak. 2. Yararlanmak.*

DerS VI (U-Z) 4081a **ütmek(I) [udmak, utmak, utmek]** *Oyunda, kumarda kazanmak.*

üt- *1. Oyunda kazanmak, yenmek.* Antalya Gazipaşa Köyleri Ağzı. (Küçükballı, 2013, 405)

utmax *Kumarda veya oyunda kazanmak*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 217)

üt- *2. Kumarda rakibini yenip, parasını malını almak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 531)

ütmek *Oyunda kumarda kazanmak*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 271)

üt- *Oyunda ya da kumarda kazanmak*. Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 809)

ütmek *Yenmek, aldatmak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 461)

ut- *Oyunda, kumarda kazanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 236)

üt- *2. Yenmek, oyunda kazanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 239)

utız- *Kaybetmek.* Urfa Birecik Ağzı. (Altunbıçak, 2015, 324)

üt- *Yenmek. Kâr ve zarara dayalı oyunlarda kâra geçmek.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 500)

ütmek *Oyunda kazanmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 259)

ütmek *Oyunda, kumarda yenmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 260)

ütmek *Kazanmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 311)

üt- *Yenmek, aldatmak*. Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 357)

ut- *Kumarda (kumarbaz), bilya vesaire oyununda (çocuk) kaybetmek. Şanlıurfa Ağzı.* (Edip, 1945, 140)

utmah *Oyunda, kumarda kazanmak.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 162)

utmaḫ *Oyunda ya da kumarda kazanmak.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 201)

ud- *Yut, kazanmak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

ütmek *Oyunda kazanmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 303)

ut- *Utmak, yenmek, ütmek*. Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 359)

üt- *Oyunda yenmek*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 558)

üt- *Oyunda, kumarda kazanmak*. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 287)

üt- *Ütmek, oyunda yenmek, oyunu kazanmak*. Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1284)

utmak *Kumarda yenmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 141)

ütmek. *2. Oyunda kazanmak.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 113)

üt- *Ütmek, oyunda kazanmak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 247)

utmak *Yenmek, kumar veya bahiste kazanmak. –Elbistan'da 'Oynamaktan maksat utmaktır' diye bir söz vardır.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 323)

utmak *Oyunda, kumarda kazanmak*. (Gösterir, 2015, 390b)

ütmek (2) *Oyunda, kumarda kazanmak*. (Gösterir, 2015, 395a)

utmaḫ *Oyunda, kumarda kazanmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 214)

- Sözcüğün edilgen şekilleri ağızlarda sıklıkla görülmektedir,

ütül- *Ütülmek, oyunda kaybetmek*. Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 247)

ütülmek *Oyunda, kumarda kaybetmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 303)

utulmaḫ *Oyunda ya da kumarda kaybetmek.* Elazığ İli Ağızları. (Buran-Oğraş, 2003, 201)

utulmak *Kaybetmek, yutulmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 261)

ütülmek *Oyunda kumarda yitirmek.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 271)

ütülmek *Kaybetmek.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 311)

utulmak *Oyunda kaybetmek*. (Gösterir, 2015, 390b)

- Sözcüğün daha eskicil ettirgen şekilleri de ağızlarda görülür,

uduz- *Yutul- kaybet-* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998, 397)

utuzmak *Kaybetmek, yenilmek. –Bir öğretmen arkadaşımız; "İsterse beleşine olsun, bir oyunda utuzup da canı sıkılmayanın canına…" demesi meşhur olmuştur.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 324)

utız- *Kumarda (kaybetmek), bilya vesaire oyununda (çocuk) kaybetmek. Şanlıurfa Ağzı.* (Edip, 1945, 140)

yutız- *Yenilmek*. Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 329)

utuzmah *Oyunda, kumarda kaybetmek.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 162)

utuzmax *Kumarda veya oyunda kaybetmek*. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 217)

utuzmaḫ *Ütülmek, kaybetmek, kumarda kaybetmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 214)

- Sözcüğün diğer türemiş şekilleri aşağıdaki gibidir:

ütük *2. Oyunda yenilmiş olan, üdülen.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 588)

ütü- *Kaybetmek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 111)

uyaltmak < Çağ. uyal-t- "Utandırmak." < *uya-l-t-; **Anad. Ağ.** uyaltmak "Utandırmak."

Çağ. **uyal-** [<*uya-l-] *Utandırmak.* [krş Niyâzî 1032; ŞSL 157 **uyalmak** "Hicab etmek"; Senglah 90r.24 **uyal-**]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY, 1974 Ø krş. 576 **uyal-** *Utanmak.*

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4049b **uyaltmak [uyaldırmak]** *Utandırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

uzlanmak < ET (MK) uzlan- "İşinde ustalık, beceri, yetenek göstermek."; **Anad. Ağ.** uzlanmak "Başarmak, üstesinden gelmek."

DLT 529 **uzlan-** *er ūzlandı Adam usta oldu, mesleğinde ustalık ve becerisini ortaya koydu.*

EDPT 287b **uzlan-** *İşinde ustalık, beceri, yetenek göstermek.*

OTWF I 327 **uzlan-**

DTSl 620b **uzlan-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4792b **uzlanmak** *Başarmak, üstesinden gelmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üğmek < ET üg- "Toplamak, yığmak, biriktirmek."; **Anad. Ağ.** üğmek "Yığmak."

DLT 532 **üg-** *ol yarmaḳ ügdi O, para vb. biriktirdi.*

EDPT 100a **üğ-** *Toplamak, yığmak, biriktirmek.*

DTSL 623b **ük-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4061b **üğmek (II)** *Yığmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üğrümek < ET (MK) ügri- "Sallamak, ırgalamak."; **Anad. Ağ.** üğrümek, üğremek "Yavaşça sallamak."

DLT 533 **ügri-** *uraġut beşik ügridi Kadın beşik salladı.*

EDPT 114a **ügri-** *Sallamak, ırgalamak.*

OTWF I 101 **ügri-**

DTSl 623a **ügri-**

TietzeL VIII (T-V) 375 **ügrün-** *Sallanmak < ETk. ügri- 'to rock (a cradle, or a child in a cradle, Acc.)*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4058 **üğrümek, (üğrimek, üğülemek)** *Sallamak, ırgalamak.*

DerS VI (U-Z) 4062a **üğrümek, üğremek** *Yavaşça sallamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üğrünmek < ET (MK) üğril- "Sallanmak."; **Anad. Ağ.** üğrünmek "1. Sallanmak, ırgalanmak. 2. Salınmak."

DLT 533 **ügril-** *beşik ügrildi Beşik sallandı.*

EDPT 114b **üğril-** *Sallanmak.*

DTSl 623a **ügril-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4059 **üğrünmek** *Irgalanmak, sallanmak.*

DerS VI (U-Z) 4062b **üğrünmek (I)** *1. Sallanmak, ırgalanmak. 2. Salınmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üğü < ET (MK, KB) ügi, ühi "Baykuş."; **Anad. Ağ.** uğu, üğü "Baykuş."

DLT 532 **ügi** *Baykuş.*

EDPT 101b **ügi** *Baykuş.*

DTSl 622b **ügi**

TietzeL VIII (T-V) 375 **üğü/öyü** *Baykuş. < Etk. ügi 'owl'*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) **üğü, (üği)** *Baykuş cinsinden olan puhu kuşunun bir çeşidi.*

DerS V (O-T) 4030b **uğu (I) [üğü]** *Baykuş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ülütmek < ET (MK) ölit- "Islamak, ıslatmak."; **Anad. Ağ.** ülütmek "Küçük bebek, sidiğini kundaktan taşırmak."

DLT 370 **ölit-** ***ol ton ölitti*** *O elbiseyi (veya başkasını) ıslattı.*

EDPT 132b **ölit-** *Islatmak.*

DTSl 383b **ölit-**

TietzeL VI (O-R) 220 **ölüt-** *Islatmak.*

HasEr Ø

TarS V (O-T) 3085 **ölütmek** *Islatmak.*

DerS VI (U-Z) 4067a **ülütmek** *Küçük bebek, sidiğini kundaktan taşırmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ündemek < ET (Uyg., MK) ünde- "Seslenmek, çağırmak."; **Anad. Ağ.** ündemek, üntemek, ünnemek, ünlemek "Çağırmak, ünlemek, seslenmek."

DLT 536 **ünde-** ***ol meni ündedi*** *"O, beni çağırdı."* ***ünder ündemek***.

EDPT 180a **ünde-** *Seslenmek, çağırmak.*

OTWF II 457 **ünte-**

DTSl 625b **ünde-**

TietzeL VIII (T-V) 380 **ünle-/ünne-/ünde-/ünte-/öŋle-** *Seslenmek, bağırmak, birini çağırmak; rufen, schreien.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 278)

TarS VI (U-Z) 4074 **ündemek, (indemek, ünlemek, ünnemek)** *Seslenmek, çağırmakü davet etmek.*

DerS VI (U-Z) 4068b **ünnemek** *Seslenmek, çağırmak.*

ünne- *Çağır* Eskişehir, Sarıcakaya. (Bağcı, 1997, 182)

ünne- *Çağırmak.* Balıkesir, Bigadiç. (Bülbül, 2007, 123)

ünne- *Seslen-*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 554)

ünne- *Ünle-, çağır-* Uşak, Banaz İlçesi Ağzı. (Dülger, 2007, 179)

ünne- *Çağırmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Yıldırım, 2007, 306)

ünne- *Çağırmak.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 123)

ünne- *Ünlemek, çağırmak*. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 247)

ünnemek *Çağır-*. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 403)

ünne- *Çağırmak, ünlemek, seslenmek.* Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 210)

ünnemek *Seslenmek, çağırmak.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 786)

ünnendirmek *Bir haberi, bir olayı yaymak*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 786)

ünne- *Çağırmak, seslenmek*. Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 187)

ünne- *(<ünlemek) Seslenmek*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 531)

ünnet- *Çağırtmak.* Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 175)

ünte- *Seslenmek, yüksek sesle çağırmak, ündemek.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 211)

ünnemek *Seslenmek.* Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. (Yavaş, 2009, 133)

ülemek *Çağırmak.* Kütahya Emet Yöresi Ağzı. (Öztürk, 2008, 142)

ünnemek *Seslenmek, çağırmak, beğirmek.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 518)

ünne- *Seslenmek, çağırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 238)

ünde- *Seslenmek, karşılık vermek*. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 769)

ünne-/ ünle- *Seslenmek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

ünnemek *Seslenmek, çağırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 259)

ünnemek *Çağırmak, bağırmak.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 259)

ünde- *Çağırmak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 283)

ünne- *Bağırmak. [Yaklaştırınız ünde-]* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 140)

ünnemek *Seslenmek, çağırmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 303)

ünne- *Seslenmek, bağırmak*. Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 185)

ünle- *Seslenmek.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 557)

ünne- *Çağırmak.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 750)

ünnemek *Seslenmek, çağırmak. "Şunnara bi ünne de bu yannı bahsınnar."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 142)

ünne- *Seslenmek.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 464)

ünlemek *2. Çağırmak, seslenmek.* (Gösterir, 2015, 393a)

ünneşmek *Seslenmek, bağırmak*. (Gösterir, 205, 393a)

ümük < ET (MK) ümgük "Bıngıldak, imik, çocukların başındaki yumuşak yer."; **Anad. Ağ.** ümük, ünük ümürtlek "Ümük, gırtlak."

DLT 535 **ümgük** ***ümgük*** *Bıngıldak, imik, çocukların başındaki yumuşak yer.*

EDPT Ø

DTSl 625b **ümgük** *Çocuğun başındaki yumuşak kısım.*

TietzeL VIII (T-V) 379 **ümük/ümük/ünük** *Boğaz, gırtlak; Gurgel.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4077 **üñük** *Hançere.*

DerS VI (U-Z) 4067a **ümük** *1. Soluk borusu, gırtlak. 2. Çene.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir:

ümük *Boğaz, gırtlak*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 259)

ümük *Soluk borusu, gırtlak*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 270)

ünük *Ümük.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 470)

ümük *Gırtlak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 283)

imük *Gırtlak, boyun*. (Gösterir, 2015, 217a)

imik *Kafa tasının üst kısmı, tepe.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 120)

ürmek < ET (Uyg., MK) ür- "Üflemek."; **Anad. Ağ.** ürmek "Üfürerek şişirmek."

DLT 577 **ür-** *ol ōt ürdi O, ateşi üfledi.*

EDPT 195b **ür- I** *Üflemek.*

DTSl 626b **ür- II**

TietzeL VIII (T-V) 382 **ür- II/ üre-** *Üflemek, üfürmek; blasen, anblasen. < Etk. ür- 'to blow (a trumpet, a fire, etc. Acc); to blow (into something Dat.)*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4080 **ürmek (I), (üvürmek)** *Üfürmek, üflemek.*

DerS VI (U-Z) 4072a **ürmek (II)** *Üfürerek şişirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ürülmek < ET (Uyg., MK) ürül- "Şişirilmek, şişmek, gerilmek."; **Anad. Ağ.** ürülmek "Şişmek, şişmanlamak."

DLT 538 **ürül-** *er öwkesinde ürüldi Adam, öfkesinden şişti, kabardı.*

EDPT 230a **ürül-** *Şişirilmek, şişmek, gerilmek.*

OTWF II 682 **ürül-**

DTSl 627a **ürül-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4083 **ürülmek** *1. Üfürülmek, üflenmek. 2. Şişirilmek.*

DerS VI (U-Z) 4073a **ürülmek (I)** *Şişmek, şişmanlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ürün < ET (Uyg., MK) ürüŋ "Beyaz."; **Anad. Ağ.** ürün "Süt ve süt ürünlerine verilen genel ad."

DLT 538 **ürüŋ** ***ürüŋ*** *Beyaz renkli her şey. Oğuzlar buna aḳ derler.*

EDPT 233b **ürüŋ** *Beyaz.*

DTSl 627b **ürüŋ**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4084 **ürün** *2. Süt ve sütten çıkan maddeler.*

DerS VI (U-Z) 4073b **ürün (II)** *1. Süt ve süt ürünlerine verilen genel ad.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üşük < ET (MK) üşik "Meyveleri yakarak büyümekten alıkoyan soğuk, don, ayaz."; **Anad. Ağ.** üşük "1. Soğuk algınlığı. 2. Genellikle donma. 3. Donmaktan morarıp uyuşan organ. 4. Donmadan sonra el, ayak gibi organlarda süren uyuşukluk, kaşınma. 5. Soğuk. 6. Üşümüş kimse. 7. Yeşilken soğuk vurmuş ekin."

DLT 539 **üşik** ***üşik*** *Don, ayaz. Meyveleri yakarak büyümekten alıkoyan soğuk.*

EDPT 260a **üşik** *Meyveleri yakarak büyümekten alıkoyan soğuk, don, ayaz.*

DTSl 628b **üşik**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4080a **üşük (I)** *1. Soğuk algınlığı. 2. Genellikle donma. 3. Donmaktan morarıp uyuşan organ. 4. Donmadan sonra el, ayak gibi*

organlarda süren uyuşukluk, kaşınma. 5. Soğuk. 6. Üşümüş kimse. 7. Yeşilken soğuk vurmuş ekin.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

ütmek < ET (MK) üt- "Tüyleri yakarak yok etmek."; **Anad. Ağ.** ütmek "Kellenin, paçanın derisi üstündeki kıllarını yanan ocak ateşinde çevire çevire tütsüler gibi yakıp yok etmek."

DLT 540 **üt-** ***ol başıġ ütti*** *O, kelleyi üttü, tüylerini yaktı.*

EDPT 40a **üt-** *Alevden geçirmek, ütelemek, tüyleri yakmak.*

DTSl Ø krş. 629a **üti-**

TietzeL VIII (T-V) Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 278)

TarS VI (U-Z) 4126 **ütmek (I)** *Taze buğday ve nohudu kabuğu ile alevli ateşe atarak kebap etmek, kıllarını yakmak için alevden geçirmek.*

DerS VI (U-Z) 4081b **ütmek (II)** 1. *Koyun, tavuk vb hayvanların kıllarını, tüylerini yakmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki bölgelerde rastlanılmıştır:

ütme *Kılları yakma. –Amma ırast geldi gı, ben galaycıda kelleleri üttürürken sen de saçığı ütmüşsün hee…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 326)

ütmek *1. Yakmak, alevden geçirmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 113)

ütmek *1. Yakmak, alevden geçirmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 113)

ütmek *Tüyleri yolunmuş tavuğun kalan ince tüylerini ateşle yok etmek.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 201)

ütmek *Tüyleri yolunmuş tavuğun kalan ince tüylerini ateşte yok etmek.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 239)

üt- *Yakmak, dağlamak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

ütle- *Temizlemek, yakmak*. Isparta, Keçiborlu Ağzı. (Şakirova, 2019, 247)

üt- *1. Yolunan kuşun, kelle paçanın kıllarını hafif ateşte yakmak. 2*Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 531)

üt- *1. Doğada pişirmek, kıllarını yakmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 239)

üt- *Yakmak, tütsülemek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 733)

ütmek (1) *1. Koyun, tavuk gibi hayvanların kıllarını, tüylerini yakmak. 2. Taze mısırı, buğdayı ateşe tutup pişirmek.* (Gösterir, 2015, 395a)

üyez < ET (MK) üyez "Üvez, küçük bir sinek."; **Anad. Ağ.** üyez, üvez "Bir çeşit sivrisinek"

DLT 540 **üyez** ***üyez*** *Oğuz lehçesinde "üvez, küçük bir sinek."*

EDPT 276b **uyaz** *Üvez, küçük bir sinek.*

DTSl Ø

TietzeL VIII (T-V) 355 **uyaz** *Sivrisinek. < ETk. uyaz 'some kind or kinds of biting insect, fly, gnat mosquito'*

HasEr 429b **üvez1** *Sivrisineğe benzer bir böcek. Yerel ağızlarda ivez, iviz, övez gibi birtkım biçimler kullanılır. Orta Türkçede uyaz 'bir çeşit sivrisinek' (Oğuzca) olarak geçer. Eski Kıpçakçada uyaz biçimi yaygın olarak kullanılır.*

TarS VI (U-Z) 4127 **üyez, (üvez)** *Sivrisinek, at sineği, eşek sineği, tatarcık, büvelek.*

DerS VI (U-Z) 4085b **üyez** *Hayvanlara konup yapışan, onları tedirgin eden bir çeşit sinek.*

DerS VI (U-Z) 4084a **üvez** *1. Bir çeşit sivrisinek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

üzmek < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) üz- "Koparmak, küçük parçalara ayırmak."; **Anad. Ağ.** üzmek "Koparmak, ayırmak."

DLT 541 **üz-** ***ol yıp üzdi*** *"O, ipi kesti, kopardı." Benzer şeyler için de böyle denir.* ***üzer üzmek***

EDPT 279b **üz-** *Koparmak, küçük parçalara ayırmak.*

DTSl 629a **üz-**

TietzeL VIII (T-V) 396 **üz- I** *Kesmek, koparmak, ayırmak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 278)

TarS VI (U-Z) 4134 **üzmek** *1. Koparmak, kırmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak.*

DerS VI (U-Z) 4087b **üzmek (I)** *1. Koparmak, ayırmak. 2. Kopacak duruma getirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

üz- *Yünü asılarak uzatmak, iki ucundan çekmek ve bu şekilde yün tüyleri gevşetmek. Birbirinden uzaklaştırmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 733)

üzmek *Koparmak, ayırmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 287)

üz- *Tanelemek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 531)

üz- *Deriyi soymak*. Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 140)

üzmek *1. Yüzmek, soymak. 2. Koparmak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 284)

üzmek *Koparmak, ayırmak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 287)

üzmek *Koparmak, ayırmak*. (Gösterir, 2015, 395b)

üzülmek < ET (Uyg., MK) üzül- "Kopmak, kırılmak."; **Anad. Ağ.** üzülmek, "İncelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek (kumaş vb için)."

DLT 541 **üzül-** ***üzüldi nēŋ*** *Nesne üzüldü, kesildi, koptu, kırıldı.*

EDPT 287a **üzül-** *Parçalara ayrılmış, kopmuş olmak.*

OTWF I 170 **üzül-**

DTSl 630b **üzül-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) **üzülmek** *1. Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak, kesilmek, sökülmek, uzaklaşmak.*

DerS VI (U-Z) 4088a **üzülmek (I)** *İncelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek (kumaş vb için).*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki bölgelerde rastlanılmıştır:

üzül- *Bir yün sömeği veya bir nesneyi iki ucundan asılınca yün tüylerinin veya nesnenin dokusunun yavaş yavaş birbirinden ayrılması, incelmesi, kopacak duruma gelmesidir.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 729)

üzülmek *Kumaş, ip gibi nesnelerde eskime incelme ve aşınma*. Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 303)

üzül- *Tanelenmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 531)

üzülmek *İncelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek kumaş için.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 271)

üzül- *1. İncelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 239)

üzül- *Kopmak.* Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 774)

üzülmek *İncelmek, yıpranmak, yırtılmak*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 787)

üzülmeg *İncelmek, uzamak, pörsümek, kopmak, sökülmek, kopup dağılmak, kesilmek. Bak bi, bu çorab resdiği eyce üzülmüş gaari, nerdeyse gobceg, yeni lasdig çıkar, bi de bicama donunun dizi de üzülmüş erimiş, onu da bi yameeve.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 362)

üzülmek *İncelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek (kumaş ya da benzerleri için).* (Gösterir, 2015, 396a)

üzülmek *1. Kumaşın incelmesi, ayrılması. 2. İpin incelmesi, kopmak üzere oluşu. 3. İnsan için zayıflamak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 218)

yabuldak < Harz. yabuldak "Çıplak, palansız."; **Anad. Ağ.** yabıldak, yabuldak, yapıldak, yapuldak "Yalın ayak, yaya."

Harz. **yabuldak** *Çıplak, palansız*. (ME)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4115a **yabıldak [yabuldak, yapıldak (V), yapuldak]** *Yalın ayak, yaya.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yacanmak < ET (MK) yaçan- "Çekinmek."; **Anad. Ağ.** yacanmak, yecanmak "1. Korkmak, ürkmek, çekinmek, sakınmak. 2. Utanmak, sıkılmak. 3. Bıkmak, usanmak."

DLT 543 **yaçan-** *ol mendin yaçandı O, benden çekinerek yapmak istediği işe girişmedi.*

EDPT 882b **yaçan-** *Çekinmek.*

DTSl 222a **yaçan-**

OTWF II 601 **yaçan**

TietzeL IX (Y-Z) **yacan-/yacın-** *Korunmak, bıkmak, usanmak; sıkılmak, utanmak; korkmak, sakınmak, çekinmek, utanmak.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4183 **yacanmak** *Çekinmek, kaçınmak, imtina etmek, ihtiraz etmek, sakınmak.*

DerS VI (U-Z) 4116a **yacanmak** *1. Korkmak, ürkmek, çekinmek, sakınmak. 2. Utanmak, sıkılmak. 3. Bıkmak, usanmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yağır I < ET (Uyg., MK) yağır "Omuz, iki omuz arası. Kürek kemiği."; **Anad. Ağ.** yağarnı, yağır, yağrı, yañır "İki kürek kemiği arası, sırt kısmı, omuz."

DLT 546 **yaġır** ***yaġır*** *Yağır, sırt yarası.* ***yaġırlıḳ at*** *Yağırlı at.*

EDPT 970a **yağrın – yarın1** Kürek kemiği**.**

DTSl 224b **yağır I**

TietzeL IX (Y-Z) 127 **yağrın/yargın/yağarnı** *"kürek kemiği, sırt; omuz başı"*

HasEr 439b **yağrın** *Kürek kemiği. Orta Türkçede geçen yarın 'Kürek kemiği' düşündürücü bir biçimdir. Ancak, yağrın'ın orijinal biçim olduğu anlaşılıyor. Daha sonraki kaynaklarda yağrın olarak geçtiğini görüyoruz. <yağır 'sırt, arka, iki kürek arası + (ı)n küçültme eki.*

TarS VI (U-Z) 4204 **yağrın, (yağırnı)** *Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.*

DerS VI (U-Z) 4119a **yağarnı, yağarnı, yağır, yağrı, yañır** *Sırt.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

yanı-yānnı *(<yağnı) insanda iki omuz arası, sırt.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 540)

yānılı *(<yağnılı) geniş omuzlu, güçlü kuvvetli, gösterişli, yakışıklı*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 540)

yağarın *Sırt.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 273)

yağırnı *Sırt.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 468)

yağrı *Hayvanın iki omuz arası, sırt*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 525)

yağarnı *Sırt.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 242)

yār *Yağır, sırt.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 243)

yaırmı *Sırt, arka.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 469)

yağarnı *Sırt.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 262)

yağırnı *Sırt.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 262)

yağrı *Sırt.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 262)

yağırn *İki kürek kemiği arası, sırt kısmı, omuz.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 367)

yanır *Sırt.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 303)

yağarn *Sırtın bele doğru olan kısmı. "Gece yarısına,ten oturduh, gahdım, eveyderkene sanki yağarnıma bir bıçah saplandı.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 144)

yağannı *Sırt, bel.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 125)

yarnı *Sırtın yanı.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 115)

yağrı *Arka, sırt, iki omuz arası.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 247)

yağannı *Sırt.* (Gösterir, 2015, 401a)

yağar (1) *Sırt.* (Gösterir, 2015, 401a)

yağarnı *Sırt.* (Gösterir, 2015, 401a)

yağır (2) *Sırt.* (Gösterir, 2015, 401a)

yanır (1) *Sırt, bel*. (Gösterir, 2015, 406b)

yārnı *Sırt.* (Gösterir, 2015, 409a)

yağır *Sırt.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 221)

yağır II < ET (MK) yağır "Yağır, sırt yarası." **Anad. Ağ.** yağır, yağar, yanır, yañır "1. Yük ve binek hayvanının sırtında, eğer ve semerin açtığı yara. 2. Ata uzun süre binenlerin bacaklarında ve kalçalarında açılan yara."

DLT 544 **yaġır** ***yaġır*** *Yağır, sırt yarası.*

EDPT 905a **yağır** *Yağır, sırt yarası.*

DTSl 224b **yağır II**

TietzeL IX (Y-Z) 121 **yağır/yağarI/yağrı/yanır/yaŋır** *Semer yarası, binek hayvanlarının sırtında semer, palan vb. nedeniyle oluşan yara'*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4204 **yağrın, (yağırnı)** *Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.*

DerS VI (U-Z) 4121b **yağır (I) [yağar (I), yanır, yañır (I), -1]** *1. Yük ve binek hayvanının sırtında, eğer ve semerin açtığı yara. 2. Ata uzun süre binenlerin bacaklarında ve kalçalarında açılan yara.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yağlık < Kıpç., EAT yağlıḳ "Mendil."; **Anad. Ağ**. yağlıḫ, yağlık "1. Mendil. 2. Başörtüsü. 3. Havlu, peşkir."

Kıpç. **yağlıḳ** *Mendil.* (KM) [KTS 306a]

TarS VI (U-Z) 4199 **yağlık** *Mendil, peşkir, bez parçası.*

VEWT 176b **yaglık**

ESTY, 1989: 61 **yaglık**

TietzeL IX (Y-Z) 123 **yağlık** *Mendil, havlu; peşkir, başörtüsü. < yağ isminden + isimden isim yapma eki –lık eki.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4124a **yağlıḫ, yağlık (I) [yaalık, yālıḳ -1,2, yaylıḫ, yaylık -1,2]** *1. Mendil. 2. Başörtüsü. 3. Havlu, peşkir.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yağşı < ET (MK) yakşı "İyi görünümlü, hoş, güzel."; **Anad. Ağ.** yağşı, yaḫşı, yahşi "İyi, güzel, değerli."

DLT 547 **yaḫşı** ***yaḫşı*** *Her şeyin güzeli. yaḫşı nėŋ Güzel şey. yaḫşı iş Güzel iş.*

EDPT 908a **yakşı** *İyi görünümlü, hoş, güzel.*

DTSl 238b **yakşı**

TietzeL IX (Y-Z) 129 **yahşı/yakşı** *İyi, iyice; huzurlu, ehemmiyetli, itaatli.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4209 **yaḫşi, (yaḫşı, yakşı)** *İyi, güzel.*

DerS VI (U-Z) 4127a **yağşı (I) [yaḫşı, yahşi]** *İyi, güzel, değerli.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yaldırmak/yaldıramak < ET (Uyg., MK) yaldrı- "Parlamak, ışıldamak."; **Anad. Ağ.** yaldıramak, yaldırdamak "Işık yansımak, parlak bir nesne parlayıp sönmek; şimşek çakmak. 2. Düzgün parlak duruma gelmek, güzelleşmek."

DLT 550 **yaldrı-** ***kün yaldrıdı*** *Güneş az ışıdı, az parladı. Şimşek, ateş vb. de biraz ışık verdiğinde böyle denir.* ***yaldrır yaldrımaḳ***

EDPT 923b **yaltrı-** *Parlamak, ışıldamak.*

DTSl 230a **yaltrı-**

TietzeL IX (Y-Z) 145 **yalabı-/yalbı-/yalpı-** *Parlamak, parıltı saçmak, ışık yansıtmak, parlayıp sönmek, şimşek çakmak. <yalab+isimden fiil yapan –ı eki.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4234 **yaldıramak (II)** *Parlamak.*

DerS VI (U-Z) 4269a **yıldıramak** *Parıldamak, ışıldamak, ışık oynaşmak.*

DerS VI (U-Z) 4134b **yaldıramak, yaldırdamak** *1. Işık yansımak, parlak bir nesne parlayıp sönmek; şimşek çakmak. 2. Düzgün parlak duruma gelmek, güzelleşmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekilde tespit edilmiştir:

yaldıramak *Işık yansımak, parlak bir nesne parlayıp sönmek; şimşek çakmak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 471)

yaldıratmak *Cilalamak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 471)

yaldırdamak *Su üstündeki yağ vb. parıldamak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 471)

yaldırak *Parlak.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 471)

yalım < ET (Uyg., MK) yalım "Sarp, dik."; **Anad. Ağ.** yalım "Dik yer, bayır, yokuş."

DLT 551 **yalım *yalım*** *ḳaya Sert dağ.*

EDPT 928b **yalım** *Sarp, dik.*

DTSl 228b **yalım**

OTWF I 338 **yalım**

TietzeL IX (Y-Z) 157 **yalım III/yalum** *Taş; sarp yer, sert. < ETk. yalım 'bare'*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4236 **yalım (II), (yalum)** *Yalın, yalçın, sarp, sarp yer.*

DerS VI (U-Z) 4152b **yalım (IV)** *Dik yer, bayır, yokuş.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yalın < ET (Uyg., MK) yalın "Alev."; **Anad. Ağ.** yalın "1. Alev. 2. Tutuşturucu, talaş, ince kuru odun vb. 3. Ateş, güneş ısısı."

DLT 551 **yalın *yalın*** *Alev.*

EDPT 929b **yalın** *Alev.*

OTWF I 302 **yalın**

DTSl 229a **yalın**

TietzeL IX (Y-Z) 160 **yalıŋ III/yaluŋ** *Alev.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4238 **yalıñ (II) (od yalıñı)** *Alev.*

DerS VI (U-Z) 4143a **yalın (I)** *Alev.*

DerS VI (U-Z) 4141a **yalañı (I)** *1. Alev. 2. Tutuşturucu, talaş, ince kuru odun vb. 3. Ateş, güneş ısısı.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

yalıñ *Alev.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 788)

yalım *Ateş, alev, sıcaklık.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 269)

yalan *Ateşin sünen alevleri.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 263)

yalın *Alev.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 264)

yalın *Kuvvetli alev, ateş.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 264)

yalım *Ateş, sıcaklık.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 423)

yalınlamak < ET (Uyg.) yalınla- “Alevlenmek.”; **Anad. Ağ.** yalınlamak, yalıñlamak “Alevlendirmek.”

DLT Ø

EDPT 932a **yalınla-** *Alevlenmek.*

OTWF I 308 **yalınla-**

DTSl Ø

TietzeL IX (Y-Z) 161 **yalıŋlat-** *Harlatmak, alevi arttırmak, alevlendirmek.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4249 **yalıñlandırmak** *Alevlendirmek.*

DerS VI (U-Z) 4148b **yalınlamak, yalıñlamak (II)** *1. Alevlendirmek*.

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yalıñuz < ET (Orh. Tü, Uyg., MK) yalŋus “Yalnız, tek başına, kimsesiz.”; **Anad. Ağ.** yalağuz, yalanız, yalınız, yalınız “Yalnız.”

DLT 552 **yalŋus** ***yalŋus er*** *“Yalnız adam vb.” Atasözü,* ***Yalŋus ḳāz ötmes*** *“Yalnız kaz ötmez.” Bu atasözü kişinin işlerinde başkasından yardım almasını öğütler.*

EDPT 930b **yalŋus** *Yalnız, tek başına, kimsesiz.*

OTWF I 44 **yalŋus**

DTSl 229b **yalıŋus**

TietzeL IX (Y-Z) 161 **yalıŋuz** *Yalnız, tek başına.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 279)

TarS VI (U-Z) 4230 **yalañuz, (yalavuz, yalguz, yaluñuz)** *Yalnız.*

DerS VI (U-Z) 4136a **yalağuz (I) [yalanız, yalınız]** *Yalnız.*

yalangız *Yalnız.* Şanlıurfa, Birecik. (Altunbıçak, 2015, 324)

yaluñuz *Yalnız.* Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 472)

yalağuz *Yalnız.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 469)

yaluňuz *Yalnız.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 472)

yaluñuz *Yalnız.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 157)

yalağuz *Yalnız.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 285)

yalaŋız *Yalnız.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yalavuz *Yalnız.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yalığız *Yalnız.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yalīz *Yalınız.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yalunuz *Yalnız.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yalaġuz *Yalnız.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 284)

yalıñız *Yalnız.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 284)

yaluñuz *Yalnız.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 284)

yalavız *Yalnız.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 141)

yalañuz *Yalnız.* Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. (Eren, 1997, 192)

yalıñız *Yalnız.* Isparta Ağzı. (Erkap, 1999, 367)

yalaġuz *Yalnız.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 173)

yalanız *Yalnız.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 331)

yaliŋiz *Yalnız.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 399)

yalaŋız *Yalnız, sadece*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 423)

yalgı, yalağuz *Yalnız.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 423)

yalanuz *Yalnız.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 335)

yalavuz *Yalnız.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 202)

yalanız *Yalnız, yalavuz, yalınız*. Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 250)

yalavız *Yalnız.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 270)

yalınız *Yalnız.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 185)

yaluŋuz *Yalnız.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 185)

yalıŋız *Yalnız.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 566)

yalınız *Yalnız.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 595)

yalınız *Yalnız.* İzmir Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 212)

yalañuz *Yalnız.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 288)

yalauz *Yalnız.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı (Yıldızöz, 2017, 204)

yalıŋız *1. Yalnız, tek başına. 2. Ama, fakat. 3. Sadece, yalnızca.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1304)

yalavuz *Yalnız.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 145)

yaluñuzca *Yalnız olarak.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 193)

yalanuz *Yalnız.* Trabzon, Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Tosun, 2019, 274)

yalunuz *Yalnız.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 115)

yaluñuz *Yalnız, tek başına*. (Gösterir, 2015, 404a)

yalavuz *Yalınız.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 221)

yalmanmak < Kıpç., EAT yalman- "Ağızda kalan yemek artığını yalayıp yutmak. Yalanmak, yalanıp yiyecek şey aramak."; **Anad. Ağ.** yalmanmak "Dili dudakta dolaştırmak, ağız şapırdatmak, susuzluk belirtileri göstermek."

Kıpç. **yalman-** *Ağızda kalan yemek artığını yalayıp yutmak* (İH) [KTS 308b]

TarS VI (U-Z) 4258 **yalmanmak** *1. Yalanmak, yalanıp yiyecek şey aramak. 2. Bir şey istemek.*

VEWT Ø

ESTY 1989: 95 **yalma-**

TietzeL IX (Y-Z) 164 **yalman-** *Yalanmak, dudaklarını yalamak, yalanıp yiyecek aramak.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4150b **yalmanmak** *Dili dudakta dolaştırmak, ağız şapırdatmak, susuzluk belirtileri göstermek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yalpı < ET (MK) yalpı "Ağaçtan oyma, enli eşya. Yayvan."; **Anad. Ağ.** yalpı "1. Sarp yer, uçurum. 2. Eğimli yer. 3. Kayan yamaç. 4. Çukur yer."

DLT 552 **yalpı nēŋ** *"Ağaçtan oyma, enli her tür eşya." Derinliği olmayan, yayvan tabak gibi.*

EDPT 919b **yalbı** *Ağaçtan oyma, enli eşya. Yayvan.*

OTWF I 335 **yalpı**

DTSL 228a **yalbı**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4151a **yalpı** *1. Sarp yer, uçurum. 2. Eğimli yer. 3. Kayan yamaç. 4. Çukur yer.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yalvaç < ET (Uyg., MK, KB) yalavaç "Elçi, peygamber."; **Anad. Ağ.** yalvaç "Peygamber."

DLT 549 **yalavaç** *Peygamber.*

EDPT 921a **yalavaç** *Elçi, pegamber.*

DTSl 228a **yalavaç**

TietzeL IX (Y-Z) 152 **yalavaç I /yalavac/yalawaçi/yalvaç** *Elçi, peygamber, yumuşak?.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4231 **yalavaç** *Peygamber, haberci, elçi.*

DerS VI (U-Z) 4153b **yalvaç** *Peygamber.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yaman < ET (Uyg., MK) yaman "Kötü, fena."; **Anad. Ağ.** yaman "Kötü."

DLT 553 **yaman** ***yaman*** *"Her şeyin kötüsü."* ***yaman ig*** *"Cüzzam."*

EDPT 937a **yaman** *Kötü, fena.*

OTWF I 388 **yaman**

DTSl 231a **yaman**

TietzeL IX (Y-Z) 169 **yaman** *Kötü, musibet, fena; kötülük, fenalık; şiddetli; alışılmadık, becerikli; dişli.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4260 **yaman** *1. Kötülük, musibet, fenalık. 2. Fena, kötü, hoş olmayan.*

DerS VI (U-Z) 4155a **yaman (I)** *Kötü.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük şu şekillerde tespit edilmiştir:

yaman *Korkunç, kötü, hoş olmayan.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 458)

yaman *Kötü, alışılmadık, olağandışı.* Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 212)

yaman (2) *Kötü.* (Gösterir, 2015, 404b)

yamız < ET (Uyg., MK) yamız "Kasığın iki yanı, kalçanın iç yandan uçları."; **Anad. Ağ.** yamız "Kalça."

DLT 553 **yamız** ***yamız*** *Kasığın iki yanı, kalçanın iç yandan uçları.*

EDPT 940a **yamız** *Kasığın iki yanı, kalçanın iç yandan uçları.*

DTSl 231a **yamız**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4814a **yamız (I)** *Kalça.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yancak < ET (MK) yançuk "Kemere asılan küçük çanta, para kesesi."; **Anad. Ağ.** yancak "Çoban dağarcığı"

DLT 554 **yançuḳ** ***yançuḳ*** *Yan cebi, para kesesi.*

EDPT 945a **yançuk** *Kemere asılan küçük çanta, para kesesi.*

OTWF I 106 **yançuk**

DTSl 232a **yançuk**

TietzeL IX (Y-Z) 185 **yancuk I yancık** *Çanta; sırt çantası, kese, azık torbası; at örtüsü veya zırhı.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4274 **yancık, (yançuk)** *1. Kese, torba, boyundan geçirilerek yana asılan çanta.*

DerS VI (U-Z) 4164a **yancak (III)** *Çobandağarcığı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yancık < Çağ. yançak, yançuk; EAT yançaḳ "At takımı, zırh. Kese, torba, boyundan geçirilerek yana asılan çanta. At zırhı, çukal. Oturak yeri, sağrı, kıç."; **Anad. Ağ.** yancık, yancuk "Zırh."

Çağ. **yançaḳ** *At takımı, zırh*. [ŞSL 99 jančuk "Kese, cep, çanta, çınalmış."; Senglah 339r.4 yançak]

TarS VI (U-Z) 4274 **yancık, (yancuk)** *1. Kese, torba, boyundan geçirilerek yana asılan çanta. 2. At zırhı, çukal. 3. Oturak yeri, sağrı, kıç.*

VEWT 186a **yančak**

ESTY 1989: 118 **yançık**

TietzeL IX (Y-Z) 185 yancuk I /yancık Çanta; sırt çantası, kese, azık torbası; at örtüsü veya zırhı.

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4164b **yancık (I) [yancuk]** *Zırh.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yandak < ET (MK) yandak “Deve dikeni”; **Anad. Ağ.** yandak, yandaḫ “Dikenli bir ot.”

DLT 554 **yandaḳ** ***yandaḳ*** *tiken Geven dikeni.*

EDPT 947a **yandak** *Deve dikeni.*

DTSl 232a **yandak** yandak tikän

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4280 **yanduk, (yandık)** *Devedikeni, yabani enginar.*

DerS VI (U-Z) 4165a **yandaḫ, yandak (I)** *Dikenli bir ot.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yanlık < ET (MK) yanlık “Çoban dağarcığı.”; **Anad. Ağ.** yanlık, yannık “1. Deri ya da tahtadan yapılmış yayık. 2. Keçi, koyun postundan yapılmış çiftçilerin yoğurt ya da ayran taşıdıkları çanta. 3. Günlük yoğurdu saklamak, suyunu süzdürmek için kullanılan işlenmiş koyun keçi derisinden yapılmış tulum.”

DLT 555 **yanlıḳ** ***yanlıḳ*** *Çoban dağarcığı.*

EDPT 950b **yanlık** *Çoban dağarcığı.*

OTWF I 142 **yanlıg**

DTSl 232b **yanlık**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4173a **yanlık (I) [yannık (I) -1, 2, 3; yannık]** *1. Deri ya da tahtadan yapılmış yayık. 2. Keçi, koyun postundan yapılmış çiftçilerin yoğurt ya da ayran taşıdıkları çanta. 3. Günlük yoğurdu saklamak, suyunu süzdürmek için kullanılan işlenmiş koyun keçi derisinden yapılmış tulum.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yañşak < ET (Uyg., MK) yaŋşak “Geveze, çenesi düşük.”; **Anad. Ağ.** yañşaḫ, yanşak “1. Geveze, densiz, yersiz konuşan. 2.Sarhoş. 3. Yılışık, çok gülen.”

DLT 556 **yaŋşaḳ** ***yaŋşaḳ er*** *Geveze adam.*

EDPT 953a **yaŋşak** *Geveze, çenesi düşük.*

OTWF I 255 **yaŋşak**

DTSl 235a **yaŋşak**

TietzeL IX (Y-Z) 197 **yanşak /yaŋşak/yağşak/yavşak I** *Geveze, boşboğaz.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4292 **yañşak** *Çok sözlü, boşboğaz, geveze.*

DerS VI (U-Z) 4175b **yañşaḫ, yanşak** *1. Geveze, densiz, yersiz konuşan. 2.Sarhoş. 3. Yılışık, çok gülen.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yanşamak, yañşamak < ET (KB) yaŋşa- "Çok konuşmak, gevezelik etmek, çene çalmak."; **Anad. Ağ.** yanşamak, yağşamak "1. Gevezelik etmek. 2. Azarlamak, söylenmek, çekişmek. 3. Mızmızlanmak, vara yoğa söylenmek. 4. Söze yanıt vermemek. 5. Sırnaşmak, yalancıktan ağlayarak istemek. 6. Üstelemek. 7. Sululuk etmek."

DLT 556 **yaŋşat-** *ol anıŋ başın yaŋşattı O, onun başını ağrıtacak kadar çok konuştu, öyle çok konuştu ki baş ağrısı yaptı.*

EDPT 953a **yaŋşa-** *Çok konuşmak, gevezelik etmek, çene çalmak.*

DTSl 235a **yaŋşa-**

TietzeL IX (Y-Z) 197 **yaŋşa-/yağşa-** *Gevezelik etmek, boşboğazlık etmek, söylenmek.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4293 **yañşamak, (yañşanmak)** *Saçma sapan söz söylemek, gevezelik etmek.*

DerS VI (U-Z) 4176a **yanşamak [yağşamak]** *1. Gevezelik etmek. 2. Azarlamak, söylenmek, çekişmek. 3. Mızmızlanmak, vara yoğa söylenmek. 4. Söze yanıt vermemek. 5. Sırnaşmak, yalancıktan ağlayarak istemek. 6. Üstelemek. 7. Sululuk etmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yapağı < ET (MK) yapaḳu "Keçeleşmiş tüy veya yün."; **Anad. Ağ.** yapağı, yapak, yapaḫ "Yapağı, kırkılmış koyun yünü."

DLT 557 **yapaḳu** ***yapaḳu*** *"Yapağı." Baştaki saçlar keçeleştiğinde yapaḳu boldı denir.* ***yapaḳu suwı*** *"Kaşgar dağlarından çıkarak Fergana ile Özcend arasında akan suyun adı.*

EDPT 874b **yapaku** *Keçeleşmiş tüy veya yün.*

DTSl Ø

OTWF I 90 **yapaku**

TietzeL IX (Y-Z) 204 **yapağı/yapak** *Yün, ilkbaharda kırkılan yıkanmamış koyun yünü; koyu saç, püskül.*

HasEr 441a **yapağı** *İlkbaharda kırkılan koyun tüyü. Orta Türkçede yapaku olarak geçer. Kaşgarlı Mahmud'a borçlu olduğumuz bu verinin sonundaki –ku eki (-gu yerine) kural dışı bir biçime benzer. Örtmek anlamında kullanılan *yapa- kökünden geldiği açıktır. *yapa- + -gu eki.*

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4177b **yapağı [yapa (II), yapak (I)]** *Kırkılmış koyun yünü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışındaki taranan ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde görülmektedir,

yapağı *Kışın sonunda, baharda kırkılmış yün.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 735)

yapaḫ *Yün topağı.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 227)

yapā *Yapağı.* Balıkesir Manyas Türkmen Ağzı. (Kandemir, 2006, 208)

yapō *Yapağı.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 530)

yapā *Yapağı, kırkılmış koyun yünü.* Çanakkale, Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (Doğar, 2015, 473)

yapā *Kırkılmış koyun yünü*. (Gösterir, 2015, 407a)

yapınmak < ET (Uyg., MK) yapın- "Örtünmek. Kapanmak, kapatılmak, örtülmek."; **Anad. Ağ.** yapınmak "Yapık da denilen dört köşe başörtüyü, üçgen biçiminde katlayıp başa örterek, uçlarını çene altından bağlamak."

DLT 557 **yapın-** ***er ḳalḳan yapındı***. *"Adam kalkanı kendisine siper etti." ol ḳapuġ yapındı O, kapıyı kendisi kapattı.*

EDPT 878b **yapın-** *Örtünmek, kapatmak.*

DTSl 236a **yapın-**

OTWF II 626 **yapın-**

TarS VI (U-Z) 4298 **yapınmak, (yapanmak)** *2. Kapanmak, kapatılmak, örtülmek. 4. Örtünmek, bürülmek.*

VEWT Ø

TietzeL IX (Y-Z) 207 **yapın- I** *Edinmek; elde etmek, almak, kapamak; ele geçirmek, kendisi için yapmak; giyinmek, kapatılmak, örtünmek; silahla davranmak. < ET yapın-, yap- + fiilin reflexivumu.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4180a **yapınmak (II)** *Yapık da denilen dört köşe başörtüyü, üçgen biçiminde katlayıp başa örterek, uçlarını çene altından bağlamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yaraklı < ET (Uyg., MK) yaraglıg "Uygun, elverişli, faydalı."; **Anad. Ağ.** yaraklı "Yararlı."

DLT 559 **yaraġlıġ** ***yaraġlıġ*** *iş Mümkün olan iş.*

EDPT 964a **yaraglıg** *Uygun, elverişli, faydalı.*

OTWF I 215 **yaraglıg**

DTSl 239b **yaraglıg**

TietzeL IX (Y-Z) 221 **yaraklu** *Silahlı, mücehhez, hazırlıklı, hazır. Etk. yarağlığ 'suitable, oportune, useffull; equipped, armed.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4322 **yaraklı, (yaraklu)** *Mücehhez, silahlı, hazırlıklı, hazır.*

DerS VI (U-Z) 4182b **yaraklı** *Yararlı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yarpız < ET (MK) yarpuz "Yarpuz, kır nanesi, güzel kokulu bir ot."; **Anad. Ağ.** yarpız, yalpuz, yapriz, yapruz, yarpus, yarpus, yarpuz, yerpis "Yabannanesi."

DLT 565 **yarpuz** ***yarpuz*** *Kır nanesi, güzel kokulu bir ot.*

EDPT 957b **yarpuz (I)** *Yarpuz, kır nanesi, güzel kokulu bir ot.*

DTSl 243a **yarpuz**

TietzeL IX (Y-Z) 241 **yarpuz/yarpız/ yalpuz/ yapruz/yerpis** *Sulak yerlerde biten yenir ot, dere nanesi, yaban nanesi, oğul otu, kuzu kulağı; mentha aquatica.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4360 **yarpuz** *Bir cins nane.*

DerS VI (U-Z) 4191a **yarpız (I) [yalpuz, yapriz, yapruz, yarpus, yarpus, yarpuz (I) -1, yerpis]** *Yabannanesi.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yasmık < ET (Uyg.) yasımuk "Mercimek."; **Anad. Ağ.** yasmık "Mercimek."

DLT Ø

EDPT 975a **yasımuk** *Mercimek.*

OTWF I 101 **yasımuk**

DTSl 245a **yasımuk**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4371 **yasmık** *Mercimek.*

DerS VI (U-Z) 4197a **yasmık** *Mercimek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yaşmak < ET (Uyg., MK) yaş-[+mak] "Gizlemek."; **Anad. Ağ.** yaş- eyleminden türemiş isim **yaşmak** "1. Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü. 2. Ocak perdesi."

DLT 567 **yaş-** ***ol meni körüp yaşdı*** *"O, beni görünce saklandı." Atasözü,* ***tėwe münüp ḳōy ara yaşmas*** *"Deveye binen adam, koyunlar arasında kendisini saklayamaz." Bu atasözü, herkesin ağzına düştükten sonra gizlenmeğe çalışılan işler için kullanılır.* ***yaşar yaşmaḳ***

EDPT 976b **yaş-** *Gizlemek.* 979b **yaşur-** *Gizlemek.*

DTSl 246a **yaş-**

TietzeL Ø

HasEr 443b **yaşmak** *1. Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü. 2. Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü. < yaş- + -mak eki. Eski ve yeni diyalektlerde yaş- "Gizlenmek, örtünmek,*

saklanmak" anlamlarında kullanılır. Türkçede –mak (–mek) eki fiil köklerinden isim yapımında yaygın olarak geçer. Türkçeden Arapçaya yaşmaq olarak geçmiştir. Belli başlı komşu dillerde de Türkçeden kalma bir alıntı olarak kullanılır. (Doerfer, TMEN 1864.)

bkz. (Ölmez, 2009, 279)

TarS VI (U-Z) 4384 **yaşmak** *Örtmek, kapamak, gizlemek.*

DerS VI (U-Z) 4199b **yaşmaḫ** *1. Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü. 2. Ocak perdesi.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

yaşmak *Yazma, oyalı yazma.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 736)

yamşaḫ *Büyük başörtüsü.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 440)

yaşmax *Başörtüsünün bir örtme şekli.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 220)

yaşmak *Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları gözleri açıkta bırakan ince yüz örtüsü.* Isparta, Atabey Ağzı. (Yalkın, 2013, 367)

yaşmak *Genellikle beyaz renkte olan, küçük başörtüsü*. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 789)

yışmaḫ *(<yaşmak) Başörtüsü.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 542)

yaşmah *Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 476)

yaşmak *Kadın başörtüsü.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 476)

yaşmak *Yazma.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 476)

yaşmaḳ *Namaz kılan kadınların başlarını örttükleri büyük yazma.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 502)

yaşmak *Yaşlı kadınların çemberleri üzerine kapattıkları bir örtü.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 266)

yaşmağ *Yaşmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 265)

yaşmaḫ *Yaşmak, ocak, dolap vb. önlerindeki oymalı perdeler, taş vy. tahta levhalardan oyularak yapılır.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 335)

yaşmak *Yaşlı kadınların çemberleri üzerine kapattıkları bir örtü.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yaşmah *Kadınlarda ağız ve burnun başla birlikte örtülmesi.* "Gelin yaşmahsız olur mu." Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 146)

yaşmah *Ağzı kapatacak biçimde bağlanan örtü, başörtüsü.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 565)

yaşmah *Kadınların kullandığı başla birlikte ağzı ve yüzü kapatan örtü.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 115)

yaşmak *Bez parçası.* Antalya, Elmalı ve Yöresi Ağızları. (Çoban, 2012, 464)

yaşmak *Evden dışarı çıkarken başa alınan bir tür eşarp, baş örtüsü. –Argı atlarken yaşmaam çalıya dahılması, iki ucunu da boynuma bağladıydım, ben havadayken çalı, dahılı yaşmaamınan beni geri çekmesii, aman anaam, sırtımın üstüne argın içine bir kömüldüm, taa dibindea mırıklar bile her yerime doldu.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 335)

yaşmak *Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü.* (Gösterir, 2015, 410a)

yamşaḫlı *Gelinlerin evliliklerin ilk döneminde kayınbaba ve kaynanaları ile saygı gereği konuşmamaları ve bu amaçla ağaçlarını yamşak adı verilen bir tülbentle örtmeleri.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 440)

yatağan < Kıpç. yatağan "Devamlı yatan"; **Anad. Ağ.** yatağan "Çok yatan, çok uyuyan, tembel. Yük taşırken sık sık yatan hayvan. Yatalak hasta."

Kıpç. **yatağan** *Devamlı yatan* (BV) [KTS 314b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4200b **yatağan (I)** *1. Çok yatan, çok uyuyan, tembel. 2. Yük taşırken sık sık yatan hayvan. 3. Yatalak hasta.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yavıklı < ET (Uyg., MK, KB) yaġuḳ+lu "Yakın, komşu, akraba."; **Anad. Ağ.** yavıklı, yavuklu "Sevgili."

DLT 546 **yaġuḳ** ***yaġuḳ yėr*** *"Yakın yer." Hısımlara* ***yaḳ yaġuḳ*** *"hısım, akraba" denir.*

EDPT 901a **yağuk** *Yakın, komşu, akraba.*

DTSl 225b **yaguk**

OTWF I 55 **yaguk**

TietzeL IX (Y-Z) 260 **yavuk** *Yakın* < *ET* **yaguk**

TietzeL IX (Y-Z) 260 **yavuklu** *Nişanlı.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4415 **yavuklu, (yavuk)** *Nişanlı, adaklı, namzet.*

DerS VI (U-Z) 4209b **yavuḫlu, yavuklu [yavıklı]** *1. Nişanlı, sözlü. 2. Sevgili.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

yavıḳlı *Sevgili, genç veya kızın konuştuğu kişi.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 736)

yavuklu *Nişanlı.* Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. (Kanaç, 2010, 365)

yavuḫlu<yavuḳlu *Sevgili.* Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 484)

yavuğ *Yakın, nişanlı.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 285)

yavuklulan *Yavuklularına.* Manisa Merkez Kuzey-Batı Köylerinin Ağız Özellikleri. (Akyol, 2006, 444)

yavuklu *Sevgili.* İzmir Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. (Bozalan, 2008, 212)

yavıklı *Sevgili, nişanlı.* (Gösterir, 2015, 410b)

yavuklu *1. Nişanlı, sözlü. 2. Sevgili.* (Gösterir, 2015, 411a)

yavıncımak < Kıpç. yawıncı- "İçi ezilmek, açlık duymak."; **Anad. Ağ.** yavıncımak "Çok acıkmak, midesi ezilmek."

Kıpç. **yawıncı-** *İçi ezilmek, açlık duymak*. (İH) [KTS 315b]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4206b **yavıncımak (I) [yavancımak, yavıncamak (I), yavuncumak (I)]** *Çok acıkmak, midesi ezilmek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

yavıncımak *Çok acıkmak, midesi ezilmek*. (Gösterir, 2015: 411a)

yavız < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yawuz, yavız "Kötü, vahşi."; **Anad. Ağ.** yavuz, yaviz "1. Yaramaz. 2. İyi güzel."

DLT 572 **yawuz** ***yawuz*** *"Her şeyin kötüsü, değersizi."*

EDPT 881b **yavız** *Kötü.* 876b **yabız yavlak** *Kötü, fena.*

DTSl 250a **yavuz**

TietzeL IX (Y-Z) 260 **yavuz** *Kötü, vahşi.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4418 **yavuz, (yavız)** *1.Fena, kötü. 2. Sert, azgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli.*

DerS VI (U-Z) 4210a **yavuz [yavız -1, 2; yaviz]** *1. İyi, güzel, iyi huylu. 2. Yiğit, mert. 3. Eliaçık. 4. Becerikli, çalışkan. 5. Sert, keskin, yabanıl. 6. Isırgan (köpek için).*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğün şu biçimleri tespit edilmiştir:

yavuz *Kolay, zahmetsiz, iyi.* Balıkesir Bigadiç Ağzı. (Bülbül, 2007, 123)

yavız *İyi, güzel.* Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 948)

yavuz *Düzgün, iyi, güzel*. Çanakkale, Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (Doğar, 2015, 473)

yavız *İyi, insancıl*. *Balıkesir Manyas Türkmen Ağzı.* (Kandemir, 2006, 207)

yavuz *Yaramaz.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 235)

yavız *Rahat, huzurlu, mesut.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

yavuz *İyi, güzel, iyi huylu.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 267)

yavız *Yavuz.* Urfa Merkez Ağzı. (Özçelik, 1997, 270)

yavuz *İyi, güzel.* Manisa Merkez Kuzey-Batı Köylerinin Ağız Özellikleri. (Akyol, 2006, 444)

yavız *Yavuz.* İzmir Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (Yıldırım, 2013, 603)

yavuz (2) *Kötü, fena*. (Gösterir, 2015, 411a)

yavşan < ET (MK) yawçan "Yavşan otu."; **Anad. Ağ.** yavşan, yavuşan "1. Özel kokulu, acı, kaynatılıp suyu em olarak içilen ot."

DLT 571 **yawçan** ***yawşan*** *Yavşan otu.*

EDPT 872b **yapçan/yawçan** *Yavşan otu.*

DTSl 248b **yavçan**

TietzeL IX (Y-Z) **yavşan/yuşan/yoşan** *Pelin, pelin otu.*

HasEr 444b **yavşan (otu)** *Bir, iki veya çok yıllık otsu veya çalımsı bir bitki. Ağızlarda özel kokulu, acı, kaynatılıp suyu sıvı olarak içilen bir ot, 'yakacak olarak kullanılan bir ot' ve 'süpürge yapmaya yarayan bir ot' olarak geçer.*

TarS VI (U-Z) 4407 **yavşan** *Eskiden mide hastalıklarında ilaç olarak kullanılmış olan acı bir ot, veronika.*

DerS VI (U-Z) 4209a **yavşan [yavuşan]** *1. Özel kokulu, acı, kaynatılıp suyu em olarak içilen ot.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yavu < Kıpç., EAT yavu "Kayıp."; **Anad. Ağ.** yavu "Yitik."

Kıpç. **yavu** *Kayıp* (KFT) [KTS 315b]

TarS VI (U-Z) 4398 **yava, (yavu)** *1. Zayi, yitik, kaybolmuş. 2. Başıboş gezen, sahipsiz.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IX (Y-Z) 257 **yava II/yâve/yavu/yavı/yavi** *Saçma, saçma sapan söz, şaka; kayıp; köye yeni gelip yerleşen, yeni yerleşimci. < Fa. yāva 'lost, ruined, vain; foolish, futile, absurd, stupid; men or things whose origin is not known.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4205a **yavu (III)** *Yitik.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yaykamak < Kıpç., EAT yayka- "Çalkalamak, çalkalayarak yıkamak."; **Anad. Ağ.** yaykamak, yayḫamak "Yıkamak."

Kıpç. **yayḳa-** Ağız çalkalamak, çalkalayarak ağzı yıkamak. (İH, TZ) [KTS 316b]

TarS VI (U-Z) 4443 **yaykamak** *Yıkamak.*

TietzeL IX (Y-Z) 268 **yayka- /yayıka-** *Yıkamak, çalkalayarak yıkamak. <yayık adından fiil yapan –a genişlemesi.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 280)

DerS VI (U-Z) 4213a **yaykamak, yayḫamak** *Yıkamak.*

yayka- *Yıkamak.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 707)

yayhamak *Su ile temizlemek; yıkamak. –Cahan'a gedip naadar kilim varsa yayhayıp tohaç daşının üsdübe goydum; sıra tohaçlamaya gelinci tohacı evde unuttuumu aanadım. Gedim de getirim dedim amma ıslanan kilimleri götüremedim, biri alır deyi orada da goyuramadım; ellerim böörümde eyle gala galdım…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 335)

yeyke- *Yıkamak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 358)

yaḫamaḫ *Yıkamak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 268)

yayḫamaḫ *Yıkamak.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 269)

yaykamak *Sade suyla temizlemek. Ağzı gargara etmek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 267)

yayke- *Yıkamak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

yayka- *Yıkamak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 246)

yaykamak *Yıkamak*. Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 478)

yāḳa- *Yıkamak.* Kütahya Simav Ağzı. (Dinçay, 2009, 254)

yayka- *Yıka-*. Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 555)

yayḳa- *Yıkamak.* Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. (Manav, 2006, 696)

yaḫa- *Yıkamak.* Diyarbakır, Bismil Ağzı. (Başkan, 2012, 316)

yayḳa- *Çalkalayarak durulamak, durulamak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 736)

yaḫa- *Yıkamak.* Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 972)

yayḳa- *Yıkamak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Yıldırım, 2007, 296)

yayka- *Yıkamak.* Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 491)

yayka- *Yıkamak.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 844)

yayḫa-/yeyḫa- *Yıkamak.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 261)

yayḫa-/ yeyḫa *Yıkamak.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 261)

yayka- *Yıkamak.* Çepni Ağzı." (Umaç, 2011, 555)

yaḫa- *Yıkamak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 141)

yıyḳa- *Yıkamak.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 358)

yıyḳa- *Yıkamak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 286)

yaḫamaḫ *Yıkamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 284)

yaz < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yaz < AT *yāz "İlkbahar, yaz." ; **Anad. Ağ.** yaz "İlkbahar."

AT ***yāz** *İlkbahar*. (Tekin, 1995, 175)

DLT 578 **yāz** ***yāz*** *"Yaz" Atasözü,* ***yāzın ḳatıġlansa ḳışın sewnür*** *"Yazın çalışıp kazanan kişi kışın sevinir."*

EDPT 982b **yaz** *Yaz, ilkbahar.*

DTSl 250b **yaz**

TietzeL IX (Y-Z) 271 **yaz I** *İlkbahar, yaz.*

HasEr 446b **yaz** *Yılın, Haziranın 21'inde başlayıp Eylülün 23'üne değin süren, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsimi.*

TarS VI (U-Z) 4449 **yaz** *Bahar mevsimi, ilk bahar.*

DerS VI (U-Z) 4217a **yaz** *İlkbahar.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekildedir,

yaz *İlkbahar. Eski Türkçede "yaz" ilkbahar anlamına gelir.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

Bu sözcükten türetilmiş şekiller de ağızlarda görülmektedir,

yazın *İlkbaharda, ilkbahar süreci boyunca.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

yazla *Kış sonu yörüklerin ilkbaharda yurt tuttuğu yer.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

yaz *İlkbahar.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 286)

yazı < ET (Uyg., MK) yazı "Geniş düzlük, ova."; **Anad. Ağ.** yazı, yazu "Ova, kırlık arazi."

DLT 578 **yazı** ***yazı*** *Yazı, boşluk, düz ve açık alan.*

EDPT 984b **yazı** *Geniş düzlük, ova.*

DTSl 251a **yazı**

TietzeL IX (Y-Z) 275 **yazı I/yazu I** *Sahra, kır, ova, düzlük; tarla; yabancı yer.*

HasEr 448a **yazı** *Düz yer, ova. Eski Türkçeden başlayarak kullanıldığını biliyoruz. Orta Türkçede yazı; yazı, ova, boş ve açık yer, boşluk, açıklık alan olarak geçer. Eski Kıpçakçada da yazı biçimi saklanmıştır. Türkçe yaz-yaymak, açmak kökünden geldiği açıktır.*

bkz. (Ölmez, 2009, 280)

TarS VI (U-Z) 4450 **yazı (I), (yazı (I))** *Ova, sahra, ıssız kır.*

DerS VI (U-Z) 4218a **yazı (I) [yazu]** *1. Düzlük, ova. 2. Yer, toprak. 3. Bağ, bahçe. 4. Yabancı yer. 5. Alan.*

yazı/yazi *Düz yer, ova.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 261)

yazı Düz bölge, yer. Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 260)

yazı *Ova.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 269)

yazı *Ova.* Adıyaman İndere. (Bulduk, 2011, 148)

yazı *Ova.* Antalya, Akseki Köyleri Ağzı. (Aydın, 2019, 399)

yazı *Düzlük, ova < ET "Kır, ova, yazı, boş veya açık yer, boşluk, açıklık, alan.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 113)

yazı *Ova.* Çepni Ağzı. (Umaç, 2011, 555)

yazı *Kırlık arazi.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 220)

yazı *Tarla, bağ, bahçe vb. ortak adı.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 396)

yazı *Ova.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 271)

yazu *Düzlük, otlak, çayır*. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (Acar, 2008, 473)

yazı *Düz arazi.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 370)

yazı *Ova.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 227)

yazı *Ova.* Malatya Arapkir Ağzı. (Olcay, 2014, 187)

yazı *Düz yer, ova, kır.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 834)

yazı *Düzlük, ova.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 537)

yazu *Düz ve açık alan*. Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 256)

yazı *Yerleşim yeri dışındaki arazi, kır.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 246)

yazu *Tarlaların bulunduğu geniş alan, arazi.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 303)

yazı *Otlak.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 244)

yazı *Ova, düzlük*. Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 180)

yazu *Düzlük, ova.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 479)

yazı *Düzlük, ova.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 268)

yazı *Kır, ova.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 208)

yazu *1. Ova. 2. Yazı.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 269)

yazı *Ova.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 312)

yazu *Yayla, çimenlik.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 265)

yazı *Kır, bayır.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 239)

yaz *Düzlük, ova.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 424)

yazı *Ova.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 390)

yazı *Ova.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 202)

yazu *Tarlaların bulunduğu geniş alan, arazi.* Erzincan ve Yöresi Ağızları. (Sağır, 1995, 428)

yazı *Ova.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 379)

yazı *Ova.* Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. (Uysal, 2009, 917)

yazı *Düz yer, ova.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1324)

yazı *Ova, mera.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 752)

yazu *Düzlük, ova.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 147)

yazı *Ova, düz arazi.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 125)

yazu *Ova.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 116)

yazı *Ova, kıraç, geniş arazi.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 250)

yazı *Geniş arazi. –Ne gözü doymaz herifmiş o Galender Ağa da yazıya yabana sahaplanmış daha da Memo dayının el gadar tarlasını alıcım diye duttturmuş.* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 336)

yazı (1) *Düzlük, ova*. (Gösterir, 2015, 412a)

yazı *Kır, ova, boş yer, açık arazi*. Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 224)

yazmak < ET (Uyg., MK) yaḏ- < AT *yāy- "Yaymak."; **Anad. Ağ.** yazmak "Sermek, yaymak, açmak."

AT ***yāy-** *Hamur açmak*. (Tekin, 1995, 175)

DLT 543 **yaḏ-** ***ol yaḏtı nēŋni*** *"O, ekmek gibi bir şeyi sofraya yaydı."* ***yaḏar yaḏmaḳ***

EDPT 883b **yaḏ-** *Yaymak.*

DTSl 223a **yaḏ-**

TietzeL IX (Y-Z) 274 **yaz- IV** *Yaymak.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 280)

TarS VI (U-Z) 4457 **yazmak (I)** *2. Yaymak, dağıtmak, açmak.*

DerS VI (U-Z) 4220b **yazmak (III)** *Sermek, açmak, yaymak (Halı, örtü, yatak vb. için)*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcüğe şu bölgelerde rastlanılır:

yaz- *1. (Kilim, yazgı) sermek. 2. (Yufka) açmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

yaz- *Halı, kilim gibi şeyleri sermek.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 844)

yazıl- *(Kilim, halı) serilmek*. Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 844)

Bu fiilden türemiş **yazma** "başörtüsü" sözcüğü de ağızlarda görülmektedir:

yaz- *Hamur açmak*. Bilecik İli Ağız İncelemesi. (Özden, 2009, 948)

yaz- *Yaymak, açmak, hamur açmak*. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 248)

yazıl- *Açıl-*. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

yaz- *1. Açmak. 2. Yaymak, sermek*. Eskişehir İli Yörük Ağızları. (Sert, 2015, 828)

yaz- *Sermek, yaymak.* Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 188)

yazmak *Yufka açmak*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 280)

yaz- *Sermek.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 173)

yazın- *Yaymak, örtmek*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 317)

yaz- *Sermek.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 431)

yazılı *Serili.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 431)

yazma *Yemeni, başörtüsü*. Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 537)

yazmak *Sermek, açmak, yaymak. (halı, örtü, yatak vb. için)* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 478)

yazmaḫ *Açmak. (ekmek vs)* Samsun Asarcık Ağzı. (Erdem, 2001, 256)

yaz- *(Hamur) açmak.* Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 330)

yaz- *Yaymak.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

yazıl- *(halı, kilim) serilmek.* Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 471)

yazma *Kadın baş örtüsü.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 208)

yazılmak̦ *Yayılmak, dağılmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 265)

yaz- *açıp yaymak, muntazam aralıklarla yarıklar açmak, yaylamak.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 336)

yaz- *Yaymak, açmak, hamur açmak*. Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 424)

yaz- *Yaymak, sermek.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 390)

yazmak *Hamur açmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yaz- *Yaymak, sermek.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 186)

yaz- *Yaymak; çizmek.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 379)

yaz- *Sermek*. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 573)

yazmak *Sermek, açmak, yaymak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 289)

yazmak *Hamur açmak*. (Gösterir, 2015, 412b)

yazıl- *Serilmek, yayılmak.* Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı (Yıldızöz, 2017, 204)

yaz- *Sermek.* Manisa Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2012, 752)

yaz- *Yaymak, açmak*. Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 707)

yazma *Yemeni, başörtüsü.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 250)

yazma *Başa örtülen örtü.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 729)

yazma *Bohça, yemeni, başörtüsü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez.* Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. (Yıldırım, 2007, 212)

yazma *Örtü.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 390)

yazma *Kumaş üzerine kalıplarla desen yapılmış baş örtüsü.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 251)

yazma *Yemeni.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yazġı *Yayılarak serilen örtü, halı, kilim.* Muğla ve Yöresi Ağızları.(Akar, 2013, 471)

yazma *Kadınların başlarına bağladıkları yemeni, örtü; diğer sinonimleri yemeni, çember.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 265)

yazma *Yazma, baş örtüsü.* Diyarbakır Ağzı. (Erten, 1994, 173)

yazma (1) *İnce başörtüsü.* (Gösterir, 2015, 412b)

yazma *Başa örtülen örtü*. Ağız Atlasları Hazırlama Yöntemleri ve Eskişehir İli Türkmen Ağızları. (Yıkmış, 2015, 484)

yazma *Kadın başörtüsü.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 225)

yazuk < ET (Uyg., MK) yazuk "Hata, kusur, günah."; **Anad. Ağ.** yazuk "Yazık, günah."

DLT 579 **yazuḳ** ***yazuḳ*** *"Günah." Atasözü,* ***ōt tütünsüz bolmas, yiğit yāzuḳsuz bolmas*** *"Ateş tütünsüz, genç günahsız olmaz." Günah işleyip de kınanan gençler böyle özür dilerler.*

EDPT 985b **yazuk** *Hata, kusur, günah.*

DTSl 251b **yazuk**

OTWF I 224 **yazok**

TietzeL IX (Y-Z) 278 **yazık I/yazuk** *Günah, hata.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4461 **yazuk, (yazık)** *Günah, cürüm, suç.*

DerS VI (U-Z) 4221b **yazuk** *Yazık.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki gibidir:

yazuḫ *Yazık, günah.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 261)

yazuḫ *Yazık, günah.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 219)

yazuḫ *Yazık.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 269)

yazıḫ *etç. yazuk Yazık, üzüntü.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 337)

yazuḫ *Yazık, günah.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 187)

yazuk *Yazık, günah.* Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 390)

yazuk san- *Acımak, merhamet etmek.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 335)

yazık *Yazık, günah.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 574)

yazuḫ *Yazık.* Amasya Aydınca Ağzı. (Avcı, 1988, 316)

yėgi, yegi < ET (KB) yegü "Yiyecek."; **Anad. Ağ.** yegi, yėgi "1. Düğün sırasında erkek evinden kız evine gönderilen yiyecek. 2. Yıllık yiyecek. 3. Yem."

DLT Ø

EDPT 911a **yeğü** *Yiyecek.*

DTSl 253b **yegü**

TietzeL IX (Y-Z) 297 **yegü/yeygi/yeygü** *Erzak, yiyecek; kış için hazırlanan yiyecek veya yem.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 281)

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4225a **yegi, yėgi (II)** *1. Düğün sırasında erkek evinden kız evine gönderilen yiyecek. 2. Yıllık yiyecek. 3. Yem.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yelin < ET (MK) yelin "Meme."; **Anad. Ağ.** yelin, yen, yilin "1. İnek, manda, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü. 2. Hayvanın doğuracağı zaman şişen üreme organının dış bölümü."

DLT 582 **yėlin *yėlin*** *Kısrak memesi.*

EDPT 930a **yelin** *Meme.*

DTSl 254b **yelin**

TietzeL IX (Y-Z) 307 **yelin** *Kısrak memesi; tırnaklı hayvanların memesi, meme üstü.*

HasEr 449a **yelin** *İnek, koyun gibi hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü, süt torbası. Türkçede yelim biçimi de kullanılır. Ağızlarda dar bir alanda kalmıştır. Eski kaynaklarda yelin olarak geçer.*

TarS VI (U-Z) 4501 **yelin, (yilin)** *Memenin süt toplanan yeri, meme süngeri.*

DerS VI (U-Z) 4237a **yelin [yen (II), yilin]** *1. İnek, manda, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü. 2. Hayvanın doğuracağı zaman şişen üreme organının dış bölümü.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yekinmek < EAT yekinmek "Yerinden kalkmak, kalkmaya davranmak"; **Anad. Ağ.** yekinmek, yeginmek, yikinmek "Kalkmak, ayağa kalkmak, bir işi yapmaya davranmak."

TarS VI (U-Z) 4489 **yekinmek** *Yerinden kalkmak, kalkmaya davranmak.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IX (Y-Z) 299 **yekin-** *Topal topal yürümek, kalkmaya davranmak, birdenbire harekete gelmek, hızla kalkmak.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4231a **yekinmek (I) [yeginmek, yikinmek (I)]** *1. Eylem yapmaya davranmak. 2. Ikınmak, bir şeyi güç harcayarak yapmaya davranmak, zorlanmak. 3. Çiftleşen hayvan, tutkuyla davranmak. 4. Salıncağa binen kişi, hız almak.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekildedir:

yėkin- *Kalkmak, ayağa kalkmak, bir işi yapmaya davranmak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 261)

yekin- *Harekete başlamak, yürümeye başlamak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

yekindirmek *Kaldırmak.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 678)

yekin- *Kalkmak, yükselmek.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 151)

yekinmek *Kalkmak için hareketlenmek*. Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 201, 271)

yekin- *Kalkmak istemek.* Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. (Altındiş, 2004, 112)

yikinmek *Yerinden kalkmaya davranmak*. Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 260)

yikin- *(<yekinmek) Yerinden hızla fırlayıp koşmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 542)

yekin- *Kalkmaya çalışmak*. Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 201)

yekin- *Bir eylem yapmaya davranmak*. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 246)

yekiş- *Durma, oturma, yatma pozisyonlarında toparlanmak, harekete geçmek.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 246)

yekin- *Hamle yapmak, kalkmaya çalışmak.* Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. (Ümüt, 2006, 257)

yekinmek *Kalkmak, dik durmak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 313)

yekin- *Bir iş için gayret sarfetmek*. Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017: 399)

yekinmek *Yerinden kalkmak. Hamle etmek. Bir iş yapmaya davranmak.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 163)

yekin- *Davranmak.* Kars, Arpaçay Köylerinden Derlemeler. (Olcay, Ercilasun, Aslan; 1998,398)

yekinmek *Yatar veya oturur durumdayken kalkmaya çalışmak.* İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Çakır, 2018, 575)

yekinmek *Doğrulmak için çaba sarfetmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011,147)

yekin- *Yekinmek, davranmak, olduğu yerden ayağa kalkmak için fırlamak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 250)

yekinmek *Ayağa kalkmak, dikelmek. –Bizim döller kimseye aldırış etmeden gaynaşıp duruyorlardı, odadahı herşeyi birbirine gatdılar, eyle ki gonuşdumuzu bile anıyamıyorduk; yekinip galkdım amma; elime geçirdiğim iri bir zopayınan hepsine de yen mi yemen mi!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 336)

yekindirmek *Yerinden kaldırmak, yukarı kaldırmak.* (Gösterir, 2015, 413a)

yekinmek *Kalkmaya ya da bir eylem yapmaya davranmak.* (Gösterir, 2015, 413a)

yekinmek *Yerinden kalkmak, hamle yapmak, bir eylem yapmaya davranmak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 225)

yelmük < Kıpç. yelmük "Bir tür ot."; **Anad. Ağ.** yelmük, yelmik "İlkbaharda yetişen, uzun ve sivri yapraklı, toplanıp yenilen bir yabanıl ot."

Kıpç. **yelmük** *Bir tür ot* (Kİ) [KTS 318a]

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4245a **yelmik, yelmük** *İlkbaharda yetişen, uzun ve sivri yapraklı, toplanıp yenilen bir yabanıl ot.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yeltemek < Kıpç., EAT yelte- "Teşvik etmek, kandırmak."; **Anad. Ağ.** yeltemek "İsteklendirmek, özendirmek."

Kıpç. **yelte-** *Teşvik etmek, kandırmak* (İH) [KTS 318a]

TarS VI (U-Z) 4516 **yeltemek, (yiltemek)** *Teşvik ve tergip etmek, tagrik etmek, koşturmak, harekete getirmek, kışkırtmak, tahris etmek.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL IX (Y-Z) 311 **yelte-** *Teşvik etmek, kışkırtmak, tahrik etmek.*

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4238b **yeltemek** *1. İsteklendirmek, özendirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yençmek < ET (Uyg., MK) yanç- / yenç- "Ezmek, çiğnemek vb."; **Anad. Ağ.** yençmek "Ezmek."

DLT 580 **yenç-** ***ol ḳāġūnuġ yençdi*** *O, kavunu yere vurdu ve ayağıyla ezdi. Kişi, bir şeyi dişleriyle çiğneyerek parçalarını birbirine kattığında da böyle denir.*

EDPT 944b **yanç-** *Ezmek, çiğnemek vb.*

DTSl 256a **yenç-**

TietzeL IX (Y-Z) **yenç-** *Sarsmak, silkelemek, tartaklamak; viruparare.* ***yençle-*** *Ezmek, tundere, illedere.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4276 **yancımak, (yencmek)** *Yasıltmak, yapıştırmak, çekip sıkıştırmak.*

DerS VI (U-Z) 4226b **yençmek (II)** *Ezmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yencilmek < ET yançıl/yençil- "Ezilmek."; **Anad. Ağ.** yencilmek "Ezilmek."

DLT 554 **yançıl-/yençil-** *ḳāġun yançıldı/yençildi "Kavun vb. ezildi."*

EDPT 944b **yençil-** *Ezilmek.*

DTSl 256a **yençil-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4276 **yancılmak** *Ezilip yapışmak, yassılmak, ezilip yassılmak.*

DerS VI (U-Z) 4246b **yencilmek (I)** *Ezilmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yerdeş < ET (MK) yerdeş "Arkadaş, hemşehri."; **Anad. Ağ.** yerdeş "İldeş, hemşehri."

DLT 587 **yėrdeş** ***yėrdeş kişi*** *Oğuz lehçesinde hemşehri.*

EDPT 959b **yerdeş** *Arkadaş, hemşehri.*

OTWF I 10 **yerdäş**

TietzeL IX (Y-Z) 336 **yerdeş** *Hemşehri, ildeş.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4535 **yerdeş** *Hemşehri.*

DerS VI (U-Z) 4252a **yerdeş** *İldeş, hemşehri.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yılgın < ET (MK) yılgın "Ilgın, ılgın ağacı."; **Anad. Ağ.** yılgın, yılgun "1. Sulak yerlerde, kendiliğinden biten ağaç. 2. Funda. 3. Filiz."

DLT 592 **yılġun** ***yılġun*** *llgın, ılgın ağacı.*

EDPT 926b **yılgun** *Ilgın, ılgın ağacı.*

DTSl Ø

TietzeL IX (Y-Z) 374 **yılgın I** *Ilgın ağacı, bodur ağaçlardan bir nevi süpürge ağacı.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4582 **yılgın (I), (yılgun)** *Ilgın ağacı.*

DerS VI (U-Z) 4271a **yılgın (I) [yılgım, yılgun I]** *1. Sulak yerlerde, kendiliğinden biten ağaç. 2. Funda. 3. Filiz.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yılkı < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yılhı "Çifltlik hayvanları (koyun, deve, at gibi)"; **Anad. Ağ.** yılkı, yılgı, yılḫı "1. At sürüsü. 2. Başıboş dolaşan at, öküz, inek vb. sürüsü."

DLT 592 **yılḳı** ***yılḳı*** *"Ev hayvanları; dört ayaklı hayvanların genel adı."*

EDPT 925b **yılkı 2** *Çiftlik hayvanları (koyun, deve, at gibi)*

DTSl 267a yılkı

TietzeL IX (Y-Z) **yılkı/yılhı** *At sürüsü.*

HasEr 454a **yılkı** *At sürüsü. Eski Türkçede yılkı "davar, at" olarak geçer. Kaşgarlı Mahmud'a göre Orta Türkçede yılkı "hayvan, hayvan sürüsü, yılkı" olarak kullanılır. Eski Kıpçakçada yılkı "hayvan" anlamına gelir. Ancak "at" olarak da geçer.*

TarS III (E-İ) 1945 **ılkı, (ılku, yılkı)** *1. Hayvan. 2. At sürüsü. 3. Hayvan sürüsü.*

DerS VI (U-Z) 4273a **yılkı (I) [yılgı (I), yılhı, yılḫı]** *1. At sürüsü. 2. Başıboş dolaşan at, öküz, inek vb. sürüsü.*

yılḫı *Başıboş dolaşan at sürüsü. Ürkek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 370)

yılkı *At sürüsü.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 484)

yıpar < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yıpar "Misk, koku, güzel koku."; **Anad. Ağ.** yıpar "Güzel koku."

DLT 592 **yıpar** ***yıpar*** *Misk.*

EDPT 878b **yıpar** *Misk, koku, güzel koku.*

DTSl 267b **yıpar**

TietzeL IX (Y-Z) 361 **yıbar** *Misk.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4275a **yıpar** *Güzel koku.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yırak < ET (Uyg., MK) yırak "Uzak."; **Anad. Ağ.** yırak, yıraḫ "Uzak."

DLT 593 **yırāḳ** ***yırāḳ yēr*** *"Uzak, ırak yer." Uzak hısımlara vb. de böyle denir. Şu şiirde geçer,*

uğrağım kendü ***yırāḳ***

bulnadı meni ḳaraḳ

"Arzum çok uzak; ama sevgilinin göz bebeği beni tutsak etti ve yolumdan alıkoydu."

EDPT 214a **ırak, yırak** *Uzak.*

DTSl 268a **yırak**

OTWF I 233 **yırak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 1953 **ırak, (ırağ, ıraḫ, yırak)** *Uzak.*

DerS VI (U-Z) 4275b **yıraḫ, yırak** *Uzak, ırak.*

yırak *Uzak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 269)

yırak *Uzak*. Adana, Yüreğir. (İlaslan, 2005, 154)

yıraḫ *Irak, uzak.* Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 329)

yıraḫ *Irak.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314

yıraḳ *Uzak, ırak.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 265)

yırak *Irak.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 151)

yırak *Uzak, ırak.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 271)

yıraḳ *Irak. Uzak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 371)

yıraġ *Uzak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Haşimi, 2016, 594)

yıraḳ *Irak, uzak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 273)

yıraḫ *Uzak.* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 158)

yıraḫ *Uzak.* Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 181)

yıraḫ *Irak, uzak*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 503)

yıraḳ *Irak, uzak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 313)

yıraġ *Irak, uzak.* Kilis Merkez ve Köy Ağızları. (Gül, 1993, 384)

yıraḫ *Yırak, uzak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 251)

yırak *Uzak, yakın olmayan. –Albıstan'ın bir tarafı Hasanköoyü'ne bir tarafı Ketizmen'e dayanınca iki başı naadar yıraklaşdı hee la…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 340)

yırak *Uzak, ırak*. (Gösterir, 2015, 419b)

yıraḫ *Uzak, ırak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 228)

yıvınmak < ET (Uyg., MK) yığın- "(Para vb.) biriktirmek."; **Anad. Ağ.** yıvınmak "Para, mal biriktirmek."

DLT 590 **yığın-** *er öziŋe yarmaḳ yığındı Adam, kendisine bizzat para biriktirdi.*

EDPT 904b **yığın-** *(Para vb.) biriktirmek.*

DTSl 266a **yığın-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4277b **yıvınmak** *1. Para, mal biriktirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yıyıtmak < ET (Uyg.) yıḏıt- "(Bir şey) kokutmak."; **Anad. Ağ.** yıyıtmak "Kokutmak."

DLT Ø

EDPT 887a **yıḏıt-** *(Bir şey) kokutmak.*

DTSl 265a **yıdıt-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4624 **yiyitmek, (iyitmek)** *Kokutmak.*

DerS VI (U-Z) 4277b **yıyıtmak** *Kokutmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yiğ < ET (Uyg., MK) yıḏ "Burcu, koku."; **Anad. Ağ.** yiğ "Koku."

DLT 589 **yıḏ** ***yıḏ*** *Koku.*

EDPT 883a **yıḏ** *Burcu, koku.*

DTSl 264b **yıḏ**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) **yiğ (II)** *Koku.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yiği < ET (Uyg., MK) yıḏıg "Kokma, koku (genelde rahatsız edici); pis kokulu."; **Anad. Ağ.** yiği "1. Kötü koku. 2. Bozulmuş, cılk, kokulu."

DLT 589 **yıḏıġ** ***yıḏıġ*** *Kötü kokan her şey.*

EDPT 887b **yıḏıg** *Kokma, koku (genelde rahatsız edici); pis kokulu.*

DTSl 264b **yıḏıg**

OTWF I 201 **yıdıg**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4278a **yiği** *1. Kötü koku. 2. Bozulmuş, cılk, kokulu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yigirmi < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yigirme, yėgirmi "Yirmi, 20."; **Anad. Ağ.** yigirmi "Yirmi."

DLT 594 **yigirme** ***yigirme*** *"Yirmi."* ***yigirmi*** *de denir.*

EDPT 915b **yėgirmi** *Yirmi, 20.*

DTSl 253a **yėgirmi**

TietzeL IX (Y-Z) 389 **yigirmi** *Yirmi sayısı, on dokuzdan sonraki sayı.*

HasEr 454b **yirmi< yigirmi** *On dokuzdan sonra gelen sayının adı. Eski Türkçeden beri kullanıldığını biliyoruz. Orta Türkçede yigirme, yigirmi*

olarak geçer. Eski Kıpçakçada da yegirmi biçimi kullanılır. Bu verilere göre yirmi (<yegirme, yegirmi) adının birleşik bir ad olduğu anlaşılıyor. Birinci bölümünde iki sayısının sağlandığı düşünülebilir. İkinci bölümünde ise on anlamına gelen bir sayı adının kullanıldığı tahmin edilebilir.

TarS VI (U-Z) 4589 **yiğirmi, (igirmi)** *Yirmi, sayıda yirmi.*

DerS VI (U-Z) 4278b **yiğırmı** *Yirmi.*

Derleme Sözlüğü dışındaki kaynaklarda sözcük aşağıdaki gibidir:

yigirmi *Yirmi, 20*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 1014)

yigirmi *Yirmi.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

Sözcük bazı yörelerde /y-/ düşmesine uğramıştır,

igirmi *Yirmi.* Artvin Yusufeli Ağzı. (Koruk, 2019, 308)

igirmi *Yirmi.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 203)

igirmi *Yirmi.* Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. (Kabadayı, 2014, 244)

yigirmi *Yirmi.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 567)

igirmi *Yirmi.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 196)

yigirme *Yirmi.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 313)

igirmi *etç. yigirmi Yirmi.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 179)

yigirmi *Yirmi.* Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler. (Gülensoy-Buran, 1992, 187)

irmi *Yirmi.* Rize İli Ağızları. (Günay, 2003, 321)

yiigirmi *Yirmi.* Diyarbakır İli; Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı. (Özçelik-Boz; 2001, 250)

yigirmi *Yirmi. "Yiğirmi otuz gün so,na gahduk, geri geldük."* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 148)

yiğirmi *Yirmi.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 116)

yiğirmi *Yirmi.* (Gösterir, 2015, 420a)

igirmi *Yirmi.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 118)

yirik < ET (MK) yėrük "Yarık, çatlak."; **Anad. Ağ.** yirik, yirig "1. Yarık, ayrık, yırtık. 2. Üst dudağı yarık."

DLT 588 **yėrük** ***yėrük*** *Gedik.*

EDPT 965a **yėrük** *Yarık, çatlak.*

DTSl 258b **yėrük**

OTWF I 256 **yerök**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4607 **yirik, (yırık)** *Biraz yırtık, az yarık.*

DerS IV (I-N) 4281b **yirik [yirig, yirik dudaklı]** *1. Yarık, ayrık, yırtık. 2. Üst dudağı yarık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yiyimek < ET (Uyg., MK) yıḏı- "Kötü kokmak, pis kokmak."; **Anad. Ağ.** yiymek, yiyimek "Kokmak, çürümek."

DLT 589 **yıḏı-** *et yıḏıdı Et koktu. Bozulup kokan her şeye böyle denir.*

EDPT 886a **yıḏı-** *Kötü kokmak, pis kokmak.*

DTSl 265a **yıḏı-**

OTWF I 218 **yıdı-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4622 **yiyimek, (iyimek, yiymek)** *Kokmak, teaffün etmek.*

DerS VI (U-Z) 4287a **yiymek [yiyimek]** *Kokmak, çürümek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yoğalmak < ET (KB) yokal- "Yok olmak."; **Anad. Ağ.** yoğalmak "Yok olup gitmek."

DLT Ø

EDPT 902a **yokal-** *Yok olmak*.

DTSl 273b **yokal-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4644 **yokalmak** *Yok olmak.*

DerS VI (U-Z) 4287b **yoğalmak** *Yok olup gitmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yok < ET (MK) yuk "Kaptaki yiyecek artıkları."; **Anad. Ağ.** yok, yoku "Leke, iz, kalıntı, bulaşık."

DLT 605 **yuḳ** ***yaḳ yuḳ*** *Kaptaki yemek kalıntısı.*

EDPT 895a **yuk** *Kaptaki yiyecek artıkları.*

DTSl 281b **yuk**

TietzeL Ø

HasEr 456a **yok2** *Kalıntı, bulaşık.*

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4289a **yok [yoku (I)]** *Leke, iz, kalıntı, bulaşık.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yonucu < Harz. yonuçı "Marangoz, put yapan."; **Anad. Ağ.** yonucu "Taş ustası."

Harz. **yonuçı** *Marangoz, put yapan*. (KE)

TarS Ø

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4297a **yonucu** *Taş ustası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yortmak < ET (Uyg, MK, KB) yort- "Tırıs gitmek, rahvan koşmak."; **Anad. Ağ.** yortmak "1. Çalımla yürümek. 2. Şımarıkça davranmak. 3. Koşmak."

DLT 601 **yort-** *atlıġ yorttı Atlı dört yola koşturdu.*

EDPT 959a **yort-** *Tırıs gitmek, rahvan koşmak.*

DTSl 275a **yort-**

TietzeL IX (Y-Z) 424 **yort-** *Çalımla yürümek, gitmek; sırnaşıkça davranmak; hızlı adımlarla gitmek; acele davranmak; at sürmek, dörtnala koşturmak.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4672 **yortmak** *Koşmak, devamlı yol yürümek, sefer etmek.*

DerS VI (U-Z) 4300b **yortmak** *1. Çalımla yürümek. 2. Şımarıkça davranmak. 3. Koşmak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yoymak < ET (Uyg., MK) yoḏ- "Yıkmak, yok etmek, silmek, temizlemek."; **Anad. Ağ.** yoymak "1. Yazılan yazıyı silmek, bozmak. 2. Bozmak, işe yaramaz duruma getirmek. 3. Değiştirmek."

DLT 597 **yoḏ-** *ol tupraḳ yüzindin yōḏtı O, yüzünden toprağı sildi. ol bitig yōḏtı O, yazıyı vb. sildi.*

EDPT 885b **yoḏ-** *Yıkmak, yok etmek, silmek, temizlemek.*

DTSl 270b **yoy-**

TietzeL IX (Y-Z) 426 **yoy-** *Yok etmek, bozmak, yerine uymamak, tutmamak; başından savmak, başından dağıtmak.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4676 **yoymak, (yuymak (II))** *Silmek, imha etmek, izale etmek, bozmak.*

DerS VI (U-Z) 4303a **yoymak (IV)** *1. Yazılan yazıyı silmek, bozmak. 2. Bozmak, işe yaramaz duruma getirmek. 3. Değiştirmek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yozak < Kıpç. yozaḳ "Kilit"; **Anad. Ağ.** yozak "Kilit"

Kıpç. **yozaḳ** *Kilit* (Kİ) [KTS 327b]

TarS Ø

VEWT 212a **yozak**
ESTY, 1989: 209 **yozak**

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4304b **yozak** *Kilit.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yozmak < ET (MK) yoza- "Kısır kalmak."; **Anad. Ağ.** yozmak, yozukmak "1. Bitki, hayvan zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabancılaşmak. 2. Kök salamayıp gelişememek (fidan vb.). 3. Aşı tutmamak. 4. Zayıflamak."

DLT 602 **yoza-** *ḳōy yozadı Koyun kısır kaldı. Kısrak dışındaki bütün hayvanlara erkeği aşar da döl tutmazsa böyle denir.*

EDPT 985a **yoza-** *Kısır kalmak.*

DTSl 275b **yoza-**

TietzeL IX (Y-Z) 427 **yoz-** *Zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabanıllaşmak; caymak, vazgeçmek.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4305b **yozmak (I) [yozukmak (I) -1]** *1. Bitki, hayvan zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabancılaşmak. 2. Kök salamayıp gelişememek (fidan vb.). 3. Aşı tutmamak. 4. Zayıflamak.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yubanmak < ET (MK) yuban- "Ayak sürümek, ihmal etmek, baştan savmak, savsaklamak (iş için)."; **Anad. Ağ.** yubanmak "Gecikmek, ayak sürümek."

DLT 600 **yopan-** *er īştin yopandı Adam işle ilgilenmedi, lakayt kaldı.*

CTD 479 **yopan-**

EDPT 878b **yuban-** *Ayak sürümek, ihmal etmek, baştan savmak, savsaklamak (iş için).*

DTSl 277a **yuban-**

OTWF II 631 **yupan-** ***yupa-n-***

TietzeL IX (Y-Z) 432 **yuban-** *Gecikmek, ayak sürümek, bir işe vaktinde başlamamak.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) **yubanmak** *Gecikmek, ayak sürümek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yuḫa < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yuwḳa "İnce, narin; zayıf, çelimsiz."; **Anad. Ağ.** yuka, yufḫa, yufka, yuha, yuḫa "İnce, sığ."

DLT 613 **yuwḳa** ***yuwḳa*** *"Her şeyin ince olanı, yufka."Atasözü,* ***anası tewlüg yuwḳa yapar, oġlı tētig ḳoşa ḳapar*** *"Anası kurnazlık ederek ekmeği ince yapar; ama oğlunun gözü de açıktır, ikişer ikişer kapar." Bu atasözü, iki uyanık, karşı karşıya geldiğinde söylenir.*

EDPT 874a **yuvka** *İnce, narin; zayıf, çelimsiz.*

DTSl 283a **yuvka**

TietzeL IX (Y-Z) 434 **yufka I** *İnce, boş, sığ.*

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 282)

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4315a **yuka (I) [yufḫa -1, yufka (II) -2, yuha, yuḫa (I) -1]** *1. İnce, sığ. 2. [yufka (II) -1]*

yuḫa *1. Yufka. 2. İnce, nazik.* Kayseri, Hacılar. (Alan, 2012, 260)

yuḫa *İnce.* Adıyaman- Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 329)

yuḫa *İnce.* Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314)

yūḳa *1. İnce, kalın olmayan, sığ, derin olmayan. 2. Yufka (yuka) olarak yapılan saçta pişirilen ekmek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 739)

yuḫa *1. Yufka. 2. Zayıf, hafif.* Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. (Ertürk, 2015, 185)

yuḳa *İnce, yufka*. Çankırı, Şabanözü. (Keleş, 1986, 158)

yuḫḫa *İnce, şeffaf.* Diyarbakır, Bismil Türkmen Ağzı. (Sökmen, 2011, 442)

yuxa *1. İnce. 2. Yufka.* Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. (Üstün, 2008, 220)

yuḫalt- *İnceleştirmek.* Gaziantep, Merkez (Şahinbey-Şehitkamil) Ağzı. (Sarıtiken, 2017, 265)

yuka *Sığ, ince.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 291)

yuku *İnce.* İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. (Pehlivan, 2019, 792)

yuha *İnce.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 151)

yuḳa *1. İnce. 2. Zayıf. 3. Sığ.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 272)

yuḫa *1. Yufka. 2. İnce, nazik.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 260)

yuḫa *1.Yufka. 2. Sığ su.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yuḫal- *(<yufkalaşmak) İncelmek, sığalmak*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yuḫa *İnce açılmış hamurdan yapılan sac ekmeği.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 371)

yuḳācıḳ *İncecik.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 273)

yufka *İnce, sığ*. Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 286)

yuḫa *İnce.* Sivas Divriği Merkez İlçe Ağzı. (Yelok, 1999, 302)

yuḫa *1. İnce açılmış hamurdan yapılan sac ekmeği. 2.Sığ, derinliği az. 3. İnce.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 250)

yuḫa *Yufka, ince.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 504)

yuvḫa *Yufka, ince.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 504)

yuḫa *İnce, sığ, yüzlek.* Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları. (Buran, 1997, 208)

yuḫa *Yufka, ince.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 270)

yufga *Yufka, sac ekmeği; hafif, ince.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 343)

yuḫa *Yufka, derin olmayan; ince narin; hassas.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 344)

yuha *Yufka, ince.* Elazığ, Harput Ağzı. (Güler, 1992, 164)

yuka, yufka *1. Zayıf, ince, hafif. 2. Sac ekmeği için açılan ince hamur ve bu hamurdan yapılan ince ekmek.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 424)

yuka *İnce, zayıf.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yukatmak *İnceltmek, azaltmak, hafifletmek.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yuka *Sığ, ince.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 291)

yuḳa *Zayıf, ince.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 708)

yuḫa *İnce, dayanıksız.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 577)

yuha *Derin olmayan, kalın olmayan, ince. –Cahan'ın çoh yeri yuhadır; bir yol Fatma'anımın oğlu Ekin (Küçük) Hanifi Hoca'nın köprüsünden dikildiydi de dibine ellerini çarpıp cama kesdirdiydi…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 342)

yoha (1) *İnce, kırılgan, dayanıksız*. (Gösterir, 2015, 421a)

yoka (1) *İnce, sığ*. (Gösterir, 2015, 421b)

yuha (2) *İnce, duyarlı*. (Gösterir, 2015, 424a)

yuḫa *2. İnce, sığ, yüzlek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 229)

yular < ET (MK) yular "Yular, hayvanlara bağlanan ip."; **Anad. Ağ.** yular "Hayvanın bağlandığı ip."

DLT 606 **yular** ***yular*** *"Atın yuları." Atasözü,* ***yond başın yularlap kėnki yė*** *"Atın başını pişirip yemek istersen ona yular vur ve kaçmaması için bağla da sonra ye." Bu söz, kişinin atını başıboş bırakmaması gerektiğini anlatmak için söylenir.* ***yular*** *"At yuları"*

EDPT 932a **yular** *Yular, hayvanlara bağlanan ip.*

DTSl 278a **yular**

OTWF I 333 **yular**

TietzeL IX (Y-Z) 436 **yular** *Hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip.*

HasEr 458a **yular** *Hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip. Orta Türkçe yular yanında örk, tin gibi birtakım adlar da kullanılır. Eski Kıpçakçada da yular olarak geçer.*

TarS Ø

DerS Ø

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük şu bölgelerde görülmektedir,

yular *Hayvanların başına geçirilen ip < "Bir yere bağlamak ya da çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına takılan ip."* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 115)

yular *Hayvanın bağlandığı ip.* Mersin, Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 432)

yumak < ET (MK) yu- < AT *yū- "Yıkamak."; **Anad. Ağ.** yumaḫ, yumak, yuğmak, yuymak, yüğmek, yümek, yüvmek "Yıkamak."

AT ***yū-** *Yıkamak.* (Tekin, 1995, 180)

DLT 604 **yū-** ***er tōn yūdı*** *"Adam elbiseyi vb. yıkadı."* ***yūr yūmaḳ*** *Atasözü,* ***ḳānıġ ḳān bile yūmas*** *"Kan, kanla yıkanmaz."; yani fitne, fitne ile bastırılmaz, barışla bastırılır.* ***ol tōn yūdı*** *"O, elbiseyi yıkadı." yūr yūmaḳ*

EDPT 870a **yu-** *Yıkamak.*

DTSl 277a **yu-**

TietzeL IX (Y-Z) 432 **yu-/yü-** *Yıkamak.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4708 **yumak, (yuymak (I), yuğmak)** *Yıkamak.*

DerS VI (U-Z) 4316b **yumaḫ, yumak (I) [yuğmak (I), yuymak (I), yüğmek, yümek, yüvmek]** *Yıkamak.*

yu- *Yıkamak.* Eskişehir, Sarıcakaya. (Bağcı, 1997, 182)

yu- *Yıka-* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 144)

yu- *Yıka-* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 158)

yu- *Yıkamak.* Şanlıurfa, Birecik. (Altunbıçak, 2015, 324)

yu- *Yıkamak.* Afyon Dinar ve Evciler (Uysal, 2007, 533)

yu- *Yıkamak.* Çorum, İskilip ve Yöresi Ağızları. (Abaz, 2004, 194)

yu- *Yıkamak.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 251)

yū- *Yumak, yıkamak*. Antalya, Aksu Ağzı. (Emirdağ, 2019, 491)

yü- *Yıkamak.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 410)

yu- *Yıkamak.* Burdur, Tefenni Ağzı. (Kavak, 2019, 680)

yu- *Yıkamak.* Giresun Görele ve Yöresi Ağızları. (Koca, 2015, 291)

yuğ- *Yuymak, yıkamak.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 459)

yu- *Yıkamak.* Isparta, Uluborlu Ağzı. (Gülbahar, 2010, 212)

yü- *Yıkamak.* İzmir, Bergama. (Bozalan, 2008, 213)

yü- *Yuğmak, yıkamak*. İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). (Uygunoğlu, 2018, 222)

yuv- *Yuğmak, yıkamak*. İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). (Uygunoğlu, 2018, 222)

yu- *Yıkamak.* Kırşehir, Dulkadirli Köyleri Ağzı. (Gürel, 2011, 234)

yu- *Yıkamak.* Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). (Çavga, 2020, 228)

yü- *Yıkamak, yumak*. Konya, Gölyaka Kasabası Ağzı. (Köğçe, 2013, 177)

yu- *Su veya başka bir sıvı kullanılarak bir şeyi temizlemek, yıkamak*. Konya İli Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı. (Kocamaz, 2013, 213)

yu- *Yıkamak. Balıkesir Manyas Türkmen Ağzı.* (Kandemir, 2006, 209)

yu- *Yıkamak.* Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. (Yıldırım, 2004, 162)

yu- *Yıkamak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 250)

yun- *Yıka-*. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İçer, 2010, 214)

yu- *Yıkamak.* Urfa Birecik Ağzı. (Altunbıçak, 2015, 324)

yu- *Yıkamak.* Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 558)

yu- *Yıkamak.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 270)

yu- *Yıkamak.* Adıyaman, İndere Köyü. (Bulduk, 2011, 140)

yun- *Yıkanmak, banyo yapmak.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 371)

yu- *Yıkamak*. Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 329)

yu- *Yıka-*. Ankara Evren İlçesi Ağzı. (Balyemez, 2004, 314)

yü- *Yıkamak, yıkanmak.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 740)

yu- *Yıkamak.* Aydın ve Yöresi Ağızları. (Yapıcı, 2013, 845)

yu- *Yıkamak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 114)

yun- *Yıkanmak.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 115)

yu- *Yıkamak*. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. (Kılınç, 2009, 249)

yu- *Yıkamak.* Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. (Ocak, 2013, 136)

yuğun- *Yıkanmak.* Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 96)

yu *Yıkamak, temizlemek.* Hatay, Dörtyol Ağzı. (Yazıcı, 2006, 397)

yun- *Yıkamak, temizlemek*. Konya, Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. (Sözer, 2017, 189)

yu- *Yıkamak.* Kahramanmaraş, Merkez. (Kılıç, 2001, 151)

yu- *Yıkamak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yun- *Yıkanmak.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yun- *Yıkanmak, banyo yapmak*. Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 371)

yu *Yıkamak.* Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Başer, 2014, 273)

yu- *Yıkamak.* Konya, Çumra Havalisi Yörükleri Ağzı. (Çeker, 2015, 173)

yu- *Yumak, yıkamak*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 317)

yun- *Yunmak, yıkanmak*. Konya, Kadınhanı Ağzı. (Şahin, 2017, 317)

yu- *Yıkamak.* Mersin Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). (Ordu, 2019, 846)

yu- *Yıkamak.* Mersin Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı. (Öztürk, 2009, 475)

yū *Yumak, yıkamak, temizlemek.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 568)

yun- *Yıkanmak.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 569)

yunmak *Yıkanmak.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 551)

yumaḫ *Yumak, yıkamak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 1992, 237)

yu- *Yıkamak, yumak, temizlemek*. Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. (Akgül, 2019, 331)

yun- *Yıkanmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 251)

yu- *Yıkamak.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 244)

yun- *Yıkanmak.* Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 244)

yu- *Yıkamak.* Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. (Güven, 2014, 306)

yun- *Yıkan-* Yozgat Çandır Ağzı. (İlaslan, 2006, 158)

yunmak *Yıkanmak.* Yozgat Şefaatli ve Yöresi Ağzı. (Yılmaz, 2019, 181)

yü- *Yıkamak, temizlemek*. Muğla ve Yöresi Ağızları. (Akar, 2013, 472)

yumaḫ *Yumak.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 160)

yumaḫ *Yıkamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 286)

yumaḳ *Yıkamak.* Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları. (Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar). (Caferoğlu, 1995, 314)

yun- *Yıkamak.* Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları (Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler) (Caferoğlu, 1995, 287)

yunmak *Yıkanmak.* Anadolu Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 266)

yuyul- *Yıkanmak.* Erzurum İli Ağızları. (Gemalmaz, 1995, 344)

yu- *Yıkamak.* Hatay, Arsuz Ağzı. (Gül, 2017, 399)

yun- *Yıkanmak.* Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Gülensoy- Buran, 1994, 239)

yun- *Yıkanmak.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 424)

yun- *Yıkanmak, yunmak*. Uşak İli Ağızları. (Gülsevin, 2002, 391)

yunmaḫ *Yıkanmak.* Elazığ İli Ağızları. (Buran- Oğraş, 2003, 202)

yumak *Yıkamak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yunmak *Yıkanmak.* Ankara, Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı Ağzı. (Torun, 2004, 304)

yu- *Yumak, yıkamak.* Isparta Merkez Ağzı. (Yıldız, 2002, 186)

yu- *Yumak, yıkamak.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1345)

yunmak *Yıkanmak.* (Gösterir, 2015, 425a)

yumaḫ *Yıkamak.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 229)

yumur < ET (MK) yumur "Hayvanların kör bağırsağı."; **Anad. Ağ.** yumur "Hayvanlarda, midenin bir parçası."

DLT 608 **yumur** ***yumur*** *Hayvanların kör bağırsağı.*

EDPT 937a **yumur** *Hayvanların kör bağırsağı.*

DTSl 280a **yumur**

OTWF I 322 **yumur**

TietzeL Ø

HasEr

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4319b **yumur (II)** *Hayvanlarda, midenin bir parçası.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yumuş < ET (Uyg., MK) yumuş "İki kişi vb arasında elçilik."; **Anad. Ağ.** yumuş "İş, hizmet buyruğu."

DLT 608 **yumuş, yumış** ***yumuş, yumış*** *"İki kişi vb. arasında elçilik."Buradan alınarak, meleğe yumuşçı denilebilir; çünkü malak [Arapçada] "elçilik" anlamına gelen alūk kelimesinden alınmıştır. Türkler melek kelimesini hiç bilmezler.*

DLT 608 **yumuş, yumış** *İki kişi vb arasında elçilik.*

KBdizin 558 **yumuş** *Hizmet, vazife.*

EDPT 938b **yumuş** *görev, iş, vazife, buyruk.* 939b **yumuşçı** *İş yapan kişi, hizmetçi, haberci.*

DTSl 280a **yumuş**

TietzeL Ø

HasEr 459b **yumuş** *İş buyruğu. Eski kaynaklarda da yumuş "iş,hizmet, ödev" olarak da geçer. Eski Türkçeden başlayarak kullanılır. Clauson'un da açıkladığı gibi *yum- kökünden geldiği anlaşılıyor.*

bkz. (Ölmez, 2009, 283)

TarS VI (U-Z) 4722 **yumuş** *İş, hizmet, ödev, vazife.*

DerS VI (U-Z) 4320a **yumuş** *İş, hizmet buyruğu "Bu çocuk hiç yumuş tutmuyor, ne yapacağız?"*

Derleme Sözlüğü dışında taranan kaynaklarda sözcük aşağıdaki şekillerde tespit ediliştir,

yumuş *İş, hizmet buyruğu.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 270)

yumuş uşağı *İşçi, hizmetçi.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 270)

yumuş *Vazife, hizmet, buyrulan iş.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 371)

yumuş *İş, görev, hizmet, vazife.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 260)

yumuş dutmaḫ *Görevi yerine getirmek, hizmet etmek, iş yapmak.* Kayseri Hacılar Ağzı. (Alan, 2012, 260)

yumuş Emir. Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. (Guvci, 2004, 121)

yumuş *Emir, istek, hizmet, iş.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yumuş dut- *(<yumuş tutmak) Söz dinlemek, verilen emri yerine getirmek.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 545)

yumuş *Vazife, hizmet, buyrulan iş.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 371)

yumuş *Emir.* Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı. (Erdoğan, 2012, 565)

yumuş *Yapılması istenen şey, rica, buyruk.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 251)

yumuş *Görev, vazife.* Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 504)

yumuş *Vazife, hizmet, buyurulan iş, söz.* Malatya İli Ağızları. (Gülseren, 2000, 424)

yumuş *Görev, iş, hizmet buyruğu.* Ankara İli Ağızları. (Akca, 2009, 1347)

yumuş *Emir, hizmet buyruğu.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 150)

yumuş dutmak *Söz dinlemek, verilen görevi yerine getirmek.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 150)

yur yumuş *İşler, hizmetler.* Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. (Yılmaz, 2011, 150)

yumuş *Yapılması istenen iş, emir.* Yozgat, Çayıralan ve Yöresi Ağızları. (Korkmazyiğit, 2010, 251)

yumuş *Yapılması istenilen emir; hizmet. –Öf ya senin de aazından heç yumuş easik olmuyor!..* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 342)

yumuş *İş, hizmet buyruğu*. (Gösterir, 2015, 424b)

yunt < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yunt "At, binek atı."; **Anad. Ağ.** yunt "Damızlık eşek."

DLT 599 **yond** ***yond*** *At. Bu, cins adıdır. Bir at ve at sürüsü için kullanılır; nitekim [Arapçada] ibil ("deve") kelimesi de böyledir.* ***yond eti yıpar*** *"At eti misk gibi kokar." At eti pişirilir ve soğuyuncaya dek bekletilir. O sırada etten güzel bir koku çıkar.* ***yond yılı*** *"At yılı; Türklerin on iki yılından biri. [yedincisi].*

CTD 447 **yond**

EDPT 946a **yunt** *At, binek atı.*

DTSl 281a **yunt**

TietzeL IX (Y-Z) 438 **yunt/yond** *At, at sürüsü.*

HasEr 459b **yunt** *1.At. 2. At sürüsü. 3. Hergele ile gezen koşuma alıştırılmamış kısrak. Eski kaynaklarda yunt 'kısrak' olarak geçer. Eski Türkçeden başlayarak kullanılır. Orta Türkçede yunt 'atlar, at sürüsü' olarak geçer. Eski Kıpçakçada da yunt 'at sürüsü' biçimi kullanılır.*

TarS VI (U-Z) 4727 **yunt** *Kısrak.*

DerS VI (U-Z) 4322b **yunt** *Damızlık eşek.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yuntu < ET (MK) yundı "Yemekler yendikten sonra kapların yıkandığı su."; **Anad Ağ.** yuntu "Bulaşık suyu."

DLT 609 **yundı** ***yundı*** *Yemekten sonra bulaşık tabakları yıkamakta kullanılan su.*

EDPT 947a **yundı** *Yemekler yendikten sonra kapların yıkandığı su.*

DTSl 281a **yundı**

TietzeL IX (Y-Z) 440 **yuyuntı/yukuntu/yuntu** *Bulaşık suyu.*

HasEr Ø

TarS Ø

DerS VI (U-Z) 4322b **yuntu** *Bulaşık suyu.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yurt < ET (MK) urt "İğne deliği."; **Anad. Ağ.** yurt, yord, yurd "İğne deliği."

DLT 523 **urt** ***urt*** *İğne deliği.*

EDPT 201a **urt** *İğne deliği.*

DTSl 615a **urt**

TietzeL IX (Y-Z) 439 **yurdı** *Delik.*

HasEr 460b **yurdu** *İğnenin deliği. Ağızlarda yurda olarak da geçer.*

TarS Ø

DerS VI (U-Z) **yurt (II), yord (I), yurd** *İğne deliği.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yügen < Kıpç., EAT yügen "Gem, dizgin, yular kayışı."; **Anad. Ağ.** yüğen "Kantarma, at başlığı."

Kıpç. **yügen** *Gem, dizgin, yular kayışı* (BV, CC, İM, MG) [KTS 331b]

TarS VI (U-Z) 4743 **yüğen** *Dizgin, gem.*

VEWT Ø

ESTY Ø

TietzeL Ø

HasEr Ø

DerS VI (U-Z) 4327a **yüen [yüğen]** *Kantarma, at başlığı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yügrük < ET (Uyg., MK) yügrük "Hızlı koşu, süratli."; **Anad. Ağ.** yüğrük, yöğrük, yügrük, yüvrük, yüyrük "1. İyi yürüyen, koşan (at vb. için). 2. At yarışı, koşu. 3. Koşu atı."

DLT 615 **yügrük** ***yügrük at*** *Yörük, hızlı koşan at. Oğuzlar, büyük âlimlere* ***yügrük bilge*** *"yörük bilge" derler.*

EDPT 914a **yügrük** *Hızlı koşu, süratli.*

DTSl 284b **yügrük**

OTWF I 258 **yügrük**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4743 **yügrük** *1. Yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek.*

DerS IV (U-Z) 4327b **yüğrük (I) [yöğrük, yürük, yuvruk, yügrük, yürük (I), yüvrük (I), yüyrük]** *1. Güçlü çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk.*

DerS IV (U-Z) 4328a **yüğrük (II) [yürük (II) -1,2; yüvrük (II) -1,2]** *1. İyi yürüyen, koşan (at vb. için). 2. At yarışı, koşu. 3. Koşu atı.*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yüğürtmek < ET (MK, KB) yügürt- "Koşturmak."; **Anad. Ağ.** yügürtmek, yügürmek, yügürmek, yürtmek, yüyürmek "Koşmak."

DLT 616 **yügürt-** ***ol anı yügürtti*** *O, onu koşturdu.*

EDPT 914b **yüğürt-** *Koşturmak.*

DTSl 284b **yügürt-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

bkz. (Ölmez, 2009, 278) **ügürt-;** (Ölmez, 2009, 282) **yüğürt-**

TarS VI (U-Z) 4753 **yüğürtmek** *1. Koşmak. 2. Koşturmak.*

DerS VI (U-Z) 4329b **yügürtmek [yügürmek (I), yügürmek (II) -2, yūrtmek, yüyürmek]** *Koşmak.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcük Çorum ağzında yaşamaktadır.

yüğürtmek *Koşmak.* (Gösterir, 2015, 425b)

yüğürtmek *Koşmak, seğirtmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 229)

yükünmek < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) yükün- "Eğilmek, bükülmek; hürmetle eğilmek; diz çökmek."; **Anad. Ağ.** yükünmek "1. Öykünmek. 2. Umarsız kalıp kabul etmek, baş eğmek. 3. Yüksünmek."

DLT 616 **yükün-** ***ḳul teŋrike yükündi*** *"Kul, [yani tapan] Allah'a secde etti."* ***toyın burḫanḳa yükündi*** *"Acem gavuru, puta secde etti."* ***ol maŋa yükündi*** *"O, bana boynunu eğdi ve saygıyla eğildi."* ***yükünür yükünmek*** *Şu dörtlükte geçer,*

yüknüp *maŋa imledi*

közüm yāşın yamladı

baġrım bāşın emledi

ėlgin bolup ol keçer

Sevgilisinin hayalinin gözünün önüne geldiğini anlatarak şöyle diyor, "O, beni selamlayıp başını önüne eğdi; bana hizmette bulunmak için işaret etti. Onu görmekle gözümün ağrısı gitti, ciğerimin yarası şifa buldu. Sonra yanımdan savuşup yoluna gitti.

EDPT 913b **yükün-** *Eğilmek, bükülmek; hürmetle eğilmek; diz çökmek.*

DTSl 285b **yükün-**

OTWF I 279 **yükün-**

TietzeL Ø

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4758 **yükünmek** *Önünde eğilmek, diz çökmek, bağ eğmek.*

DerS VI (U-Z) 4331a **yükünmek** *1. Öykünmek. 2. Umarsız kalıp kabul etmek, baş eğmek. 3. Yüksünmek.*

DerS VI (U-Z) 4329a **yüğünmek** *Selam vermek.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki bölgelerde tespit edilmiştir.

yüğün- *Selam vermek.* Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 115)

yüleği < ET (Uyg., MK) yüligü "Ustura."; **Anad. Ağ.** yüleği "Ustura."

DLT 616 **yüligü** ***yüligü*** *Saç tıraş eden ustura. Bunu Oğuzlar bilmezler. Oğuzlar usturaya kerey derler.*

EDPT 928b **yüligü** *Ustura, jilet.*

DTSl 286a **yüligü**

OTWF I 358 **yüligü**

TietzeL Ø

HasEr 462b **yüleği** *Ustura. Orta Türkçede yüligü olarak geçer. Kaşgarlı Mahmut'a göre Oğuzlar yüligü adını bilmezler ve usturaya kerey adını verirler. <yüle-, yüli- +gü eki. Ağızlarda yüle-, yüli- "tıraş etmek" olarak geçer.*

TarS VI (U-Z) 4761 **yülüğen** *Ustura.*

DerS VI (U-Z) **yüleği** *1. Ustura. 2. Bileği taşı.*

Derleme Sözlüğü dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yülük < ET (Uyg., KB) yülük "Tıraşlı, sinekkaydı."; **Anad. Ağ.** yülük "Sakalsız."

DLT Ø

EDPT 928a **yülük** *Tıraşlı, sinekkaydı.*

DTSl 286b **yülüg**

OTWF I 220 **yülüg**

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4761 **yülük** *Matruş, tüysüz.*

DerS VI (U-Z) 4332a **yülük** *Sakalsız*

- *Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

yülümek < ET (MK) yüli- "Tıraş olmak."; **Anad. Ağ.** yülemek "Tüy kesmek. Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek."

DLT 616 **yüli-** ***er saç yülidi*** *"Adam saçını tıraş etti."* ***yülir yülimek***

EDPT 919b **yüli-** *Tıraş olmak.*

DTSl 285b **yüli-**

OTWF I 220 **yüli-**

TietzeL IX (Y-Z) 442 **yülü-/ülü-** *Tıraş etmek, tıraş olmak.*

HasEr Ø

TarS VI (U-Z) 4761 **yülümek** *Tıraş etmek, saç ve sakalı kazımak, dökmek.*

DerS VI (U-Z) 4331b **yülemek (I)** *1. Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek. 2. [yülümek -2] 3. [yülümek -1] 4. Bitirmek, tamamlamak.*

yülü- Kesmek, kazımak. Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 270)

yüle- *Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2013, 371)

yele- *Yelesini kırkmak, uzun tüyleri kesmek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 737)

yüle- *Bilemek, keskinleştirmek.* Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı. (Durmaz, 2018, 740)

yülemek *Keskinleştirmek.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 272)

yülük *Başı kel anlamında olup kadınların birbirine hakaret etmede kullandığı sıfat.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 272)

yülümek *1. Kesmek. 2. Temizlemek, tıraş olmak.* Kahramanmaraş, Nurhak. (Aksu, 2013, 272)

yüle- *Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek.* Kayseri, Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı. (Ayvaz, 2014, 371)

yülemek *Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek için inceltmek, bilemek.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 288)

yületmek *Balta, bıçak gibi gereçlerin ağzını açtırmak, biletmek.* Kırklareli Ağızları Söz Varlığı. (Özkaya, 2013, 288)

yül- *Dalları yaprak ve dikenlerinden ayırmak.* Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı. (Öztürk, 2014, 251)

yüle- *Ucunu sivriltmek.* Ordu İli ve Yöresi Ağızları. (Demir, 2001, 359)

yülü- *Tüy kesmek.* Balıkesir İli Ağızları. (Mutlu, 2008, 709)

yülemek *1. Kesici aletlerin ağzının keskinleştirilmesi. 2. Vücuttaki kılları temizlemek.* Tokat, Reşadiye ve Yöresi Ağızları. (Ünal, 2010, 126)

yülemek *Bilemek, keskinleştirmek.* Sivas, Hafik İlçe Merkezlerinin Kelime Hazinesi. (Tanyıldız, 2014, 117)

yülemek *Keskinlemek. –Irahmetlik Çarkçı Hamdi (Bilgin) vardı; bazen mahalleleri dolaşır, bazen de çarşıda bir yerlerde eyle dururdu; herkişlerin dahrasını, pıçaanı, mahasını yüler, onları eyice çarha vurup kesginlerdi…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 343)

yülümek *Saçı ya da vücudun herhangi bir yerindeki kılları tamamen temizleyecek şekilde, jilet veya ustura ile tıraş etmek. –Rızvan Utku vardı, Marangoz Durmuş Ağa'nın oğlu; mahalle ve ilkokul arkadaşımız…Anası, 'Bu da gız olmazsa saçlarını yedi sene kesmeyeceam' diye adak adadığından, kesmeyip kız gibi uzatmışlardı, kesmeyip kız gimi uzatmışlardı, belik bile örerlerdi. Biz bu haline çok alışmıştık; gerçekten yedi yaşından sonra saçını yülütdüler…* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 343)

yülemek → *Yülümek*. (Gösterir, 2015, 425b)

yülütmek *Saçını, sakalını tıraş ettirmek, tüylerini yoldurmak.* (Gösterir, 2015, 426a)

4. SONUÇ

Anadolu Ağızlarında Eskicil Söz Varlığı adlı bu tez ile bugün Anadolu ağızlarında varlığını koruyan en eski Türkçe sözcükler ortaya konulmuştur. Anadolu Ağızlarının zengin ve köklü söz varlığı, tarihî Türk dillerindeki eskicil sözcüklerin korunması anlamında son derece önem taşımaktadır. Bu sözcükler bugün ölçünlü dilde ya da yazı dilinde kullanılmamaktadır. Tespit edilen sözcüklerin yapı ve anlam bakımından eskicilliği belirtilerek elde edilen sözcükler Türkçenin tarihi dönemleri ile karşılaştırılmış ve bu sözcüklerin eski kullanım şekilleri ortaya konulmuştur.

Çalışmamız sonucu elde ettiğimiz eskicil söz varlığı bulguları şunlardır:

- Bu çalışmada Türkiye Türkçesi Ağızlarında eskicil (arkaik) sözcükler belirlenmeye çalışılmış ve 908 eskicil sözcük tespit edilerek incelenmiştir. Bu sözcüklerden 760 tanesi Eski Türkçe (Orhon, Uygur ve Karahanlı) dönemlerinden günümüze kadar gelerek Anadolu ağızlarındaki varlığını sürdürmektedir. Anadolu ağızlarında yaşayan; Orhon, Uygur, Karahanlı Türkçesi dönemlerinin tamamıyla ortaklaşan en eskicil sözcüklerden bazıları şunlardır:

  alkmak < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) alḳ- "Tüketmek, harcamak, bitirmek, sonuna gelmek, harap etmek, tahrip etmek, yıkıma uğratmak."; **Anad. Ağ.** alkmak "Yok etmek, tüketmek." DLT 68 **alḳ-** ***ol tavarın alḳtı*** *"O malını vb. tüketti."* ***alḳar alḳmaḳ*** *Bilesin ki ünlüsüz iki ünsüzün yan yana gelmesi çok azdır; çünkü iki ünsüz ancak dil ucu ve dudak harfleri denilen /n/, /l/, /r/ harfleriyle birlikte bulunur. Bu hem adlarda hem fiillerde dikkate alınması gereken bir kuraldır. Ünlüsüz iki ünsüzün yan yana gelişi ancak bu harflerle birlikte düşünülebilir; çünkü bu harfler kelimenin söylenişini kolaylaştırır ve söylenişte iki harfi tek harf gibi kılar; bu yüzden iki ünsüzlü bir heceyi şair bir harf yerine kullanabilir.* EDPT 135a **alk-** *Tüketmek, harcamak, bitirmek, sonuna gelmek, harap etmek, tahrip etmek, yıkıma uğratmak.* DTSl 37b **alk-** UWb 47 **alk-** *Yok*

etmek, ortadan kaldırmak. Öldürmek, katletmek. Sonuna getirmek, bitirmek. TietzeL Ø HasEr Ø bkz. (Ata, 2000, 76) TarS Ø DerS I (A-B) 223a **alkmak** *Yok etmek, tüketmek.*

<u>sümüh</u> < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) süŋük "Kemik."; **Anad. Ağ.** sümük, süğük, sümüyh, süyek "Kemik." DLT 427 **süŋök** ***süŋök*** *"Kemik."Atasözü,* ***eḏgü er süŋöki erir atı ḳalır*** *"İyi adamın kemiği toprakta çürür, ama namı yürür." Bu atasözü, iyilik etmesi öğütlenen kişiye söylenir.* EDPT 838b **süŋük** *Kemik.* DTSl 517b **süŋük** TietzeL VII (S-Ş) 514 **süŋük /söŋük/sümük II** *Kemik.* HasEr Ø bkz. (Ölmez, 2009, 273) TarS V (O-T) 3622 **süñük** *Kemik.* DerS V (O-T) 3715a **sümüh, sümük (I) [süğük, sümüyh]** *Kemik.* DerS V (O-T) 3730b **süyek** *Kemik. Derleme Sözlüğü* dışında taranan ağız çalışmalarında sözcüğe aşağıdaki şekillerde rastlanmaktadır: **sümüh** *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 454); **sümüh** *Kemik.* Iğdır ve Nahcıvan Ağzının Karşılaştırılması. (Kurtbeyoğlu, 2011, 316); **sümüğ** *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 454); **sümüh** *Kemik.* Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (Kavaklıçeşme, 2010, 454); **sünük- sümük** *Kemik*. Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 500); **süyek** *Kemik.* Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 449); **sümük** *Kemik.* Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. (Caferoğlu, 1994, 262); **sümik** *Kemik.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 134)

<u>sançmak</u> < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) sanç- "Batırmak, delmek."; **Anad. Ağ.** sançmak, sanıçmak "1. Saplamak, batırmak. "İğneyi iğneliğe sancıver oğlum." DLT 388 **sanç-** ***ol anı biçekin sançtı*** *"O, onu bıçakladı, bıçakla vb. sapladı"* ***beg yaġısın sançtı*** *"Bey düşmanını bozguna uğrattı."* ***sançar sançmaḳ*** EDPT 835b **sanç-** *Batırmak, delmek.* DTSl 483b **sanç-** TietzeL VII (S-Ş) 179 **sanç-** *Batırmak, saplamak, sançmak.* HasEr Ø TarS V (O-T) 3300 **sançmak, (sancımak)** *Saplamak.* DerS V (O-T) 3357b **sançmak [sançmak -1, 2; sanıçmak]** *1. Saplamak, batırmak. "İğneyi iğneliğe sancıver oğlum." Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda sözcük şu şekilde tespit edilmiştir; **sanç-** *Sançmak, saplamak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 816); **sancıl-** *Sancılmak, saplanmak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 816); **sanç-** *Isırmak, sokmak.* Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 182); **sanç-** *Sapla-, batır-*. Çepni Ağzı.

(Umaç, 2011, 547); **sançmah** *Arı, yılan vb. hayvanların ısırması.* Elazığ, Palu. (Çanak, 2019, 319); **sanç-** *Sapla-*. Kırşehir ve Yöresi Ağızları. (Günşen, 2000, 494); **sanç-** *1. Yılan, arı ve başka böceklerin sokması. 2.Yaranın içten içe sızlaması.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 565); **sanç-** *Saplamak, batırmak.* Bitlis, Ahlat Ağzı. (Ertekinoğlu, 2015, 493);

ıçkınmak < **ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ıçkın-** "Kaçmak, sıvışmak."; **Anad. Ağ**. ıçkınmak "Kurtulmak." DLT 192 **ıçġın-** *ol ḳuşnı eligdin ıçġındı "O, kuşu elinden kaçırdı."* EDPT 23a **ıçğın**- *Kaçmasına izin vermek.* DTSl 216b **ıçgın-** OTWF II 589 **ıçgın-** TietzeL Ø HasEr Ø TarS Ø DerS IV (I-N) 2456 **ıçkınmak** *2. Kurtulmak.*

çıgay < **ET (Orh. Tü., Uyg., MK) çıġań** "Yoksul, fakir."; **Anad. Ağ.** çıgay "Fakir." DLT 148 **çıġay** ***çıġay*** *Yoksul, fakir.* EDPT (408b-409a) **çıġañ** *Yoksul, fakir.* DTSl 147b **çıgay** TietzeL I (A-E) 436b **cıgan/cıgay** *Züğürt, parasız, cimri, hasis, insafsız.* HasEr Ø bkz. (Ata, 2002, 13) TarS Ø DerS II (C-D) 1158b **çıgay** *Fakir.*

ötünmek < **ET (Orh. Tü., Uyg., MK) ötün-** "Bir ricayı ya da isteği talep etmek, dilemek."; **Anad. Ağ.** ötünmek "Yalvarmak, dilemek." DLT 378 **ötün-** ***ol ḫanḳa ötüg ötündi*** *"O, hana (veya başkasına) ricada bulundu." Aslı* ***ötgündi*** *"İşittiği gibi hikaye etti."dir.* ***ötnür ötünmek*** EDPT 62a **ötün-** *Bir ricayı ya da isteği talep etmek, dilemek.* DTSl 393b **ötün-** OTWF I 199 **ötün-** TietzeL VI (O-R) 246 **ötün-** *Bağırıp çağırmak, söylenmek.* HasEr Ø TarS V (O-T) 3138 **ötünmek** *Şefaat istemek, niyaz etmek.* DerS V (O-T) 3361a **ötünmek** *Yalvarmak, dilemek.*

- Çalışmamızda incelediğimiz 908 sözcüğün 263 tanesi Orta Türkçe (Çağatay, Kıpçak, Harezm, Eski Anadolu Türkçesi) dönemlerinden günümüze kadar gelerek Anadolu ağızlarındaki varlığını sürdürmektedir. Anadolu ağızlarında korunup *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language; Niyazî, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luġatu'n- Nevâ'iyye ve'l-İstişhādatu'l- Caġātā'iyye, Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch* gibi *Çağatay Türkçesi* sözlüklerinde tespit ettiğimiz sözcüklerden bazıları şunlardır:

çırmamak < **Çağ. çırma-** "Sarmak, bağlamak."; **Anad. Ağ.** çırma- "Sarıp sarmalamak, dolamak." Çağ. **çırmamak** *Telfif, ibate etmek,*

sarmak, dermek, bağlamak. [Niyâzî, 925; ŞSL, 46 çırmamak; Senglah 217r.12 çırma-]

dolunmak < **Çağ. tolun-** "Batmak, yıldızların batması"; **Anad. Ağ.** dolunmak "Batmak." Çağ. **tolun-** *Batmak, yıldızların batması* [Niyâzî 1024; ŞSL 192; Senglah 184r.28 tolun-]

haydamak < **Çağ. hayda-** "Dehlemek, çifte koşulan hayvanı sürmek."; **Anad. Ağ.** haydamak "Çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek." Çağ. **hayda-** *Dehlemek, çifte koşulan hayvanı sürmek.* [ŞSL Ø, Senglah 323v.26 hayda-]

koçhar < **Çağ. koçḳar** "Koçluk, koç olma durumu." < ḳoç+ŋar; **Anad. Ağ.** koçkar "1.Yaban koyunu. 2. Bir yaşındaki erkek koyun, tohlu. 3. Koç." Çağ. **ḳoçḳar** *Koçluk, koç olma durumu*. [Niyâzî 963; Hauenschild 110; ŞSL 132 kočkar; Senglah 283v.28 koçğar]

tummak < **Çağ. tum-** "Batmak, suya dalmak, gözden kaybolmak."; **Anad. Ağ.** tummak "Suya batmak, dalmak." Çağ. **tum-** *Batmak, suya dalmak, gözden kaybolmak*. [Senglah 185r.11 tum-]

uyaltmak < **Çağ. uyal-t-** "Utandırmak." < *uya-l-t-; **Anad. Ağ.** uyaltmak "Utandırmak." Çağ. **uyal-** [<*uya-l-] *Utandırmak.* [krş Niyâzî 1032; ŞSL 157 **uyalmak** "Hicab etmek"; Senglah 90r.24 **uyal-**]

Nehcü'l-Ferâdis ve *Mukaddimetü'l-Edeb* gibi *Harezm Türkçesi* eserlerinin sözlüklerinde tespit ettiğimiz sözcüklerden bazıları şunlardır:

ağırsınmak < **Harz. ȧğırsın-**"Zor gelmek, zoruna gitmek. (İş) ağır, güç, zor gelmek, ağrına zoruna gitmek. Ağır ve zor saymak." < **ȧğır+sı-n-**; **Anad. Ağ.** ağırsınmak "Bir işi ağır bulmak, yüksünmek, yük saymak, angarya saymak. Hakaret saymak, ağırına gitmek, alınmak." Harz. **ȧğırsın-** *Zor gelmek, zoruna gitmek. (İş) ağır, güç, zor gelmek, ağrına zoruna gitmek.* (NF) *Ağır ve zor saymak.* (ME)

yabuldak < **Harz. yabuldak** "Çıplak, palansız."; **Anad. Ağ.** yabıldak, yabuldak, yapıldak, yapuldak "Yalın ayak, yaya." Harz. **yabuldak** *Çıplak, palansız*. (ME)

kerneşmek < **Harz. kerniş-** "Husumetleşmek."; **Anad. Ağ.** kerneşmek "1. Kavga etmek için nedenler çıkarmak. 2. Küçümseyerek uğraşmak." Harz. **kerniş-** *Husumetleşmek.* (ME)

kısarlamak < **Harz., EAT ḳısarla-** "Sıkıştırmak."; **Anad. Ağ.** kısarlamak "Toplamak, bağlamak, kımıldamayacak duruma sokmak." Harz. **ḳısarla-** *Sıkıştırmak*. (ME)

Kıpçak Türkçesi ile Anadolu ağızlarında ortak olarak görülen sözcüklerin sayısı nispeten fazladır. KTS: [Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı. 2019. *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara, TDK] adlı kaynak ve *Derleme Sözlüğü*'nü karşılaştırılarak tespit ettiğimiz sözcüklerden bazıları şunlardır:

açkuç < **Kıpç. açḳuç** "Anahtar, kilit." < **aç-; Anad. Ağ.** açkıç, açgıç, açkıç, açkış "Anahtar." Kıpç. **açkuç** *Anahtar, kilit*. (CC, İM, TA) [KTS 2a]

adlım < **Kıpç. atlam** "Adım, yürümek için yapılan ayak atışlarından her biri."< **āt-(ı)l-(ı)m** < **AT *āt-** "Adım atmak"; **Anad. Ağ.** adlım "Adım." Kıpç. **atlam** *Adım, yürümek için yapılan ayak atışlarından her biri.* (MG, İM, İN) [KTS 15b]

burç < **Kıpç. burç** "Karabiber."; **Anad. Ağ.** burç "Karabiber"Kıpç. **burç** *Karabiber* (BM, CC, DM, Kİ, TA) [KTS 38a]

divşinmek < **Kıpç. divşin-** "Çalışmak, uğraşmak, didinmek"; **Anad. Ağ.** divşinmek "Yerinde duramamak, hareket etmek." Kıpç. **divşin-** *Çalışmak, uğraşmak, didinmek*.(İH) [KTS 63a]

sapçak < **Kıpç. sapçaḳ** "Süt konulan bakır kulplu kap."; **Anad. Ağ.** sapçak "Saplı su tası, maşrapa." Kıpç. **sapçaḳ** *Süt konulan bakır kulplu kap*. (İM, Kİ) [KTS 227a]

yavıncımak < **Kıpç. yawıncı-** "İçi ezilmek, açlık duymak."; **Anad. Ağ.** yavıncımak "Çok acıkmak, midesi ezilmek." Kıpç. **yawıncı-** *İçi ezilmek, açlık duymak*. (İH) [KTS 315b]

Eski Anadolu Türkçesi için taradığımız *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* adlı kaynakta geçen ve ağızlarda korunan birçok sözcük bulunmaktadır. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

bögelek < **EAT büğelek** "Sığır sineği, eğrice."; **Anad. Ağ.** bögelek, büvelek, bükelek, bunalak "Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği" TarS I (A-B) 735 **büğelek, (Büvelek)** *Sığır sineği, eğrice.*

dinelmek < **EAT diŋelmek** "Ayakta durmak, ayağa kalkmak."; **Anad. Ağ.** dinelmek, diñelmek "Ayakta durmak, ayağa kalkmak, dik durmak." TarS II (C-D) 1161 **diñelmek** *Ayakta durmak, ayağa kalkmak.*

sile < **EAT sile** "Ağzına kadar dolu."; **Anad. Ağ.** sile "Ağzına değin dolu, tam." TarS V (O-T) 3469 **sile** *Silme, ağzına kadar dolu, lebalep.*

yekinmek < **EAT yekinmek** "Yerinden kalkmak, kalkmaya davranmak"; **Anad. Ağ.** yekinmek, yeginmek, yikinmek "Kalkmak, ayağa kalkmak, bir işi yapmaya davranmak." TarS VI (U-Z) 4489 **yekinmek** *Yerinden kalkmak, kalkmaya davranmak.*

- Her bir madde için yararlandığımız 13. yüzyıl öncesi sözcüklerinin etimolojisini gösteren Clauson'un etimolojik sözlüğünde (Clauson, 1972, ss. 987) Eski Uygur Türkçesinde var olduğu belirtilmeyen sözcükler de bulunarak çalışmamız çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu sözcükler şunlardır: **çarla-** "Ağlamak, hüngür hüngür ağlamak"; **börk** "Şapka; dağın en sivri ucu, doruk."; **cız-** "Çizmek."; **çıpın, çıbın** "Sinek."; **çav** "Şöhret, ün"; **tavış** "Ses"; **tüne-** "Gecelemek, geceyi geçirmek. Bu sözcükler için *Berliner Turfan-Texte, Altun Yaruk Sudur, Türkische-Turfantexte* gibi başlıca Eski Uygur Türkçesi metinleri taranarak sözcüğün geçtiği kaynaklara gönderme yapılmıştır.
- Ağızlardaki sözcük Eski Türkçedeki anlamıyla hangi tarihi dönemde yaşıyorsa o dönemdeki biçimden getirilerek kökeni belirtilmiştir. Örneğin "toy" sözcüğü Eski Türkçede "kamp, toplantı vb." anlamlarına gelirken (Clauson, 1972, 567) Anadolu ağızlarında kullanılan "düğün, şenlik, şölen, ziyafet" anlamları verilmiştir. Bu anlamlar Harezm, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi evrelerinde görülmektedir:

  toy < Çağ., Harz., Kıpç., EAT **toy** "Şenlik, şölen, ziyafet, düğün."; Anad. Ağ. **toy** "Düğün." Harz. **toy** Düğün, ziyafet. (KE) Kıpç. **toy** "Düğün, şölen, şenlik." (CC, İH, İM, KFT, Kİ) [KTS 281b] Çağ. **toy** "Toy, ziyafet." [Niyâzî 1021; Senglah, 188r.10] TarS V (O-T) 3832 **toy** (I) "Şenlik, şölen, ziyafet." TietzeL VIII (T-V) 257 **toy** I "Düğün." ESTY Ø HasEr Ø; DerS V (O-T) 3977a **toydüğün** "Gösterişli, yemekli düğün." *Derleme Sözlüğü* dışındaki kaynaklarda: **toy** "Düğün." Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat. (Günay, 2008, 327) **toy** "Düğün." Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 914) **toy** "Düğün, şölen,

eğlence." Ankara Balā İlçesi Ağzı. (Kaya, 2004, 328) **toy "**Şölen." Bayburt İli Ağızları Söz Varlığı. (Memiş, 2019, 108) **toy** "Düğün." Bitlis Merkez Ağzı. (Yaşurgan, 2019, 180) **toy** "Düğün, toplantı." Eskişehir, Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. (Belmerze, 2018, 96) **toy** "Davul, zurna, düğün." Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Kavaklıçeşme, 2010, 456) **toy** "Düğün." Muş, Merkez Ağzı. (Özmen, 2007, 259) **toy** "Şenlik, düğün." Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). (Paçacıoğlu, 1987, 242) **toy** "1. Gençlerin toplanarak dans tertip etmeleri. 2. Düğün." Türkiye'de Bir Ağız Adacığı, Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı. (Günay, 2016, 462) **toy** "Düğün." Van Erciş Ağzı, (Çelebioğlu, 2019, 185) **toy** "Düğün." Van Küresin Ağzı. (Bulak, 2015, 551) **toy** "Düğün." Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması. (Kırgız, 2009, 739).

- Ses yönünden değişen ama anlamı aynı olan sözcükler ise en eski şeklinden getirilmiştir. Örneğin "tişek" sözcüğü Eski Türkçede *Divanu Lugati't-Türk*'te tişek "Şişek, iki yaşındaki koyun" olarak kaydedilmiştir. Ancak ağızlarda sözcüğün "şişek, şişak, şişşek, şüşek" varyantları tespit edilmiştir: **şişek** < ET (MK) tişek "İki yaşındaki koyun."; Anad. Ağ. **şişek, şişak, şişşek, şüşek** "Bir yaşını doldurmuş erkek koyun." DLT 476 **tişek tişek** "Şişek, iki yaşındaki koyun" EDPT 563b **tişek** "İki yaşındaki koyun." DTSl 563b **tişek** OTWF I 163 **tişek** VEWT 424a **şişek** TietzeL VII (S-Ş) 623 **şişek** "İki yaşında koyun." HasEr 388b **şişek** "iki yaşında koyun." TarS V (O-T) 3669 **şişek** "İki yaşında koyun." DerS V (O-T) 3788a **şişek [şişak, şişşek, şüşek]** "1. 1-2 yaşında koyun. 2. Kuzulama dönemine girmiş ya da doğurmuş sütlü koyun. 3. 1-2 yaşında erkek koyun. 4. Enenmiş koç. 5. Doğurmamış genç manda."
- Eski Türkçedeki sözcük, Türkiye Türkçesi ağızlarında aynı biçimiyle korunuyorsa bunlara da çalışmamızda yer verilmiştir. Örneğin "anuk" sözcüğü Eski Türkçeden bu yana aynen korunmuştur:

  anuk < ET (Uyg., MK) **anuk** "Hazır."; Anad. Ağ. **anuk** "Hazır, mevcut, var." DLT 72 **anuḳ anuḳ neŋ** *Hazır olan nesne. Atasözü, anuḳ utru tutsa yoḳḳa sānmas* "Hazır olan öne konsa yok sayılmaz." *Elde mevcut olan yemek misafirin önüne konulunca misafir ağırlanmamış sayılmaz. Bu atasözü, ev sahibinin yalnızca gücünün yettiği şeyi hazırlamakla yükümlü olduğunu anlatır*. EDPT 182b **anuk** "Hazır." DTSl 46a **anuk** UWb 159b

anuk "Hazır." OTWF I 228 **anuk** TietzeL I (A-E) 178a **anık II** "Hazır." HasEr Ø bkz. (Ata, 2000, 78)TarS Ø bkz. (Ölmez, 2009, 231) DerS I (A-B) 268a **anuk (II) [anuk(II)]** "Hazır, mevcut, var."

- Eski Türkçedeki sözcük, farklı şekilleriyle Türkiye Türkçesi standart dilinde kullanılsa bile biçimsel ya da anlamsal değişimlere uğrayarak eskicil şekliyle ya da eskicil anlamıyla ağızlarda yaşıyorsa bu tarz sözcükleri de çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Örneğin, biçimi eskicil olduğu için incelediğimiz *arduç, arık, aşuk, avıt-, ayıḫ, azuk, bambık, bekmez, düŋür, enük, güvegi* vb.; biçimi aynı olup anlam yönünden eskicilik gösteren *azmak, bağdamak, don, ayaz* gibi sözcükler de çalışmamızda ele alınmıştır. İncelemelerimiz sonucunda *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayıp *Derleme Sözlüğü* sonrasında yapılan yeni ağız çalışmalarında geçen 9 eskicil sözcük tespit edilmiştir: *ağıtmak, bile, göküz, kuy-, od, depretmek, uşak, yarı-, yular*.
- Ağızlarda tespit ettiğimiz sözcüklerin Eski Türkçedeki seslik (fonetik) biçimleriyle korunduğu görülür. Artdamaksıl ŋ sesini koruyan 12 sözcük tespit edilmiştir: *alaŋ, aŋgut, aŋız, beliŋlemek, buŋ, çeŋilemek, daŋ, diŋelmek, doŋuz, dü ŋür, geŋez, yalıŋus.*
- Sözbaşında t- sesinin korunması şu örneklerde görülür:

  <u>tükel</u> < ET (Uyg., MK) tükel "Tam, tastamam, büsbütün."; **Anad. Ağ.** tükel "Tam, bütün." DLT 504 **tükel** ***tükel*** *Tamam, bütün. Tam, eksiksiz olan şeye* ***tükel*** *denir.* ***tükel alġıl*** *Tamamını, hepsini al* EDPT 480b **tükel** *Tam, tastamam, büsbütün.* DTSl 595b **tükel** TietzeL I (A-E) 670a **dükel/tükel** *Tam, bütün, eksiksiz.* HasEr Ø TarS II (C-D) 1306 **dükeli, (tükeli, dükel, düğeli)** *Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.* DerS IV (O-T) 4006a **tükel** *Tam, bütün.* DerS dışındaki ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

  <u>tek</u> < ET (Orh. Tü., Uyg., MK) teg "Gibi."; **Anad. Ağ.** tek "Gibi." DLT 453 **tēg** ***tēg*** *Benzetme kelimesi.* EDPT 475a **teg** *Gibi.* DTSl 546b **teg** TietzeL I (A-E) 580a **dek/tek** *Gibi.* HasEr Ø TarS V (O-T) 3785 **tek (I), (dek (VI), teki)** *Gibi.* DerS V (O-T) 4749a **tek** *1. Gibi. 2. Değin.*

  <u>teprenmek</u> < ET (Uyg., MK) tepren- "Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak."; **Anad. Ağ.** teprenmek, tepreşmek "Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak." DLT 459 **tepren-** ***teprendi nēŋ*** *"Bir şey*

kıpırdadı.” ***teprenür teprenmek*** EDPT 444a **tepren-** *Sallamak, hareket ettirmek, sarsmak.* OTWF II 618 **tepren-** DTSl 546a **tebren-** TietzeL I (A-E) 591a **depren- I/deperen-** *Hareket etmek, kımıldamak.* HasEr Ø TarS II (C-D) 1095 **deprenmek** *Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.* DerS V (O-T) 3857b **tebrenmek [teprenmek (II)] tebreşmek** *Titreşmek. Derleme Sözlüğü* dışındaki ağız çalışmalarında sözcük şu şekillerde kaydedilmiştir: **tepren-** *Teprenmek, yerinden oynamak, kımıldamak*. Türkiye Ahıskalıları Ağzı (Ersöz, 2013, 889); **terpenmek** *Deprenmek, kımıldamak.* Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları (Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar) (Caferoğlu, 1995, 280); **tepren-** *Deprenmek, kımıldamak.* Şanlıurfa Ağzı. (Edip, 1945, 136); **teprenmek** *Silkinmek, kıpırdanmak, hareket etmek.* Elazığ Yöresi Söz Varlığı. (Buran-İlhan, 2008, 203).

- Anadolu ağızlarında Eski Türkçedeki gibi düzlük-yuvarlaklık dışında kalan örnekler şu şekildedir: *açkuç, ağduk, agu, ağulamak, ağuz, anduz, angut, anuk, arduç, artuğ, aruk, aşu, aşuk, ayruk, biloğu, buzavu, çaruk, çaşut, davulgu, demreğü, dumağu, ilersük, kavurga, koçam, közegü, sanduvaç, sayru, tapşurmak, uyaltmak, üyez, yabuldak, yavu, yazuk, yüleği.*
- Çalışmamızda tespit ettiğimiz söz sonu –ġ/ḳ sesinin korunduğu örnekler şunlardır: *aġrıḳ, arıġ, asıġ, arıḳ, aruḳ.* Bu sözcüklerden örnek olarak *aġrıḳ* sözcüğünün incelemesi aşağıda verilmiştir:

  ağrık I < ET (Uyg., MK) aġrıġ “Ağrı, hastalık.”; **Anad. Ağ.** ağrık “Ağrı, sancı, hastalık.” DLT 63 **aġrıġ** ***aġrıġ*** *Genel olarak ağrı. Vücudun her neresi ağrıyorsa o uzvun adıyla söylenir, (baş ağrısı, karın ağırısı) gibi.* EDPT (90a- 90b) **aġrıġ** *Ağrı, acı. Ağrılı hastalık.* DTSl 22b **aġrıġ** UWb 72a **aġrıġ** *Ağrı, hastalık.*OTWF I 179 **agrıg** TietzeL I (A-E) 113b **ağrık I** *Ağrı, hastalık < ET* ***aġrıġ*** *Bilhassa gözler için kullanılır.*HasEr Ø TarS I (A-B) 55 **ağrık (I)** *Ağrılı, ağrıyan.* DerS I (A-B) 110a **ağrık (II)** *1. Ağrı, sancı, yel, 2. Hastalık. (krş. DerS I (A-B) 391b,* ***avruk*** *(III) Hasta.* DerS’den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarında da sözcüğün, aşağıdaki bölgelerde ölçünlü Türkçedeki biçiminin çeşitli ses varyantlarıyla korunduğu görülür, **ağrık** *Ağrı, sancı, yel.* Ordu Ağzı Sözlüğü. (Ateş, 2015, 44) **ağrık (II)** *Ağrı, sancı, yel, Belime bir ağrık yerleşti.* Ordu Ağzı

Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)**; arı** *Ağrı, sancı.* Ordu Aybastı Ağzı. (Aydın, 2002, 117)**; argı** *Ağrı.* Erzincan. (Sağır, 1995, 409)**; arğı** *Ağrı, sızı.* Adıyaman, İndere. (Bulduk, 2011, 140)**; ārı** *Ağrı.* Burdur, Gölhisar Ağzı. (Eryiğit, 2014, 358)**; ağrıḫlı** *Hastalıklı.* Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları. (San, 1990, 418)**; ārıḫlı** *Hastalıklı.* Kayseri Merkez İlçe Ağzı. (Bayraktar, 2000, 276)**; ağrıklı** *Ağrısı, hastalığı sürekli olan. –Gız sen naadar ağrıklı avradımışsın beeyle; na zaman yaklaşsak ya şuran arıyor, ya buran yav; osandım babam ölsün ki!* Kahramanmaraş, Elbistanca Örnekleriyle Elbistan Ağzı Sözlük. (Bilgin, 2006, 21)**; ağrıklı** *Hastalıktan kurtulamayan kimse, hastalıklı, ağrılı sızılı.* Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük, Ateş, 2017, 34)**; ağrıklı** *Hastalıktan kurtulamayan kimse, ağrılı sızılı.* (Gösterir, 2015, 7b)

- Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Anadolu ağızlarında söz başı b-sesinin korunduğu sözcükler de tespit edilmiştir:

  barmak < Harz. Çağ. Kıpç., EAT barmaḳ "Parmak."; **Anad. Ağ.** barmak, bārmak, barmaḫ, barnak "Parmak." Harz. **barmaḳ** *Parmak.* (KE, MM, KTef, ME) Çağ. **barmaḳ** *Parmak.* [Niyâzî, 907; Senglah 121r.25 barmağ/k] Kıpç. **barmaḳ** *Parmak.* (GT, İN, KK, EM, İM, KS, İH, CC, KM, Kİ, MS, TA) [KTS 24a] TarS I (A-B) 402 **barmak, (barmaḫ)** *Parmak.* VEWT Ø ESTY, 1978, 66 **barmak** *Parmak.* TietzeL I (A-E) 283a **barmak/barnak/bannak** *Parmak.*HasEr Ø DerS I (A-B) 534b **barmak, bārmak (I) [barmaḫ, barnak (I)]** *1. Parmak. Derleme Sözlüğü* dışında taranan yeni ağız çalışmalarında sözcüğe rastlanılamamıştır.

  bürge < ET (MK) bürge "Pire."; **Anad. Ağ.** bürge, büre "Pire."DLT 133 **bürge** ***bürge*** *Pire. İhtiyatsız adama da pireye benzetilerek bürge kişi denir.* EDPT 362b **bürge** *Pire.* DTSl 133a **bürge** TietzeL I (A-E) 406b **büre/pire** *Pire.* HasEr Øbkz. (Ata, 2000, 97) TarS I (A-B) 741 **büre, (püre)** *Pire.* DerS I (A-B) 825a **büre, bürge** *Pire.*DerS'den sonra yeni yapılan ağız çalışmalarından biri olan Adana, Kadirli ağzında sözcüğün şu şekil ve anlamlarda kullanıldığı görülmektedir: **bire** *Pire.* Adana, Kadirli Ağzı. (Balıkçı, 1996, 255)

- Ön ünlülü sözcüklerde söz başında k- sesinin korunması da ağızlarda sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Bu örneklerden şu şekildedir:

<u>küymek</u> < ET (Uyg., MK) küḏ- "Beklemek."; **Anad. Ağ.** küymek"Gözlemek, beklemek" DLT 311 **küḏ- *ol meni küḏti*** *"O, beni gözledi,* ***ol ḳōy küḏti*** *Oğuz lehçesinde "O, koyunu vb. güttü."* ***küḏer küḏmek*** EDPT 701a **küḏ-** *Beklemek.* DTSl 324b **küd-** TietzeL IV (K-L) 497 **küy-/güy-** *Beklemek.* HasEr Ø TarS IV (K-N) 2781 **küymek** *Beklemek, sabretmek, teenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek.* DerS IV (I-N) **küymek (I)** *1. Gözlemek, beklemek.* DerS dışında taranan ağız çalışmalarında sözcük aşağıdaki şekildedir: **küymek** *Gözlemek, beklemek.* Ankara İli Ağzı Sözlüğü. (Bozyiğit, 1998, 183)

<u>künilik</u> < ET (KB) könilik "Doğruluk, dürüstlük."; **Anad. Ağ.** künilik "Adalet, doğruluk." DLT Ø EDPT 732b **könilik** *Doğruluk, dürüstlük.* DTSl 315b **könilik** OTWF I 121: +lXk TietzeL Ø HasEr Ø TarS Ø DerS IV (I-N) 3039b **künilik** *Adalet, doğruluk.*

kiyiz < ET (Uyg., MK) kiḏiz "Keçe, keçeden yapılmış örtü, çul."; **Anad. Ağ.** kiyiz "Keçe."DLT 269 **kiḏiz** *Keçe.* EDPT 707a **kiḏiz** *Keçe.* DTSl 306b **kiḏiz** TarS Ø VEWT 245a **kiyiz** ESTY 1997, 66: **kiyiz** TietzeL Ø HasEr Ø DerS IV (I-N) 2889a **kiyiz** *Keçe.*

<u>közegü</u> < ET (MK) közegü "Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri."; **Anad. Ağ.** köseği, kösa, köse, kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösgi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü "1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop." DLT 297 **közegü** ***közegü*** *"Köseği." Atasözü,* ***közegü uzun bolsa elig küymes*** *"Köseği uzun olunca el yanmaz." Bu atasözü, çoluğu çocuğu çalışıp kendisi refah içinde olan kimse hakkında söylenir.* EDPT 759b **közegü** *Ocağı karıştırmak için kullanılan ocak demiri.* DTSl 321a **közegü** TietzeL IV (K-L) 401 **köseği** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış tahta.* HasEr 260b **köseği** *1.Ateş karıştırmaya yarayan odun ya da demir. 2. Ucu yanmış odun, eğsi.* bkz. (Ölmez, 2009, 263) TarS IV (K-N) 2698 **köseği, (köseğü)** *Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun.* DerS IV (I-N) 2972a **köseği [kösa, köse (I) -1, 2; kösevi, kösevü, kösey, köseyi, kösoğ, kösövi, kösövü, kösso, kösüvü]** *1. Ateş karıştırmaya yarayan bir ucu yanmış odun, tahta. 2. Ateş karıştırmak ya da ateş çekmek için kullanılan*

demir araç, maşa. 3. Saç üzerinde pişen hamuru çevirmek için kullanılan araç, evirgeç. 4. Büyük değnek, cop. DerS IV (I-N) 2986a **közegü** *Maşa.*

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı, yüzyıllar boyunca oluşturduğumuz kültür birikimimizi yansıtır. Ağız özelliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması dil ve kültür tarihimiz açısından büyük bir öneme sahiptir. Anadolu ağızlarının söz varlığının derlenip kayıt altına alınması kadar bu sözcüklerin söz konusu dilin tarihî dönemlerdeki yapı, anlam ve şekil bağlantılarının kurulması, benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması da son derece önem arz etmektedir. Alışılagelmiş ağız çalışmalarının haricinde yöntemlerle derleme ve köken bilgisi ile ilgili yapılacak yeni çalışmaların ağız araştırmalarına büyük katkısı olacağı aşikârdır. Bu tezin Türk dili alanına, söz varlığı çalışmalarına katkı sağlamasını dileriz.

KAYNAKÇA

Abaz, Ayşe. 2004. İskilip ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Abik, A. Deniz. 2010. Derleme Sözlüğünde Madde Birleştirme Önerileri ve Bu Maddeler Üzerine Değerlendirmeler. **I. Uluslararası Türk Diyalektolojisi Çalıştayı. 15-20 Mayıs 2008.** Türk Dilleri Araştırmaları 20. Gazi Magosa/Kıbrıs, 7-34.

Acar, Ergün. 2008. Kastamonu Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ağar, Mehmet Emin. 1986. Baytaratü'l-Vazıh, İnceleme-metin-indeks. Yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akar, Ali. 2013. **Muğla ve Yöresi Ağızları.** Ankara, TDK.

_____.2001. Derleme Sözlüğü Verilerine Göre Uşak Ağızlarındaki Eski Türkçe Unsurlar, 25-27 Ekim 2001. **21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu**, Cilt1, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul: 71-78.

Akca, Hakan. 2009. Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akgül, Zinnur. 2019. Sinop İli Boyabat İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksan, Doğan. 2007. **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim.** Ankara, TDK.

_____. 2002. **Anadilimizin Söz Denizinde.** Ankara: Bilgi Yayınevi.

Akyol, Senem. 2006. Manisa Merkez Kuzey-Batı Köylerinin Ağız Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktan, Bilal. 2009. Kütahya Simav Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altındiş, Deniz. 2004. Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arat, Reşit Rahmeti. 1943-1946. **Gazi Zahirüddin Muhammed Babur Vekayi. Babur'un Haturatı.** Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

_____.1947. **Kutadgu Bilig I.** Metin. Ankara, TDK Yayınları.

_____. 1951. **Atabetü'l- Hakâyık.** İstanbul, TDK Yayınları.

_____.1965. **Eski Türk Şiiri.**TTK Yayınları.

_____.1979. **Kutadgu Bilig III. İndeks.** yayına haz. Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce. İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Argunşah, M., Galip Güner. 2015. **Codex Cumanicus**. İstanbul, Kesit Yayınları.

Ata, Aysu. 1997. **Nāṣirüd'dīn Bin Burhānü'd-Dīn Rabġūzī. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamberler Kıssaları) I Giriş- Metin- Tıpkıbasım.** Ankara, TDK Yayınları.

_____.1997. **Nāṣirüd'dīn Bin Burhānü'd-Dīn Rabġūzī. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamberler Kıssaları) II Dizin.** Ankara, TDK Yayınları.

_____. 1998. **Nehcü'l-Ferādis. Uştmaẖlarnıng Açuḳ Yolı - Cennetlerin Açık Yolu. III Dizin - Sözlük.** Ankara, TDK Yayınları.

_____. 2000. Derleme Sözlüğünde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler I. **Türkoloji Dergisi.** c.13/1. s. 67-97.

_____. 2002. Derleme Sözlüğünde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler II. **Türkoloji Dergisi** 15(1). s. 5-17.

_____. 2001. Derleme Sözlüğünde Eski Türkçe Bir Kelime, ağlak. **Türkoloji Dergisi**, 14-1, 21-26.

Ateş, Mümin, Salim Küçük. 2017. **Ordu Ağzı Söz Varlığı.** Gece Kitaplığı Yay., Ankara.

_____. 2015. Ordu Ağzı Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avcı, Yusuf. 1988. Amasya Aydınca Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayazlı, Özlem. 2012. A**ltun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını.**Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ayazlı, Özlem. 2019. Sivas Ağzında Eski (Arkaik) Öğeler: Âşık Veysel ve Âşık Talibî Coşkun Örneği. **Sivas Kongresinin 100. Yılında Her Yönüyle Sivas Uluslararası Sempozyumu,** Türkiye, 25-27 Nisan 2019, ss 61-81.

Aydın, Aysel. 2019. Akseki (Antalya) Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, Erhan. 2016. Eski Türk Yazıtlarında Bitkiler ve Hayvanlar. **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**. C. IX. Ankara, 1-51.

Aydın, Mehmet. 2002. **Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük).** Ankara, TDK.

Ayvaz, Mehmet Akif. 2013. Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bağcı, Hasan. 1997. Sarıcakaya Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balıkçı, Birgül. 1996. Kadirli (Adana) Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başer, Elif. 2014. Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). (İnceleme-Metinler-Sözlük) Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başkan, Ahmet. 2012. Bismil Ağzı (İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bayraktar, Sibel Fatma. 2000. Kayseri Merkez İlçe Ağzı (Metin-Gramer-Sözlük). Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belmerze, Ferah. 2018. Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belyemez, Sedat. 2004. Ankara Evren İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, Arif. 2006. **Elbistanca Sözlük Örnekleriyle Elbistan Ağzı**. Elbistan.

Bläsing, Uwe. 2016. **Kuşlar Böcekler Çiçekler**. Bilgesu Yay., Ankara.

_____. 2011. Woher kommt eigentlich Türkisch *düğe, 'eine junge Kuh'?. **Türk Dilleri Araştırmaları, 21 (1)**, Yaz, Göttingen-İstanbul.

Borovkov, A. K. 2002. **Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII-XIII. Yüzyıllar).** Çev. Halil İbrahim Usta, Ebülfez Amanoğlu. Ankara: TDK Yayınları.

Bozalan, Hale. 2008. Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozyiğit, Esat. 1998. **Ankara İli Ağzı Sözlüğü.** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Bulak, Şahap. 2015. Van Küresin Ağzı. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bulduk, Barış Türker. 2011. Adıyaman İndere (Zey) Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bülbül, Gülfiye. 2007. Balıkesir Bigadiç Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Caferoğlu, Ahmet. 1995. **Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları.** Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____. 1994. **Sivas ve Tokat Ağızlarından Toplamalar**. Ankara, TDK, 2. bs.

_____.1995. **Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları).** Ankara, TDK, 2. bs.

_____.1995. **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. (Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları).** Ankara, TDK, 2. bs.

_____. 1994. **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**. Ankara, TDK, 2. bs.

Clauson, Sir Gerard. 1960. **Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language.** London.

_____. 1972. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.** Oxford University Press.

_____. 1981. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish İndex Vol. I.** Szeged, Studia Uralo-Altaica 14.

_____. 1981. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish İndex Vol. II.** Szeged, Studia Uralo-Altaica 15.

Çakır, Aylin. 2018. İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağızları (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavga, Uğur. 2020. Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük) (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeker, Mustafa. 2015. Çumra Havâlisi Yörükleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelebioğlu, Serpil. 2019. Erciş Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çoban, Esra Kulle. 2012. Elmalı ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dankoff, R., James Kelly. 1982-1985. Maḥmūd al-Kāsgarī. **Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān Lugāt at-Turk), I-III.** Cambridge, Harward University Press.

Dankoff, Robert. 1995. **Armenian Loanwords in Turkish**. Wiesbaden.

Devellioğlu, Ferit. 1980. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.** Eski ve Yeni Harflerle, 4. ofset bs., Ankara.

Demir, Necati. 2001. **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.

Demir, İmdat. 2012. (Manisa) Sarıgöl ve Yöresi Ağızları. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinçay, Mehmet Ali. 2011. Kütahya Domaniç Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doerfer, Gerhard. 1963. **Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen**, unter besonderer Berücksichtigung älterer neuperisischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuridenzeit: Wiesbaden I, XLVIII+557 S.; 1965 II, VIII+671s.; 1967, V+670s.; 1975, IV, V + 640s. Franz Steiner Verlag.

_____.1983.'Türkoloji'de Eleştiri Sorunları'. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Doğan, Muammer. 2012. Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğar, Birsen. 2015. Lâpseki ve Yöresi Ağızları. (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duran, Kübra. 2019. Konya'nın Hadim İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durmaz, Ramazan. 2018. Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası. Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dülger, Ersan. 2007. Banaz İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Edip, Kemal. 1945. **Urfa Ağzı.** TDK.

Elmalı, Murat. 2014. **Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi.** İstanbul.

Emirdağ, Şule. 2019. Antalya Aksu Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eraslan, K., Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce. 1979. **Kutadgu Bilig III İndeks.** İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Erdal, Marcel. 1991. **Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the lexicon I-II.** Wiesbaden, Otto Harrassowitz Verlag.

_____.2004. **A Grammar of Old Turkic**, Leiden.

Erdem, Mehmet Dursun. 2001. Asarcık Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, Songül. 2012. Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, Hasan. 1960. Anadolu Ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten: TDK, s. 295-371.

_____.1975.Türkçede Rumca Alıntılar. **Türk Dili,** Mart 1975, c. XXXI, sayı 282. s.180-183.

_____.1999. **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü.** 2.bs. Ankara.

Eren, Emin. 1997. **Zonguldak - Bartın - Karabük İlleri Ağızları.** Ankara, TDK.

Erkap, Selahattin. 1999. **Gül Dili Isparta Ağzı**. Ankara.

Ersöz, Serpil. 2013. Türkiye Ahıskalıları Ağzı. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertekinoğlu, Servet. 2015. Bitlis, Ahlat Ağzı. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erten, Münir. 1994. **Diyarbakır Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.

Ertürk, Harun. 2015. Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eryiğit, Celal. 2014. Gölhisar Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gabain, Annemarie von und W. Bang. 1931. **Türkische Turfan-Texte V**. Berlin: Akademie Der Wissenschaften.

_____.2000. **Eski Türkçenin Grameri.** çev. Mehmet Akalın, 3. bs. TDK, Ankara.

Gemalmaz, Efrasiyab. 1995. **Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler).** Ankara, TDK.

Gösterir, İbrahim. 2015. **Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü.** Çorum.

Guvci, Keziban. 2004. Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gül, Meltem. 2017. **Hatay Arsuz Ağzı (İnceleme- Metin-Sözlük).** Kesit Yayınları.

Gül, Rıza. 1993. Kilis Merkez ve Köy Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülbahar, Burcu. 2010. Uluborlu Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülensoy, Tuncer, Ahmet Buran. 1992. **Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler**. İstanbul.

_____.1990. **Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler**.TDK, Ankara.

Gülensoy, Tuncer. 1988. **Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.

Güler, Zülfi. 1992. **Harput Ağzı.** Elazığ, Elazığ Belediyesi Halk Kültürü Dizisi. Elazığ.

Gülseren, Cemil. 2000. **Malatya İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük-Dizinler).** Ankara, TDK.

Gülsevin, Gürer. 2002. **Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük).** Ankara, TDK.

Gümüş, Esra Merve. 2017. Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, Esra Gülin. 2008. Adıyaman Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, Turgut. 1977. **Rize İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük).** Ankara, TDK.

Güner, Ömer. 2014. Sivas İli Zara İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günşen, Ahmet. 2000. **Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Ankara, TDK.

Gürel, Cihan. 2011. Dulkadirli Köyleri Ağzı (İnceleme – Metin - Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haşimi, Ahmet. 2016. Kırıkkale İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hauenschild, Indeborg. 1994. "Botanic aim Dīvān luġāt at-turk. **Journal of Turkology.** Vol. 2. No.1, 25-101.

_____.2006. **Botanica und Zoologica im Babur-name. Eine lexikologische und kulturhistorische Untersuchung.** Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.

İlaslan, Ümit. 2006. Yozgat- Çandır Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İçer, Elif. 2010. Sivas İli Yıldızeli İlçesi Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmer, Kamile, Ahmet Kocaman, Sumru Özsoy. 2011. **Dilbilim Sözlüğü**. İstanbul, Boğaziçi Yayınları.

İzbudak, Velet. 1936. **El-İdrak Haşiyesi.** Ankara, TDK Yayınları.

Johanson, Ulla. 2013. Alačyq. **Gazi Türkiyat**. c.12. s.195-207.

Kabadayı, Rukiye. 2014. Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı, Cümle Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaçalin, Mustafa S. 2011. **Niyazî, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luġatu'n- Nevâ'iyye ve'l-İstişhādatu 'l- Caġātā'iyye.** Ankara, TDK Yayınları.

Kalay, Emin. 1998. **Edirne İli Ağızları (İnceleme-Metin).** Ankara, TDK.

Kanaç, Işılay. 2010. Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kandemir, Serpil. 2006. Manyas Türkmen Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaağaç, Günay. 1997. **Mevlānā Lutfī Dīvānı. Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım**. Ankara, TDK Yayınları.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi. 1989. **Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)** Ankara, TDK Yayınları.

Karaörs, M. Metin. 2007. **Alī Şīr Nevāyī, Nevādirü'ş-Şebāb. İkinci Divan.** Ankara, TDK Yayınları.

Kavak, Engin. 2019. Tefenni Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kavaklıçeşme, Hüsna. 2010. Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı. (Dil İncelemesi, Metin-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Fatih. 2004. Bâlâ İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keleş, İrfan. 1986. Şabanözü Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Khairullah, Hamdi Lateef. 2015. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıç, Mine. 2001. Kahraman Maraş Merkez Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılınç, Günay. 2009. Bolu İli Seben İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kırgız, Ayşe Nur. 2009. Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme- Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Koca, Sinan. 2015. Giresun Görele ve Yöresi Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koraş, Hikmet. 1992. Karaman ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, Zeynep. 2003. **Gramer Terimleri Sözlüğü**. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmazyiğit, Ahmet. 2010. Çayıralan ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koruk, Önder.2019. Yusufeli Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köğçe, Ayşe Namlı. 2013. Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet VakıfÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kúnos, Ignaz. 1902. **Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch**, Budapest.

Kuyumcu, Osman. 2006. Türkçenin Hemşin Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Küçük, Salim ve Mümin Ateş. 2017. **Ordu Ağzı Söz Varlığı.** Ankara.

Küçükballı, Fatih Numan. 2013. Gazipaşa (Antalya) Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lessing, D. Ferdinand. 1960. **Mongolian-English Dictionary.** compiled by Mattai Haltod, Gombojab Hengin, Serge Rassatkin and Ferdinand D. Lessing. University of California Press. Berkeley And Los Angeles.

Li, Yong Song. 2019. **Türk Dillerinde Akrabalık Adları**. TDK, Ankara.

_____.1997.On the origin of baqa 'frog, toad, tortoise. **Central Asiatic Journal 41,** 250-269.

Mahmûd El-Kâşgarî. Dîvânu Lugâti't-Turk. Türk Dilleri Derlemesi. 2019. Çev. Mustafa S. Kaçalin. Yay. Haz. Mehmet Ölmez. İstanbul.

Manav, Aslı. 2006. Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Meninski, Franciscus à Mesgnien. 2000. Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae Lexicon Turcico-Arabico-Persicum Mit einer Einleitung und mit einem türkischen Wortindex von Stanislaw Stachowski sowie einem Vorwort von Mehmet Ölmez. (I-V). Simurg.

Memiş, Özlem. 2019. Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Meyer, Gustav. 1893. **Türkische Studien, I. Die griecischen und romanischen Bestandthäile im Wortschätze des Osmanisch-Türkischen**, Wien.

Mutlu, Hüseyin Kahraman. 2008. Balıkesir İli Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Nadelyayev, V. M., D. M. Nasilov, E. R. Tenişev, A. Şčerbak. 1969. ***Drevnetyurkskiy Slovar'.*** Leningrad, Akademiya Nauk SSSR İnstitut Yazıkoznaniya.

Nişanyan, Sevan. 2009. **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**. 5. bs. İstanbul, Everest Yayınları.

Ocak, Ferhat. 2013. Çorum İli Mecitözü İlçesi Kuyucak Köyü Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oğur, Ümit. 2019. Van Azeri Ağzı (İnceleme, Metin, Sözlük) (İnceleme, Metin, Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oğraş, Şerife, Ahmet Buran. 2003. **Elazığ İli Ağızları**. Elazığ.

Olcay, Selahattin. 1995. **Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin)**. Ankara, TDK.

Olcay, Selahattin, Ahmet B. Ercilasun, Ensar Arslan. 1998. **Arpaçay Köylerinden Derlemeler.** Ankara, TDK.

Olcay, Cem Bircan. 2014. Malatya Arapgir Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Orak, Bayram. 1995. Lütfi'nin Gül ü Nevruz'u Gramer İndeksi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ordu, Aysun. 2019.Gülnar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin) (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin).Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öçalan, Muharrem. 2004. Sakarya İli Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ölmez, Mehmet. 1994. Türk Dillerinin Sözlükleri ve Türk Sözlükçülüğü. **Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü**, Dil Derneği Yayınları, Ankara, s. 88-100.

_____.1998. Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine. **Türk Dilleri Araştırmaları 8**, s. 35-47.

_____.1998. Etimoloji Sözlükleri. **Kebikeç** 6: 175-183.

_____.2001. Sibirya Tanıtmaları 1, (Altayca-Türkçe Sözlük, Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, Muvaffak Duranlı, TDK, Ankara, 1999). **Türk Dilleri Araştırmaları 11**, 191-236.

_____.2002. Eski Türkçe Etimolojiler. **Türk Dilleri Araştırmaları 12**: 189-198.

_____.2003. Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine. **Mustafa Canpolat Armağanı.**Yayımlayanlar, Aysu Ata-Mahmet Ölmez, Ankara.

_____.2006. Türkiye'deki Ağız Çalışmalarının Sözlükleri ve İlk Ağız Sözlükleri. Workshop on Turkish Dialects Orient-Institut İstanbul, 19-20 November 2004. **Türk Dilleri Araştırmaları 16**, 205-210.

_____.2007. On Mongolian *asara-* "to nourish" and Turkish *aşa-* "to eat" From Middle Mongolian to Modern Turkic Languages. Festschrift in Honor of Andreás J. E. Bodrogligeti İstanbul, **Türk Dili Araştırmaları 17**, 237-246.

_____.2009. Türkiye'deki Ağız Çalışmaları ve Dizin Bölümleri. Workshop on Turkish Dialects II. Orient-InstitutIstanbul, 18-19 November 2005. **Türk Dilleri Araştırmaları 19**, 223-304.

_____.2013. **Orhon- Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin-Çeviri-Sözlük**. 2.bs. Ankara, Bilgesu Yayıncılık.

Ölmez, Zühal. 1993. **Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)**. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____.1998. Çağatayca Sözlükler. **Kebikeç**, sayı 6, s. 137-144.

_____. 2003. **Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları.** İstanbul, Kebikeç Yayınları.

_____.2014.Ebulgazi'ye Göre Oğuz Boylarının Damgaları ve Kuşları. **5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri Bildiriler 21-23 Mayıs 2014.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi: 729-750.

_____.2020.**Ebû'l-Gâzî Bahâdır Han Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü).** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Örnek, Mehmet Oğuz. 2011. Muş-Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Örnekkol, Fatih. 2006. Emirdağ Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçelik, Sadettin, Erdoğan Boz. 2011. **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)** Ankara, TDK.

Özçelik, Sadettin. 1997. **Urfa Merkez Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük).** Ankara, TDK.

Özden, Muharrem. 2009. Bilecik İli Ağız İncelemesi. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özden, Halil İbrahim. 2014. Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkaya, Hakkı. 2013. Kırklareli İli Ağızları Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özmen, Şeyda. 2007. Muş-Merkez Ağzı (İnceleme- Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Zehra. 2014. Sivas İli Gürün İlçesi Merkez Köyleri Ağzı Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Erol. 2009. **Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı.** Ankara, TDK.

Özyetgin, Ayşe Melek. 2001. **Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk**. Fiil, Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi. Ankara, Köksav.

Paçacıoğlu, Burhan. 1987. Sivas İlbeyli Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pavet de Courteille, Abel. 1870.**Dictionnaire Turk-Oriental**,Paris.

Pektaş, Tamer. 2017. Gelendost Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pehlivan, Gülcan. 2019. İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı. Doktora Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Räsänen, Martti. 1969. **Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen.** Helsinki, Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII.

Röhrborn, Klaus. 1977-1996. **Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, a-ärŋäk.** 1-6. Wiesbaden.

_____.2010. **Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien I. Verben ab- - äzüglä-.** Franz Steiner Verlag Stuttgard, Neubearbeitung.

_____.2020. **Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. I Verben Band 2: edäd- − iztä-** von Zekine Öztural unter Mitwirkung von Klaus Röhrborn. Franz Steiner Verlag.

Sağır, Mukim.1995. **Erzincan ve Yöresi Ağızları. (İnceleme, Metinler, Sözlük).** Ankara, TDK.

Sağol, Gülden. 1995. **An Interlinear Translation of The Qur'an into Khawarazm Turkish. Introduction, Text, Glossary and Facsimile. Part II, Glossary. Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi. Giriş, Metin, Sözlük ve Tıpkıbasım. (II. Kısım, Sözlük),** Harvard University.

San, Sabri Özcan. 1990. **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları.** Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sarıtiken, Hakan. 2017. Gaziantep Merkez (Şahinbey, Şehitkamil) Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schönig, Claus. 2000. **Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen.** Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.

Sebni, Makbule. 2010. Kağızman Yerli Ağzı. (İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sert, Göksel. 2015. Eskişehir İli Yörük Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevinç, Uğur. 2015. Göynük Ağzı (İnceleme - Metin- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevortyan, E. V. 1974. **Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na glasnıye).** Moskva.

_____.1978. **Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvu) "B".** Moskva.

_____.1980. **Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvı) "V", "G", "D" .** Moskva.

_____.1997. **Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvı) "K", "Ḳ".** Moskva.

_____.2000. **Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «к»).** Moskva.

_____.2003.**Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na буквы «л» «м» «н» «п» «с»). "L", "M", "N" "S"** Moskva.

Sleptsova, P. A. 1972. **Yakutsko-Russkiy Slovar'.** Moskva, Akademiya Nauk SSSR.

Solmaz, Erhan. 2007. Bolvadin Çay ve Çobanlar Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sökmen, İsmail. 2011. Bismil Türkmen Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Sözer, Burak. 2017. Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Stachowski, Stanisław. 1998. Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü, Wörterbuch der neupersischen Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen, yayımlayan: Mehmet Ölmez, Simurg, İstanbul.

Steingass, F. 1884. The Student's Arabic-English Dictionary. London.

_____.1892. A Comprehensive Persian-English Dictionary. London.

Şahin, Fatma. 2017. Kadınhanı Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şakirova, Könül. 2019. Keçiborlu Ağzı. (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şeyḫ Süleymān Efendi-i Özbekī el-Buḫāri. 1298 (1882). Luġat-i Çaġatay ve Türki-i ʿOṯmāni, İstanbul. **Türk Dilleri Araştırmaları.** 2003. c 13. İstanbul.

Tanyıldız, Eyyup. 2014. Hafik İlçe Merkezinin Kelime Hazinesi. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, Talat. 1969. **Zetacism and Sigmatism in Proto-Turkic**, Acta Orientalia Hungarica, 22: 51-80.

_____.1995. **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**. Ankara, Simurg.

_____.2013. **Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı**. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tietze, Andreas. 1999. **Wörterbuch der grieschen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolische Türkisch**. İstanbul:"Simurg - Türk Dilleri AraştırmalarıDizisi: 26

_____.2002. **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei - Türkischen I A-E.** İstanbul, Simurg Yayınları.

_____.2009.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** İkinci Cilt (F-J), TÜBA.

_____.2016.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** Dördüncü Cilt (K-L), TÜBA.

_____.2018.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** Altıncı Cilt (O-R), TÜBA.

_____.2019.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** Yedinci Cilt (S-Ş), TÜBA..

_____.2019.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** Sekizinci Cilt (T-V), TÜBA.

_____.2019.**Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı** Dokuzuncu Cilt (Y-Z), TÜBA.

Tezcan, Semih. 1981. Kutadgu Bilig Dizini Üzerine. **TTK-Belleten**. C XIV/II, sayı, 178, 23-78.

Topaloğlu, Ahmet. 1989. **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü.** İstanbul, Ötüken.

Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı. 2019. **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü.** Ankara, TDK.

_____.Toparlı, Recep, Mustafa Argunşah. 2008. **Mu'înü'l-Mürîd.** Ankara: TDK Yayınları.

Tor, Gülseren. 2005. Mersin İli Ağızlarında Yaşayan Eskicil Öğelerden Seçmeler I. **Türk Dilleri Araştırmaları 15.** s. 19-59.

Torun, Ethem. 2004. **Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Beypazarı**. Ankara.

Tosun, İlker. 2003. Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tosun, Temuçin. 2019. Vakfıkebir ve Yöresi Ağızları. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuna, Osman Nedim. 1972. Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler, 1, **Türkiyat Mecmuası, XVII**, s. 209-250; 1973-1975: 2, Türkiyat Mecmuası, XVII, s. 231-314.

Türk Dil Kurumu. 2011. **Türkçe Sözlük**. İstanbul, 11. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I. Cilt, A-B.** 3.bs, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü II. Cilt C-Ç-D.** 3. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü III. Cilt E-F-G-H.** 3. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü IV. Cilt, I-İ-K-L-M-N.** 3. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü V.Cilt O-Ö-P-R-S-Ş-T.** 3. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü VI. Cilt U-Ü-V-Y-Z.** 3. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Birleştirilmiş Tıpkıbasım).

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü I A-B.** 4. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü II C-D.** 3. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü III E-İ.** 3. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü IV K-N.** 3. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü V O-T.** 3. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü VI U-Z.** 3. bs. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____.2009. **Yeni Tarama Sözlüğü.** Düzenleyen, Cem Dilçin. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, Cilt: 1, A-D, 1939, İstanbul, Maarif Matbaası, 495 s.; Cilt: 2, E-K, 1941, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, s. 501-1019; Cilt: 3, L-Z, 1942, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1029-1589; Cilt: 4 - Ulama-, A-Z, 1951,İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1597-1709; Cilt: 5, İndeks (Yazı dilinden halk ağzına) A-Z, TTK basımevi, Ankara, 1957, 427 s.; Cilt: 6, Folklor Sözleri, TTK Basımevi, Ankara 1952, 152 s.

Tzitzilis, Christos. 1897. **Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksichtigung der anatolischen Dialecte)**, Wien.

Umaç, Zeynep Şimşek. 2011. Çepni Ağzı (Dil Özellikleri- Metinler- Sözlük). Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uygunoğlu, Büşra. 2018. İzmir İlinin Tire İlçesi Ağzı. (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uysal, Bilal. 2007. Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uysal, İdris Nebi. 2009. Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ümüt, Adem. 2006. Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Ergül. 2020. Reşadiye ve Yöresi Ağızları Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstün, Mehmet Cihan. 2008. Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vardar, Berke. 1980. **Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü.** Ankara, Sevinç Matbaası.

Yalkın, Osman Ali. 2013. Atabey Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yapıcı, Ali İhsan. 2013. Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük). Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşurgan, Nejla. 2019. Bitlis Merkez Ağzı (Giriş-İnceleme- Metin- Sözlük) Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavaş, Özcan. 2009. Kütahya Aslanapa ve Yöresi Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, Serdar. 2006. Dörtyol Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yelok, Veli Savaş. 1999. Divriği Merkez İlçe Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Ünal. 2007. Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Kübra Dilaver. 2013. Bergama Yöresi Tahtacı ve Çepni Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Faruk. 2006. **Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II (Metinler- Sözlük-Dizinler).** Ankara, TDK.

Yıldız, Osman. 2015. Sosyal Bilimler Birecik Ağzı (Giriş- İnceleme- Metinler- Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Enstitüsü.

_____.2002. **Isparta Merkez Ağzı (İnceleme- Metinler-Sözlük).** Fakülte Kitabevi.

Yıldızöz, Rabia. 2017. Bartın Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı. (İnceleme-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Kadir. 2011. Sivas Yıldızeli'nin Sözvarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüce, Nuri. 1988. **Ebu'l-Ḳāsım Cārullāh Maḥmūd bin Omar bin Muḥammed bin Aḥmed Ez-Zamaḫşarį el-Ḫvārezmį. Mukaddimetü'l-Edeb. Ḫvārezm Türkçesi İle Tercümeli Şuşter Nüshası. Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks**. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Wilkens, Jens. 2016. **Berliner Turfantexte XXXVII (3) Budddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daśaḳarmapathāvadāna-māla Teil 3.** Berlin-Brandenburgische Akademic Der Wissenschaften Akademienvorhaben Turfan forsching.

Zajączkovski, Ananiasz. 1961. **Najstarsza Wersja Turecka Xusräv Şirin Qutba,** Czesc III, Slovnik, Warszawa.

Zeybek, Fatih Süleyman. 2008. Bayat Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zieme, Peter. 1985. **Buddistische Stabreimdichtungen der Uiguren.** Schriften zur geschichte und kultur des Alten Orients Berliner Turfantexte XIII. Akademie der wissenschaften der DDR Zentralinstitut für alte Geschichte und archäologie. Akademie Verlag. Berlin.

_____.2000. **Vimalakīrtinirdeśasūtra. Edition alttürkischer Übersetzungen nach Handschriftenfragmenten von Berlin und Kyoto**. Berliner Turfantexte XX. Mit einem Appendix von Jorinde Ebert: Ein Vimalakīrti-Bildfragment aus Turfan.

_____.2005. **Magische Texte des uigurischen Buddhismus**. Berliner Turfantexte XX- III Berlin-Brandenburgische Akademie der wissenschaften Akademienvorhaben Turfanforschung.

SÖZCÜK DİZİNİ

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
1	aba	35		39	alarmak	78
2	abacan	40		40	alartmak	78
3	abbak	40		41	aldamak	78
4	abıl abıl	41		42	aldaukçu	79
5	abramak	42		43	algı	79
6	acığ	42		44	alık	80
7	açınmak	44		45	alkış	80
8	açkuç	44		46	alkmak	81
9	adaş	45		47	alma	82
10	adıkmak	46		48	amtı	84
11	adlım	46		49	anarı	85
12	ağdırmak	46		50	ancılayın	87
13	ağduk	48		51	andak	88
14	ağıllanmak	49		52	andan	88
15	ağır	49		53	anduz	89
16	ağırsınmak	50		54	anga	89
17	ağırşak	51		55	aŋgut	90
18	ağıtmak	53		56	anuk	90
19	ağlak	53		57	anıklamak	91
20	ağmak	54		58	aŋız I	91
21	ağnamak	56		59	anna	93
22	ağrık I	59		60	apışmak	94
23	ağrık II	60		61	aran	94
24	ağrınmak	60		62	ardak	95
25	ağsak	61		63	ardılmak	95
26	ağsamak	62		64	arduç	96
27	agu	63		65	argaç	96
28	ağulamak	65		66	arıg	97
29	ağuz	66		67	arık	98
30	ahım, aẖım	69		68	arıklık	99
31	aẖtarmak	70		69	arış	100
32	akar	71		70	arkalaşmak	100
33	akarmak	72		71	arkalanmak	101
34	al I	72		72	arkaşmak	101
35	al II	73		73	arkuru	101
36	alaca	73		74	armak	102
37	alaçuk	74		75	arpagan	103
38	alaŋ	76		76	artmak	103

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
77	artuğ	103		124	balak	138
78	aruk	104		125	balalamak	138
79	aruklamak	105		126	balavuz	138
80	as	106		127	balçak	139
81	asıg	107		128	baldıran	139
82	āsırmak	107		129	balıkçın	140
83	asra	108		130	balkımak	140
84	asramak	108		131	bambal	141
85	aşak	108		132	bambık	141
86	aşamak	109		133	bandıkmak	141
87	aşıkmak	110		134	banmak	142
88	aşlamak	110		135	barak	142
89	aşlık	111		136	bark	143
90	aşu	111		137	barmak	144
91	aşuk	112		138	basa	144
92	atalık	114		139	basırmak	145
93	atasagan	114		140	baş	146
94	avılmak	115		141	başçı	147
95	avınmak	115		142	başdak	147
96	avıtmak	115		143	başlık	147
97	avulanmak	116		144	başmak	148
98	ayak	116		145	baştak	148
99	ayamak I	117		146	batman	149
100	ayamak II	117		147	bay	151
101	ayaz	117		148	bayakı	151
102	ayıḫ	118		149	bayık	154
103	ayıtmak	119		150	bayımak	155
104	aylanmak	120		151	bayınmak	155
105	ayrı	120		152	baylamak	155
106	ayruk I	121		153	bazık	156
107	ayruk II	121		154	bazlamaç	156
108	azbar	122		155	beçel	157
109	azırgamak	122		156	bediz	157
110	azırkanmak	123		157	belin	157
111	azmak	123		158	belit	158
112	azuk	124		159	benek	158
113	bağdamak	126		160	berk	158
114	bağırçak	127		161	berkitmek	161
115	bağırdak	128		162	bekmez	164
116	bağıröhve	129		163	belemek I	167
117	bağırtlak	130		164	belemek II	171
118	bağış	131		165	belek	173
119	baka	132		166	belgi	174
120	bakanak	132		167	beliŋlemek	175
121	bakraç	134		168	bertmek	177
122	bala, balaḫ	134		169	besrek	179
123	balaban	137		170	bıçılgan	179

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
171	bıdak	181		218	bürünçek	222
172	bıkın	181		219	büzük	223
173	bıldır	182		220	caḫşamak	224
174	bıngıldamak	186		221	camgur	225
175	bışgı	186		222	carramak	225
176	bile	188		223	cıbırtmak	226
177	bilik	188		224	cılga	226
178	biliş	189		225	cırlak	228
179	biloğu	189		226	cırlamak	228
180	bingeşmek	190		227	cıvga	229
181	birçek	190		228	cızmak	229
182	bitek	191		229	cibin	230
183	bitik	191		230	cicik	230
184	bodu	192		231	citen	231
185	boğnak	193		232	culuḫ	231
186	boğmak	194		233	cügen	231
187	bohur	194		234	çabak	232
188	botalamak	195		235	çaç	232
189	botlacı	196		236	çakır I	232
190	boy	196		237	çakır II	233
191	boyunduruk	197		238	çakmak	233
192	bozlamak	200		239	çal	234
193	bögelek	200		240	çalınmak	234
194	böğür	201		241	çapak	235
195	bögrül	203		242	çapar	235
196	bök, böke	204		243	çapıt	235
197	börk	204		244	çapkılamak	239
198	burç	205		245	çapmak	240
199	burçalak	205		246	çarşak	241
200	bukavu	206		247	çart	242
201	bulak	206		248	çaruk	242
202	buŋ	207		249	çaşut	242
203	burmak	208		250	çatan	243
204	burunduruk	209		251	çatmak	243
205	burutmak	209		252	çav	244
206	busarık	210		253	çayan	244
207	busmak	210		254	çeçek	245
208	buturak	211		255	çekik	245
209	buymak	214		256	çekmen	246
210	buzavu	216		257	çeküg	246
211	büğemek	219		258	çemremek	246
212	bük	220		259	çeŋilemek	248
213	bükrü	221		260	çepiş	249
214	bür	221		261	çertmek I	253
215	bürge	221		262	çertmek II	253
216	bürkü	222		263	çeten	253
217	bürtük	222		264	çetlevük	254

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
265	çetük	254		312	daŋ	289
266	çeygel	254		313	danışmak	290
267	çıbartmak	255		314	danmak	290
268	çıbık	255		315	dansuklamak	291
269	çıbın	255		316	dargamak	291
270	çıgay	256		317	darı	291
271	çıgıt	256		318	darıkmak	292
272	çığ	257		319	davış	293
273	çığan	258		320	davulgu	294
274	çığır	258		321	dayak	294
275	çığrık	259		322	daylan	295
276	çıkana	259		323	daz	296
277	çıkış	259		324	dazmak	296
278	çırmamak	260		325	debelenmek	297
279	çiçe	260		326	değirmi	297
280	çig	261		327	değirmek	299
281	çiğin	261		328	değme	299
282	çiğit	263		329	dek	300
283	çiğnem	265		330	deki	300
284	çilemek	266		331	delice	301
285	çimdimek	266		332	delim	301
286	çoçka	267		333	demek	302
287	çokrak	267		334	demreğü	302
288	çokramak	267		335	depmek	303
289	çokuşmak	268		336	depük	304
290	çomak	269		337	devinmek	304
291	çöğen	269		338	didmek	305
292	çöğmek	270		339	dilmaç	305
293	çöğül	270		340	diñelmek	306
294	çökek	271		341	dişemek	308
295	çömçe	271		342	divşinmek	310
296	çöpür	274		343	dizim	310
297	çöreḫ	275		344	dolunmak	311
298	çulpan	275		345	domurmak I	312
299	çummak	275		346	domurmak II	312
300	çuş	280		347	don	313
301	çuvaç	280		348	donak	314
302	çüçkürmek	280		349	donluk	315
303	dabramak	281		350	doŋuz	315
304	dadak	281		351	dorum,torum	315
305	dadırmak	282		352	doşamak	316
306	dağar	283		353	döl	317
307	dalamak	284		354	dölek	318
308	dalbımak	284		355	dölendirmek	318
309	dalda	285		356	dölenmek	319
310	dalpınmak	288		357	dönen	319
311	dam	288		358	dörtkül	320

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
359	dörtmek	320		406	endikmek	358
360	döş	320		407	enek	358
361	dözmek	322		408	enemek	359
362	dulun	323		409	eñlik	359
363	dumağu	324		410	enük	360
364	duncukmak	325		411	enüklemek	362
365	dunmak	326		412	epmek	363
366	durukmak	326		413	eprimek	363
367	duşmak	327		414	ergürmek	365
368	dutu	327		415	erin	365
369	duşak	328		416	erkeç	366
370	duynak	328		417	erkış	367
371	düğe	329		418	erpik	367
372	düğlek	331		419	ersek	368
373	düğü	332		420	eselmek	368
374	düŋür	333		421	esermek	369
375	dümükmek	333		422	esin	369
376	dünemek	334		423	esiremek	370
377	dünle	335		424	eslemek	370
378	dürtmek	336		425	esrük	371
379	dürüşmek	336		426	eşgin	371
380	dürütmek	336		427	evdeş	372
381	düş	337		428	evek	372
382	ebe	338		429	evin	372
383	ebsem	339		430	evismek	373
384	ece I	339		431	evle	373
385	ece II	340		432	evmek	373
386	eçki	341		433	evren	376
387	edikçi	341		434	evtinmek	376
388	edük	342		435	eye I	376
389	eğeşmek I	342		436	eye II	377
390	eğeşmek II	343		437	eyenmek	378
391	eğin/eyin	343		438	ėyin	378
392	eğirmek	345		439	eymenmek	379
393	eğlemek	347		440	eyrim	380
394	eğrek	351		441	gada	380
395	ekdi	353		442	gadak	380
396	ekinti	353		442	gadaş	381
397	elik	353		443	gargamaḫ	381
398	elikmek	354		444	gavurga	382
399	ellik	354		445	gavut	384
400	em	355		446	gayıtmak	387
401	emcek	355		447	geçe	387
402	emen	356		448	geçmek	388
403	emenmek	356		449	geğrek	389
404	emlemek	357		450	gelengi	390
405	en	357		451	gen	391

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
452	geñez	392		499	günülemek	439
453	gemşirmek	392		500	güvegi	440
454	gevmek	392		501	güymek	442
455	gevremek	393		502	haydamak	443
456	gevşemek	394		503	içgınmak	443
457	geyin	394		504	ıhlığ	444
458	geyrek	395		505	ıldıramak	444
459	gezek	395		506	ımızganmak	445
460	gığ	396		507	ındır	445
461	gırak	396		508	ınrık	445
462	gıtmıḫ	397		509	ır,yır I	445
463	gıvanmak	398		510	ır II	446
464	gızıtmak	398		511	ırak	447
465	gicimek	399		512	ıramak	449
466	girde	402		513	ırgamak	450
467	girgin	402		514	ırganmak	451
468	golan,kolan	402		515	ırlamak	451
469	gonç	404		516	ısırga	452
470	goñur	404		517	ısıtma	452
471	goşa	405		518	ışanmak	452
472	göbelek	406		519	ışgın	453
473	göğem	406		520	ıymak	453
474	göğermek	407		521	ızgar	454
475	göğnek	409		522	içeği	454
476	gök	414		523	içilik	455
477	göküz	417		524	iğ	455
478	gölermek	417		525	iğdiç	455
479	gölük, kölük	418		526	iğlek,ilek	456
480	gömeç	420		527	igilik	456
481	gömren	421		528	iğlemek	457
482	gömüldürük	421		529	ilenç	457
483	gömülgen	422		530	ilenmek	458
484	gön	422		531	ilersük	458
485	göresimek	424		532	ini	459
486	görklü	425		533	ipar	460
487	göynümek	425		534	irkinmek	460
488	gözgü,küzgü	428		535	irkmek	461
489	gözer	429		536	ivriḫ	461
490	gulun,kulun	430		537	kabak I	462
491	gunnacı	431		538	kabak II	462
492	gunnamak	432		539	kaban	463
493	gursak	434		540	kabırçak	463
494	guyaş	434		541	kaçan	463
495	guymak	435		542	kadamak	465
496	guz,kuz	435		543	kağşamak	466
497	gümele	437		544	kaḫırmak	468
498	günü	438		545	kak I	468

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
546	kak II	469		593	kerneşmek	495
547	kakımak	469		594	kersen	496
548	kaklamak	470		595	kerti	496
549	kaksımak I	470		596	kertme	497
550	kaksımak II	471		597	kertmek	497
551	kalamak	471		598	kertük	497
552	kalgımak	471		599	kesek	498
553	kalın	472		600	kesinmek	500
554	kamrık	474		601	kete	500
555	kancık	474		602	kığırmak	501
556	kandalay	475		603	kındıra	502
557	kanırmak	475		604	kındırmak	502
558	karaca	477		605	kıptı	503
559	karagan	478		606	kırgı	503
560	karagu	478		607	kırgıl I	504
561	karakuş	478		608	kırgıl II	504
562	karamak	479		609	kırnak	505
563	karamık	480		610	kısarlamak	505
564	karavaş	480		611	kısırganmak	506
565	kargamak	481		612	kızgı	506
566	kargın	481		613	kibik	506
567	kargış	482		614	kindik	507
568	karı	483		615	kirde	507
569	karıkmak	484		616	kirmen	507
570	karılmak	484		617	kirşan	508
571	karımaḫ	484		618	kiyiz	508
572	karmak	485		619	koçam	509
573	kartımak	486		620	koçhar	509
574	kaşanmak	486		621	koğlamak	510
575	kaşka	486		622	koğşak	510
576	kav	487		623	koldaş	511
577	kavuk	487		624	konak	511
578	kavurga	488		625	koñur	512
579	kavuz	489		626	kopmak	513
580	kay	489		627	kopuşmak	513
581	kayır	490		628	korum	514
582	kayıtmak	490		629	kotak	514
583	kaykı	491		630	kotarmak	515
584	kayrak	492		631	kotaz	515
585	kaytarmak	492		632	kotur	515
586	keleci	492		633	koyan	516
587	keler	493		634	köbelek	516
588	kelik	493		635	kömek	517
589	keme	494		636	köncek	517
590	kenneşmek	494		637	köpçek	517
591	keriş	494		638	köpen	518
592	kerki	495		639	köpümek	518

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
640	kösmek	519		687	ök I	552
641	köşek	519		688	ök II	553
642	kötürge	520		689	ökeç	553
643	közegü	521		690	ölet	553
644	kucmak	523		691	örk	554
645	kula	524		692	örklemek	555
646	kulan	524		693	örük	557
647	kulun	525		694	örünç	557
648	kumgan	525		695	ösmek	558
649	kunnamak	526		696	ötmek	558
650	kurud,kurut	527		697	ötünmek	559
651	kusgun	527		698	ötürmek	559
652	kutan	528		699	ötürük	561
653	kükrek	528		700	öyük	562
654	künilik	528		701	özen	563
655	kürdükmek	529		702	özlek	563
656	kürt	529		703	purtarmak	563
657	kürtük	530		704	pürlenmek	564
658	küymek	530		705	saçı	564
659	oba	531		706	sağalmak	566
660	obrulmak	531		707	sağaltmak	566
661	od	532		708	sağın	566
662	ofutmak	533		709	sağım	567
663	ogan	533		710	sağışlamak	567
664	oğ	533		711	sağrak	568
665	oğru	534		712	sak	568
666	oğunmak	534		713	sakandırık	569
667	oğurlamak	535		714	sakırga	569
668	oḫşamak	535		715	sakış	570
669	okramak	536		716	sançmak	570
670	oku	537		717	sandıramak	571
671	okucu	538		718	sanduvaç	571
672	okumak	540		719	sapçak	572
673	omaca	545		720	sasık	572
674	omrav	545		721	sasımak	573
675	oñ	546		722	say	574
676	oñat	546		723	sayru	575
677	oñmak	547		724	seğirtmek	576
678	oram	548		725	sekü	579
679	otacı	548		726	selki	579
680	otamak	549		727	senek	580
681	otarmak	549		728	senir	580
682	öçmek	550		729	senit	580
683	ögendire	550		730	sergen	581
684	ögrümek	551		731	serinmek	581
685	öğür	551		732	sığın	582
686	öğüş	552		733	sındı	582

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
734	sınıḫ	584		781	tepretmek	611
735	sınmak	585		782	tevek	612
736	sırga	586		783	tėyin	614
737	sırımak	586		784	tezmek	615
738	sırıtmak	587		785	tike	617
739	sırsır	588		786	tohtamak	617
740	sıypamak	588		787	toklu	618
741	sile	588		788	tokumak	621
742	siymek	589		789	toñra	621
743	soğulmak	589		790	topalan	622
744	sokranmak	590		791	tor	622
745	soku	590		792	torlak	623
746	sokum	591		793	toy	623
747	sokur	592		794	tölemek	624
748	songur	592		795	tör	625
749	sorkun	592		796	tuluk	625
750	soya	593		797	tummak	628
751	söbü	593		798	tunuk	629
752	sökel	594		799	turgay	629
753	sökellik	595		800	turluk	629
754	söl	595		801	turma	630
755	söykenmek	596		802	tutmaç	630
756	söyündümek	596		803	tutuk	631
757	söyünmek	597		804	tün	632
758	suduk	597		805	ugut	632
759	susak	598		806	ulmak	633
760	suvarmak	598		807	uruk	633
761	suyurgatmak	599		808	uruncak	634
762	süğüm	600		809	uşak	635
763	süksün	600		810	utmak	638
764	sümek	601		811	uyaltmak	641
765	sümüh	601		812	uzlanmak	641
766	süsmek	602		813	üğmek	642
767	süveltmek	603		814	üğrümek	642
768	şaklamak	603		815	üğrünmek	642
769	şişek	604		816	üğü	643
770	tal	606		817	ülütmek	643
771	tamu	606		818	ündemek	643
772	tanlamak	607		819	ümük	645
773	tansık	607		820	ürmek	646
774	tapılmak	608		821	ürülmek	646
775	tapmak	608		822	ürün	647
776	tapşurmak	609		823	üşük	647
777	tartmak	609		824	ütmek	648
778	taylak	610		825	üyez	649
779	tek	610		826	üzmek	649
780	teprenmek	610		827	üzülmek	650

No	Sözcük	Sayfa No		No	Sözcük	Sayfa No
828	yabuldak	651		874	yerdeş	685
829	yacanmak	652		875	yılgın	685
830	yağır I	652		876	yılkı	686
831	yağır II	654		877	yıpar	686
832	yağlık	654		878	yırak	687
833	yağşı	654		879	yıvınmak	688
834	yaldırmak	655		880	yıyıtmak	688
835	yalım	656		881	yiğ	689
836	yalın	656		882	yiği	689
837	yalınlamak	657		883	yigirmi	689
838	yalıñuz	657		884	yirik	691
839	yalmanmak	659		885	yiyimek	691
840	yalpı	660		886	yoğalmak	691
841	yalvaç	660		887	yok	692
842	yaman	661		888	yonucu	692
843	yamız	661		889	yortmak	693
844	yancak	662		890	yoymak	693
845	yancık	662		891	yozak	694
846	yandak	663		892	yozmak	694
847	yanlık	663		893	yubanmak	695
848	yañşak	663		894	yuḫa	695
849	yanşamak	664		895	yular	697
850	yapağı	664		896	yumak	698
851	yapınmak	665		897	yumur	702
852	yaraklı	666		898	yumuş	702
853	yarpız	666		899	yunt	704
854	yasmık	667		900	yuntu	705
855	yaşmak	667		901	yurt	705
856	yatağan	669		902	yügen	705
857	yavıklı	669		903	yügrük	706
858	yavıncımak	670		904	yüğürtmek	706
859	yavız	671		905	yükünmek	707
860	yavşan	671		906	yülegi	708
861	yavu	672		907	yülük	708
862	yaykamak	672		908	yülümek	708
863	yaz	674				
864	yazı	675				
865	yazmak	677				
866	yazuk	680				
867	yėgi	681				
868	yelin	681				
869	yekinmek	682				
870	yelmük	683				
871	yeltemek	684				
872	yençmek	684				
873	yencilmek	685				